รายงาน

ของ

คณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

เรื่อง
“การขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
เพื่อการปฏิรูปประเทศ”

กรกฎาคม ๒๕๖๐
สำนักกรรมาธิการ ๑
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

รายงาน

เรื่อง
“การขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
เพื่อการปฏิรูปประเทศ”

ของ

คณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

บทสรุปผู้บริหาร

คณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา เป็นคณะกรรมการที่ได้แต่งตั้งขึ้นเป็นพิเศษในสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ศึกษาปรัชญา ศาสตร์ของพระราชาและจัดทำข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนการสืบสานศาสตร์พระราชา จึงได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการขึ้นมาอีก ๔ คณะ โดยที่คณะอนุกรรมการคณะที่ ๑ รับผิดชอบการศึกษา การประมวล รวบรวมเนื้อหาและประโยชน์ของศาสตร์พระราชา คณะอนุกรรมการคณะที่ ๒ รับผิดชอบการเดินทางไปศึกษาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั้ง ๔ ภูมิภาค เพื่อเสนอแนะการถ่ายทอดการเผยแพร่และสร้างแรงบันดาลใจ คณะอนุกรรมการคณะที่ ๓ รับผิดชอบการเสนอแนะด้านการมีส่วนร่วมในการสืบสานศาสตร์พระราชาโดยภาคีภาคต่าง ๆ และคณะอนุกรรมการคณะที่ ๔ รับผิดชอบการศึกษาวิเคราะห์และจัดทำข้อเสนอแนะ เสนอคณะรัฐมนตรี หน่วยงานต่าง ๆ เพื่อสืบสานศาสตร์พระราชา

ผลการดำเนินการศึกษาโดยคณะอนุกรรมการทั้ง ๔ คณะ พบว่า ตลอดช่วงระยะเวลาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงครองสิริราชย์สมบัติเป็นเวลาอันยาวนานถึง ๗๐ ปี พระองค์ได้ทรงศึกษา ทรงรวบรวมประสบการณ์ จากการทดลองปฏิบัติโดยพระองค์ จึงได้มีพระมหากรุณาธิคุณทรงสรุป ทรงถ่ายทอดประสบการณ์ที่ได้จากการปฏิบัติด้วยพระองค์ ถอดเป็นบทเรียนเพื่อให้พสกนิกรชาวไทยได้เรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสม โดยผ่านพระราชดำรัส พระราชดำริ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมาอย่างต่อเนื่องตลอดรัชสมัยของพระองค์ โดยสรุปได้ดังนี้

๑. นิยาม “ศาสตร์พระราชา” หมายความว่า “บรรดาองค์ความรู้และภูมิปัญญาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานผ่านวิธีการต่าง ๆ ด้วยความมุ่งหมายที่จะพัฒนา ป้องกันหรือแก้ไขปัญหาเพื่อประโยชน์สุขแก่เหล่าพสกนิกรและส่งผลถึงมนุษยชาติทั้งปวง ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง สันติสุขและยั่งยืน”

๒. แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชา ใน ๕ มิติ คือ มิติ“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มิติ “ภูมิสังคม” มิติ “หลักการทรงงาน ๒๓ ข้อ” มิติ “การสร้างคนด้วยการศึกษาและการเรียนรู้” และมิติ “หลัก ๓ ป”

๓. หัวใจของศาสตร์พระราชา ซึ่งถือเป็นสาระสำคัญของศาสตร์พระราชา ประกอบด้วย ศาสตร์แห่งการพัฒนา (Science of Development) ศาสตร์แห่งความประพฤติ การครองตน (Science of Behavior) และศาสตร์แห่งการอยู่ร่วมกัน (Science of Co-existence)

๔. ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญอันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป ประกอบด้วย ศาสตร์พระราชาด้านการจัดการน้ำ ด้านสหกรณ์ ด้านการจัดการดิน ด้านการจัดการป่าและสิ่งแวดล้อม ด้านนวัตกรรมและพลังงาน เกษตรทฤษฎีใหม่ และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๕. ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินตามศาสตร์พระราชา เป็นการศึกษาความสำเร็จที่เป็นที่ประจักษ์ในการใช้ศาสตร์พระราชาในการแก้ไขปัญหาในเรื่องต่าง ๆ โดยแบ่งเป็น ผลสัมฤทธิ์ระดับพื้นที่ ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ ซึ่งเป็นการเทิดพระเกียรติในพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จากนานาชาติ

๖. ผลการเดินทางไปศึกษาดูงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ใน ๔ ภูมิภาค ๖ แห่ง ได้แก่ ๑) โครงการเกษตรรวมใจอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครนายก ๒) โครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดตากและจังหวัดแม่ฮ่องสอน ๓) ศูนย์การพัฒนาโนนดินแดงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดบุรีรัมย์ ๔) โครงการหมู่บ้านปศุสัตว์ – เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส ๕) โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส ๖) โครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี พบว่า การดำเนินงานโครงการทั้ง ๖ โครงการดังกล่าว รวมทั้ง โครงการศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ ศูนย์ฝึกทหารใหม่ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ จังหวัดชลบุรี ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในแง่การสร้างรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การใช้ทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ และการคืนสมดุลให้กับสภาพแวดล้อม รวมทั้งประโยชน์ในแง่ความมั่นคงของประเทศ อย่างไรก็ดี ยังพบว่าจากกรณีตัวอย่างทั้ง ๗ โครงการ การบริหารจัดการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริยังมีข้อปรับปรุงแก้ไขเพื่อยกระดับการดำเนินงานให้สามารถขยายผลในพื้นที่ในขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น และสร้างประโยชน์ให้แก่สาธารณะโดยรวม

๗. เพื่อให้การดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชา มี ขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา” ประกอบด้วยคณะกรรมการประสานงานระดับท้องถิ่น/ชุมชน คณะกรรมการประสานงานระดับจังหวัด และคณะกรรมการประสานงานระดับชาติ คณะกรรมการแต่ละระดับมีกลไกหลัก ๕ กลไก (กลไกประสานงานภาคีเครือข่าย กลไกการจัดทำแผนงานแบบบูรณาการ กลไกการกำกับ ติดตาม ประเมินผล กลไกจัดการความรู้ กลไกการสื่อสารสังคม) ทำหน้าที่เชื่อมร้อยการทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการของ ๗ ภาคีภาคส่วน (ภาคประชาชน ภาคศาสนา ภาคเอกชน ภาคสื่อมวลชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภาครัฐ) ภายใต้ “จุดแข็ง” และทรัพยากรของแต่ละภาคี โดยมี “ศรัทธาในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร” เป็นหลักสำคัญ

๘. ผลการศึกษาการดำเนินการกิจกรรมสืบสานศาสตร์พระราชาของหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน พบว่า ได้มีการดำเนินการอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย อย่างไรก็ดี เพื่อให้ “ศาสตร์พระราชา” สามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในวงกว้างและลงลึกมากยิ่งขึ้น จำเป็นต้องมีระบบบริหารจัดการประสานงาน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม ซึ่งจะมีผลต่อการสร้างความสมดุล มั่นคง และยั่งยืนสู่ประโยชน์สุขร่วมกันของสังคมไทย จึงเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นชอบนำข้อเสนอต่าง ๆ ในรายงานฉบับนี้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาต่อไป

คำนำ

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ทรงพระราชทานองค์ความรู้ต่าง ๆ ผ่านศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พระบรมราโชวาท พระราชดำรัส และพระราชดำริในโอกาสต่าง ๆ ตลอดรัชสมัย ๗ ทศวรรษแห่งการครองราชย์ พระองค์ทรงอุทิศกำลังพระวรกาย พระสติปัญญา ปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการ ทรงใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ เพื่อบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ปวงชนชาวไทย จนได้ตกผลึกเป็น “ศาสตร์พระราชา” อันจะนำไปสู่การปฏิรูปประเทศ และการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

สมาชิกสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พร้อมด้วยข้าราชการและเจ้าหน้าที่รัฐสภาทุกคน สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้ทรงเป็นศูนย์รวมของจิตใจ มิ่งขวัญ ร่มโพธิ์ร่มไทร และขวัญและกำลังใจให้ได้ทำงานและรับใช้ประเทศชาติตลอดไป

ประธานสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ จึงได้มีดำริเห็นสมควรที่สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ควรที่จะจัดทำกิจกรรมพิเศษเพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติ และตอบแทนพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ด้วยการจัดทำ “โครงการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา” และมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาขึ้น ในวันที่ ๒๗ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๙

คณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ได้ดำเนินการปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมายจนบรรลุวัตถุประสงค์แล้ว จึงขอนำเสนอรายงานเรื่อง “การขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา เพื่อการปฏิรูปประเทศ” โดยเชื่อมั่นว่า เอกสารฉบับนี้จะเป็นเอกสารที่มีคุณค่าทั้งในทางประวัติศาสตร์ที่ได้รับการกลั่นกรองเป็นอย่างดี ในแง่ของทฤษฎีและปรัชญา ผลการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อเสนอ แนวทางสำหรับสังคมไทยในทุกภาคส่วนที่จะน้อมนำศาสตร์ของพระราชาไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกันในสังคม การประกอบภารกิจ การพัฒนาประเทศ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุข ในอนาคตของสังคมไทยสืบต่อไป

คณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ขอขอบพระคุณคณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศคณะต่าง ๆ หน่วยงาน สถาบัน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้ข้อมูล ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ ทำให้รายงานฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีตามวัตถุประสงค์

คณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
กรกฎาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

หน้า

รายงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
เรื่อง “การขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา เพื่อการปฏิรูปประเทศ”
บทสรุปผู้บริหาร ..... **ก - ข**
คำนำ ..... **ค**
สารบัญ ..... **ง – ช**
๑. หลักการและเหตุผล **๑**
๒. วัตถุประสงค์ **๒**
๓. ขอบเขตการศึกษา **๓**
๔. วิธีการศึกษา **๔**
๔.๑ การตั้งคณะอนุกรรมการ ๔
๔.๒ การประชุมร่วมกับหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ๔
๔.๓ การสัมมนา ๕
๔.๔ การศึกษาดูงาน ๕
๔.๕ การรวบรวมและประมวลข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ๖
เพื่อการปฏิรูปประเทศ จากคณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ
๕. ผลการดำเนินงาน **๖**
๕.๑ ศาสตร์พระราชา ๖
๕.๑.๑ นิยาม ๖
๕.๑.๒ ความเป็นมา ๘
๕.๑.๓ ลักษณะที่ทรงดำเนินการ ๑๐
๕.๑.๔ ถอดความหมาย ๑๑
๕.๒ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชา ๑๑
๕.๒.๑ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ๑๔
๕.๒.๒ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ “ภูมิสังคม” ๒๓
๕.๒.๓ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ “หลักการทรงงาน ๒๓ ข้อ” ๒๕
๕.๒.๔ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ ๒๘
“การสร้างคนด้วยการศึกษาและการเรียนรู้”
๕.๒.๕ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ “หลัก ๓ ป.” ๓๐
๕.๓ หัวใจของศาสตร์พระราชา ๓๑
๕.๓.๑ ศาสตร์แห่งการพัฒนา ๓๒
๕.๓.๒ ศาสตร์แห่งความประพฤติ การครองตน ๓๘
๕.๓.๓ ศาสตร์แห่งการอยู่ร่วมกัน ๔๑
๕.๔ ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ๕๑
๕.๔.๑ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการน้ำ ๕๑
๕.๔.๒ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยสหกรณ์ ๖๘

หน้า

๕.๔.๓ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการดิน ๗๓
๕.๔.๔ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการป่าและสิ่งแวดล้อม ๘๖
๕.๔.๕ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยนวัตกรรมและพลังงาน ๙๖
๕.๔.๖ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยเกษตรทฤษฎีใหม่ ๑๐๒
๕.๔.๗ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ๑๐๘
๕.๕ ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินตามศาสตร์พระราชา ๑๔๓
๕.๕.๑ ระดับพื้นที่ ๑๔๓
๕.๕.๒ ระดับชาติ ๑๔๘
๕.๕.๓ ระดับนานาชาติ ๑๕๓
๕.๕.๔ ข้อเสนอแนะว่าด้วยศาสตร์พระราชา ๑๖๔
๕.๖ การดำเนินการตามศาสตร์พระราชา ๑๖๖
๕.๖.๑ โครงการเกษตรรวมใจอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครนายก ๑๖๗
๕.๖.๒ โครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน ๕ หมู่บ้าน จังหวัดตากและจังหวัดแม่ฮ่องสอน ๑๗๔
๕.๖.๓ ศูนย์การพัฒนาโนนดินแดงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดบุรีรัมย์ ๑๗๘
๕.๖.๔ โครงการหมู่บ้านปศุสัตว์ – เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส ๑๘๒
๕.๖.๕ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส ๑๘๗
๕.๖.๖ โครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี ๑๙๒
๕.๖.๗ ศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ ศูนย์ฝึกทหารใหม่ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ จังหวัดชลบุรี ๑๙๕
๕.๖.๘ ข้อเสนอแนะว่าด้วยการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา ๒๐๔
๕.๗ การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชา ๒๐๕
๕.๗.๑ แนวคิด/ทฤษฎีการมีส่วนร่วม: หลักการทรงงาน ๒๐๕
๕.๗.๒ ปัจจัยความสำเร็จการมีส่วนร่วม: หลากหลายพื้นที่ต้นแบบ ๒๐๖
๕.๗.๓ รูปแบบ “กลไกหลักการมีส่วนร่วม” เพื่อการสืบสานศาสตร์พระราชา ๒๑๗
๕.๗.๔ แนวทางดำเนินการอย่างมีส่วนร่วม ๒๑๘
๕.๗.๕ มาตรการเสริมการมีส่วนร่วม ๒๒๑
๕.๗.๖ ผลสัมฤทธิ์ที่คาดว่าจะได้เสนอต่อสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ๒๒๓
๕.๗.๗ ข้อเสนอแนะว่าด้วยการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมการสืบสานศาสตร์พระราชา ๒๒๔
๕.๘ การศึกษาวิเคราะห์การบริหารโครงการเพื่อดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชา ๒๒๕
๕.๘.๑ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๒๒๕
๕.๘.๒ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ๒๒๖
๕.๘.๓ กระทรวงกลาโหม ๒๒๙
๕.๘.๔ กระทรวงศึกษาธิการ ๒๓๒

หน้า

๕.๘.๕ กระทรวงสาธารณสุข ๒๓๒
๕.๘.๖ กระทรวงมหาดไทย ๒๓๓
๕.๘.๗ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๒๔๕
๕.๘.๘ สำนักงบประมาณ ๒๕๐
๕.๘.๙ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ๒๕๐
๕.๘.๑๐ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ๒๕๑
๕.๘.๑๑ หอการค้าไทย และ สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย ๒๕๑
๕.๘.๑๒ ข้อเสนอแนะว่าด้วยการบริหารโครงการเพื่อดำเนินการตามศาสตร์พระราชา ๒๕๒

๖. ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ๒๖๑

๖.๑ ข้อเสนอแนะว่าด้วยศาสตร์พระราชา เพื่อการพัฒนาประเทศ ทรัพยากรของชาติ เพื่อความยั่งยืน ๒๖๒
๖.๒ ข้อเสนอแนะว่าด้วยการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา ๒๖๒
๖.๓ ข้อเสนอแนะว่าด้วยการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชา เพื่อถ่ายทอด เผยแพร่องค์ความรู้ สร้างแรงบันดาลใจ เพื่อขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๒๖๓

๗. ข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี ๒๖๔

บรรณานุกรม ๒๖๖

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก : สรุปความเห็นและข้อเสนอแนะของสมาชิกสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ต่อรายงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา เรื่อง การขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา เพื่อการปฏิรูปประเทศ ในการประชุมสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ครั้งที่ ๒๑/๒๕๖๐ วันอังคารที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐ ๒๗๔

ภาคผนวก ข : คำสั่งแต่งตั้ง

๑. คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ๒๘๓
๒. คำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา ๒๘๗
๓. คำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา ๒๙๓
๔. คำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน ๓๐๒
๕. คำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาวิเคราะห์การบริหารโครงการเพื่อดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชา และจัดทำหนังสือ ๓๐๕

ภาคผนวก ค : ภาพกิจกรรมในการเดินทางศึกษาดูงาน

๑. ศึกษาดูงานโครงการเกษตรรวมใจอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครนายก ๓๐๙
๒. ศึกษาดูงานโครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านมะโอโคะ จังหวัดตาก ๓๑๐

หน้า

๓. ศึกษาดูงานกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน ณ บ้านนาเรียง จังหวัดอุดรธานี ๓๑๑
๔. ศึกษาดูงานศูนย์การพัฒนาโนนดินแดงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๒
๕. ศึกษาดูงานโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส ๓๑๓
๖. ศึกษาดูงานโครงการหมู่บ้านปศุสัตว์ – เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส ๓๑๔
๗. ศึกษาดูงานกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง จังหวัดชลบุรี ๓๑๕
๘. ศึกษาดูงานโครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี ๓๑๖
๙. ศึกษาดูงานศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ ศูนย์ฝึกทหารใหม่ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ จังหวัดชลบุรี ๓๑๗

ภาคผนวก ง : ข้อเสนอแนะของคณะกรรมาธิการสามัญประจำสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

๑. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง ๓๑๙
๒. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ๓๒๕
๓. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ๓๒๗
๔. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการปกครองท้องถิ่น ๓๒๘
๕. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา ๓๓๐
๖. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ ๓๓๑
๗. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านพลังงาน ๓๓๓
๘. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ๓๓๗
๙. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านสื่อสารมวลชน ๓๕๒
๑๐. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านสังคม ๓๕๕
๑๑. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกีฬา ศิลปะ วัฒนธรรม การศาสนา คุณธรรมและจริยธรรม ๓๕๘

รายงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
เรื่อง “การขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา เพื่อการปฏิรูปประเทศ”

๑. หลักการและเหตุผล

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ทรงพระราชทานองค์ความรู้ต่าง ๆ ผ่านศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๖ ศูนย์ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๔,๖๘๕ โครงการ พระบรมราโชวาท พระราชดำรัส และพระราชดำริ ในโอกาสต่าง ๆ ให้กับประชาชนชาวไทยนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อแก้ไขปัญหาของประเทศ และเพื่อการพัฒนาประเทศ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ บัญญัติให้การบริหารประเทศและการปฏิรูปประเทศ หมวด ๖ แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา ๗๕ กำหนดให้ “รัฐพึงจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสได้รับประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึง เป็นธรรมและยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และหมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ มาตรา ๒๕๗ กำหนดให้ “การปฏิรูปประเทศตามหมวดนี้ต้องดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย ดังต่อไปนี้ (๑) ประเทศชาติมีความสงบเรียบร้อย มีความสามัคคีปรองดอง มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งศาสตร์พระราชา ถือเป็นองค์ความรู้อันเป็นเครื่องมือสำคัญอันจะทำให้การขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศมีประสิทธิภาพสูงสุด

ดังนั้น เพื่อให้มีการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน ประธานสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ จึงได้มีคำสั่งสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ที่ ๒๙/๒๕๕๙ ที่ ๑/๒๕๖๐ และ ที่ ๒/๒๕๖๐ โดยอาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๐ (๕) ของข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา เพื่อดำเนินการขับเคลื่อนแนวทางตามพระราชดำริและสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ซึ่งคณะกรรมการประกอบด้วย

๑) ร้อยเอก ทินพันธุ์ นาคะตะ	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๒) นายอโณทัย ฤทธิปัญญาวงศ์	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๓) นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ	ประธานกรรมการ
๔) นายวิวัฒน์ ศัลยกำธร	รองประธานกรรมการ
๕) นายนิกร จำนง	กรรมการ
๖) นายธานินทร์ ผะเอม	กรรมการ
๗) นายประสิทธิ์ ปทุมารักษ์	กรรมการ
๘) พลเอก นคร สุขประเสริฐ	กรรมการ
๙) นางกอบกุล อาภากร ณ อยุธยา	กรรมการ
๑๐) นายสถิตย์ ลิ่มพงศ์พันธุ์	กรรมการ
๑๑) นายกษิดิศ อาชวคุณ	กรรมการ
๑๒) พลอากาศเอก ธีระภาพ เสนะวงษ์	กรรมการ
๑๓) นายอภิชาต จงสกุล	กรรมการ
๑๔) พลเรือเอก สถิรพันธุ์ เกยานนท์	กรรมการ

๑๕) นายวินัย ดะห์ลัน กรรมการ
๑๖) นายอุทัย เลาหวิเชียร กรรมการ
๑๗) ศาสตราจารย์ดุสิต เครืองาม กรรมการ
๑๘) นายสาคร สร้อยสังวาลย์ กรรมการ
๑๙) พันเอก จินตมัย ชีกว้าง กรรมการ
๒๐) พันเอก ณัฐวัฒน์ จันทร์เจริญ กรรมการ
๒๑) นายอุทิศ ขาวเธียร กรรมการ
๒๒) เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือผู้แทน กรรมการ
๒๓) เลขาธิการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หรือผู้แทน กรรมการ
๒๔) เลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือผู้แทน กรรมการ
๒๕) นางสาวปิยะธิดา ประดิษฐบาทุกา กรรมการและเลขานุการ
๒๖) นายจุมพล สุขมั่น กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. วัตถุประสงค์

ในการดำเนินการศึกษาของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา เพื่อดำเนินการขับเคลื่อนแนวทางตามพระราชดำริและสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

๑) เพื่อศึกษาความหมาย หลักการที่สำคัญของปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา

๒) เพื่อศึกษาและสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area – Based Approach)

๓) เพื่อสร้างกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรม และพัฒนาไปสู่การขับเคลื่อนการดำเนินงานของทั้งภาคประชาชน ภาคศาสนา ภาคเอกชน ภาคสื่อ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภาครัฐ

๔) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบริหารโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ผ่านมาและจัดทำข้อเสนอแนะให้มีการสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน

๕) เพื่อจัดทำองค์ความรู้และข้อเสนอแนะไปยังคณะรัฐมนตรีในการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อการปฏิรูปประเทศต่อไป

๖) เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้แห่งศาสตร์พระราชา พระราชจริยวัตรและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ให้ประชาชนชาวไทยได้ยึดถือปฏิบัติ

๓. ขอบเขตการศึกษา

การดำเนินงานเพื่อสืบสานพระราชปณิธานและขับเคลื่อนแนวทางตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร คณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาได้ศึกษา “ศาสตร์พระราชา” ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญอันจะนำไปเป็นเครื่องมือในการปฏิรูปประเทศ จึงเป็นการศึกษาศาสตร์พระราชาด้านการพัฒนาเป็นสำคัญ โดยมีการศึกษาวิเคราะห์ถึงนิยามของคำว่า “ศาสตร์พระราชา” แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชา หัวใจของศาสตร์พระราชา ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมถึงผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา รวมทั้งศึกษาและสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมีการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area – Based Approach) ให้ขับเคลื่อนต่อไปอย่างยั่งยืน สร้างกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรม และพัฒนาไปสู่การขับเคลื่อนของทั้งภาคประชาชน ภาคศาสนา ภาคเอกชน ภาคสื่อ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภาครัฐ และศึกษาวิเคราะห์โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ผ่านมา เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะให้มีการสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน

ศาสตร์พระราชาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีเนื้อหาครอบคลุมศาสตร์ว่าด้วยการพัฒนา และศาสตร์ด้านต่าง ๆ อีกมากมาย ดังต่อไปนี้

๑) ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการน้ำ
๒) ศาสตร์พระราชาว่าด้วยสหกรณ์
๓) ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการดิน
๔) ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการป่าและสิ่งแวดล้อม
๕) ศาสตร์พระราชาว่าด้วยนวัตกรรมและพลังงาน
๖) ศาสตร์พระราชาว่าด้วยเกษตรทฤษฎีใหม่
๗) ศาสตร์พระราชาว่าด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
๘) ศาสตร์พระราชาด้านนิติศาสตร์
๙) ศาสตร์พระราชาด้านรัฐศาสตร์
๑๐) ศาสตร์พระราชาด้านอักษรศาสตร์
๑๑) ศาสตร์พระราชาด้านเศรษฐศาสตร์
๑๒) ศาสตร์พระราชาด้านการศึกษา
๑๓) ศาสตร์พระราชาด้านศิลปะ
๑๔) ศาสตร์พระราชาด้านการดนตรี
๑๕) ศาสตร์พระราชาด้านการกีฬา
๑๖) ศาสตร์พระราชาด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
๑๗) ศาสตร์พระราชาด้านการจราจรและคมนาคม
๑๘) ศาสตร์พระราชาด้านการแพทย์และสาธารณสุข
๑๙) ศาสตร์พระราชาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ
๒๐) ศาสตร์พระราชาด้านการสื่อสารและโทรคมนาคม
๒๑) ศาสตร์พระราชาด้านอื่น ๆ

ขอบเขตการศึกษาเพื่อสืบสานศาสตร์พระราชาในรายงานนี้ขอกล่าวเน้นรายละเอียดเกี่ยวกับศาสตร์ว่าด้วยการพัฒนาตามที่กล่าวถึงข้างต้นลำดับที่ ๑) – ๗) ดังนั้นจึงขอเชิญชวนให้ประชาชนทั่วไป หน่วยงาน

ต่าง ๆ ศึกษา รวบรวมข้อมูล จัดทำรายงานเกี่ยวกับศาสตร์พระราชาด้านต่าง ๆ เพิ่มเติมให้มีความสมบูรณ์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติสืบต่อไป

๔. วิธีการศึกษา

ในการดำเนินการศึกษาของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา เพื่อศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา สนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area – Based Approach) สร้างกลไกการขับเคลื่อนศาสตร์พระราชาให้ยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม และวิเคราะห์สถานะความก้าวหน้า สภาพปัญหาแผนงานและการบริหารงบประมาณโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ผ่านมา ให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด คณะกรรมการมีวิธีการศึกษา ดังต่อไปนี้

๔.๑ การตั้งคณะอนุกรรมการ

คณะกรรมการได้มีมติตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อช่วยดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ จำนวน ๔ คณะ ประกอบด้วย

๑) คณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา

๒) คณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา

๓) คณะอนุกรรมการกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน

๔) คณะอนุกรรมการศึกษาวิเคราะห์การบริหารโครงการเพื่อดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชา และจัดทำหนังสือ

(รายละเอียดตามภาคผนวก ก.)

๔.๒ การประชุมร่วมกับบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินการศึกษาของคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการ เป็นการศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร และรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีความรู้เชี่ยวชาญ โดยการร่วมประชุมกับบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๑) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๒) สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม

๓) ดร. วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร ราชบัณฑิต

๔) ศาสตราจารย์อภิชัย พันธเสน

๕) รองศาสตราจารย์สุขสันต์ กันตะบุตร

๖) นายกิตติ กิตติโชควัฒนา สมาชิกสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

๗) พันเอก วินัย พุกศรีสุข รองผู้อำนวยการ กองการศึกษา โรงเรียนการทหารสัตว์ กรมการสัตว์ทหารบก ผู้แทนโครงการเกษตรรวมใจอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครนายก

๘) พันเอก ทวีศักดิ์ วงศ์ทวีทรัพย์ รองผู้บัญชาการกองพลพัฒนาที่ ๓ โครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริบ้านมะโอโคะ จังหวัดตาก

๙) พันเอกอดุล บุญธรรมเจริญ ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ ๒๓ ศูนย์การพัฒนาโนนดินแดง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดบุรีรัมย์

๑๐) พันโท พงศกร แสงกุล ผู้บังคับการกองพันทหารราบที่ ๒ กรมทหารราบที่ ๑๕๑ โครงการศิลปาชีพหมู่บ้านปศุสัตว์ – เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส

๑๑) กรมพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน

๑๒) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

๑๓) สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๑๔) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๑๕) สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม

๑๖) กองบัญชาการกองทัพไทย

๑๗) กองทัพบก

๑๘) กองทัพเรือ

๑๙) กองทัพอากาศ

๒๐) สำนักงบประมาณ

๒๑) สำนักงบประมาณกลาโหม

๒๒) กระทรวงศึกษาธิการ

๒๓) กระทรวงสาธารณสุข

๒๔) กระทรวงมหาดไทย

๒๕) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒๖) สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

๒๗) สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

๒๘) หอการค้า และสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย

๔.๓ การสัมมนา

คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการ มีการเข้าร่วมสัมมนาปาฐกถาพิเศษ “ศาสตร์พระราชา ศาสตร์แห่งแผ่นดิน” โดยศาสตราจารย์กิตติคุณ วิษณุ เครืองาม รองนายกรัฐมนตรี ณ ห้องประชาธิปก สถาบันพระปกเกล้า

๔.๔ การศึกษาดูงาน

คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการ มีการเดินทางศึกษาดูงานในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้ง ๔ ภูมิภาค ดังต่อไปนี้

๑) ศึกษาดูงานโครงการเกษตรรวมใจอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครนายก

๒) ศึกษาดูงานโครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริบ้านมะโอโคะ จังหวัดตาก

๓) ศึกษาดูงานกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน ณ บ้านนาเรียง จังหวัดอุดรธานี

๔) ศึกษาดูงานศูนย์การพัฒนาโนนดินแดงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดบุรีรัมย์

๕) ศึกษาดูงานโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส

๖) ศึกษาดูงานโครงการหมู่บ้านปศุสัตว์ – เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส

๗) ศึกษาดูงานกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง จังหวัดชลบุรี

๘) ศึกษาดูงานโครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี

๙) ศึกษาดูงานศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ ศูนย์ฝึกทหารใหม่ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ จังหวัดชลบุรี

๔.๕ การรวบรวมและประมวลข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา เพื่อการปฏิรูปประเทศ จากคณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ

ได้มีการจัดทำแบบสอบถาม ถึงคณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ ทุกคณะ เพื่อรวบรวมและประมวลข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อการปฏิรูปประเทศ ตามรายชื่อคณะกรรมาธิการดังต่อไปนี้

๑) คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง

๒) คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการบริหารราชการแผ่นดิน

๓) คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

๔) คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการปกครองท้องถิ่น

๕) คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา

๖) คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ

๗) คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านพลังงาน

๘) คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม

๙) คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านสื่อสารมวลชน

๑๐) คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านสังคม

๑๑) คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกีฬา ศิลปะ วัฒนธรรม การศาสนา คุณธรรม และจริยธรรม

นอกจากนี้ ยังได้รับความเห็นเป็นรายบุคคลจากสมาชิกสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ประกอบการจัดทำรายงานด้วย

๕. ผลการดำเนินงาน

๕.๑ ศาสตร์พระราชา

๕.๑.๑ นิยาม

คำว่า “ศาสตร์พระราชา” เป็นคำที่มีการใช้กันแพร่หลายเมื่อไม่นานมานี้ ประมาณ ๔ - ๕ ปี ที่ผ่านมา จากการสืบค้นที่มาของคำว่า “ศาสตร์พระราชา” ไม่อาจทราบได้แน่ชัดว่าผู้ใดใช้คำนี้เป็นครั้งแรก เมื่อใดและใช้เนื่องในโอกาสใด อย่างไรก็ตามคำคำนี้นับว่าเป็นคำที่มีความเหมาะสมกับการนำมาใช้ให้ความหมายในกิจทั้งหลายที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทรสยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ทรงงานเพื่อพสกนิกรชาวไทย นับตั้งแต่พระองค์ครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทยเป็นต้นมา การสืบค้นหาความหมายของคำว่า “ศาสตร์พระราชา” ในครั้งนี้เป็นการจัดทำเพื่อนำมากำหนดความหมายสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ทรงดำเนินการเพื่อพสกนิกรตลอดมา ฉะนั้น ความหมายในที่นี้จึงเป็นการจำกัดความของ คำว่า “ศาสตร์พระราชาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร” เท่านั้น

การที่จะให้ความหมายคำว่า “ศาสตร์พระราชา” ให้มีความครอบคลุมตามความหมายที่บรรดานักปราชญ์ ราชบัณฑิต นักวิชาการ นักบริหาร ตลอดจนประชาชนทั่ว ๆ ไปให้การยอมรับว่าเป็นความหมายที่ถูกต้องตรงกัน เป็นสิ่งที่ยากยิ่งที่จะกระทำให้เป็นที่ยอมรับจากทุกกลุ่ม เนื่องจากเป็นคำที่ประชาชนทุกหมู่เหล่าที่ได้รับประโยชน์จากพระราชกรณียกิจทั้งหลายที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ทรงงานเพื่อพสกนิกรของพระองค์นั้นมีหลากหลายและมากมาย

ซึ่งกระจายไปทั่วทุกสารทิศ ส่งผลต่อความเป็นอยู่ของราษฎรในทุกสาขาอาชีพ จากการสืบค้นหาความหมายของคำว่า “ศาสตร์พระราชา” เท่าที่ได้มีผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้ในที่ต่าง ๆ ที่ผ่านมา ซึ่งอาจจะนำมาอ้างอิงได้มีดังต่อไปนี้

หม่อมราชวงศ์ดิศนัดดา ดิศกุล เลขาธิการมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ได้ให้คำนิยามองค์ความรู้ที่สำคัญของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ว่าเป็น “ศาสตร์พระราชา” โดยกล่าวว่า “ศาสตร์พระราชา คือ การลงไปศึกษาเรียนรู้จากชุมชน...”[๑]

ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี กล่าวถึงศาสตร์พระราชาว่า “ศาสตร์พระราชา คือ โครงการตามพระราชดำริสี่พันกว่าโครงการ...”[๒]

พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี กล่าวในรายการ “ศาสตร์พระราชา สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน” เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๙ โดยรัฐบาลได้น้อมนำศาสตร์พระราชามาบริหารประเทศเพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยประชาชนทุกคนร่วมมือกันสานต่อพระราชปณิธาน ขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ว่า

“ศาสตร์พระราชาของพระองค์ ได้แก่ พระราชดำริ คือ แนวคิดปรัชญา และพระราชดำรัส คือ คำสั่งสอน ตักเตือน ให้สติ พระราชกรณียกิจ คือ หลักการทรงงาน รวมทั้ง พระราชจริยาวัตรของพระองค์ คือ การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี แก่ปวงพสกนิกรชาวไทยซึ่งจะยังคงอยู่คู่แผ่นดินไทยตลอดไป สามารถน้อมนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ตั้งแต่การประกอบกิจวัตรประจำวัน และสัมมาชีพของแต่ละบุคคล ไปจนถึงการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวทางให้กับรัฐบาลและข้าราชการทุกคน

ทั้งนี้ ศาสตร์พระราชายังได้รับการยกย่องในเวทีระดับโลกและสอดคล้องกับวาระของโลก คือ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (SDGs 2030) คือ อีก ๑๕ ปีข้างหน้า ได้แก่ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย มากว่า ๔๐ ปี และได้รับการเชิดชูสูงสุดจากองค์การสหประชาชาติ โดย นายโคฟี อันนัน เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ได้ทูลเกล้า ฯ ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ เนื่องจากเห็นว่าเป็นปรัชญาที่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง สู่ชุมชน สู่สังคม ในวงกว้างขึ้นในที่สุด โดยองค์การสหประชาชาติได้สนับสนุนให้ประเทศต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกทั่วโลก ได้ยึดถือเป็นแนวทางสู่การพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน ตลอดระยะเวลากว่า ๒ ปีที่ผ่านมา รัฐบาลได้ส่งเสริมให้ประชาชนได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในหลาย ๆ รูปแบบ เช่น การจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ สร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันสังคมที่เล็กที่สุด แต่เป็นสถาบันที่มีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นหน่วยสังคมแรกที่เลี้ยงดูอบรมสั่งสอนและหล่อหลอมชีวิตของคนในครอบครัว เป็นแหล่งผลิตคนเข้าสู่สังคมต่อไป”

ศาสตราจารย์กิตติคุณ วิษณุ เครืองาม รองนายกรัฐมนตรี ได้ให้ความหมาย ศาสตร์พระราชาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า “...องค์ความรู้สำคัญที่ทรงศึกษา สั่งสม พัฒนา เพื่อการพัฒนาประเทศให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีความสงบสุข ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ กิจที่ทรงทำ คำที่ทรงแนะ/สอนจากพระประสบการณ์ ๓ มิติ คือ มิติที่ ๑ ศาสตร์แห่งการ

---

[๑]มติชนรายวัน ฉบับวันพุธที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๕, น. ๓๓

[๒]ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับความเข้มแข็งของโรงเรียนหนังสือเล่มนี้เป็นการถอดความจากคำปาฐกถาพิเศษของ **ศาสตราจารย์นายแพทย์เกษม วัฒนชัย** องคมนตรี ซึ่งดำรงตำแหน่งประธานมูลนิธิยุวสถิรคุณ ในการแสดงปาฐกถาเมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๗ สืบค้นจาก http://chaoprayanews.com/blog/thaiflag

พัฒนา มิติที่ ๒ ศาสตร์แห่งความประพฤติ การครองตนในสังคมอย่างสงบสุข มิติที่ ๓ ศาสตร์แห่งการอยู่ร่วมกัน ปรองดองและสงบสุข ซึ่งมีพื้นฐานมาจาก ๓ ป. ได้แก่ ปฏิบัติ ปริยัติ และปฏิเวธ..."[๓]

สำหรับความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งไม่ได้กำหนดเป็นคำเต็มของคำว่า "ศาสตร์พระราชา" จึงได้ค้นหาแยกเป็น ๓ คำ คือ คำว่า "ศาสตร์" "พระ" และ "ราชา" ซึ่งมีความหมาย ดังนี้

ศาสตร์ : น. ระบบวิชาความรู้[๔]

พระ : น. ใช้ประกอบหน้าคำอื่นแสดงความยกย่อง[๕]

ราชา : น. พระเจ้าแผ่นดิน,พระมหากษัตริย์[๖]

รวมความหมายจากพจนานุกรมจึงมีความหมายว่า "ระบบวิชาความรู้ของพระมหากษัตริย์"

จากที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่าการให้ความหมายของคำว่า "ศาสตร์พระราชา" จากผู้รู้แต่ละท่าน ทุกท่านได้นำเอากิจทั้งหลาย รวมถึงการครองตนของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มาประกอบกัน เพื่อกำหนดให้เป็นข้อความสั้น ๆ ที่อธิบายความหมายให้ได้ครอบคลุมในสิ่งที่พระองค์ทรงทำมาทั้งหมด ซึ่งเป็นความยากที่จะหาถ้อยคำมาใช้ได้อย่างครอบคลุม ครบถ้วน เนื่องจากสิ่งที่พระองค์ทรงทำประกอบด้วยการใช้ศาสตร์ในหลายๆ ด้าน เพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกรของพระองค์ และผู้รู้แต่ละท่านก็ได้มองเน้นไปในด้านต่าง ๆ ในมุมมองที่สนใจต่างกัน ส่วนความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ก็เป็นความหมายแบบทั่ว ๆ ไป แบบกว้าง ๆ ไม่ได้เป็นการเฉพาะใช้สำหรับกษัตริย์พระองค์ใด จึงไม่อาจนำมาอธิบายตามความหมายที่ต้องการ คือ สิ่งที่สามารถกำหนดความหมายคำว่า "ศาสตร์พระราชาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร" ได้ ฉะนั้น เพื่อให้การให้ความหมายตรงตามวัตถุประสงค์ในการดำเนินการครั้งนี้ จึงจำเป็นจะต้องพิจารณาจากความเป็นมาและลักษณะกิจที่พระองค์ทรงดำเนินการรวมถึงความหมายที่มีผู้รู้ได้แสดงไว้ แล้วนำมากำหนดคำ เพื่อสร้างความหมายที่เห็นว่าสมควร

๕.๑.๒ ความเป็นมา

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทย เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๔๘๙ ซึ่งหลังจากพระองค์ทรงครองราชย์พระองค์ได้ทรงเปลี่ยนสาขาการศึกษาจากสาขาวิศวกรรมศาสตร์มาเป็นทรงศึกษาด้านกฎหมายและรัฐศาสตร์ใน พ.ศ. ๒๔๘๙ แสดงถึงการเตรียมพระองค์ด้านวิชาความรู้เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชภารกิจที่จะมีขึ้นในฐานะพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อทรงนำหลักการทางวิชาการที่เกี่ยวกับทางการปกครอง การบริหาร และกฎหมาย มาใช้ประโยชน์ นอกจากนั้นพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังประเทศต่างๆ หลายประเทศเพื่อทรงทราบลักษณะการดำเนินการของประเทศต่าง ๆ ซึ่งอาจวิเคราะห์ได้ว่า พระองค์พระราชประสงค์ที่จะศึกษาสภาพความเป็นอยู่ การปกครอง รวมถึงวิธีการที่ประเทศต่าง ๆ ดำเนินการในการดำรงอยู่ของประชาชนในประเทศนั้น ๆ เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับเมืองไทยต่อไป

---

[๓]ปาฐกถาพิเศษ "ศาสตร์พระราชา ศาสตร์แห่งแผ่นดิน" ณ ห้องประชาธิปก สถาบันพระปกเกล้า วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

[๔]พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ สืบค้นจาก http://www.royin.go.th/dictionary/

[๕]พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ สืบค้นจาก http://www.royin.go.th/dictionary/

[๖]พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ สืบค้นจาก http://www.royin.go.th/dictionary/

เมื่อเสด็จนิวัติพระนคร และประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๙๓ พระองค์ได้มีพระปฐมบรมราชโองการในพระราชพิธี ว่า ***"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"***

พระปฐมบรมราชโองการ ของพระองค์ท่านที่ได้มีขึ้นนั้น เป็นประโยคที่มีความหมายลึกซึ้ง และมีความสมบูรณ์สำหรับการครองราชย์อย่างยิ่ง โดยได้มีการอธิบายและวิเคราะห์ถึงพระปฐมบรมราชโองการไว้ที่สมควรนำเสนอ เพื่อความเข้าใจในเบื้องต้น คือ

๑) ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้อธิบายในการบรรยายพิเศษหัวข้อ "หลักการทรงงานของพระเจ้าอยู่หัว และการปรับใช้กับการทำงานในอนาคตของมหาวิทยาลัยทักษิณ" เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๕๙ ณ ห้องประชุม สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา ตอนหนึ่งว่า *"...จากพระปฐมบรมราชโองการ **"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"** ซึ่งเป็นประโยคที่สะท้อนความจริง ในหลวงท่านมองพระองค์เองว่าทรงไม่มีอำนาจใดทั้งสิ้น จากพระปฐมบรมราชโองการ ใช้คำว่า **"ครอง"** ไม่ใช่ปกครอง ไม่มีแนวคิดของอำนาจอยู่เลย แต่ตั้งอยู่บนฐาน **ความรัก ความเมตตา และความรับผิดชอบ** ในหลวงทรงประกาศ Good Governance (ธรรมาภิบาล) ก่อนซีกโลกตะวันตก ๕๐ ปี ในหลวงใช้แนวคิด Happiness ก่อนซีกโลกตะวันตก ซึ่งเรียกว่า Gross National Happiness สิ่งสำคัญคือใช้งบประมาณให้เกิดประโยชน์ ย่อมเกิดความสุขแน่นอน ธรรมะของในหลวงกำหนดโดยทศพิธราชธรรม แต่ไม่มีใครอธิบายได้ครบถ้วน จึงไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ ธรรมะเป็นการทำความดีที่ถูกต้อง เป็นคำที่สูงมาก ในหลวงทรงงานถูกต้องและมีการตรวจสอบตลอดเวลาจุดแรกคือต้องปฏิบัติดี..."*[๗]

๒) นอกจากนั้น เมื่อพิจารณาถึงในส่วนชื่อของประเทศในขณะที่พระองค์ขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ และประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พ.ศ. ๒๔๙๓ ประเทศได้เปลี่ยนชื่อจาก "สยาม" เป็น "ประเทศไทย" แล้ว ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๒ แม้จะมีความไม่แน่นอนบ้างในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๙ – ๒๔๙๑ ที่อาจเปลี่ยนไปใช้ชื่อ สยาม เหมือนเดิม แต่ในที่สุด ใน พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นที่แน่นอนว่าชื่อประเทศ ใช้ว่าประเทศไทย แต่เหตุใดในพระปฐมบรมราชโองการซึ่งมีขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๙๓ ใช้คำว่า "มหาชนชาวสยาม" จากประโยคที่เห็นได้ว่าได้ผ่านการทรงพินิจ พิจารณาเป็นอย่างดีนี้ แสดงว่าทรงมีพระประสงค์เจาะจงใช้ ซึ่งเมื่อนำข้อมูลเหตุผลของการเปลี่ยนชื่อประเทศมาพิจารณา จะเห็นว่าการเปลี่ยนชื่อประเทศจาก สยาม เป็น ประเทศไทย ก็เพื่อกำหนดใช้ชื่อประเทศให้ตรงกับชนชาติส่วนใหญ่ที่ครอบครองเป็นเจ้าของประเทศ คือ ชนชาติไทย โดยคำว่า สยาม นั้นเป็นชื่อเรียกดินแดนที่ไม่สื่อถึงคนในดินแดน อย่างไรก็ตามการเรียกชื่อประเทศ ก็มีการใช้ควบคู่กันมา โดยทั่วไปถือว่า คำว่า สยามประเทศ เป็นชื่อ "สูง" อาจใช้ในทางวรรณคดี หรือการใช้งานราชการ ส่วนหากเป็นภาษาพูดทั่ว ๆ ไป จะใช้ว่า เมืองไทย ฉะนั้น การเจาะจงใช้คำว่า "มหาชนชาวสยาม" จึงมีความหมายในการเลือกใช้อย่างหนึ่ง คือ ใช้ชื่อที่มีความหมายเป็นชื่อ "สูง" และอีกความหมายหนึ่งซึ่งน่าจะเป็นสาระสำคัญของการใช้ คือ พระองค์ทรงมีพระประสงค์ให้หมายความถึงเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนที่อาศัยอยู่ในดินแดนสยาม ซึ่งหมายถึงคนทุก ๆ เชื้อชาติ และทุก ๆ ศาสนา ที่อยู่ภายใต้ร่มบรมโพธิสมภาร อันเป็นพสกนิกรของพระองค์ นั่นเอง[๘]

---

[๗] สืบค้นจาก http://www.tsu.ac.th/detail_gallery.php?aNum=20160323151218&id=1395&gid=2

[๘] สืบค้นจาก http://www.somdiaryonline.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=539098118&Ntype=5

เมื่อมองย้อนกลับไป ณ วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๙๓ จึงนับเป็นพระปฐมบรมราชโองการที่ทรงคุณค่ายิ่งสำหรับทุกคนในประเทศนี้ และนับตั้งแต่นั้นตลอดมาจวบจนปัจจุบัน ก็เป็นที่ประจักษ์แก่เหล่าพสกนิกรว่า พระองค์ท่านได้ทรงดำเนินพระราชภารกิจ และพระราชกรณียกิจต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปตามพระปฐมบรมราชโองการตลอดระยะเวลาแห่งการครองราชย์ ๗๐ ปี

๕.๑.๓ ลักษณะที่ทรงดำเนินการ

ลักษณะของกิจที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงดำเนินการเพื่อให้พสกนิกรของพระองค์มีความเป็นอยู่ที่ดี อาจแบ่งได้เป็น ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑) การสอนหรือชี้แนะ : ตลอดระยะเวลาแห่งการครองราชย์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ทรงใช้โอกาสต่าง ๆ ในการปลูกฝังความรู้ คุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ปลูกฝังความคิด การประพฤติปฏิบัติตน การสร้างศักยภาพ การส่งเสริมความเป็นไทย สร้างความรักความสามัคคี ปลุกความรักชาติ โดยผ่านพระบรมราโชวาท พระราชดำรัส โดยเฉพาะพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาของทุกปี การสร้างสถานศึกษา การมอบทุนการศึกษา การให้หลักการทำงาน **การสร้างศูนย์เรียนรู้ คือ “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”** หนังสือพระราชนิพนธ์ หนังสือพระราชนิพนธ์แปล และบทเพลงพระราชนิพนธ์ รวมถึงการครองตนเป็นแบบอย่าง เพื่อสร้างเสริมให้สังคมไทยมีความเป็นอยู่อย่างปกติสุข และสามารถพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้ดี

๒) การแก้ปัญหา : สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นในทางกายภาพตามสภาพภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อม และสังคม พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงนำปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาพิจารณาแก้ไข โดยผ่านโครงการต่าง ๆ กว่าสี่พันโครงการ ครอบคลุมการแก้ไขปัญหาในด้านน้ำ ดิน ป่า สิ่งแวดล้อม สุขภาพ การประกอบอาชีพ พลังงาน การจราจร การสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์หรือนวัตกรรมใหม่ โดยนำองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาประกอบพระบรมราชวินิจฉัย ใช้วิธีการที่เหมาะสมทั้งเชิงวิชาการในการแก้ปัญหานั้น และรวมถึงวิธีการทางด้านสังคม เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้โดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมตามมา รวมถึงการสร้าง “**ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ**” ต่าง ๆ เพื่อการถ่ายทอดความรู้ต่อไป

๓) การให้ความยั่งยืน : นอกจากทรงใช้วิธีการสอนหรือทรงชี้แนะเพื่อสร้างสังคมที่ดี และทรงแก้ไขปัญหาเฉพาะกรณีแล้ว ยังทรงค้นคว้าหาหลักการและวิธีการที่จะสร้างความยั่งยืนให้แก่พสกนิกร เพื่อให้สามารถดำรงชีพได้ดีในสภาวะปกติและไม่ตกอยู่ในภาวะอันตรายร้ายแรง หากในอนาคตมีภัยจากภาวะที่ประเทศไทยไม่อาจควบคุมได้ พสกนิกรทั้งหลายจะได้ไม่มีความเดือดร้อนและสามารถดำรงชีพได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยได้พระราชทานหลักการสำคัญ ๒ อย่าง ได้แก่ **“เกษตรทฤษฎีใหม่”** ซึ่งผู้ได้รับประโยชน์โดยตรง คือ เกษตรกร ผู้ได้รับประโยชน์โดยอ้อม คือ ผู้บริโภคทั่ว ๆ ไป และ **“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”** ซึ่งใช้ได้กับพสกนิกรทุกสาขาอาชีพ โดยประชาชนต่าง ๆ ทั่วโลกอาจนำไปใช้ประโยชน์ได้ด้วย

เมื่อประมวลสิ่งต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงกระทำ รวมถึงความหมายจากผู้รู้ที่ได้นำเสนอในตอนต้นแล้ว นำมาประกอบเป็นความหมายของคำว่า *“ศาสตร์พระราชา”* สำหรับการดำเนินงานเพื่อสืบสานศาสตร์พระราชาในครั้งนี้ จึงได้ความหมายว่า ***“บรรดาองค์ความรู้และภูมิปัญญาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานผ่านวิธีการต่าง ๆ ด้วยความมุ่งหมายที่จะพัฒนา ป้องกันหรือแก้ไขปัญหาเพื่อประโยชน์สุขแก่เหล่าพสกนิกรและส่งผลถึงมนุษยชาติทั้งปวง ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง สันติสุขและยั่งยืน”***

“ศาสตร์พระราชา”
หมายถึง
บรรดาองค์ความรู้และภูมิปัญญาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานผ่านวิธีการต่าง ๆ ด้วยความมุ่งหมายที่จะพัฒนา ป้องกันหรือแก้ไขปัญหาเพื่อประโยชน์สุขแก่เหล่าพสกนิกร และส่งผลถึงมนุษยชาติทั้งปวง ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง สันติสุขและยั่งยืน

๕.๑.๔ ถอดความหมาย

๑) บรรดาองค์ความรู้ : องค์ความรู้ทุกอย่างของพระองค์ที่พระราชทานให้แก่พสกนิกร ไม่จำกัดว่าสำคัญหรือไม่สำคัญเนื่องจากสิ่งที่พระองค์พระราชทานอาจเป็นความรู้ทั่ว ๆ ไปก็ได้จึงไม่ได้ใช้คำว่าเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญแต่รวมเอาไว้ทั้งหมดที่พระองค์พระราชทานให้แก่พสกนิกร

๒) ภูมิปัญญา : ความรู้ที่ได้มาและได้ผ่านการใช้จากประสบการณ์มาแล้ว

๓) พระราชทานผ่านวิธีการต่าง ๆ : เป็นการรวมสิ่งที่พระองค์ทรงกระทำทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็น (๑) การสอนในเรื่องต่าง ๆ (๒) โครงการแก้ไขปัญหาการสร้างสิ่งประดิษฐ์ใหม่ คิดค้นนวัตกรรมใหม่ (๓) การให้ความยั่งยืนจากเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๔) ประโยชน์สุข : ทรงทุ่มเทการทรงงานเพื่อสร้างประโยชน์แก่สังคมไทยให้พสกนิกรมีความเป็นอยู่อย่างปกติ มีความสุขตามความเหมาะสมกับสถานะของแต่ละบุคคลตามที่พระองค์ได้มีพระปฐมบรมราชโองการในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

๕) แก่เหล่าพสกนิกรและส่งผลถึงมนุษยชาติทั้งปวง : พสกนิกร ใช้แทนคำว่าปวงชนชาวไทย เพื่อให้ครอบคลุมราษฎรของพระองค์ทุกกลุ่ม เนื่องจากพระองค์ไม่ได้ทรงพัฒนา ป้องกัน หรือแก้ไขปัญหาให้เพียงประชาชนชาวไทย ซึ่งมีสัญชาติไทยเท่านั้น แต่ใช้คำว่าพสกนิกร จะมีความหมายครอบคลุมถึงบุคคลที่อาศัยภายใต้ร่มบรมโพธิสมภารโดยไม่เลือกว่ามีสัญชาติไทยหรือไม่ เช่น ชาวเขาที่ยังไม่ได้สัญชาติไทย พระองค์ได้พระราชทานการแก้ไขปัญหาให้ โดยแนวทางต่าง ๆ ที่พระราชทานไว้เผื่อแผ่ประโยชน์ถึงชนชาติอื่นด้วย ทำให้ความมุ่งหมายของพระองค์ขยายสู่ชาวโลกมากขึ้น

๖) ดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง สันติสุข และยั่งยืน : เป็นการให้สามารถดำรงชีพในชีวิตประจำวันได้อย่างมั่นคง มีความสามัคคี ปรองดอง สงบมีสันติ และยั่งยืน ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเน้นการสร้างความมั่นคงในอาชีพ มีภูมิคุ้มกัน ทำให้เสมือนมีเกราะป้องกันภัย เมื่อมีสถานการณ์ที่ควบคุมไม่ได้เกิดขึ้นโดยไม่ได้เน้นหรือส่งเสริมความร่ำรวยมั่งคั่ง แต่ความมั่งคั่งก็อาจมีได้ตามสถานะของแต่ละคน

๕.๒ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชา

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ทรงงานเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของเหล่าพสกนิกร มีอยู่อย่างมากมาย เป็นเวลายาวนานกว่าพระมหากษัตริย์องค์ใดในราชวงศ์จักรี การนำพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่ทรงประกอบขึ้นเพื่ออธิบายให้เห็นเป็นภาพ สามารถดำเนินการได้ในลักษณะภาพกาลานุกรม ซึ่งแสดงถึงช่วงเวลาตลอดรัชสมัยของพระองค์ด้วยภาพหนึ่งภาพ ซึ่งสามารถแสดงได้เพียงการย่นย่อเท่านั้น ไม่อาจนำพระราชกรณียกิจทุก ๆ กรณีได้ จึงนำเอาส่วนที่สำคัญมานำเสนอในลักษณะของ “กาลานุกรม” รูป **“ต้นไม้แห่งศาสตร์พระราชา”** ซึ่งการทำความเข้าใจในการอ่านภาพนั้น มีส่วนที่จำเป็นต้องอธิบายให้สามารถเข้าใจได้ง่าย ๆ ตามภาพและคำอธิบายแนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชา ดังนี้

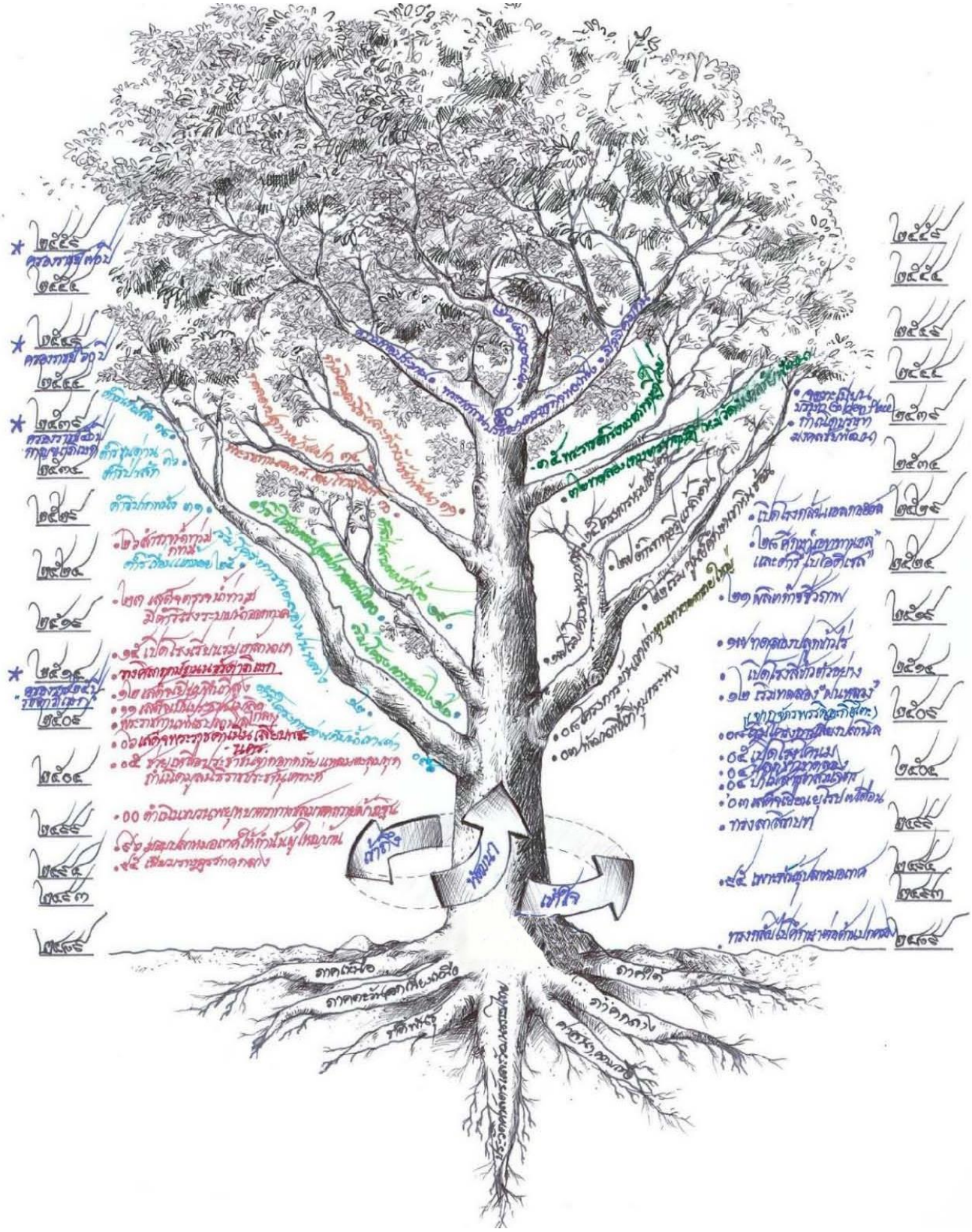

กาลานุกรมรูปต้นไม้แห่งศาสตร์พระราชา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
แผนภาพต้นไม้อธิบายรวบรวมองค์ความรู้แห่งศาสตร์พระราชาตามกาลเวลา
จัดทำโดย คณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
วาดโดย นายนิกร จำนง, ๒๕๖๐

“กาลานุกรมรูปต้นไม้แห่งศาสตร์พระราชา”

เป็นภาพแสดงลักษณะเป็นกาลานุกรมตามวันเวลาที่เกิดขึ้น ในรูปแบบ “ต้นไม้แห่งศาสตร์พระราชา” แสดงพระราชกรณียกิจที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้ทรงประกอบ และทรงมีพระราชดำริหรือได้พระราชทานหลักการต่าง ๆ รวมถึงการทรงงาน ตลอดรัชสมัย ของพระองค์ซึ่งมีความครอบคลุมการใช้ความรู้และภูมิปัญญาในทุกศาสตร์ สาขาวิชา โดยอธิบายในรูปลักษณ์ ของต้นไม้แห่งศาสตร์พระราชา เป็นกาลานุกรม ดังนี้

๑) กำเนิดต้นไม้แห่งศาสตร์พระราชา : ในส่วนตรงโคนของลำต้นซึ่งเติบโตมาจากเมล็ดพันธุ์ที่ก่อเกิด จากการทรงรับครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทย และทรงมีพระปฐมบรมราชโองการ

๒) รากแห่งศาสตร์ : มีรากแก้วจากประวัติศาสตร์ชาติไทยและวัฒนธรรมไทย มีรากแขนงแผ่ขยาย เป็นภูมิสังคม สอดคล้องกับพระราชกรณียกิจที่ทรงทำไปทั่วทุกภาคของประเทศไทย

๓) กาลเวลา : ด้านริมขวา และซ้ายของภาพระบุเป็นปีพุทธศักราชเป็นตัวเลข ๔ หลัก โดยเริ่มต้นตั้งแต่ ทรงครองราชย์ และการประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ซึ่งในช่วงเริ่มต้นได้ระบุไว้ไม่ได้แยกระยะห่างเวลา เพื่อให้เห็นปีแห่งการครองราชย์และปีที่ประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก โดยหลังจากนั้นจะระบุเป็น ระยะเวลาปีพุทธศักราชที่มีช่วงเป็นช่วงละ ๕ ปี ซึ่งเป็นส่วนกำกับเพื่อแสดงระยะเวลาของพระราชกรณียกิจ ต่าง ๆ ที่ได้ทรงประกอบไว้ โดยในส่วนที่ระบุพระราชกรณียกิจและไม่กำหนดเป็นเลขปีพุทธศักราช ๒ หลัก จะเป็นในส่วนที่ตรงกับปีพุทธศักราช ๔ หลัก นี้ด้วย

๔) พระราชกรณียกิจ : ช่วงถัดจากปีพุทธศักราชเข้ามาทั้งขวาและซ้าย เป็นการระบุพระราช กรณียกิจสำคัญ ๆ ที่ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนั้น ๆ โดยระบุปีพุทธศักราชเป็นตัวเลข ๒ หลัก แสดงไว้ โดยด้านขวาประกอบด้วยกิจที่พระองค์ทรงดำเนินการในพระตำหนักสวนจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต เพื่อการเริ่มต้นก่อนการเผยแพร่ออกภายนอกในระยะต่อไปเป็นส่วนใหญ่ ส่วนด้านซ้ายเป็นพระราชกรณียกิจ สำคัญ ๆ ที่เสด็จพระราชดำเนินไปทรงงาน ณ สถานที่ต่าง ๆ ตามวาระนั้น ๆ

๕) การเจริญเติบโตของต้นไม้ : หลักการสำคัญในการทรงงาน คือ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” นั่นคือ การตรวจสอบ ทดลอง การเข้าหาถึงตัวประชาชน และพระราชทานให้เป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ก่อให้เกิดการเจริญเติบโตของต้นไม้แห่งศาสตร์พระราชา

๖) กิ่งแห่งโครงการ : พระราชกรณียกิจของพระองค์ที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนา ด้านต่าง ๆ เป็นกิ่งที่แตกออกมาจากลำต้นตามวันเวลาที่ริเริ่ม โดยกิ่งล่างแรกด้านซ้ายเป็นการจัดการแก้ปัญหา และพัฒนาด้านน้ำเริ่มใน พ.ศ. ๒๕๐๕ กิ่งลำดับต่อมาด้านขวา คือ การดำเนินการด้านสหกรณ์ และการบริหารจัดการดินที่เริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗ กิ่งที่อยู่เหนือขึ้นมาเป็นลำดับสาม คือ กิจการ ด้านเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และเหนือขึ้นไปด้านซ้ายก็เป็นกิ่งแห่งโครงการนวัตกรรมด้านต่าง ๆ และลำดับต่อมา ด้านขวาเป็นกิ่งแห่งทฤษฎีที่สำคัญ นั่นคือ “พระราชดำริเกษตรทฤษฎีใหม่” ที่ทรงทดลองใน พ.ศ. ๒๕๓๒ และพระราชทานใน พ.ศ. ๒๕๓๕

๗) ส่วนยอดคือความยั่งยืน : ในส่วนยอดของต้นไม้เป็นกิ่งที่ออกมาจากส่วนบนของลำต้น คือ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระราชทานใน พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยประกอบด้วย ๓ กิ่งหลัก คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน ซึ่งพระองค์พระราชทานให้ไว้ เพื่อเป็นสิ่งที่สร้าง ความมั่นคงในการดำรงชีพของพสกนิกรและมีอานิสงส์ไปยังคนทั่วโลก ที่สามารถพัฒนาอย่างยั่งยืน และมีภูมิคุ้มกันภัยไม่ให้เกิดภาวะอันตรายที่อาจมีมากระทบกับการดำรงชีพได้

จากการประกอบพระราชกรณียกิจในหลากหลายสาขาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ตลอดมา การมีพระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ซึ่งปกติจะมีพระราชดำรัสในวันที่ ๔ ธันวาคม ของทุก ๆ ปี และพระราชดำรัสอื่น ๆ ที่ได้พระราชทานแก่บุคคล คณะบุคคลในโอกาสต่าง ๆ ตลอดจนการพระราชทานแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอโดยกาลานุกรมรูปต้นไม้แห่งศาสตร์พระราชา การนำเสนอพระราชกรณียกิจที่ได้ทรงกระทำตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์ให้ได้ครบถ้วน เป็นเรื่องที่ยากจะกระทำได้ หรือแม้แต่จะนำเฉพาะส่วนสำคัญ ๆ มาเสนอก็ไม่อาจได้ครบถ้วน ฉะนั้น เนื้อหาที่จะเสนอต่อไปนี้ จึงนำเสนอในส่วนที่เป็นหลักการสำคัญที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เนื่องจากไม่อาจนำเสนอพระราชกรณียกิจที่พระองค์ทรงทำให้ครบถ้วนได้ เพราะพระองค์ทรงดำเนินการในกิจต่าง ๆ ไว้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะพระราชดำรัสในโอกาสต่าง ๆ การนำเสนอในส่วนนี้ มีประสงค์เพื่อผู้ที่สนใจสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินรอยตามศาสตร์พระราชา เพื่อสืบสานสิ่งที่พระองค์ได้พระราชทานให้แก่พสกนิกร อันจะนำมาซึ่งการดำรงตน การครองตน การแก้ไขปัญหา และการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งเป็นความมุ่งหมายให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข โดยมีสาระสำคัญของกรณีที่ประสงค์ให้นำไปใช้ประโยชน์สำหรับประเด็นต่าง ๆ ที่คัดกรองมาเสนอ

อนึ่ง พระราชดำรัสที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง คือ พระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของทุกปี ซึ่งปกติหากพระองค์ไม่มีพระราชพิธีอื่น หรือไม่ได้ประชวร พระองค์จะมีพระราชดำรัสในวันที่ ๔ ธันวาคม ของทุกปี โดยพระราชดำรัสนี้พระองค์ทรงเตรียมเนื้อหาด้วยพระองค์เอง แต่ละปีจะประกอบด้วยประเด็นสำคัญที่แตกต่างกันบ้าง หรือนำสาระที่ทรงเห็นว่าสำคัญและนำมาเน้นย้ำในแต่ละปีด้วย ซึ่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ เห็นว่าเป็นพระราชดำรัสที่สำคัญของศาสตร์พระราชา จึงเสนอให้จัดพิมพ์รวมเล่มพระราชดำรัสดังกล่าว รวม ๔๒ ปี มีจำนวนหน้า ประมาณ ๘๐๐ หน้า จัดพิมพ์ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม เพื่อให้เป็นเอกสารอ้างอิงหลักของศาสตร์พระราชาอย่างต่อเนื่องต่อไป

๕.๒.๑ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

หนึ่งในหลักการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทาน เพื่อการแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ของประเทศ ที่ถือเป็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราชา คือ “**เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา**” โดยมีความเป็นมา และสาระสำคัญ ดังนี้

“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นยุทธศาสตร์พระราชทานให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ได้รับการยอมรับในการเผยแพร่และเป็นที่เข้าใจกัน คือ เป็นกรณีที่พระองค์ได้พระราชทานให้แก่หน่วยงานที่ปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการยึดถือปฏิบัติในการดำเนินงาน แต่ยุทธศาสตร์นี้ เป็นที่ทราบกันว่าเป็นพระอัจฉริยภาพที่พระองค์ได้ทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้แก่เหล่าข้าราชการใต้เบื้องพระยุคลบาท ได้ประจักษ์ถึงผลสัมฤทธิ์ แห่งยุทธศาสตร์นี้มาเป็นเวลานานแล้ว โดยจะเห็นได้จากพระราชกรณียกิจในการทรงงานต่าง ๆ เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปจากพระราชกรณียกิจในการที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงแก้ปัญหาในสถานที่ต่าง ๆ พระองค์จะทรงศึกษาเพื่อทรงทราบข้อมูลก่อน เมื่อได้ข้อมูลพอสมควรก็จะเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พื้นที่ โดยจะเห็นว่าการทรงงานของพระองค์ในพื้นที่นั้น ในพระหัตถ์จะมีแผนที่ดินสอ เพื่อทรงเปรียบเทียบกับพื้นที่จริง หากไม่ถูกต้องจะทรงแก้ไข เพิ่มเติมข้อมูล หรือเป็นการกำหนดจุดพิกัดต่าง ๆ ไว้ใช้ประโยชน์ และทรงใช้กล้องถ่ายรูปบันทึกภาพในสถานที่จริง และอาจทรงใช้กล้องส่องทางไกลร่วมด้วย ตลอดจนการที่พระองค์ทรงสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากข้าราชการที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะจะทรงสอบถามจากประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน เพื่อนำไปประกอบพระราชวินิจฉัย

ในการแก้ไขปัญหา การเข้าไปทรงงานในพื้นที่จึงเป็นกรณีที่พระองค์ทรงเก็บข้อมูล ทั้งทางด้านกายภาพและข้อมูลทางด้านสังคม ในอีกทางหนึ่งก็จะเป็นการสร้างความเข้าใจแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของฝ่ายราชการผู้ปฏิบัติการ รวมถึงทรงสอบถามข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่จะได้รับการแก้ไขปัญหา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าทรงดำเนินการเพื่อการ **“เข้าใจ”** และขณะเดียวกันก็เป็นการ **“เข้าถึง”** ด้วย และหลังจากนั้นจึงเป็นการเข้าแก้ไขปัญหา ตามที่พระองค์ได้ทรงกำหนดแนวทาง คือ การ **“พัฒนา”** ดังตัวอย่างที่มีอยู่อย่างมากมาย รวมถึงกรณีที่เป็นที่ทราบกันอย่างแพร่หลายในการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่พรุแฆแฆอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ซึ่งเริ่มโครงการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ มีพื้นที่พรุเสื่อมโทรมประมาณ ๑๑,๐๐๐ ไร่ ที่สามารถแก้ปัญหาดินให้เป็นดินที่สามารถใช้ประโยชน์ในด้านเกษตรกรรมได้ ในเวลาต่อมาอันเป็นที่มาของเรื่องราว พระสหายแห่งสายบุรี นาม วาเด็ง ปูเต๊ะ[๙] รวมถึงในหลาย ๆ กรณีที่พระองค์ทรงสอบถามข้อมูลจากประชาชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงพื้นที่ทรงงานแบบไม่ได้มีอยู่ในหมายกำหนดการมาก่อน และประชาชนเหล่านั้นไม่ได้มีเวลาเตรียมตัว เพราะแม้แต่เสื้อผ้าก็อาจไม่ได้สวมใส่ให้เรียบร้อยในการ กราบบังคมทูลถวายข้อมูลแก่พระองค์

พลอากาศเอกกำธน สินธวานนท์ อดีตองคมนตรีในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้เขียนไว้ในบทความ “พระมหากษัตริย์นักคิด...นักปฏิบัติเพื่อความสุขของประชาชน”[๑๐] ความว่า

“ครั้งหนึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปรารภว่า **“ฉันครองราชย์สองปีแรก ฉันไม่มีผลงาน เพราะฉันยังไม่รู้ว่าราษฎรต้องการอะไร”** เป็นที่ประจักษ์ว่าทรงมองการเป็นพระมหากษัตริย์เป็นเรื่องของงาน เป็นพระราชภาระ ที่จะสนองความต้องการของราษฎร เพื่อราษฎรจะได้ดำรงชีวิต อย่างมีความสุขและการที่จะทรงงานให้ได้ผลตรงเป้าหมายได้นั้น ต้องทราบว่าประชาชนต้องการอะไร”

การทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร นั้นทรงยึดวิธีการ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา มาตลอดรัชสมัย ดังที่ ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล อดีตเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และอดีตเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เขียนไว้ในบทความ “ประสบการณ์สนองพระราชดำริเรียนรู้ หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”[๑๑] ความว่า พระองค์ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน ตรัสว่า “**ต้องระเบิดจากข้างใน**” นั่น คือต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนา ให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน มิใช่การนำความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนหมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัว

ทรงใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” นั่น คือก่อนจะทำอะไร ต้องมีความเข้าใจเสียก่อน เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจผู้คนในหลากหลายปัญหา ทั้งทางด้านกายภาพด้านจารีตประเพณีและวัฒนธรรม เป็นต้น และระหว่างการดำเนินการนั้นจะต้องทำให้ผู้ที่เราจะไปทำงานกับเขาหรือทำงาน ให้เขานั้น “เข้าใจ เราด้วย

---

[๙]ต่อมาได้รับฉายาพระสหายแห่งสายบุรี และได้มีโอกาสเข้าเฝ้าถวายงานพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช อีกหลายครั้งทั้งที่ปัตตานีและที่กรุงเทพมหานคร ทั้งนี้วาเด็งไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ แต่ถวายงานเป็นภาษามลายูผ่านล่ามภาษามลายูประจำพระองค์

[๑๐]สภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๖, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับคณะองคมนตรี, กรุงเทพ: บริษัทอมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด. หน้า ๑๗๙

[๑๑]สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๔, การทรงงานพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง, หน้า ๕๒-๕๓

เพราะถ้าเราเข้าใจเขาแต่ฝ่ายเดียว โดยที่เขาไม่เข้าใจเรา ประโยชน์คงจะไม่เกิดขึ้นตามที่เรามุ่งหวังไว้ “เข้าถึง” ก็เช่นกัน เมื่อรู้ปัญหาแล้ว เข้าใจแล้วก็ต้องเข้าถึง เพื่อให้นำไปสู่การปฏิบัติให้ได้ และเมื่อเข้าถึงแล้วจะต้องทำอย่างไรก็ตามให้เขาอยากเข้าถึงเราด้วย

ดังนั้น จะเห็นว่าเป็นการสื่อสารสองทางทั้งไปและกลับ ถ้าสามารถทำสองประการแรกได้สำเร็จ เรื่อง “การพัฒนา” จะลงเอยได้อย่างดี เพราะเมื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจกัน ต่างฝ่ายอยากจะเข้าถึงกันแล้ว การพัฒนาจะเป็นการตกลงร่วมกันทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้ให้และผู้รับ

หลักการทรงงาน เข้าใจ เข้าถึง พัฒนานั้น ทรงใช้กับทั้ง คน วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม มีความลุ่มลึกและมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหรืองานอื่นที่ทรงทำเป็นตัวอย่างให้เห็นอย่างชัดเจน

สรุปวิธีการแห่งศาสตร์พระราชาโดยมิติ **“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”**[๑๒]

๑) เข้าใจ ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบย่อย คือ

(๑) การใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว (Existing data)

ทรงสนใจค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งและวิธีการต่าง ๆ และทรงรับฟังข่าวสารจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะแผนที่ ทรงตรวจสอบความถูกต้องของแผนที่ทุกครั้งที่เสด็จฯ ทอดพระเนตรสภาพพื้นที่จริง เมื่อเสด็จประทับบนเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งก็ทอดพระเนตรและตรวจสอบ หากไม่ถูกต้องจะทรงส่งข้อมูลให้หน่วยราชการ เช่น กรมแผนที่ทหาร ไปดำเนินการแก้ไข[๑๓] ในทางวิทยาการข้อมูลนั้น การทำความสะอาดข้อมูล มีความจำเป็นอย่างยิ่ง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ทรงทำเช่นนั้นมาโดยตลอด เช่น ทรงสอบถามความถูกต้องของแผนที่กับพระสหายแห่งสายบุรี เมื่อเสด็จพรุแฆแฆ ที่ปัตตานี เป็นต้น บรรดานักสถิติต่างทราบกันดีว่าเมื่อใส่ข้อมูลที่ไม่สะอาดเข้าไป การวิเคราะห์จะดีอย่างไร การใช้แบบจำลองดีอย่างไร ก็ได้แบบจำลองขยะออกมา อันแสดงให้เห็นว่าทรงใช้หลักการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ได้อย่างลึกซึ้งเช่นเดียวกันกับผู้ที่มีความรู้ทางสถิติศาสตร์อย่างลุ่มลึก ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ใช้ หากแต่เป็นผู้ใช้ข้อมูลที่มีอยู่อย่างผู้มีความรู้ ระมัดระวัง รอบคอบเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งแม้แต่นักวิทยาการข้อมูลที่มีอาชีพดังกล่าวโดยตรงยังรู้สึกเบื่อหน่ายและต้องใช้เวลามากเป็นพิเศษในการทำความสะอาดข้อมูลดังกล่าว การที่ทรงแก้ไขความถูกต้องของข้อมูลที่มีอยู่แล้ว เช่น การแก้ไขแผนที่นั้นสะท้อนให้เห็นถึงพระนิสัยในการทรงงานอย่างมีวิริยะและมีความเข้าใจในวิชาการเป็นอย่างยิ่ง[๑๔]

---

[๑๒]ได้เคยมีความพยายามในการถอดรหัส เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ในมุมมองของการออกแบบสมัยใหม่เผยแพร่ในนิตยสารคิด ฉบับพิเศษ (๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๙ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓) “ก้าวตามเก้า ถอดวิธีคิดเชิงออกแบบของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร” จัดทำโดยศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ TCDC ได้เรียบเรียงสรุปพระราชดำริ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ลงมาเป็นห้าองค์ประกอบย่อย ดังนี้ ๑) Empathize เข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนและพื้นที่ ๒) Define ระบุความต้องการ ๓) Ideate หาแนวทางแก้ปัญหา ๔) Prototype พัฒนาต้นแบบ ๕) Test ทดสอบ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก http://www.tcdc.or.th/upload/medialibrary/55a/55adf58796de2d835e986b9dbb327a6c.pdf ในนิตยสารดังกล่าวได้มีการวิเคราะห์ถอดรหัสโครงการพระราชดำริต่างๆ โดยอาศัยกรอบแนวคิดห้าองค์ประกอบย่อยเอาไว้อย่างชัดเจน

[๑๓]พระราชดำรัสสมเด็จพระราชินี "แผนที่" ของในหลวงรัชกาลที่ ๙ โดยกองบรรณาธิการโพสต์ทูเดย์ สืบค้นจาก http://www.posttoday.com/kingbhumibol/news/460472

[๑๔]บทความใน Harvard Business Review ในปี ๒๐๑๒ เดือนตุลาคม เขียนโดย Thomas H. Davenport และ D.J. Patil ได้กล่าวว่า Data Scientist เป็นงานที่เซ็กซี่ที่สุดในศตวรรษที่ ๒๑ (Data Scientist: The Sexiest Job of the 21st Century) อ่านเพิ่มเติมได้จาก https://hbr.org/2012/10/data-scientist-the-sexiest-job-of-the-21st-century

ศาสตร์พระราชา

<table>
<tr><td rowspan="2">ปรัชญา
ในฐานะหลักการนำทาง
(Philosophy as guiding principles)</td><td colspan="3">การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)
ครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม
(Reign in righteousness for the well-being of Thai citizens)
พออยู่พอกิน (Living in contentment)
รู้รักสามัคคี (Living in harmony and unity)</td><td>ผลลัพธ์
(Ends)</td></tr>
<tr><td rowspan="4">ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
(Sufficiency Economy Philosophy)</td><td colspan="3">โครงการพระราชดำริกว่าสี่พันโครงการ สถานีวิทยุ อ.ส. ถนนวงแหวนสะพานพระราม ๘ ถนนรัชดาภิเษก ทางด่วนลอยฟ้าถนนบรมราชชนนี ฟอนท์ไทยจิตรลดา เสาอากาศสุธี ฯลฯ ทำให้ด้วยความรัก ประยุกต์ใช้อย่างยืดหยุ่น ไม่ยึดติดตำรา
↑
เกษตรทฤษฎีใหม่ แกล้งดิน แก้มลิง ฝนหลวง หญ้าแฝก กังหันน้ำชัยพัฒนา ไม้สามอย่างประโยชน์สี่อย่าง เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ฯลฯ ความปรารถนาดี ด้วยใจ ปรับตามบุคคล สถาพพื้นที่ สถานการณ์
Flexibly apply. Do not adhere to text book. Adapt to individual, geography, and contingency.</td><td>บทประยุกต์
(Applications)</td></tr>
<tr><td>เข้าใจ</td><td>เข้าถึง</td><td>พัฒนา</td><td rowspan="2">วิธีการ
(Means)</td></tr>
<tr><td>- ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical data)
- ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว (Existing data)
- วิเคราะห์และวิจัย (Analytics and Research)
- ทดลองจนได้ผลจริง (Experiment till actionable results)</td><td>- ระเบิดจากข้างใน (Inside-out blasting)
- เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย (Understand target)
- สร้างปัญญา (Educate)</td><td>- เริ่มต้นด้วยตนเอง (Self-initiated)
-พึ่งพาตนเองได้ (Self-reliance)
- ต้นแบบเผยแพร่ความรู้ (Prototype and role model)</td></tr>
<tr><td colspan="3">คน วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม</td><td></td></tr>
</table>

ที่มา : เกษตรสุรนารี ๒๕๖๐

(๒) การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical data)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเอาพระทัยใส่ในการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะระบบสถิติทางการ (Official Statistics) และการสำมะโนประชากร (Census)[๑๕] และสถิติศาสตร์ศึกษา (Statistical Education)[๑๖] ทรงมีความรู้ความเข้าใจอย่าง

แต่ในความเป็นจริงผลจากการสำรวจพบว่านักวิทยาการข้อมูลจำใจต้องใช้เวลาในการทำความสะอาดข้อมูลมากที่สุด และต่างก็เบื่อหน่ายกับการทำความสะอาดข้อมูล โปรดอ่านเพิ่มเติมได้จาก http://www.forbes.com/sites/gilpress/2016/03/23/data-preparation-most-time-consuming-least-enjoyable-data-science-task-survey-says/#e0a95687f758

[๑๕]บทความ “บทบาทสำนักงานสถิติแห่งชาติในการพัฒนาประเทศ ตามแนวทางพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช” โดย อาจารย์ ดร. อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์ http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9590000105098

[๑๖]บทความ วิสัยทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชต่อวงวิชาการสถิติศาสตร์โดย อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์ http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9590000103410

ลุ่มลึกถึงความสำคัญของการใช้สถิติในการพัฒนา[๑๗] ทรงรับเป็นพระราชภาระในการแก้ไขปัญหาและวางระบบดังกล่าว โดยทรงติดต่อกับ Rockefeller Foundations และมีพระราชปรารภขอความช่วยเหลือจาก Dr. David Rockefeller ให้ช่วยส่ง Dr. Stacy May ผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติมาช่วยประเทศไทยในราชการสถิติเพื่อการพัฒนาประเทศและจัดตั้งคณะสถิติประยุกต์ ที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ซึ่งศาสตราจารย์บุญชนะ อัตถากร อธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ท่านแรกได้บันทึกไว้ว่า

"เวลานั้นประเทศไทยกำลังตื่นตัวที่จะมีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานดำริแก่ประธานกรรมการบริหารสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ คือ หม่อมหลวงเดช สนิทวงศ์[๑๘] หม่อมหลวงเดช ท่านก็บอกผมว่าในหลวงมีพระราชดำริในการพัฒนานั้นต้องใช้ข้อมูล ใช้สถิติมาก และถ้ามีการตั้งสถาบันขึ้นมาสอนวิชาเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ เน้นการให้วิชาในการสร้างคนเตรียมไว้เพื่อจะส่งเสริมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การเมืองเป็นไปได้ดีเร็วขึ้น"

พระราชดำริเรื่องการประยุกต์ใช้สถิติศาสตร์ในการวิเคราะห์/ประเมินโครงการเพื่อการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจและประเทศชาตินั้นคงฝังแน่นในพระราชหฤทัยดังที่ได้มีพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ครั้งแรก เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๓ ณ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ความตอนหนึ่งว่า

"...เดิมทีเดียวข้าพเจ้าตั้งข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศไว้ว่า ในการทำโครงการพัฒนาเศรษฐกิจต่างๆ จะต้องอาศัยใช้ข้อมูลที่ถูกต้องเป็นหลัก และจะต้องใช้นักสถิติที่มีความรู้ความสามารถชั้นสูงเป็นผู้ปฏิบัติ..."

(๓) การวิเคราะห์และวิจัย (Analytics and Research)

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่าสี่พันโครงการนั้นอาศัยการวิเคราะห์และการวิจัย สร้างองค์ความรู้ที่มั่นใจว่าได้ผลก่อนที่จะนำไปปฏิบัติจริง โครงการพระราชดำริที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลและการวิจัยมากที่สุดโครงการหนึ่ง คือ โครงการหลวง โดยเฉพาะการวิจัยเกี่ยวกับการปลูกพืชเมืองหนาวและการเลี้ยงสัตว์จากเมืองหนาว เช่น ปลาเทราท์ มีการจัดตั้งสถานีวิจัยโครงการหลวง และสถานีเกษตรหลวงมากมาย การค้นคว้าวิจัยดังกล่าว รวมไปถึงการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การบรรจุหีบห่อ เทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว ไปจนถึงการวิจัยตลาด ผลสำเร็จจากการวิจัยทำให้โครงการหลวงมีความก้าวหน้ามาก ทำให้สามารถแก้ปัญหาการปลูกฝิ่นและการทำไร่เลื่อนลอยบนพื้นที่สูงของชาวเขาได้ ทำให้คนไทยได้บริโภคสินค้าคุณภาพสูงและทดแทนการนำเข้าได้มหาศาล[๑๙]

(๔) การทดลองจนได้ผลจริง (Experiment till actionable results)

พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน แตกต่างจากพระราชวังของพระมหากษัตริย์อื่น ๆ ทั่วโลก โดยเป็นห้องทดลองขนาดใหญ่ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้น มีทั้งการเลี้ยงโคนม ทำนา ปลูกต้นยางนา ปลูกป่า ทดลองทำโรงสี ทดลองทำนมผงอัดเม็ด ผลิตถ่านชีวภาพ และอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งกิจการที่ทรงทดลองภายในบริเวณพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ได้นำแสดงไว้ในกาลานุกรมรูปต้นไม้แห่งศาสตร์พระราชาไว้แล้ว โดยทั้งหมดนี้ทรงทดลอง

---

[๑๗]บทความ สถิติคือวิชาว่าด้วย "รัฐ" โดย อาจารย์ ดร. อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์ http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9570000146666

[๑๘]ประธานองคมนตรีในขณะนั้น

[๑๙]ดูรายละเอียดได้จาก http://royalprojectthailand.com/memorable_research

จนกว่าจะทรงมั่นพระทัยว่าได้ผลดีจริง นำไปใช้งานได้จริง จึงทรงเผยแพร่ต่อไป ความใส่พระทัยในการทดลองทางวิทยาศาสตร์หรือวิศวกรรมศาสตร์[๒๐] นั้นแสดงให้เห็นเด่นชัดตลอดพระชนม์ชีพ บางโครงการทดลองใช้เวลาทดลองยาวนาน ๑๓ – ๑๔ ปี เพื่อให้มั่นใจว่าทำแล้วได้ผลจริง เช่น การทำฝนหลวงหรือฝนเทียม[๒๑] ก่อนที่จะนำไปสร้างต้นแบบหรือขยายผล โดยเฉพาะในการทดลองที่ประชาชนสามารถนำไปปฏิบัติได้ จะทรงทดลองจนกว่าจะมั่นพระทัยในผลของการทดลองว่าได้ผลจริง ก่อนเผยแพร่หรือถ่ายทอดเทคโนโลยีให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อที่ประชาชนนำไปปฏิบัติอย่างได้ผลแน่นอน

๒) เข้าถึง ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบย่อย คือ

(๑) ระเบิดจากข้างใน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงต้องการให้การแก้ไขปัญหา หรือ การพัฒนาเป็นการระเบิดจากข้างใน หมายความว่า ให้ประชาชนหรือชุมชนที่ใครก็ตามจะเข้าไปแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาหรือทำงาน เกิดการปรับตัวด้วยตนเองก่อน ซึ่งหมายถึงให้เกิดความต้องการที่จะแก้ไขหรือพัฒนาตนเองเสียก่อน ไม่ใช่สิ่งที่ทางราชการเข้าไปบังคับให้ประชาชนหรือชุมชนทำ ซึ่งจะไม่ยั่งยืน ทรงเน้นการ ให้คนเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองก่อน แล้วจึงเข้าไปแก้ไขหรือพัฒนาเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นการเข้าถึงก่อนจะแก้ไขหรือพัฒนา ไม่ใช่นำการแก้ไขหรือพัฒนาเข้าไปโดยที่ประชาชนยังไม่ตระหนักหรือเห็นความสำคัญของแก้ไขหรือการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลง หลักการในข้อนี้ตรงกับหลักวิชาการสมัยใหม่ว่าด้วยการนำและการบริหารการเปลี่ยนแปลง ดังที่ John P. Kotter ได้นำเสนอว่าในการเปลี่ยนแปลงต้องทำให้คนตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องเปลี่ยนแปลง ต้องสื่อสารวิสัยทัศน์ เพื่อให้คนได้เห็นทิศทางที่ชัดเจนที่จะเปลี่ยนแปลง[๒๒]

(๒) เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย

“ฉันครองราชย์สองปีแรก ฉันไม่มีผลงาน เพราะฉันยังไม่รู้ว่าราษฎรต้องการอะไร”

พระราชปรารภนี้สะท้อนให้เห็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราชาในการเข้าถึงแล้วจึงพัฒนาได้เป็นอย่างยิ่ง ทรงให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย คือประชาชน ว่าประชาชนต้องการอะไร ก่อนที่จะทรงงาน ภาพที่คนไทยทุกคนได้พบเห็นจนเจนตา คือ ภาพที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โปรดที่จะประทับกับพื้นดินเพื่อพูดคุยกับชาวบ้านในท้องถิ่นทุรกันดาร เพื่อที่จะทรงเข้าใจความเดือดร้อน ปัญหา ความทุกข์ยากของชาวบ้าน เพื่อหาทางแก้ไขต่อไป

ทรงมีพระเมตตาอย่างสูงต่อประชาชนในการที่จะเข้าใจปัญหาของประชาชน โดยเฉพาะเมื่อประชาชนจะถวายฎีกาเพื่อขอพระราชทานพระเมตตาในการปัดเป่าความทุกข์ร้อนต่าง ๆ ในหลายครั้งทางราชการเองกลับขัดขวาง ทั้งนี้ ทรงพยายามเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนของพระองค์

---

[๒๐]ทรงมีความถนัดและทรงชอบวิชาวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ แต่ได้ทรงศึกษาในมหาวิทยาลัยโลซานน์ไปได้เพียงสองปีก็เกิดเหตุอันเศร้าสลด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล สวรรคตโดยกระทันหัน เพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ทำให้ต้องทรงเปลี่ยนแผนการเรียนไปทรงพระอักษรด้านรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์แทน

[๒๑] http://www.royalrain.go.th/royalrain/m/royalinitiativeproject

[๒๒]ศึกษาเพิ่มเติมได้จาก Kotter, J. P. Leading Change. Boston: Harvard Business School Press, 1996. และ Kotter, J. P. 1995. Leading change: Why transformation efforts fail. Harvard Business Review (March-April): 59-67.

ในแต่ละท้องถิ่นอย่างลึกซึ้งมากที่สุด สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานสัมภาษณ์นักข่าวหญิง ใน พ.ศ. ๒๕๒๓ ว่า[๒๓]

"...ชาวบ้านภาคใต้นี่ฉลาด รู้ด้วยว่าจะถวายฎีกานี่ต้องทำอย่างไร เอาซ่อนไว้ใต้ดอกไม้ แล้วเอาดอกไม้นั้นมาให้ บอกว่านั่น ข้างล่างน่ะ ฎีกาอยู่ข้างล่าง รู้จักด้วยนะ ซ่อนไว้ ไม่เช่นนั้นฎีกานี่ตำรวจเขาจะตรวจค้นก่อน อย่างที่ทุ่งใหญ่ นครศรีธรรมราช ถ้าตามไปดูจะเห็นเขามีเวรยามกันแล้วก็พยักหน้า หัวหน้าเขาล่ะ อุตส่าห์ซ่อนแทรกเข้าไปไว้ในดอกไม้ พับเสียจนนิดเดียว"

"หนหนึ่ง ข้ำขำ เสียงตุ๊บ ๆ ตั๊บ ๆ หันไปมองว่าอะไรกัน ที่แท้เห็นสิรินธรกับจุฬาภรณ์ไปแย่งฎีกาจากตำรวจ โดยมากเป็นตำรวจราชสำนัก เขาไม่อยากให้ยุ่งการเมือง คือ ประชาชนเห็นเราใกล้เข้ามาก็คง จะชักออกมาจากชายพกหรือตะกร้า ตำรวจก็แย่งมาเสีย สององค์นี่ก็วิ่งไปแย่งจากมือตำรวจเสร็จแล้วแม่เล็กบอก เล็กได้มาแล้ว ก็บอกเขา โธ่คุณ ถ้าเผื่อปิดนี่บ้านเมืองเราจะไปไม่ไหวนะ ราษฎรไม่รู้จะออกทางไหน เราก็มีหน้าที่เอามาแล้วเอาไปให้แก่รัฐบาลเท่านั้น อย่าไปปิด ๆ นี่ประชาชนไม่รู้จะไประบายทางไหน แย่เลย บ้านเมืองไม่ปลอดภัย..."

(๓) สร้างปัญญา

การสร้างปัญญาสังคมเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการเข้าถึงประชาชน หากประชาชนยังขาดความเข้าใจก็ต้องสร้างปัญญาสังคมให้ประชาชนเข้าใจ ครูแห่งแผ่นดิน เลือกจะใช้วิธีที่ง่ายที่สุดในการสื่อสารกับประชาชนเพื่อสร้างปัญญา ทรงเลือกใช้วิธีการพูดที่จะสร้างปัญญาให้เหมาะสมกับผู้ฟัง ในคราวหนึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทาน "โคพันธุ์และสุกร" แก่ชาวไทยภูเขาในภาคเหนือ นักวิชาการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ตามเสด็จฯ ไปด้วย พระองค์โปรดฯ ให้นักวิชาการเกษตรแนะนำชาวไทยภูเขา ซึ่งการบรรยายนั้นใช้ศัพท์วิชาการยาก ที่ชาวเขาฟังอย่างไรก็คงไม่เข้าใจ พระองค์ทรงปล่อยให้นักวิชาการพูดอธิบายประมาณครึ่งชั่วโมง ทรงสังเกตเห็นชาวเขานั่งฟังทำตาปริบ ๆ จึงทรงถามว่า "จบแล้วหรือยัง" นักวิชาการกราบทูลว่า "จบแล้วพระพุทธเจ้าข้า" จึงมีพระราชดำรัสว่า "ถ้าอย่างนั้น ฉันพูดบ้างนะ" "ฟังให้ดี ๆ นะ จะเลี้ยงหมูให้มันอ้วน โตเร็ว ๆ ต้องให้มันกินให้อิ่ม" แล้วทรงหันกลับมารับสั่งกับนักวิชาการว่า "จบแล้ว" ทำเอาผู้ตามเสด็จฯ อมยิ้มไปตาม ๆ กัน[๒๔] ครูของแผ่นดิน พระองค์นี้ทรงมีความเมตตาในการสอนถ่ายทอดความรู้ไปจนถึงระดับนักเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาดังที่ทรงพระกรุณาสอนนักเรียนโรงเรียนวังไกลกังวลด้วยพระองค์เอง[๒๕]

การที่ทรงสอนนั้นไม่ได้เพียงสอนด้วยการพูดให้ฟังเท่านั้น แต่ทรงสร้างแรงบันดาลใจ พลตำรวจเอก วสิษฐ เดชกุญชร ได้เขียนไว้ในหนังสือ "รอยพระยุคลบาท บันทึกความทรงจำของ พลตำรวจเอก วสิษฐ เดชกุญชร" เรื่องกาแฟต้นเดียว เอาไว้ว่า ในวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๑๗ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรบนดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ หลังจากทรงเยี่ยมราษฎรชาวเขาเผ่าม้ง ที่บ้านขุนกลาง อำเภอจอมทอง และชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่บ้านอังกาน้อยและบ้านท่าฝั่ง หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ผู้อำนวยการโครงการหลวง กราบบังคมเชิญทูลให้ทรงพระราชดำเนินต่อไปอีกประมาณ๑ กิโลเมตร เพื่อทอดพระเนตรไร่กาแฟของราษฎรชาวกะเหรี่ยง รวมระยะทางที่ทรงพระราชดำเนินมาทั้งหมดในบ่ายวันนั้น ๖ กิโลเมตร เมื่อไปถึงปรากฏว่า ไร่กาแฟ นั้น

---

[๒๓] http://www.posttoday.com/kingbhumibol/news/463213

[๒๔]จากหนังสือพระราชอารณ์ขัน โดย วิลาศ มณีวัต และบทความ "พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร กับการอนุรักษ์ภาษาไทย" โดย นวรัตน์ พลเดช

[๒๕] http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9590000104444

มีต้นกาแฟให้ทอดพระเนตรเพียงต้นเดียว พลตำรวจเอก วสิษฐ เดชกุญชร โกรธจนแทบระงับโทสะไว้ไม่ได้และระบายความรู้สึกนี้กับเพื่อนร่วมงาน ความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงมีรับสั่งให้เข้าเฝ้าฯ

"...ตรัสถามว่า เป็นความจริงหรือที่ว่าผมโกรธท่านภีศเดช ผมก็กราบบังคมทูลตามความเป็นจริงว่าเป็นเช่นนั้น พระเจ้าอยู่หัวตรัสถามต่อไปว่า ผมทราบหรือเปล่าว่า เมื่อก่อนนี้กะเหรี่ยงที่ดอยอินทนนท์ ประกอบอาชีพอะไร ผมก็กราบบังคมทูลว่า ทราบเกล้าฯ ว่ากะเหรี่ยงปลูกฝิ่น

พระเจ้าอยู่หัวตรัสต่อไปด้วยพระสุรเสียงที่เปี่ยมไปด้วยพระเมตตา (ไม่ได้ดุผม) ว่า แต่ก่อนเขาปลูกฝิ่น เรา ไปพูดจาชี้แจง ชักชวนให้เขาลองมาปลูกกาแฟแทน กะเหรี่ยงไม่เคยปลูกกาแฟมาก่อนเลย กาแฟไม่ตายเสียหมด แต่ยังเหลืออยู่ ๑ ต้นนั้น ต้องถือว่าเป็นความก้าวหน้าสำหรับกะเหรี่ยง จึงต้องไปทอดพระเนตร จะได้แนะนำเขาต่อไปได้ว่า ทำอย่างไรกาแฟจึงจะเหลืออยู่มากกว่า ๑ ต้น"

ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าทรงเข้าใจจิตวิทยาในการสอน ทรงเป็นครูแห่งแผ่นดินผู้ปลูกปัญญาสังคม กาแฟต้นแรกต้นนั้นที่ทรงพระราชดำเนินหลายกิโลเมตร ทรงสอนโดยสร้างแรงบันดาลใจ ได้ทำให้การปลูกฝิ่นและการทำไร่เลื่อนลอยลดลงไปอย่างน่ามหัศจรรย์

ในการที่ทรงเป็นครูของแผ่นดิน ผู้นำการพัฒนานั้น กลับทรงถ่อมพระองค์ในการที่จะเรียนรู้จากนักเรียน ดังพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่บัณฑิตอาสาสมัครพัฒนาชนบท หาวิทยาลัยขอนแก่น ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ ความตอนหนึ่งว่า

"...เราเป็นนักเรียน เราไม่ใช่เป็นผู้เชี่ยวชาญ...ถ้าหากว่าในด้านไหนก็ตาม เวลาไปปฏิบัติให้ถือว่าเราเป็นนักเรียน ชาวบ้านเป็นครู หรือ "ธรรมชาติเป็นครู" การที่ท่านทั้งหลายจะออกไปก็จะไปในหลาย ๆ ด้าน...ก็ต้องเข้าใจว่า เราอาจจะเอาความรู้ไปให้เขา แต่ก็ต้องนับถือความรู้ของเขาด้วย จึงจะมีความสำเร็จ...."

๓) พัฒนา

เมื่อทรงเข้าใจ เข้าถึง แล้วจึงพัฒนานั้นทรงมีหลักการสำคัญ ๓ ประการ คือ

(๑) เริ่มต้นด้วยตนเอง

ประเทศไทยมีปัญหาด้านทรัพยากรป่าไม้อย่างรุนแรง ทรงเข้าใจปัญหาดังกล่าวเป็นอย่างดี เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินไปหน่วยงานต้นน้ำพัฒนาทุ่งจือ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.๒๕๑๔ พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสกับเจ้าหน้าที่ที่เฝ้ารับเสด็จฯ ความตอนหนึ่งว่า

"...ควรจะปลูกต้นไม้ในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง..."

แนวพระราชดำริในการพัฒนาทรงเน้นการพัฒนาที่เกิดจากประชาชนต้องการจะพัฒนา ตลอดรัชสมัยในการทรงงานในบางครั้ง ประชาชนก็ไม่ได้ให้ความร่วมมือกับโครงการพระราชดำริเช่นกัน ไม่เคยทรงฝืนบังคับประชาชนให้ร่วมมือแต่อย่างใดด้วยเหตุผลที่แตกต่างกัน กลับทรงเริ่มต้นโครงการพระราชดำริใหม่ อย่างสม่ำเสมอจนมีโครงการพระราชดำริกว่าสี่พันโครงการ ทรงเคยมีรับสั่งกับนายปราโมทย์ ไม้กลัด ว่า *"...พระราชดำริเป็นแนวคิดของฉัน ไม่ได้เป็นพระบรมราชโองการ หรือคำสั่งนะ..."*[๒๖] ซึ่งสะท้อนความเป็นประชาธิปไตยและความต้องการให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างเต็มที่ ดังที่ทรงเน้นเสมอว่าการพัฒนานั้นต้องระเบิดจากข้างในก่อน

---

[๒๖]จากหนังสือ การทรงงานของพ่อในความทรงจำ โดยปราโมทย์ ไม้กลัด อดีตอธิบดีกรมชลประทาน

(๒) พึ่งพาตนเองได้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเน้นว่าการพัฒนาต้องทำให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้ ทรงโปรดให้ประชาชนทำอะไรได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐ[๒๗] พระราชดำรัสในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๗ ได้เน้นเรื่องของการพึ่งพาตนเองเอาไว้ มีความตอนหนึ่งว่า

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจชั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับ...”

อีกตอนหนึ่งของพระราชดำรัสที่รับสั่งกับนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๒๓ ว่า

“...ในการสร้างความเจริญก้าวหน้านี้ ควรอย่างยิ่งที่จะค่อยสร้างค่อยเสริมทีละเล็กละน้อยให้เป็นลำดับ ให้เป็นการทำไปพิจารณาไป และปรับปรุงไป ไม่ทำด้วยอาการเร่งรีบตามความกระหายที่จะสร้างของใหม่เพื่อความแปลกใหม่ เพราะความจริงสิ่งที่ใหม่แท้ ๆ นั้นไม่มีสิ่งใหม่ทั้งปวงย่อมสืบเนื่องมาจากสิ่งเก่าและต่อไปย่อมจะต้องกลายเป็นสิ่งเก่า...”

พระองค์โปรดความเรียบง่ายและพึ่งพาตนเองได้ ดังที่ได้พระราชทานพระราชดำริ "การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก" ปล่อยให้ธรรมชาติช่วยในการฟื้นฟูธรรมชาติ หรือแม้กระทั่ง "การปลูกป่า ๓ อย่างประโยชน์ ๔ อย่าง" ได้แก่ ปลูกไม้เศรษฐกิจ ไม้ผลและไม้ฟืน นอกจากได้ประโยชน์ตามประเภทของการปลูกแล้วยังช่วยสร้างความชุ่มชื้นให้แก่พื้นดินด้วย พระองค์จึงทรงเข้าใจธรรมชาติและมนุษย์ที่อยู่อย่างเกื้อกูลกัน ทำให้คนอยู่ร่วมกับป่าไม้ได้อย่างยั่งยืน[๒๘] แนวพระราชดำริในเรื่องการพึ่งพาตนเองได้ ปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่เร่งร้อนจะพัฒนาโดยการยัดเยียดเทคโนโลยีต่าง ๆ หรือเงิน เข้าไปในการพัฒนาก็สะท้อนออกมาอย่างชัดเจนในเรื่องของการปลูกป่า ดังพระราชดำรัสเกี่ยวกับการปลูกป่าในหลายโอกาสซึ่งคัดกรองมาเฉพาะในส่วนที่เป็นการปลูกป่า ดังนี้

“...ทิ้งป่านั้นไว้ ๕ ปี ตรงนั้นไม่ต้องทำอะไรเลย แต่ป่าเจริญเติบโตเป็นป่าสมบูรณ์โดยไม่ต้องปลูกสักต้นเดียว คือว่าการปลูกป่านั้น สำคัญอยู่ที่ปล่อยให้เขาขึ้นเอง...”

“ถ้าเลือกได้ที่ที่เหมาะสมแล้ว ก็ทิ้งป่านั้นไว้ตรงนั้น ไม่ต้องไปทำอะไรเลย ป่าจะเจริญเติบโตขึ้นมาเป็นป่าสมบูรณ์โดยไม่ต้องไปปลูกเลยสักต้นเดียว”

"ไม่ไปรังแกป่าหรือตอแยต้นไม้เพียงแต่คุ้มครองให้ขึ้นเองได้เท่านั้น...”

“ในสภาพป่าเต็งรังป่าเสื่อมโทรมไม่ต้องทำอะไรเพราะตอไม้ก็จะแตกกิ่งออกมาอีก ถึงแม้ต้นไม้สวยแต่ก็เป็นต้นไม้ใหญ่ได้”

---

[๒๗] โปรดอ่านได้จาก “แนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (Self Reliance)” จากเว็บไซท์ของมูลนิธิชัยพัฒนา http://www.chaipat.or.th/site_content/70-3/283-self-reliance.html

[๒๘] เว็บไซท์ของกรมป่าไม้ http://www.forest.go.th/orip/index.php?option=com_content&view=article&id=408&Itemid=457&lang=th

(๓) ต้นแบบเผยแพร่ความรู้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โปรดการสร้างต้นแบบการเผยแพร่ความรู้ โดยทรงตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ต่าง ๆ เช่น ที่ห้วยทราย เขาหินซ้อน ภูพาน ห้วยฮ่องไคร้ อ่าวคุ้งกระเบน และ พิกุลทอง[๒๙] โครงการชั่งหัวมัน หรือแม้แต่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ที่เปิดโอกาสให้เกษตรกรได้ศึกษา เรียนรู้ ดูงาน สำหรับเกษตรทฤษฎีใหม่ทรงสร้างต้นแบบแห่งการเรียนรู้ให้ประชาชนได้ศึกษาที่วัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี[๓๐] ทรงโปรดที่จะเลือกพื้นที่ที่มีปัญหาที่สุดเพื่อตั้งเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เช่น บริเวณห้วยทรายนั้น มีการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า ทำการเกษตรแบบผิดวิธีจนดินเสื่อมโทรม แห้งแล้ง เป็นดินดาน เพราะหน้าดินพังทลายไปหมดสิ้น เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๒๖ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพื้นที่ห้วยทราย มีพระราชดำรัสด้วยน้ำพระราชหฤทัยห่วงใยว่า *"...หากปล่อยทิ้งไว้ จะกลายเป็นทะเลทรายในที่สุด..."*

ทรงใช้ความอุตสาหะพยายามในการพัฒนาห้วยทราย ซึ่งมีแต่ดินดานแข็ง ในชั้นแรกต้องเจาะดินดาน เพื่อปลูกหญ้าแฝก ให้หญ้าแฝกหยั่งรากลึกทลายดินดานออกให้โปร่งเพื่อให้รากพืชอื่น ๆ สามารถชอนไชไปเติบโตได้ เนื่องจากพื้นที่แห้งแล้งและมีการกัดเซาะของหน้าดินมาก ต้องมีการสร้างฝายชะลอน้ำและหลุมกักเก็บน้ำเล็ก ๆ ไว้ในพื้นที่เพิ่มความชุ่มชื้น

ในขณะที่ที่ตั้งของโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นพื้นที่ป่าพรุ ดินพรุซึ่งเปรี้ยวจัดมากจนไม่สามารถจะปลูกพืชใด ๆ ได้เลย ก็ทรงใช้การแกล้งดินในการแก้ปัญหาจนเป็นพื้นที่การเกษตรได้

การที่ทรงเลือกใช้พื้นที่ที่มีปัญหาและความยากลำบากในการพัฒนานั้นก็เพื่อเป็นต้นแบบให้ประชาชนได้เห็นและทำตาม ซึ่งหากแม้พื้นที่ที่มีปัญหามากที่สุดก็ยังพัฒนาให้ดีได้ ประชาชนเองก็น่าจะทำตามได้ เป็นการเรียนรู้จากตัวแบบ (Role model) ที่เป็นแรงบันดาลใจการพัฒนาประชาชนและประเทศชาติ

หลักการแก้ไขปัญหา เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา นับเป็นหลักการสำคัญที่สามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาได้อย่างทั่วไปจะเห็นได้ว่าหากทุกคน ทุกฝ่ายน้อมนำเอาหลักการที่ได้พระราชทานให้ไปปฏิบัติอย่างจริงจัง ถูกต้อง และเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น พร้อมน้อมนำเอาพระบรมราโชวาท พระราชดำรัสในโอกาสต่าง ๆ มาใช้ในการแก้ไขปัญหา ปัญหาของประเทศก็จะบรรเทาเบาบางไปได้อย่างมากจนแทบจะกล่าวได้ว่าไม่มีปัญหาที่เป็นปัญหาหนัก ๆ ต่อไป

๕.๒.๒ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ "ภูมิสังคม"[๓๑]

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อค้นคว้าวิจัยแสวงหารูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพ **"ภูมิสังคม"** ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งสภาพพื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คน จุดประสงค์หนึ่งในการจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนา

---

[๒๙]ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ https://web.ku.ac.th/king72/center/center.htm

[๓๐]โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จาก http://www.chaipat.or.th/site_content/71-21/293-area-development-project-development-chai-mongkol-temple.html

[๓๑] บริษัท ควอลลีเทค จำกัด (มหาชน) พระคุณ ธ รักษาประชาเป็นสุขศานต์ กรุงเทพฯ : บริษัท ออฟเซ็ทพลัส จำกัด,๒๕๕๘, น.๑๓๗-๒๐๙

อันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ การศึกษา ทดลอง แนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการ เห็นได้จากการนำหน่วยงานต่างกอง ต่างกรม ต่างกระทรวงมาทำงานเป็นคณะร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เป็นการผสมผสานความร่วมมือร่วมใจในการทำงานเพื่อประชาชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก ถือเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล ๓ กลุ่ม คือ นักวิชาการ นักปฏิบัติ และประชาชน

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริเปรียบเสมือนแหล่งเรียนรู้พระราชทานที่จะเป็นแนวทางและตัวอย่างของผลสำเร็จให้แก่พื้นที่อื่น ๆ โดยรอบให้เข้ามาศึกษาหาความรู้ ซึ่งแนวทางนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่ประชาชนทำตามตัวอย่างได้โดยง่าย มีเทคโนโลยีที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและจะต้องไม่เกินกำลังความสามารถในการลงทุนด้วย โดยแต่ละแห่งมีผลสำเร็จแตกต่างกันไปตามจุดเน้นการพัฒนาและความแตกต่างของสภาพพื้นที่ ดังต่อไปนี้

๑) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดฉะเชิงเทรา

เป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แห่งแรกที่มีพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นการพัฒนาพื้นที่ดินทรายที่มีความลาดชันเกิดปัญหาการชะล้างพังทลายสูง ให้กลายเป็นดินที่ปลูกพืชได้ มีความโดดเด่นด้านการใช้หญ้าแฝกแก้ปัญหาการชะล้างหน้าดิน การฟื้นฟูป่า การปลูกและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร มีองค์ความรู้ที่ขยายผลสู่เกษตรกร เช่น การใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ การปลูกข้าวพันธ์ขาวดอกมะลิ ๑๐๕ การเพิ่มผลผลิตมันสำปะหลัง

๒) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดจันทบุรี

มีพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๔ ดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาชายฝั่ง ฟื้นฟูป่าชายเลน พัฒนาพื้นที่จากยอดเขาสู่ท้องทะเล เพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศ พร้อมทั้งส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรมในพื้นที่รอยต่อระหว่างเชิงเขากับป่าชายเลน มีองค์ความรู้ที่ขยายผลสู่เกษตรกร เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติท้องทะเล การเพาะและอนุบาลปลาการ์ตูน การผลิตปุ๋ยหมักและดินเลนนากุ้ง

๓) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส

มีพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ ดำเนินการศึกษา ทดลอง ปรับปรุงดินเปรี้ยวหรือดินพรุให้สามารถเพาะปลูกพืชได้ หรือที่เรียกว่า "แกล้งดิน" คือ กระบวนการทำให้ดินแห้งจนเปรี้ยวจัด แล้วใช้น้ำชะล้างกรดกำมะถันออกไป รวมทั้งการใช้หินปูนฝุ่นปรับสภาพดินและน้ำให้มีความเป็นกลดลดลงจนสามารถปลูกพืช เลี้ยงปลา ตลอดจนใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตรได้ มีองค์ความรู้ที่ขยายผลสู่เกษตรกร เช่น การแกล้งดิน การขุดยกร่องดินพรุ การส่งเสริมการปลูกข้าวทนเปรี้ยว พลังงานทางเลือก (ไบโอดีเซล) การเลี้ยงปลาในกระชัง

๔) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร

มีพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ ดำเนินการพัฒนาที่แห้งแล้ง ดินคุณภาพต่ำและมีเกลือใต้ดินทำให้มีปัญหาดินเค็ม โดยการพัฒนาแหล่งน้ำ สร้างความชุ่มชื้น ฟื้นฟูป่า แก้ปัญหาดินเค็ม ส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ และอุตสาหกรรมในครัวเรือนเป็นอาชีพเสริม ตามความเหมาะสมของทรัพยากรในท้องถิ่น มีองค์ความรู้ที่ขยายผลสู่เกษตรกร เช่น การเลี้ยงโคเนื้อภูพาน การเลี้ยงไก่ดำภูพาน การเลี้ยงสุกรภูพาน การปลูกข้าวพันธุ์สกลนคร

๕) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่

มีพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ ดำเนินการพัฒนาพื้นที่ดินที่เป็นหินกรวดแห้งแล้ง โดยสร้างแหล่งน้ำ ฟื้นฟูสภาพป่าด้วยฝายต้นน้ำลำธาร หรือ Check Dam ซึ่งวิธีการดังกล่าวรัฐบาลได้น้อมนำไปส่งเสริมขยายผลโดยกำหนดไว้ในแผนบริหารราชการแผ่นดิน และโครงการแปดสิบพันฝาย มีองค์ความรู้ที่ขยายผลสู่เกษตรกร เช่น การพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำด้วยฝายกักเก็บน้ำลำธาร การเพาะลี้ยงปลานิลในกระชัง การเพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์กบบูลฟร็อก การเพาะเห็ดเศรษฐกิจในถุงพลาสติก

๖) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี

มีพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ ดำเนินการพัฒนาพื้นที่ดินแข็งเป็นดานดินลูกรัง ที่ถูกแผ้วถางป่าจนเกือบกลายเป็นทะเลทรายให้กลับคืนสู่สภาพป่า พัฒนาแหล่งน้ำ สร้างความชุ่มชื้นในพื้นที่ ใช้หญ้าแฝกแก้ไขปัญหาดินแข็งเป็นดินดานให้สามารถเพาะปลูกพืชได้ ส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ และหัตถกรรมในครัวเรือน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของราษฎรให้ดีขึ้น มีองค์ความรู้ที่ขยายผลสู่เกษตรกร เช่น การปรับปรุงบำรุงดินโดยใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ การปลูกพืชปลอดภัยจากสารพิษ เกษตรผสมผสานและเกษตรทฤษฎีใหม่

การมีพระราชดำริจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีครบทุกภาคของประเทศ อันเป็นการนำตัวอย่างของการแก้ไขปัญหาตามหลักภูมิสังคม นับว่าเป็นแนวพระราชดำริที่จะสร้างคุณประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษา ดูงาน เพื่อนำเอาสรรพสิ่งความรู้ที่พระองค์ได้ทรงดำเนินการไว้ในส่วนของวิธีการแก้ปัญหา รายละเอียดการดำเนินงาน การใช้ประโยชน์จากหลักการที่ได้พระราชทานไว้ รวมถึงการนำผลการวิจัยมาใช้ประโยชน์ โดยใช้ร่วมกับแนวทางตาม ภูมิสังคม เพื่อคนรุ่นต่อ ๆ ไปสามารถนำมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ ตามลักษณะปัญหาที่อาจมีขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้โดยแท้จริง

๕.๒.๓ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ “หลักการทรงงาน ๒๓ ข้อ”[๓๒]

เป็นหลักการที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้รวบรวมและจัดทำสรุปไว้โดยใช้ข้อมูลจากการทรงงานและพระราชดำรัสในกรณีต่าง ๆ มีสาระสำคัญ ดังนี้

๑) ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ : การที่จะพระราชทานโครงการใดโครงการหนึ่ง จะทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบ ทั้งจากข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร แผนที่ สอบถามเจ้าหน้าที่นักวิชาการ และราษฎรในพื้นที่ ให้ได้รายละเอียดที่ถูกต้อง เพื่อที่จะพระราชทานความช่วยเหลืออย่างถูกต้อง รวดเร็ว ตรงความต้องการของประชาชน

๒) ระเบิดจากข้างใน : พระองค์ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคนทรงตรัสว่า “ระเบิดจากข้างใน” หมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนามีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก

๓) แก้ปัญหาจากจุดเล็ก : ทรงมองปัญหาในภาพรวมก่อนเสมอ แต่การแก้ปัญหาของพระองค์จะเริ่มจากจุดเล็ก ๆ คือการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่คนมักจะมองข้าม

---

[๓๒] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เรียนรู้หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ๒๕๕๑, น. ๖-๓๕

๔) ทำตามลำดับขั้น : ในการทรงงาน พระองค์จะทรงเริ่มต้นจากสิ่งที่จำเป็นของประชาชนที่สุดก่อน ได้แก่ สาธารณสุข เมื่อมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงแล้วก็จะสามารถทำประโยชน์ด้านอื่น ๆ ต่อไปได้ จากนั้นจะเป็นเรื่องสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ อาทิ ถนน แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การอุปโภคบริโภค ที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชน โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการให้ความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีที่เรียบง่าย เน้นการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ราษฎรสามารถนำไปปฏิบัติได้และเกิดประโยชน์สูงสุด

๕) ภูมิสังคม : การพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้นว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน

๖) องค์รวม : ทรงมีวิธีคิดอย่างองค์รวม (Holistic) หรือมองอย่างครบวงจร ในการที่จะพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการหนึ่งนั้น จะทรงมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น และแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง

๗) ไม่ติดตำรา : การพัฒนาตามแนวพระราชดำริของพระองค์ มีลักษณะของการพัฒนาที่อนุโลม และรอมชอมกับสภาพธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสภาพของสังคมจิตวิทยาแห่งชุมชนคือ “ไม่ติดตำรา” ไม่ผูกมัดติดกับวิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย

๘) ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด : การพัฒนาและช่วยเหลือราษฎร ทรงใช้หลักในการแก้ไขปัญหาด้วยความเรียบง่ายและประหยัด ราษฎรสามารถทำได้เอง หาได้ในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ มาแก้ไขปัญหาโดยไม่ต้องลงทุนสูงหรือใช้เทคโนโลยีที่ไม่ยุ่งยากนัก

๙) ทำให้ง่าย : ด้วยพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถของพระองค์ทำให้การคิดค้นดัดแปลง ปรับปรุง และแก้ไขงานการพัฒนาประเทศตามแนวพระราชดำริดำเนินไปได้โดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน และที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และระบบนิเวศโดยส่วนรวม ตลอดจนสภาพทางสังคมของชุมชนนั้น ๆ โปรดที่จะทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นง่าย ทำสิ่งที่สลับซับซ้อนให้เข้าใจง่าย อันเป็นการแก้ปัญหาด้วยการใช้กฎแห่งธรรมชาติ ฉะนั้นคำว่า “ทำให้ง่าย” หรือ “Simplicity” จึงเป็นหลักคิดสำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศในรูปแบบของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๑๐) การมีส่วนร่วม : ทรงนำ “ประชาพิจารณ์” มาใช้ในการบริหารเพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชน ประชาชน หรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มาร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชน หรือความต้องการของสาธารณชน

๑๑) ประโยชน์ส่วนรวม : พระองค์ทรงระลึกถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า *“...ใครต่อใครบอกว่าขอให้เสียสละส่วนตัวเพื่อส่วนรวม อันนี้ฟังจนเบื่อ อาจจะรำคาญด้วยซ้ำว่าใครต่อใครมาก็บอกว่าขอให้คิดถึงประโยชน์ส่วนรวม อาจมานึกในใจว่าให้ ๆ อยู่เรื่อยแล้วส่วนตัวจะได้อะไร ขอให้คิดว่าคนที่ให้เพื่อส่วนรวมนั้นมิได้ให้ส่วนรวมแต่อย่างเดียวเป็นการให้เพื่อตัวเองสามารถที่จะมีส่วนรวมที่จะอาศัยได้...”*

๑๒) บริการที่จุดเดียว : การบริการรวมที่จุดเดียวเป็นรูปแบบการบริการแบบเบ็ดเสร็จ หรือ One Stop Service เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในระบบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย โดยทรงให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นต้นแบบในการบริการรวมที่จุดเดียว โดยมีหน่วยงานราชการต่าง ๆ มาร่วมดำเนินการและให้บริการประชาชน ณ แห่งเดียว

๑๓) ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ : ทรงเข้าใจถึงธรรมชาติและต้องการให้ประชาชนใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทรงมองอย่างละเอียดถึงปัญหาธรรมชาติ หากต้องการแก้ไขธรรมชาติ จะต้องใช้ธรรมชาติเข้าช่วยเหลือ อาทิ การแก้ไขปัญหาป่าเสื่อมโทรมได้พระราชทานพระราชดำริ การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ปล่อยให้ธรรมชาติช่วยในการฟื้นฟูธรรมชาติ

๑๔) ใช้อธรรมปราบอธรรม : แนวปฏิบัติที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาวะที่ไม่ปกติเข้าสู่ระบบที่เป็นปกติ เช่น การบำบัดน้ำเน่าเสียโดยใช้ผักตบชวาซึ่งมีตามธรรมชาติให้ดูดซึมสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำ

๑๕) ปลูกป่าในใจคน : การจะฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้กลับคืนมาจะต้องปลูกจิตสำนึกในการรักษ์ผืนป่าให้แก่คนเสียก่อน

๑๖) ขาดทุนคือกำไร : "...ขาดทุน คือ กำไร Our loss is our gain... การเสีย คือ การได้ ประเทศชาติก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดีมีสุขนั้น เป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงินไม่ได้"

๑๗) การพึ่งตนเอง : การพัฒนาตามแนวพระราชดำรัสเพื่อแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นด้วยการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้มีความแข็งแรงพอที่จะดำรงชีวิตได้ต่อไป แล้วขั้นต่อไปก็คือการพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อมและสามารถ "พึ่งตนเองได้" ในที่สุด

๑๘) พออยู่พอกิน : การพัฒนาเพื่อให้พสกนิกรประสบความสุขสมบูรณ์ในชีวิต ได้เสด็จไปเยี่ยมประชาชนทุกหมู่เหล่าในทุกภูมิภาคของประเทศไทย สามารถเข้าพระราชหฤทัยในสภาพปัญหาได้อย่างลึกซึ้งว่า มีเหตุผลมากมายที่ทำให้ราษฎรตกอยู่ในวงจรแห่งทุกข์เข็ญ ทรงพระราชทานความช่วยเหลือให้พสกนิกร มีความกินดีอยู่ดี มีชีวิต อยู่ในขั้น "พออยู่พอกิน" ก่อนแล้วจึงขยับขยายให้มีขีดสมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป

๑๙) เศรษฐกิจพอเพียง : เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

๒๐) ความซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจต่อกัน : ทรงมีพระราชดำรัส เรื่อง ความซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจต่อกัน อย่างต่อเนื่องตลอดมา เพราะเห็นว่าหากคนไทยทุกคนได้ร่วมกันช่วยชาติ พัฒนาชาติด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจต่อกันแล้ว ประเทศไทยจะเจริญก้าวหน้าอย่างมาก

๒๑) ทำงานอย่างมีความสุข : ทรงพระเกษมสำราญและทรงมีความสุขทุกครา ที่จะช่วยเหลือประชาชน

๒๒) ความเพียร : ทรงริเริ่มโครงการต่าง ๆ โดยในระยะแรก ที่ไม่มีความพร้อมในการทำงานมากนัก และทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ทั้งสิ้น แต่พระองค์ก็มิได้ท้อพระราชหฤทัย มุ่งมั่นพัฒนาบ้านเมืองให้บังเกิดความร่มเย็นเป็นสุข

๒๓) รู้ รัก สามัคคี : มีพระราชดำรัสในเรื่อง "รู้ รัก สามัคคี" อย่างต่อเนื่อง สามารถปรับใช้ได้กับทุกยุคทุกสมัย

รู้ : การที่จะลงมือทำสิ่งใด จะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหา และรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา

รัก : คือความรัก เมื่อรู้ครบถ้วนกระบวนความแล้ว จะต้องมีความรักการพิจารณาที่จะเข้าไปลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้น ๆ

สามัคคี : การลงมือปฏิบัติ ควรคำนึงเสมอว่า จะทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องทำงานร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กรเป็นหมู่คณะ จึงจะมีพลังเข้าแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงไปด้วยดี

หลักการทรงงานซึ่งรวบรวมโดยสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นส่วนหนึ่งที่ทุกคนสามารถนำหลักการนี้มาใช้อย่างเหมาะสมกับปัญหาได้อย่างง่าย ๆ ไม่ต้องค้นหาความหมายในที่ต่าง ๆ ในหลายแหล่ง นับเป็นความสะดวกในการหยิบมาใช้ประโยชน์อย่างยิ่ง

๕.๒.๔ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ “การสร้างคนด้วยการศึกษาและการเรียนรู้”

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญกับการศึกษาและการเรียนรู้ของประชาชน โดยเฉพาะประชาชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ฉะนั้น การดำเนินงานทางด้านการศึกษาของพระองค์จะทรงมุ่งเน้นการอุดช่องว่างทางการศึกษาที่ภาครัฐอาจจัดบริการทางการศึกษาเข้าไปยังไม่ถึง เช่น ในพื้นที่ที่มีปัญหาทางความมั่นคง พระองค์ก็จะทรงดำริให้มีระบบการศึกษาที่ดำเนินการเป็นการเฉพาะอย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตามการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น พระองค์ก็ทรงส่งเสริมการศึกษาหรือวิจัยงานต่าง ๆ ที่ก่อประโยชน์แก่ประเทศชาติในสาขาต่าง ๆ ในหลายด้าน ทรงก่อตั้งทุน การมอบทุน มอบรางวัลในสาขาต่าง ๆ หลายสาขา นอกจากการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้ว พระองค์ได้ทรงมีพระราชดำริให้ดำเนินการด้านการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยและโครงการพระราชดำริต่าง ๆ ด้วย ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

๑) การศึกษาในระบบโรงเรียน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทานราชทรัพย์ส่วนพระองค์และทรงริเริ่มก่อตั้งโรงเรียนต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และพื้นที่ห่างไกล โดยมีตัวอย่างของการจัดตั้งโรงเรียนที่เป็นการศึกษาในระบบได้ ดังนี้

(๑) โรงเรียนวังไกลกังวล ตั้งขึ้นโดยพระบรมราชานุญาตในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ และพระองค์ทรงพัฒนาต่อมาเพื่อให้การศึกษาแก่บุตรหลานของเจ้าหน้าที่ผู้รักษาวังไกลกังวล

(๒) โรงเรียนราชประชาสมาสัย เริ่มเปิดสอนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ โดยพระองค์พระราชทานเงินทุนจำนวน ๑ ล้านบาท ให้มูลนิธิราชประชาสมาสัยเป็นทุน เพื่อให้บุตรธิดาของผู้ป่วยที่เป็นโรคเรื้อนใช้เป็นสถานที่เล่าเรียน

(๓) โรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งเดิมคือโรงเรียนราชวิทยาลัยตั้งขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ มีวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรมนักเรียนให้มีความรู้เพื่อไปศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยในยุโรป ต่อมาให้รวมโรงเรียนราชวิทยาลัยกับโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเข้าด้วยกันอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ พระราชทานนามว่า "**โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย**"

(๔) โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ เป็นโรงเรียนที่สร้างให้ลูกหลานชาวไทยภูเขาประชาชนที่อยู่ชายแดนห่างไกลการคมนาคมได้มีโอกาสเรียนรู้หนังสือไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย เป็นการสร้างสำนึกของความเป็นคนไทยมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีผลต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของชาติ

(๕) โรงเรียนร่มเกล้า ซึ่งมุ่งเปิดโอกาสให้เยาวชนที่อยู่ในพื้นที่ปฏิบัติการของผู้มีอุดมการณ์ที่แตกต่างทางการเมืองและขาดโอกาสของการศึกษา

(๖) โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ เป็นโรงเรียนที่พระองค์ทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าให้สร้างโรงเรียนที่มีความต้องการช่วยเหลือเร่งด่วนต่าง ๆ เช่น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ เกิดมหาวาตภัยภาคใต้ที่แหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ทรงพระกรุณาพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์และเงินที่มีผู้บริจาคโดยเสด็จพระราชกุศลให้กระทรวงศึกษาธิการสร้างโรงเรียนประชาบาลที่ถูกพายุพัดพังรวม ๑๒ โรงเรียนใน ๖ จังหวัดภาคใต้ พระราชทานชื่อว่า โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๑ และ ๒ ที่จังหวัดกระบี่ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๓ ที่จังหวัดชุมพร โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔,๕,๖,๗,๘ ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๙, ๑๐ ที่จังหวัดนราธิวาส โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๑๑ ที่จังหวัดสงขลา และโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๑๒ ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น และได้มีการก่อตั้งโรงเรียนราชประชานุเคราะห์โดยมูลนิธิราชประชานุเคราะห์เรื่อยมา ปัจจุบันมีโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ จำนวน ๔๔ แห่งทั่วประเทศ

นอกจากนั้น พระองค์ยังมีพระราชดำริให้มีโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจน เพื่อสงเคราะห์เด็กยากจน ซึ่งขาดที่พึ่งและเด็กในถิ่นทุรกันดารให้ได้รับการศึกษาตามควรแก่อัตภาพด้วย

๒) การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำริเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ – ๒๕๑๙ ด้วยทรงเห็นว่ามีบุคคลจำนวนมากขาดโอกาสทางการศึกษา ทรงริเริ่มโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนหลายโครงการเพื่อให้การศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาให้มีความรู้และความสามารถประกอบสัมมาอาชีพอย่างมีความสุข มีปัญญาสามารถดำรงชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นสุขและมั่นคง อาทิ

(๑) จัดตั้งศาลารวมใจ เพื่อใช้เป็นห้องสมุดประจำหมู่บ้าน สำหรับประชาชนเข้าไปศึกษาหาความรู้เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์และหนังสือประเภทต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาสาระอ่านเข้าใจง่าย

(๒) โรงเรียนพระดาบส เป็นโรงเรียนที่เกิดขึ้นภายใต้โครงการพระดาบส ซึ่งโครงการได้มีขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยได้จดทะเบียนเป็นโรงเรียนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ ในนาม “โรงเรียนผู้ใหญ่พระดาบส” เป็นโรงเรียนสำหรับฝึกวิชาชีพ ดำเนินการเป็นแบบอาศรมพระดาบส เป็นศูนย์กลางประสิทธิ์ประสาทวิชาทุกสาขาเพื่อเป็นวิทยาทานแก่บุคคลทั่วไป โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ คุณวุฒิของผู้สำเร็จการศึกษาไม่ต้องเทียบกับทางราชการ เพียงแต่ให้ประกอบอาชีพได้เท่านั้น

(๓) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อเป็นศูนย์รวมของการศึกษาค้นคว้าทดลองวิจัยและแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพของราษฎรที่อาศัยอยู่ในภูมิประเทศนั้นๆ ปัจจุบันศูนย์การศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริมี ๖ ศูนย์กระจายอยู่ใน ๔ ภาค ซึ่งได้เสนอไว้ในส่วนของ ภูมิสังคมแล้ว ได้แก่

ภาคกลาง

ก) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดฉะเชิงเทรา

ข) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี

ค) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดจันทบุรี

ภาคเหนือ

ง) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จ) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร

ภาคใต้

ฉ) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส

๓) โครงการพระราชดำริต่าง ๆ อาทิ

(๑) โครงการอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นโครงการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จเพื่อพัฒนาชาวเขาเผ่าแม้วและเผ่ากะเหรี่ยง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑๑ หมู่บ้าน

(๒) โครงการพัฒนาชุมชนตำบลบ้านจันทร์ ซึ่งดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นโครงการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้น พื้นฐาน ๑๒ ห้องเรียน โดยจัดหนังสือหมุนเวียนทุกหมู่บ้าน และจัดการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ ๓ - ๔ ทางวิทยุและไปรษณีย์ จัดอบรมกลุ่มแม่บ้านและจัดโครงการศึกษาวิชาชีพเคลื่อนที่สู่ชนบท เพื่อพัฒนาชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดชียงใหม่

(๓) โครงการพัฒนากลุ่มห้วยแม่เพรียง เป็นโครงการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานและจัดสอนวิชาชีพระยะสั้น จัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จัดกลุ่มสนใจและจัดโสตทัศนศึกษาให้ราษฎร อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี และอีกหลาย ๆ โครงการที่เน้นสร้างโอกาสให้แก่ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ได้พัฒนาตนเองด้วยการศึกษา

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ยังมีพระราชปรารภว่าการเรียนรู้เรื่องราวและวิชาการสาขาต่าง ๆ โดยกว้างขวาง จะก่อให้เกิดความรู้ ความคิดและความฉลาด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดสำหรับชีวิต ทุกคนควรมีโอกาสที่จะศึกษาเมื่อต้องการ หรือพอใจจะเรียนรู้เรื่องใดสามารถค้นหาอ่านโดยสะดวก จึงมีพระราชดำริให้จัดทำโครงการ**สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน** (พระราชดำริ พ.ศ. ๒๕๐๖) โดยมีการศึกษาทดลองและกระทำอย่างรอบคอบ แบ่งวิทยาการออกเป็น ๔ สาขาวิชา คือ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ นับเป็นการพัฒนาวิชาการที่สำคัญยิ่งในวงการศึกษา ตลอดจนพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้ตั้งเป็นมูลนิธิทุนต่าง ๆ เช่น ทุนมูลนิธิภูมิพล ทุนมูลนิธิอานันทมหิดล ทุนเล่าเรียนหลวง (King's Scholarship) (พระราชดำริ พ.ศ. ๒๕๐๘) ทุนการศึกษาสงเคราะห์ในมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ (พ.ศ. ๒๕๑๔) ทุนมูลนิธิราชประชาสมาสัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ทุนนวฤกษ์ นอกจากนั้นยังมีทุนการศึกษาพระราชทานแก่นักเรียนเฉพาะกรณีที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งแสดงถึงพระอัจฉริยภาพ สายพระเนตรอันกว้างไกลและน้ำพระทัยเมตตาที่มีต่อพสกนิกรของพระองค์ในด้านการศึกษา

จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญกับการศึกษาของพสกนิกรในทุกหมู่เหล่า โดยเฉพาะเยาวชนที่อยู่ห่างไกล ขาดแคลน และด้อยโอกาสทางสังคม โดยนอกจากจะส่งเสริมในด้านการศึกษาในระบบการศึกษา และนอกระบบการศึกษา ซึ่งเป็นไปตามความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และสภาพการณ์ หรือภูมิสังคมแล้ว ยังทรงให้ความสนพระราชหฤทัยในการส่งเสริมการศึกษาในทุก ๆ ระดับอย่างเหมาะสมด้วย

๕.๒.๕ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ "หลัก ๓ ป."

หลัก ๓ ป. คือ มุมมองของศาสตราจารย์กิตติคุณ วิษณุ เครืองาม รองนายกรัฐมนตรี ที่ได้เสนอไว้ในปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “ศาสตร์พระราชา ศาสตร์แห่งแผ่นดิน” ซึ่งได้กล่าวแล้วในบทนิยาม โดยศาสตราจารย์กิตติคุณ วิษณุ เครืองาม ได้กล่าวถึงศาสตร์พระราชาว่ามีพื้นฐานมากจาก ๓ ป. ได้แก่ ปฏิบัติ ปริยัติ และปฏิเวธ ซึ่งมีความหมาย คือ

๑) ปฏิบัติ : ทรงทำให้เห็นเป็นประจักษ์ ในด้านการปฏิบัติ ไม่ว่าจะทรงปฏิบัติในด้านการทรงงานเพื่อแก้ไขปัญหาแก่พสกนิกร การพัฒนาด้านต่าง ๆ การสร้างหรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้น ไปจนถึงการปฏิบัติในการครองพระองค์ในฐานะพ่อของแผ่นดิน หรือพระราชจริยวัตรที่มีต่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระประมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร สมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ได้ทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับทุก ๆ คน รวมถึงในส่วนที่เป็นการครองพระองค์ในด้านการใช้จ่าย การใช้สิ่งของอย่างมีประโยชน์สูงสุด ไม่ได้มีความฟุ่มเฟือย หรือหรูหรา ทรงดำรงตนอย่างสมถะ นับเป็นแบบอย่างในทางปฏิบัติให้แก่พสกนิกรได้อย่างแท้จริง

๒) ปริยัติ : ทรงสอน ให้เรียนตามที่ทรงสอน และสามารถทำได้จริง โดยในส่วนของปริยัติเป็นการให้ความสำคัญในการศึกษาสำหรับเยาวชนและประชาชนโดยทั่วไป ที่ได้พระราชทานผ่านพระราชดำริในการตั้งสถานศึกษา หรือแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ การพระราชทานพระบรมราโชวาท พระราชดำรัส การพระราชทานหลักการทั้งในด้านวิชาความรู้ การปลูกฝังด้านคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม การทรงสอนผ่านหนังสือพระราชนิพนธ์ การปลุกความรักชาติผ่านบทเพลงพระราชนิพนธ์ หรือทรงฟื้นฟูและอนุรักษ์ด้านประเพณีวัฒนธรรมไทย รวมถึงทรงสอนผ่านพระราชจริยาวัตรของพระองค์ด้วย ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อประชาราษฎร์ และประเทศชาติเป็นส่วนรวม

๓) ปฏิเวธ : ผลจากการกระทำ แสดงให้เห็นผลเป็นที่ประจักษ์เพื่อขับเคลื่อนศาสตร์พระราชาออกไปสู่ประชาชน ทั้งในส่วนของปฏิบัติและปริยัติ ที่ได้ทรงทำมาตลอดอย่างต่อเนื่องยาวนานตลอดพระชนม์ชีพ ได้แสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์โดยทั่วไปถึงผลดีแห่งการที่ทรงกระทำ โดยในส่วนที่เป็นที่ประจักษ์ชัดเจนมากคือ โครงการต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงริเริ่มและแก้ไขปัญหาให้แก่พสกนิกรทั่วประเทศ รวมถึงการที่ภาคส่วนต่าง ๆ และประชาชนที่ได้น้อมนำเอาแนวพระราชดำริไปปฏิบัติก็จะประจักษ์แก่ตนเองถึงผลที่เกิดขึ้นกับตนเองหลังการนำไปปฏิบัติ ทั้งในส่วนของประชาชนทั่วไป และในภาคธุรกิจที่ได้น้อมนำแนวทางที่พระองค์ได้พระราชทานทั้งในส่วนของเกษตรทฤษฎีใหม่ และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ที่ได้ทรงปฏิบัติพระองค์ในการสร้างคุณประโยชน์แก่พสกนิกรของพระองค์ในเรื่องของการพระราชทานหลักการต่าง ๆ การให้ความสำคัญในการศึกษา การพระราชทานความรู้และภูมิปัญญาในการแก้ไขปัญหา การจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ รวมถึงการครองพระองค์ในด้านความเป็นอยู่ของพระองค์เป็นตัวอย่าง เหล่านี้ล้วนแต่เป็นการสร้างคุณประโยชน์ในด้านการพัฒนาศักยภาพในด้านคน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างสังคมมนุษย์ที่มีความสุข หรือเรียกว่าเป็นการดำรงอยู่ของสังคมอย่างปกติสุข นั่นเอง ฉะนั้น ศาสตร์พระราชาแห่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ในด้านการให้ความรู้นี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นศาสตร์แห่งการพัฒนาคน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสังคม

๕.๓ หัวใจของศาสตร์พระราชา

การทรงงานและพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่เห็นได้อย่างกระจ่างชัดและเป็นที่ทราบกันอยู่ทั่วไปในประเทศไทย คือ โครงการแก้ไขปัญหาและการที่ทรงมีพระราชดำริให้ดำเนินการในหลายสิ่งหลายอย่าง อันนำมาซึ่งการสร้างให้สังคมไทยให้ฝ่าฟันปัญหาในด้านต่าง ๆ ได้ โดยนอกจากจะสร้างคุณูปการให้กับพสกนิกรของพระองค์ในประเทศไทยแล้ว ยังได้รับการยอมรับจากองค์การระหว่างประเทศ มีบางประเทศได้นำแนวทางของพระองค์ไปปรับใช้ด้วย ซึ่งเป็นสาระสำคัญของการ

ทรงงาน เนื่องด้วยเป็นส่วนที่ทรงสร้างพื้นฐานการดำรงชีพ การพัฒนาด้านคน การให้หลักคิดในการอยู่ร่วมกันในสังคม และการสร้างสันติ ปรองดอง ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบ จึงได้กำหนดเป็นหัวข้อไว้ว่า **"หัวใจของศาสตร์พระราชา"** เนื่องจากหัวใจเป็นส่วนสำคัญที่แสดงถึงการมีชีวิต เป็นส่วนสูบฉีดโลหิตไปหล่อเลี้ยงทั่วร่างกาย เพื่อให้อวัยวะทุกส่วนสามารถทำงานได้อย่างปกติ จึงถือว่าหัวใจเป็นอวัยวะที่สำคัญ โดยเนื้อหาในส่วนนี้ถือเป็นส่วนสำคัญของศาสตร์พระราชา ซึ่งประกอบด้วย ศาสตร์แห่งการพัฒนา ศาสตร์แห่งความประพฤติ การครองตน และศาสตร์แห่งการอยู่ร่วมกัน ปรองดองและสงบสุข โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

๕.๓.๑ ศาสตร์แห่งการพัฒนา

๑) การพัฒนาตามศาสตร์พระราชาที่ได้รับการยอมรับจากองค์การระหว่างประเทศ

ก่อนการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (UNGA) ประจำปี ๒๕๕๘ ซึ่งจะมีวาระสำคัญของประชาคมโลกในการกำหนดเป้าหมายแห่งการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๗๓ ได้มีงานเสวนาคู่ขนานของเวทีหารือระดับสูงทางการเมืองในการประชุมประจำปีของคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (Economic and Social Council หรือ ECOSOC) วันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘ ที่สำนักงานใหญ่องค์การสหประชาชาติ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา มูลนิธิมั่นพัฒนาได้รับเชิญจากกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ ในการส่งผู้แทนเข้าร่วมหารือในงานเสวนาภายใต้หัวข้อ "Outcome of Regional Consultation on Sustainable Development & Post - ๒๐๑๕ Development Agenda in Asia and the Pacific" ซึ่งหม่อมราชวงศ์ดิศนัดดา ดิศกุล ประธานกรรมการมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์และรองประธานกรรมการมูลนิธิมั่นพัฒนาได้เข้าร่วมงานเสวนาและนำเสนอตัวอย่างของการใช้ศาสตร์พระราชาในการพัฒนาชุมชนที่ดอยตุงในงานดังกล่าว

หม่อมราชวงศ์ดิศนัดดา ดิศกุล ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ในการนำหลักการพัฒนาที่มีต้นแบบจากศาสตร์ของพระราชามาเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาต่างๆในพื้นที่ดอยตุง เช่น ปัญหาความมั่นคง การตัดไม้ทำลายป่าเพื่อการเพาะปลูก การค้ายาเสพย์ติดและอาวุธ ปัญหาสุขภาพ การขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐาน การขาดที่ดินทำกิน และปัญหาสิทธิความเป็นพลเมืองของชนกลุ่มน้อยโดยสาเหตุสำคัญที่เป็นรากเหง้าของปัญหาเหล่านี้คือความยากจน และการขาดโอกาสในการทำมาหากิน จึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องได้รับการจัดการแบบยั่งยืน

ศาสตร์ของพระราชา เน้นการพัฒนาที่มุ่งสร้างความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ตลอดจนสร้างความสุขแบบยั่งยืนภายใต้หลัก ๓ S ได้แก่ Survival (ความอยู่รอด) Sufficiency (ความพอเพียง) และ Sustainability (ความยั่งยืน) การทำงานในพื้นที่ดอยตุงเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนอยู่รอด มีรายได้ที่มั่นคงในระยะยาวโดยได้ริเริ่มโครงการป่าเศรษฐกิจ เพื่อให้ประชาชนสามารถหารายได้จากการเพิ่มมูลค่าทางการเกษตร และปกป้องสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน และเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในท้องถิ่นทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ ขั้นตอนการพัฒนา เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ โดยเริ่มจากการระบุปัญหา ความต้องการ และสิ่งที่เป็นความจำเป็นเร่งด่วน และร่วมกันออกแบบโครงการ วิธีการดำเนินงาน และการประเมินผล กระตุ้นให้ชาวบ้านในพื้นที่รู้จักคิดและลงมือทำเอง เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่นให้สามารถขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาได้ด้วยตัวเอง

หม่อมราชวงศ์ดิศนัดดา ดิศกุล ได้กล่าวต่อไปว่า หลักการสำคัญอีกประการของศาสตร์พระราชาคือ "การพัฒนาแบบองค์รวมและการบูรณาการ" การทำงานในพื้นที่ดอยตุง เป็นความร่วมมือกันระหว่างหน่วยราชการ กว่า ๓๕ หน่วยงาน ภาคเอกชน และองค์กรท้องถิ่นโดยงานพัฒนาครอบคลุมตั้งแต่การสร้างความมั่นคงทางอาหารและน้ำ ไปจนถึงการพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน การชลประทาน

ถนนและไฟฟ้า เพื่อปูทางไปสู่โครงการพัฒนาในระยะยาว นอกจากนั้นยังได้ให้ความสำคัญกับเรื่องของการพัฒนาคน สุขภาวะ การดำรงชีวิต และการศึกษา อย่างมีบูรณาการและเป็นองค์รวม เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาที่รอบด้านและยั่งยืน

ผลของการใช้ศาสตร์ของพระราชาในการพัฒนาพื้นที่ดอยตุง คือการสามารถช่วยเหลือปลดแอกความทุกข์ยากและสร้างความสุขที่ยั่งยืนให้กับประชาชนในพื้นที่ได้ ปัจจุบันประชาชนในพื้นที่มีรายได้เพิ่มขึ้นถึง ๒๐ เท่า และที่สำคัญ เกิดธุรกิจเพื่อสังคม ภายใต้เครื่องหมายการค้าดอยตุงที่สามารถสร้างความยั่งยืนให้กับประชาชนได้

ในด้านสังคม คนในพื้นที่จำนวนมากที่เคยอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ กลายเป็นคนรุ่นใหม่ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และระดับที่สูงกว่าขึ้นไป หลายคนได้ทำงานในระดับหัวหน้าและสามารถใช้ชีวิตอย่างมีความสุขอยู่ในชุมชนบ้านเกิดได้

ส่วนในด้านสิ่งแวดล้อม พื้นที่ป่าได้รับการฟื้นฟู เป็นการแก้ไขปัญหาโลกร้อนที่ต้นตอของปัญหา โดยให้ชาวบ้านเป็นผู้คิดเองทำเองและสามารถอยู่กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน ทั้งยังสามารถรักษามรดกทางวัฒนธรรม ได้รับศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจในตนเองกลับคืนมา

ต้นแบบของการใช้ศาสตร์ของพระราชาในการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนดังกล่าวไม่เพียงปรากฏผลสัมฤทธิ์ที่ดอยตุงเท่านั้น หากยังมีการนำไปปรับใช้ในพื้นที่อื่นของประเทศไทยซึ่งยังคงยึดหลักการและแนวทางในการปฏิบัติแบบเดียวกัน เพียงแต่ปรับให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงด้านภูมิสังคมและเศรษฐกิจของแต่ละพื้นที่ มีความร่วมมือกับหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในประเทศไทย เพื่อนำต้นแบบแห่งการพัฒนายั่งยืนดังกล่าวบรรจุไว้ในนโยบายระดับชาติของประเทศ โดยกระตุ้นให้เจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้มีอำนาจในท้องถิ่นนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินโครงการพัฒนาเพื่อให้เกิดความสุขอย่างยั่งยืนทั่วประเทศ

หม่อมราชวงศ์ดิศนัดดา ดิศกุล กล่าวให้ตัวแทนจากประเทศต่างๆที่เข้าร่วมเสวนาฟังว่า นอกจากความสำเร็จระดับประเทศต้นแบบของการพัฒนาดังกล่าวยังก้าวไปสู่ระดับสากลโดยได้มีการริเริ่มโครงการพัฒนาต้นแบบในอีกหลายประเทศในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก ได้แก่ประเทศอัฟกานิสถาน เมียนมาร์ และอาเจะห์ – อินโดนีเซีย จนทำให้ได้รับความสนใจจากประชาคมโลกมากยิ่งขึ้น

ผลจากการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง ไม่เพียงทำให้ประเทศไทยได้รับการถอดรายชื่อออกจากประเทศที่มีการปลูกพืชเสพติดใน พ.ศ. ๒๕๔๖ โครงการพัฒนาดอยตุงยังได้รับการยกย่องจากสำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UN Office on Drugs and Crime – UNODC) ให้เป็นตัวอย่างของการพัฒนาชนบทอย่างครบวงจรที่สามารถแก้ปัญหาความยากจนและทำให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ อันเป็นหัวใจหลักของวิถีการพัฒนาแห่งความยั่งยืน

ตลอดระยะเวลาเกือบสามสิบปีที่โครงการพัฒนาดอยตุงได้พยายามนำแนวคิดของศาสตร์พระราชามาต่อยอดสู่ภาคปฏิบัติ ซึ่งได้รับการพิสูจน์และการยอมรับแล้วว่า สามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้จริงทั้งในระดับประเทศและสากลโดย นายโคฟี อันนัน เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ได้ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ ให้แก่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๔๙

ด้วยแนวคิดการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางและการสร้างอาชีพที่หลากหลาย นำมาสู่วิถีการพัฒนาทางเลือกที่ทั่วโลกให้การยอมรับ โดยภายหลังการแสดงปาฐกถาดังกล่าว หม่อมราชวงศ์ดิศนัดดา ดิศกุล กล่าวว่าผู้เข้าร่วมงานเสวนาให้ความสนใจกับแนวคิดดังกล่าวเป็นอย่างมากโดยหลายประเทศแสดงความต้องการให้นำองค์ความรู้ไปปรับใช้ในการพัฒนาเชิงพื้นที่ในประเทศของตน

งานเสวนาที่เกิดขึ้นในเวทีระดับประชาคมโลกเช่นนี้ ถือเป็นพัฒนาการที่สำคัญและโอกาสที่ดีของประเทศไทยในการสร้างให้เกิดการรับรู้รับทราบในเวทีระดับโลกถึงการนำ “ศาสตร์พระราชา” ไปปรับใช้ในงานพัฒนาชุมชนชนบทจนเกิดผลเป็นรูปธรรม ได้รับการยอมรับและมีการขยายผลไปยังหลายประเทศ และอาจกล่าวได้ว่าเป็นอีกหนึ่งแนวทางสำคัญของงานพัฒนาเพื่อความยั่งยืนที่ประชาคมโลกกำลังแสวงหาสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ นี้

๒) การทรงงานพัฒนาด้านสาธารณสุข

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญกับสุขภาพของพสกนิกรตั้งแต่เริ่มครองราชย์เป็นต้นมา โดยในช่วงต้นของการครองราชย์ ภาวะทางด้านสุขอนามัยของประชาชนและการสาธารณสุขของประเทศอาจยังไม่ดีและไม่มีความก้าวหน้ามากนัก มีภาวะการระบาดของโรคติดต่อที่การควบคุมมีประสิทธิภาพไม่ได้ใกล้เคียงกับปัจจุบัน โดยเฉพาะโรคติดต่อร้ายแรง เช่น วัณโรค โรคเรื้อน โรคอหิวาต์ โรคเท้าช้าง และโรคโปลิโอ เป็นต้น ด้วยสถานการณ์ด้านสุขอนามัยของประชาชนที่ยังไม่ดี หากไม่สามารถสร้างสุขภาวะที่ดีย่อมเป็นอุปสรรคในการพัฒนาประเทศและเป็นความลำบากและความทุกข์ของประชาชนโดยทั่วไปที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ห่างไกลความเจริญ ได้มีการบันทึกถึงพระราชปรารภเรื่องการสาธารณสุขไว้ เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๔๙๓ ดังนี้

“คุณหลวง วัณโรค สมัยนี้มียารักษากันได้เด็ดขาดหรือยัง ยาอะไรขาดถ้าต้องการฉันจะหาให้อีก ฉันอยากเห็นกิจการการแพทย์ของเมืองไทยเจริญมาก ๆ”

พระราชปรารภกับหลวงพยุงเวชศาสตร์ ๖ เมษายน ๒๔๙๓

ในช่วงต้น ๆ ของการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎร ได้ทอดพระเนตรเห็นราษฎรที่มารอรับเสด็จเจ็บป่วยอยู่เสมอ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แพทย์หลวงประจำพระองค์ช่วยตรวจอาการ ดูแลรักษา จึงเกิดเป็นหน่วยแพทย์พระราชทานในเวลาต่อมา โดยในส่วนของการทรงงานด้านการแพทย์ที่นำเสนอในที่นี้ประกอบด้วย

(๑) หน่วยแพทย์ที่ทรงริเริ่ม

ก) หน่วยแพทย์พระราชทาน

กำเนิดขึ้นเมื่อ วันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๑๒ ในขณะพระองค์เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรชาวไทยภูเขา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายแพทย์หม่อมหลวงจินดา สนิทวงศ์ ช่วยตรวจอาการและดูแลรักษาราษฎรที่มีอาการเจ็บป่วย จึงถือเป็นจุดกำเนิดของหน่วยแพทย์พระราชทานในเวลาต่อมา

ข) หน่วยผ่าตัดฉุกเฉิน

เริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ จากการทรงห่วงใยประชาชนที่เกิดอุบัติเหตุในการเดินทางไปตากอากาศจำนวนมาก จึงมีพระราชดำริให้ตั้งหน่วยผ่าตัดฉุกเฉินที่กาชาด ๑๐ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ค) หน่วยแพทย์หน้าวัง

เป็นหน่วยตรวจรักษาหน้าพระตำหนักในเขตพระราชฐาน พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร และพระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นจังหวัดไม่มีโรงพยาบาลขนาดใหญ่ในขณะนั้น

ง) หมอหมู่บ้าน

พ.ศ. ๒๕๒๕ ทรงมีพระราชดำริว่าสมควรให้ความรู้แก่ราษฎรที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นในหมู่บ้านได้ โดยได้เริ่มต้นโครงการอบรมหมอหมู่บ้านตามพระราชประสงค์ ที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยอบรมด้านการปฐมพยาบาล ช่วยเหลือการทำคลอดในรายคลอดปกติ การแนะนำด้านอาหาร โภชนาการแม่และเด็ก ป้องกันและควบคุมโรคที่พบบ่อยในท้องถิ่น จ่ายยาสามัญประจำบ้าน ประสานงานการรักษาพยาบาลเพื่อการส่งต่อ และเผยแพร่เกี่ยวกับการสาธารณสุขมูลฐาน โดยปฏิบัติงานในหมู่บ้าน

(๒) การแพทย์เฉพาะโรค

ก) โปลิโอสงเคราะห์

พ.ศ. ๒๔๙๕ กรุงเทพฯ และธนบุรีมีโรคไขสันหลังอักเสบ หรือโปลิโอระบาด พระองค์ทรงติดตามและทรงเป็นห่วงประชาชน เนื่องจากเกี่ยวข้องกับระบบหายใจอาจทำให้เสียชีวิตได้ จึงได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์แก่โรงพยาบาลศิริราชและโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าเพื่อซื้อปอดเหล็กช่วยผู้ป่วย และสร้างอ่างธาราบำบัดเพื่อช่วยฟื้นฟูกล้ามเนื้อผู้ป่วย และได้พระราชทานพระราชทรัพย์ก่อตั้งเป็นกองทุนโปลิโอสงเคราะห์ หลังจากนั้นได้มีการก่อสร้างอาคารพร้อมอุปกรณ์ในการรักษาฟื้นฟูผู้ป่วย ซึ่งได้พระราชทานชื่ออาคารว่า ตึกวชิราลงกรณ์ธาราบำบัด โดยเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดอาคารเมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๘ ซึ่งถือเป็นวันโปลิโอสงเคราะห์ ในเวลาต่อมา

ข) โรคเรื้อน จัดตั้งมูลนิธิราชประชาสมาสัย

พ.ศ. ๒๕๐๐ พระราชทานเงินทุนที่เป็นเงินส่วนที่ได้รับมามากกว่าความต้องการใช้จากการหารายได้ในการก่อตั้งทุนอานันทมหิดล ให้กระทรวงสาธารณสุขเพื่อสมทบทุนสร้างสถาบันอบรมเจ้าหน้าที่และค้นคว้าเรื่องโรคเรื้อนที่สถานพยาบาลพระประแดง และมีพระราชดำริว่าสมควรลดเวลาดำเนินงานปราบปรามโรคเรื้อนจาก ๑๒ ปี ให้เหลือ ๘ ปี เพื่อช่วยให้ประชาชนพ้นจากทุกข์ได้เร็วขึ้น โดยได้เสด็จพระราชดำเนินไปวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๐๑ พระราชทานนามว่า สถาบันราชประชาสมาสัย และเสด็จพระราชดำเนินไปเปิดสถาบันเมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๐๓ ซึ่งได้มีการก่อตั้งมูลนิธิราชประชาสมาสัย เพื่อสนับสนุนสถาบันราชประชาสมาสัย สงเคราะห์บุตรผู้ป่วยโรคเรื้อน โดยก่อตั้งโรงเรียนราชประชาสมาสัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖

ค) โรคคอพอก ทรงแก้ด้วย “เส้นทางเกลือ”

โรคคอพอกเกิดจากการขาดสารไอโอดีน ผู้เป็นโรคนี้จะมีความผิดปกติทางร่างกาย สมอง ระบบเจริญเติบโต และระบบสืบพันธุ์ ซึ่งชาวบ้านเรียกโรคนี้ว่า “โรคเอ๋อ” ในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๒ – ๒๕๓๕ มีจำนวนผู้ป่วยโรคนี้เพิ่มขึ้นมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือตอนล่าง และภาคกลางบางจังหวัด เนื่องจากราษฎรบางส่วนไม่เชื่อว่าเกลือที่ทางการรณรงค์ให้บริโภคจะมีผลต่อโรค พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้มีพระราชดำริเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ ให้สืบเสาะ “เส้นทางเกลือ” และใช้วิธีสนับสนุนให้ผู้ผลิตเกลือเพิ่มสารไอโอดีนในเกลือ ทั้งในเกลือสมุทรและเกลือสินเธาว์ ที่ส่งไปจำหน่ายยังแหล่งที่พบจำนวนผู้ป่วยโรคคอพอกจำนวนมาก ทั้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือและภาคกลาง และ พ.ศ. ๒๕๓๙ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมมือกับสภากาชาด จัดทำ*โครงการ*

เกลือเสริมไอโอดีนพระราชทาน ส่งผลให้ประเทศไทยสามารถลดอัตราผู้ป่วยโรคขาดสารไอโอดีนได้ต่ำกว่าร้อยละ ๑๐ ซึ่งต่อมา กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations International Children's Emergency Fund : UNICEF) ได้เชิญชวนให้ไทยรณรงค์ลดอัตราลงให้เหลือไม่เกินร้อยละ ๕ ประสบผลสำเร็จเป็นแบบอย่างการรณรงค์ทั่วโลก ต่อมา สภานานาชาติเพื่อการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน (International Council for Control of Iodine Deficiency Disorder : ICCIDD) ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลเหรียญทองแด่พระองค์ ในฐานะทรงสนับสนุนและทรงงานเกี่ยวกับการรณรงค์ควบคุมโรคขาดสารไอโอดีนจนสัมฤทธิผล เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๔๐ และต่อมาได้ถือว่าวันที่ ๒๕ มิถุนายน เป็นวันไอโอดีนแห่งชาติตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นต้นมา

(๓) ทุนและมูลนิธิด้านการแพทย์

ในด้านการจัดตั้งทุนและมูลนิธิทางการแพทย์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ทรงก่อตั้งขึ้นหลายทุนและมูลนิธิ เพื่อส่งเสริมให้มีบุคลากร และบริการทางการแพทย์เพิ่มมากขึ้น ซึ่งขอหยิบยกมาเพียงเป็นการสรุปสาระสำคัญ คือ ทุนภูมิพลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ สำหรับนักศึกษาแพทย์ศาสตร์ศิริราชพยาบาล ทุนโปลิโอสงเคราะห์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ เพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยโปลิโอ ทุนปราบอหิวาตกโรค เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ สนับสนุนการปราบปรามอหิวาตกโรคและสงเคราะห์ผู้ป่วยและครอบครัว มูลนิธิราชประชาสมาสัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ สนับสนุนสถาบันราชประชาสมาสัย ช่วยเหลือผู้ป่วยโรคเรื้อนและบุตร ซึ่งต่อมาขยายขอบเขตถึงผู้ป่วยโรคเอดส์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐ ทุนวิจัยประสาท เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ เพื่อสนับสนุนก่อสร้างอาคารวิจัยประสาท โรงพยาบาลประสาทพญาไท และการวิจัยด้านประสาทวิทยา มูลนิธิรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหิดล ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ เพื่อสนับสนุนการทำงานบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขโดยไม่จำกัดเชื้อชาติ เป็นต้น

นอกจากการทรงสนับสนุนการดำเนินงานทางการแพทย์และสาธารณสุขโดยตรงแล้ว พระองค์ยังทรงดำริเพื่อการแก้ไขปัญหาทางด้านการติดขัดในการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ อันเนื่องมาจากปัญหาจราจรติดขัดในกรุงเทพมหานคร โดยได้พระราชทานพระราชทรัพย์ร่วมกับสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ๘ ล้านบาท เป็นทุนประเดิมและได้พระราชทานอีกหลายครั้ง ในการพัฒนาเป็นจราจรโครงการพระราชดำริ เพื่ออำนวยการจราจรให้แก่ผู้ป่วยฉุกเฉิน ให้ผู้ป่วยสามารถฝ่าการจราจรติดขัดไปถึงมือแพทย์ได้อย่างทันการณ์ ซึ่งต่อมาได้พัฒนาจนเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรสามารถทำคลอดเด็กได้ในปัจจุบัน

๓) ทรงสร้างพื้นฐานด้านอาชีพแก่ประชาราษฎร์

ในด้านการประกอบอาชีพของประชาชนพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ทรงเล็งเห็นถึงการอาชีพของประชาชนในส่วนที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งมีพื้นฐานอาชีพทางเกษตรกรรมเป็นหลัก แต่เนื่องจากเกษตรกรของไทยต้องอาศัยสภาพดินฟ้าอากาศในการประกอบเกษตรกรรมเป็นหลัก อีกทั้งมีสภาพพื้นดินในหลายท้องถิ่นที่เป็นดินไม่เหมาะกับการเพาะปลูกพืช และในพื้นที่บางท้องถิ่นมีการปลูกพืชอันเป็นยาเสพติด ในส่วนของการปศุสัตว์ หรือการประมงก็เป็นการประกอบอาชีพตามสภาพของแต่ละท้องถิ่น นอกจากนั้นเกษตรกรไม่มีความรู้ทางด้านการตลาด ทำให้มีปัญหาในด้านรายได้ พระองค์จึงได้ทรงงานในด้านการเกษตรในหลาย ๆ ด้าน เพื่อให้เกษตรกรมีโครงสร้างพื้นฐานในการประกอบอาชีพ พร้อมพระราชทานสิ่งต่าง ๆ เพื่อการแก้ปัญหาของเกษตรกรไว้อย่างมากมาย อย่างไรก็ตามพระองค์ยังทรงมีพระราชดำริในเรื่องการอาชีพของประชาชนในสาขาอื่นด้วย โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ซึ่ง**การเสนอเนื้อหาในบทนี้จะได้นำเสนอในรูปแบบการสรุปความ เนื่องจากโครงการต่าง ๆ นั้น**

จะได้นำเสนอในรายละเอียดในบทต่อ ๆ ไป พระราชกรณียกิจในด้านการสร้างพื้นฐานอาชีพแก่ประชาราษฎร์ที่สมควรนำเสนอ อาทิ

(๑) อาชีพเกษตรกรรม

ก) การจัดการเรื่องน้ำ : เนื่องจากน้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ไม่ว่าจะเป็นการเพาะปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การประมง และการดำรงชีพด้วยการจับสัตว์น้ำเป็นอาหาร พระองค์จึงมีโครงการจัดการน้ำเพื่อการอาชีพไว้จำนวนมาก ซึ่งรวมเรียกว่าระบบชลประทาน เช่น อ่างเก็บน้ำเขาเต่า จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (พ.ศ. ๒๕๐๖) เขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๕๒๐) เขื่อนแม่กวงอุดมธารา จังหวัดเชียงใหม่ (นามพระราชทานเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑) โครงการเครือข่ายเก็บน้ำหรืออ่างพวงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี (พ.ศ. ๒๕๓๒) เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี (พ.ศ. ๒๕๓๗) โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช (พ.ศ. ๒๕๓๘) เขื่อนขุนด่านปราการชล จังหวัดนครนายก (พ.ศ. ๒๕๔๒) โครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดพิษณุโลก (พ.ศ. ๒๕๔๖) โครงการพัฒนาลุ่มน้ำลำพะยายังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดกาฬสินธุ์ (พ.ศ. ๒๕๔๖) เป็นต้น นอกจากนั้น ในส่วนที่สำคัญยิ่งในเรื่องการจัดการน้ำ คือ การจัดการให้ฝนตกในพื้นที่การเกษตร หรือแหล่งน้ำ เรียกว่า ฝนหลวง ซึ่งทรงเริ่มแนวพระราชดำริมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๘ เริ่มทดลอง พ.ศ. ๒๕๑๒ และสามารถช่วยเหลือราษฎรในด้านภัยแล้งได้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔

ข) การจัดการเรื่องดิน : เป็นการจัดการในเรื่องที่ดินทำกินของประชาชน และการแก้ไขปัญหาดินที่ไม่เหมาะกับการเกษตร เช่น การพระราชทานแนวทางจัดสรรที่ดินทำกินแก่เกษตรกรยากจน ในโครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง (พ.ศ. ๒๕๐๗) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหนองพลับ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (พ.ศ. ๒๕๑๓) โครงการจัดสรรที่ดินตามพระราชประสงค์ ดอนขุนห้วย จังหวัดเพชรบุรี (พ.ศ. ๒๕๑๖) การใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝก (พ.ศ. ๒๕๑๖) การแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยว (พ.ศ. ๒๕๒๙) ซึ่งดำเนินการที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้น

ค) การปศุสัตว์และประมง : มีพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการหมู่บ้านปศุสัตว์ – เกษตรมูโนะ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส (พ.ศ. ๒๕๒๘) การพระราชทานแนวพระราชดำริเรื่องธนาคารโค-กระบือ การพระราชทานพันธ์ปลาเพื่อกรมประมงปล่อยลงแหล่งน้ำเป็นแหล่งโปรตีนแก่ประชาชน พระราชดำริด้านการอนุรักษ์พันธุ์ปลาพื้นเมืองใกล้สูญพันธุ์ เช่น ปลาบึก ปลากะโห้ เป็นต้น

ง) การสหกรณ์ : ทรงส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรมีองค์กรคอยช่วยเหลือดูแลในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านทุน การตลาด การจัดการ การมีเครื่องมืออุปกรณ์ในการแปรรูปสินค้า สร้างอำนาจต่อรอง เป็นต้น เช่น สหกรณ์การเกษตรหุบกะพง จำกัด ในพระบรมราชูปถัมภ์ (พ.ศ. ๒๕๑๔) สหกรณ์โคนมหนองโพ ราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) (พ.ศ. ๒๕๑๔) สหกรณ์การเกษตรโนนดินแดง จำกัด (พ.ศ. ๒๕๒๐) สหกรณ์ประมงคุ้งกระเบน จำกัด จังหวัดจันทบุรี (พ.ศ. ๒๕๓๐) สหกรณ์โคนมวาริชภูมิ จำกัด จังหวัดสกลนคร (พ.ศ. ๒๕๓๒) โครงการเมืองสหกรณ์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครนายก (พ.ศ. ๒๕๓๗) แนวพระราชดำริเรื่องสหกรณ์ได้นำไปประยุกต์และผสานไปกับวิธีดำเนินธุรกิจธนาคาร เกิดเป็นธนาคารข้าว ธนาคารโค – กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ[๓๓]

---

[๓๓] คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี. สารานุกรมพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในรอบ ๖๐ ปีแห่งการครองราชย์ กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๕๑

(๒) อาชีพอื่น

โรงเรียนพระดาบส เป็นโรงเรียนที่เกิดขึ้นภายใต้โครงการพระดาบส ซึ่งโครงการได้มีขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยได้จดทะเบียนเป็นโรงเรียนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ ในนาม “โรงเรียนผู้ใหญ่พระดาบส” เป็นโรงเรียนสำหรับฝึกวิชาชีพในด้านช่าง เช่น ช่างไฟฟ้า ช่างวิทยุ ช่างยนต์ งานช่างโลหะ ช่างเคาะพ่นสี ช่างเครื่องปรับอากาศ เครื่องเสียง ช่างไม้ และอาชีพด้านการเกษตร ดำเนินการเป็นแบบอาศรมพระดาบส เป็นศูนย์กลางประสิทธิ์ประสาทวิชาทุกสาขาเพื่อเป็นวิทยาทานแก่บุคคลทั่วไป โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ คุณวุฒิของผู้สำเร็จการศึกษาไม่ต้องเทียบกับทางราชการ เพียงแต่ให้ประกอบอาชีพได้เท่านั้น โรงเรียนพระดาบสเป็นพระราชดำริเพื่อให้การศึกษาแก่ผู้ขาดโอกาสศึกษาในระบบเนื่องจากขาดทุนทรัพย์ หรือขาดโอกาสทางการศึกษา ซึ่งส่งผลให้ประชาชนที่ไม่มีโอกาสศึกษาในระบบสามารถประกอบอาชีพและดำรงชีพได้ ดังเช่นบุคคลที่มีการศึกษาในระบบเช่นกัน โดยที่โรงเรียนพระดาบสเป็นพระราชดำริที่เกี่ยวเนื่องทั้งในด้านการการศึกษา ซึ่งได้นำเสนอในลักษณะการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านการศึกษาไว้แล้วในหัวข้อ **แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชา “ทรงสนับสนุนการสร้างคนด้วยการศึกษาและการเรียนรู้”** แต่เมื่อมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพระราชกรณียกิจด้านการส่งเสริมอาชีพด้วยจึงได้นำเสนอไว้ในสองแห่ง

๔) ทรงพัฒนาและส่งเสริมด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ส่งเสริมวิทยาศาสตร์ สร้างนวัตกรรมใหม่ เช่น การประดิษฐ์กังหันน้ำชัยพัฒนา การทำฝนหลวง การทำเครื่องดักหมอก การจัดการน้ำเสีย การจัดการสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการสร้างหุ่นยนต์คุณหมอ ด้านเครื่องจักรการเกษตร ด้านการพัฒนาพันธุ์พืช ด้านพลังงานทดแทน

๕) ทรงพระราชทาน “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นภูมิคุ้มกัน

พระราชทานไว้ให้พสกนิกร ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ว่าสามารถใช้ได้เพื่อดำรงชีพได้จริง เป็นความมั่นคงของการดำรงชีพ และเป็นภูมิคุ้มกันภัยในยามวิกฤติได้ ซึ่งเมื่อนำไปปฏิบัติจึงสามารถสร้างความยั่งยืนในการดำรงชีพได้

๕.๓.๒ ศาสตร์แห่งความประพฤติ การครองตน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชจริยาวัตรบำเพ็ญพระราชภารกิจต้นแบบที่ดีในการคิดแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ตลอดรัชสมัยของพระองค์ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ราษฎรทั่วประเทศ สำหรับพระราชกรณียกิจที่นับเป็นส่วนหนึ่งหัวใจของศาสตร์พระราชาในส่วนความประพฤติและการครองตนนั้น เป็นการพัฒนาตนของบุคคล ทั้งในส่วนของความคิด จิตใจ วิธีการปฏิบัติ ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณ และการประพฤติ ปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน ซึ่งในที่นี้จะแยกเป็น ๓ ส่วน คือ

๑) พระราชจริยาวัตรเป็นต้นแบบ

ศาสตร์แห่งการครองตนพสกนิกรสามารถรับรู้ได้จากพระราชจริยาวัตร และการประกอบพระราชภารกิจ และพระราชกรณียกิจ ซึ่งเป็นต้นแบบที่ดีให้แก่เหล่าพสกนิกรทั้งปวง โดยพสกนิกรทั่ว ๆ ไปได้รับทราบกันโดยทั่วไปในพระราชจริยาวัตร ทั้งในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงงานในที่ต่าง ๆ ซึ่งในหลาย ๆ กรณีที่พระองค์ทรงเสด็จพระราชดำเนินด้วยพระบาทในพื้นที่ที่ไม่สามารถเดินทางด้วยวิธีอื่นได้ พระองค์จะไม่ทรงย่อท้อ หรือแสดงพระอาการเหน็ดเหนื่อย เพื่อบรรลุถึงพระภารกิจในการแก้ไขปัญหาให้พสกนิกรของพระองค์ แสดงถึงหลักธรรมในเรื่องของความเพียร และความมุ่งมั่นในการทรงงาน ในส่วนของพระราชจริยาวัตรส่วนพระองค์ที่ทรงมีต่อบุคคลต่าง หรือพระราชจริยาวัตรที่มีต่อสมเด็จพระศรีนครินทรา

บรมราชชนนี สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ซึ่งได้ทรงวางพระองค์อย่างเหมาะสมกับทุกสถานะ นอกจากนั้น ในส่วนของการดำรงพระองค์ในกิจส่วนพระองค์ เป็นที่ทราบกันดีถึงการที่พระองค์ทรงครองพระองค์อย่างสมถะ ไม่ได้ใช้จ่ายแบบฟุ่มเฟือย ทั้ง ๆ ที่สามารถทรงกระทำอย่างนั้นได้ หลักการปฏิบัติพระองค์ดังที่ได้กล่าวมา เมื่อเปรียบกับคำกล่าวของปราชญ์โบราณเป็นคำพื้นบ้าน ก็จะตรงกับคำกล่าวที่ว่า “ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้มี” นั่นเอง ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงพระราชจริยาวัตรที่พระองค์ทรงประพฤติปฏิบัติพระองค์ตลอดมา ก็จะเห็นได้ชัดเจนว่า พระองค์ได้ดำรงพระองค์อยู่ในทศพิธราชธรรม เห็นได้จากการที่ทรงเสียสละทรัพย์ และความสุขส่วนพระองค์เพื่อพสกนิกร ประกอบความดีงามต่อบุคคลทั้งปวง ดำรงพระองค์ในความสัตย์ มีพระราชจริยาวัตรที่อ่อนโยน ทรงมีพระเมตตาต่อทุกๆ คน และทรงใช้เหตุผลอย่างเที่ยงธรรมในการทรงงาน หรือมีพระราชวินิจฉัยในเรื่องใดๆ อันเป็นพระราชจริยาวัตรของพระราชาผู้ทรงทศพิธราชธรรมอย่างแท้จริง

ฉะนั้น จึงสมควรที่เหล่าพสกนิกรทั้งหลายจะได้น้อมนำเอาพระราชจริยาวัตรของพระองค์มาเป็นแบบอย่าง เพื่อใช้เป็นหลักในการประพฤติ ปฏิบัติตน เพื่อความเป็นสิริมงคลและความเจริญก้าวหน้าแก่ชีวิตของแต่ละคน ดังที่พระองค์ได้ทรงปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่างสืบต่อไป

๒) พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส

ตลอดรัชสมัยของการครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจพระองค์ใช้โอกาสในพระราชกรณียกิจนั้นพระราชทานพระบรมราโชวาท หรือพระราชดำรัสในกิจต่าง ๆ เหล่านั้น พระองค์จะพระราชทานพระบรมราโชวาทที่สามารถนำไปปรับใช้กับการดำเนินการต่าง ๆ ในหลายลักษณะ ซึ่งอาจแบ่งแยกได้เป็น ลักษณะการสร้างเสริมคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ลักษณะการส่งเสริมการดำรงชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข สันติสุข สามัคคีปรองดอง ลักษณะการส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรม อนุรักษ์ความเป็นไทย ลักษณะการสร้างเสริมหรือเพิ่มเติมการพัฒนาศักยภาพของบุคคลหรือหน่วยงาน หรือความสามารถด้านต่าง ๆ ของประเทศ ลักษณะการส่งเสริมการศึกษาหาความรู้ การพัฒนาในสาขาต่าง ๆ ลักษณะการให้คำนึงถึงสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยและการส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งจะเห็นได้ว่าในพระบรมราโชวาทหรือพระราชดำรัสในแต่ละองค์นั้นพระองค์ทรงวางหลักการแนวพระราชดำริไว้อย่างรัดกุม ทั้งแยกแยะให้เห็นว่าความเชื่อมโยงต่อกันของความตั้งใจจริง ความคิดอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชา ความสามารถในการปฏิบัติงานการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์การปฏิบัติตามหลักศาสนา ล้วนเป็นที่ก่อเกิดของปัญญาที่เป็นความฉลาดรู้ รู้คิด รู้ปฏิบัติ อันเกิดจากการรู้คิดตามหลักการใช้เหตุผล ความสามารถการปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขความเจริญแก่ตนเองและประเทศชาติ โดยในส่วนที่เป็นพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสในโอกาสและวโรกาสต่าง ๆ มีจำนวนมากถึงกว่าสี่หมื่นองค์ มีหน่วยงานต่างๆ ได้เผยแพร่ในหลายลักษณะ ซึ่งส่วนมากจะนำเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของหน่วยงานนั้น ๆ มานำเสนอ การจะรวบรวมพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสทั้งหมดมารวมเข้าไว้ด้วยกันคงไม่อาจกระทำได้ในระยะเวลาสั้น ๆ เนื่องจากมีจำนวนมากและอาจไม่สะดวกในการค้นหา การจัดทำโดยแยกตามภารกิจของหน่วยงานจะเป็นประโยชน์ในการค้นหาและใช้งาน ซึ่งการนำเสนอ ณ โอกาสนี้ เห็นว่าเป็นเพียงหยิบยกมาเพื่อประกอบการอธิบายในศาสตร์พระราชาในส่วนของ “ศาสตร์แห่งการประพฤติ การครองตน” เพื่อให้เห็นกระบวนการที่พระองค์ทรงใช้ จึงไม่ขอนำเสนอในที่นี้ โดยผู้สนใจในพระบรมราโชวาทหรือพระราชดำรัสในเรื่องใด ๆ สามารถค้นคว้าจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้จัดทำไว้แล้ว อย่างไรก็ตาม พระราชดำรัสที่สำคัญยิ่ง ซึ่งเป็นส่วนที่พระองค์พระราชทานไว้ คือ

พระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ซึ่งปกติพระองค์จะพระราชทานในวันที่ ๔ ธันวาคม ของทุกปี ยกเว้นปีใดที่มีความจำเป็นก็จะมีการเลื่อนไปพระราชทานในวันอื่น หรือปีใดที่พระองค์มีพระอาการประชวรเท่านั้นที่อาจงดเว้นไป พระราชดำรัสในส่วนนี้เป็นกรณีที่พระองค์ทรงตั้งพระทัยในการพระราชทานให้แก่พสกนิกร พระองค์จะทรงเตรียมเนื้อหาในพระราชดำรัสด้วยพระองค์เอง จึงเป็นพระราชดำรัสที่มีความสำคัญยิ่งที่คณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศได้มีมติให้จัดพิมพ์เป็นหนังสืออีกหนึ่งเล่ม เป็นหนังสือที่คัดลอกเนื้อหาของพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่พระราชทานเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ในทุก ๆ ครั้ง รวม ๔๒ ปี โดยมีการขอพระบรมราชานุญาตตามขั้นตอนที่ถูกต้อง เพื่อจัดเป็นเนื้อหาสำคัญในการสืบสานศาสตร์พระราชาแยกเป็นอีกเล่มหนึ่งต่างหากด้วย

๓) การศึกษาเป็นพื้นฐานการประพฤติตน การครองตน

ดังที่ได้นำเสนอไว้ในส่วนของ แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชา “ทรงสนับสนุนการสร้างคนด้วยการศึกษาและการเรียนรู้” พระองค์ได้ทรงสนับสนุนการศึกษาของพสกนิกร โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นพื้นที่ที่การศึกษาของราชการยังไม่อาจให้บริการได้อย่างทั่วถึง พระองค์ทรงส่งเสริมให้มีระบบการศึกษาที่เหมาะสมกับสภาพสังคมและบุคคล เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคน พร้อมไปกับการปลูกฝังในการดำเนินชีวิตตามสภาพพื้นที่และวิถีชีวิต เพื่อให้ผู้ได้รับการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ หรือนอกระบบโรงเรียน ได้มีพื้นฐานที่จะสามารถพัฒนาตนให้ดีขึ้นต่อไป สร้างคนที่มีคุณภาพที่จะสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติ ไม่ตกไปอยู่ในแนวทางที่ไม่สมควร ซึ่งอาจก่อปัญหาหรือภาระต่อสังคมได้ ดังที่ได้เสนอไว้แล้วในส่วนของ **แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชา “ทรงสนับสนุนการสร้างคนด้วยการศึกษาและการเรียนรู้”** นั่นเอง

๔) สัมมาชีพ

การมีอาชีพที่เหมาะสมกับสังคมและวัฒนธรรม ประกอบอาชีพสุจริต มีปัจจัยสำหรับการดำรงชีพได้ เป็นปัจจัยแห่งการดำรงตน ประพฤติตนและครองตนอยู่ในกฎเกณฑ์ของสังคม ในด้านการอาชีพสำหรับพสกนิกรที่อาจขาดแคลนปัจจัย เช่น ที่ทำกิน เงินทุน ความเสียเปรียบทางด้านทุน และวิชาการในการประกอบอาชีพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ เพื่อการแก้ปัญหาในเรื่องอาชีพของพสกนิกรของพระองค์มาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการที่ทรงแก้ไขปัญหา เรื่อง น้ำ ดิน ป่า สภาพแวดล้อม การจัดการที่ทำกิน การสร้างศูนย์เรียนรู้ การที่มีพระราชดำริให้มีโรงเรียนเกี่ยวกับการอาชีพ เช่น โรงเรียนพระดาบส การพระราชทานเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือการพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ก็ล้วนแต่เป็นการสร้างเสริมการประกอบสัมมาชีพแก่พสกนิกรของพระองค์

กล่าวโดยสรุป **ศาสตร์แห่งการครองตน** อันเป็นส่วนหนึ่งของ **“ศาสตร์พระราชา”** สำหรับการพัฒนาตนที่เชื่อมโยงกับการจัดการศึกษา มี**หัวใจสำคัญอันเป็นองค์ความรู้ด้านการศึกษา**พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร คือ **การใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต** โดยในยุคสมัยของพระองค์ได้เปิดโอกาสให้คนไทยทุกคนมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาอย่างทั่วถึง ไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือถิ่นทุรกันดาร พระองค์ทรงคอยชี้แนะเสริมต่อในส่วนขาดตกบกพร่องในการจัดการศึกษาไว้หลากหลายประการ ดังพระราชกรณียกิจอันเป็นคุณประโยชน์อย่างใหญ่หลวงในการพัฒนาการศึกษาของไทย มีพระบรมราโชบายส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาทุกระดับทุกประเภท ได้แก่ การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาพิเศษ การศึกษาสงเคราะห์ การพัฒนาทรัพยากร

บุคคล การพัฒนาวิชาการและวิจัย และการพระราชทานทุนการศึกษา เป็นต้น พระราชกรณียกิจทางการศึกษาเป็นที่ประจักษ์ในพระปรีชาสามารถและสายพระเนตรอันกว้างไกลในการให้ความสำคัญในการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต ในยุคสมัยของพระองค์ได้เปิดโอกาสให้คนไทยทุกคนมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาอย่างทั่วถึง ดังรายละเอียดพระราชกรณียกิจและพระราชดำริเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่ได้นำเสนอไว้ในตอนต้นแล้ว เมื่อการให้การศึกษาแก่พสกนิกรสามารถกระจายไปถึงในท้องถิ่นที่ห่างไกลความเจริญ หรือบุคคลที่ด้อยโอกาส พระองค์ยังพระราชทานหลักการในการดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมกันในสังคมด้วย โดยได้พระราชทานพระบรมราโชวาท พระราชดำรัส ที่เกี่ยวกับการประพฤติตน ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม หลักการอยู่ร่วมกันในสังคม การประกอบอาชีพ การสร้างเสริมศักยภาพ ตลอดจนการที่สามารถนำการครองพระองค์เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของแต่ละคนได้ ซึ่งนับว่าเป็นกระบวนการที่ได้รับการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของศาสตร์พระราชา

๕.๓.๓ ศาสตร์แห่งการอยู่ร่วมกัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญกับภาพรวมของสังคมไทย ที่ต้องมีสภาวะของการอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี ปรองดอง เพื่อความสงบสุขของบ้านเมือง และความเป็นอยู่ที่ดีของพสกนิกร ซึ่งจะสามารถพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้อย่างดี หากสังคมมีความสามัคคี ปรองดอง และการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพเหตุผลซึ่งกันและกัน สำหรับพระราชกรณียกิจในเรื่องการอยู่ร่วมกัน ปรองดองและสงบสุข พระองค์ทรงได้พระราชทานไว้ในหลายโอกาส โดยอาจจัดแบ่งได้ ดังนี้

๑) พระราชดำรัส เรื่องความสามัคคี

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญในความรัก ความสามัคคีภายในประเทศของชนทุกหมู่เหล่า รวมถึงความรักสามัคคีในภาพรวมของประเทศ พระองค์ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส ณ สถานที่และโอกาสต่าง ๆ ไว้มากมาย ในที่นี้ขอหยิบยกเป็นตัวอย่างเพื่อให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในพระทัยที่จะสร้างความรักสามัคคีของชนทุกหมู่เหล่าจากพระราชดำรัส ซึ่งได้คัดลอกเฉพาะความในตอนที่เป็นสาระสำคัญเรื่องความสามัคคี ดังนี้

“...ประเทศไหนถ้าประชาชนพลเมือง มีความสามัคคีกลมเกลียว กันดี มีระเบียบวินัย ประเทศนั้นก็เจริญและอยู่ ในฐานะดีจึงเห็น ได้ว่าความสามัคคีกลมเกลียวกันระหว่างคนในชาติ และความเข้าใจรักษาระเบียบวินัยเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่ง ที่จะช่วยนำประเทศชาติสู่ความวัฒนาถาวร...”

ความตอนหนึ่ง ในพระราชดำรัสเนื่องในโอกาส
เสด็จ ฯ ออกให้ประชาชนเฝ้า ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม
วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๐๔

“... การที่ประเทศของเราได้รักษาอธิปไตย และดำรงฐานะมา ด้วยดีได้ตลอดมานั้น ก็ด้วยอาศัยความร่วมมือ ของทุกๆฝ่าย ต่างช่วยกันปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ ด้วยความสามัคคีและความพร้อมที่จะเสียสละ เพื่อประโยชน์ ของส่วนรวม...”

“...ทุก ๆ คนในชาติ ย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ถ้า แต่ละคนต่างปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เป็นผลดีที่ สุดที่จะกระทำได้ ด้วยความรักชาติและมีความสามัคคีกลมเกลียวกัน แล้วชาติของเราจะเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น...”

ความตอนหนึ่ง ในพระบรมราโชวาทในพิธีถวายสัตย์
ปฏิญาณและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์
ณ ลานพระราชวังดุสิต วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๐๔

“...ตามประวัติศาสตร์ของเราจะเห็นได้ว่า คราวใด ที่ชาวไทยมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ชาติก็รอดพ้นจากภัยพิบัติสู่ความเจริญรุ่งเรือง แต่ คราวใดที่ขาดความสามัคคีกลมเกลียวกัน ก็ต้องประสบเคราะห์กรรมทั้งชาติ...”

“...คราวใดที่ชาวไทยมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่ง ใจเดียวกัน ร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อประเทศชาติแล้ว ชาติก็ได้รอดพ้นจากภัยพิบัติสู่ความสุขความ เจริญ แต่คราวใดที่ขาดความสามัคคีกลมเกลียวกัน ก็ต้อง ประสบเคราะห์กรรมกันทั้งชาติ จึงเป็นหน้าที่ของ เราทั้งหลาย ที่จะต้องร่วมใจกันปฏิบัติหน้าที่ ให้ดีที่สุด...”

ความตอนหนึ่ง ในพระบรมราโชวาทในพิธีสวนสนาม
ทหารรักษาพระองค์ ณ ลานพระราชวังดุสิต
วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๐๕

“...ชาติของเรารักษาเอกราชอธิปไตยมาได้จนถึงทุก วันนี้ด้วยความสามัคคี ผู้ใดเดือดร้อนก็ได้รับการ บรรเทาความเดือดร้อนนี่เป็นหลักสำคัญของการปกครอง ประเทศไทยมาแต่โบราณกาล...”

ความตอนหนึ่ง ในพระราชดำรัสพระราชทาน
แก่คณะกรรมการบริหารและอาสาสมัคร
มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ฯ ณ เวทีลีลาศ สวนอัมพร
วันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๐๘

“...ประเทศชาติกำลังพัฒนาในทุกด้านและต้องการ ความสามัคคีความเรียบร้อย ผลดีทั้งปวงดังกล่าวจะ เกิดขึ้นได้ ด้วยประชาชนมีหลักของใจอันมั่นคง มีศรัทธาและปัญญาอันถูกต้อง ปฏิบัติตนอยู่ในทาง ที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม...”

ความตอนหนึ่ง ในพระบรมราโชวาทพระราชทาน
เพื่อเชิญไปอ่านในการประชุมใหญ่ของสมาคม
พุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักร ณ จังหวัดกาฬสินธุ์
วันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๑๒

“...ความพอพระราชหฤทัยของพระราชาอยู่ที่ว่า แต่ละคนจะทำหน้าที่ของตัวด้วยความตั้งใจ มีความคิดพิจารณาที่รอบคอบ ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง กัน ส่งเสริมความสามัคคี และปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม...”

ความตอนหนึ่ง ในพระบรมราโชวาทพระราชทาน
แก่ผู้ที่ได้รับพระราชทานเหรียญราชรุจิ
ณ พระตำหนักจิตรดารโหฐาน วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๑๓

“...ความสามัคคีนี้ หมายถึงว่ามีสิ่งใดที่อาจ ขัดแย้งซึ่งกัน และกันบ้าง ก็ต้องปรองดองกันเสียและหาทางออกโดยที่ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง กันเพราะความสามัคคีเป็นกำลังอย่างสูงสุดของ หมู่ชน...”

ความตอนหนึ่ง ในพระบรมราโชวาทพระราชทาน
แก่กลุ่มชาวไร่หมู่บ้านตัวอย่าง โครงการไทย-อิสราเอล
จังหวัดเพชรบุรี วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๑๓

“...สามัคคี คือการเห็น แก่บ้านเมืองและช่วยกันทุก วิถีทางเพื่อที่จะสร้างบ้านเมืองให้เข้มแข็ง ด้วย การเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตอย่างตรงไปตรงมา นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม เพราะประโยชน์ส่วนรวม นั้น คือความมั่นคงของบ้านเมือง...”

ความตอนหนึ่ง ในพระราชดำรัสพระราชทาน
ในพิธีประดับยศนายตำรวจชั้นนายพล ณ พระตำหนัก
จิตรลดารโหฐานวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๑๙

“...เมืองไทยนี้อยู่ได้ด้วยความสามัคคี ด้วยความเข้ม แข็ง ด้วยความเสียสละ อาศัยความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งกันและกัน และถ้ารักษาความ เห็นอกเห็นใจนี้แล้ว ประเทศชาติของเราก็จะเป็นที่อาศัยที่อุดมสมบูรณ์และน่าสบายต่อไปชั่ว กาลนาน...”

ความตอนหนึ่ง ในพระราชดำรัสพระราชทาน
ในพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้าน
จังหวัดขอนแก่น ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๙

“...ความสามัคคีพร้อมเพรียงแห่งหมู่คณะ ที่จะเกิดมี ขึ้นได้นั้น ย่อมจะเนื่องมาจากความคิด ความเห็น และใจจริงที่มุ่งหมายและยึดมั่นในสิ่งใดสิ่ง หนึ่งรวมกัน...”

ความตอนหนึ่ง ในพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่
สมาคม
นักเรียนไทยในรัฐเยอรมันฯ เพื่ออัญเชิญ
ลงพิมพ์ในหนังสือเพื่อนไทย สิงหาคม ๒๕๒๑

“...ความสามัคคีนั้นหมายถึงความเห็นใจซึ่งกันและกัน ทั้งในทางส่วนบุคคลทั้งในด้านวิชาการ ต้องเห็น ใจว่าแต่ละคนมีหน้าที่ มีความรู้ในวิชาการของ แต่ละคน ถ้าดำเนินวิชาการนั้น ๆ ไปตามลำพัง หรือตามแนวเดียว เท่านั้นเอง ก็จะไม่สามารถที่จะดำเนินได้โดยดี...”

ความตอนหนึ่ง ในพระบรมราโชวาทพระราชทาน
แก่คณะกรรมการจัดงานสุรสีห์รำลึก ณ พระตำหนัก
จิตรดารโหฐาน วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๒๒

“...ความสามัคคีนี้ เป็นคุณธรรมสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งหมู่ชนผู้อยู่ร่วมกันจำเป็นต้องมี ต้องถนอมรักษา และต้องนำมาใช้อยู่สม่ำเสมอ เนื่องด้วยสรรพกิจการงานที่เป็นส่วนรวมทุกด้าน ทุกระดับ ต้องอาศัยบุคคลหลายฝ่ายร่วมกันทำกิจกรรม...”

ความตอนหนึ่งในพระราชดำรัสในการเสด็จออก
มหาสมาคม เนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๐

“... ความสามัคคีนี้ เป็นคุณธรรมสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งหมู่ชน อยู่รวมกันจำเป็นต้องมี ต้องถนอมรักษาและ ต้องนำมาใช้อยู่สม่ำเสมอ ถ้าแต่ละฝ่ายเข้ามาร่วมกันทำงานด้วยความ ตั้งใจดี ด้วยความสามัคคี ความรู้ความสามารถ และ ด้วยความคิดที่สร้างสรรค์ งานก็สำเร็จสมบูรณ์ งดงามตามประสงค์ทุกอย่าง...”

ความตอนหนึ่ง ในพระราชดำรัสในการเสด็จออก
มหาสมาคม งานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๐

“...บ้านเมืองไทยสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ได้โดยดี เพราะว่าจิตใจสามัคคีและแสดงออกซึ่งสามัคคี ถ้าตราบใด เรารักษาความสามัคคีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกัน และกันไว้ได้ เราก็จะอยู่ได้อย่างมีความสุขตราบนั้น...”

ความตอนหนึ่ง ในพระราชดำรัสพระราชทานแก่
คณะประชาชนจังหวัดราชบุรี ณ พระตำหนัก
จิตรลดารโหฐาน วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๑

“...ความสามัคคีปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียว กับความ รักใคร่เผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน ฉันญาติพี่น้องสอง ประการนี้ คือ คุณลักษณะสำคัญของไทย ที่ช่วยให้ชาติบ้านเมืองอยู่รอดเป็นอิสระและเจริญมั่นคงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน...”

ความตอนหนึ่ง ในพระราชดำรัสพระราชทานแก่
ประชาชนชาวไทย เนื่องในวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๓๒

“...ความสามัคคี เป็นคุณสมบัติประจำตัวของคนไทย ที่ได้ อบรมสืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษโดยไม่ขาดสาย ทั้งนี้ เพราะคนไทยตราบตระหนักว่าหมู่ คณะที่มีสามัคคีแน่นแฟ้นสมบูรณ์ย่อมมีกำลังกล้า แข็งทั้งในการคิดและการปฏิบัติ...”

ความตอนหนึ่ง ในพระบรมราโชวาทพระราชทาน
ในการประชุมใหญ่สามัคคีสมาคม
วันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๓๔

“...ประเทศของเรารักษาเอกราช อธิปไตยและอิสรภาพให้ สมบูรณ์มั่นคงมาได้จนถึงทุกวันนี้ เพราะคนไทย ทุกหมู่เหล่ารู้รักความสามัคคี และรู้จักทำหน้าที่ของแต่ละฝ่ายให้ประสานส่งเสริมกัน เมื่อทุกคนมุ่งใจปฏิบัติดังนี้ ความถูก ต้องเรียบร้อย ความพัฒนาก้าวหน้า และความมั่นคงเป็นปึกแผ่นจึงบังเกิดขึ้น...”

ความตอนหนึ่ง ในพระบรมราโชวาทในพิธีถวายสัตย์
ปฏิญาณและสวนสนามทหารรักษาพระองค์
ณ ลานพระราชวังดุสิต วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๓๔

"...สามัคคีหรือการปรองดองกันไม่ได้หมายความว่าคน หนึ่งพูดอย่างหนึ่งคนอื่นต้องพูดเหมือนกันหมด ลงท้ายชีวิตก็ไม่มีความหมาย ต้องมีความแตกต่างกัน แต่ต้องทำงานให้สอดคล้องกัน แม้จะขัดกันบ้างแต่ต้องสอดคล้องกัน..."

ความตอนหนึ่ง ในพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๖

๒) พระราชดำรัสเรื่องการอยู่ร่วมกันและความสงบสุข

นอกจากพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับความสามัคคีที่พระองค์ได้พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ แล้ว พระราชดำรัสที่สำคัญที่พระองค์จะพระราชทานในทุกปี คือ พระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ซึ่งพระองค์ทรงเตรียมเนื้อหา โดยมักจะนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่สำคัญในช่วงเวลาที่ผ่านมาในปีนั้น ๆ นำมาเตือนสติและสร้างความตระหนักให้ผู้เกี่ยวข้องนำไปพิจารณา ซึ่งในบางปีหากมีปัญหาในเรื่องการเกิดความแตกแยกทางความคิด หรือเหตุขัดแย้งกันในประเทศ พระองค์จะทรงชี้แนะด้วยพระราชดำรัสด้วย ซึ่งในที่นี้ได้คัดกรองเฉพาะพระราชดำรัสในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันและความสงบสุข ดังนี้

"...ที่จริงก็ไม่สมควรที่จะพูด เพราะว่าจะเป็นการกระทบเทือน แต่ก็ขอพูดเล็กน้อย เพราะว่าถือเป็นกันเอง... ที่มีวิกฤตการณ์ในทางการเมืองในปัจจุบันนี้ ส่วนหนึ่งที่ได้อ้างว่าเป็นเหตุผลที่จะต้องมีวิกฤติการณ์ทางการเมืองก็คือนักศึกษา นักศึกษาถูกอ้างว่าจะก่อความไม่เรียบร้อย จะก่อความวุ่นวายต่อบ้านเมือง จึงทำให้มีความจำเป็นที่จะจัดการอย่างเข้มงวด ซึ่งแต่ละคน ในดวงจิตของตัวเองก็คงทราบดีว่า ความจริงนักศึกษาทั้งหลาย ซึ่งตีความตั้งแต่ขั้นสูงลงมาจนถึงขั้นต่ำ ...ก็ทราบดีว่าแต่ละคนไม่ต้องการที่จะก่อความจลาจลก่อความวุ่นวายใด ๆ เลย แต่ละคนต้องการความก้าวหน้า ความเจริญ ความสงบสุข แต่ว่าก็ขอให้แต่ละคนพิจารณาด้วยตนเองว่าความสงบสุขนี้จะได้มาอย่างไร และอย่าไปเชื่อฟังใครที่บอกว่าวิธีที่จะหาความสงบสุขก็ต้องก่อความวุ่นวายเสียก่อน และอย่าไปเชื่อฟังและตามจิตใจของตนเองที่ชอบไปใช้อำนาจฝ่ายต่ำครอบงำตัว สำหรับอธิบายในข้อนี้ บางทีบางคนอยากที่จะมีความสุข ความสำราญความสนุกสนาน ก็ปฏิบัติในสิ่งที่จะนำความสุขสำราญสนุกสนานแก่ตนเอง โดยคิดถึงส่วนรวมโดยคิดถึงคนอื่น ความสุขสำราญนั้นจะมีขึ้นได้ แต่ว่าถ้าคิดจะทำอะไรที่สุขสำราญแก่ตัวเองแล้วก็ไม่คิดถึงผู้อื่นคือไปก้าวก่ายเสรีภาพของผู้อื่น ไปเบียดเบียนคนอื่นซึ่งเป็นการเบียดเบียนส่วนรวม ความสุขสำราญนั้นก็จะไม่เกิดขึ้นอย่างถาวร ข้อนี้ ถ้าทุกคนนึกถึง คิดพิจารณาอย่างดี จะเป็นนักเรียนนักศึกษา จะเป็นนักศึกษาในทางศาสนาและศาสนาใดก็ตาม ถ้าใช้ความพิจารณาที่รอบคอบในข้อนี้ข้อเดียว ก็จะทำให้กิจการกิจกรรมและสิ่งที่ปรารถนามีความเจริญงอกงามดี มีความสุข มีความเจริญโดยแท้ จะไม่มีความวุ่นวายใด ๆ เข้าใจว่าถ้าทุกคนนึกถึงว่าพลังที่สำคัญที่สุดคือการพิจารณาที่รอบคอบด้วยความฉลาด ด้วยปัญญาของตน และด้วยการพินิจพิเคราะห์ที่รอบคอบแล้ว ก็ไม่เกิดเรื่องอะไรเลย ไม่เกิดเรื่องวุ่นวายแก่ตัวและแก่ส่วนรวมอย่างแน่นอน ฉะนั้นในโอกาสที่ท่านทั้งหลายซึ่งเป็นผู้ที่สนใจและผู้ปฏิบัติในทางศาสนกิจต่าง ๆ และในทางการศึกษามาอยู่ด้วยกัน ก็ขอให้ร่วมกันคิดในทางที่เหมาะสม คิดในทางที่รอบคอบ แล้วก็จะได้ชื่อว่าได้สร้างตนเอง ได้สร้างบ้านเมืองและสังคมของเราให้มั่นคง ไม่ต้องปฏิวัติกัน แม้จะปฏิวัติมาแล้ว ก็สามารถที่จะช่วยให้บ้านเมืองเป็นส่วนรวม คงอยู่ ไม่ต้องอาศัยการปฏิวัติต่อไป คือทุกคนจะเป็นผู้ควบคุมสถานการณ์ของร่างกาย จิตใจของตัว และในเวลาเดียวกันก็เท่ากับควบคุมสถานการณ์ของส่วนรวมของชาติบ้านเมืองให้อยู่เรียบร้อย ถ้าทุกคนทำหน้าที่ของตน ก็ไม่มีความวุ่นวายใด ๆ มีแต่ความมั่นคง

ความปลอดภัย การปกครองบ้านเมืองจะไม่ต้องมาทำรุนแรง แล้วก็ไม่ต้องมาทำให้เกิดความไม่พอใจในตัวเองและไม่พอใจในผู้อื่น คือถ้าทุกคนตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่พิจารณาหน้าที่ของตนอย่างหนักแน่น ปฏิบัติอย่างหนักแน่นอย่างตรงไปตรงมาอย่างกล้าหาญ คือยอมที่จะแสดงความจริงใจ ยอมที่จะคิดในทางที่ตรง แม้บางทีตัวเองอาจต้องเหน็ดเหนื่อยหรือต้องต่อสู้ในตัวเอง ก็พยายามให้อำนาจฝ่ายดีของตัวและอำนาจฝ่ายดีของส่วนรวมขึ้นหน้าอำนาจฝ่ายเลว อย่างนั้นน่ะจะทำให้บ้านเมืองไปรอด และก็ทำให้ทุกคนมีความผาสุกได้ พรทั้งหลายที่ได้ให้มาในวันนี้จะสัมฤทธิ์ผล และจะสะท้อนกลับไปสู่ท่านทั้งหลาย ทุกคนรวมทั้งคนที่ไม่ได้มาในวันนี้ หมายความว่าจะเป็นมหากุศลอย่างยิ่ง จะเป็นการช่วยกันสร้างให้สังคมของประเทศไทยให้บ้านเมืองเจริญและก้าวหน้า..."

พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ ผู้แทนองค์การ
และสมาคมต่าง ๆ ทางศาสนา ณ ศาลาดุสิดาลัย
วันเสาร์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๔

"...ถ้าแต่ละคนมีหน้าที่ทั้งในหน้าที่ที่มี ทั้งหน้าที่ที่ได้ตั้งไว้กับตัว หรืออาชีพทั้งในหน้าที่ที่มีในทางที่เป็นคนไทยเป็นมนุษย์ ที่จะต้องมีความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ถ้ามีความคิดที่เที่ยงตรงที่มีเหตุผล ไม่ได้หมายความว่า จะต้องเห็นด้วย เห็นพ้องกันเสมอ ไม่หมายความว่าถ้าใครพูดอะไรไปจะต้องถือว่าใช่แล้ว ยกมือแบบในที่เขาล้อกันในสภา มีความคิดความเห็นต่างกันได้ แต่ถ้าพูดกันด้วยเหตุผลแล้ว ไม่ใช่มิจฉาทิฐิคือไม่ถือเอาเหตุผลลับ ๆ ล่อ ๆ มาใช้ เชื่อว่าเราอยู่ด้วยกันได้อย่างดี..."

"...ถ้าท่านทั้งหลายช่วยกันคิด ช่วยกันทำ แม้จะมีการเถียงกันบ้าง แต่เถียงด้วยรากฐานของเหตุผล และเมตตาซึ่งกันและกัน และสิ่งที่สูงสุด ที่สุดก็คือประโยชน์ร่วมกัน คือ ความพอมีพอกิน พออยู่ปลอดภัยของประเทศชาติ..."

พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะผู้แทนสมาคมองค์การ
เกี่ยวกับศาสนา ครู นักเรียนโรงเรียนต่าง ๆ นักศึกษามหาวิทยาลัย
ในโอกาสเฝ้า ฯ ถวายพระพรชัยมงคล ในโอกาส
วันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย
วันพุธที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๗

"...คนเราถ้าพอในความต้องการ มันก็มีความโลภน้อยเมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อยถ้ามีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียงหมายความว่าพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข..."

ความตอนหนึ่งพระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคล
ต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในวันเฉลิม
พระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย ๔ ธันวาคม ๒๕๔๒

๓) พระราชดำรัสเรื่องแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ประเทศไทยได้ผ่านเหตุการณ์ความขัดแย้งทางความคิดในการบริหารราชการทางการปกครองประเทศมาหลายครั้ง โดยเฉพาะในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข แม้จะได้ผ่านกาลเวลามาหลาย ๆ ปี ความขัดแย้งและการสร้างเงื่อนไขเพื่อการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารประเทศยังคงปรากฏขึ้นเป็นระยะ ๆ ในหลายครั้งที่ความขัดแย้งได้นำมาซึ่งความเสียหายต่อชีวิต ร่างกายของประชาชน และทรัพย์สินของประเทศชาติจำนวนมาก

และหากไม่มีพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มาทรงระงับยับยั้งไว้ เหตุการณ์ก็จะยิ่งลุกลามใหญ่โตจนไม่อาจจะควบคุมให้อยู่ในวงจำกัดได้ การที่พระองค์จะทรงมีพระราชวินิจฉัยในปัญหาความขัดแย้งก็เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาสถานการณ์ที่เหมาะสม เนื่องจากเป็นกรณีเรื่องทางการเมือง ฉะนั้น เมื่อถึงคราวจำเป็นหรือสถานการณ์จะนำมาซึ่งความเสียหายอย่างใหญ่หลวง พระองค์จึงจะสามารถพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยเพื่อการแก้ไขปัญหา ซึ่งเมื่อมีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ก็จะมีพระกระแสรับสั่งในส่วนของเป้าหมายในการสร้างความสงบสุขของชาติ บ้านเมืองและประชาชน โดยจะไม่ได้ระบุในเรื่องวิธีการ และให้คู่ขัดแย้งรวมถึงฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไปพิจารณาวิธีการแก้ไขปัญหา โดยมีเป้าหมายในเรื่องความสงบสุขของประชาชนเป็นหลัก แต่ละครั้งของการเกิดความขัดแย้งเหตุการณ์สามารถยุติได้ในเวลาอันสั้น ส่งผลต่อสภาพจิตใจของประชาชนและฝ่ายต่าง ๆ ได้อย่างน่าอัศจรรย์ และปัญหาก็จะคลี่คลายลงได้ในที่สุด ดังนี้

เหตุการณ์เดือนตุลาคม ๒๕๑๖ ความว่า

“วันนี้ก็รู้สึกมีความปลาบปลื้มที่ได้เห็นท่านทั้งหลายมาพร้อมเพรียงกันในนี้ และได้มาให้พร โดยเฉพาะคำว่าเจริญนั้นก็เคยวิสัชนามาแล้วว่า สำหรับผู้ที่มีวันเกิด ทุกคนก็มาให้พรให้เจริญ เมื่อคนที่มีวันเกิดมีอายุพอสมควรแล้วก็จะเจริญทางสูงก็ไม่ได้ แต่ว่าอาจเจริญทางกว้าง แต่ก็ไม่ปรารถนา จึงมีความเจริญอีกทางหนึ่ง คือทางเจริญธรรม เจริญธรรมนั้นหมายถึงเจริญในสิ่งที่ดีที่งาม และคำให้พรอันนี้ก็ขอรับเอาไว้ เพราะว่าต้องการมาก และโดยเฉพาะก็เจริญธรรม หมายความว่าอยากให้ท่านทั้งหลายเจริญธรรม หมายความว่าให้ทุกท่านมีจิตใจที่เป็นธรรม มีความยุติธรรมในใจ ถ้าคนเรามีความยุติธรรมในใจแล้ว สามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ทุกอย่างเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมและเป็นประโยชน์แก่ตนเอง เพราะว่าความยุติธรรมนี้ก็คือมีความคิด ที่มีเหตุผล คนเรามีหน้าที่ใด มีศาสนาใดก็ตาม ถ้ามีเหตุผลแล้วสามารถที่จะปฏิบัติงาน ทำให้งานนั้นสำเร็จ และเป็นประโยชน์ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ฉะนั้นที่ท่านทั้งหลายมาให้พรโดยผ่านอธิบดีกรมการศาสนา ก็ขอรับพรเหล่านั้นอย่างเต็มใจ ขอให้พรเหล่านั้นสะท้อนไปถึงท่านทุกคน ให้มีความยุติธรรม ให้มีความเจริญในสิ่งที่ดีงามในสิ่งที่ปรารถนา ทำให้ส่วนรวมมีความปึกแผ่น มีความมั่นคง เคยบอกมาหลายครั้งแล้วว่า โดยเฉพาะเมืองไทยนี้ ถ้าใช้วิธี ขอไม่ใช้คำว่าลัทธิ ใช้วิธีเป็นอยู่อย่างที่เราเป็นอยู่มาเป็นเวลาหลายร้อยปีแล้ว คือความเป็นพี่น้องกัน ความเมตตาซึ่งกันและกัน จะอยู่ได้ ความเป็นพี่น้องความเมตตาซึ่งกันและกันนั้นไม่ใช่ความอ่อนแอตามที่บางคนที่คิดว่าความเมตตาซึ่งกันและกันนั้นเป็นความอ่อนแอ เห็นคนนั้นก็สงสาร เห็นคนนี้ก็สงสาร ไม่ใช่ความเมตตานั้นคือเห็นอะไรที่ดีที่งามที่เป็นประโยชน์แก่ตน ฉะนั้น ขอให้พิจารณาว่าทุกคนที่อยู่ในที่นี้ อยู่ในเมืองไทย อยู่ในประเทศที่อยู่มานานแล้ว ไม่ใช่เพิ่งอยู่มา ไม่ใช่เพิ่งตั้งมาเมื่อสองสามวัน หรือสองสามปี ตั้งมาเป็นร้อย ๆ ปี ฉะนั้น ต้องมีอะไรดีแน่ในความเป็นอยู่ของเมืองไทย ก็ขอให้ท่านทั้งหลาย ไม่ว่าวัยใด ไม่ว่าเพศใด ไม่ว่าศาสนาใด ไม่ว่าความคิดในลัทธิอย่างไร ให้คิดถึงความเป็นอยู่ของเมืองไทยนี้ อยู่มานานต้องมีดี ขอให้ท่านทั้งหลายได้อาศัยความยุติธรรมและความเจริญทางยุติธรรมนี้ จงสามารถปฏิบัติงาน คิดสิ่งใดให้ดี และให้มีความสำเร็จในกิจการนั้น ๆ ให้ทั่วถึงกัน”

พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ ผู้แทนองค์การ
และสมาคมต่าง ๆ ทางศาสนา คณะนิสิตและนักศึกษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันอังคารที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๖

เหตุการณ์เดือนตุลาคม ๒๕๑๙ ความว่า

“ที่จะพูดถึงความปรารถนาดีหรือไม่ดีนี้ แต่ละคนก็มีปรารถนา จะเรียกว่าดีหรือไม่ดีไม่ได้ ไม่ทราบว่าจะพูดอย่างไร เพราะว่าคนหนึ่งพูดมาอย่างหนึ่ง ก็เป็นอย่างดี อีกคนหนึ่งพูดมาอีกอย่างหนึ่ง ก็เป็นของดีเหมือนกัน แต่มาทะเลาะกัน จึงบอกว่าปรารถนาดี หรือไม่ดี เพราะว่าแต่ละคนมีทัศนะของตัว ขอใช้คำว่ามีจุดทัศนะของตัว หมายความว่าจุดทัศนา หมายความว่าจุดที่ตัวยืนอยู่ ทั้งทางกายทั้งทางใจ และมองคนอื่น ตัวเองนะไม่เห็น แต่มองคนอื่น บางคนก็เห็นข้างหน้า บางคนก็เห็นข้าง ๆ บางคนก็เห็นข้างหลัง ความหมายว่าจากจุดทัศนา หรือทัศนะของแต่ละคน จะเห็นคนอื่นหรือสิ่งอื่นไม่เหมือนกัน แต่ละคนจะมีความคิด แต่ละคนจะมีความเห็นแตกต่างกัน ข้อนี้เป็นสิ่งสำคัญไม่ทราบว่าท่านทั้งหลายจะคิดหรือไม่คิด แต่ว่าถ้าฟังไปแล้วเอาไปคิดก็ได้ ถ้าไม่คิดก็ไม่เป็นไร อย่างนี้เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดเพราะว่าตามที่กล่าวเมื่อตะกี้ว่า แต่ละคนจะสามัคคีกัน จะตั้งอยู่ในความสามัคคี ช่วยร่วมแรงกัน เพื่อที่จะปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ เป็นประโยชน์ต่ออะไร ตอนนี้ก็ต้องบอกว่าเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม หรือต่อชาติบ้านเมือง ก็เชื่อ เพราะเชื่อว่าท่านทั้งหลายก็มีความปรารถนาดี โดยแท้ ไม่ใช่ดีบ้างไม่ดีบ้าง แต่ดีโดยแท้ว่าจะตั้งใจที่จะเข้าหากัน ร่วมแรงกันปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวม เพื่อประเทศชาติ ฉะนั้นที่ว่าปรารถนาดีแท้ ก็หมายความว่าแต่ละมีความคิดความเห็นนั้นว่าทำดีสำหรับส่วนรวม แต่ข้อที่ลำบากในการทำดีเพื่อส่วนรวมนี้ เพราะว่าปรารถนาดีหรือไม่ดีนี้ คืออีกอย่างหนึ่งไม่ใช่แท้ ที่แล้วแต่จุดทัศนาหรือทัศนะของแต่ละคน ทำให้การปฏิบัติของแต่ละคนแตกต่างกัน อาจจะเกิดความไม่เข้าใจกันได้ และจะเกิดความเสียหายใหญ่หลวงต่อส่วนรวมได้ เพราะแต่ละคนจะปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวม เพื่อประเทศชาติ แต่จุดทัศนานี้ไม่เหมือนกัน เมื่อไม่เหมือนกันก็ต้องปะทะกัน ปะทะกับคนที่สมมุติว่ามองดู ๒ คน คนที่ ๓ ที่เป็นผู้มองผู้ดู จะเห็นทั้ง ๒ คนพร้อมกัน แต่ใน ๒ คนนั้น ที่กำลังทะเลาะกันหรือเจรจากัน จะมองเห็นคนหนึ่งจะเห็นอีกคนหนึ่ง แต่คนที่ ๓ จะเห็นทั้ง ๒ คน ตรงนี้ถ้าดูในทัศนะของคนที่ ๓ นี้ เวลาเขาทะเลาะกัน ๒ คนนั้น อาจจะมีความเห็นเหมือนกัน ถือความคิดเหมือนกัน แต่ความเห็นไม่เหมือนกันก็ทะเลาะกัน คนหนึ่งบอกว่าชาติอยู่ข้างซ้าย คนหนึ่งบอกว่าชาติอยู่ข้างขวาก็ทะเลาะกันอยู่นั้นว่าซ้ายหรือขวา จะเอาอะไร ให้ประเทศชาติเป็นซ้ายหรือเป็นขวา ได้ทั้งนั้น เพราะประเทศชาติจะไม่ใช่ซ้ายไม่ใช่ขวา จะว่าเป็นกลางก็ไม่ใช่ ฉะนั้น ถ้าเอาคำพูดเล็กน้อยไปพิจารณาก็อาจจะเห็นได้ว่า การที่ได้กล่าวว่าทุกคนขอตั้งสัตย์ที่จะปฏิบัติงานเพื่อประเทศชาติ ไม่ใช่ประเทศชาติก็งานเพื่อฉลองพระเดชพระคุณ ว่าจะสามัคคีกัน ร่วมแรงกันนี้ หนักใจเพราะเหตุนี้เอง แต่ละคนตั้งใจดีแล้วมาตีหัวกัน มันเป็นสิ่งที่แก้ไขได้ โดยที่แต่ละคนตั้งใจดีแล้วพิจารณาตัวเองบ้าง”

พระราชดำรัส พระราชทานแก่บุคคลที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันอาทิตย์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๒๐

เหตุการณ์เดือนพฤษภาคม ๒๕๓๕ ความว่า

“...คงเป็นที่แปลกใจ ทำไมถึงเชิญให้ท่านมาพบกันอย่างนี้ เพราะว่าทุกคนก็ทราบว่าเหตุการณ์มีความยุ่งเหยิงอย่างไร และทำให้ประเทศชาติล่มจมได้ แต่ที่จะแปลกใจก็อาจมีว่า ทำไมเชิญพลเอกสุจินดา คราประยูร และพลตรีจำลอง ศรีเมือง เพราะว่า อาจมีผู้ที่แสดงเป็นตัวละครมากกว่านี้ แต่ว่าที่เชิญมาเพราะว่า ตั้งแต่แรกที่มีเหตุการณ์ สองท่านเป็นผู้ที่เผชิญหน้ากัน แล้วก็ในที่สุด เป็นการต่อสู้หรือการเผชิญหน้ากว้างขวางขึ้น ถึงได้เชิญ ๒ ท่านมา

การเผชิญหน้าตอนแรก ก็จะเห็นจุดประสงค์ของทั้ง ๒ ฝ่ายได้ชัดเจนพอสมควร แต่ต่อมาภายหลัง ๑๐ กว่าวัน ก็เห็นแล้วว่า การเผชิญหน้านั้น เปลี่ยนโฉมหน้าไปอย่างมาก จนกระทั่งออกมาอย่างไรก็ตาม เสียทั้งนั้นเพราะว่า ทำให้มีความเสียหาย ในทางชีวิต เลือดเนื้อของคนจำนวนมากพอสมควร แล้วก็ความเสียหายทางวัตถุ ซึ่งเป็นของส่วนราชการ และส่วนบุคคลเป็นมูลค่ามากมาย นอกจากนี้ก็มีความเสียหายในทางจิตใจ และในทางเศรษฐกิจของประเทศชาติ อย่างที่จะนับพรรณนาไม่ได้ ฉะนั้นการที่จะเป็นไปอย่างนี้ต่อไปจะเป็นเหตุผลหรือต้นตออย่างไรก็ช่าง เพราะเดี๋ยวนี้เหตุผลเปลี่ยนไป ถ้าหากว่าเผชิญหน้ากันแบบนี้ต่อไป เมืองไทยมีแต่ล่มจมลงไป แล้วก็จะทำให้ประเทศไทย ที่เราสร้างเสริมขึ้นมาอย่างดี เป็นเวลานาน จะกลายเป็นประเทศที่ไม่มีความหมาย หรือมีความหมายในทางลบเป็นอย่างมาก ซึ่งก็เริ่มปรากฏผลแล้ว ฉะนั้นจะต้องแก้ไข โดยดูว่ามีข้อขัดแย้งอย่างไร แล้วก็พยายามที่จะแก้ไขตามลำดับ เพราะว่าปัญหา ที่มีอยู่ทุกวันนี้ สองสามวันนี้มันเปลี่ยนไป ปัญหาไม่ใช่เรื่องของเรียกว่าการเมือง หรือเรียกว่าของการดำรงตำแหน่ง เป็นปัญหาของการสึกหรอของประเทศชาติ ฉะนั้นจะต้องช่วยกันแก้ไข

มีผู้ที่ส่งข้อแนะนำ ในการแก้ไขสถานการณ์มาหลายฉบับ หลายคนจำนวนเป็นร้อย แล้วก็ทั้งในเมืองไทย ทั้งต่างประเทศที่ส่งมา ที่เขาส่งมาการแก้ไข หรือข้อแนะนำว่า เราควรจะทำอะไรก็มี ก็มีต่าง ๆ นานา ตั้งแต่ตอนแรกบอกว่าแก้ไขวิธียุบสภา ซึ่งก็ได้หารือกับทางทุกฝ่ายที่เป็นสภา หมายความว่าพรรคการเมืองทั้งหมด ๑๑ พรรคนี้ คำตอบมีว่าไม่ควรยุบสภา มี ๑ รายที่บอกว่าควรยุบสภา ฉะนั้นการที่จะแก้ไข แบบที่เขาเสนอมานั้น ก็เป็นอันว่าตกไป นอกจากนั้นก็มีเป็นฎีกา และแนะนำวิธีต่างๆ กัน ซึ่งได้พยายามเสนอไปตามปกติ คือเวลามีฎีกาขึ้นมา ก็ส่งไปให้ทาง สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี หรือสำนักนายกรัฐมนตรี แต่ก็ไม่สามารถที่จะแก้ไขตามแบบนั้น ตกลงมีแบบยุบสภา และมีอีกแบบหนึ่ง ก็เป็นแบบแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ได้ตามประสงค์ที่ต้องการ หมายความว่าประสงค์เดิม ที่เกิดเผชิญหน้ากัน

ความจริงวิธีนี้ถ้าจำได้ เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๔ ก็ได้พูดต่อสมาคม ที่มาพบจำนวนหลายพันคน แล้วก็ดูเหมือนว่าพอฟังกัน ฟังกันโดยดี เพราะเหตุผลที่มีอยู่ในนั้น ดูจะแก้ปัญหาได้พอควร ตอนนี้ก็พอย้ำว่าทำไมพูดอย่างนั้น ว่าถ้าจะแก้ก่อนออกก็ได้ หรือออกก่อนแก้ก็ได้ อันนั้นทุกคนก็ทราบดีว่าเรื่องอะไร ก็เป็นเรื่องรัฐธรรมนูญ ซึ่งครั้งนั้นการแก้รัฐธรรมนูญก็ได้ทำมาตลอด มากกว่าฉบับเดิมที่ตั้งเอาไว้ได้แก้ไข แล้วก็ก่อนที่ไปพูดที่ศาลาดุสิดาลัย ก็ได้พบพลเอกสุจินดา ก็ขออนุญาตเล่าให้ฟังว่า พบพลเอกสุจินดา แล้วพลเอกสุจินดาก็เห็นด้วยว่า ควรจะประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ และแก้ไขต่อไปได้ อันนี้ก็เป็นสิ่งที่ทำได้ และตอนหลังนี้ พลเอกสุจินดาก็ได้ยืนยันว่า แก้ไขได้ก็ค่อยๆ แก้เข้าระเบียบให้เป็นที่เรียกว่าประชาธิปไตย อันนี้ก็ได้พูดมาตั้งหลายเดือนแล้ว ในวิธีการที่จะแก้ไข แล้วข้อสำคัญ ที่ทำไมอยากให้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ แม้จะถือว่ารัฐธรรมนูญนั้นยังไม่ครบถ้วน ก็เพราะเหตุว่ารัฐธรรมนูญนั้น มีคุณภาพพอใช้ได้ ดีกว่าธรรมนูญการปกครองชั่วคราว ที่ใช้มาเกือบปี เพราะเหตุว่ามีบางข้อบางมาตรา ซึ่งเป็นอันตรายแล้ว ก็ไม่ครบถ้วนในการที่จะปกครองประเทศ ฉะนั้นก็นึกว่า ถ้าหากว่าสามารถที่จะปฏิบัติตามที่ได้พูดในวันที่ ๔ ธันวาคมนั้นก็นึกว่า เป็นการกลับไปดูปัญหาเดิม ไม่ใช่ปัญหาของวันนี้

ปัญหาของวันนี้ ไม่ใช่ปัญหาของการบัญญัติ หรือแก้ไขรัฐธรรมนูญ ทุกวันนี้คือความปลอดภัย ขวัญดีของประชาชน ซึ่งเดี๋ยวนี้ประชาชนทั่วไปทุกแห่งทุกหน มีความหวาดระแวงว่าจะเกิดอันตราย มีความหวาดระแวงว่า ประเทศชาติจะล่มจม โดยที่จะแก้ไขลำบาก ตามข่าวที่ได้ทราบมาจากต่างประเทศ เพราะเหตุว่าในขณะนี้ ทั้งลูกชายทั้งลูกสาวก็อยู่ต่างประเทศ ทั้งสองก็ทราบดี แล้วก็ได้พยายามที่จะแจ้งให้กับ คนที่อยู่ในประเทศเหล่านั้นว่า ประเทศไทยนี้ยังแก้ไขสถานการณ์ได้ แต่รู้สึกว่าจะเป็นความคิด ที่เป็นความคิดแบบหวังสูงไปหน่อย ถ้าหากว่าเราไม่ทำให้สถานการณ์อย่าง ๓ วันที่ผ่านมานี้สิ้นสุดไปได้

ฉะนั้นก็ขอให้โดยเฉพาะสองท่าน คือ พลเอกสุจินดา และพลตรีจำลองช่วยกันคิด คือหันหน้าเข้าหากัน ไม่ใช่เผชิญหน้ากัน เพราะว่าเป็นประเทศของเรา ไม่ใช่ประเทศของหนึ่งคนสองคน เป็นประเทศของทุกคน เข้าหากันไม่เผชิญหน้ากันแก้ไขปัญหา เพราะปัญหามีอยู่ ที่เวลาเกิดจะใช้คำว่า บ้าเลือด เวลาคนมีการปฏิบัติรุนแรงมันลืมตัว ลงท้ายเขาไม่รู้ว่าตีกันเพราะอะไร แล้วก็จะแก้ปัญหาอะไร เพียงแต่ว่าจะต้องเอาชนะ แล้วก็ใครจะชนะ ไม่มีทาง อันตรายทั้งนั้น มีแต่แพ้ คือต่างคนต่างแพ้ ผู้ที่เผชิญหน้าก็แพ้ แล้วที่แพ้ที่สุดก็คือประเทศชาติ ประชาชนจะเป็นประชาชนทั้งประเทศ ไม่ใช่ประชาชน เฉพาะในกรุงเทพมหานคร ถ้าสมมติว่า เฉพาะในกรุงเทพมหานครเสียหายไป ประเทศก็เสียหายไปทั้งหมด แล้วก็จะมีประโยชน์อะไรที่จะทะนงตัวว่าชนะ เวลาอยู่บนกองซากปรักหักพัง

ฉะนั้นจึงขอให้ทั้งสองท่านเข้ามา คือไม่เผชิญหน้ากัน แต่หันเข้าหากัน และสองท่าน เท่ากับเป็นผู้แทนฝ่ายต่างๆ คือไม่ใช่สองฝ่าย ฝ่ายต่างๆ ที่เผชิญหน้ากัน ให้ช่วยกันแก้ปัญหาปัจจุบันนี้ คือความรุนแรงที่เกิดขึ้น แล้วก็เมื่อเยียวยาปัญหานี้ได้แล้ว จะมาพูดกัน ปรึกษากันว่าจะทำอย่างไร สำหรับให้ประเทศไทย ได้มีการสร้างพัฒนาขึ้นมาได้ กลับคืนมาได้ด้วยดี อันนี้ก็เป็นเหตุผลที่เรียกท่านทั้งสองมา และก็เชื่อว่าทั้งสองท่าน ก็เข้าใจว่า จะเป็นผู้ที่ได้สร้างประเทศจากซากปรักหักพัง แล้วก็จะได้ผลในส่วนตัวมากว่าได้ทำดี แก้ไขอย่างไรก็แล้วแต่ที่จะปรึกษากัน ก็มีข้อสังเกตดังนี้

ท่านประธานองคมนตรี ท่านองคมนตรีเปรม ก็เป็นผู้ใหญ่ ผู้พร้อมที่จะให้คำปรึกษาหารือกันด้วยความเป็นกลาง ด้วยความรักชาติ เพื่อสร้างสรรค์ประเทศ ให้เข้าสู่ความปลอดภัยในเร็ววัน ขอฝากให้ช่วยกันสร้างชาติ...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระราชทานแก่พลเอกสุจินดา คราประยูร
และพลตรีจำลอง ศรีเมือง
วันพุธที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๓๕

จะเห็นได้ว่า ตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระองค์ได้ประกอบพระราชกรณียกิจในด้านการสร้างความรัก ความสามัคคี ทั้งในวิธีการสอดแทรกไว้ในพระบรมราโชวาท พระราชดำรัส และการทรงระงับการขยายความขัดแย้งที่จะนำมาซึ่งความเสียหายที่ไม่อาจประเมินได้ ในหลาย ๆ กรณี ได้พระราชทานการสร้างความรักสามัคคีของคนในชาติด้วยการพระราชทานในเรื่องความรัก ความสามัคคีโดยมีแนวทางที่ชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างได้ผล โดยที่ทุกคนทราบเป็นอย่างดีในวลี “รู้รักสามัคคี” หัวใจแห่งศาสตร์พระราชาในส่วนที่เกี่ยวกับศาสตร์แห่งการอยู่ร่วมกัน ปรองดองและสงบสุข ที่พระองค์ทรงใช้จึงมีส่วนสำคัญที่ได้ทำให้สังคมไทยสามารถมีความสงบสุขได้มาจนถึงปัจจุบัน ไม่ถึงขั้นต้องแตกหักแบ่งแยกกันไปจนไม่สามารถรวมตัวกันได้อย่างบางประเทศ

ทั้งนี้ หัวใจของศาสตร์พระราชา นี้เป็นหัวข้อที่ตรงกับหลักการที่ศาสตราจารย์กิตติคุณ วิษณุ เครืองาม ได้เคยบรรยายไว้ แต่มิได้กำหนดไว้ว่าเป็นหัวใจของศาสตร์พระราชา

๕.๔ ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในเรื่องของการทรงงานด้านการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ส่วนใหญ่จะเป็นในส่วนที่มีปัญหาทางด้านการประกอบอาชีพและความเป็นอยู่ของพสกนิกร โดยในส่วนนี้จะเป็นส่วนของการแก้ปัญหาทางด้านการจัดการน้ำ ปัญหาดิน สิ่งแวดล้อม การสร้างนวัตกรรมใหม่ การพระราชทานเกษตรทฤษฎีใหม่และสหกรณ์ และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งล้วนกำเนิดขึ้นเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของพสกนิกรในการดำรงชีพ โดยพระองค์ไม่ได้ทรงเน้นไปในด้านการพัฒนาจนสามารถสร้างรายได้ให้มีฐานะร่ำรวย แต่เป็นการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ เพื่อให้พสกนิกรมีการดำรงชีพที่เหมาะสม สมควรแก่ฐานานุรูป ส่วนหากจะสามารถสร้างฐานะให้ร่ำรวยขึ้นได้นั้นก็ถือเป็นความสามารถของแต่ละบุคคล ซึ่งก็แล้วแต่ว่าจะสามารถทำให้เกิดขึ้นได้หรือไม่ หากจะทำถึงขั้นนั้นก็ให้เป็นไปตามความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะทำได้นั่นเอง ดังนั้น การนำเสนอในส่วนนี้ส่วนใหญ่จึงจะเน้นไปเพื่อให้เห็นลักษณะการทรงงานทางด้านการแก้ไขปัญหาพื้นฐานการทำกินเพื่อยกระดับการทำมาหากินของพสกนิกรที่ยังไม่มีฐานะที่ดีนักเป็นส่วนใหญ่

๕.๔.๑ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการน้ำ

เนื่องจากประเทศไทยมีพื้นที่ ๕๑๔,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย ๑,๓๗๕ ถึง ๑,๔๕๕ มิลลิเมตรต่อปี เกิดเป็นปริมาณน้ำค่าเฉลี่ย ๒๒๔,๐๒๔ ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี (คณะกรรมการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ, ๒๕๕๘) โดยน้ำเหล่านี้จะไหลลงสู่ลำธาร ลำห้วย คลอง แม่น้ำ หนอง บึง ในลุ่มน้ำต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าปริมาณน้ำที่มีอยู่นั้นจะถูกนำไปใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค การเกษตรกรรม การอุตสาหกรรม และในกิจกรรมอื่น ๆ อย่างไรก็ตามที่ผ่านมาจะพบว่าในช่วงฤดูแล้งแหล่งน้ำตามธรรมชาติต่าง ๆ มักจะแห้ง ทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำ ส่วนในฤดูฝนในพื้นที่มีปริมาณฝนตกติดต่อกันเป็นเวลานาน จะเกิดน้ำไหลบ่าจนเกิดปัญหาน้ำท่วม ซึ่งสร้างความเดือดร้อนและความสูญเสียมาสู่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ยังพบว่าจากการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคของประชาชนได้นำมาซึ่งการเกิดสิ่งเจือปนในน้ำ ทั้งความสกปรก กลิ่นเหม็น สารเคมี อันนำมาซึ่งปัญหาน้ำเสีย เนื่องจากไม่ได้มีการบำบัดน้ำเสียอย่างถูกต้อง

ด้วยเหตุดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงตระหนักถึงปัญหาน้ำแล้ง น้ำท่วมและน้ำเสีย จึงทำให้ตลอดระยะเวลา ๗๐ ปีแห่งการครองสิริราชสมบัติ ได้พระราชทานแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และพัฒนาแหล่งน้ำ เนื่องจากพระองค์ทรงเห็นว่าน้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของทั้งมนุษย์ สัตว์ และพืช ดังพระราชดำรัสเมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา ความว่า

> *“...เรื่องน้ำนี้ก็เป็นปัจจัยหลักของมวลมนุษย์ ไม่ใช่มนุษย์เท่านั้น แม้สิ่งมีชีวิตทั้งหลายทั้งสัตว์ทั้งพืชก็ต้องมีน้ำ ถ้าไม่มีก็อยู่ไม่ได้ เพราะว่าน้ำเป็นสื่อหรือเป็นปัจจัยสำคัญของการเป็นสิ่งมีชีวิต ที่กล่าวถึงข้อนี้ก็จะได้ให้ทราบว่าทำไมการพัฒนาขั้นแรกหรือสิ่งแรกที่นึกถึงก็คือทำโครงการชลประทานแล้วก็โครงการสิ่งแวดล้อมทำให้น้ำดี สองอย่างนี้ อื่นๆ ก็จะไปได้...”*

ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานแนวพระราชดำริในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งน้ำจำนวนมากกว่า ๒,๑๐๐ โครงการ ก่อเกิดเป็นทฤษฎี หรือศาสตร์ของพระราชาพัฒนาแหล่งน้ำ ทั้งการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค การเกษตร หรือเพื่อความมั่นคง การแก้ไขปัญหาน้ำท่วม รวมทั้งการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย ตั้งแต่การเสด็จ

พระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือครั้งแรกระหว่างวันที่ ๒ – ๒๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๘ ทรงเห็นว่าพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสภาพแห้งแล้ง โดยเมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๙๘ ได้เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งผ่านสี่แยกสมเด็จ ซึ่งเป็นสี่แยกระหว่างอำเภอกุฉินารายณ์ ตัดกับถนนภูพานไปกาฬสินธุ์ ได้จอดรถพระที่นั่งและมีพระราชปฏิสันฐานกับราษฎรแถวนั้นถึงปัญหาน้ำจากภูเขาไหลเข้าท่วมพื้นที่ทำกิน และปัญหาความแห้งแล้งของราษฎร และได้มีพระราชดำริความว่า *“...บนภูพานมีแม่น้ำหลายสาย เช่น แม่น้ำพุง หน้าน้ำฝนตกน้ำก็ต้องไหลลงมาท่วมข้างล่าง ก็น่าจะมีการทำฝายทดน้ำเล็ก ๆ เป็นขั้น ๆ...”* (วารสารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ๒๕๔๙) ซึ่งพระองค์ได้มีพระราชดำริใน**ด้านการจัดการน้ำ** ดังนี้

๑) ฝายต้นน้ำลำธาร หรือ Check Dam เป็นสิ่งก่อสร้างขวาง หรือกั้นทางน้ำหรือลำห้วยขนาดเล็กบริเวณต้นน้ำ ซึ่งมีความลาดชันสูง (ประดับ, ๒๕๕๗) เพื่อสร้างความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่ โดยตัวฝายทำจากวัสดุไม่ทึบน้ำ ช่วยกักตะกอนที่ไหลมากับน้ำ และให้น้ำสามารถไหลผ่านได้ (กรมชลประทาน, ๒๕๕๙) ซึ่งฝายต้นน้ำลำธารต้นกำเนิดจากการประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านทางเหนือที่ก่อสร้างฝายขนาดเล็กหรือฝายแม้วบนภูเขา เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในพื้นที่ของตนเอง หลังจากพระราชดำริเกี่ยวกับฝายต้นน้ำลำธารครั้งแรกแล้ว ได้มีพระราชดำริเกี่ยวกับฝายต้นน้ำลำธารเพิ่มเติมจนถึง พ.ศ. ๒๕๔๘ รวมทั้งสิ้น ๓๒ ครั้ง (ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ๒๕๕๔) โดยทรงอธิบายลักษณะของฝาย วิธีการก่อสร้างฝาย รวมถึงประโยชน์ของฝายต้นน้ำลำธาร

โดยฝายต้นน้ำลำธารมี ๓ ประเภท ได้แก่

(๑) ฝายต้นน้ำลำธารแบบชั่วคราว เป็นฝายที่สร้างจากวัสดุที่มีอยู่ในธรรมชาติที่หาง่าย เช่น กิ่งไม้ ท่อนไม้ กรวด หิน เป็นต้น ซึ่งสามารถเก็บน้ำได้แต่น้ำซึมผ่านตัวฝายได้ตลอดเวลา หรือน้ำอาจล้นข้ามฝายได้ เหมาะสมที่จะก่อสร้างในร่องห้วยขนาดเล็กบริเวณต้นน้ำ โดยมีอายุการใช้งานระหว่าง ๑-๒ ปี

(๒) ฝายต้นน้ำลำธารแบบกึ่งถาวร เป็นฝายที่สร้างจากวัสดุธรรมชาติร่วมกับวัสดุก่อสร้าง เช่น ตะแกรงลวด เหล็ก ปูนซีเมนต์ เป็นต้น น้ำสามารถซึมผ่านฝายหรือลอดใต้ตัวฝายได้ และน้ำสามารถล้นข้ามฝายได้ อาจจะมีช่องหรือท่อที่สามารถระบายตะกอนได้ เหมาะที่จะก่อสร้างในลำห้วยสาขาบริเวณต้นน้ำ โดยมีอายุการใช้งานระหว่าง ๒ - ๕ ปี และ

(๓) ฝายต้นน้ำลำธารแบบถาวร ก่อสร้างจากวัสดุก่อสร้างเป็นหลัก ได้แก่ คอนกรีต ลวดเหล็ก เหล็กเสริม หินใหญ่ กรวด ทราย เป็นต้น มีการออกแบบตามหลักวิชาการมีความมั่นคงแข็งแรง สามารถทดแรงดันของน้ำ ทนต่อการกัดเซาะของน้ำได้ เหมาะที่จะก่อสร้างในลำห้วยสายหลัก โดยมีอายุการใช้งานมากกว่า ๕-๑๐ ปีขึ้นไป (กรมชลประทาน, ๒๕๕๙)

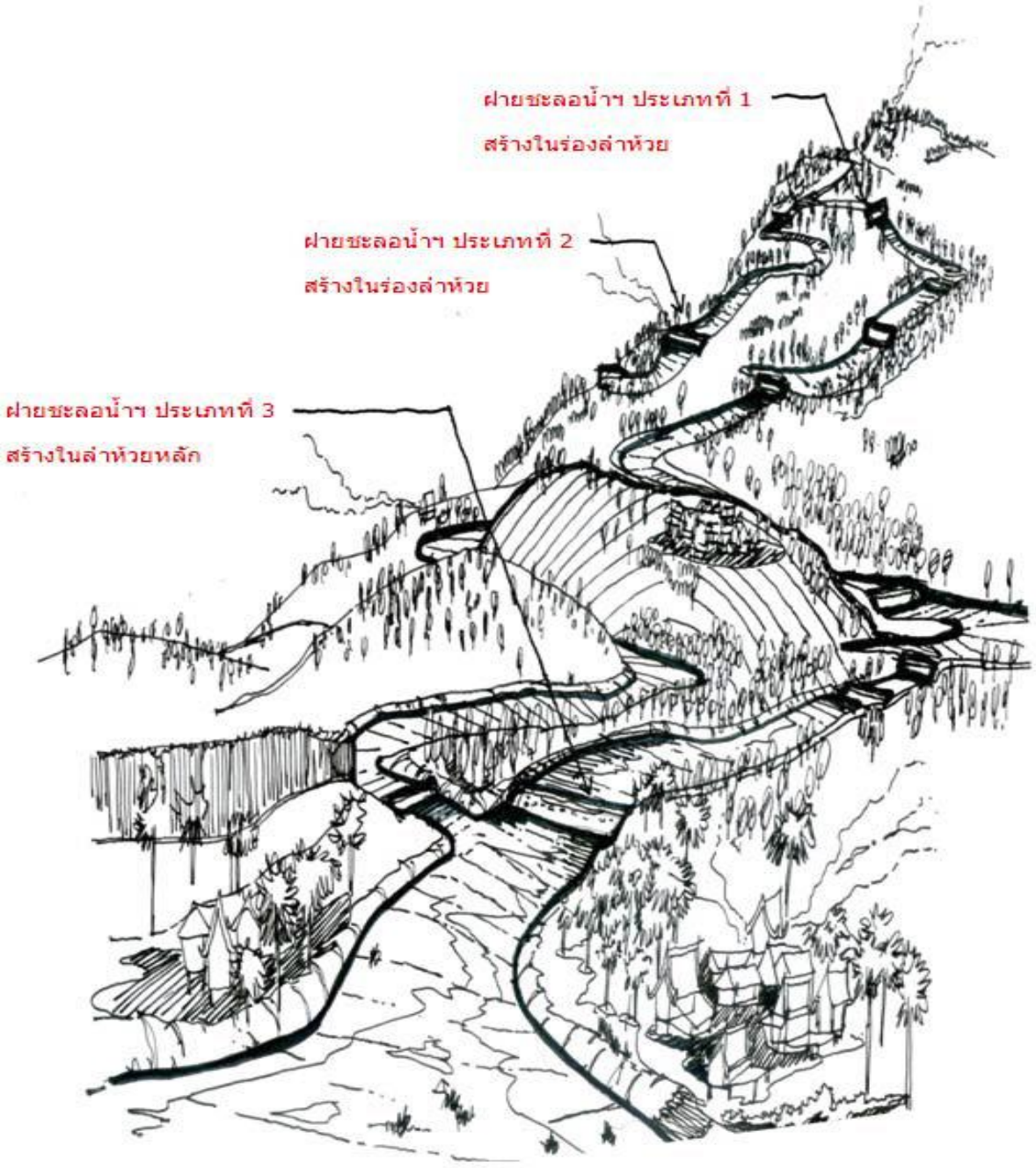

ภาพแสดงความเหมาะสมในการก่อสร้างฝายต้นน้ำลำธารชนิดต่าง ๆ
ที่มา : กรมชลประทาน

ปัจจุบันพบว่า ฝายต้นน้ำลำธารมีการก่อสร้างกระจายอยู่บริเวณต้นน้ำลำธารทั่วประเทศ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในการอนุรักษ์ต้นน้ำ โดยสามารถชะลอให้น้ำฝนที่ตกตามธรรมชาติอยู่บนผืนแผ่นดินได้ยาวนานมากขึ้น คืนความชุ่มชื้นให้กับระบบน้ำธรรมชาติ ช่วยให้ปริมาณน้ำในธรรมชาติ สามารถดักตะกอนให้อยู่ในพื้นที่ต้นน้ำซึ่งทำให้แหล่งน้ำที่อยู่ด้านท้ายน้ำลงมามีปริมาณตะกอนลดลง ส่งผลให้อ่างเก็บน้ำต่าง ๆ มีปริมาณตะกอนลดลงยืดอายุการใช้งานของอ่างเก็บน้ำ นอกจากนี้ฝายบางแห่งสามารถกระจายน้ำเข้าสู่

หมู่บ้านใกล้เคียง ทำให้ราษฎรมีน้ำใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค และการเกษตร รวมทั้งสามารถสร้างอุดมสมบูรณ์ของป่าต้นน้ำได้อีกด้วย (กรมชลประทาน, ๒๕๕๙)

๒) อ่างเก็บน้ำเขาเต่า เป็นโครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริแห่งแรก เกิดขึ้นจากการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับ ณ วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยเมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๐๕ และได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรหมู่บ้านเขาเต่าซึ่งเป็นหมู่บ้านชายทะเล และทรงพบว่าราษฎรบ้านเขาเต่าประสบปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค จึงได้พระราชทานพระราชดำริให้กรมชลประทานดำเนินการก่อสร้าง**อ่างเก็บน้ำเขาเต่า** และได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวน ๔๐,๐๐๐ บาท ให้กรมชลประทานใช้ดำเนินการก่อสร้าง โดยอ่างเก็บน้ำดังกล่าวก่อสร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. ๒๕๐๖ สามารถกักเก็บน้ำได้ ๖๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร ทำให้ราษฎรบ้านเขาเต่ามีน้ำใช้เพื่อการอุปโภค (กรมชลประทาน, ๒๕๕๕) โดย**อ่างเก็บน้ำ หรือเขื่อนเก็บน้ำ** เป็นสิ่งก่อสร้างที่กั้นระหว่างหุบเขาหรือเนินสูง เพื่อกั้นน้ำที่ไหลมาตามลำน้ำธรรมชาติ ซึ่งอ่างเก็บน้ำมีหน้าที่ในการกักเก็บน้ำที่มีปริมาณมากในช่วงฤดูฝน ไม่ให้ไหลไปท่วมพื้นที่ และส่งน้ำออกจากอ่างเก็บน้ำไปใช้เพื่อกิจกรรมต่าง ๆ ในช่วงฤดูแล้งซึ่งมีปริมาณน้ำไม่เพียงพอ

๓) โครงการฝนหลวง เป็นการดัดแปรสภาพอากาศเพื่อให้เกิดฝน ซึ่งได้เริ่มปฏิบัติการทดลองทำฝนหลวง เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๑๒ หลังจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้มีพระราชดำริอันเป็นต้นกำเนิดโครงการไว้เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๔๙๘ ดังพระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๒๙ ว่า

> *“...เรื่องฝนเทียมนี้เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๙ แต่ยังไม่ได้ทำอะไรมากมาย เพราะว่าไปภาคอีสานตอนนั้นหน้าแล้งเดือนพฤศจิกายน ที่ไปมีเมฆมากอีสานก็แล้ง...แต่มาเงยดูท้องฟ้า มีเมฆ ทำไมมีเมฆอย่างนี้ ทำไมจะดึงเมฆนี่ลงมาให้ได้ ก็เคยได้ยินเรื่องการทำฝน ก็มาปรารภกับคุณเทพฤทธิ์ ฝนทำได้มีหนังสือเคยอ่านหนังสือทำได้...”*

ทั้งนี้ สำหรับเนื้อหาที่เป็นรายละเอียดสำหรับการพระราชทานองค์ความรู้เรื่องฝนหลวง ได้นำมาบรรจุไว้ในส่วนของศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในด้านนวัตกรรม

๔) เขื่อนแควน้อยบำรุงแดน เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕ ในขณะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดเขื่อนนเรศวร อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วมและขาดแคลนน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำแควน้อยจังหวัดพิษณุโลกว่า “...ควรพิจารณาวางโครงการและก่อสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำแควน้อย ในเขตอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก โดยเร่งด่วน เขื่อนเก็บกักน้ำแควน้อยนี้ควรพิจารณาวางโครงการให้เก็บกักน้ำไว้อย่างเต็มที่ เพื่อการบรรเทาอุทกภัยในเขตลุ่มน้ำแควน้อยตอนล่าง และจัดหาน้ำสนับสนุนโครงการชลประทานพิษณุโลก และโครงการชลประทานเจ้าพระยาใหญ่ ให้ได้ผลอย่างสมบูรณ์ต่อไป...” ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ ประเทศไทยเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลาง รวมทั้งกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต และทรัพย์สินของราษฎรจำนวนมาก เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๘ พระองค์ ได้มีพระราชดำรัสกับคณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต โดยมีพระราชดำรัสถึงการผลประโยชน์จากการ ได้พระราชทานพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

"...ส่วนที่พิษณุโลกก็มีน้ำไหลลงมาจากข้างๆ อีกสายหนึ่ง แควน้อยซึ่งจะต้องทำอันนี้ก็ยังไม่ได้ทำ ซึ่งจะต้องทำ เพื่อเก็บกักน้ำที่มาจากอำเภอชาติตระการ อาจจะมีคนค้านว่าทำไมทำเขื่อนพวกนี้แล้วมีประโยชน์อะไร ก็เห็นแล้วประโยชน์ของเขื่อนใหญ่เขื่อนนี้ ถ้าไม่มี ๒ เขื่อนนี้ ที่นี่น้ำจะท่วมยิ่งกว่า จะไม่ท่วมเพียงแค่นี้ จะท่วมทั้งหมด..."

จากกระแสพระราชดำรัสทั้ง ๒ ครั้งเกี่ยวกับเขื่อนเก็บกักน้ำแควน้อย จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเห็นถึงความสำคัญเขื่อนเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ที่สามารถเก็บกักน้ำได้จำนวนมาก ซึ่งมีประโยชน์ทั้งเพื่อการเกษตรกรรมและการอุปโภคบริโภค รวมทั้งการบรรเทาอุทกภัยในพื้นที่ โดยกรมชลประทานได้เริ่มดำเนินการก่อสร้าง **เขื่อนแควน้อยบำรุงแดน** อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒ เก็บกักน้ำได้ ๙๓๙ ล้านลูกบาศก์เมตร สามารถส่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกในฤดูฝนและฤดูแล้งให้แก่พื้นที่ชลประทานแควน้อย ๑๕๕,๑๖๖ ไร่ และส่งน้ำเสริมการเพาะปลูกในฤดูแล้งของโครงการชลประทานเจ้าพระยาประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ ไร่ และส่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ประมาณ ๔๗.๓ ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี ทั้งยังช่วยบรรเทาความเสียหายจากอุทกภัยในเขตจังหวัดพิษณุโลกและลุ่มแม่น้ำแควน้อยตอนล่าง ในเขตอำเภอวัดโบสถ์ และอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก พื้นที่ประมาณ ๗๕,๐๐๐ ไร่

๕) เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ สำหรับในพื้นที่ภาคกลางซึ่งมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม โดยมีการใช้ประโยชน์พื้นที่หลากหลายทั้งการเกษตร การอุตสาหกรรม รวมทั้งเป็นเขตเมือง เฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่กรุงเทพฯ อันเป็นพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจ ทำให้มีความต้องการใช้น้ำจำนวนมาก แต่แหล่งน้ำต้นทุนของพื้นที่ภาคกลางมีเพียงแม่น้ำเจ้าพระยาเท่านั้น โดยมีเขื่อนกักเก็บน้ำขนาดใหญ่ ๒ เขื่อน คือ เขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก กั้นแม่น้ำปิง และเขื่อนสิริกิติ์ จังหวัดอุตรดิตถ์ กั้นแม่น้ำน่าน เป็นแหล่งน้ำต้นทุนของพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ซึ่งต้องใช้น้ำร่วมกัน ทำให้ในบางปีเกิดภาวะขาดแคลนน้ำ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้เห็นถึงปัญหาดังกล่าว โดยเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๖ ได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวความว่า

"...ปัญหาเรื่องภัยแล้งนี้ ดูจะเป็นปัญหาที่แก้ไม่ได้ หมู่นี้ก็พูดกันอย่างขวัญเสีย ว่าอีกหน่อยจะต้องปันส่วนน้ำ หรือแม้จะต้องตัดน้ำประปา อันนี้สำหรับกรุงเทพฯ ฉะนั้นต้องหาทางแก้ไข เพื่อแก้ไขปัญหานี้ได้วางแผนมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว ถ้าหากว่าได้ปฏิบัติตามแผนนั้น ๆ แล้ว วันนี้ก็ไม่ต้องพูดถึงการขาดแคลนน้ำ..."

และในวันเดียวกันนั้นได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับการก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ในพื้นที่ภาคกลาง ๒ แห่ง ที่แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำนครนายก ความว่า

"...โครงการนี้คือสร้างอ่างเก็บน้ำ ๒ แห่ง แห่งหนึ่งคือที่ แม่น้ำป่าสัก อีกแห่งหนึ่งที่แม่น้ำนครนายก สองแห่งรวมกันจะเก็บกักน้ำ เหมาะสมพอเพียงสำหรับการบริโภค การใช้ ในเขตของกรุงเทพฯ และเขตใกล้เคียงในที่ราบลุ่มของประเทศไทยนี้ สำหรับการใช้น้ำนั้น ต้องทราบว่าแต่ละคนใช้อยู่อย่างสบายพอสมควร โดยเฉลี่ย คนหนึ่งใช้วันละ ๒๐๐ ลิตร ถ้าคำนวณดูว่า วันละ ๒๐๐ ลิตรนี้ ๕ คนก็ใช้ ๑,๐๐๐ ลิตร คือ หนึ่งลูกบาศก์เมตรต่อวัน ถ้าปีหนึ่งก็คูณ ๓๖๕. ก็หมายความว่า ๕ คนใช้ในปีหนึ่ง ๓๖๕ ลูกบาศก์เมตร ในกรุงเทพฯ และในบริเวณใกล้เคียงนี้เรานับเอาคร่าวๆ ว่ามี ๑๐ ล้านคน ๑๐ ล้านก็คูณเข้าไป ก็เป็น ๗๓๐ ล้าน ๗๓๐ ล้านลูกบาศก์เมตร. ฉะนั้นถ้าเราเก็บกัก ๗๓๐ ล้านลูกบาศก์เมตรในเขื่อน เราก็จะสามารถที่จะบริการคนในละแวกนี้ คนในภาคกลาง ใกล้กรุงเทพฯ นี้ ได้ตลอดปี แล้วก็ไม่มีความขาดแคลน..."

จากพระราชดำรัสเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๖ ที่กล่าวข้างต้น กรมชลประทานได้ดำเนินการก่อสร้างโครงการ**เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์** ซึ่งเป็นเขื่อนพื้นที่ต่อเนื่องจังหวัดลพบุรี – จังหวัดสระบุรี โดยเป็นการปิดกั้นแม่น้ำป่าสัก แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ มีความจุ ๙๖๐ ล้านลูกบาศก์เมตร เป็นแหล่งน้ำสำหรับการเกษตรในเขตจังหวัดลพบุรี และสระบุรี ๑๗๔,๕๐๐ ไร่ เป็นแหล่งสำหรับอุปโภคบริโภคของชุมชนต่าง ๆ ในเขตจังหวัดลพบุรี (อำเภอลำนารายณ์ และอำเภอพัฒนานิคม) และจังหวัดสระบุรี (อำเภอวังม่วง และอำเภอแก่งคอย) รวมทั้งช่วยป้องกันอุทกภัยพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก ในเขตจังหวัดลพบุรีและจังหวัดสระบุรี และยังมีผลช่วยบรรเทาอุทกภัยในพื้นที่ตอนล่างของแม่น้ำเจ้าพระยา รวมถึงกรุงเทพฯ และปริมณฑล

๖) เขื่อนขุนด่านปราการชล เป็นเขื่อนที่ขั้นแม่น้ำนครนายก จุดที่ทำการก่อสร้างเป็นเหตุให้น้ำท่วม**ฝายคลองท่าด่าน** ซึ่งเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทำให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องไม่กล้าที่จะดำเนินการ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชดำรัสเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๖ เกี่ยวกับการก่อสร้างเขื่อนดังกล่าวว่า

> *“...มีคนบอกว่าโครงการพระราชดำริแตะต้องไม่ได้ ข้อนี้เป็นความคิดที่ผิด หรือเป็นความคิดที่ไม่ถูกต้องนัก เพราะหากโครงการพระราชดำริแตะต้องไม่ได้ เมืองไทยไม่เจริญ พระราชดำรินั้น ก็เป็นความคิดของพระราชา ถ้าความคิดของพระราชาแก้ไขไม่ได้ ก็หมายความว่าเมืองไทยมีความก้าวหน้าไม่ได้ ฝายตามพระราชดำริลูกนั้น ได้บริการประชาชนมาเป็นเวลานานแล้ว และก็ได้ผลคุ้มค่ามาแล้ว ตอนนี้มีความจำเป็นที่จะสร้างโครงการใหม่แทนโครงการพระราชดำริเดิมนี้ก็ต้องอนุญาต ฉะนั้นได้บอกกับทางฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเขื่อนใหม่ว่าอนุญาตให้รื้อโครงการพระราชดำริเดิมจะได้สบายใจกัน มิฉะนั้นเดี๋ยวจะหาว่า หมิ่นพระบรมเดชานุภาพหรืออะไรในทำนองนั้น ถ้าเป็นเช่นนั้นก็จะทำให้เกิดเดือดร้อนกันทั่วประเทศ จึงต้องบอกว่า อนุญาต แม้ไม่มีสิทธิ์ที่จะอนุญาตให้รื้อฝายนั้นและสร้างเขื่อนอันใหญ่โตสูงและจุน้ำถึง ๒๔๐ ล้านลูกบาศก์เมตร เขื่อนนี้จะช่วยให้สามารถทำการเพาะปลูกเป็นจำนวนแสนไร่ และไม่ต้องสร้างระบบเพราะระบบมีอยู่แล้ว...”*

กรมชลประทานดำเนินการก่อสร้างโครงการ**เขื่อนขุนด่านปราการชล จังหวัดนครนายก** ปิดกั้นคลองท่าด่านซึ่งเป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำนครนายก แล้วเสร็จใน พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นเขื่อนคอนกรีตบดอัด (RCC DAM) ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีความสูง ๙๓ เมตร สามารถเก็บกักน้ำได้ ๒๒๔ ล้านลูกบาศก์เมตร มีระบบส่งน้ำรวมความยาว ๔๑.๔๔ กิโลเมตร พื้นที่รับประโยชน์โครงการ รวมทั้งสิ้น ๑๘๕,๐๐๐ ไร่

นอกจากโครงการพระราชดำริประเภทเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่แล้ว ในพื้นที่ที่ไม่มีความเหมาะสมที่จะก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ดังเช่น พื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความแห้งแล้งมาก มีอ่างเก็บน้ำห้วยทรายเป็นแหล่งน้ำต้นทุน แต่เนื่องจากมีปริมาณน้ำไหลลงอ่างเก็บน้ำน้อยทำให้ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๓๕ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชดำริให้ทำการผันน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยตะแปด ผ่านสันทำนบของอ่างพักน้ำเขากระปุกลงอ่างเก็บน้ำห้วยทราย และเมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๓๕ ได้พระราชทานพระราชดำริให้ก่อสร้างระบบผันน้ำจากอ่างเก็บน้ำหรือแหล่งน้ำที่มีศักยภาพที่ดีและมีความเหมาะสมไปลงอ่างเก็บน้ำห้วยตะแปด ซึ่งมีน้ำไหลลงอ่างเก็บน้ำน้อยในแต่ละปี ไม่เพียงพอกับความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภคของราษฎร และให้เร่งรัดก่อสร้างระบบท่อผันน้ำจากอ่างเก็บน้ำบ้านทุ่งขามไปยังอ่างเก็บน้ำห้วยตะแปด

๗) การจัดการน้ำลักษณะพิเศษ

(๑) เครือข่ายอ่างเก็บน้ำ (อ่างพวง) เป็นระบบผันน้ำตามที่ได้พระราชทานพระราชดำริไว้แล้วเสร็จทั้งหมดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๙ ซึ่งโครงการเครือข่ายอ่างเก็บน้ำมีหลักการทำงานด้วยการเชื่อมท่อส่งน้ำจากอ่างเก็บน้ำซึ่งอยู่ตอนบนเข้ากับอ่างเก็บน้ำซึ่งอยู่ทางตอนล่าง เพื่อนำน้ำส่วนเกินความจุของอ่างเก็บน้ำที่อยู่ตอนบนไปเติมให้อ่างเก็บน้ำที่อยู่ตอนล่างซึ่งมีปริมาณน้ำไหลลงอ่างเก็บน้ำน้อยกว่าความจุ ทั้งนี้ ต้องมีการวางแผนจัดการน้ำร่วมกันทุกอ่างเก็บน้ำและเลือกจังหวะผันน้ำในช่วงเวลาที่เหมาะสม

(๒) โครงการชลประทานมูโนะ และ โครงการชลประทานบางนรา เป็นการจัดการน้ำเพื่อแก้ปัญหาดิน สำหรับพื้นที่ในภาคใต้ เช่น จังหวัดนราธิวาส โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตอำเภอสุไหงโก-ลก และอำเภอตากใบ ซึ่งเป็นพื้นที่ติดทะเล มีป่าพรุและมีความหลากหลายทางภูมิประเทศ ก็ทำให้มีสภาพปัญหาน้ำหลากหลาย ซึ่งประกอบไปด้วย ปัญหาขาดแคลนน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตร ปัญหาอุทกภัย และปัญหาคุณภาพของน้ำ คือ น้ำเค็มจากทะเลรุกเข้าพื้นที่ และน้ำเปรี้ยวจากพรุไหลเข้าท่วมพื้นที่ ส่งผลให้ราษฎรไม่มีน้ำอุปโภคบริโภค และไม่สามารถทำการเกษตรได้ เนื่องจากขาดแคลนน้ำและพื้นที่ประสบปัญหาดินเปรี้ยว เมื่อเดือนกันยายน ๒๕๑๗ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จฯ ไปเยี่ยมราษฎรบริเวณที่ประสบปัญหาดังกล่าว และได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วม ปัญหาขาดแคลนน้ำ แนวทางการนำน้ำไปใช้เพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง และการแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำ ทั้งน้ำเค็มและน้ำเปรี้ยว รวมทั้งสิ้น ๔๕ ครั้ง ในห้วงระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๗ จนถึง พ.ศ. ๒๕๓๖ (เฉลิมชัย, ๒๕๔๘)

ทั้งนี้ ในระยะแรกในห้วง พ.ศ. ๒๕๑๗ – ๒๕๒๗ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริในการแก้ไข**ปัญหาน้ำท่วม การกักเก็บน้ำจืดไว้ใช้เพื่อการชลประทานของราษฎร และการป้องกันน้ำเค็มไม่ให้เข้าพื้นที่** โดยได้พระราชทานพระราชดำริให้กรมชลประทานพิจารณาขุดคลองระบายน้ำในพื้นที่ระหว่างอำเภอสุไหงโก-ลก และอำเภอตากใบ ซึ่งเรียกกันต่อมาว่า “**คลองระบายน้ำมูโนะ**” โดยต้นคลองระบายน้ำได้เชื่อมต่อกับแม่น้ำโก-ลก ในเขตอำเภอสุไหงโก-ลก แนวคลองระบายน้ำผ่านพื้นที่ราบ ด้านปลายคลองระบายน้ำอยู่ในพื้นที่อำเภอตากใบ เพื่อช่วยระบายน้ำที่มีปริมาณมากจากแม่น้ำโก-ลก และในพื้นที่โครงการให้ไหลออกทะเลที่อำเภอตากใบได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น ลดปัญหาน้ำท่วมขัง และก่อสร้างพนังกั้นน้ำ ริมฝั่งแม่น้ำโก-ลก นอกจากนี้ให้พิจารณาก่อสร้างอาคารบังคับน้ำปากคลองและปลายคลองระบายน้ำมูโนะโดยอาคารดังกล่าวจะทำหน้าที่ควบคุมแตกต่างกันตามช่วงเวลาและสถานการณ์ ดังนี้

ฤดูฝน กรณีที่ระดับน้ำในแม่น้ำโก-ลก ยังต่ำกว่าระดับพื้นที่การเกษตรในเขตโครงการ จะเปิดประตูระบายน้ำปากคลองระบายน้ำมูโนะ เพื่อช่วยเร่งระบายน้ำจากแม่น้ำโก-ลก เข้าคลองระบายน้ำมูโนะไหลออกทะเลที่อำเภอตากใบได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น ส่วนในกรณีที่ระดับน้ำในแม่น้ำโก-ลก สูงกว่าระดับพื้นที่การเกษตรในเขตโครงการ จะปิดประตูระบายน้ำปากคลองมูโนะ เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำจากแม่น้ำโก-ลกไหลเข้ามาท่วมพื้นที่การเกษตรเช่นเดียวกัน

ฤดูแล้ง ทำการเปิดประตูระบายน้ำปากคลองมูโนะ เพื่อรับน้ำจากแม่น้ำโก-ลก มาเพิ่มในคลองระบายน้ำมูโนะ ขณะเดียวกันจะปิดประตูระบายน้ำปลายคลองมูโนะ เพื่อทำหน้าที่อัดทดน้ำในคลองมูโนะให้สูงขึ้นในระดับที่เหมาะสมสามารถส่งน้ำให้กับพื้นที่เพาะปลูกบริเวณเกาะสะท้อน และไม่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่เพาะปลูกด้านเหนือประตูระบายน้ำปลายคลองมูโนะ นอกจากนี้ประตูระบายน้ำดังกล่าวยังทำหน้าที่ป้องกันน้ำเค็มที่ไหลย้อนมาจากอ่าวไทยไม่ให้รุกล้ำเข้ามาทำความเสียหายกับพื้นที่การเกษตรด้วย

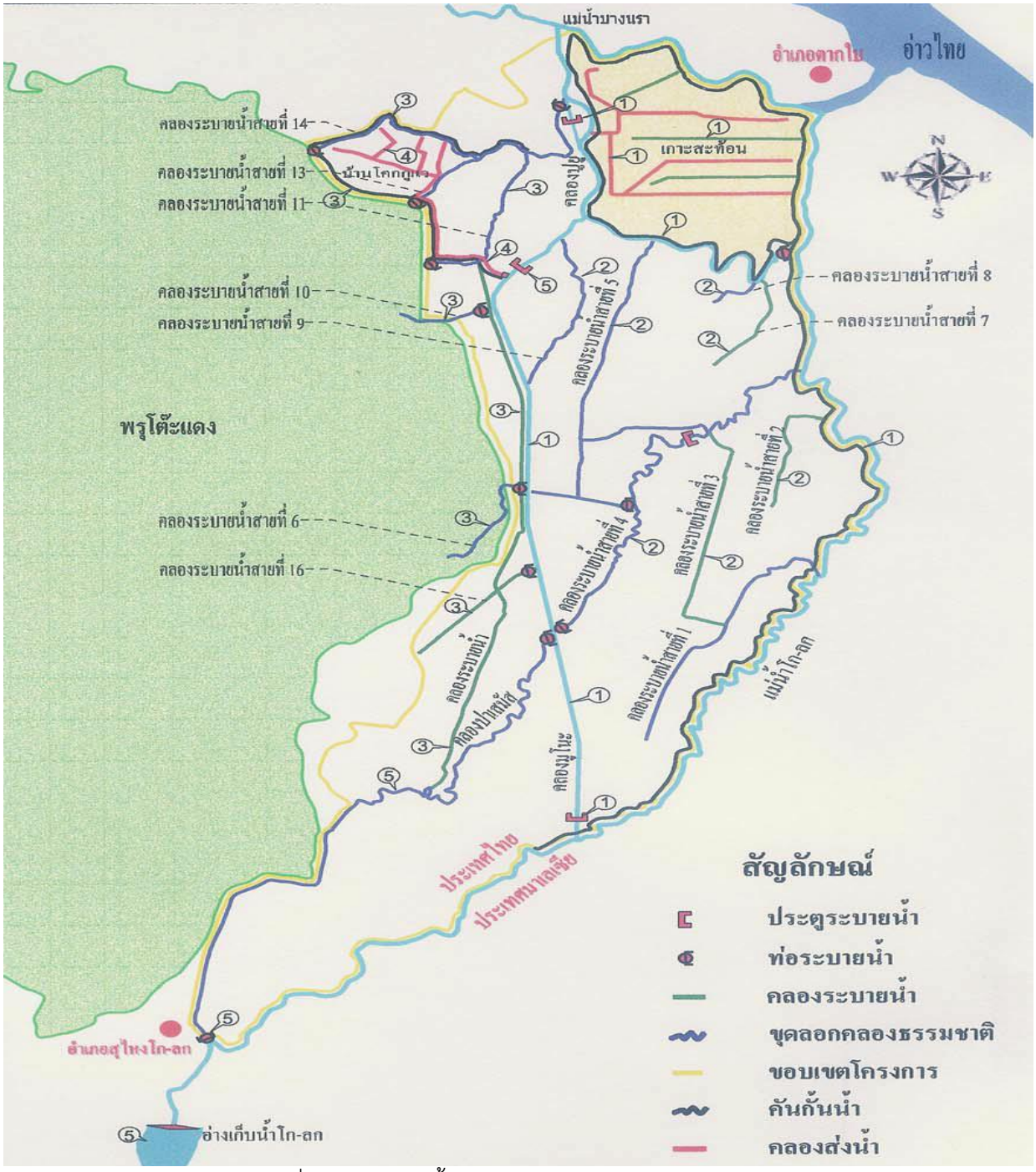

ภาพแผนที่การพัฒนาลุ่มน้ำโก-ลก หรือโครงการชลประทานมูโนะ
ที่มา : เฉลิมชัย ตรีนรินทร์, ๒๕๔๘

หลังจากที่สามารถแก้ไขปัญหาน้ำท่วม น้ำเค็มรุกล้ำ และสามารถกักเก็บน้ำจืดไว้ใช้ได้อย่างเพียงพอแล้ว กลับพบปัญหาใหม่ คือ ปัญหา**ดินเปรี้ยวและน้ำเปรี้ยว** เนื่องจากพื้นที่บางส่วนอยู่ติดขอบพรุโต๊ะแดงเป็นดินเปรี้ยวเนื่องจากมีชั้นดินที่ประกอบด้วยสารไพไรท์ เมื่อดินแห้งจะทำปฏิกิริยากับออกซิเจนเปลี่ยนเป็นกรดกำมะถันทำให้ดินเปรี้ยว ดังนั้น น้ำที่ระบายออกจากพรุผ่านดินเปรี้ยวในต้นฤดูฝนและในฤดูแล้งมีสภาพเป็นกรดการแก้ไขปัญหาเรื่องดินและน้ำมีผลกระทบต่อกันและกัน ทำให้ในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๗ – ๒๕๓๖ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานแนวพระราชดำริ

ในการแก้ไขปัญหาระบบมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในการแก้ไขปัญหาในภาพรวมและในพื้นที่ย่อยของโครงการเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ได้แก่

การสร้างอ่างเก็บน้ำบริเวณต้นน้ำโก–ลก เพื่อช่วยบรรเทาปัญหาน้ำท่วม และเป็นแหล่งน้ำต้นทุนเพื่อส่งน้ำให้กับพื้นที่การเกษตรทั้งสองฝั่งแม่น้ำของสองประเทศทำการเพาะปลูกได้ตลอดปี และให้พิจารณาขุดลอกคลองธรรมชาติ เช่น คลองโคกอิฐ คลองโคกกระท่อม คลองโคกลาน คลองโคกไผ่ เพื่อช่วยระบายน้ำท่วมที่นาของราษฎรลงคลองปูยู รวมทั้งให้พิจารณาก่อสร้างอาคารบังคับน้ำในคลองที่เชื่อมต่อและได้รับอิทธิพลจากน้ำเค็มไหลย้อนเข้าคลอง เช่น ประตูระบายน้ำปลายคลองมูโนะ ประตูระบายน้ำคลองโต๊ะแดง ท่อระบายน้ำปลายคลองลาน และอาคารบังคับน้ำปลายคลองสาขาอื่น ๆ เป็นต้น เพื่อเป็นการป้องกันน้ำเค็มเข้าสู่พื้นที่

สำหรับการจัดหาน้ำให้พื้นที่เพาะปลูกบ้านโคกกูแว โคกกระท่อม และบ้านโคกอิฐ บ้านโคกใน ตำบลพร่อน อำเภอตากใบซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่บริเวณขอบพรุโต๊ะแดง ดินมีคุณภาพต่ำ บางแห่งเป็นดินเปรี้ยว ทำการเกษตรไม่ได้ผล หรือบางแห่งไม่สามารถทำการเกษตรได้ พระราชทานพระราชดำริให้กรมชลประทานพิจารณานำน้ำจืดจากคลองมูโนะโดยการก่อสร้างอาคารบังคับน้ำกลางคลองมูโนะเพื่อยกระดับน้ำในคลองมูโนะให้สูงขึ้น และก่อสร้างคลองส่งน้ำไปตามแนวขอบพื้นที่เพาะปลูก เพื่อส่งน้ำให้กับพื้นที่เพาะปลูกบริเวณดังกล่าวแล้ว น้ำจืดที่ส่งเข้าไปในพื้นที่จะนำไปชะล้างดินเปรี้ยว เพื่อปรับปรุงคุณภาพดินให้สามารถทำการเพาะปลูกได้ควบคู่กันไปด้วย และน้ำส่วนที่เหลือจะระบายเติมลงคลองระบายน้ำในพื้นที่ เพื่อเพิ่มระดับน้ำไม่ให้ต่ำเกินไปและลดความเปรี้ยวของน้ำให้เจือจางลงด้วย

ส่วนการแยกระบบน้ำจืดออกจากการระบายน้ำเปรี้ยว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริให้กรมชลประทาน ขุดคลองระบายน้ำและวางระบบระบายอิสระเพื่อระบายน้ำที่ท่วมขังในพื้นที่และน้ำที่ไหลออกจากพรุโต๊ะแดงในฤดูแล้งและช่วงต้นฤดูฝนซึ่งเป็นน้ำเปรี้ยว อีกส่วนหนึ่งระบายน้ำจืดที่ส่งเข้าไปชะล้างดินที่เป็นกรดเพื่อปรับปรุงคุณภาพดินแล้วทำให้น้ำจืดกลายสภาพเป็นน้ำเปรี้ยว การระบายน้ำเปรี้ยวให้ไหลลงระบบระบายน้ำอิสระที่ก่อสร้างเพื่อป้องกันน้ำเปรี้ยวไม่ให้ไหลลงคลองมูโนะซึ่งเป็นน้ำจืด พร้อมทั้งก่อสร้างคันคลองฝั่งที่ติดกับพรุโต๊ะแดงให้มีระดับสูงเป็นคันกั้นน้ำ เพื่อควบคุมน้ำจากพรุโต๊ะแดง ซึ่งในฤดูแล้งหรือช่วงต้นฤดูฝนมีคุณสมบัติเป็นกรด และก่อสร้างอาคารบังคับน้ำปิดกั้นคลองและทางน้ำสายต่าง ๆ ตามขอบพรุโต๊ะแดง เพื่อควบคุมและลดปริมาณน้ำที่ระบายออกจากพรุตอนฤดูแล้งซึ่งมีคุณสมบัติเป็นกรดไม่ให้ไหลเข้าพื้นที่เพาะปลูกของโครงการชลประทานมูโนะ ซึ่งเป็นการแยกระบบน้ำจืดออกจากระบบการระบายน้ำเปรี้ยวให้อิสระต่อกันไม่ส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน นอกจากนี้อาคารควบคุมน้ำดังกล่าวยังสามารถควบคุมและรักษาระดับน้ำในช่วงฤดูแล้งของพรุโต๊ะแดงไม่ให้ถูกระบายออกไปตามคลอง หรือลำน้ำจำนวนมากเกินไป เพื่อรักษาระดับน้ำในพรุให้มีความชุ่มชื้นและช่วยป้องกันการเกิดไฟไหม้พรุ

นอกจากการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริในการพัฒนาพื้นที่**โครงการชลประทานมูโนะ** (ปัจจุบันเรียกว่าโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลุ่มน้ำโก-ลก) แล้ว ในช่วงเวลาใกล้เคียง คือระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๓๙ ได้พระราชทานพระราชดำริเพื่อแก้ไขปัญหาในลักษณะที่มีความใกล้เคียงกันคือ **โครงการชลประทานบางนรา** (ปัจจุบันเรียกว่าโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาบางนรา) โดยราษฎรในลุ่มน้ำบางนราที่ประสบปัญหาสภาพพื้นที่การเกษตรริมสองฝั่งแม่น้ำบางนรา ซึ่งน้ำไหลออกทะเลได้สองทาง ราษฎรได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากในฤดูแล้งน้ำเค็มจากอ่าวไทยไหลย้อนกลับไปในแม่น้ำบางนราและคลองสาขา ไม่สามารถทำการเพาะปลูกและ

ใช้น้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคได้ ในช่วงฤดูฝนจะเกิดน้ำท่วมพื้นที่ลุ่มสองฝั่งแม่น้ำบางนรา และคลองสาขาต่าง ๆ เป็นระยะเวลานานเป็นประจำทุกปี เนื่องจากน้ำทะเลหนุนสูงทำให้เป็นอุปสรรคต่อการระบายน้ำออกทะเล และพื้นที่ส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาเรื่องคุณภาพดินทำการเพาะปลูกได้ผลผลิตต่ำ

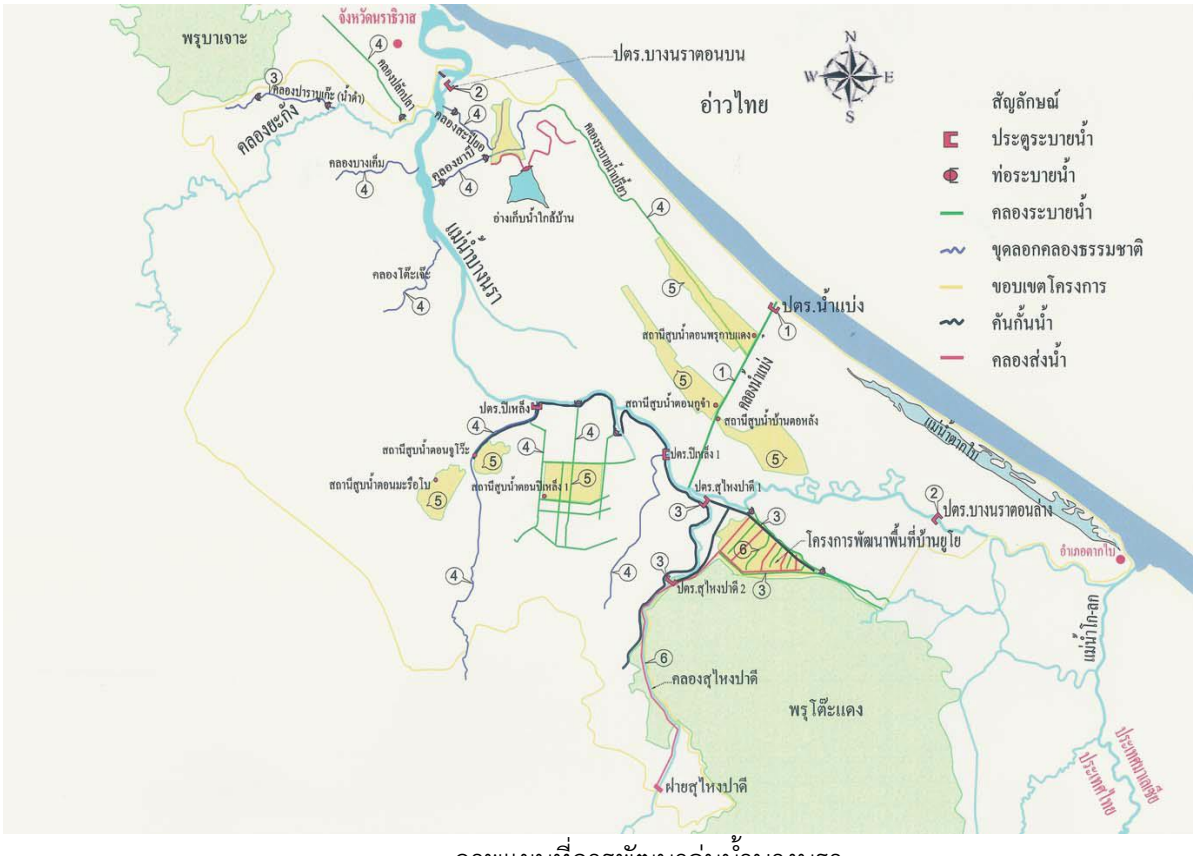

ภาพแผนที่การพัฒนาลุ่มน้ำบางนรา

ที่มา : เฉลิมชัย ตรีนรินทร์, ๒๕๔๘

ในระยะแรกการบริหารจัดการน้ำ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริให้กรมชลประทานขุดคลองระบายน้ำ เพื่อช่วยเร่งและผันน้ำที่ท่วมขังพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำบางนราช่วงตอนกลางของแม่น้ำให้ระบายน้ำไหลออกทะเลที่บ้านน้ำแบ่ง ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ ซึ่งคลองระบายน้ำสายนี้เรียกกันต่อมาว่า “**คลองระบายน้ำน้ำแบ่ง**” และให้ก่อสร้างประตูระบายน้ำน้ำแบ่ง เพื่อควบคุมเก็บกักน้ำในคลองน้ำแบ่งและในพรุโต๊ะแดง และยังช่วยป้องกันน้ำเค็มจากอ่าวไทยไหลย้อนเข้าไปในคลองน้ำแบ่งและแม่น้ำบางนรา

แต่เนื่องจากแม่น้ำบางนราไหลออกทะเลอ่าวไทยได้สองทาง คือ ทางหนึ่งที่อำเภอเมืองนราธิวาส และอีกทางหนึ่งที่อำเภอตากใบ ในช่วงฤดูฝนน้ำทะเลหนุนสูงย้อนกลับเข้าในแม่น้ำบางนราทั้งสองทางเป็นอุปสรรคต่อการระบายน้ำ ทำให้ยังคงมีน้ำท่วมขังพื้นที่ลุ่มสองฝั่งแม่น้ำและลำน้ำสาขาอยู่ ส่วนในฤดูแล้งน้ำในแม่น้ำบางนรามีระดับต่ำ ทำให้น้ำเค็มจากทะเลจะไหลย้อนกลับไปในแม่น้ำบางนราและลำน้ำสาขา ไม่สามารถนำน้ำไปใช้เพื่อการเพาะปลูกและอุปโภคบริโภคได้ จึงได้พระราชทานพระราชดำริ ให้กรมชลประทานพิจารณาวางโครงการและก่อสร้างประตูระบายน้ำบางนราตอนบนและตอนล่าง เพื่อป้องกันน้ำเค็ม ระบายน้ำและเก็บกักน้ำในลุ่มน้ำบางนราให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถปรับปรุงพื้นที่ที่อยู่ในเขตอิทธิพลของน้ำทะเลเดิม พื้นที่ประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ ไร่ ให้เป็นพื้นที่เพาะปลูก หลังจากการดำเนินการสนองพระราชดำริแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ สามารถเก็บกักน้ำจืดและป้องกันน้ำเค็มไม่ให้ไหลเข้าไปในแม่น้ำบาง

นราส่วนการนำน้ำจืดไปใช้เพื่อการเกษตรในเขตพื้นที่โครงการแบ่งได้ ๒ ระบบ คือ ๑) ส่งน้ำให้ระบบส่งน้ำของพื้นที่เพาะปลูกโดยอาศัยแรงโน้มถ่วงของโลก ๒) พื้นที่เพาะปลูกที่มีระดับสูงไม่สามารถส่งน้ำตามข้อ ๑) ได้ จะใช้ระบบเป็นสถานีสูบน้ำเพื่อยกน้ำและส่งเข้าระบบส่งน้ำของพื้นที่นั้น ๆ

ส่วนการแยกระบบน้ำจืดออกจากการระบายน้ำเปรี้ยว เมื่อการก่อสร้างประตูระบายน้ำบางนราทั้งสองแห่งเสร็จ สามารถป้องกันน้ำเค็ม เก็บกักน้ำจืดไว้ใช้ในฤดูแล้ง และช่วยระบายน้ำในฤดูฝนแล้ว ยังมีปัญหาเรื่องน้ำเปรี้ยวที่ระบายจากพรุต่าง ๆ ไหลลงแม่น้ำบางนราทำให้น้ำในแม่น้ำบางช่วงมีคุณภาพต่ำเป็นน้ำเปรี้ยว ได้พระราชทานแนวทางเพื่อการปรับปรุงคุณภาพในแม่น้ำบางนราให้มีคุณภาพดีตลอดปี โดยให้วางระบบควบคุมป้องกันน้ำเปรี้ยวจากพรุต่าง ๆ เช่น พรุโต๊ะแดง พรุกาบแดง และพรุบาเจาะ โดยการผันน้ำเปรี้ยวลงคลองระบายน้ำป้องกันและควบคุมไม่ให้น้ำเปรี้ยวไหลลงแม่น้ำบางนรา

(๓) ประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ์ หลังจากการดำเนินการของ**โครงการชลประทานมูโนะ และ โครงการชลประทานบางนรา** ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี คือ สามารถบรรเทาปัญหาน้ำท่วม ป้องกันน้ำเค็มหนุน ราษฎรมีน้ำจืดใช้เพื่อการเกษตร ตลอดจนแก้ไขปัญหาน้ำเปรี้ยวและดินเปรี้ยวในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสได้แล้ว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้นำเอาแนวทางการพัฒนาจากทั้ง ๒ โครงการดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ใน**พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง** ซึ่งมีลักษณะปัญหาใกล้เคียงกัน

พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ครอบคลุม ๑๓ อำเภอ ใน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพัทลุง และจังหวัดสงขลา มีพื้นที่ประมาณ ๑.๙ ล้านไร่ โดยมากกว่า ๕ แสนไร่ เป็นพื้นที่ทำนา ในอดีตลุ่มน้ำปากพนังมีความอุดมสมบูรณ์ และมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ทุกระบบนิเวศถูกประสานเกี่ยวโยงต่อกันอย่างสมดุล เป็นอู่ข้าวอู่น้ำที่สำคัญของภาคใต้ ต่อมาเมื่อประชากรมากขึ้น ทรัพยากรในพื้นที่ถูกใช้ในการดำรงชีวิตอย่างฟุ่มเฟือยและไม่ถนอมรักษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าไม้ต้นน้ำลำธารซึ่งมีสภาพเป็นป่าสมบูรณ์ได้ถูกแผ้วถางทำลาย เป็นสวนยางพารา ทำให้พื้นที่ต้นน้ำซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดน้ำไม่มีป่าสำหรับดูดซับน้ำ ทำให้ลำน้ำธรรมชาติต่าง ๆ ในลุ่มน้ำปากพนังมีปริมาณลดลงจนถึงจุดวิกฤติ กลายเป็นความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน โดยจากเดิมเคยมีน้ำจืดในแม่น้ำปากพนักและลำน้ำสาขาปีละ ๙ เดือน เหลือเพียงปีละ ๓ เดือน ในขณะที่ความรุนแรงของการเกิดอุทกภัยก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน นอกจากนี้ยังประสบปัญหาน้ำเค็มลุกล้ำเข้าไปในลำน้ำระยะทางมากกว่า ๑๐๐ กิโลเมตร ประกอบกับมีการทำนากุ้งเพิ่มมากขึ้นจึงเกิดน้ำเสียจากการทำนากุ้งไหลลงในลำน้ำต่าง ๆ ทำให้พื้นที่มีความเค็มสูงขึ้นไม่เหมาะกับการปลูกพืชอีกต่อไป ยิ่งไปกว่านั้นในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังยังมีป่าพรุมากกว่า ๒ แสนไร่ ในฤดูแล้งเมื่อน้ำในลำน้ำสาขาต่าง ๆ ลดลงน้ำเปรี้ยวจากพรุจึงไหลลงสู่ลำน้ำส่งผลให้เกิดปัญหาน้ำเปรี้ยวและดินเปรี้ยว จนไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงทราบถึงปัญหาในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังดังกล่าว และได้พระราชทานพระราชดำริให้พิจารณาแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยได้พระราชทานพระราชดำริครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๒๑ สรุปว่า

> *“...ให้พัฒนาลุ่มน้ำคลองชะอวด โดยการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใส เพื่อป้องกันและบรรเทาอุกภัยในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง และป้องกันบรรเทาปัญหาน้ำเค็มในฤดูแล้ง และเป็นแหล่งน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคในพื้นที่บริเวณอ่างเก็บน้ำ...”*

หลังจากนั้นในช่วงเดือนพฤศจิกายน ๒๕๓๑ ได้เกิดเหตุอุทกภัยครั้งใหญ่ในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๓๑ โดยให้กรมชลประทานดำเนินการขุดลอกและปรับปรุงคลอง

ระบายน้ำจำนวน ๔ สาย ได้แก่ คลองระบายน้ำท่าพญาและคลองสาขา คลองระบายน้ำบ่อคณฑี คลองระบายน้ำหน้าโกฏิ และคลองแพรกเมือง-ชะอวด และพิจารณาขุดคลองใหม่เป็นช่วงแนวลัดเพื่อระบายน้ำในแม่น้ำปากพนังลงสู่ทะเลให้เร็วขึ้น โดยก่อสร้างประตูระบายน้ำและคันกั้นน้ำเพื่อกักน้ำจืดในลุ่มน้ำปากพนังทั้งหมดสำหรับใช้ในการเกษตรและป้องกันน้ำเค็ม

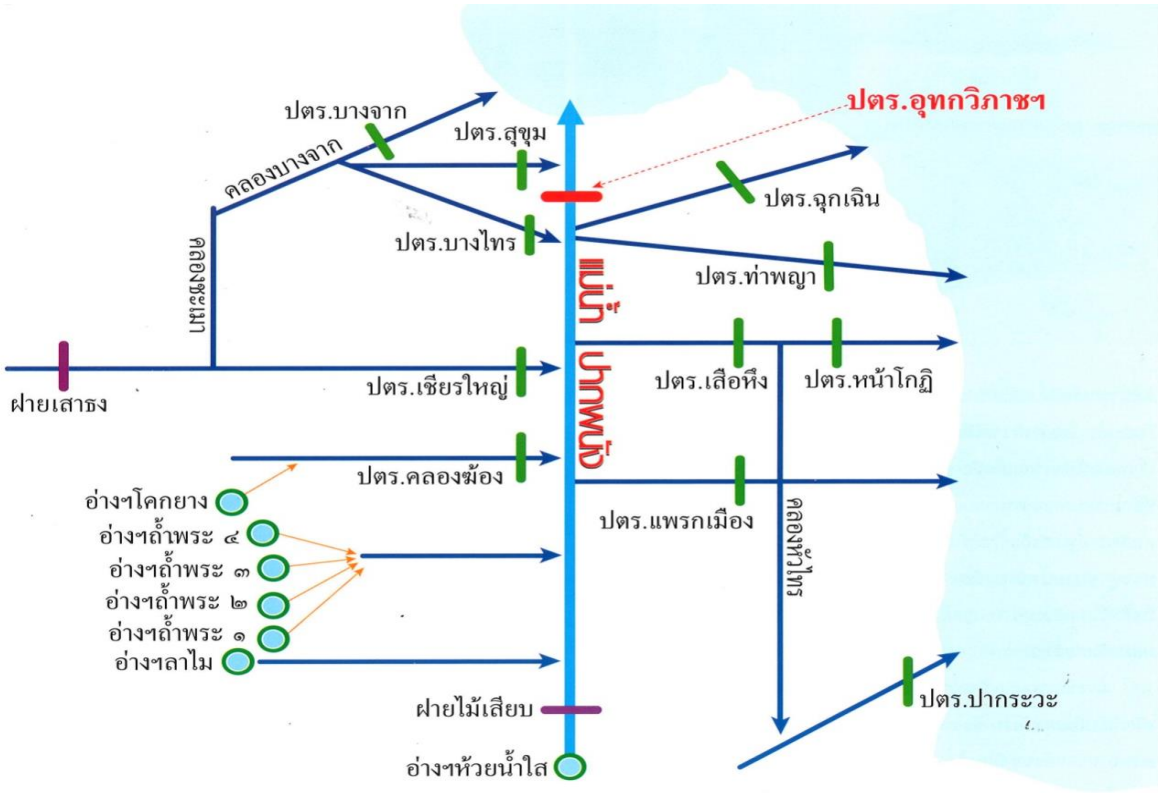

ภาพแผนผังการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง
ที่มา : กรมชลประทาน

และหลังจากนั้นได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง รวมทั้งสิ้น ๑๓ ครั้ง แนวพระราชดำริโดยสรุป คือ ทรงให้แก้ปัญหาด้านปริมาณ และคุณภาพน้ำ ขจัดความขัดแย้งโดยก่อสร้าง **“ประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ์”** เป็นจุดเริ่มต้น จากนั้นให้ก่อสร้างประตูระบายน้ำและระบบระบายน้ำระบบกักเก็บน้ำ และระบบส่งน้ำ อื่น ๆ เพิ่มเติมความสมบูรณ์ตามศักยภาพของพื้นที่ให้รักษาฟื้นฟูพัฒนาสิ่งแวดล้อมและพัฒนาอาชีพส่งเสริมรายได้ให้แก่ราษฎรในพื้นที่ควบคู่กันไปอย่างครบวงจร เพื่อความอยู่ดีกินดี ของราษฎรในพื้นที่ ได้อย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สมดุล

กรมชลประทานได้ดำเนินการโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง โดยก่อสร้างประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ์ ซึ่งเป็นอาคารหลักในการป้องกันน้ำเค็มรุกตัวเข้ามาในแม่น้ำปากพนัง และทำการก่อสร้างระบบระบายน้ำสายหลักและอาคารประกอบ ซึ่งประกอบด้วย ประตูระบายน้ำท่าพญา ประตูระบายน้ำคลองหน้าโกฏิ ประตูระบายน้ำคลองปากพนัง (เสือหึง) ประตูระบายน้ำชะอวด-แพรกเมือง ประตูระบายน้ำคลองฉุกเฉิน ประตูระบายน้ำคลองฆ้องและประตูระบายน้ำคลองลัด พร้อมขุดลอกคลองจำนวน ๕ สาย และใช้ถนนเดิมเป็นคันแบ่งน้ำจืด-น้ำเค็ม จากนั้นก่อสร้างระบบชลประทาน พื้นที่ ๕๕๖,๖๐๐ ไร่

(๔) แก้มลิง ในส่วนของพื้นที่ในเขตตัวเมืองใหญ่ ๆ ในเขตพื้นที่ภาคกลาง โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ในฤดูฝนเมื่อมีฝนตกทางภาคเหนือจำนวนมากเกินกว่าที่แม่น้ำเจ้าพระยาจะรับไว้ได้ ส่งผลให้เกิดปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑลส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้เห็นถึงผลกระทบของปัญหาดังกล่าว ทำให้เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๓๘ ได้พระราชทานพระราชดำรัสแก่คณะเจ้าหน้าที่ดูแลปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล ความว่า

“...ลิงโดยทั่วไป ถ้าเราส่งกล้วยให้ ลิงก็จะรีบปอกเปลือก แล้วเอาเข้าปากเคี้ยว ๆ แล้วเอาไปเก็บไว้ที่แก้มลิงจะกินกล้วยเข้าไปไว้ที่แก้มเกือบทั้งหวี โดยเอาไปเก็บไว้ที่แก้มก่อนแล้วจะนำออกมาเคี้ยวและกลืนกินเข้าไปในภายหลังด้วยพฤติกรรมการนำกล้วยหรืออาหารมาสะสมไว้ในกระพุ้งแก้มก่อน การกลืนกินนี้จึงเป็นพฤติกรรมตัวอย่างที่จะนำมาใช้ในการระบายน้ำท่วมออกจากพื้นที่น้ำท่วมขังบริเวณด้านตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา...”

จากพระราชดำรัสดังกล่าวหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำไปดำเนินการ โดยในฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งแต่เดิมมีแนวคันกั้นน้ำตามแนวพระราชดำริทำหน้าที่ป้องกันน้ำบ่าเข้าท่วมที่เริ่มต้นบริเวณ**ถนนพหลโยธิน กิโลเมตรที่ ๒๕** หรือที่เรียกว่า ซอยแอนแน็กซ์ ไปตามแนวคลองสอง มาตามแนว**ถนนหทัยราษฎร์ ถนนนิมิตใหม่ ถนนร่มเกล้า ถนนกิ่งแก้ว** บรรจบทะเลที่จังหวัดสมุทรปราการ รวมระยะทาง ๗๒ กิโลเมตร ได้มีการพัฒนาแก้มลิงเพิ่มเติมโดยใช้**คลองชายทะเล**และคลองสาขาต่าง ๆ ทำหน้าที่เก็บน้ำหลากได้ประมาณ ๘.๖ ล้านลูกบาศก์เมตร และสามารถระบายน้ำออกสู่ทะเลอ่าวไทยได้สูงสุด ๓๒.๕๕ ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน

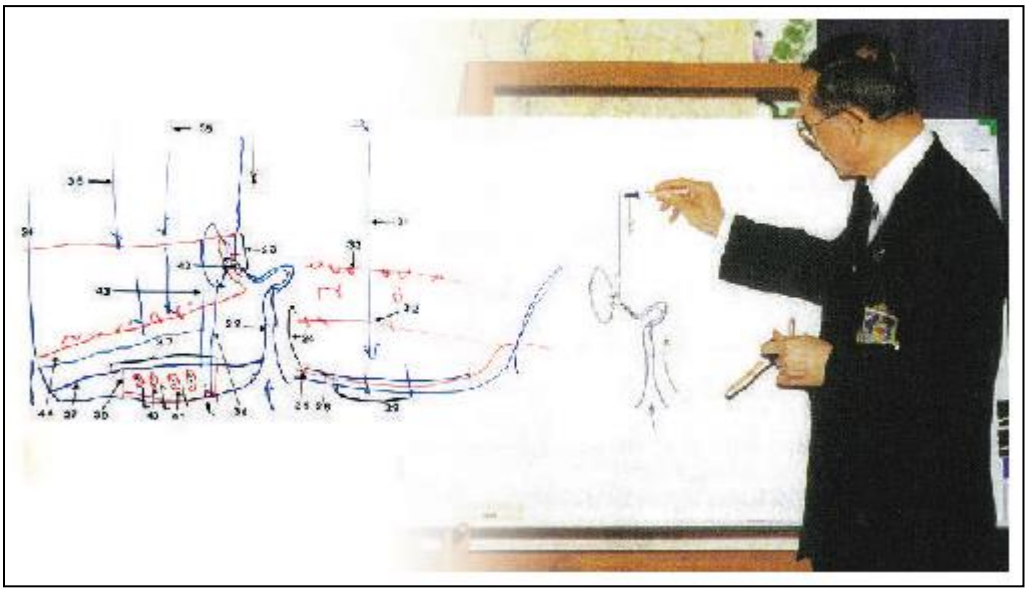

ภาพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงวาดลายพระหัตถ์เพื่อทรงอธิบายพระราชดำริเกี่ยวกับแก้มลิงบริเวณฝั่งตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๘

ที่มา : สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

ภาพแนวคันกั้นน้ำฝั่งตะวันออกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ที่มา : สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

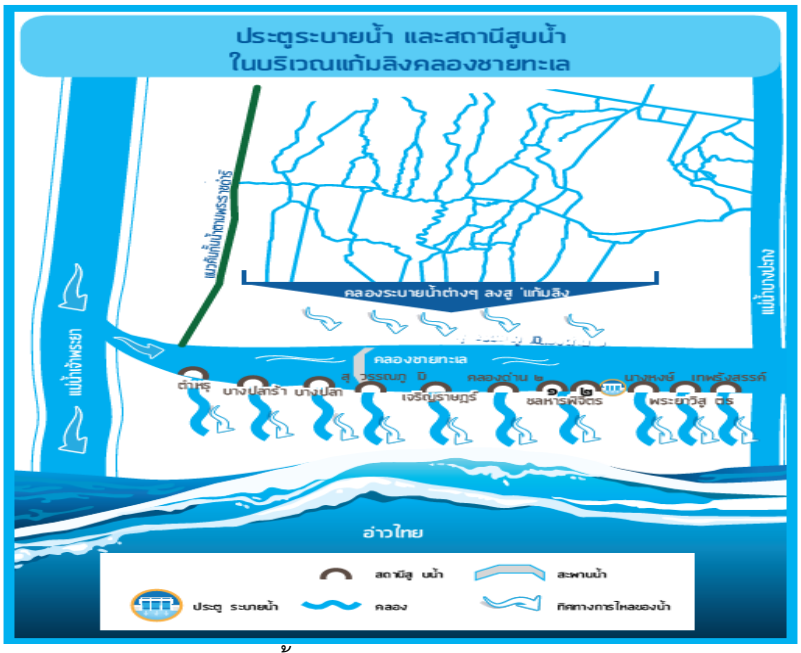

ภาพการระบายน้ำโครงการแก้มลิงคลองชายทะเล
ที่มา : สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

ส่วนทางฝั่งตะวันตกได้ทำการพัฒนา**แก้มลิงคลองสนามชัย-มหาชัย** เพื่อรับน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาทางคลองบางกอกใหญ่เข้าสู่คลองสนามชัย-มหาชัย เพื่อระบายลงสู่ทะเลอ่าวไทยที่แม่น้ำท่าจีน โดยคลองมหาชัยและคลองสาขาซึ่งอยู่ติดทะเลอ่าวไทย สามารถเก็บน้ำหลากได้ ๖ ล้านลูกบาศก์เมตร มีศักยภาพระบายน้ำออกสู่ทะเลสูงสุด ๖.๓๙ ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน

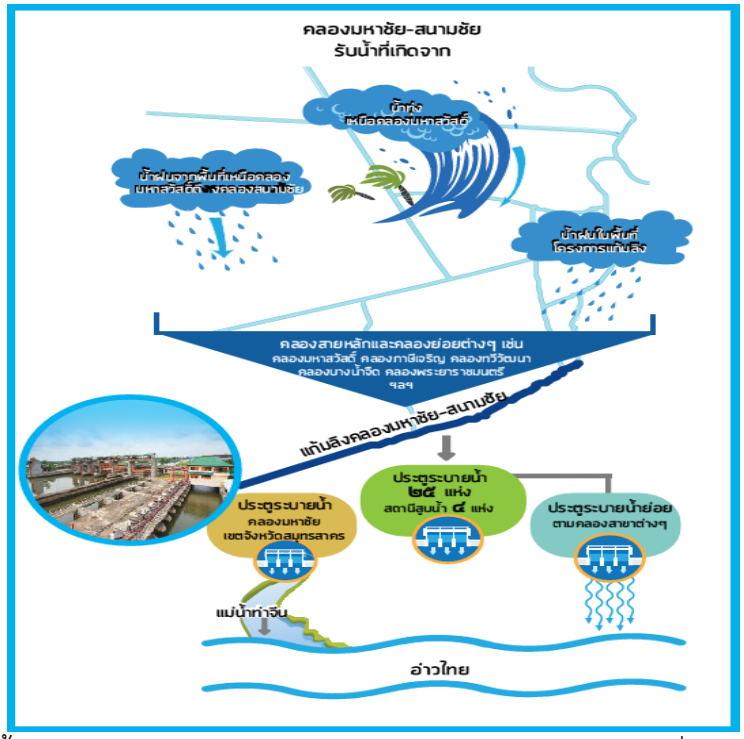

ภาพการระบายน้ำโครงการแก้มลิงโครงการแก้มลิงคลองมหาชัย-สนามชัยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ที่มา : สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

โดยแก้มลิงทั้ง ๒ ฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา อาศัยคลองในพื้นที่เป็นแก้มลิง ทำหน้าที่ลำเลียงน้ำหลากบางส่วนจากพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างมาเก็บไว้ อาศัยความได้เปรียบของสภาพพื้นที่ ซึ่งอยู่ติดชายทะเลทำการระบายน้ำออกสู่อ่าวไทยตามจังหวะขึ้น-ลงของน้ำทะเล โดยมีการบริหารจัดการน้ำที่ประตูระบายน้ำและสถานีสูบน้ำ เมื่อระดับน้ำทะเลลดลงต่ำกว่าระดับน้ำในคลองจะเปิดประตูระบายน้ำออกจากคลองด้วยระบบแรงโน้มถ่วง ตามธรรมชาติ เมื่อระดับน้ำทะเลสูงกว่าระดับน้ำในคลองให้ทำการปิดประตูระบายน้ำและใช้เครื่องสูบน้ำเพื่อสูบน้ำออกจากคลองเพื่อให้น้ำตอนบนค่อย ๆ ไหลมาเติมตลอดเวลาส่งผลให้ปริมาณน้ำท่วมพื้นที่ลดน้อยลง

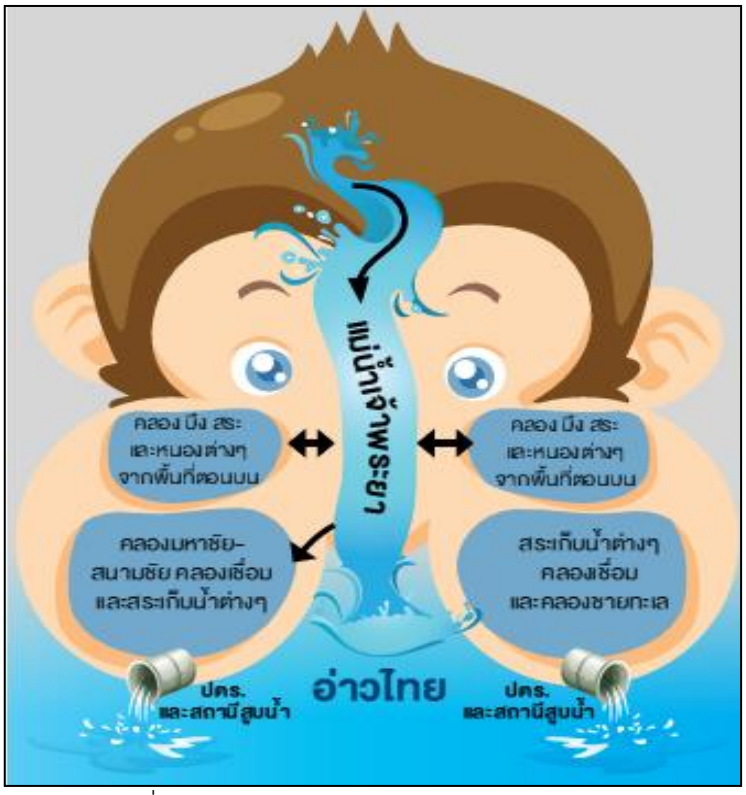

ภาพเปรียบเทียบ พฤติกรรมของลิงที่นำกล้วยหรืออาหารมาสะสมไว้ในกระพุ้งแก้ม กับการระบายน้ำท่วมออกจากพื้นที่น้ำท่วมขังบริเวณด้านตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา
ที่มา : สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

ส่วนในทางตอนบนของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนที่น้ำจะไหลเข้าสู่พื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานแนวทางให้ใช้ที่ดินส่วนพระองค์บริเวณอนุสาวรีย์พระศรีสุริโยทัย (ทุ่งมะขามหย่อง) และอนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช(ทุ่งภูเขาทอง) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่รับน้ำนองจากแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อชะลอน้ำไว้ในทุ่งทั้งสองในเวลาที่แม่น้ำเจ้าพระยามีระดับสูง และทยอยระบายออกจากทุ่งในช่วงที่แม่น้ำเจ้าพระยามีระดับต่ำ ทั้งนี้นอกจาก**แก้มลิงทุ่งมะขามหย่อง และแก้มลิงทุ่งภูเขาทอง** จะทำหน้าที่บรรเทาอุทกภัยแล้ว ในฤดูแล้งราษฎรที่อยู่บริเวณใกล้เคียงยังสามารถนำน้ำไปใช้เพื่อการเกษตรได้อีกด้วย นับเป็นตัวอย่างของ**แก้มลิงอเนกประสงค์** ซึ่งต่อมาได้นำไปขยายผลในอีกหลายพื้นที่ เช่น **แก้มลิงหนองสมอใส จังหวัดลพบุรี แก้มลิงหนองเจ็ดเส้น จังหวัดอ่างทอง**

(๕) คลองลัดโพธิ์ นอกจากที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริแก้มลิงเพื่อชะลอน้ำหลากและอาศัยจังหวะที่เหมาะสมเพื่อระบายน้ำแล้ว ยังได้พระราชทานพระราชดำริให้ปรับปรุงและขุดลอก**คลองลัดโพธิ์**พร้อมก่อสร้างอาคารประกอบตามความเหมาะสมเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาการระบายน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีระยะทางการไหลอ้อมผ่านพื้นที่บริเวณบางกระเจ้า ในเขตจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งกรมชลประทานได้ดำเนินการปรับปรุงคลองลัดโพธิ์ให้กว้างขึ้น เพื่อช่วยร่นระยะทางการไหลของแม่น้ำเจ้าพระยาจาก ๑๘ กิโลเมตร ให้เหลือเพียง ๖๐๐ เมตร และสามารถระบายน้ำได้ในอัตราสูงสุด ๕๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที น้ำใช้ระยะเวลาในการเดินทาง ๑๐ นาทีและเพิ่มประสิทธิภาพ การระบายน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาได้ ร้อยละ ๑๐-๑๕ สามารถลดระดับน้ำท่วมสูงสุดในแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณกรุงเทพมหานครไปจนถึงอำเภอบางปะอินทร์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ ๕-๖ เซนติเมตร ซึ่งโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่ช่วยบรรเทาปัญหาอุทกภัยในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลได้เป็นอย่างดี โดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับโครงการดังกล่าวเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๙ ว่า

> *“...ที่พระประแดง ที่มีอุปกรณ์ที่เวลาน้ำขึ้น กักเอาไว้ แล้วเวลาน้ำลง ปล่อยให้ลง คือที่คลอง คนแก่จำไม่ได้แล้ว และได้ทำโครงการที่จะปล่อยน้ำไปได้ เวลาน้ำลง แล้วก็เวลาน้ำขึ้นก็ปิดเอาไว้ ดังนั้น คลอง ๖๐๐ เมตร ถ้าเปิด มันก็ทะลักเข้ามาในแม่น้ำเจ้าพระยา ถ้าปิด น้ำจะอ้อมไป นี่วิธีที่จะบริหารน้ำให้ดี ก็คือ วิธีการให้ทราบว่าเวลาไหนน้ำกำลังขึ้น ปล่อยให้ออกไป...”*

ภาพคลองลัดโพธิ์
ที่มา : กรมชลประทาน

(๖) ปัญหาน้ำเสีย นับเป็นอีกหนึ่งปัญหาสำคัญของประเทศที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ไม่ได้นิ่งนอนพระราชหฤทัย จึงได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาน้ำเสียไว้หลายโครงการ โดยในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๗ - ๒๕๓๐ ทรงแนะนำให้ใช้วิธีทางธรรมชาติ เช่น **การใช้น้ำดีไล่น้ำเสีย** หรือ**วิธีกรองน้ำเสียด้วยผักตบชวา**และพืชน้ำต่าง ๆ ซึ่งก็สามารถช่วยแก้ไขปัญหาได้ผลในระดับหนึ่ง

แต่ต่อเมื่อปัญหาน้ำเสียทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นจนไม่อาจใช้วิธีทางธรรมชาติบำบัดน้ำเสียได้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จึงได้พระราชทานพระราชดำริให้ประดิษฐ์เครื่องกลเติมอากาศแบบง่ายโดยใช้แนวคิดจาก “หลุก” ซึ่งราษฎรในภาคเหนือใช้ในการทดน้ำมาพัฒนาจนเป็น **กังหันน้ำชัยพัฒนา** ซึ่งมีใบพัดเคลื่อนน้ำและรองรับน้ำไปสาดกระจายเป็นฝอยเพื่อให้สัมผัสกับอากาศได้อย่างทั่วถึง ทำให้ออกซิเจนในอากาศสามารถละลายเข้าไปในน้ำได้อย่างรวดเร็ว

ส่วนปัญหาน้ำเสียในเมือง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาน้ำเสียและขยะเมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๓๓ ความว่า *“...ปัญหาสำคัญ คือ เรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องน้ำเสียกับขยะ ได้ศึกษามาแล้วเหมือนกัน ทำไม่ยากนักในทางเทคโนโลยีทำได้ ในเมืองไทยเองก็ทำได้ หาเทคโนโลยีจากต่างประเทศมาแล้วทำให้เมืองไทยเองก็ทำได้ หรือจะจ้างบริษัทต่างประเทศมาทำก็ได้...”* จนเกิด **โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นการใช้เทคโนโลยีการบำบัดน้ำเสียที่เรียบง่ายและใช้ธรรมชาติ โดยของเสียเกิดการตกตะกอน จากนั้นใช้พืช เช่น ปลูกธูปฤาษี กกกลม และหญ้าแฝกอินโดนีเซีย หรือปลูกหญ้าอาหารสัตว์ ทำหน้าที่กรองน้ำเสีย และปล่อยน้ำให้ผ่านป่าชายเลนก่อนปล่อยน้ำออกสู่ทะเล

๕.๔.๒ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยสหกรณ์

ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๐ – พ.ศ. ๒๕๐๖ ในเดือนเมษายนของทุกปี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนิน แปรพระราชฐาน ประทับ ณ วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในช่วงเวลานั้น ทั้งสองพระองค์ เสด็จเยี่ยมเยียนเพื่อดูแลทุกข์สุขของราษฎร พระองค์ทรงพบเห็นความทุกข์ยาก ความยากไร้ ขาดแคลนที่ทำกิน ของราษฎรชาวสวนผักชะอำ จึงพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อให้ความช่วยเหลือในด้านเงินทุน และทรงแนะให้รวมกลุ่มกันทำกิน จากนั้นก็ทรงให้ส่วนราชการจัดหาที่ดิน ได้ที่ดินแปลงใหญ่ในบริเวณหุบกะพงซึ่งเป็นที่ป่าเสื่อมโทรม ดินเลว กันดารน้ำมาก ทรงทดลองให้เกษตรกรที่สมัครใจเข้าทำกินก่อน จำนวน ๒ ครอบครัว เป็นเวลา ๑ ปี เมื่อเห็นว่าได้ผลดี สามารถอยู่ทำกินได้และมีรายได้พอสมควร จึงทรงให้ราษฎรชาวสวนผักชะอำ ที่พระองค์ทรงได้พระราชทานคำแนะนำให้รวมกลุ่มกันแล้วนั้น อพยพเข้าไปทำกินในที่ดินที่จัดสรรขึ้นใหม่ทรงแนะให้อยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน ในเวลาต่อมาโครงการพัฒนาชนบท หุบกะพงได้เริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทย และรัฐบาลอิสราเอล โดยมีวัตถุประสงค์ในการค้นคว้า ทดลองเพื่อพัฒนาดินให้สามารถทำการเพาะปลูกได้ รัฐบาลอิสราเอลส่งผู้เชี่ยวชาญมาช่วยพัฒนาด้านเกษตรกรรม และแหล่งน้ำ เป็นระยะเวลาต่อเนื่อง ๕ ปี ในที่สุดประสบความสำเร็จ กลายเป็นหมู่บ้านตัวอย่าง ไทย - อิสราเอล พระองค์เสด็จฯ ทรงเยี่ยมเยียนราษฎร ทรงให้กำลังใจและพระราชทานพระบรมราโชวาท ด้านการอยู่ร่วมกันการทำกินร่วมกัน เป็นประจำทุกปี ปีละหลาย ๆ ครั้ง จึงกล่าวได้ว่า พระองค์ทรงใช้ผืนดินแปลงใหญ่ของหุบกะพงนี้ เป็นสถานที่ทดลองศาสตร์ของการอยู่ร่วมกันและการทำกินร่วมกันแบบสหกรณ์ เพื่อศึกษาค้นหาปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ตลอดจนค้นหาวิธีการและแนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ นั้น ร่วมกับราษฎรและส่วนราชการต่าง ๆ จนประสบความสำเร็จขึ้นโดยลำดับ ดังพระบรมราโชวาท ความตอนหนึ่งว่า

"...การอยู่ร่วมกันนั้นก็เป็นทางที่จะให้แต่ละคนได้รับประโยชน์ได้ แต่ปัญหาสำคัญขอให้แต่ละคนคิดว่า คน มนุษย์ทุกคน จะเป็นหญิงเป็นชาย จะเป็นเด็กเป็นผู้ใหญ่หรือคนแก่ก็ตามต้องการความสุข ความสุขนั้นก็คือ ความสะดวกมีอาหาร เลี้ยงปากเลี้ยงท้อง มีบ้านอยู่และมีความสบายพอควร ความสุขนี้เราจะหาอย่างไร ก็ต้องพิจารณาดู ความสุข ก็คือ ต้องทำงานและต้องอยู่ร่วมกัน เพราะว่าถ้าอยู่โดดเดี่ยวอาจเกิดอันตรายหลายประการ...."

พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ ณ หมู่บ้านตัวอย่าง
ไทย- อิสราเอล วันจันทร์ที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๑๓

เมื่อพระองค์ทรงเห็นว่าราษฎรมีการพัฒนาช่วยตนเองได้ในระดับหนึ่งแล้ว ทรงแนะให้ราษฎรเหล่านั้น รวมกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์ ทรงมีพระบรมราโชวาท อธิบายเรื่องการสหกรณ์ และประโยชน์ที่จะได้รับจากสหกรณ์ ราษฎรบ้านหุบกะพงเห็นดี และรวมกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตรหุบกะพง จำกัด จากเหตุการณ์ในครั้งนั้น พระองค์ทรงพระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับสหกรณ์ ไว้ในหลายครั้งหลายโอกาส ดังพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า

"...คำว่าสหกรณ์นี้เคยได้กล่าวมาหลายครั้ง และอาจจะย้ำจนเห็นว่ามากเกินไป แต่ว่าถือว่าไม่มาก ถ้าหากว่ายังจำไม่ได้ก็ยังปฏิบัติไม่ได้ แม้จะจำได้แล้วก็ยังปฏิบัติไม่ได้ จะต้องจำเอาไว้ว่า คำว่าสหกรณ์ นี้ แปลว่าอะไร และปฏิบัติอย่างไร คำว่า สหกรณ์ ความหมายมีว่า ทำงานร่วมกัน สห แปลว่าด้วยกัน กรณ์ ก็การทำงาน คำเดียว กรรม การกระทำ คืองานที่ทำร่วมกัน..."

พระราชดำรัสในโอกาสที่อธิบดีกรมปศุสัตว์ นำกรรมการสหกรณ์
การเกษตร สหกรณ์นิคม และสหกรณ์ประมงทั่วประเทศ
เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
ณ ปะรำพิธี สวนจิตรลดา วันพฤหัสบดีที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๒๘

พระองค์ทรงกล่าวเตือนไว้ว่า คำว่าสหกรณ์นี้เป็นเพียงคำ ถ้าเราปฏิบัติ ก็เป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่ง แต่ถ้าเราถือว่าเป็นสหกรณ์เป็นคำศักดิ์สิทธิ์เฉย ๆ ก็ไม่เป็นประโยชน์อะไร ทรงชี้ให้เห็นว่าเป้าหมายของสหกรณ์ ที่แท้จริงนั้น ก็คือเป้าหมายในชีวิตของทุกคน ดังพระบรมราโชวาท ความตอนหนึ่งว่า

"...การที่มารวมกลุ่ม จะเป็นกลุ่มเกษตรกร หรือประมง หรือชลประทาน ในรูปสหกรณ์ในรูปกลุ่ม ในรูปใดก็ตามนั้น จะต้องมีจุดประสงค์ แล้วก็จุดประสงค์ของแต่ละคนต้องแบ่งดูว่ามีส่วนอย่างไรในชีวิตของเกษตรกร หรือของคนทุกคน..."

พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่คณะกรรมการผู้แทนสถาบันเกษตรกร
ระดับชาติ ณ บริเวณนาสาธิตสวนจิตรลดา วันพุธที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๑๗

พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสว่า จุดประสงค์ของสหกรณ์นั้น ต้องช่วยกันทุกอย่างในชีวิต ดังพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า

"...จุดประสงค์ของสหกรณ์นี้ก็หมายความว่า ช่วยกันทุกอย่างในชีวิต คนเราต้องมีอาชีพก็มีอาชีพสำหรับอะไร มีอาชีพสำหรับเลี้ยงตัวให้มีอาหารบริโภค ให้มีเสื้อผ้า ให้มีที่อยู่ ให้มียารักษาโรค อันนี้เป็นจุดประสงค์ของชีวิต ถ้าเราช่วยกันก็มีแรงดีขึ้น คนไหนอาจจะเดือดร้อนบ้างก็มีคนมาช่วย จึงเป็นการดีที่จะรวมกลุ่มเข้ามาเพื่อเกื้อกูลกัน บางคนก็มีความสามารถด้านหนึ่ง ไม่มีความสามารถเหมือนกันก็ช่วยกัน..."

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้นำสหกรณ์การเกษตร และสหกรณ์นิคม
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๒๑

การที่จะให้สำเร็จบรรลุจุดประสงค์ ต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกันในกลุ่มสหกรณ์ ดังพระบรมราโชวาทความตอนหนึ่งว่า

"...การตั้งเป็นสหกรณ์นี้ และเข้าใจกันดี เกื้อหนุนซึ่งกันและกันในกลุ่มสหกรณ์ เป็นการดีมากและทำความเจริญ สิ่งที่สำคัญในการดำรงความเป็นปึกแผ่นของสหกรณ์ และกิจการสหกรณ์ในประเทศไทยนี้ ก็คือความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความเห็นอกเห็นใจ ความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน คือไม่ใช่ว่าซื่อสัตย์สุจริตในการปฏิบัติแต่ละคน แต่ว่าซื่อสัตย์ต่อกัน ถือว่าสหกรณ์นี้เป็นชีวิตจิตใจของตน ถ้าสหกรณ์อยู่ดี แต่ละบุคคลซึ่งเป็นส่วนประกอบของสหกรณ์ก็อยู่ดี...."

พระราชดำรัสในโอกาสที่อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ นำประธานสหกรณ์
การเกษตรและสหกรณ์นิคมทั่วประเทศ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดีที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๒๐

ในการทำงานร่วมกันนั้น แต่ละคนต้องช่วยตนเองก่อน ดังพระบรมราโชวาทความตอนหนึ่งว่า

"...การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างตนเองให้มั่นคง ก็เพื่อตัวเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมีพอกิน เป็นขั้นหนึ่ง และขั้นต่อไปก็คือให้มีเกียรติว่ายืนด้วยตัวเอง ไม่ใช่ว่าจะต้องให้ใครมาพยุงอยู่ตลอดเวลา เกียรติอันนี้เป็นเกียรติของคนที่ดี และโดยเฉพาะคนไทย เราต้องยืนบนขาของตนเองสมกับเป็นไท นอกจากนี้ต่อไปขั้นที่สาม เมื่อเรายืนตัวบนขาของเราเองได้แล้วก็ให้นึกถึงผู้อื่นอาจจะยังไม่ทราบวิธีการ เราทราบวิธีการแล้วก็โฆษณาวิธีการนี้ การให้อย่างนี้อย่าไปนึกว่าเราจะจนลงไปตรงกันข้าม ขอให้ทราบว่าให้วิชาการ ให้ความรู้ ให้วิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ให้ผู้อื่นสามารถปฏิบัติ เราเองเราจะรวยขึ้น คือเรามีความจริงใจ ในทางจิตใจเป็นสิ่งที่ดีงามที่สุด ..."

พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรหุบกะพง
จำกัด ณ สหกรณ์การเกษตรหุบกะพง จำกัด
วันเสาร์ที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๑๘

การยืนอยู่บนขาตัวเองให้ได้นั้น ทุกคนต้องขยัน ดังพระบรมราโชวาท ความตอนหนึ่งว่า

"....การทำงานด้วยความตั้งใจ ขยันหมั่นเพียรนั้น ทำให้เรายืนได้ เดินได้ ทำงานได้ต่อไป อันนี้ก็เป็นหลักเหมือนกับของสหกรณ์ทุกคนต้องขยันหมั่นเพียรพร้อมกัน ช่วยกัน พยุงซึ่งกันและกัน และจะมีชีวิตที่เข้มแข็งแล้วก็ต่อไปก็มีความเจริญรุ่งเรือง มีฐานะดีขึ้นเป็นลำดับ..."

พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ผู้นำสหกรณ์การเกษตรทั่วประเทศ
ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต วันจันทร์ที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๑๙

เมื่อขยันแล้วต้องมุ่งถึงความประหยัดเป็นลำดับแรก ๆ ดังพระบรมราโชวาท ความตอนหนึ่งว่า

"...ตอนแรกก็ต้องประหยัด ต้องพยายามที่จะไม่ให้มีค่าใช้จ่ายที่สูงเกินไป ในเรื่องของวิชาการก็เช่นเดียวกัน สมัยนี้เขาใช้เครื่องมือทุ่นแรง เขาใช้ปุ๋ย เขาใช้วิชาการ แต่ว่าวิชาการเหล่านี้มันก็แพง ฉะนั้น ถ้าพยายามที่จะปฏิบัติให้อยู่ในขอบเขตของกำลังเสียก่อน แล้วก็ค่อยเสริมสร้างขึ้นมาให้ค่อย ๆ มีวิชาการมากขึ้น ก็จะมั่นคง..."

พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะกรรมการ ผู้แทนสถาบันเกษตรกรระดับชาติ ณ บริเวณนาสาธิต สวนจิตรลดา วันพุธที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๑๗

เมื่อสมาชิกแต่ละคน มีพื้นฐานของความขยัน ประหยัด พัฒนาตนโดยขวนขวายหาความรู้เพื่อใช้ในการดำรงชีพแล้ว พระองค์ทรงชี้แนะให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า

"...การสหกรณ์ที่ทุกคนใฝ่ใจอยากจะทำให้สำเร็จนั้นต้องประกอบด้วยปัจจัยหลายอย่าง ถ้าแบ่งอย่างง่าย ๆ ใหญ่ ๆ ก็แบ่งได้เป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งคือความรู้วิชาการในด้านการอาชีพของตนโดยตรง ที่มีจุดประสงค์ที่จะเลี้ยงตัว และจะต้องมีความรู้หรือมีจิตใจที่จะช่วยกันคือเป็นในด้านจิตใจในด้านที่จะเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญมากของสหกรณ์..."

พระราชดำรัส พระราชทานแก่สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคมและสหกรณ์ประมงทั่วราชอาณาจักร ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันจันทร์ที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๒๒

พระราชทานหลักการสำคัญของสหกรณ์ ดังพระบรมบรมราโชวาท ความตอนหนึ่งว่า

"...หลักของสหกรณ์ที่สำคัญ ก็คือ สามารถที่จะใช้ความสามารถของคน ตามที่เขามีและไม่แก่งแย่งกัน ไม่ทะเลาะกัน ในสิ่งที่หยุมหยิมหรือในการเอาเปรียบกัน เป็นการทำลายสหกรณ์ เมื่อได้เมตตาซึ่งกันและกัน ความสามัคคีกัน ก็เกิดแรงที่จะสร้างตัวให้เจริญขึ้นได้ และเป็นผลประโยชน์ต่อแต่ละบุคคลที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ ในที่สุดก็เป็นประโยชน์แก่กลุ่มสหกรณ์นั้นเอง..."

พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ผู้นำสหกรณ์การเกษตรทั่วประเทศ ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต วันจันทร์ที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๑๙

จากความก้าวหน้าของการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรหุบกะพง จำกัด ประสบผลสำเร็จมาโดยลำดับนั้น พระองค์ได้พระราชทานแนวทางการดำเนินงานของสหกรณ์ให้เป็นแบบอเนกประสงค์ ดังพระบรมราโชวาท ความตอนหนึ่งว่า

"...สหกรณ์นี้ก็มีจุดประสงค์ก็หลายด้าน ดังชื่อว่าอเนกประสงค์ หมายความว่าไม่ใช่ว่าประสงค์อย่างเดียว มีหลายประสงค์ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของตัวก็เป็นความประสงค์ของสหกรณ์..."

พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่กลุ่มชาวไร่ ณ หมู่บ้านตัวอย่างโครงการไทย - อิสราเอล วันศุกร์ที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๑๕

พระองค์ได้พระราชทานแนวทางสหกรณ์อเนกประสงค์ ดำเนินงานในหลาย ๆ ด้าน อาทิเช่น

ด้านเงินทุนและสินเชื่อ พระองค์ทรงมีพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า

"...ชาวสหกรณ์ทุกคนหรือเกือบทุกคนเข้าใจว่า การตั้งสหกรณ์นั้นมีความดีอยู่เป็นสำคัญอยู่ที่ว่าไปกู้เงินเขาได้ ไปกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ข้อนี้เป็นของดีส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งอาจจะเป็นอันตรายก็ได้ ขอพูดตรง ๆ ว่าการไปกู้ยืมเงินในรูปใด ๆ มีเสียได้ มีอันตรายได้ เพราะว่าแต่ละคนด้วยกำลังของตนเองอาจจะมีไม่พอสำหรับกิจการที่จะให้มีความก้าวหน้าโดยรวดเร็ว แต่ว่าถ้าไม่ได้คิดดี ๆ ไปกู้ยืมเพราะคิดว่าเป็นสหกรณ์ ไปกู้ยืมเขาได้ ก็กู้ยืมมาลงทุนในสิ่งที่ไม่คุ้มค่า หรือเอาทุนคืนเขาไม่ได้ อันนี้เสียหายมาก เพราะทราบดีว่า เมื่อเราเป็นหนี้ใคร เราก็เป็นทาสเขาได้..."

พระราชดำรัส ในโอกาสที่ผู้นำสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม และสหกรณ์ประมงทั่วประเทศเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันพุธที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๒๓

ด้านรวมกันซื้อ พระองค์ทรงมีพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า

"...การรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ ทำให้ประหยัด ยกตัวอย่าง หมู่บ้านใดหรือกลุ่มใดที่ทำการเกษตรแต่ไม่ได้ปลูกข้าว ต้องไปซื้อข้าว เพราะว่าข้าวเป็นอาหารหลักของเรา ถ้าแต่ละครอบครัวไปซื้อข้าวต้องเดินทางไป เพราะไปซื้อที่ร้านที่ขายข้าวแล้วกลับมา ต้องไปบ่อย ๆ เพราะว่าไม่มีทรัพย์พอที่จะไปซื้อจำนวนมาก หรือไม่มีที่เก็บ ฉะนั้น การเดินทางไปก็จะสิ้นเปลือง และถ้าไปซื้อปลีกทีละถังสองถัง หรือทีละกระสอบ ผู้ที่ขายเขาก็ขายในราคาแพง แต่ถ้ารวมกลุ่มกันไปซื้อข้าวมาจำนวนมากพอสำหรับการใช้ของทั้งหมู่บ้านของทั้งกลุ่ม ก็เป็นจำนวนมาก ก็ไปครั้งเดียว อาจจะเช่ารถได้สักคันแล้วไปซื้อข้าว เมื่อซื้อข้าวจำนวนมาก ผู้ที่ขายเขาก็สะดวกใจ เขาก็ขายในราคาที่ถูกกว่าที่จะไปซื้อปลีก อย่างน้อยที่สุดก็ประหยัดการเดินทาง..."

พระราชดำรัส ในโอกาสที่อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์นำประธานสหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์นิคมทั่วประเทศ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันพฤหัสบดีที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๒๐

ด้านรวมกันแปรรูปผลผลิต พระองค์ทรงมีพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า

"...ก็เป็นสิ่งที่ยินดีมาก เพราะว่าพวกเราทั้งหลาย ก็ต้องมีอาหารไว้โดยเฉพาะมีข้าว ข้าวนั้นเวลาไปซื้อเป็นข้าวสารก็มีความลำบาก เพราะว่าอาจจะแพง แล้วก็เก็บไว้นานไม่ได้ ถ้าไปหาซื้อข้าวเปลือกมา หรือผลิตข้าวเปลือกของตนเองก็เก็บไว้ได้นาน ถ้ามาสีเองก็ทำให้ทุ่นไปมาก เพียงแต่ตอนแรกอาจจะต้องลงทุนเกี่ยวข้องกับโรงสี... ฉะนั้น การที่มีโรงสี กิจการโรงสี และไปซื้อข้าวเปลือกมาเก็บเป็นส่วนรวมของสหกรณ์นั้น สหกรณ์ได้กำไร ได้ประโยชน์มาก หมายถึงว่าสมาชิกสหกรณ์จะได้อยู่ดีกินดีได้สะดวกขึ้น..."

พระราชดำรัส ในโอกาสที่ผู้นำสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม และสหกรณ์ประมงทั่วประเทศ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา
วันพุธที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๒๓

ด้านการตลาดและรวมกันขาย พระองค์ทรงมีพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า

"...บางฤดูกาลสินค้าของเราราคาจะตกมาก แต่ถ้าร่วมกันขาย และหาตลาดที่สม่ำเสมอและมั่นคง แม้จะในเวลาที่สินค้าเหล่านี้ดูจะราคาตก ก็จะได้ราคาดีตลอดไป บางครั้งบางเวลาบางฤดูกาลสินค้าบางชนิดมีราคาดีกว่าที่ทางสหกรณ์ซื้อสำหรับไปจำหน่ายได้ แต่ก็เป็นเวลาอันสั้นเป็นส่วนมาก ฉะนั้น ถ้าเฉลี่ยแล้วตลอดปีรายได้ของแต่ละคนจะเพิ่มถ้าค้าขายกันเป็นปึกแผ่นอย่างมีระเบียบ และอย่างมีความสามัคคีแท้ ๆ ไม่เอาเปรียบเอารัดกัน กิจการในด้านการค้าของสหกรณ์จึงเป็นกิจการที่สำคัญที่จะต้องช่วยกันทำและช่วยโดยสุจริตใจ โดยความสามัคคี..."

พระราชดำรัส ในโอกาสที่ผู้นำสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม
และสหกรณ์ประมงทั่วประเทศ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันพุธที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๒๖

จากพระราชดำรัสและการทรงงานด้านสหกรณ์ ที่พระองค์พระราชทานไว้ทำให้การสหกรณ์โดยเฉพาะสหกรณ์ภาคการเกษตรได้แผ่ขยายไปทุกอำเภอ ทุกจังหวัดของประเทศ กว่า ๔,๕๐๐ สหกรณ์ และดำเนินการในรูปของสหกรณ์อเนกประสงค์ตามแนวพระราชดำรัส ทั้งสิ้น เช่น สหกรณ์การเกษตรนางรอง จำกัด เป็นสหกรณ์การเกษตร ระดับอำเภอ ของจังหวัดบุรีรัมย์ โดยใน พ.ศ. ๒๕๖๐ มีสมาชิกประมาณ ๕,๐๐๐ ครอบครัว มีทุนดำเนินงานกว่า ๕๐๐ ล้านบาท และมีปริมาณธุรกิจในแต่ละปี ประมาณ ๑,๐๐๐ ล้านบาท ทำธุรกิจสนองความต้องการของสมาชิกแบบอเนกประสงค์ อาทิ เช่น การระดมทุนในสหกรณ์ ส่งเสริมการออมทรัพย์ ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจรวมซื้อ ธุรกิจแปรรูป ธุรกิจรวบรวมผลผลิตข้าวและมันสำปะหลัง รวมไปถึงกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษาของสมาชิกและครอบครัวของสมาชิกแบบครบวงจร

นอกจากนี้ มีสหกรณ์โคนมหนองโพ ราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นจากการที่พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง บริษัทผลิตภัณฑ์นมหนองโพ จำกัด เพื่อแก้ปัญหาของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยเข้าไปช่วยเหลือรับซื้อน้ำนมดิบมาผลิตเป็นนมแปรรูปในโรงงานนมผงหนองโพ พร้อมกันนั้น พระองค์ได้พระราชทานแนวพระราชดำรัสให้เกษตรกรเหล่านี้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์ เมื่อสหกรณ์เจริญก้าวหน้า สามารถบริหารงานได้ด้วยตนเองแล้ว พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้โอนกิจการทั้งหมดของบริษัทผลิตภัณฑ์นมหนองโพ จำกัด รวมทั้งโรงงานนมผงหนองโพให้เป็นกรรมสิทธิ์ของสหกรณ์ นับตั้งแต่นั้นมา สหกรณ์โคนมหนองโพ ราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) ก็ได้เจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับ สามารถช่วยเหลือเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมได้เป็นอย่างดี โดยใน พ.ศ. ๒๕๖๐ มีจำนวนเกษตรกรสมาชิก ๔,๘๙๒ ครอบครัว มีแม่โครีดนมได้ โดยเฉลี่ย ๒๖,๐๐๐ ตัว ปริมาณน้ำนมดิบที่รวบรวมได้ ประมาณ ๑๘๐ ตันต่อวัน เพื่อนำมาแปรรูปในโรงงานของสหกรณ์ ออกจำหน่ายทั่วประเทศ

๕.๔.๓ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการดิน

ทรัพยากรดินในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นดินที่มีการพัฒนาค่อนข้างสูง ส่งผลให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ ดินในภาคต่าง ๆ ของประเทศ จะมีศักยภาพที่จะนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้แตกต่างกันตามสภาพปัญหาของดิน สภาพภูมิประเทศ และสภาพภูมิอากาศ ซึ่งดินปัญหาที่พบในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย มีดังนี้ (กรมพัฒนาที่ดิน, ๒๕๕๘)

ทรัพยากรดินภาคเหนือ ดินมีศักยภาพทางการเกษตรอยู่ในระดับปานกลางถึงสูง ดินปัญหาที่พบ คือ ดินทรายและดินตื้น ส่วนพื้นที่ซึ่งเป็นที่สูงมีข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื่องจากเป็นเทือกเขาและมีความลาดชันสูง เกิดปัญหาการชะล้างพังทลายของดินและหน้าดิน

ทรัพยากรดินภาคกลาง ดินมีศักยภาพทางการเกษตรอยู่ในระดับปานกลางถึงสูง ดินปัญหาที่พบ คือ ดินเป็นดินเปรี้ยวจัดในบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนใต้ ดินเค็มชายทะเล ดินทราย ดินตื้น และดินเสื่อมโทรมจากการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่เหมาะสม

ทรัพยากรดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดินส่วนใหญ่มีศักยภาพทางการเกษตรอยู่ในระดับต่ำ ดินปัญหาที่พบ คือ ดินทราย ซึ่งอุ้มน้ำได้น้อยและมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ บางพื้นที่เป็นดินตื้นหรือดินลูกรัง และเป็นดินเค็ม มีปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำ

ทรัพยากรดินภาคตะวันออก ดินที่มีศักยภาพทางการเกษตรอยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง จากการที่มีฝนตกชุก จึงมีการชะล้างหรือชะละลายธาตุอาหารออกไปจากดินสูง ทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ดินปัญหาที่พบ ได้แก่ ดินเปรี้ยวจัด ดินเค็มชายทะเล ดินทราย ดินตื้น และดินเสื่อมโทรมจากการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่เหมาะสม

ทรัพยากรดินภาคใต้ เป็นดินที่มีศักยภาพทางการเกษตรอยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง จากการที่มีฝนตกชุกและต่อเนื่องนานในรอบปี จึงมีการชะล้างหรือชะละลายธาตุอาหารออกไปจากดินสูง ทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ดินปัญหาที่พบ ได้แก่ ดินเปรี้ยวจัด ดินอินทรีย์ ดินเค็มชายทะเล ดินทราย และดินตื้น

จากการวิเคราะห์ความเหมาะสมของดินสำหรับทำการเกษตรของประเทศไทย พบว่าดินในแต่ละภาคของประเทศมีความเหมาะสมสำหรับปลูกพืชแตกต่างกัน เช่น ภาคกลางมีพื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะสมสำหรับทำนา ภาคใต้และภาคตะวันออกมีพื้นที่เหมาะสมสำหรับปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่เหมาะสมสำหรับปลูกพืชไร่ ไม้ผล ไม้ยืนต้น สำหรับพื้นที่ที่ไม่มีความเหมาะสมสำหรับปลูกพืชเนื่องจากเป็นดินปัญหาหรือมีข้อจำกัดบางประการ ทำให้ดินมีศักยภาพการให้ผลผลิตพืชต่ำ (กรมพัฒนาที่ดิน, ๒๕๕๗) จำเป็นต้องทำการแก้ไขปรับปรุงบำรุงดินและอนุรักษ์ดินและน้ำโดยน้อมนำแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มาเป็นต้นแบบในการดำเนินการ

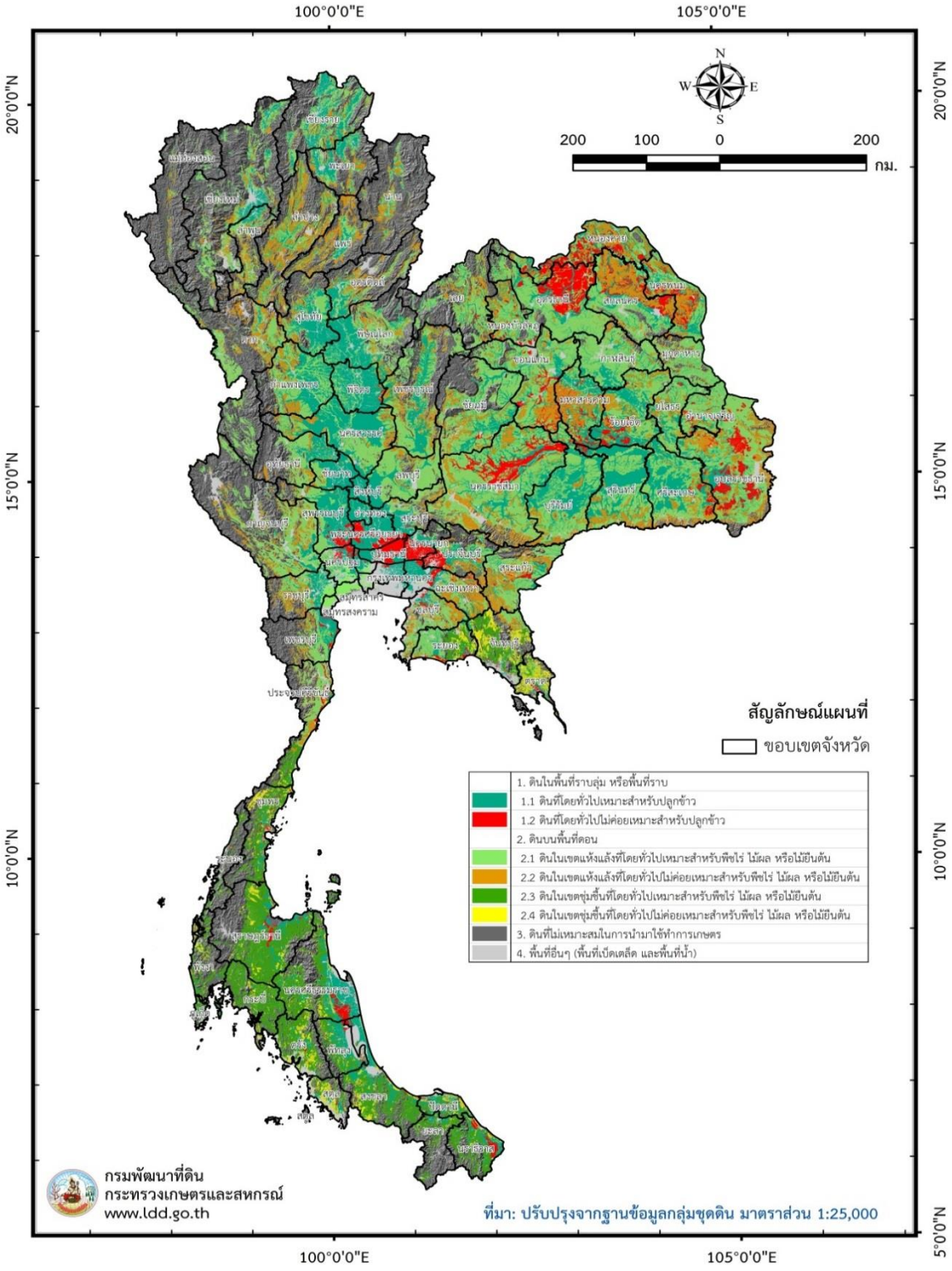

ภาพแผนที่ความเหมาะสมของดินสำหรับทำการเกษตรของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๗
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

ภาพการเจาะดินถวายรายงาน
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเริ่มให้ความสนพระราชหฤทัย เรื่องดินตั้งแต่พระองค์เสด็จประพาสพื้นที่ที่เขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ณ ที่นั้นดร.มอร์แมน ผู้เชี่ยวชาญดินจากองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้เจาะดินถวายให้ทอดพระเนตรและถวายรายงาน พระองค์ทรงทราบว่า ดินบริเวณนี้ไม่ดี เป็นทั้งดินเปรี้ยวและดินเค็ม ถึงขนาดทรงมีพระราชปรารภว่า “ดินที่เขาเต่าเลวที่สุดในโลก” คือ เป็นดินที่มีทั้งความเปรี้ยวและความเค็ม (สันทัด และพิสุทธิ์, ๒๕๕๕)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงสนพระราชหฤทัยในทุกมิติของการแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับดินต่าง ๆ ในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาดินเค็ม ดินเปรี้ยว ดินทราย ดินแข็ง หรือดินเป็นดาน ดินลูกรัง ดินปนเศษหิน ดินที่มีแร่ธาตุอาหารน้อย รวมถึงการแก้ไขปรับปรุงและฟื้นฟูดินที่เสื่อมโทรมจากการชะล้างพังทลายของหน้าดิน ตลอดจนวิธีการป้องกันการเกิดการชะล้างพังทลายและสูญเสียหน้าดิน พระองค์ได้พระราชทานแนวพระราชดำริต่าง ๆ ในการจัดการทรัพยากรดิน ซึ่งแนวพระราชดำริต่าง ๆ นั้น ได้รับการทดสอบเชิงวิชาการว่า สามารถนำไปปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมในทุกภูมิภาค ซึ่งยังประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการพัฒนาดิน การอนุรักษ์ดิน การปรับปรุงคุณภาพดิน และการจัดการทรัพยากรดินที่เป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตทางการเกษตรของประเทศ และเป็นองค์ประกอบสำคัญของสิ่งแวดล้อม ที่จะต้องรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ แนวพระราชดำริตั้งอยู่บนหลักวิชาการ **ทรงสนพระราชหฤทัยและทรงมีความเข้าใจเรื่องดินเป็นอย่างดี ดังพระราชหัตถเลขา** ว่า

ดินที่เหมาะสมสำหรับการเกษตรกรรมต้องมีคุณสมบัติต่าง ๆ ดังนี้
มีแร่ธาตุ ที่เรียกว่า ปุ๋ย ส่วนประกอบสำคัญ คือ
1) N (nitrogen) ในรูป nitrate
2) P (phosphorus) ในรูป phosphate
3) K (potassium)
และแร่ธาตุอื่นๆ O H Mg Fe
มีระดับเปรี้ยว ด่าง ใกล้เป็นกลาง (pH 7)
มีความเค็มต่ำ
มีจุลินทรีย์
มีความชื้นพอเหมาะ (ไม่แห้ง ไม่แฉะ)
มีความโปร่งพอเหมาะ (ไม่แข็ง)

๑) การพัฒนาทรัพยากรดินตามศาสตร์พระราชา

พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหรือจัดการดินปัญหาในภูมิภาคต่าง ๆ ให้เหมาะสมต่อการปลูกพืช สามารถเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้น และเกิดความยั่งยืนในการใช้ประโยชน์ที่ดินทำการเกษตรกรรม

(๑) พระราชดำริเกี่ยวกับ "เกษตรทฤษฎีใหม่" เป็นแนวทางหรือหลักการในการจัดการทรัพยากรระดับไร่นา คือ ดินและน้ำ เพื่อทำการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยการจัดสรรการใช้ประโยชน์ในที่ดินออกเป็นสัดส่วน ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐ สำหรับการทำการเกษตรแบบผสมผสาน โดยให้มีการจัดสร้างแหล่งน้ำในที่ดิน (๓๐%) ทำนาปลูกข้าว (๓๐%) ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ผัก (๓๐%) มีโรงเรือน เลี้ยงสัตว์ และทำกิจการอื่น ๆ (๑๐%) เพื่อให้เกษตรกรสามารถผลิตอาหารเลี้ยงตัวเองได้ มีรายได้สำหรับใช้จ่ายและมีอาหารไว้บริโภคตลอดปี หากมีผลผลิตเหลือก็จำหน่ายเป็นรายได้ของครอบครัว จากพอมีพอกิน ไปสู่พอมีพอใช้ ถึงพอมีอันจะกิน (มูลนิธิชัยพัฒนา, ๒๕๔๒)

(๒) พระราชดำริเกี่ยวกับ "เศรษฐกิจพอเพียง" เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง ซึ่งประกอบด้วย ความมีเหตุผล ความพอประมาณ และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ทั้งนี้ ต้องนำความรู้มาใช้ในการดำเนินงานทุกขั้นตอนด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเพียร และมีความสามัคคี การทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการปลูกพืชแบบผสมผสาน หรือไร่นาสวนผสมในพื้นที่ที่มีอยู่ ด้วยวิธีการที่ไม่ต้องลงทุนสูง ปลูกพืชที่ตลาดต้องการ และควบคุมการผลิตได้ด้วยตนเอง นำสู่ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืนของชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม (มูลนิธิชัยพัฒนา, ๒๕๔๒)

(๓) พระราชดำริเกี่ยวกับ "แกล้งดิน" หมายถึง การหาทางเร่งปฏิกิริยาเคมีในดิน ทำให้ดินที่มีสารประกอบกำมะถันอยู่ในดิน เกิดกรดกำมะถันสะสมอยู่ในดินเป็นปริมาณมากจนถึงระดับที่ทำให้ดินดังกล่าวไม่อาจใช้ปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ข้าว ข้าวโพด พืชผัก และถั่วต่าง ๆ วิธีเร่งปฏิกิริยาเคมีของดินให้เป็นกรดหรือให้เปรี้ยวมากขึ้น คือ การทำให้ดินแห้งและเปียกสลับกันไปเป็นระยะ ๆ จนกระทั่งดินเป็นกรดจัด จนไม่สามารถปลูกพืชเศรษฐกิจได้ เรียกว่า "แกล้งดิน" จากนั้นก็ศึกษาหาวิธีการปรับปรุงดินดังกล่าวให้สามารถนำกลับมาทำการเพาะปลูกพืชได้อีกครั้ง ซึ่งจากการศึกษาวิธีการปรับปรุงดิน พบว่า วิธีการจัดการดินเปรี้ยวจัดให้สามารถปลูกพืชได้ผลผลิตดี คือ การใช้วัสดุปูนร่วมกับการใช้น้ำล้างกรดออกจากดิน และใส่ปุ๋ยเพิ่มธาตุอาหารให้พืชที่ปลูก (กรมพัฒนาที่ดิน, ๒๕๕๐)

(๔) พระราชดำริเกี่ยวกับ "การห่มดิน" เป็นแนวทางการดูแลและรักษาดินอีกทางหนึ่ง เพื่อให้ดินมีความชุ่มชื้น จุลินทรีย์ทำงานได้ดี อันจะส่งผลให้ดินบริเวณนั้นทำการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การห่มดินช่วยป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน พัฒนาทรัพยากรดินให้เกิดแร่ธาตุ และช่วยคลุมหน้าดินไม่ให้วัชพืชขึ้นรบกวนพืชหลักที่ปลูก การห่มดินมีอยู่ด้วยกันหลายวิธีการ เช่น ใช้ใบหญ้าแฝก ฟางข้าว เศษใบไม้หรือวัสดุอื่น ๆ ตามที่หาได้ในพื้นที่มาคลุมดิน (วิวัฒน์, ๒๕๕๕)

(๕) พระราชดำริเกี่ยวกับ "การปลูกหญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ" เนื่องจากหญ้าแฝกมีระบบรากที่ยาวและมีปริมาณมากสามารถยึดดินได้เป็นอย่างดี ปลูกและขยายพันธุ์ได้ง่าย แนวหญ้าแฝกเปรียบเหมือนกำแพงที่มีชีวิต ช่วยชะลอความเร็วและความแรงของน้ำที่ไหลบ่า ป้องกันการสูญเสียดินและธาตุอาหารพืช เหมาะสำหรับนำไปปลูกในพื้นที่ลาดชันที่ง่ายต่อการถูกชะล้างพังทลาย (พิทยากร, ๒๕๕๗)

(๖) พระราชดำริเกี่ยวกับ "การปลูกพืชตระกูลถั่วบำรุงดิน" เนื่องจากพืชตระกูลถั่วสามารถตรึงไนโตรเจนจากอากาศและในดินมาสะสมไว้ในลำต้น เมื่อตายลงก็ย่อยลสายให้ไนโตรเจนแก่ดิน

ช่วยลดการใช้ปุ๋ยเคมี และเพิ่มอินทรียวัตถุให้แก่ดิน นอกจากนั้นยังช่วยปกคลุมหน้าดินได้ด้วย (พระปรีชา ญาณทางด้านส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๓๙)

(๗) พระราชดำริเกี่ยวกับ "การจัดพัฒนาที่ดินตามพระราชประสงค์" เป็นการจัดสรรที่ดินให้เกษตรกรที่ไม่มีที่ทำกิน เข้าอยู่อาศัยและทำประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงตระหนักถึงปัญหาของการใช้ทรัพยากรดินของประเทศในทุกภูมิภาค ทรงค้นพบแนวทางในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรดินมากมายหลายประการ ซึ่งจะแตกต่างไปตามสภาพปัญหาของดินในแต่ละภูมิภาค พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่า การแก้ไขปัญหาทรัพยากรดินของประเทศไทยให้สำเร็จและเกิดความยั่งยืน นั้น ต้อง **"เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา"** คือ ต้องทำความ**เข้าใจ**ใน**ปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการเกิดปัญหาให้ชัดเจน** หลังจากนั้นต้องศึกษาสภาพแวดล้อมและภูมิสังคมในพื้นที่นั้น ๆ เพื่อ**เข้าถึงสภาพของปัญหาที่แท้จริง** แล้วจึงลงมือทำและ**พัฒนา**เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว**ตามหลักวิชาการที่สอดคล้องตามภูมิสังคม** โดยให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมก็จะเกิดความสำเร็จและเกิดความยั่งยืน (กรมพัฒนาที่ดิน, ๒๕๕๘)

๒) การพัฒนาทรัพยากรดินในภาคเหนือ

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรชีวิตของชาวเขาที่บ้านดอยปุย จังหวัดเชียงใหม่ ทรงทราบว่าชาวเขาปลูกฝิ่นและยากจน พระองค์ ทรงตั้งโครงการหลวงขึ้น เพื่อยุติการปลูกฝิ่นของชาวเขา โดยในตอนแรกใช้ชื่อว่า "โครงการพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขา" และเปลี่ยนเป็น "มูลนิธิโครงการหลวง" ใน พ.ศ. ๒๕๓๕ ทรงใช้ "คน" เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและมองเป็นองค์รวม ชาวเขาจะต้องดีขึ้น มีอาชีพ เราช่วยขายผลผลิตได้ นำเงินคืนให้แก่ชาวเขา ซึ่งทำให้ชาวเขายอมรับว่าที่เราให้เขาทำนั้นถูกต้อง สิ่งที่เราขอต่อไปก็คือขอให้เขาช่วยดูแลทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้และดิน ให้คงอยู่และช่วยอนุรักษ์อย่างถูกวิธี เพราะคนเหล่านี้อยู่ในพื้นที่ต้นน้ำ จึงต้องปฏิบัติตน ที่จะไม่ทำให้คนที่อยู่ข้างล่างเดือดร้อน

สิ่งสำคัญในการแก้ไขปัญหาการปลูกฝิ่นในพื้นที่สูงในพื้นที่ป่าสงวน คือ **พระองค์ทรงเข้าพระทัยถึงหัวใจ ของชาวบ้าน**ไม่ว่าจะเป็นชาวเราหรือชาวเขาเป็นอย่างดี และไม่ได้ทรงมองว่าชาวบ้านเหล่านั้นเป็นผู้บุกรุกพื้นที่ป่า ซึ่งต้อง**พร้อมที่จะช่วยเขาและต้องร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหา** ดังพระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๖ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ความว่า

"...ในป่าสงวนฯ ซึ่งทางราชการได้ขีดเส้นว่า เป็นป่าสงวนหรือป่าจำแนก แต่ว่าเราขีดเส้นไว้ประชาชนก็มีอยู่ในนั้น แล้วเราจะเอากฎหมายป่าสงวนไปบังคับคนที่อยู่ในป่าที่ยังไม่ได้สงวนแล้วเพิ่งไปสงวนทีหลัง โดยขีดเส้นบนกระดาษก็ชอบกลอยู่ แต่มีปัญหาเกิดขึ้นเมื่อขีดเส้นแล้ว ประชาชนที่อยู่ในนั้นกลายเป็นผู้ฝ่าฝืนกฎหมายไป ถ้าดูในทางกฎหมายเขาก็ฝ่าฝืน เพราะว่าตรามาเป็นกฎหมายโดยชอบธรรม แต่ว่าถ้าตามธรรมชาติใครเป็นผู้ทำผิดกฎหมาย ก็ผู้ที่ขีดเส้นนั้นเอง เพราะว่าบุคคลที่อยู่ในป่านั้นเขาอยู่ก่อน เขามีสิทธิในทางเป็นมนุษย์ หมายความว่าทางราชการบุกรุกบุคคล ไม่ใช่บุคคลบุกรุกกฎหมายบ้านเมือง..."

และพระราชดำรัส เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ ความว่า

"...ชาวเขาตามที่รู้เป็นผู้ที่ทำการเพาะปลูกโดยวิธีที่จะทำให้บ้านเมืองของเราไปสู่หายนะได้ โดยที่ถางป่าและปลูกโดยวิธีที่ไม่ถูกต้อง ถ้าพวกเราทุกคนไปช่วยเขา ก็เท่ากับช่วยบ้านเมืองให้มีความดีความอยู่ดี กินดี และปลอดภัยได้อีกทั่วประเทศ เพราะถ้าสามารถทำโครงการนี้ได้สำเร็จ ให้ชาวเขาอยู่เป็น

หลักเป็นแหล่ง สามารถที่จะมีความเป็นอยู่ดีกินดีพอสมควร และสนับสนุนนโยบายที่จะรักษาป่าไม้ รักษาดินให้เป็นประโยชน์ต่อไป ประโยชน์อันนี้จะยั่งยืนมาก...”

ปัจจุบัน ชาวเขาบนดอยเลิกปลูกฝิ่นโดยหันมาปลูกพืชทดแทนฝิ่น เช่น ผลไม้เมืองหนาว ผักต่าง ๆ สามารถอยู่อาศัยและใช้พื้นที่บนดอยได้ และช่วยดูแลอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่าไม้ เป็นอย่างดีตามจิตสำนึกที่เกิดขึ้น ชาวเขาในเขตโครงการหลวง เลิกทำไร่เลื่อนลอยซึ่งเป็นผลดีต่อการอนุรักษ์ และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก สร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นในพื้นที่สูงของประเทศไทยโดยสันติวิธี มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และอยู่ร่วมกันโดยสันติสุข

นอกจากนั้น สภาพปัญหาของดินที่พบในภาคเหนือ คือ ดินบนพื้นที่สูง พื้นที่ลาดชัน เกิดการชะล้างพังทลายง่าย สูญเสียหน้าดิน สูญเสียธาตุอาหารพืช การจัดการดินปัญหาดังกล่าว จำเป็นต้องทำการอนุรักษ์ดินและน้ำ โดยใช้ทั้งวิธีกลและวิธีพืช เช่น การทำคันดินขวางความลาดชัน ทำขั้นบันได้ดินร่วมกับวิธีพืช เช่น การปลูกหญ้าแฝกขวางความลาดชัน ป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน และการสูญเสียหน้าดิน ดังพระราชดำริ เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ความว่า

“...ปลูกหญ้าแฝกเพื่อจะให้ดินนั้นพัฒนาขึ้นมาเป็นดินสมบูรณ์ โดยที่ปลูกหญ้าแฝกและทำคันกั้นไม่ให้ตะกอนเหล่านั้นไหลลงไปในห้วยก็สามารถฟื้นฟูได้อย่างดี ถ้าหากว่าไม่ได้ปฏิบัติเช่นนี้ ดินนั้นจะหมดไปเลยเหลือแต่ดินดานและทราย และดินที่อาจเป็นดินสมบูรณ์ก็ไหลลงไปในห้วยทำให้ห้วยตื้นเขิน เมื่อห้วยตื้นเขินน้ำที่ลงมาจากภูเขาก็ท่วมที่ราบ และน้ำที่ลงมาจากเขาจะลงมาโดยเร็ว เพราะว่าภูเขานั้นมีต้นไม้น้อยทำให้น้ำลงมารวมกันอย่างฉับพลันและท่วม มิหนำซ้ำเมื่อน้ำท่วมแล้วทำลายพืชผลของชาวบ้าน น้ำนั้นไหลไปเร็ว เวลาไม่กี่วันก็แห้งไม่มีน้ำใช้ ไม่สามารถที่จะฟื้นฟูการเพาะปลูก...”

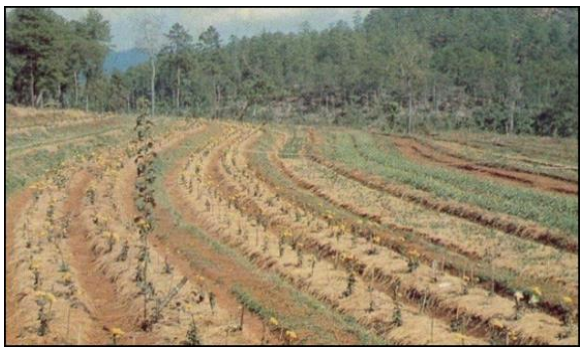

ภาพรูปแบบการปลูกหญ้าแฝกควบคู่ไปกับการทำคันคูน้ำขอบเขา
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

ภาพเมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๑๖ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมหมู่บ้านสหกรณ์ที่ ๑ โครงการจัดพัฒนาที่ดินหนองพลับ-กลัดหลวง ตำบลหนองพลับ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

๓) การพัฒนาทรัพยากรดินภาคกลาง

โครงการจัดพัฒนาที่ดินหนองพลับ-กลัดหลวง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงตระหนักว่า ยังมีราษฎรจำนวนมากขาดแคลนที่ดินทำกินเป็นของตนเอง จึงเกิดปัญหาบุกรุกทำลายป่าเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และไม่สามารถทำการเกษตรได้อย่างยั่งยืน จึงมีพระราชประสงค์ที่จะให้มีโครงการจัดการพัฒนาที่ดินแบบใหม่ขึ้น เพื่อให้เกษตรกรเข้าอยู่อาศัยและทำกินได้อย่างยั่งยืน

พ.ศ. ๒๕๑๓ โครงการจัดพัฒนาที่ดินหนองพลับ - กลัดหลวง จึงได้ก่อตั้งขึ้น โดยจัดสรรพื้นที่ให้ราษฎรเข้าทำกิน แบ่งพื้นที่ดินเป็น ๒ ส่วน ดินส่วนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ก็ให้ราษฎรเลือกปลูกพืชชนิดที่เหมาะสมกับดินและน้ำที่มีในพื้นที่ ปลูกพืชผสมผสาน และจัดการดินด้วยการใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยพืชสดบำรุงดิน ปลูกหญ้าแฝกปรับปรุงดินและนำไปปลูกในพื้นที่ที่มีปัญหาการชะล้างพังทลาย ส่วนพื้นที่ที่ไม่มีความอุดมสมบูรณ์ก็ให้ราษฎรเลี้ยงสัตว์ หมู เป็ด ไก่ ไว้บริโภค ถ้าเหลือก็จำหน่ายเป็นรายได้ ราษฎรได้น้อมนำแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” มาปฏิบัติในพื้นที่ ทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีการจัดตั้งสหกรณ์อเนกประสงค์ดำเนินธุรกิจต่าง ๆ เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมให้ดีขึ้น (กรมพัฒนาที่ดิน, ไม่ระบุปี พ.ศ., กรมส่งเสริมสหกรณ์, ๒๕๕๘) ดังพระราชดำรัส ณ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. ๒๕๓๑ ตอนหนึ่ง ความว่า

“...มีความเดือดร้อนอย่างยิ่งว่าประชาชนในเมืองไทยจะไร้ที่ดิน และถ้าไร้ที่ดินแล้ว ก็จะทำงานเป็นทาสเขา ซึ่งเราไม่ปรารถนาที่จะให้ประชาชนเป็นทาสคนอื่น แต่ถ้าเราสามารถที่จะขจัดปัญหานี้โดยเอาที่ดินจำแนกจัดสรรอย่างยุติธรรม อย่างมีการจัดตั้งจะเรียกว่านิคมหรือจะเรียกว่า หมู่หรือกลุ่ม หรือสหกรณ์ก็ตาม ก็จะทำให้คนที่มีชีวิตแร้นแค้นสามารถที่จะพัฒนาตัวเองขึ้นมาได้...”

ภาพโครงการจัดพัฒนาที่ดินหนองพลับ-กลัดหลวงก่อตั้งขึ้น พ.ศ. ๒๕๑๓
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

(๑) การพัฒนาดินทราย ดินดาน

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรพื้นที่ห้วยทราย อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเดิมพื้นที่มีสภาพป่าอุดมสมบูรณ์ แต่ได้มีการบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อปลูกพืชไร่ ใช้สารเคมีจำนวนมาก ดินขาดการบำรุงรักษา คุณภาพของดินเสื่อมโทรม เกิดการชะล้างพังทลายของดินและสูญเสียหน้าดิน บางแห่งดินแข็งเป็นดาน ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งว่า

“...หากปล่อยทิ้งไว้จะกลายเป็นทะเลทรายในที่สุด...”

“...ควรเร่งปลูกหญ้าแฝกให้มากเพราะหญ้าแฝกมีคุณสมบัติพิเศษในการพัฒนาดินหลายประการ หญ้าแฝกมีรากแข็งแรง สามารถเจาะลงในดินดานได้ลึก ปลูกง่าย ลักษณะกอแน่น เป็นกำแพงธรรมชาติที่มีชีวิต ช่วยหยุดยั้งการพังทลายของหน้าดิน ชะลอความเร็วของน้ำที่ไหลบ่า น้ำจะซึมลงไปเก็บไว้ในดินได้มาก ทำให้ดินมีความชุ่มชื้น ใบแฝกใช้คลุมดิน เพื่อรักษาความชื้น และเพิ่มปุ๋ยให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น...”

ดินทราย ดินดาน ได้รับการพัฒนาให้สามารถใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ได้ โดยใช้หญ้าแฝกมาปลูกเพื่อปรับปรุงบำรุงดินและอนุรักษ์ดินและน้ำ ตัดใบคลุมดิน รักษาความชื้นในดิน ป้องกันการชะล้างหน้าดิน เมื่อย่อยสลายเพิ่มอินทรียวัตถุให้กับดิน และระบบรากชอนไช ทำให้ดินร่วนซุยมากขึ้น

(๒) การฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรม

เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๒๙ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรโครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี ซึ่งพื้นที่มีปัญหาเป็นดินเสื่อมโทรม ดินตื้น ดินลูกรัง ดินจับตัวเป็นดานแข็ง มีผลให้รากพืชหรือรากไม้ชอนไชไปหาอาหารได้ยาก ดินอุ้มน้ำน้อย ขาดความชุ่มชื้น และขาดธาตุอาหารพืช พืชที่ปลูกไม่ค่อยเจริญเติบโต พระราชทานพระราชดำริ *“...ให้ดำเนินการศึกษาวิธีการปรับปรุงดินเสื่อมโทรม ให้สามารถใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกได้ โดยการทดสอบวางแผน และจัดระบบปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่...”* และเมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๓๕ ได้พระราชทานพระราชดำริเพิ่มเติม ณ โครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี ความว่า

“...ให้ใช้หญ้าแฝกมาช่วยในการป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน การใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ป้องกันดินที่ถูกกัดเซาะเป็นร่องลึก ปลูกหญ้าแฝกเป็นแนวแทนคันดิน...”

พื้นที่ก่อนปลูกหญ้าแฝก พ.ศ. ๒๕๔๕ พื้นที่หลังปลูกหญ้าแฝก พ.ศ. ๒๕๕๑

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๓๙ ณ โครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี พระองค์พระราชทานพระราชดำริ เพิ่มเติม ความว่า

“...การปลูกหญ้าแฝกเพื่อรักษาความชุ่มชื้นในดินให้แก่ไม้ผลและไม้ยืนต้น โดยปลูกในลักษณะเป็นแนวครึ่งวงกลมเพื่อช่วยให้หญ้าแฝกได้ทำหน้าที่รักษาความชุ่มชื่นในดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ...”

ดังนั้น การนำหญ้าแฝกมาปลูกเป็นแนวครึ่งวงกลมรอบต้นไม้ในพื้นที่ที่มีความลาดชันสามารถตัดใบคลุมดินรักษาความชื้นในดิน หรือปลูกเป็นแนวแทนคันดิน จะช่วยลดการสูญเสียหน้าดินและธาตุอาหารพืชได้ เพราะแนวหญ้าแฝกช่วยดักตะกอนดิน และระบบรากลึกช่วยดูดซับน้ำไว้ในดิน

ภาพรูปแบบการปลูกหญ้าแฝกแนววงกลมล้อมรอบต้นไม้เพื่อให้หญ้าแฝกรักษาความชุ่มชื้นของดิน

ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

๔) การพัฒนาทรัพยากรดินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัญหาของดินที่พบ คือ ดินเค็ม ดินทรายอุ้มน้ำได้น้อย ดินลูกรัง ดินขาดธาตุอาหารพืช และส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ค่อนข้างแห้งแล้ง ขาดน้ำ ทำการเกษตรกรรมได้ผลผลิตไม่ดี เกษตรกรมีรายได้น้อยและยากจน

เมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๖ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรพื้นที่ที่จะจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการจัดการดิน ดังนี้

"...ให้จัดทำ deep cultivation ในพื้นที่โครงการศูนย์ฯ ซึ่งมีสภาพเนื้อดินทรายหนา มีดินเหนียวอยู่ชั้นใต้ดิน ให้ดำเนินการโดยใช้เครื่องจักรไถกลบหน้าดินนำดินชั้นล่างให้กลับขึ้นมาอยู่ชั้นบน หรืออาจลอกดินเลนในห้วยหนองน้ำมาถมปรับปรุงหน้าดิน ใช้ปุ๋ยคอกปรับปรุงบำรุงดินให้สามารถปลูกพืชต่าง ๆ ได้..."

เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๓ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้พระราชทานพระราชดำริ สรุปความได้ดังนี้

"...สภาพดินลูกรังซึ่งมีอยู่จำนวนมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงควรพิจารณาแก้ไขปัญหาดินลูกรังโดยเร็ว โดยพิจารณาดำเนินการนำเครื่องจักร เครื่องมือมากระทุ้งชั้นดินลูกรัง แล้วนำดินชั้นล่างขึ้นมาผสมกับดินลูกรังข้างบนแล้วไถกลบ เชื่อว่าภายใน ๒ ปี สามารถปลูกพืชได้ โดยเฉพาะต้นกระถินสามารถขึ้นได้รวดเร็วดีมาก ก็น่าจะทดลองดำเนินการดู..."

ดังนั้น พื้นที่ดินเค็ม พื้นที่ดินทรายจัด พื้นที่ดินลูกรัง ได้รับการพัฒนาโดยน้อมนำแนวพระราชดำริมาประยุกต์ใช้ การฟื้นฟูดินทราย ดินลูกรังด้วยระบบไร่นาสวนผสม มีการใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปลูกพืชตระกูลถั่วหมุนเวียนบำรุงดิน สามารถปลูกพืชได้ผลผลิตดี สำหรับพื้นที่ปัญหาดินเค็ม การจัดการต้องอาศัยน้ำล้างความเค็มใส่อินทรียวัตถุเพื่อให้ดินดูดซับความชื้นไว้ในดิน หลังปลูกพืชต้องคลุมดินหรือห่มดินด้วยเศษพืชเพื่อรักษาความชื้นในดิน ปลูกพืชทนเค็ม และปลูกข้าวพันธุ์ข้าวทนเค็ม เช่น ขาวดอกมะลิ ๑๐๕ ใส่ปุ๋ยเพิ่มธาตุอาหารให้ข้าว ทำให้ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย จาก ๑๐-๑๕ ถังต่อไร่ เป็น ๓๐-๕๐ ถังต่อไร่

๕) การพัฒนาทรัพยากรดินภาคตะวันออก

ทรัพยากรดินในภาคตะวันออก ปัญหาที่พบส่วนใหญ่คือ เนื้อดินเป็นดินทราย ดินตื้น อุ้มน้ำได้น้อย ขาดความอุดมสมบูรณ์ และดินเสื่อมโทรมจากการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่เหมาะสม

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินไปเปิดศาลพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ ตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา มีราษฎรน้อมเกล้าฯ ถวายที่ดิน พระองค์ทรงทราบว่า ที่ดินบริเวณนั้นมีสภาพเสื่อมโทรมจากการใช้ประโยชน์พื้นที่ไม่เหมาะสม ไม่สามารถทำการเกษตรได้ และขาดแคลนน้ำ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นสถานที่ศึกษาเกี่ยวกับการเกษตร และพระราชทานนามว่า "ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ"

การพัฒนาพื้นที่ที่มีปัญหาดังกล่าว จนสามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ทางการเกษตรได้ดี ทำโดยพัฒนาแหล่งน้ำให้มีน้ำเพียงพอ พัฒนาดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ อนุรักษ์ดินและน้ำด้วยการปลูกหญ้าแฝก เลือกชนิดพืชปลูกให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ดังพระราชดำริเกี่ยวกับสมรรถนะของดินในพื้นที่ศูนย์ศึกษาฯ ว่า

"...เป็นดินทราย มีแร่ธาตุน้อย..."

"...ที่ดินที่อยู่ในร่องห้วยมีอยู่พอใช้ได้ ไม่มีปัญหามาก ใช้ปุ๋ยตามปกติ ที่บนเนินปรากฏว่าเป็นทราย ดินดานและหิน ต้องปลูกหญ้าตามแนวระดับ เพื่อยึดดินและให้เกิดปุ๋ยอินทรีย์ ดิน (ทราย) ที่ไม่ปลูกหญ้าถูกชะล้างเมื่อฝนตก ปลูกต้นไม้นานาชนิดเพื่อรักษาความชื้น..." และพระราชดำริ ความว่า

"...ให้ปลูกหญ้าแฝกไว้ด้วยเพราะหญ้าแฝกมีประโยชน์ในการยึดดินไม่ให้พังทลาย ช่วยรักษาหน้าดิน ช่วยกักเก็บอินทรียวัตถุในดิน ใบอ่อนยังเป็นอาหารสัตว์ได้อีกด้วย..."

ในการปลูกพืชต่าง ๆ ในพื้นที่ดินเสื่อมโทรมและขาดน้ำให้ได้ผลดีนั้น ได้พระราชทานพระราชดำริความตอนหนึ่งว่า

"...ก่อนอื่นได้สร้างเขื่อนกั้นห้วยเจ๊ก ซึ่งมีน้ำซับ..."

"...เมื่อพัฒนาน้ำขึ้นมาบ้างแล้วก็เริ่มปลูกพืชไร่ และเลี้ยงปลาในที่ลุ่ม ส่วนที่อยู่บนเนินก็เลี้ยงปศุสัตว์ ปลูกหญ้า และต้นไม้ผลและป่า การเลี้ยงปศุสัตว์ ปลูกหญ้าและต้นไม้นี้ จะทำให้ดินมีคุณภาพดีขึ้นในที่สุด จะใช้ที่ดินได้ทั้งหมด ..."

นอกจากนั้นในการดูแลรักษาดินให้มีความชุ่มชื้น จุลินทรีย์ทำงานได้ดี อันจะส่งผลให้ดินบริเวณนั้นทำการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน และพัฒนาทรัพยากรดินให้เกิดแร่ธาตุนั้น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รับสั่งให้ **"ห่มดินอย่าเปลือยดิน"** การทำให้โคนเตียนด้วยการถากเท่ากับเป็นการเปลือยดิน ทางที่ดี หากมีแรงงานตัดหญ้าน่าจะดี เพราะหญ้าที่ตัดจะเป็นอินทรียวัตถุให้ดินย่อยเป็นปุ๋ย การห่มดินยังจะช่วยคลุมหน้าดินไม่ให้วัชพืชขึ้นรบกวนต้นไม้อีกด้วย

๖) การพัฒนาทรัพยากรดินภาคใต้

ทรัพยากรดินในภาคใต้ ปัญหาที่พบส่วนใหญ่คือ ดินเปรี้ยวจัดและดินอินทรีย์ ซึ่งดินอินทรีย์นั้นเมื่อถูกนำไปใช้ประโยชน์ทางการเกษตรและมีการชักน้ำออกจะเกิดปัญหาเป็นดินเปรี้ยวจัด และดินนั้นไม่สามารถปลูกข้าวได้ เกษตรกรมีข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน มีฐานะยากจน

เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๐๒ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังจังหวัดนราธิวาสเป็นครั้งแรก และในปีต่อ ๆ มา พระองค์เสด็จฯ เยี่ยมราษฎร ทรงพบว่า ราษฎรในพื้นที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ในการทำเกษตรกรรมได้ เนื่องจากสภาพดินมีปัญหาดินเปรี้ยวและดินพรุ ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๒๗ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทานพระราชดำริ *"...ให้มีการทดลองทำให้ดินเปรี้ยวจัด โดยการระบายน้ำให้แห้งและศึกษาวิธีการแก้ดินเปรี้ยว..."* และพระราชทานพระราชดำริเพิ่มเติมใน พ.ศ. ๒๕๓๐ ความว่า *"...ให้เปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินการใหม่ โดยเปลี่ยนแปลงวิธีการสูบน้ำเข้า-ออก ในแต่ละแปลงแตกต่างกัน ..."* การปล่อยให้ดินแห้งและเปียกสลับกันปีละหลาย ๆ ครั้ง จนกระทั่งดินเป็นกรดจัดจนไม่สามารถปลูกพืชเศรษฐกิจได้ เรียกว่า "แกล้งดิน" จากนั้นก็ศึกษาหาวิธีการปรับปรุงดินดังกล่าวให้สามารถนำกลับมาทำการเพาะปลูกพืชได้อีกครั้ง ดังพระราชดำริใน พ.ศ. ๒๕๓๓ ความว่า *"...ให้เริ่มดำเนินการปรับปรุงดินโดยศึกษาวิธีการปรับปรุงดินเปรี้ยวจัดที่ไม่สามารถปลูกพืชเศรษฐกิจได้แล้ว ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้..."* ได้วิธีการที่เหมาะสมในการปรับปรุงดินเปรี้ยว คือใช้น้ำขังแล้วระบายออกล้างกรดออกจากดินร่วมกับการใช้วัสดุปูน และให้นำผลไปแก้ปัญหาดินเปรี้ยวให้แก่ราษฎรที่มีปัญหาเรื่องนี้ในเขตจังหวัดนราธิวาส ดังนั้นในการแก้ปัญหาดินเปรี้ยวนั้น เกษตรกรได้น้อมนำพระราชดำริโครงการแกล้งดินไปใช้ในพื้นที่ปลูกข้าว

และให้ปุ๋ยธาตุอาหารพืชตามความจำเป็น เกษตรกรสามารถปลูกข้าวได้เจริญเติบโตดีและให้ผลผลิตสูงขึ้น พอเพียงต่อการบริโภคของสมาชิกในครอบครัว ๓ - ๔ คน ในรอบ ๑ ปี และอาจมีเหลือจำหน่ายด้วย ดังพระกระแสรับสั่งคราวเสด็จฯ ทรงเยี่ยมจังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๓๓ ความว่า

“...สภาพพื้นที่ดินเปรี้ยวในบ้านโคกอิฐ บ้านโคกใน เกษตรกรมีความต้องการจะปลูกข้าว ทางชลประทานได้จัดส่งน้ำชลประทานให้ ให้ดำเนินการพัฒนาดินเปรี้ยวให้ใช้ประโยชน์ได้ และให้ประสานงานกับชลประทานว่า จะต้องควบคุมระดับน้ำใต้ดินอยู่เท่าใด...”

พระกระแสรับสั่งเมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินบ้านโคกอิฐ บ้านโคกใน เมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๓๕ ความว่า

“...เราเคยมาโคกอิฐ โคกใน มาดูเขาชี้ตรงนั้นๆ เขาทำแต่ว่าเขาได้เพียง ๕ ถึง ๑๐ ถัง แต่ตอนนี้ได้ขึ้นไปถึง ๔๐-๕๐ ถัง ก็ใช้ได้แล้วโดยที่ขุดอะไร ๆ ทำให้เปรี้ยวแล้วก็ระบาย รู้สึกว่านับวันเขาจะดีขึ้น ...อันนี้ลิเป็นชัยชนะ ที่ดีใจมากที่ได้ใช้งาน แล้วชาวบ้านเขาก็ดีขึ้น แต่ก่อนชาวบ้านเขาต้องซื้อข้าว เดี๋ยวนี้เขามีข้าวอาจจะขายได้...”

ผลสัมฤทธิ์จากการนำผลการศึกษาโครงการแกล้งดิน ไปเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชนที่บ้านยูโย อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งประสบปัญหาสภาพดินเปรี้ยวจัดเนื้อที่กว่า ๓,๐๐๐ ไร่ โดยในช่วงฤดูแล้งจะเกิดไฟไหม้และในช่วงฤดูฝนจะมีน้ำท่วมขัง เกษตรกรไม่สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้จึงต้องปล่อยพื้นที่ร้างไว้ การดำเนินการพัฒนาพื้นที่บ้านยูโยนั้น ได้ใช้รูปแบบของเกษตรทฤษฎีใหม่ และทำการปรับปรุงบ่อน้ำในดินเปรี้ยว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชดำรัสให้จัดทำโครงการผันน้ำจืดจากคลองสุไหงปาดีมาใช้ในพื้นที่ดินเปรี้ยวบ้านยูโย เพื่อเจือจางความเปรี้ยวของดิน สำหรับน้ำที่จะกักเก็บลงสู่ในบ่อซึ่งจะเป็นกรด พระองค์ทรงมีพระราชกระแสให้หาแนวทางแก้ไข ซึ่งได้ใช้วิธีการดาดขอบสระด้วยหินปูน พบว่า เมื่อน้ำลงสู่ในสระแล้วค่า pH อยู่ที่ ๕.๘ เพิ่มขึ้นจากค่า pH เดิม (๔.๐) จึงได้นำวิธีการนี้ไปใช้กับทุกบ่อ ทำให้สามารถนำน้ำไปใช้ประโยชน์ได้ และสามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ยูโยได้จนถึงปัจจุบัน (อภิชาต, ๒๕๕๘)

ภาพการพัฒนาพื้นที่บ้านยูโย
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

๕.๔.๔ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการป่าและสิ่งแวดล้อม

“...ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่มีความสำคัญควบคู่กับการพัฒนาความเจริญก้าวหน้า ซึ่งเป็นปัญหาร่วมกันของทุกประเทศ กล่าวคือการพัฒนา ยิ่งรุดหน้า ปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและภาวะมลพิษก็ยิ่งก่อตัว และทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่กำลังประสบกับปัญหาดังกล่าวอยู่ในขณะนี้...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร วันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๔๕

จากพระราชดำรัสดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าปัญหาการจัดการป่าและสิ่งแวดล้อมนับเป็นปัญหาสำคัญที่เราจะละเลยมิได้ ยิ่งมีการพัฒนามากขึ้นเท่าไร ปัญหาต่าง ๆ ด้านการจัดการป่าและสิ่งแวดล้อมก็ตามมามากขึ้น หากไม่มีการวางแผนการจัดการที่ดีและเหมาะสม

นับแต่ทรงขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. ๒๔๘๙ นับเป็นเวลา ๗๐ ปี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชกรณียกิจหลายด้านที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ การอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่าไม้ ตลอดจนการจัดการกับปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมโดยพระราชกรณียกิจเหล่านี้เกิดขึ้นจากพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถในการคิดค้นดัดแปลง ปรับปรุง และแก้ไข มีทฤษฎี และวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของพสกนิกรและระบบนิเวศอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ของประเทศไทยสืบไป

พระองค์ได้ทรงมีแนวพระราชดำริและมีการนำไปสู่ปฏิบัติจริงให้เห็นผลมากมาย มีหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าและสิ่งแวดล้อม ที่เป็นองค์ความรู้และสามารถนำมาใช้เป็นแนวปฏิบัติต่อได้เพื่อการพัฒนา ซึ่งจัดได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของศาสตร์พระราชา

จุดเริ่มของศาสตร์พระราชาในเรื่องนี้มาจากการมีป่าไม้สาธิตซึ่งเป็นพระราชดำริเริ่มแรกส่วนพระองค์ โดยในต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับ ณ วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นประจำแทบทุกปี โดยเสด็จฯ โดยรถยนต์พระที่นั่ง ประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๐๔ ขณะเสด็จพระราชดำเนินผ่านอำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรีนั้น มีต้นยางขนาดใหญ่ปลูกเรียงรายทั้งสองข้างทาง จึงได้มีพระราชดำริที่จะสงวนบริเวณป่ายางนี้ไว้ให้เป็นส่วนสาธารณะ แต่ในระยะนั้นไม่อาจดำเนินการได้เนื่องจากต้องจ่ายเงินค่าทดแทนในอัตราที่สูง เพราะมีราษฎรมาทำไร่ทำสวนในบริเวณนั้นจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จึงได้ทรงเริ่มทดลองปลูกต้นยางด้วยพระองค์เอง โดยทรงเพาะเมล็ดยางในกระถางบนพระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล และได้ทรงปลูกต้นยางนั้นในแปลงป่าไม้ทดลองในบริเวณแปลงทดลองปลูกต้นยางนาพร้อมข้าราชบริพาร เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๐๔ จำนวน ๑,๒๕๐ ต้น ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ทั่วประเทศมาปลูกในบริเวณที่ประทับในพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ในลักษณะป่าไม้สาธิต นอกจากนี้ยังได้สร้างพระตำหนักเรือนต้นในบริเวณป่าไม้สาธิตนั้นเพื่อทรงศึกษาธรรมชาติวิทยาของป่าไม้ด้วยพระองค์เองอย่างใกล้ชิดและลึกซึ้งใน พ.ศ. ๒๕๐๘

หลังจากนั้นจึงมีพระราชดำริและโครงการต่าง ๆ ตามมาที่สามารถประมวลและรวบรวมสิ่งที่เรียกว่าเป็น ศาสตร์พระราชาที่ว่าด้วยการจัดการป่าและสิ่งแวดล้อม มานำเสนอเพื่อแสดงถึงพระราชกรณียกิจที่ทรงมีเมตตาต่อพสกนิกรชาวไทยพอสังเขป ดังนี้

ภาพศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการป่าและสิ่งแวดล้อม

ที่มา : ดร. ถวิลวดี บุรีกุล

๑) การสร้างความ “เข้าใจ” ในสรรพสิ่ง

เพื่อการจัดการป่าไม้และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนนั้น มีสิ่งที่สำคัญคือความเข้าใจในความจริงของธรรมชาติ ระบบนิเวศของพื้นที่ การรู้จักป่า การมีแนวคิดเรื่อง “ปลูกป่าในใจคน” “รู้ได้ด้วยตนเอง” เพื่อนำไปสู่การ “ปลูกจิตสำนึก” จึงเป็นคำกล่าวที่ทำให้เข้าใจหลักการพื้นฐานหรือหัวใจของการจัดการที่ชัดเจนที่สุด

“ปลูกป่าในใจคน” เพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องของระบบนิเวศป่าไม้

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเริ่มต้นโครงการป่าไม้สาธิตในบริเวณพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เพื่อรวบรวมและศึกษาวงจรของป่าและพันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ ถือว่าเป็นการริเริ่มในเรื่องของป่าไม้ เป็นการสร้างความเข้าใจเรื่องของป่าไม้และวงจรของป่าตลอดจนระบบนิเวศของป่า ทำให้ในเวลาต่อมา ได้ทรงมีพระราชดำริที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องในอีกหลาย ๆ เรื่อง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงตระหนักถึงความสำคัญของป่าไม้มาตั้งแต่เสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมราษฎรทั่วทุกภูมิภาค ทรงได้เห็นสภาพป่าไม้ที่ทรุดโทรมและถูกทำลายมากมาย จึงทรงมีพระราชดำริให้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ เพื่อให้ประชาชนได้มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีในสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ และสามารถพึ่งพาตนเองได้หลายโครงการ ทั้งที่เป็นโครงการส่วนพระองค์ โครงการพระราชดำริป่าและดิน

ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่ง เมื่อครั้งเสด็จฯ ไปหน่วยงานพัฒนาต้นน้ำทุ่งจ๊อ พ.ศ. ๒๕๑๙ ความว่า

“...ควรจะปลูกต้นไม้ในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...”

พระองค์ทรงเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจกับราษฎรให้รู้ถึงประโยชน์ของป่า และการอยู่ร่วมกับป่าอย่างพึ่งพาอาศัยกัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราษฎรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกป่า จนสามารถจัดตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์ป่าช่วยกันดูแลรักษาป่า รู้จักนำพืชป่ามาบริโภคใช้สอยอย่างเหมาะสม อันเป็นที่มาของการคืนความสมบูรณ์ให้กับพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ป่าไม้จึงเป็นทั้งพื้นที่เติบโตของพืชพรรณธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ และเป็นพื้นที่ที่รวมความจงรักภักดีอย่างเป็นรูปธรรมที่พสกนิกรร่วมใจกันถวายแด่พระมหากษัตริย์ด้วย

ปลูกต้นไม้ในใจคน จึงเป็นการทำความเข้าใจว่าเราปลูกต้นไม้ทำไม ต้องให้เห็นประโยชน์ว่าประโยชน์คืออะไร จำเป็นต่อชีวิตอย่างไร และปลูกต้นไม้เป็นการปลูกจิตสำนึกเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดินน้ำลมไฟที่อยู่รอบตัวเรา เป็นเรื่องของการสร้างความรู้และหลักการจึงเป็นการสร้างความเข้าใจในเรื่องของระบบนิเวศและความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งเพื่อการพัฒนา เป็นการ***ระเบิดจากภายใน***สร้างแรงบันดาลใจที่นำไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการศึกษาความจริงในธรรมชาติและให้ประชาชนได้รู้ด้วยตนเอง ทั้งชาวบ้านหรือชาวเขาซึ่งบางคนไม่ได้เรียนหนังสือแต่ก็มีความรู้เพราะเป็นการรู้จักธรรมชาติ การที่สามารถรู้ได้ด้วยตนเองนั้นคือการปลูกต้นไม้ในใจคนนั่นเอง และนำไปสู่การปลูกจิตสำนึกเพื่อให้ประชาชนได้เห็นประโยชน์และความจำเป็นของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะป่าไม้และก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ยิ่งใหญ่ก็คือการสร้างสมดุลของธรรมชาติ

๒) การ “เข้าถึง” การจัดการอย่างแท้จริง

ทรงมีแนวคิดมากมายที่มาจากการคิดวิเคราะห์สภาวการณ์ที่แตกต่างกันไป และนำมาสู่การมีแนวทาง ที่นำไปทดลองให้เห็นผล อาทิ การปลูกป่า ๓ อย่างได้ประโยชน์ ๔ อย่าง การสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้นการปลูกหญ้าแฝกเพื่อลดการชะล้างพังทลายของหน้าดินการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูกเป็นต้นเพื่อให้ป่าสามารถฟื้นกลับคืนความอุดมสมบูรณ์ซึ่งจะช่วยให้เกิดความชุ่มชื้นฝนตกตามฤดูกาลและเพิ่มศักยภาพในการเก็บกักน้ำได้ดีขึ้น เป็นการเพิ่มน้ำในฤดูแล้งและกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูฝน น้ำจะอยู่ในดินที่มีความชุ่มชื้นทำให้น้ำมีปริมาณเพียงพอและไหลสม่ำเสมอทั้งปี ป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน กันตะกอนที่ไหลลงมาได้ อันจะส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น เกิดประโยชน์ทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมของประเทศอย่างยั่งยืน

(๑) การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงห่วงใยในปัญหาปริมาณป่าไม้ลดลงเป็นอย่างมาก จึงทรงพยายามค้นหาวิธีนานาประการที่จะเพิ่มปริมาณของป่าไม้ในประเทศไทยให้เพิ่มมากขึ้นอย่างมั่นคงและถาวร โดยมีวิธีการที่เรียบง่ายและประหยัดในการดำเนินงานตลอดจนเป็นการส่งเสริม ระบบวงจรป่าไม้ในลักษณะอันเป็นธรรมชาติดั้งเดิมตามหลักการฟื้นฟูสภาพป่าด้วยวัฏธรรมชาติ (Natural Reforestation) อาศัยระบบวงจรป่าไม้ และการทดแทนตามธรรมชาติ เป็นการปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเติบโตของต้นไม้และควบคุมไม่ให้มีคนเข้าไปตัดไม้ ไม่มีการรบกวนเหยียบย่ำต้นไม้เล็ก ๆ เมื่อทิ้งไว้ช่วงระยะเวลา จะกลายเป็นการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ดังพระราชดำรัสเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๗ *“...ทิ้งป่าไม้นั้นไว้ ๔ ปี ตรงนั้น ไม่ต้องทำอะไรเลย แต่ป่าเจริญเติบโตเป็นป่าสมบูรณ์ โดยไม่ต้องปลูกสักต้นเดียว... คือว่าการปลูกนั้น สำหรับอยู่ที่ปล่อยให้เขาขึ้นเอง...”*

การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก มีวิธีการที่สำคัญ คือ

"ถ้าเลือกได้ที่ที่เหมาะสมแล้ว ก็ทิ้งป่านั้นไว้ตรงนั้น ไม่ต้องไปทำอะไรเลยป่าจะเจริญเติบโตขึ้นมาเป็นป่าสมบูรณ์โดยไม่ต้องไปปลูก เลยสักต้นเดียว"

" ไม่ไปรังแกป่าหรือตอแยต้นไม้เพียงแต่คุ้มครองให้ขึ้นเองได้เท่านั้น"

" ในสภาพป่าเต็งรังป่าเสื่อมโทรมไม่ต้องทำอะไรเพราะตอไม้ ก็จะแตกกิ่งออกมาอีกถึงแม้ต้นไม้สวยแต่ก็เป็นต้นไม้ใหญ่ได้"

(๒) การปลูกป่าทดแทน

การปลูกป่าทดแทนเป็นแนวทฤษฎีการพัฒนาป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานมรรควิธีในการปลูกป่าทดแทนเพื่อคืนธรรมชาติสู่แผ่นดินด้วย วิถีทางแบบผสมผสานกันในเชิงปฏิบัติดังพระราชดำริ ความตอนหนึ่งว่า *“การปลูกป่าทดแทนจะต้องทำอย่างมีแผนโดยการดำเนินการไปพร้อมกับการพัฒนาชาวเขา ในการนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ชลประทาน และฝ่ายเกษตรจะต้องร่วมมือกันสำรวจต้นน้ำในบริเวณพื้นที่รับผิดชอบเพื่อวางแผนปรับปรุงต้นน้ำ และพัฒนาอาชีพได้อย่างถูกต้อง”* นอกจากนี้ ตามพระกระแสรับสั่ง เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๓๗ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ทรงแนะนำให้ปลูกป่าทดแทนพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกบุกรุกแผ้วถางและพื้นที่ป่าที่เสื่อมโทรม โดยพิจารณาปลูกพันธุ์ไม้ดั้งเดิม บางพื้นที่อาจใช้ไม้โตเร็วเป็นไม้นำและให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการปลูกและดูแลรักษาเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ อีกทั้งเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้เห็นความสำคัญของป่าไม้

การปลูกป่าทดแทนตามไหล่เขา *“...การปลูกป่าทดแทนตามไหล่เขา จะต้องปลูกต้นไม้หลาย ๆ ชนิด เพื่อให้ได้ประโยชน์อเนกประสงค์ คือ มีทั้งไม้ผล ไม้สำหรับก่อสร้าง และไม้สำหรับทำฟืนซึ่งราษฎรจำเป็นต้องใช้ ซึ่งเมื่อตัดไปใช้แล้วก็ปลูกทดแทนเพื่อหมุนเวียนทันที...”* พระราชดำรัส วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๐ ณ โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่สา อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ปลูกป่าในที่สูง ทรงแนะนำวิธีการ ดังนี้ *"...ใช้ไม้จำพวกที่มีเมล็ดทั้งหลายปลูกบนยอดที่สูง เมื่อโตแล้วออกฝัก ออกเมล็ด ก็จะลอยตกลงมาแล้วงอกเองในที่ต่ำต่อไปเป็นการขยายพันธุ์โดยธรรมชาติ..."..."...การปลูกป่าทดแทนจะต้องรีบปลูกต้นไม้ คลุมแนวร่องน้ำเสียก่อนเพื่อ ให้ความชุ่มชื้นแผ่ขยายออกไป..."*

ปลูกป่าต้นน้ำลำธาร หรือ การปลูกป่าธรรมชาติ ทรงเสนอแนวทางปฏิบัติว่า

ก) ปลูกต้นไม้ที่ขึ้นอยู่เดิม คือ " ศึกษาดูก่อนว่าพืชพันธุ์ไม้ดั้งเดิมมีอะไรบ้างแล้วปลูกแซมตามรายการชนิดต้นไม้ที่ศึกษามาได้ "

ข) งดปลูกไม้ผิดแผกจากถิ่นเดิม คือ "ไม่ควรนำไม้แปลกปลอมต่างพันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาปลูกโดยยังไม่ได้ศึกษาอย่างแน่ชัดเสียก่อน "

(๓) การปลูกป่าโครงการ

การปลูกป่าโครงการต่างจากการปลูกป่าทดแทนรวมถึงการปลูกไม้ไผ่และหวายเพื่อให้ราษฎรได้ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้จำหน่ายเป็นรายได้ให้ราษฎรเห็นประโยชน์ของโครงการ การอนุรักษ์ซึ่งเป็นเรื่องที่ให้ประชาชนเข้าใจและมีความร่วมมือในเรื่องของการรักษาป่าและไม่ควรถางป่าทำลายเขาเพื่อป้องกันน้ำ สัตว์หน้าดิน มีการปลูกไร่ขั้นบันได ปลูกพืชเพื่อรักษาหน้าดินไม่ให้ดินพังทลาย

(๔) การจัดการป่าไม้

ก) ให้คนอยู่ร่วมกับป่า การจัดการป่าไม้โดยการ***ให้คนอยู่ร่วมกับป่า*** เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ดินให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจจัดสรรให้เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินได้ทำการเพาะปลูกและช่วยดูแลรักษาป่าต้นน้ำลำธารไม่แผ้วถางป่าต่อไปทั้งยังปลูกป่าทดแทนนอกฤดูเพาะปลูกได้ ทำให้ชาวบ้านได้มีที่ทำกินชั่วลูกชั่วหลานแต่ไม่ได้รับกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

“ทุกคนจะต้องช่วยกันดูแลรักษาป่าไม้ซึ่งเป็นของส่วนรวมและร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในงานปลูกทดแทน จะได้มีน้ำเพียงพอสำหรับการเพาะปลูก สำหรับพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ก็จะส่งเสริมให้คนปลูกต่อไป ทั้งนี้ ทางโครงการฯ จะช่วยเหลือแนะนำในด้านหลักวิชาการเกษตรและระบบชลประทาน...”

พระราชดำริ ณ โครงการหลวงพัฒนาต้นน้ำ หน่วยที่ ๑๘ แม่ตะละ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑

ข) ทรงใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ

ทรงเข้าใจถึงธรรมชาติและต้องการให้ประชาชนใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทรงมองอย่างละเอียดถึงปัญหาธรรมชาติ หากเราต้องการแก้ไขธรรมชาติ จะต้องใช้ธรรมชาติเข้าช่วยเหลือ อาทิ การแก้ไขปัญหาป่าเสื่อมโทรมได้พระราชทานพระราชดำริ การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ปล่อยให้ธรรมชาติช่วยในการฟื้นฟูธรรมชาติ หรือแม้กระทั่ง การปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง ได้แก่ ปลูกไม้เศรษฐกิจ ไม้ผล และไม้ฟืน นอกจากได้ประโยชน์ตามชื่อของไม้แล้ว ยังช่วยรักษาความชุ่มชื้นให้แก่พื้นดินด้วย เห็นได้ว่าทรงเข้าใจธรรมชาติ และมนุษย์อย่างเกื้อกูลกัน ทำให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ การปลูกป่า ๓ อย่าง ได้ประโยชน์ ๔ อย่าง นับว่าเป็นแนวคิดที่บูรณาการการปลูกต้นไม้และการได้ผลที่คุ้มค่าที่สุด

“...เดี๋ยวนี้ทุกคนก็คงเข้าใจแล้วว่า ป่า ๓ อย่าง นั้น คืออะไร. แต่ให้เข้าใจว่าป่า ๓ อย่าง นี้มีประโยชน์ ๔ อย่าง ไม่ใช่ ๓ อย่าง ป่า ๓ อย่าง ที่บอกว่าเป็นไม้ฟืน เป็นไม้ผล และไม้สร้างบ้านนั้น ความจริงไม้ฟืนกับไม้ใช้สอยก็อันเดียวกัน ไม้สร้างบ้านกับไม้ใช้สอยก็อันเดียวกัน แต่เราแบ่งออกไปเป็นไม้ทำฟืน ไม้สร้างบ้านเรือน รวมทั้งไม้ทำศิลปหัตถกรรมแล้วก็ไม้ผล...”

“...เรื่องป่า ๓ อย่าง คือ ไม้ฟืน ไม้ผล ไม้สร้างบ้าน ประชาชนมีความรู้ ทั้งคนที่อยู่บนภูเขา ในที่ราบ เขามีความรู้ เขาทำงานมาตั้งหลายชั่วคนแล้ว เขาทำกันอย่างดีเขามีความรู้ความเฉลียวฉลาด เขารู้ว่าตรงไหนควรจะทำกิจกรรมเขารู้ว่าที่ไหนควรจะเก็บไม้ไว้ แต่ว่าที่เสียไปเพราะว่าพวกที่ไม่รู้เรื่อง ไม่ได้ทำมานานแล้ว ทิ้งมานานแล้ว ทิ้งกสิกรรมมานานแล้ว ก็ไม่รู้เรื่อง แล้วก็มาอยู่ในที่ที่มีความสะดวก ก็เลยทำให้เชื่อว่าชีวิตมันเป็นไปได้โดยที่ทำกสิกรรมที่ถูกต้อง...”

“...การปลูกป่า ๓ อย่างได้แต่ให้ประโยชน์ ๔ อย่าง ซึ่งได้แก่ไม้ผล ไม้สร้างบ้านและไม้ฟืนนั้น สามารถให้ประโยชน์ได้ถึง ๔ อย่าง คือ นอกจากประโยชน์ในตัวเองตามชื่อแล้ว ยังสามารถให้ประโยชน์ที่ ๔ ซึ่งเป็นข้อสำคัญคือสามารถช่วยอนุรักษ์ดินและน้ำลำธารด้วย...”

“...การปลูกป่า ถ้าให้ราษฎรมีประโยชน์ให้เขาอยู่ได้ให้ใช้วิธีปลูกไม้ ๓ อย่าง แต่มีประโยชน์ ๔ อย่าง คือ ไม่ใช้สอย ไม้กินได้ ไม้เศรษฐกิจ โดยปลูกรองรับการชลประทาน ปลูกรับการซับน้ำ และปลูกอุดช่องไหลตามร่องห้วยโดยรับน้ำฝนอย่างเดียว ประโยชน์ที่ ๔ คือ ได้ระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ...”

พระบรมราโชวาทในงานปิดการสัมมนาการเกษตรภาคเหนือ
ณ งานเกษตรภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔

ค) การปลูกป่าทดแทน

พระราชดำริเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ นำมาสู่การดำเนินการในหลายส่วนราชการ ทั้งกรมป่าไม้และศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทุกแห่ง โดยมีการปลูกไม้ใช้สอย ไม้กินได้ และไม้เศรษฐกิจ ซึ่งนอกจากจะให้ประโยชน์ดังกล่าวแล้ว ยังมีประโยชน์อย่างที่ ๔ คือ อนุรักษ์ดินและอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร สามารถช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนได้อย่างมหาศาล ทั้งนี้การปลูกป่าทดแทนมีแนวทางที่สามารถสรุปได้ดังนี้

ง) ในกรณีที่ป่าไม้ถูกทำลาย

การปลูกป่าทดแทนด้วยโดยการปลูกไม้ฟืน เพื่อให้คนเห็นประโยชน์และแจกกล้าให้ประชาชนปลูกหมุนเวียน และเป็นการช่วยเหลือกันและกัน ในการปลูกมาให้พิจารณาใช้ไม้ให้ถูกประเภทและทดแทนหมุนเวียนเพื่อไม่ให้ต้นไม้สูญไป นอกจากนี้ควรสำรวจหาพื้นที่ขยายเป็นพื้นที่เพาะปลูกและสำรวจแหล่งน้ำเพื่อการชลประทาน สำหรับป่าต้นน้ำให้ทำการรักษาป่าและปลูกป่าในบริเวณยอดเขาและปลูกไม้ยืนต้นเพื่อให้ความชุ่มชื่น ทั้งนี้ จะได้ฝนจากธรรมชาติ ต้นไม้จะยึดดินทำให้เกิดฝนตกและรักษาสภาพป่าไว้ได้ ทำให้มีน้ำตลอดปี สำหรับการปลูกไม้ฟืนนั้นก็สามารถตัดใช้ได้แต่ต้องปลูกทดแทน

การฟื้นฟูสภาพป่า นอกจากนี้เมื่อคราวที่เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ตำบลห้วยทราย (๕ เมษายน ๒๕๒๖) พระองค์ทอดพระเนตรเห็นความเสื่อมโทรมของพื้นที่โดยรอบพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน ที่มีแต่ความแห้งแล้งและดินเสื่อมโทรมอย่างรุนแรง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” จึงได้รับการจัดตั้งขึ้น และทรงมีพระราชปรารภว่า

“...หากปล่อยทิ้งไว้ จะกลายเป็นทะเลทรายในที่สุด...”

แนวทางการพัฒนาพื้นที่นี้เน้นหลักการ คือ การฟื้นฟูป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ได้มีการดำเนินงานหลายวิธี อาทิ การปลูกหญ้าแฝก การสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้นและการฟื้นฟูสภาพป่า โดยที่การปลูกหญ้าแฝก จัดเป็นกำแพงธรรมชาติที่มีชีวิต แบ่งการปลูกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ปลูกขวางตามแนวระดับบนพื้นที่ลาดชัน เพื่อช่วยชะลอความเร็วของกระแสน้ำที่ชะล้างหน้าดินและปลูกเพื่อทลายดินที่แข็งเป็นดานให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ ส่วนการสร้างความชุ่มชื้น ดำเนินการโดยการสร้างฝายแม้ว (Check Dam) โดยการนำวัสดุตามธรรมชาติหรือที่มีอยู่ในพื้นที่มาใช้ปิดกั้นทางน้ำ ร่องเขาและพื้นที่ที่มีความลาดชันซึ่งอยู่ตอนบนของภูเขาเพื่อช่วยชะลอการไหลของน้ำให้ช้าลงและดักตะกอนไว้ และการทำคันดินซึ่งสามารถทำได้ ๒ ลักษณะ คือ คันดินกั้นน้ำ (Terracing) เป็นการสร้างคันดินขวางพื้นที่ลาดเอียง ในบริเวณที่ราบเชิงเขาเพื่อเก็บกักน้ำไว้ในพื้นที่ และคันดินเบนน้ำ (Diversion) เป็นการขุดดินให้เป็นร่องหรือบางส่วนยกระดับคันดินให้สูงขึ้นเพื่อเชื่อมต่อกับคันดินกั้นน้ำ เมื่อมีฝนตกและปริมาณมาก น้ำจะสามารถไหลกระจายได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้คันดินทั้งสองแบบยังสามารถใช้เป็นถนนสัญจรไปมา และเป็นแนวป้องกันไฟป่าได้อีกด้วย

ทั้งนี้การฟื้นฟูสภาพป่าไม้ ดำเนินการในหลายลักษณะได้แก่

- ปลูกป่า ๓ อย่างประโยชน์ ๔ อย่าง ดังกล่าวแล้ว ประโยชน์อย่างที่ ๑ คือ การปลูกไม้โตเร็วเพื่อพัฒนาและสร้างหน้าดินขึ้นใหม่ รวมทั้งยังสามารถนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงได้ ประโยชน์อย่างที่ ๒ คือ ปลูกไม้ดั้งเดิมที่มีความแข็งแรงและทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศ ประโยชน์ที่ ๓ คือ ปลูกไม้เศรษฐกิจหรือไม้ผล เพื่อนำไม้มาใช้ในอนาคต ประโยชน์ที่ ๔ คือ การอนุรักษ์ดินและน้ำ ช่วยสร้างความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่

- ระบบภูเขาป่า คือ การนำพลังงานแสงอาทิตย์ สูบน้ำจากอ่างเก็บน้ำขึ้นไปใส่ถังพักน้ำที่ก่อสร้างไว้บนภูเขาให้น้ำล้นและปล่อยให้ไหลกระจายไปตามพื้นที่โดยรอบถังพักน้ำ แล้วปลูกต้นไม้ไว้รอบ ๆ พื้นที่ วิธีการนี้ทำให้พันธุ์ไม้มีอัตราการรอดตายค่อนข้างสูง เป็นการปลูกป่าจากด้านบนลงสู่ด้านล่าง

- การปลูกป่าโดยไม้ต้องปลูกซึ่งเป็นผลที่ได้รับจากการสร้างระบบภูเขาป่า เนื่องจากพันธุ์ไม้ที่รอดตายและสามารถเจริญเติบโตได้ จะผลิดอกออกผล เมล็ดหรือผลที่แก่จะร่วงหล่น ทำให้เกิดการเจริญเติบโตเป็นต้นใหม่หรือเมื่อไม่มีการบุกรุกพื้นที่ปล่อยทิ้งไว้ตามธรรมชาติในระยะเวลาหนึ่ง พืชต่าง ๆ ก็สามารถแตกหน่อและเจริญเติบโตเป็นต้นใหม่ได้ มีพืชพันธุ์ไม้ขึ้นเต็มร่องเขา เป็นการคืนป่าตามธรรมชาติโดยไม่ต้องปลูกสามารถประหยัดงบประมาณได้ด้วย

- ฝายชะลอความชุ่มชื้น เนื่องจากน้ำบางส่วนที่ไหลลงมาจากระบบภูเขาป่าจะไหลมาที่แนวฝายชะลอความชุ่มชื้นหรือฝายแม้ว (Check Dam) จะมีการกระจายน้ำโดยใช้ท่อไม้ไผ่ ท่อสายยาง หรือท่อพีวีซีเจาะรูต่อขยายไปทางด้านข้างให้น้ำกระจายออกไป เพื่อสร้างความชุ่มชื้นในพื้นที่แล้วจึงทำการปลูกป่าเสริม

- ระบบป่าเปียก **พระราชดำริ "ป่าเปียก" เกิดขึ้นเพื่อเป็นแนวในการป้องกันไฟป่า ทรงคิดค้นขึ้นโดยนำหลักการที่แสนง่าย แต่ได้ประโยชน์มหาศาล โดยใช้หลากหลายวิธีการประกอบกันซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ทรงพระราชทานวิธีการก่อสร้าง "ป่าเปียก" ไว้ประกอบด้วย**

วิธีการแรก คือ การทำระบบป้องกันไฟไหม้ป่า โดยใช้แนวคลองส่งน้ำและแนวพืชชนิดต่าง ๆ ปลูกตามแนวคลองนี้ **วิธีที่สอง** คือ การสร้างระบบการควบคุมไฟป่าด้วยแนวป้องกันไฟป่าเปียกโดยอาศัยน้ำชลประทานและน้ำฝน **วิธีที่สาม** โดยการปลูกต้นไม้โตเร็วคลุมแนวร่องน้ำเพื่อให้ความชุ่มชื้นค่อย ๆ ทวีขึ้นและแผ่ขยายออกไปทั้งสองร่องน้ำ ซึ่งจะทำให้ต้นไม้งอกงามและมีส่วนช่วยป้องกันไฟป่า เพราะไฟป่าจะเกิดขึ้นง่ายหากป่าขาดความชุ่มชื้น **วิธีที่สี่** โดยการสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น หรือที่เรียกว่า Check Dam ขึ้น เพื่อปิดกั้นร่องน้ำหรือลำธารขนาดเล็กเป็นระยะ ๆ เพื่อใช้เก็บกักน้ำและตะกอนดินไว้บางส่วน โดยน้ำที่เก็บไว้จะซึมเข้าไปสะสมในดินทำให้ความชุ่มชื้นแผ่ขยายเข้าไปทั้งสองด้านกลายเป็น "ป่าเปียก" **วิธีที่ห้า** โดยการสูบน้ำเข้าไปในระดับที่สูงที่สุดเท่าที่จะทำได้ แล้วปล่อยน้ำลงมาทีละน้อยให้ค่อย ๆ ไหลซึมดินเพื่อช่วยเสริมการปลูกป่าบนพื้นที่สูงในรูป "ภูเขาป่า" ให้กลายเป็น "ป่าเปียก" ซึ่งสามารถป้องกันไฟป่าได้อีกด้วย และ**วิธีที่หก** การปลูกต้นกล้วยในพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นช่องว่างของป่า ประมาณ ๒ เมตร หากเกิดไฟไหม้ป่าก็จะปะทะต้นกล้วยซึ่งอุ้มน้ำไว้ได้มากกว่าพืชอื่น ทำให้ลดการสูญเสียน้ำลงไปได้มาก

แนวพระราชดำริป่าเปียก จึงนับเป็นทฤษฎีการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าไม้ โดยใช้ความชุ่มชื้นเป็นหลักสำคัญที่จะช่วยให้ป่าเขียวสดอยู่ตลอดเวลา ไฟป่าจึงเกิดได้ยาก การพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ที่สามารถทำได้ง่ายและได้ผลดียิ่งขึ้น

แนวทางการจัดการป่าไม้ตามพระราชดำรัส ที่มีความเชื่อมโยงกับด้านอื่น ๆ เป็นการสร้างสมดุลของธรรมชาติและระบบนิเวศที่สิ่งมีชีวิตต้องอยู่ร่วมกัน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๓) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎร

หมู่บ้านป่าไม้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเน้นการปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูป่าไม้ให้กลับสมบูรณ์ดังเดิม สามารถปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ได้ ควบคู่กับการปลูกป่ามีการจัดการแหล่งสนับสนุนการปลูกป่า การปลูกพืช จัดระเบียบราษฎรที่เข้ามาอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่โครงการต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามหลักวิชาและสอดคล้องกับธรรมชาติ ให้ราษฎรเข้าร่วมดูแลรักษา ตลอดจนได้อาศัยผลผลิตจากป่า และเพาะปลูกพืชต่าง ๆ โดยไม่ต้องบุกรุกทำลายป่าอีกต่อไป

“....ให้จัดหมู่บ้านป่าไม้โดยจัดที่ดินเสื่อมโทรมไปปลูกป่าแต่ไม่ต้องย้ายราษฎรที่อาศัยอยู่เดิมออกไป โดยเฉพาะราษฎรที่ยากจน ควรให้ราษฎรเหล่านั้นอาศัยอยู่ต่อไป แต่ให้ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ พร้อมทั้งให้ปลูกป่าแบบผสมผสาน วิธีการปลูกป่าควรปลูกแซมไม่ใช่ถากถางป่าจนโล่งเตียน...”

พระราชดำรัส ณ โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ
จังหวัดแม่ฮ่องสอน วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๓๔

๔) การพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาอย่างยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้เมื่อทุกฝ่ายให้ความสำคัญกับระบบนิเวศและความสมดุลของธรรมชาติ มีการอยู่ร่วมกันแบบเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนา ช่วยกันดูแลทรัพยากร ต่างฝ่ายก็ได้ประโยชน์ร่วมกัน ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร แนะนำให้เจ้าหน้าที่และประชาชนช่วยกันทำหน้าที่ที่สำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและทรงให้แนวทางที่นำมาสู่การปฏิบัติ คือ

(๑) ภารกิจของเจ้าหน้าที่

เจ้าหน้าที่ที่ดูแลป่าไม้จะต้องดำเนินการที่สำคัญก็คือสำรวจบริเวณป่าเสื่อมโทรม มีการกำหนดเขตอนุรักษ์จัดสรรพื้นที่เพาะปลูกป่าทดแทนให้มีไม้พรรณไม้หลายชนิดและใช้ประโยชน์ได้หลายทางมีการสำรวจเขตสันปันน้ำร่วมกับเจ้าหน้าที่ชลประทานสำรวจแหล่งน้ำธรรมชาติสำรวจจุดที่จะทำฝายกั้นน้ำและอ่างเก็บน้ำเพื่อใช้ในการเพาะปลูกได้ ปลูกป่าทดแทนในกรณีที่มีป่าเสื่อมโทรมตลอดจนมีการทำ **หมู่บ้านป่าไม้** ซึ่งจัดสรรให้กับราษฎรที่ยากจนให้มีที่ดินทำกินจากหมู่บ้านข้างเคียงได้เข้ามาใช้ประโยชน์และชาวเขามีที่ดินทำกิน ตลอดจนมีการสำรวจเส้นทางตัดถนนจากหมู่บ้านป่าไม้เชื่อมกับอำเภอใกล้เคียงเพื่อเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งผลผลิต ซึ่งจะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับพื้นที่ตลอดจนระยะทางที่ขนส่งด้วย

(๒) ราษฎรช่วยทำหน้าที่พนักงานดูแลป่าไม้

พระองค์ทรงเล็งเห็นแล้วว่าประชาราษฎรสามารถที่จะทำหน้าที่ช่วยดูแลทรัพยากรป่าไม้ได้ เพราะลำพังเจ้าหน้าที่คงมีกำลังไม่เพียงพอ จึงทรงแนะนำให้ประชาชนทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลป่าไม้ด้วยและทำมาหากินในบริเวณนั้นได้โดยไม่ทำลายป่า

“การฝึกให้ราษฎรช่วยทำหน้าที่พนักงานดูแลป่าไม้เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีประโยชน์ร่วมกันบริเวณพื้นที่ราบในหุบเขาก็ต้องพัฒนาให้เป็นนาปลูกข้าวสำหรับราษฎรทำกินเมื่อราษฎรสามารถทำกินได้บริบูรณ์แล้วจะเลิกปลูกฝิ่นโดยสิ้นเชิง ...”

พระราชดำริ ณ โครงการหลวงพัฒนาต้นน้ำหน่วยที่ ๖ ขุนคอง
วันอาทิตย์ที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๒๐

๕) การจัดการมลพิษในสิ่งแวดล้อม

แนวพระราชดำริที่พระราชทานในด้านสิ่งแวดล้อม ที่เป็นเรื่องใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด คือ การแก้ไขปัญหาขยะ และน้ำเสีย

(๑) การจัดการน้ำเสีย

การจัดการน้ำเสียตามแนวพระราชดำริ ได้หลักการ “น้ำดีไล่น้ำเสีย” หลักการบำบัดน้ำเสียด้วยผักตบชวา ทฤษฎีการบำบัดน้ำเสียด้วยการผสมผสานระหว่างพืชน้ำกับระบบการเติมอากาศ ทฤษฎีการบำบัดน้ำเสียด้วยระบบบ่อบำบัดและวัชพืชบำบัด และ “กังหันน้ำชัยพัฒนา” โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก) การใช้น้ำดีไล่น้ำเสีย เป็นการบำบัดน้ำเสียโดยการทำให้เจือจางและใช้หลักการตามธรรมชาติแห่งแรงโน้มถ่วงของโลก (Gravity Flow) หลักการคือ ใช้น้ำที่มีคุณภาพดีช่วยผลักดันน้ำเน่าเสียออกไปและช่วยให้น้ำเน่าเสียมี สภาพเจือจางลง

ข) สระเติมอากาศชีวภาพบำบัด เป็นการจัดการน้ำเสียโดยใช้เครื่องจักรกลเติมอากาศมาช่วยเพิ่มออกซิเจนละลายน้ำ ซึ่งใช้ออกซิเจนตามธรรมชาติจากพืชน้ำและสาหร่าย โดยได้นำมาทดลองใช้ที่บึงพระราม ๙ ด้วยการสูบน้ำจากคลองลาดพร้าวเข้าในบ่อเติมอากาศ เพื่อให้แบคทีเรียย่อยสลายสารอินทรีย์ในน้ำเสียโดยปฏิกิริยาแบบการให้ออกซิเจนอย่างต่อเนื่อง จากนั้นจะไหลไปยังบ่อกึ่งไร้อากาศเพื่อบำบัดสารอินทรีย์ที่หลงเหลือในบ่อน้ำ ก่อนปล่อยทิ้งในคลองลาดพร้าวเดิม ผลปรากฏว่าคุณภาพน้ำในคลองดีขึ้น

ค) การผสมผสานระหว่างพืชน้ำกับระบบเติมอากาศ โดยใช้ธรรมชาติผสมผสานกับเทคโนโลยี โดยการก่อสร้างบ่อดักสารแขวนลอย ปลูกต้นกกอียิปต์เพื่อใช้ดับกลิ่น และปลูกผักตบชวาเพื่อดูดสิ่งสกปรกและโลหะหนัก จากนั้นใช้กังหันชัยพัฒนาและแผงท่อเติมอากาศให้กับน้ำเสียตามความเหมาะสม ตลอดจนให้ตกตะกอนก่อนปล่อยลงแหล่งน้ำ โดยนำมาทดลองที่หนองสนม จังหวัดสกลนคร ซึ่งพิสูจน์ได้ว่าคุณภาพน้ำในหนองสนมใสสะอาดยิ่งขึ้น

ง) เครื่องกรองน้ำธรรมชาติ เป็นการใช้ผักตบชวาในปริมาณที่เหมาะสมทำหน้าที่ดูดซับความสกปรก รวมทั้งสารพิษจากน้ำเน่าเสีย ตามหลัก “อธรรมปราบอธรรม” มีตัวอย่างการนำมาใช้ที่บึงมักกะสัน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเปรียบเทียบบึงมักกะสันเป็นเสมือนไต ของกรุงเทพฯ เป็นสถานที่กำจัดสิ่งสกปรกในน้ำเน่าเสียที่ไหลตามคลองสามเสนให้ผ่านการกรอง โดยวิธีธรรมชาติ ก่อนระบายไปยังคลองสามเสนและคลองแสนแสบ

จ) หลักธรรมชาติบำบัดธรรมชาติ คือ การบำบัดน้ำเสียด้วยระบบบ่อบำบัดและพืชน้ำ ประกอบด้วย ระบบบ่อบำบัดน้ำเสีย ระบบบ่อชีวภาพ ระบบหญ้ากรอง และระบบบำบัดน้ำเสียโดยป่าชายเลน ดังเช่น โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี นอกจากนี้ ทรงมีพระราชดำริให้ทำการศึกษาทดลองวิจัยดูว่า จะใช้ปลาบางชนิดกำจัดน้ำเสียได้หรือไม่ ปลาเหล่านี้น่าจะเข้าไปกินสารอินทรีย์ในบริเวณแหล่งน้ำเสีย ซึ่งปรากฏว่าปลาบางสกุลมีอวัยวะพิเศษในการหายใจ เช่น ปลากระดี่ ปลาสลิด เหมาะแก่การเลี้ยงในน้ำเสีย และชอบกินสารอินทรีย์ จึงช่วยลดมลภาวะในแหล่งน้ำ วิธีการนี้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการกำจัดน้ำเสียได้ ซึ่งจะมีต้นทุนต่ำ และสามารถเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำได้อีกทางหนึ่ง

ฉ) การเติมอากาศโดยใช้กังหันน้ำชัยพัฒนา ซึ่งมีใบพัดเคลื่อนน้ำและรองรับน้ำไปสาดกระจายเป็นฝอย เพื่อให้สัมผัสกับอากาศได้อย่างทั่วถึง ทำให้ออกซิเจนในอากาศสามารถละลายเข้าไปในน้ำได้อย่างรวดเร็ว และในช่วงที่น้ำเสียถูกยกขึ้นมากระจายสัมผัสกับอากาศตกลงไปยังผิวน้ำ จะทำให้เกิดฟองอากาศจมตามลงไป ก่อให้เกิดการถ่ายเทออกซิเจนอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งกังหันน้ำชัยพัฒนาจะใช้ประโยชน์ได้ทั้งการเติมอากาศ การกวนแบบผสมผสานและการทำให้เกิดการไหลตามทิศทางที่กำหนด

(๒) การกำจัดขยะ

“ขยะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อได้หากมีการจัดการที่ถูกต้อง ทำให้ไม่เป็นปัญหาอีกต่อไป”

จากกระแสพระราชดำรัสเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๔ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ตรัสเกี่ยวกับการจัดการสิ่งปฏิกูลว่าสิ่งโสโครกจากบ้านเรือนที่ให้เทศบาลสูบไปมักนำไปปล่อยลงคลอง ลงแม่น้ำ ถ้าหาที่แห่งหนึ่งนอกเมือง ทำถังหมักสิ่งโสโครกไว้ ๑๐ วัน สิ่งที่เป็นสิ่งโสโครกก็หายโสโครก เชื้อโรคอะไรก็หมดไป ถ้าให้ดีเอาไว้ ๒๘ วัน ให้มันจริง ๆ จัง ๆ พวกเชื้อที่ร้ายแรงที่ยังมีอยู่ก็หมด แม้แต่กลิ่นก็หายหมด เสร็จแล้วเอามาตากใช้ประโยชน์ได้ ส่วนที่เป็นของแข็งและส่วนที่เป็นน้ำเป็นปุ๋ยที่ไม่เหม็น เทศบาลต่าง ๆ ที่มีปัญหานี้ก็ต้องพยายามพิจารณาว่าจะทำอะไรต่อไป

๕.๔.๕ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยนวัตกรรมและพลังงาน

"นวัตกรรม"[๓๔] หมายถึง ความคิดการปฏิบัติหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อน หรือเป็นการพัฒนาดัดแปลงมาจากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้ทันสมัยและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้นเมื่อนำ นวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานนั้นได้ผลดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าเดิมทั้งยังช่วยประหยัดเวลาและแรงงาน

พระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้สร้างสรรค์นวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ มากมาย เพื่อปวงชนชาวไทย ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกของโลกที่ได้รับการทูลเกล้า ฯ ถวายรางวัล Global Leader Award จากองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) รวมถึงสหพันธ์สมาคมนักประดิษฐ์ระหว่างประเทศ (IFIA) ประเทศฮังการี ทูลเกล้าฯ ถวายถ้วยรางวัล IFIA CUP ๒๐๐๗ สืบเนื่องจากพระอัจฉริยภาพด้านการประดิษฐ์ โดยคณะรัฐมนตรีมีมติกำหนดให้วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ของทุกปีเป็น "วันนักประดิษฐ์โลก" (International inventor's day) และเมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๙ รัฐบาลถวายพระราชสมัญญา "พระบิดาแห่งการประดิษฐ์ไทย" แด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร[๓๕]

ผลงานที่พระองค์ทรงประดิษฐ์นั้นประดิษฐ์ขึ้นด้วยพระเมตตาต่อปวงชนชาวไทย โดยนวัตกรรมที่สำคัญในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีมากมายที่สำคัญ ๆ และประชาชนรู้จักทั่วไป ดังนี้

๑) การดัดแปรสภาพอากาศเพื่อให้เกิดฝน (ฝนหลวง)

โครงการพระราชดำริฝนหลวง เกิดขึ้นจากพระราชดำริส่วนพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในพื้นที่แห้งแล้งทุรกันดาร ๑๕ จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างวันที่ ๒ - ๒๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๘ ในวันจันทร์ที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๔๙๘ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์เดลาเฮย์ ซีดานสีเขียว จากจังหวัดนครพนมไปจังหวัดกาฬสินธุ์ ผ่านจังหวัดสกลนครและเทือกเขาภูพาน ได้ทรงรับทราบถึงความเดือดร้อน ทุกข์ยากของราษฎร และเกษตรกรที่ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค และการเกษตร เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับถึงกรุงเทพฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล วิศวกรและนักประดิษฐ์ควายเหล็กที่มีชื่อเสียงเข้าเฝ้าฯ แล้วพระราชทานแนวความคิดนั้นแก่หม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล จาก พ.ศ. ๒๔๙๘ เป็นต้นมา ทรงศึกษาค้นคว้า และวิจัยทางเอกสาร ทั้งด้านวิชาการอุตุนิยมวิทยา และการดัดแปรสภาพอากาศ ซึ่งทรงรอบรู้ และเชี่ยวชาญ เป็นที่ยอมรับทั้งใน และต่างประเทศ จนทรงมั่นพระทัย จึงพระราชทานแนวคิดนี้แก่หม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล ผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยประดิษฐ์ทางด้านเกษตรวิศวกรรม ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ขณะนั้น ในปีถัดมา และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หาลู่ทางที่จะทำให้เกิดการทดลองปฏิบัติการในท้องฟ้าให้เป็นไปได้

การทดลองในท้องฟ้าเป็นครั้งแรก จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๒ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดตั้งหน่วยบินปราบศัตรูพืชกรมการข้าว และพร้อมที่จะให้การสนับสนุนในการสนองพระราชประสงค์ หม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล จึงได้นำความขึ้น กราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบว่า พร้อมที่จะดำเนินการตามพระราชประสงค์แล้ว ดังนั้น ในปีเดียวกันทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำการทดลองปฏิบัติการจริงในท้องฟ้าเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑ - ๒ กรกฎาคม ๒๕๑๒ โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์แต่งตั้ง

---

[๓๔] กิดานันท์ มลิทอง (๒๕๔๐:๒๔๕)

[๓๕] "นวัตกรรม" จากพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, สืบค้นจาก www.zanzaap.com, สืบค้นจาก ๑๑ สิ่งประดิษฐ์กษัตริย์ผู้สร้างสรรค์เพื่อปวงชน , www.isnews.org

ให้หม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล เป็นผู้อำนวยการโครงการ และหัวหน้าคณะปฏิบัติการทดลองเป็นคนแรก และเลือกพื้นที่วนอุทยานเขาใหญ่เป็นพื้นที่ทดลองเป็นแห่งแรกโดยทดลองหยอดก้อนน้ำแข็งแห้ง ขนาดไม่เกิน ๑ ลูกบาศก์นิ้ว เข้าไปในยอดเมฆสูงไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ ฟุต ที่ลอยกระจัดกระจายอยู่เหนือพื้นที่ทดลอง ในขณะนั้น ทำให้กลุ่มเมฆทดลองเหล่านั้น มีการเปลี่ยนแปลงทางฟิสิกส์ของเมฆอย่างเห็นได้ชัดเจนเกิดการกลั่นรวมตัวกันหนาแน่น และก่อยอดสูงขึ้นเป็นเมฆฝนขนาดใหญ่ในเวลาอันรวดเร็วแล้วเคลื่อนตัวตามทิศทางลม พ้นไปจากสายตาไม่สามารถสังเกตได้เนื่องจากยอดเขาบัง แต่จากการติดตามผล โดยการสำรวจทางภาคพื้นดิน และได้รับรายงานยืนยันด้วยวาจาจากราษฎรว่า เกิดฝนตกลงสู่พื้นที่ทดลองวนอุทยานเขาใหญ่ในที่สุด[๓๖]

กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรการประดิษฐ์เลขที่ ๑๓๘๙๘ และถวายการรับจดทะเบียนสิทธิบัตร เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ เรื่อง การดัดแปรสภาพอากาศเพื่อให้เกิดฝน (ฝนหลวง)

๒) หญ้าแฝก

หญ้าแฝกเป็นพืชตระกูลหญ้าชนิดหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลาย ในระบบการปลูกพืชตามแนวระดับ นำหญ้าแฝกมาปลูกตามแนวระดับเพื่อช่วยชะลอความเร็วของน้ำและดักเก็บตะกอนดิน ช่วยควบคุมและป้องกันการชะล้างพังทลายของดินได้ปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ เช่น ปลูกหญ้าแฝกบนคันดินและขั้นบันไดดิน เนื่องจากมีระบบรากแนวลึก และมีคุณสมบัติพิเศษสามารถแตกกอโดยการแตกหน่อที่ข้อของลำต้นเหนือดินตลอดเวลา เมื่อตะกอนดินมาทับถม แถวหญ้าแฝกจะช่วยลดการสูญเสียดิน ปลูกหญ้าแฝกป้องกันการพังทลายของไหล่ถนน และการปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ความชุ่มชื้นในดิน **หญ้าแฝก** จึงได้รับการเรียกชื่อว่า **“พืชมหัศจรรย์” เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ**

ดังแนวพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาหน้าดินถูกชะล้างพังทลาย พระราชทานเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๔ ความว่า

“...ให้ศึกษาทดลองปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดินในพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริและพื้นที่อื่นๆ ที่เหมาะสม...”

เมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ ทรงมีพระราชกระแสว่า

“...ให้ปลูกหญ้าแฝกไว้ด้วยเพราะหญ้าแฝกมีประโยชน์ในการยึดดินไม่ให้พังทลายช่วยรักษาหน้าดิน ช่วยกักเก็บอินทรียวัตถุในดิน ใบอ่อนยังเป็นอาหารสัตว์ได้อีกด้วย”

พระราชดำริเมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ความว่า

“...การปลูกหญ้าแฝกเหนือบริเวณแหล่งน้ำปลูกแฝกเป็นแนวป้องกันตะกอนดิน และกรองของเสียต่าง ๆ ที่ไหลลงในแม่น้ำ...”

---

[๓๖] ต้นกำเนิดพระราชดำริฝนหลวง กรมฝนหลวงการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

พระราชดำริเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ความว่า

"...ปลูกหญ้าแฝกเพื่อจะให้ดินนั้นพัฒนาขึ้นมาเป็นดินสมบูรณ์ โดยที่ปลูกหญ้าแฝกและทำคันกั้นไม่ให้ตะกอนเหล่านั้นไหลลงไปในห้วยก็สามารถฟื้นฟูได้อย่างดี ถ้าหากว่าไม่ได้ปฏิบัติเช่นนี้ ดินนั้นจะหมดไปเลยเหลือแต่ดินดานและทราย และดินที่อาจเป็นดินสมบูรณ์ก็ไหลลงไปในห้วยทำให้ห้วยตื้นเขิน เมื่อห้วยตื้นเขินน้ำที่ลงมาจากภูเขาก็ท่วมที่ราบ และน้ำที่ลงมาจากเขาจะลงมาโดยเร็ว เพราะว่าภูเขานั้นมีต้นไม้น้อยทำให้น้ำลงมารวมกันอย่างฉับพลันและท่วม มิหนำซ้ำเมื่อน้ำท่วมแล้วทำลายพืชผลของชาวบ้าน น้ำนั้นไหลไปเร็ว เวลาไม่กี่วันก็แห้งไม่มีน้ำใช้ ไม่สามารถที่จะฟื้นฟูการเพาะปลูก..."

พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในการแนะนำให้ปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน และเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ผลงานเป็นที่ประจักษ์และยอมรับไปทั่วโลก โดยได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายราชสดุดี ให้เป็นพระมหากษัตริย์นักอนุรักษ์ดินและน้ำดีเด่นของโลก เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖ และได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลหญ้าแฝกชุบสำริด (Vetiver Grass Bronze Award) เมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๓๖ เพื่อเทิดพระเกียรติที่ทรงมีพระราชดำริให้ปลูกหญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ

๓) การปรับปรุงสภาพดินเปรี้ยวเพื่อให้เหมาะแก่การเพาะปลูก (โครงการแกล้งดิน)

การปรับปรุงสภาพดินเปรี้ยวที่ไม่สามารถเพาะปลูกพืชได้ ให้เป็นดินที่มีสภาพที่เหมาะสมสำหรับปลูกพืชต่าง ๆ ได้ โดยเริ่มจาก แกล้งดินให้เปรี้ยวสุดขีด จนกระทั่งถึงจุดที่พืชไม่สามารถเจริญงอกงามได้ด้วยวิธีการเลียนแบบธรรมชาติที่ทำให้ดินแห้งและเปียกสลับกันไปเพื่อเร่งปฏิกิริยาทางเคมีของดิน ซึ่งจะไปกระตุ้นให้สารไพไรท์ทำปฏิกิริยากับออกซิเจนในอากาศ ปลดปล่อยกรดกำมะถันออกมา ทำให้ดินเป็นกรดจัดเปรี้ยวสุด จากนั้นจึงชะล้างความเปรี้ยว ปรับปรุงสภาพดินให้เหมาะแก่การปลูกพืชต่อไป[๓๗]

กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรการประดิษฐ์เลขที่ ๒๒๖๓๗ และถวายการรับจดทะเบียนสิทธิบัตรเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๐ เรื่อง กระบวนการปรับปรุงสภาพดินเปรี้ยวเพื่อให้เหมาะแก่การเพาะปลูก (โครงการแกล้งดิน) โดยใช้วิธีการเลียนแบบธรรมชาติเพื่อแกล้งให้ดินมีสภาพเปรี้ยวจัดก่อนแล้วทำการชะล้างความเปรี้ยวของดิน และทำการปรับสภาพดินให้เหมาะแก่การเพาะปลูกต่อไป

๔) การใช้น้ำมันกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องยนต์ดีเซล

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นผู้นำทางด้านการพัฒนาพลังงานทดแทนผ่านโครงการส่วนพระองค์ มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๒ ความสำเร็จคือการพัฒนาไบโอดีเซลจากน้ำมันปาล์ม โดยผสมน้ำมันดีเซลกับน้ำมันปาล์มบริสุทธิ์ในสัดส่วนไม่เกินร้อยละ ๑๐ โดยปริมาตร ได้คุณภาพเดียวกับน้ำมันดีเซลหมุนเร็วตามข้อกำหนดของกรมธุรกิจพลังงานทุกประการ ไม่ต้องปรับแต่งเครื่องยนต์ใหม่ ไม่ต้องรอดีเซลหมดถัง ผู้ใช้สามารถเติม **น้ำมันปาล์มดีเซล** ผสมกับน้ำมันที่เหลือในถังได้เลย น้ำมันนี้ยังช่วยเพิ่มการหล่อลื่น ช่วยป้องกันการสึกหรอของปั๊มหัวฉีด และลดมลพิษในไอเสียของเครื่องยนต์อีกด้วย และใน พ.ศ. ๒๕๔๖ ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลจากโครงการ "โครงการน้ำมัน

---

[๓๗] ๙ นวัตกรรมกำเนิดโดยในหลวงรัชกาลที่ ๙ พิสูจน์พระอัจฉริยภาพนักประดิษฐ์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งศตวรรษ, สืบค้นจาก mcfiva.com

ไบโอดีเซลสูตรสกัดจากน้ำมันปาล์ม” ในงาน “บรัสเซลส์ ยูเรกา” ซึ่งเป็นงานแสดงสิ่งประดิษฐ์ใหม่ของโลกวิทยาศาสตร์ ณ กรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม[๓๘]

กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรการประดิษฐ์เลขที่ ๑๐๗๖๔ และถวายการรับจดทะเบียนสิทธิบัตร เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๔๔ เรื่อง การใช้น้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องยนต์ดีเซล เป็นการใช้น้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์เป็นเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องยนต์ดีเซลแทนน้ำมันดีเซล

๕) การใช้น้ำมันกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันหล่อลื่นสำหรับเครื่องยนต์สองจังหวะ

เป็นการใช้น้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์ทดแทนน้ำมันปิโตรเลียม สำหรับใช้หล่อลื่นเครื่องยนต์สองจังหวะ เช่น เครื่องรถมอเตอร์ไซค์ เครื่องสูบน้ำ เป็นต้น ทั้งนี้ ปาล์มเป็นพืชที่ให้ปริมาณน้ำมันต่อพื้นที่ปลูกสูงและสามารถผลิตใช้เองได้ภายในประเทศ

น้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์ถือเป็นพลังงานทางเลือกและบรรเทาปัญหาการนำเข้าผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมจากต่างประเทศ ซึ่งมีแนวโน้มราคาสูงขึ้นทุกขณะ ด้วยการนำน้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์ชนิด ๑๐๐% โดยปริมาตร มาใช้เป็นน้ำมันหล่อลื่นเครื่องยนต์ ๒ จังหวะ ทุกขนาดซีซี แทนน้ำมันหล่อลื่นทั่วไปมีจำหน่ายในท้องตลาด[๓๙]

กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ทูลเกล้าฯ ถวายอนุสิทธิบัตรเลขที่ ๘๔๑ และถวายการรับจดทะเบียนอนุสิทธิบัตรเมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๕ เรื่อง การใช้น้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันหล่อลื่นสำหรับเครื่องยนต์สองจังหวะ ทดแทนน้ำมันหล่อลื่นที่ได้จากน้ำมันปิโตรเลียม

๖) ระบบโครงสร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์และชุดสำเร็จเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์หรือที่เรียกว่า “อุทกพลวัต”

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทานพระราชดำริให้คณะทำงานฯ ดำเนินงานศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพของคลองลัดโพธิ์ ตั้งแต่วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๙ ซึ่งคณะทำงานฯ ได้สนองพระราชดำริจนประสบความสำเร็จในการประดิษฐ์เครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์ทั้งแบบหมุนตามแนวแกนตั้ง (Axial Flow) และแบบหมุนขวางการไหล (Cross Flow) พร้อมโครงสร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์ โดยเริ่มทดลองเดินกังหันพลังน้ำต้นแบบทั้ง ๒ แบบ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๑

ต่อมา ในเดือนเมษายน ๒๕๕๓ ได้ทดลองประดิษฐ์เครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบหมุนตามแนวแกนตั้ง นำไปติดตั้งที่ประตูระบายน้ำบรมธาตุ จังหวัดชัยนาท และจะประดิษฐ์เครื่องกำเนิดไฟฟ้าเพิ่มเติมเพื่อติดตั้งที่ประตูระบายน้ำช่องแค จังหวัดนครสวรรค์ ต่อไป

ในการนี้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ดำเนินการยื่นขอจดทะเบียนสิทธิบัตรสิ่งประดิษฐ์ในพระปรมาภิไธยโดยกรมทรัพย์สินทางปัญญา ได้ออกสิทธิบัตรสิ่งประดิษฐ์ให้ เมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน

---

[๓๘] ๙ นวัตกรรมกำเนิดโดยในหลวงรัชกาลที่ ๙ พิสูจน์พระอัจฉริยภาพนักประดิษฐ์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งศตวรรษ, สืบค้นจาก mcfiva.com

[๓๙] ๙ นวัตกรรมกำเนิดโดยในหลวงรัชกาลที่ ๙ พิสูจน์พระอัจฉริยภาพนักประดิษฐ์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งศตวรรษ, สืบค้นจาก mcfiva.com

ชื่อสิ่งประดิษฐ์เครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์ และชุดสำเร็จเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์ ว่า "อุทกพลวัต" (อุ-ทก-กะ-พน-ละ-วัด) มีความหมายว่า กังหันผลิตไฟฟ้าด้วยพลังน้ำไหล[๔๐]

กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรการประดิษฐ์เลขที่ ๒๙๑๖๒ และถวายการรับจดทะเบียนสิทธิบัตรเมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ เรื่อง เครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์ และสิทธิบัตรการประดิษฐ์เลขที่ ๒๙๑๖๓ และถวายการรับจดทะเบียนสิทธิบัตรเมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ เรื่อง โครงสร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์และชุดสำเร็จเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์หรือที่เรียกว่า “อุทกพลวัต” มีความหมายว่า กังหันผลิตไฟฟ้าด้วยพลังน้ำไหล สิ่งประดิษฐ์นี้ได้นำไปติดตั้งที่บริเวณคลองลัดโพธิ์ ส่งผลให้เมื่อน้ำท่วมใหญ่ใน พ.ศ.๒๕๕๔ มีผลทำให้น้ำไม่ท่วมในบริเวณนั้น ทั้งที่เกือบทุกปีก่อนหน้านี้น้ำท่วมตลอดมา

๗) เครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย หรือที่รู้จักว่า “กังหันน้ำชัยพัฒนา”

โครงการกังหันน้ำชัยพัฒนา เริ่มต้นขึ้นเนื่องมาจากอัตราการเกิดมลภาวะทางน้ำที่เพิ่มสูงขึ้นจนยากแก่การแก้ไขทั้งในเขตกรุงเทพฯ ปริมณฑลและจังหวัดรอบนอก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงตระหนักถึงเรื่องนี้และทรงมีความเป็นห่วงในคุณภาพชีวิตพสกนิกรของพระองค์จึงได้มีพระราชดำริเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาน้ำเสียขึ้นมา เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๓๑ โดยดำริให้สร้างเครื่องกลเพื่อช่วยเติมอากาศโดยใช้รูปแบบที่เรียบง่ายแต่มีประสิทธิภาพในการบำบัดน้ำเสียสูงในนาม “กังหันน้ำชัยพัฒนา”โดยเริ่มต้นใช้งานครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๒ ในกิจกรรมบำบัดน้ำเสียที่โรงพยาบาลพระมงกุฎฯ และที่วัดบวรนิเวศวิหาร เพื่อทดสอบศึกษาวิจัยและพัฒนาระบบบำบัดน้ำเสียเป็นระยะเวลา ๔ - ๕ ปี กังหันน้ำชัยพัฒนาเป็นเครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย (Chaipattana Lowpeed Surface Aerator) ซึ่งเป็น Model RX - 2 หมายถึง Royal Experiment แบบที่ ๒ มีคุณสมบัติในการถ่ายเทออกซิเจนได้สูงถึง ๑.๒ กิโลกรัมของออกซิเจน/แรงม้า/ชั่วโมง สามารถนำไปใช้ในกิจกรรมปรับปรุงคุณภาพน้ำได้อย่างอเนกประสงค์ติดตั้งง่ายเหมาะสำหรับใช้ในแหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ สระน้ำ หนองน้ำ คลอง บึง ลำห้วย ฯลฯ ที่มีความลึกมากกว่า ๑ เมตร และมีความกว้างมากกว่า ๓ เมตร[๔๑]

กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรการประดิษฐ์เลขที่ ๓๑๒๗ และถวายการรับจดทะเบียนสิทธิบัตรเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖ เรื่อง เครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย หรือ (กังหันน้ำชัยพัฒนา) เป็นเครื่องกลเติมอากาศที่ใช้ในการเติมออกซิเจนลงในน้ำที่ระดับผิวน้ำ

๘) เครื่องกลเติมอากาศแบบอัดอากาศและดูดน้ำ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย ด้วยการใช้เครื่องกลเติมอากาศซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในชื่อ “กังหันน้ำชัยพัฒนา” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๓๓ พระองค์ทรงคิดค้นประดิษฐ์เครื่องบำบัดน้ำเสียเพิ่มเติม โดยพระราชทานพระราชดำริให้มีการจัดสร้างเครื่องกลเติมอากาศแบบ RX-5 และได้พระราชทานภาพลายฝีพระหัตถ์เครื่องกลเติมอากาศทางโทรสารให้กรมชลประทานจัดสร้างเครื่องต้นแบบ ๓ รูปแบบ เมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๓๓ คือ

รูปแบบที่ ๑ แบบอัดอากาศลงไปในน้ำ (Air pump)

รูปแบบที่ ๒ แบบใช้ความเร็วของน้ำดึงอากาศจากภายนอกเข้าผสม (Water pump)

---

[๔๐] คณะศึกษาศักยภาพคลองลัดโพธิ์ทูลเกล้าฯถวายสิทธิบัตร “อุทกพลวัตร”, สืบค้นจาก www.manager.co.th

[๔๑] โครงการกังหันน้ำชัยพัฒนา กระทรวงศึกษาธิการ, สืบค้นจาก www.moe.go.th

รูปแบบที่ ๓ นำรูปแบบที่ ๑ และที่ ๒ ผสมกัน โดยแทนที่จะดึงอากาศภายนอกเข้าผสมตามรูปแบบที่ ๒ แต่ใช้วิธีการอัดอากาศเข้าช่วย (Water-air pump)[๔๒]

กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรการประดิษฐ์เลขที่ ๑๐๓๐๔ และถวายการรับจดทะเบียนสิทธิบัตรเมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๔๔ เรื่อง เครื่องกลเติมอากาศแบบอัดอากาศและดูดน้ำ เป็นเครื่องกลเติมอากาศใช้ในการเติมออกซิเจนลงในน้ำที่ระดับลึกลงไปใต้ผิวน้ำจนถึงด้านล่างของแหล่งน้ำ

๙) อุปกรณ์ควบคุมการผลักดันของเหลว

เครื่องยนต์ที่ขับดันน้ำเพื่อใช้ในการขับเคลื่อนเรือ และได้ถูกนำมาใช้เพื่อช่วยบรรเทาความรุนแรงของสถานการณ์น้ำท่วม โดยผลักดันระบายน้ำในแม่น้ำและคูคลองต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพ ฯ และเขตปริมณฑลให้ไหลออกสู่ทะเลอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น ช่วยแก้ปัญหาน้ำท่วมให้กับประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรการประดิษฐ์เลขที่ ๑๖๑๐๐ และถวายการรับจดทะเบียนสิทธิบัตรเมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๔๗ เรื่อง อุปกรณ์ควบคุมการผลักดันของเหลว เป็นเครื่องยนต์ที่ขับดันน้ำเพื่อใช้ในการขับเคลื่อนเรือ

๑๐) ระบบปรับปรุงคุณภาพน้ำด้วยรางพืชร่วมกับเครื่องกลเติมอากาศ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงคิดค้นประดิษฐ์ระบบปรับปรุงคุณภาพน้ำด้วยรางพืชร่วมกับเครื่องกลเติมอากาศ เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย เพื่อปรับปรุงคุณภาพน้ำ นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๗ โดยได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรน้ำเน่าเสียในหลาย ๆ พื้นที่ทั่วประเทศ ทรงเห็นว่าปัญหาน้ำเสียเริ่มทวีความรุนแรงขึ้น จึงพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสีย ด้วยการใช้เครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำ ซึ่งรู้จักกันในชื่อ "กังหันน้ำชัยพัฒนา" ได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรในพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖ แล้วนั้น

ต่อมาทรงคิดค้นประดิษฐ์เครื่องบำบัดน้ำเสียเพิ่มเติม โดยมีพระราชดำริให้มีการจัดสร้างเครื่องกลเติมอากาศแบบ RX-5 หรือเครื่องกลเติมอากาศแบบอัดอากาศและดูดน้ำ ซึ่งได้พระราชทานภาพลายฝีพระหัตถ์เครื่องกลเติมอากาศทางโทรสารให้กับกรมชลประทานจัดสร้างเครื่องต้นแบบ และพัฒนาจนประสบความสำเร็จใน พ.ศ. ๒๕๔๒

ทรงได้รับการทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายสิทธิบัตรในพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๔๔ แต่ด้วยเหตุที่เครื่องกลเติมอากาศแบบ RX-5 ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาน้ำที่มีสีเขียวเนื่องจากการเกิดสาหร่ายชั้นต่ำได้ จึงพระราชทานพระราชดำริระบบปรับปรุงคุณภาพน้ำด้วยรางพืช ร่วมกับเครื่องกลเติมอากาศ ให้มูลนิธิชัยพัฒนา และกรมชลประทาน ร่วมกันทำการวิจัยการใช้เครื่องกลเติมอากาศร่วมกับรางพืช ปรับปรุงคุณภาพน้ำ โดยติดตั้งเครื่องกลเติมอากาศเพื่อเพิ่มออกซิเจนในน้ำ ร่วมกับการจัดสร้างรางพืชปรับปรุงคุณภาพน้ำ โดยพืชน้ำที่ใช้ ได้แก่ พุทธรักษา พังพวยน้ำ กก หญ้าพองลม และเตย[๔๓]

---

[๔๒] เครื่องกลเติมอากาศแบบอัดอากาศและดูดน้ำ, สืบค้นจาก technology.thaiza.com

[๔๓] ระบบปรับปรุงคุณภาพน้ำด้วยรางพืชร่วมกับเครื่องกลเติมอากาศ ,สืบค้นจาก www.mager.go.th

กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรการประดิษฐ์เลขที่ ๒๙๐๙๑ และถวายการรับจดทะเบียนสิทธิบัตรเมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ เรื่อง ระบบปรับปรุงคุณภาพน้ำด้วยรางพืชร่วมกับเครื่องกลเติมอากาศ เป็นการต่อยอดจากสิทธิบัตรฉบับที่ ๑ และที่ ๒ โดยมีพระราชดำริในการนำต้นพืชบางชนิดที่สามารถดูดซึมสารปนเปื้อนมาเป็นอาหารในการเจริญเติบโตได้ เช่น ต้นกก ต้นเตย ต้นพุทธรักษา เป็นต้น ทำให้สาหร่ายไม่มีอาหารในการเจริญเติบโต

๑๑) ภาชนะรองรับของเสียที่ขับออกจากร่างกาย

ทรงออกแบบขณะพระองค์ทรงพระประชวร เกิดเป็นภาชนะที่ประยุกต์ใช้ได้ทั้งผู้ป่วยและผู้ที่ต้องเดินทางหรือติดการจราจรอยู่บนท้องถนน ไม่สามารถเข้าท้องน้ำได้ขนาดกะทัดรัด รูปลักษณ์ทันสมัย ราคาประหยัดกว่าอุปกรณ์นำเข้าจากต่างประเทศ[๔๔]

กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์เลขที่ ๑๔๘๕๙ และถวายการรับจดทะเบียนสิทธิบัตรเมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๔๖ เรื่อง ภาชนะรองรับของเสียที่ขับออกจากร่างกาย เป็นภาชนะที่ทรงออกแบบไว้เป็นการเฉพาะสำหรับรองรับปัสสาวะของผู้ป่วย

๕.๔.๖ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยเกษตรทฤษฎีใหม่

ที่มาแห่งพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่”

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรในทุกภูมิภาคของประเทศ ทรงเห็นภาพความลำบากของราษฎรในการทำการเกษตรในพื้นที่อาศัยน้ำฝน ซึ่งได้ผลผลิตข้าวต่ำมาก ไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน เพราะปลูกข้าวได้ปีละครั้งในช่วงฤดูฝนเท่านั้น จึงมีความเสี่ยงต่อความเสียหายที่จะเกิดขึ้นหากเกิดภาวะอากาศแปรปรวน ฝนทิ้งช่วง มีน้ำไม่เพียงพอ ทรงตระหนักว่าสระน้ำในไร่นาเป็นปัจจัยสำคัญในการเพาะปลูก ด้วยเหตุนี้จึงทรงคิดวิธีกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตร ตลอดจนวิธีการบริหารจัดการน้ำสำหรับใช้กับพื้นที่การเกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทรงทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดินและน้ำสำหรับการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในพื้นที่ส่วนพระองค์ขนาด ๑๕ ไร่ ใกล้วัดมงคลชัยพัฒนา ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี จัดสรรพื้นที่ออกเป็น ๔ ส่วน ในสัดส่วน ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐ โดยขุดสระน้ำ ร้อยละ ๓๐ ทำนาในพื้นที่ร้อยละ ๓๐ ปลูกไม้ผลและพืชผัก ในพื้นที่ ร้อยละ ๓๐ และสร้างโรงเรือน เลี้ยงสัตว์ ปลูกผักสวนครัวต่างๆ ในพื้นที่ ร้อยละ ๑๐ โดยทรงพระราชทานแนวทางในการคำนวณว่า ต้องมีน้ำ ๑,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อการเพาะปลูกในพื้นที่ ๑ ไร่โดยประมาณ ดังนั้นในพื้นที่ ๑๕ ไร่ ขุดสระน้ำ ๓ ไร่ ลึก ๔ เมตร สามารถกักเก็บน้ำได้ ๑๙,๒๐๐ ลูกบาศก์เมตร สำหรับนาข้าว ๕ ไร่ ปลูกไม้ผลพืชผัก ๕ ไร่ ต้องใช้น้ำประมาณ ๑๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร สัดส่วนนี้จึงมีน้ำเพียงพอ (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๗ ณ ศาลาดุสิดาลัย พระตำหนักสวนจิตรลดารโหฐาน) ซึ่งผลการศึกษาที่ได้รับได้ผลสัมฤทธิ์ที่ดี ได้อาหารสำหรับบริโภค และมีรายได้จากการนำส่วนที่เหลือไปขายด้วย

ด้วยพระอัจฉริยภาพในการแก้ปัญหา พระองค์ได้พระราชทานพระราชดำริเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำสำหรับการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทรงใช้ชื่อว่า **"ทฤษฎีใหม่"** โดยมีหลักการที่สำคัญ คือ มีแหล่งน้ำเพียงพอที่จะสามารถปลูกพืชในพื้นที่ดินที่มีอยู่ได้ตลอดปี และใช้แรงงานในครัวเรือน ทำให้เกษตรกรมีความพอเพียงที่จะเลี้ยงตัวเองได้อย่างพอมีพอกิน ส่วนที่เหลือจึงจะนำออกขายเป็นรายได้ต่อไป ดังพระราชดำรัสที่ได้พระราชทานไว้เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๓๗ พอสรุปได้ ดังนี้

---

[๔๔] ๑๑ สิ่งประดิษฐ์กษัตริย์ผู้สร้างสรรค์เพื่อปวงชน ,สืบค้นจาก www.isnews.org

“ทฤษฎีใหม่เป็นวิธีการเพื่อการพออยู่พอกิน โดยเป็นแนวทางการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนให้พออยู่พอกินและสามารถพึ่งตนเองได้เป็นอันดับแรก”

เกษตรทฤษฎีใหม่

เหตุผลที่เรียกว่า เกษตรทฤษฎีใหม่ เนื่องจากเป็นครั้งแรกที่มีแนวคิดในการบริหารและจัดแบ่งที่ดินออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจนเพื่อผลประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร ซึ่งไม่เคยมีใครคิดมาก่อน มีการคำนวณโดยหลักวิชาการเกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะกักเก็บให้พอเพียงต่อการเพาะปลูกได้อย่างเหมาะสมตลอดปี และมีการวางแผนปฏิบัติที่สมบูรณ์แบบสำหรับเกษตรกรรายย่อย ซึ่งประกอบด้วย ๓ ขั้น (มูลนิธิชัยพัฒนา, ๒๕๔๒) ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น ขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความมั่นคงของการผลิตอาหารประจำวัน ความมั่นคงของรายได้ ความมั่นคงของชีวิต เป็นเศรษฐกิจพึ่งตนเองมากขึ้น หลักสำคัญ คือให้เกษตรกรมีความพอเพียงสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับชีวิตที่ประหยัดก่อน คือมีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน โดยเกษตรกรสามารถบริหารจัดการที่ดินและน้ำในพื้นที่ของตนเองที่ถือครองอยู่ (เฉลี่ยครอบครัวละ ๑๐-๑๕ ไร่) ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยการแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๔ ส่วนในสัดส่วน ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐ และดำเนินการจัดการดิน จัดการน้ำ และจัดการปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ตามสัดส่วนที่กำหนด

พื้นที่ส่วนที่หนึ่ง ประมาณ ร้อยละ ๓๐ ขุดสระเก็บกักน้ำฝน เพื่อใช้เสริมในการปลูกพืชในฤดูแล้ง และ/หรือเลี้ยงปลา หากพื้นที่อยู่ในเขตที่มีฝนตกชุก หรือเขตชลประทาน สามารถลดพื้นที่ขุดสระให้น้อยลง เพื่อใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์น้ำ และใช้ประโยชน์น้ำในสระ รดต้นไม้ หรือผักที่ปลูกบนขอบบ่อ เกษตรกรจะมีอาหารบริโภคพอเพียง และสามารถเก็บจำหน่ายได้ เพิ่มรายได้ให้เกษตรกรอย่างต่อเนื่องตลอดปี

ภาพพื้นที่ประมาณ ร้อยละ ๓๐ ขุดสระเก็บกักน้ำฝนไว้ใช้ในฤดูแล้งและเลี้ยงปลา
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

พื้นที่ส่วนที่สอง ประมาณ ร้อยละ ๓๐ สำหรับการทำนาปลูกข้าวในฤดูฝนปีละ ๑ ครั้ง เนื่องจากคนไทยบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก โดยมีหลักเกณฑ์เฉลี่ยคนไทยบริโภคข้าว ๒๐๐ กิโลกรัม ข้าวเปลือกต่อคนต่อปี ซึ่งพื้นที่ปลูก ร้อยละ ๓๐ ให้ผลผลิตข้าวเพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือนได้ตลอดปี หลังเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าว เกษตรกรสามารถปลูกพืชผักอายุสั้น เช่น แตงกวา แตงโม โดยใช้น้ำจากสระที่กักเก็บไว้ หรือปลูกพืชตระกูลถั่วหมุนเวียน เช่น ถั่วเหลือง ถั่วพุ่มดำ เก็บผลผลิตแล้วไถกลบตอซังเพิ่มอินทรียวัตถุให้กับดิน เป็นการปรับปรุงบำรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์

ภาพพื้นที่ประมาณร้อยละ ๓๐ ปลูกข้าวและถั่วหมุนเวียนหลังเกี่ยวข้าว
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

พื้นที่ส่วนที่สาม ประมาณ ร้อยละ ๓๐ สำหรับปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้ใช้สอย พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร เพื่อการบริโภคและใช้สอยอย่างพอเพียง หากเหลือบริโภคก็นำไปจำหน่ายเป็นรายได้ต่อไป

ภาพพื้นที่ประมาณ ร้อยละ ๓๐ ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ปลูกผัก
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

พื้นที่ส่วนที่สี่ ประมาณ ร้อยละ ๑๐ ใช้สำหรับปลูกสร้างที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ เช่น เป็ด ไก่ หมู ปลูกผักสวนครัว และโรงเรือนอื่นๆ เช่น การเพาะเห็ดฟาง เห็ดนางฟ้า เป็นต้น

ภาพพื้นที่ส่วนที่สี่ แบ่งพื้นที่ เลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ หมู เพาะเห็ด
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

การทำ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ในขั้นที่ ๑ เกษตรกรสามารถแบ่งพื้นที่ปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ในสัดส่วนที่แตกต่างจากที่กำหนด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนพื้นที่ที่มีอยู่ ความเหมาะสมและความต้องการของเกษตรกร เช่น พื้นที่ที่อยู่ในเขตชลประทานหรือที่มีฝนชุก อาจลดสัดส่วนของสระน้ำลงและเพิ่มพื้นที่ปลูกข้าว หรือพื้นที่ปลูกไม้ผลและพืชผักให้มากขึ้น เพื่อปลูกพืชให้ได้ผลผลิตสูงขึ้นตามปริมาณความต้องการของตลาด เป็นการเพิ่มรายได้ให้มากขึ้น

พระราชดำริ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ได้มีการนำไปขยายผลและประยุกต์ใช้ในหลาย ๆ พื้นที่ที่มีปัญหาขาดแคลนน้ำ เขตเกษตรน้ำฝน เกษตรมีความยากจน มีหนี้สินและไม่มีอาหารเพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน เช่น พื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอสองแคว และอำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน พบปัญหาเกษตรกรไม่มีที่ทำกินที่เป็นที่ถือครองของตนเอง จึงไม่ดูแลรักษาที่ดิน ขาดแคลนน้ำทำให้ปลูกข้าวไม่ได้ผลผลิต ขาดแคลนอาหารบริโภคในครัวเรือน เกษตรกรจึงหันมาปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์อย่างเดียว (ปลูกพืชเชิงเดี่ยว) โดยมีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารกำจัดวัชพืชปริมาณมากเพื่อให้ได้ผลผลิตสูงและขายได้เงินมาก ซึ่งการปลูกข้าวโพดอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีการปรับปรุงบำรุงดินเพราะเกษตรกรไม่มีเงินทุน ทำให้ดินเสื่อมโทรมและให้ผลผลิตข้าวโพดลดต่ำลงอย่างรวดเร็ว เกษตรกรจึงบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นเพื่อจะปลูกข้าวโพดให้ได้ผลผลิตมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาการชะล้างพังทลายของดินและการปนเปื้อนของสารเคมีทั้งในดินและในน้ำ ปัญหาหมอกควันจากการเผาป่าบุกรุกพื้นที่ เกษตรกรยากจนทำให้เยาวชนในชุมชนละทิ้งที่อยู่อพยพไปหางานทำในเมืองอื่น ๆ ก่อทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมา ซึ่งจากการนำ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นแนวทางปฏิบัติในพื้นที่ดังกล่าว โดยมีการจัดสรรพื้นที่บางส่วนให้เกษตรกรถือครองเป็นเจ้าของ ทำให้เกษตรกรมีความตั้งใจที่จะดูแลพัฒนาที่ดินของตนเองให้ดี ลงแรงขุดดินทำเป็นนาขั้นบันไดปลูกข้าวเพื่อให้มีข้าวไว้บริโภค ปลูกผักผสมผสานเป็นพืชเสริมไว้เป็นอาหารและจำหน่าย ลดการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี ผลผลิตพืชที่ได้สูงขึ้น เกษตรกรมีความพึงพอใจ และไม่บุกรุกป่าเพิ่มขึ้น สำหรับระบบน้ำ นั้น เกษตรกรได้ร่วมกันทำฝายกั้นน้ำเป็นระยะ ๆ และใช้น้ำโดยอาศัยแรงดึงดูดของโลก มีท่อส่งน้ำจากพื้นที่สูงมาสู่พื้นที่ต่ำกว่า มีการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชน ทำให้มีน้ำเพียงพอใช้โดยทั่วกัน นอกจากนั้นได้ส่งเสริมให้ปลูกป่า ๓ อย่าง ได้ประโยชน์ ๔ อย่าง ในพื้นที่ว่างที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ ได้แก่ ปลูกไม้เศรษฐกิจ ไม่ใช้สอย ไม้โตเร็ว (พืชอาหาร) และได้ประโยชน์ช่วยในการอนุรักษ์ดินและน้ำด้วย ทำให้มีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น การปฏิบัติต่าง ๆ ดังกล่าว ทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ ผลิตอาหารได้เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการปลูกพืชเสริมและเลี้ยงสัตว์ หนี้สินลดลงจนไม่มีหนี้สิน มีเงินออม มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ไม่มีการอพยพออกนอกพื้นที่ และเกิดความยั่งยืนในการใช้ประโยชน์พื้นที่ บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามหลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นนั้นส่วนหนึ่งก็มาจากมีเครือข่ายชุมชน ภาคประชาสังคมที่เข้มแข็ง ชุมชนมีความต้องการที่จะพัฒนาและร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาหลายด้าน รวมถึงได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ ด้วย

ขั้นที่ ๒ ทฤษฎีใหม่ขั้นกลาง

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๒ เป็นกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบของศาสตร์พระราชา กล่าวคือ เมื่อเกษตรกรที่เป็นบุคคลคนเดียวหรือทำกันเองในครอบครัวได้เข้าใจในหลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๑ ลงมือปฏิบัติในที่ดินของตนเองเป็นกิจวัตรจนมีความพออยู่ พอกิน มีผลิตผลเหลือพอที่จะนำมาจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและพึ่งตนเองได้แล้ว ก็เริ่มสู่กระบวนการทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง คือ การรวมพลังหรือร่วมแรงกันในรูปของ “กลุ่ม” หรือ “สหกรณ์” เพื่อก่อให้เกิดอำนาจการต่อรองในการซื้อขายผลผลิตหรือปัจจัยการผลิตของเกษตรกร มุ่งประโยชน์สำคัญเพื่อที่จะ “ดูแลตนเอง” โดยการ “ดูแลซึ่งกันและกัน”

ในชุมชน เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนให้สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนด้วยคนในชุมชนด้วยกันเอง ดังพระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘ ความว่า

"...เมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ปฏิบัติที่ดินของตนเองจนได้ผลแล้ว ก็ต้องเริ่มขั้นที่สอง คือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ ร่วมแรงในการผลิต การตลาด การเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคม และศรัทธา เพื่อให้พอมีกิน มีใช้ ช่วยให้สังคมดีขึ้นพร้อม ๆ กัน ไม่รวยคนเดียว..."

การรวมพลังเพื่อ "ช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน" นี้ เป็นอุดมการณ์สหกรณ์ ซึ่งเป็นความเชื่อร่วมกันที่ว่า "การช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์ จะนำไปสู่การกินดี อยู่ดี มีความเป็นธรรมและสันติสุขในสังคม" ดังพระราชดำรัส เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๒๐ ณ ศาลาดุสิดาลัย ความว่า

"...การตั้งเป็นสหกรณ์นี้และเข้าใจกันดี เกื้อหนุนซึ่งกันและกันในกลุ่มสหกรณ์เป็นการดีมากและทำความเจริญ สิ่งที่สำคัญในการดำรงความเป็นปึกแผ่นของสหกรณ์และกิจการสหกรณ์ในประเทศไทยนี้ก็คือ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความเห็นอกเห็นใจ ความซื่อสัตย์สุจริตกันต่อกัน คือไม่ใช่ว่าซื่อสัตย์สุจริตในการปฏิบัติแต่ละคน แต่ว่าซื่อสัตย์สุจริตต่อกันถือว่าสหกรณ์นี้เป็นชีวิตจิตใจของตน ถ้าสหกรณ์อยู่ดี แต่ละคนซึ่งเป็นส่วนประกอบของสหกรณ์ก็อยู่ดี..."

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเห็นว่าการรวมกันเป็นกลุ่มในรูปของสหกรณ์เป็นการรวมกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มิใช่มาขอความช่วยเหลือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว การรวมกลุ่มก่อให้เกิดพลังในการดำรงชีพและการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตร โดยการร่วมทุน ร่วมมือ ร่วมแรงและร่วมใจ จัดระบบการผลิต การตลาด ร่วมคิดและร่วมวางแผนเพื่อระดมทรัพยากรในการผลิตร่วมกันอย่างเป็นระบบตั้งแต่**ต้นน้ำ** (กระบวนการเพาะปลูกของเกษตรกรรายย่อย เริ่มตั้งแต่การวางแผนการผลิต การเตรียมดิน การไถ การเตรียมกล้าพันธุ์ การปลูก การเตรียมระบบน้ำ การดูแลรักษาและอื่น ๆ จนกระทั่งถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิต) **กลางน้ำ** (กระบวนการรวบรวมผลผลิตจากเกษตรกร เริ่มตั้งแต่การวางแผนการรวบรวม การขนส่ง สถานที่เก็บรักษาผลผลิตในขณะที่รอจำหน่าย) และ **ปลายน้ำ** (เป็นกระบวนการทางการตลาด เริ่มตั้งแต่การวางแผนติดต่อประสานงานกับผู้รับซื้อผลผลิต ความรู้ทางด้านราคาตลาด จนกระทั่งสิ้นค้าขนส่งไปยังผู้รับซื้ออย่างมีประสิทธิภาพ) ซึ่งจะเห็นได้ว่ากิจกรรมดังกล่าวส่งผลให้เกิดประโยชน์ร่วมกันในชุมชน เช่น การร่วมกันซื้อร่วมกันขายช่วยให้ลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งได้ เกิดการเรียนรู้แหล่งผลิต การซื้อขายปัจจัยการผลิตและผลผลิตในปริมาณที่มากพอจะเพิ่มอำนาจในการต่อรองราคา ซึ่งเมื่อชุมชนมีความพร้อมและเข้มแข็งแล้ว ก็สามารถจัดสวัสดิการให้แก่คนในชุมชน ดูแลความเป็นอยู่ ด้านการศึกษา ด้านการบำรุงศาสนาและอนามัยให้เกิดขึ้นในชุมชนได้ต่อไปอย่างยั่งยืน

ขั้นที่ ๓ ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า เมื่อดำเนินการผ่านพ้นขั้นที่สองแล้ว เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรควรมีการพัฒนาความก้าวหน้าไปสู่ขั้นที่สามต่อไป คือ ร่วมมือกับแหล่งเงินและแหล่งพลังงาน ตั้งและบริการโรงสี ตั้งและบริการร้านสหกรณ์ ช่วยกันลงทุน ช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท ซึ่งไม่ได้ทำอาชีพเกษตรกรอย่างเดียว (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒) เช่น มีการติดต่อประสานงานกับธนาคาร เช่น ธ.ก.ส. หรือบริษัทห้างร้านเอกชน เพื่อจัดหาทุนหรือแหล่งเงินมาช่วยในการทำธุรกิจ การลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้น ทั้งนี้ ฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายธนาคาร หรือบริษัท จะได้รับประโยชน์ร่วมกัน **เกษตรกรจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากขั้น "พอมี พอกิน พอใช้" ไปสู่ขั้น "พอมีอันจะกิน"**

การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ให้สมบูรณ์และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

เนื่องจากน้ำเป็นสิ่งที่จำเป็นในการทำการเกษตร ดังนั้น การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ให้สมบูรณ์และเกิดผลสัมฤทธิ์จึงจำเป็นต้องมีน้ำอย่างเพียงพอตลอดฤดูกาลปลูกพืช **สระเก็บกักน้ำเกษตรกรต้องมีน้ำและสามารถใช้น้ำได้ตลอดเวลา โดยต้องมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่สามารถเพิ่มเติมน้ำในสระเก็บกักน้ำของเกษตรกรให้เต็มอยู่เสมอ เกษตรกรก็จะสามารถปลูกพืชได้อย่างต่อเนื่องตลอดปี** มีอาหารบริโภคเพียงพอและมีรายได้พอมีพอกินพอใช้ ดังตัวอย่างระบบน้ำที่ใช้ในการทดลองทฤษฎีใหม่ที่วัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี วงกลมเล็กในภาพคือสระน้ำที่เกษตรกรขุดขึ้นตามทฤษฎีใหม่ เมื่อเกิดช่วงขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง เกษตรกรก็สามารถสูบน้ำมาใช้ประโยชน์ได้ และหากน้ำในสระน้ำไม่เพียงพอก็ขอรับน้ำจากอ่างห้วยหินขาว (อ่างเล็ก) มาเติมในสระน้ำที่ขุดไว้ในแต่ละแปลง จะช่วยให้สามารถมีน้ำใช้ตลอดปี และถ้าเกษตรกรใช้น้ำกันมาก อ่างห้วยหินขาว (อ่างเล็ก) มีปริมาณน้ำไม่พอเพียง ก็สามารถผันน้ำจากเขื่อนป่าสัก คือ อ่างใหญ่ ต่อลงมายังอ่างเก็บน้ำห้วยหินขาว (อ่างเล็ก) ก็จะช่วยให้มีปริมาณน้ำใช้มากพอตลอดปีสำหรับสระของเกษตรกร เกษตรกรก็จะสามารถปลูกพืชได้อย่างต่อเนื่องตลอดปี

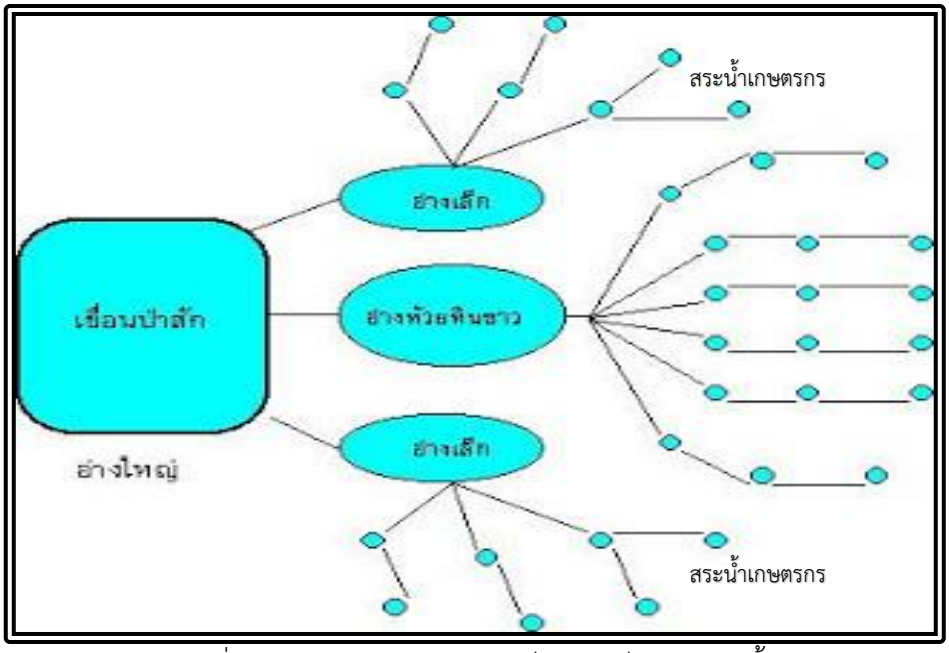

ภาพระบบทฤษฎีใหม่ที่สมบูรณ์ อ่างใหญ่ เติมอ่างเล็ก อ่างเล็ก เติมสระน้ำของเกษตรกร
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

ข้อควรปฏิบัติในการทำ “เกษตรทฤษฎีใหม่”

การน้อมนำพระราชดำริ “เกษตรทฤษฎีใหม่” มาใช้ในพื้นที่เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด และเกิดความยั่งยืน มีข้อควรปฏิบัติหลายประการ ดังนี้

๑) เกษตรกรควรปรึกษาเจ้าหน้าที่เพื่อขอคำแนะนำก่อนดำเนินการ เนื่องจากการดำเนินการตามแนวทางทฤษฎีใหม่นั้น มีปัจจัยประกอบหลายประการ โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

๒) การขุดสระน้ำเพื่อการกักเก็บน้ำ สระต้องเก็บน้ำได้และน้ำต้องมีคุณภาพเหมาะสมสำหรับการปลูกพืช ไม่เป็นน้ำเปรี้ยวหรือน้ำเค็ม เกษตรกรควรเลี้ยงปลาในสระน้ำ เพื่อใช้เป็นอาหารหรือจำหน่ายเพิ่มรายได้ และปลูกหญ้าแฝกรอบขอบสระป้องกันขอบสระพังทลาย ลดการตื้นเขินของสระน้ำ

๓) ขนาดของพื้นที่ที่มี อาจมากหรือน้อยกว่า ๑๕ ไร่ จึงแนะนำให้ใช้อัตราส่วน ๓๐ : ๓๐ : ๓๐ : ๑๐ ในการแบ่งพื้นที่ให้เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเอง และจะต้องปลูกข้าวให้เพียงพอต่อการบริโภคทั้งปี

๔) ปลูกพืชหลากหลายชนิด ทั้งข้าว พืชไร่ ไม้ผล พืชผัก สมุนไพร และเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ที่เกื้อกูลกัน เช่น เป็ด ไก่ ปลา กบ ทำให้มีอาหารบริโภคตลอดปี ส่วนที่เหลือจึงจะนำออกขายเป็นรายได้ของครอบครัว

๕) มีความร่วมมือของชุมชน มีการใช้แรงงานร่วมกัน (ลงแขก) หรือรวมกลุ่มบริหารจัดการด้านอื่น ๆ เพื่อลดค่าใช้จ่าย และสร้างความสามัคคีในชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

๖) ใช้ประโยชน์จากดินที่ได้จากการขุดสระน้ำ นำไปใช้ประโยชน์ในการปลูกพืช โดยทำการปรับปรุงสมบัติดินให้เหมาะสมก่อนการนำพืชไปปลูก

ดังพระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๘ ความว่า

"...การทำทฤษฎีใหม่นี้ไม่ใช่ของง่าย ๆ แล้วแต่ที่ แล้วแต่โอกาส และแล้วแต่งบประมาณ เพราะว่าเดี๋ยวนี้ ประชาชนทราบถึงทฤษฎีใหม่นี้กว้างขวาง และแต่ละคนอยากได้ให้ทางราชการขุดสระแล้วช่วย แต่มันไม่ใช่สิ่งที่ง่ายนัก บางแห่งขุดไปแล้วไม่มีน้ำ แม้จะมีฝนน้ำก็อยู่ไม่ได้ เพราะว่ามันรั่ว หรือบางที่ก็เป็นที่รับน้ำไม่ได้ ทฤษฎีใหม่นี้จึงต้องมีพื้นที่ที่เหมาะสมด้วย....ฉะนั้น การที่ปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่หรืออีกนัยหนึ่ง ปฏิบัติเพื่อหาน้ำให้แก่ราษฎร เป็นสิ่งที่ไม่ใช่ง่าย ต้องช่วยกันทำ..."

ประโยชน์ของ "เกษตรทฤษฎีใหม่"

๑) เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พึ่งพาตนเองได้ มีอาหารบริโภคพอเพียง ไม่อดอยาก

๒) ในหน้าแล้ง เกษตรกรสามารถปลูกพืชผักได้หลากหลายชนิด โดยใช้น้ำที่เก็บกักไว้ในสระของตนเอง ไม่ต้องเบียดเบียนชลประทานระบบใหญ่

๓) เกษตรกรมีผลผลิตพืชหมุนเวียนตลอดปี จากการปลูกข้าว ผัก ไม้ผลชนิดต่าง ๆ ทำให้มีรายได้ต่อเนื่องตลอดปี มีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น จาก **พอมีพอกิน** เป็น **พอมีพอใช้** เป็น **พอมีอันจะกิน และสามารถสร้างรายได้ให้ร่ำรวยขึ้นได้**

ดังพระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๘ ความว่า

"...ทำทฤษฎีใหม่เพื่อที่จะให้ประชาชนมีโอกาสทำเกษตรกรรมให้พอกิน ถ้าน้ำมีพอดีในปีไหนก็สามารถที่จะประกอบการเกษตร หรือปลูกข้าวที่เรียกว่านาปีได้ ถ้าต่อไป ในหน้าแล้ง น้ำมีน้อยก็สามารถที่จะใช้น้ำที่กักไว้ในสระเก็บของแต่ละแปลงมาทำการเพาะปลูก แม้แต่ข้าวก็ยังปลูกได้ ไม่ต้องไปเบียดเบียนชลประทานระบบใหญ่..." "...ทฤษฎีใหม่นี้มีไว้สำหรับป้องกันความขาดแคลน ในยามปกติก็จะทำให้ร่ำรวยมากขึ้น..."

๕.๔.๗ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ทรงมีพระดำรัส เพื่อชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๔๐ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ แต่ได้ทราบทั่วกันในหมู่พสกนิกรไทยทั้งประเทศตั้งแต่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจใน พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้นมา และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้นำพระราชดำรัส ดังนี้ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งกระบวนการ

ของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะอธิบายใน เชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้พสกนิกรชาวไทยและสังคมไทยนำเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในทุกระดับ ตั้งแต่การดำรงตน จนถึงการพัฒนาประเทศ รวมถึงผลที่เกิดขึ้นจากการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ซึ่งมีพระราชดำรัสตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ ดังนี้

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...”

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๗

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่สมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พออยู่พอกิน มีความสงบและทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธาน ในทางนี้ ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ว่ามีความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้...”

“...ฉะนั้น ถ้าทุกท่านซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความคิด และมีอิทธิพล มีพลังที่จะทำให้ผู้อื่นซึ่งมีความคิดเหมือนกัน ช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดีกินดีพอสมควร ขอย้ำ พอควร พออยู่พอกิน มีความสงบ ไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้ ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ถาวร ที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดกาล...”

“...ถ้าท่านทั้งหลายช่วยกันคิด ช่วยกันทำ แม้จะมีการเถียงกันบ้าง แต่เถียงด้วยรากฐานของเหตุผล และเมตตาซึ่งกันและกัน และสิ่งที่สูงสุด ที่สุดก็คือประโยชน์ร่วมกัน คือ ความพอมีพอกิน พออยู่ปลอดภัยของประเทศชาติ...”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๗

“...โครงการพัฒนาต่าง ๆ ตั้งขึ้นเพื่อปรับปรุงดัดแปลงสิ่งที่มีอยู่แล้ว คือ ทรัพยากรตามธรรมชาติให้เกิดผลเป็นประโยชน์แก่ประเทศ และประชาชนส่วนรวมให้ได้มากที่สุด... บางทีก็อาจทำให้มีการเสียหายในบางส่วนได้บ้าง เพื่อที่จะให้โครงการมีผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย จำเป็นต้องพิจารณาจัดตั้งโดยรอบคอบและละเอียดถี่ถ้วน ให้ทราบว่า ผลที่เกิดขึ้นจากโครงการนั้นจะต้องมีขอบเขตต่อเนื่องไปเพียงใด และมีผลดีผลเสียประการใด...”

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุม
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๑๙

“...สังคมใดก็ตาม ถ้ามีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ด้วยความมุ่งดีมุ่งเจริญต่อกัน สังคมนั้นย่อมเต็มไปด้วยไมตรีจิต มิตรภาพ มีความร่มเย็นเป็นสุข น่าอยู่...”

พระราชดำรัสพระราชทานเพื่ออัญเชิญลงพิมพ์ในนิตยสาร
ที่ระลึกครบ ๓๖ ปี ของสโมสรไลออนส์แห่งกรุงเทพ
ในพระบรมราชูปถัมภ์ วันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๓๘

“...ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตนเอง อันนี้ก็เคยบอกว่า ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัว จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้ท่านนักเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัยจริง อาจจะล้าสมัยคนอื่นเขาต้องมีการเศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่าเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง เลยรู้สึกว่าไม่หรูหรา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า ผลิตให้พอเพียงได้...”

“...การกู้เงินนี้นำมาใช้ในสิ่งที่ไม่ทำรายได้นั้นไม่ดี อันนี้เป็นข้อสำคัญ เพราะว่าถ้ากู้เงินและทำให้มีรายได้ ก็เท่ากับจะใช้หนี้ได้ ไม่ต้องติดหนี้ ไม่ต้องเดือดร้อน ไม่ต้องเสียเกียรติ กู้เงินนั้นเงินจะต้องให้เกิดประโยชน์ มิใช่กู้สำหรับไปเล่นไปทำอะไรที่ไม่เกิดประโยชน์...”

“...เมื่อปี ๒๕๑๗ ถึง ๒๕๔๑ ก็ ๒๔ ปีใช่ไหม วันนั้นได้พูดว่า เราควรจะปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดีใหญ่...”

“...สมัยก่อนนี้พอมีพอกิน มาสมัยนี้ชักจะไม่พอมีพอกิน จึงต้องมีนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะให้ทุกคนพอเพียงได้ ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกิน มีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้ว่าบางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็ความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจพอเพียง หรือระบบพอเพียง ...”

“... แต่ว่าพอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือ คำว่าพอ ก็เพียงพอเพียงนี้ก็พอดังนั้นเอง คนเราถ้าพอใจในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนผู้อื่นน้อย...”

“...มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...”

“... ความพอเพียงนี้ก็แปลว่าความพอประมาณ และความมีเหตุผล...”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐

“...เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy...”

“...คำว่า Sufficiency Economy นี้ ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ จะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่...”

“...Sufficiency Economy นั้น ไม่มีในตำรา เพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่...”

“...และโดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่าเราก็สามารถที่จะไปปรับปรุง หรือไปใช้หลักการ เพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น...”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑

“...คนไม่เข้าใจว่ากิจการใหญ่ๆ เหมือนการสร้างเขื่อนป่าสัก ก็เป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน เขานึกว่าเป็นเศรษฐกิจสมัยใหม่ เป็นเศรษฐกิจที่ห่างไกลจากเศรษฐกิจพอเพียง แต่ที่จริงแล้วเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน...”

“...ข้าพเจ้าจึงปรารถนาอย่างยิ่งที่จะเห็นชาวไทยมีความสุขถ้วนหน้ากัน ด้วยการให้ คือ ให้ความรัก ความเมตตากัน ให้น้ำใจไมตรีกัน ให้อภัย ไม่ถือโทษ โกรธเคืองกัน ให้การสงเคราะห์อนุเคราะห์กัน โดยมุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน ด้วยความบริสุทธิ์ และจริงใจ...”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๒

“...แต่ว่าพอเพียง ในทฤษฎีหลวงคือ ให้สามารถดำเนินงานได้ แต่ที่ว่าเมืองไทยไม่ใช้เศรษฐกิจพอเพียง นี่ไม่ได้ตำหนิ ไม่เคยพูด นี่พูดในตอนนี้ พูดเวลานี้ ขณะนี้ว่าประเทศไทย ไม่ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ค่อนข้างจะแย่ เพราะว่าจะทำให้ล่มจม...”

“...เศรษฐกิจพอเพียงที่หมายถึงนี้ คือว่า อย่างคนที่ทำธุรกิจ ก็ย่อมต้องไปกู้เงิน เพราะว่าธุรกิจ หรือกิจการอุตสาหการสมัยใหม่นี้ คนเดียวไม่สามารถที่จะรวบรวมทุนมาสร้างกิจการ กิจกรรมที่ใหญ่ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องใช้กิจกรรมที่ใหญ่...”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๓

“...เศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ย้ำแล้วย้ำอีกแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า sufficiency economy ใครต่อใครก็ ต่อว่า ว่า ไม่มี sufficiency economy แต่ว่าเป็นคำใหม่ของเราก็ได้ก็หมายความว่าประหยัด แต่ไม่ใช้ขี้เหนียว ทำอะไร ด้วยความอะลุ้มอล่วย กัน ทำอะไรด้วยเหตุและผล จะเป็นเศรษฐกิจพอเพียง แล้วทุกคนจะมีความสุข แต่พอเพียงเศรษฐกิจพอเพียงนี้ เป็นสิ่งที่ ปฏิบัติยากที่สุด...”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๔

“...เศรษฐกิจพอเพียง คือ ทำให้พอเพียงถ้าไม่พอเพียงไปไม่ได้ แต่ถ้าพอเพียงสามารถนำพาประเทศได้ดี ก็ขอให้ทุกคนประสบความสำเร็จพอเพียงและเพื่อให้บ้านเมืองบรรลุความสำเร็จที่แท้จริง...”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๘

“...ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง พอเพียงคืออะไร ไม่ใช่เพียงพอ คือว่า ไม่ได้หมายความว่าให้ทำกำไรเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้นเอง ทำกำไรก็ทำ ถ้าเราทำกำไรได้ดี มันก็ดี แต่ว่าขอให้มันพอเพียง ถ้าท่านเอากำไรหน้าเลือดมากเกินไป มันไม่ใช่พอเพียง...”

“...ฟังว่ารัฐบาลหรือเมืองไทย ประชาชน มีเงินเยอะ มีเงินเกิน ก็ใช้สิ เขาหาว่าเราเศรษฐกิจพอเพียง คำว่า พอเพียง ถ้ามีเงินก็ต้องใช้ ไม่ใช่ขี้เหนียว ถ้ามีเงินไม่ต้องขี้เหนียว ซื้อไปเถอะ อะไรก็ตาม เครื่องบิน เรือ รถถัง ซื้อ ถ้ามีเงินเยอะ ก็ถือว่าสนับสนุนให้จ่าย เดี๋ยวนี้เขาบอกว่า ในหนังสือพิมพ์เห็นรึเปล่า ว่าเขาสนับสนุนให้จ่าย ถ้ามีก็จ่าย แต่ถ้าไม่มีก็ระงับหน่อย ...”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๕๐

๑) ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกนำมาใช้อย่างเป็นทางการ โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ประเทศไทยได้เริ่มพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (๒๕๐๔ – ๒๕๐๙) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ (๒๕๓๕ – ๒๕๓๙) โดยระบบเศรษฐกิจไทยมีการขยายตัวสูงสุดในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ (๒๕๓๐ – ๒๕๓๔) โดยมีอัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยตลอดช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ร้อยละ ๑๐.๙ ทั้งนี้ แนวคิดการวางแผนชาติได้มีการปรับเปลี่ยน โดยให้ความสำคัญกับภาคประชาสังคมในระบบการมีส่วนร่วมในภาพรวมแผนอย่างชัดเจน โดยกระบวนการเคยให้ความสำคัญต่อบทบาทของภาครัฐ และต่อมาได้เปิดให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางในการพัฒนาประเทศ

การปรับเปลี่ยนแนวคิดในภาพรวมแผนจากการมุ่งขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นหลักมาเป็นการให้ความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และการพัฒนาที่ยั่งยืนได้เกิดขึ้นในช่วงที่ประเทศไทยประสบกับวิกฤติทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ใน พ.ศ. ๒๕๔๐ ทำให้สังคมไทยเริ่มตระหนักถึงความสำคัญและจำเป็นในการน้อมนำแนวคิด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาประยุกต์ใช้ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศและในชีวิตประชาชน

ภายหลังจากที่มีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการโดยคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์ ใน พ.ศ.๒๕๔๒ ก็เป็นปีที่จะต้องมีการเตรียมวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ โดยที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้กำหนดให้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิสัยทัศน์ (Vision) ของการวางแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ (๒๕๔๕-๒๕๔๙) โดยได้ว่าจ้างสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (Thailand Development Research Institute :TDRI) ให้เป็นที่ปรึกษาในการจัดทำแผนดังกล่าว ซึ่งมี ดร.ฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์ เป็นประธานสถาบันในขณะนั้น ดร.ฉลองภพ มีความเห็นว่า ถ้าจะนำเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นวิสัยทัศน์ในการวางแผน จำเป็นจะต้องมีคำจำกัดความของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” อย่างชัดเจนเป็นมาตรฐานเดียว จึงร่วมกับ สศช. ร่างคำจำกัดความของ เศรษฐกิจพอเพียง นำเสนอผ่านองคมนตรี เชาว์ ณ ศีลวันต์ หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ทรงพิจารณาและได้ทรงปรับแก้แล้ว จึงได้พระราชทานกลับคืนมาเมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ โดยหม่อมหลวงพีรพงศ์ เกษมศรี ราชเลขาธิการเป็นผู้ลงนามในขณะนั้น (สศช. ๒๕๖๐) ซึ่งเป็นความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกนำมาใช้อย่างเป็นทางการจนถึงปัจจุบัน โดยมีข้อความดังต่อไปนี้

เศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดกว่า ๓๐ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจและเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ***ทางสายกลาง*** *โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์* ***ความพอเพียง*** *หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี*

จากคำจำกัดความอย่างเป็นทางการที่ได้นำเสนอนี้ มีประเด็นที่น่าสังเกตบางประการ คือ ก่อนถึงคำจำกัดความของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ได้มีคำโปรยในบรรทัดก่อนสุดท้ายก่อนที่จะอธิบายคำจำกัดความ มีใจความว่า “เพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่าง **มั่นคง ยั่งยืน**” โดยที่คำทั้งสองมิได้ปรากฏอยู่ในความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แต่อยู่ในคำโปรยเท่านั้น ส่วนในความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีเพียงคำสำคัญเพียงคำเดียว คือคำว่า**สมดุล**

ขอให้สังเกตว่าส่วนสำคัญที่ควรสังเกตเป็นอย่างยิ่งก็คือ ในส่วนหนึ่งของนิยามดังกล่าวที่ได้กล่าวว่า *“... ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ* ***โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจทุกระดับ*** *ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ...”* จะเห็นได้ว่า ได้ทรงเน้นย้ำการมีคุณธรรม คือ ความซื่อสัตย์สุจริต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจทุกระดับ เพราะบุคคลเหล่านี้จะมีผลทั้งบวกและลบต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงที่สำคัญ เนื่องจากเป็นชนชั้นนำในสังคม ดังนั้นการกล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งที่ให้คนยากจนใช้เพื่อให้ยอมรับการอยู่อย่าง “พอเพียง” จึงเป็นการไม่ถูกต้อง เพราะพระองค์ประสงค์จะให้ชนชั้นนำในสังคมเป็นตัวอย่างที่ดี เป็นผู้มีคุณธรรมและความพอเพียง ซึ่งพระราชดำรัสส่วนนี้มักจะมิได้รับการเน้นย้ำจากบุคคลที่เกี่ยวข้องดังกล่าวเท่าที่ควร เพราะสังคมจะเกิดความร่มเย็นเป็นสุขได้ก็เพราะบุคคลเหล่านี้ดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นผู้มีคุณธรรมเป็นสำคัญ และตรงนี้คืออุปสรรคที่สำคัญส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

คำสำคัญ ที่ปรากฏอยู่ในคำจำกัดความดังกล่าว นอกจากคำว่า **ทางสายกลาง**และ**ความพอเพียง** ยังมีคำอื่นๆ ถูกนำมาใช้เป็นกรอบเพื่อแสดงเป็นแผนภาพเพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้นดังต่อไปนี้ คือ **ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ความรอบรู้ ความรอบคอบ ความระมัดระวัง คุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร สติ ปัญญา สมดุล วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม**

๒) เศรษฐกิจพอเพียง โดย ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา บรรยายพิเศษเรื่อง “การบริหารงบประมาณตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียง” ในวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๐ ณ สำนักงบประมาณ ได้กล่าวว่า

"เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี"

๓) วิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ โดย ดร. วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร (ราชบัณฑิต)[๔๕]

ทฤษฎีพัฒนาการเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

(๑) ประเทศไทยได้ผ่านพ้นสถานภาพการด้อยพัฒนา, ความยากจน, และความล้าหลังมาเป็นเวลานานพอสมควรแล้ว ประชาชนชาวไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดี, ไม่ขาดชีวปัจจัยที่จำเป็นในการครองชีพและการดำเนินชีวิตตามมาตรฐานสากล อย่างไรก็ตามการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมาก็ยังมีปัญหาบางประการที่ตกค้าง อาทิ การที่เศรษฐกิจต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกมากเกินไป, ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและภาวะแวดล้อม, การขาดขีดความสามารถในการพึ่งตนเองทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, และที่ชัดเจนที่สุดก็คือการขาดความสมดุลทางเศรษฐกิจสำหรับกสิกรส่วนใหญ่ในพื้นที่ชนบท อันเนื่องมาจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ, อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการผลิตและภาวะการตลาดของผลิตผลทางการเกษตร กสิกรส่วนใหญ่จำนวนหลายล้านครัวเรือนทั่วทั้งประเทศมีรายจ่ายสูงกว่ารายได้ ในลักษณะที่เป็นโครงสร้าง (structural) ซึ่งนำไปสู่ภาระหนี้สิน, การสูญเสีย, กรรมสิทธิ์ที่ดิน, การแตกสลายของสังคมชนบท, และการมีชีวิตอยู่ด้วยความทุกข์ ปัญหาเศรษฐกิจของชาวชนบทจำนวนมากดังกล่าวนี้ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในระดับชาติอย่างไม่ต้องสงสัย ปัญหาสำคัญดังกล่าวนี้เป็นที่ตระหนักกันมาโดยตลอด และรัฐบาลทุกยุคสมัยก็ได้พยายามดูแลแก้ไขตามยุทธศาสตร์และด้วยยุทธวิธีที่เห็นว่าเหมาะสม โดยได้ใช้ทรัพยากรไปอย่างมากมาย, แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ปัญหาดังกล่าวยังคงอยู่

---

[๔๕]วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร ราชบัณฑิต,สู่อนาคตที่มั่นคงและยั่งยืน – การพัฒนาเศรษฐกิจไทยตามแนวพระราชดำริของรัชกาลที่ ๙, สำนักพิมพ์วศิระ.๒๕๖๐

(๒) ตลอดระยะเวลาหลายทศวรรษที่ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ชนบทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ทรงรับทราบปัญหาของราษฎรทุกปัญหา และทรงมีพระดำริที่มุ่งไปในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องของดินและน้ำ ตามที่ได้มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในเรื่องดังกล่าวนี้เป็นอันมาก พระอัจฉริยภาพในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่มีฐานทางวิชาการที่แข็งแรงรองรับได้สะท้อนออกมา เป็นที่รู้จักกันว่า “ศาสตร์พระราชา” และใน พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้พระราชทานพระราชดำริอันเกี่ยวกับการบริหารที่ดินและน้ำให้บังเกิดประโยชน์สูงสุดแก่กสิกรที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินขนาดพอสมควร คือ “ทฤษฎีใหม่” ทำให้ผู้ที่ดำเนินการตามแนวพระราชดำริสามารถ “พออยู่พอกิน” และพึ่งตนเองได้

(๓) อย่างไรก็ตาม “ทฤษฎีใหม่” ตามพระราชดำริยังมิได้ครอบคลุมถึงปัญหาความไม่สมดุลทางเศรษฐกิจของกสิกรซึ่งเป็นราษฎรในพื้นที่ชนบทส่วนใหญ่หลายล้านครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายในลักษณะที่เป็นโครงสร้าง กสิกรเหล่านี้ไม่มีที่ดินของตนเอง หรือมีแต่ไม่มีขนาดใหญ่เพียงพอที่จะบริหารตาม “ทฤษฎีใหม่” ได้ นอกจากนั้น โดยทั่วไปก็มีขีดความสามารถในการพึ่งตนเองได้อย่างจำกัดในทุกมิติ การที่กสิกรจำนวนมากดังกล่าวนี้จำเป็นจะต้องดำเนินชีวิตด้วยความรอบคอบและระมัดระวังเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นสำหรับความอยู่รอด กล่าวคือในขณะที่ยังไม่เห็นแสงสว่างที่ปลายอุโมงค์สำหรับการเพิ่มขึ้นของรายได้ กสิกรหลายล้านครัวเรือนจะต้องทำนาเพื่อให้มีข้าวกินตลอดทั้งปี และจะขายได้ก็ต่อเมื่อปริมาณข้าวที่ทำนาได้มีส่วนเกินจริง และตัดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลงไป ใน พ.ศ. ๒๕๔๐ เมื่อเศรษฐกิจแห่งประเทศไทยต้องประสบกับวิกฤตทางการเงินครั้งใหญ่ และปัญหาว่าด้วยความไม่สมดุลระหว่างรายได้และรายจ่ายได้ขยายออกไปครอบคลุมส่วนต่าง ๆ ของสังคมไทย, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทาน “ปรัชญา” การดำรงชีวิตและดำเนินชีวิตแบบ “พอเพียง” กล่าวคือให้ยึดเอาการ “พอมีพอกิน” เป็นหลัก, พึ่งตนเองให้มากที่สุด, ทำการทั้งปวงพอควรพอประมาณ, และจะต้องไม่ประมาท เนื่องจากปัญหาความไม่สมดุลทางเศรษฐกิจได้ขยายขอบเขตออกไปอย่างกว้างขวาง, ปรัชญาการดำเนินชีวิตที่เรียกว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” (sufficiency economy) ก็ได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักคิดที่ทรงคุณค่า โดยอย่างน้อยที่สุด เป็นการโน้มน้าวให้การเร่งรัด ให้เศรษฐกิจเติบโตขยายตัว ได้ชะลอลงบ้าง ทั้งนี้เพราะการดำเนินเศรษฐกิจไปอย่างช้า ๆ พอเหมาะพอควร ย่อมมีความมั่นคงและยั่งยืนมากกว่าการรีบเร่งเกินความพอดี อย่างไรก็ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็มิได้กีดกันมิให้เศรษฐกิจทั้งในภาพรวมและที่เป็นธุรกิจทุนนิยมต้องปฏิเสธการเติบโตขยายตัว เพียงแต่ให้เติบโตขยายตัวอย่างพอเหมาะพอควร ไม่เร่งรีบจนขาดความรอบคอบ

(๔) สำหรับผู้ที่ให้ความเอาใจใส่ในพระราชดำริที่ได้พระราชทานในวโรกาสต่าง ๆ ตลอดจนในโครงการตามแนวพระราชดำริที่มีเป็นอันมาก รวมทั้งโครงการที่เกี่ยวกับการรวมตัวกันของราษฎรเป็น “สหกรณ์” ย่อมจะเห็นได้ชัดเจนว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชศรัทธาในสถาบันสหกรณ์ว่าเป็นสถาบันเศรษฐกิจเดียวที่จะนำความเจริญมาสู่บ้านเมือง และได้ทรงทำการทดลองจัดตั้งสหกรณ์ตัวอย่างขึ้นบางแห่ง เพื่อได้พระราชทานหลักคิดและแนวทางปฏิบัติของสมาชิกสหกรณ์ อาทิ ในเรื่องของความเป็นอิสรเสรี, ความอดทนและขยันขันแข็ง, ความซื่อสัตย์สุจริต และความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สำหรับรูปแบบของสหกรณ์นั้น ทรงให้ความสำคัญไปที่ “สหกรณ์อเนกประสงค์” (multi-purposed cooperative) กล่าวคือเป็นสหกรณ์ที่มีภารกิจทุกอย่าง ตั้งแต่การผลิต, การตลาด, การดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในเรื่องการอุปโภคบริโภค ฯลฯ อย่างไรก็ตาม การจัดตั้งสหกรณ์ต้องเป็นไปโดยสมัครใจของสมาชิกผู้เข้าร่วม มิใช่จัดตั้งขึ้นโดยหน่วยราชการ ดังนั้นจึงมิได้ทรงดำเนินการต่อไปจากการจัดตั้งโครงการทดลอง นอกจากนั้นก็ยังอาจกล่าวได้ว่า การที่แนวพระราชดำริ

ในการแก้ไขปัญหาความไม่สมดุลทางเศรษฐกิจของกสิกรส่วนใหญ่ได้มาหยุดยั้งอยู่ที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มิได้พัฒนาต่อไปเป็น “ทฤษฎีพัฒนาการเศรษฐกิจ” (economic development theory) ก็เพราะ “ทฤษฎี” ดังกล่าวจะต้องมี “สหกรณ์อเนกประสงค์” เป็นกลไกหลัก และสหกรณ์ดังกล่าวจะต้องเกิดขึ้นด้วยการรวมกลุ่มของราษฎรในพื้นที่เอง มิใช่จัดตั้งขึ้นโดยทางราชการหรือผู้ใด อย่างไรก็ตาม ก็อาจเป็นความหวังว่าการเผยแผ่ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” อาจมีผลกระตุ้นจิตสำนึกของมวลชนให้รวมตัวกันดำเนินการเศรษฐกิจในรูปแบบของสหกรณ์อเนกประสงค์ได้

(๕) เป็นเวลาที่ต่อเนื่องเกือบสองทศวรรษที่ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ได้รับพระราชทานมาจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัฐบาล, หน่วยราชการและองค์กรภาคเอกชน ได้ทำการเผยแพร่แนวความคิดดังกล่าวสู่ประชาชนอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ โดยเน้นการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพที่เรียบง่าย และใช้ประโยชน์ทั้งภูมิปัญญาและวัตถุดิบจากท้องถิ่นมาผลิตสินค้าอุปโภคบริโภค ทำให้ “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นภาพลักษณ์ของขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณที่มีความเป็นไทยอย่างงดงาม ฯลฯ ซึ่งตรงข้ามกับความทันสมัย ก้าวหน้าที่เป็นสากล แม้จะปฏิเสธไม่ได้ว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามที่ได้สร้างภาพลักษณ์ขึ้นมาดังกล่าวจะมีคุณค่าในเชิงวัฒนธรรม หากก็มิใช่สิ่งที่จะแก้ไขปัญหาความไม่สมดุลทางเศรษฐกิจของกสิกรหรือราษฎรส่วนใหญ่ในพื้นที่ชนบท ตามที่น่าจะเป็นพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ดังนั้น “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ก็คงจะต้องอัญเชิญไว้เป็นวัฒนธรรมอันสูงส่งของชาติในสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ซึ่งในการนี้ก็ควรจะได้ผสมกลมกลืนไปกับหลักธรรมะต่าง ๆ ที่ใช้อบรมสั่งสอนพลเมืองให้ประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม

(๖) โดยที่แนวพระราชดำริอันทรงคุณค่าหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของเมืองไทยและคนไทยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร สามารถอัญเชิญมาสร้างเป็นทฤษฎีหรือ “แบบจำลอง” การพัฒนาเศรษฐกิจ (economic development model) ได้ ทั้งจะเป็นทฤษฎีหรือแบบจำลองที่น่าสนใจไม่น้อยกว่าทฤษฎีหรือแบบจำลองในเรื่องเดียวกันที่นักปราชญ์หลายคนได้สร้างขึ้นอธิบายปรากฏการณ์ ดังนั้นจึงต้องสรุปในเบื้องแรกว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” มิใช่เป็นเพียงปรัชญาสำหรับการดำเนินชีวิตในอีกทัศนะหนึ่งเท่านั้น หากเป็นทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่อธิบายและตอบโจทย์ว่าด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ชนบทซึ่งมีปัญหาการขาดความสมดุลทางเศรษฐกิจอย่างเป็นโครงสร้าง แม้ว่าทฤษฎีดังกล่าวจะพิจารณาในกรอบของพื้นที่ชนบทของประเทศไทยในเบื้องแรก แต่ก็อาจใช้ได้กับทุกแห่งในโลกที่มีปัญหาคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประเทศที่พึ่งขีดความสามารถทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของตนเองมิได้

(๗) การนำเอา “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาประยุกต์เป็น “ทฤษฎีพัฒนาการเศรษฐกิจ” ที่ให้ความเอาใจใส่ต่อปัญหาเศรษฐกิจในพื้นที่ชนบทอันเนื่องมาจากการขาดความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่าย น่าจะเป็นการสนองพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทั้งนี้เพราะเป็นที่ประจักษ์ว่าทรงมีพระราชปณิธานที่แน่วแน่มาโดยตลอดที่จะแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของพสกนิกรซึ่งมีชีวิตอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว การเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ชนบทโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณที่ทุรกันดารและอยู่ห่างไกลความเจริญ ก็เพื่อจะได้ทรงทราบถึงปัญหาในการดำรงและดำเนินชีวิตของราษฎรเหล่านั้น ซึ่งเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจที่ฐานราก ซึ่งก็คือปัญหาความไม่สมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่าย โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทุกโครงการนับเป็นพัน ๆ โครงการมีจุดมุ่งหมายเดียวกันหมด คือการทำนุบำรุงขีดความสามารถในการสร้าง “มูลค่าเพิ่ม” ให้แก่การประกอบ

อาชีพของกสิกรในพื้นที่ชนบท ด้วยเหตุนี้ พระราชปรารภในเรื่องของ “เศรษฐกิจพอเพียง” จึงไม่เป็นเพียง “ปรัชญา” สำหรับการดำเนินชีวิต ที่สามารถใช้ประยุกต์ได้ในทุกมิติและสำหรับทุกเหล่าอาชีพและฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม หากยังสามารถอัญเชิญมานำเสนอเป็น “แบบจำลอง” หรือ “ทฤษฎี” การพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งแก้ไขปัญหาความไม่สมดุลทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชนบทสำหรับประเทศที่ขาดขีดความสามารถในการพึ่งตนเองทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี “แบบจำลอง” หรือ “ทฤษฎี” ดังกล่าวนี้ควรที่จะสนองพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้อย่างตรงประเด็นที่สุด

(๘) ทฤษฎีพัฒนาการเศรษฐกิจตามแนวทางพระราชดำริว่าด้วย “เศรษฐกิจพอเพียง” (Sufficiency Economy) เป็นหลักคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่รองรับด้วยธรรมะในพระพุทธศาสนา และมีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย ทฤษฎีดังกล่าวนี้ไม่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับเศรษฐกิจแห่งประเทศไทยในภาพรวม อีกทั้งมิได้ขัดแย้งกับโครงสร้างและกลไกของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่เป็นเศรษฐกิจกระแสหลักของประเทศไทย ธรรมะ ๓ ประการ ที่เป็นแกนของทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ “การพึ่งตนเอง” (อตฺตาหิอตฺตโน นาโถ), “การประมาณตน” (มตฺตญญุตา สทา สาธุ), และ “ความไม่ประมาท” (อปฺปมาโท อมตปทำ) หลักคิดดังกล่าวนี้มีความแตกต่างไปจากหลักคิดทางเศรษฐศาสตร์ทั่วไป ซึ่งเป็นจุดเด่นในทฤษฎีพัฒนาการเศรษฐกิจที่รู้จักกัน กล่าวคือเป็นมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ที่มิได้มุ่งแต่จะแสวงหาแนวทางที่จะสนองความต้องการแต่เพียงด้านเดียว ด้วยเหตุผลที่ว่าความปรารถนาปราศจากขอบเขตและขีดความสามารถที่จะสนองก็มีจำกัด ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงได้นำธรรมะในศาสนาพุทธที่ว่าด้วยการควบคุมความปรารถนาเข้ามาประกอบในหลักคิด ซึ่งเป็นการดับทุกข์ทางเศรษฐกิจที่ต้นเหตุ กล่าวโดยสรุปก็คือ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงแสวงหาวิธีที่จะเสริมสร้างขีดความสามารถในการสนองความต้องการ ในขณะที่ยึดหลักการพึ่งตนเองและการรู้จักพอประมาณ ตลอดจนความไม่ประมาทมากำกับความต้องการหรือความปรารถนามิให้เกินความพอดี

(๙) “แบบจำลอง” หรือทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงจำแนกกสิกรในพื้นที่ชนบทออกเป็นสองส่วนบนพื้นฐานของศักยภาพทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน กสิกรส่วนข้างน้อย ประมาณหนึ่งในสี่ของยอดรวมของครัวเรือน เป็นกสิกรที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนเองในขนาดพอประมาณ มีเงินออมจำนวนหนึ่ง และมีขีดความสามารถทางเทคโนโลยีที่จะปรับปรุงและปรับเปลี่ยนการผลิต กสิกรส่วนข้างน้อยนี้ โดยปกติจะทำการผลิตที่ก่อให้เกิดรายได้มากกว่ารายจ่ายพื้นฐาน อาจมีฐานะร่ำรวยหรืออย่างน้อยก็ “พอมีพอกิน” อย่างไรก็ตาม อาชีพกสิกรรมขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศที่มีความแปรปรวนโดยธรรมชาติ ในขณะที่ “ตลาด” ของผลิตผลทางการเกษตร อันเนื่องจากทั้งอุปสงค์และอุปทานมีความยืดหยุ่นน้อย จะมีความผันผวนค่อนข้างมาก กสิกรกลุ่มดังกล่าวนี้จึงมีปัญหาที่ต้องการความดูแลแก้ไข ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง โดยทฤษฎีใหม่ตามพระราชดำริเสนอรูปแบบการบริหารที่ดินที่มีอยู่เพื่อการลดแรงกระแทกจากภาวะผันผวนทั้งจากธรรมชาติและจากสภาวะการตลาดของผลิตผลการเกษตร

(๑๐) สำหรับกสิกรอีกส่วนหนึ่ง ประมาณสามในสี่ของยอดรวมของครัวเรือน ซึ่งเป็นกสิกรส่วนข้างมากนั้น ขาดศักยภาพที่ทฤษฎีการบริหารที่ดินตาม “ทฤษฎีใหม่” จะคุ้มครองได้ กสิกรเหล่านี้โดยปกติจะมีอาชีพทำนาแต่อย่างเดียว บนที่ดินซึ่งไม่มีกรรมสิทธิ์ หรือมีขนาดเล็ก จึงไม่สามารถที่จะสร้าง “มูลค่าเพิ่ม” หรือรายได้จากการประกอบอาชีพที่เพียงพอกับรายจ่าย ทั้งรายจ่ายอันเกี่ยวกับการทำนาและรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคและคุณภาพชีวิต เมื่อขาดความสมดุลทางเศรษฐกิจที่เป็นลักษณะ “โครงสร้าง” ดังกล่าวนี้ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงจึงได้เสนอการแก้ไขปัญหาด้วยการให้กสิกรส่วนข้างมากดังกล่าวนี้รวมตัวกันเป็น “สหกรณ์” เพราะสหกรณ์จะเพิ่มขีดความสามารถในการผลิต การตลาด

และลดค่าใช้จ่ายของสมาชิก ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาการขาดความสมดุลทางเศรษฐกิจอย่างตรงประเด็น การเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตและในการสร้าง “มูลค่าเพิ่ม” ก็เนื่องมาจาก สหกรณ์เป็นการรวมตัวของบรรดาปัจจัยที่มีลักษณะเป็น “ทุน” ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการผลิต ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน, แรงงาน, ความชำนาญเฉพาะ และที่สำคัญก็คือ “พลังใจ” ของสมาชิกเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งทำให้มีศักยภาพในการผลิตเหนือกว่าการผลิตของแต่ละครัวเรือน นอกจากนั้น สหกรณ์ไม่จำต้องประกอบอาชีพแต่เพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือทำนาแต่อย่างเดียว ซึ่งไม่มีทางที่จะมีรายได้ที่เพียงพอกับรายจ่าย สำหรับ “การแบ่งงานกันทำ” และ “การทำงานตามความชำนาญเฉพาะ” ก็จะยกระดับ “ผลิตภาพ” ของแรงงานให้สูงขึ้นกว่าเดิม การรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ยังเพิ่มอำนาจการต่อรองให้มีระดับที่สูงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการต่อรองราคาของผลิตผล หรือการต่อรองราคาผลผลิตภัณฑ์ที่จำเป็นในการผลิต และราคาสินค้าอุปโภคบริโภคสำหรับสมาชิก ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงใช้ “สหกรณ์” เป็นปัจจัยสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในพื้นที่ชนบท

(๑๑) อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มเป็น “สหกรณ์” ของกสิกรส่วนใหญ่ในแบบจำลองของเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างจากการจัดตั้งสหกรณ์ในปัจจุบัน ทั้งในโครงสร้าง วัตถุประสงค์และขอบเขต แม้ว่าจะมีความสอดคล้องกันในหลักการและอุดมการณ์ก็ตาม สำหรับหลักการที่ตรงกันก็คือหลักการว่าด้วยการรวมตัวของผู้ที่ด้อยฐานะทางเศรษฐกิจ ว่าด้วยความสมัครใจ, ว่าด้วยความเสมอภาคของสมาชิก และว่าด้วยการดำเนินงานตามวิถีประชาธิปไตย ส่วนอุดมการณ์ที่สอดคล้องกันก็คือความเสียสละ , ความซื่อสัตย์สุจริต และการร่วมมือกันช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีความรับผิดชอบร่วมกัน สหกรณ์ในแบบจำลองหรือในทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงเป็น “สหกรณ์อเนกประสงค์” (multi-purposed cooperative) ซึ่งแตกต่างจากสหกรณ์ที่รวมกลุ่มตามประเภทของอาชีพหรือกิจการ เช่น สหกรณ์การเกษตร, สหกรณ์ร้านค้า , สหกรณ์แท็กซี่, สหกรณ์ออมทรัพย์ ฯลฯ “สหกรณ์อเนกประสงค์” มิได้จำกัดวัตถุประสงค์ว่าจะประกอบกิจการประเภทใด แต่เป็นสหกรณ์ที่ทำได้ทุกอย่าง ตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบ, การแปรสภาพวัตถุดิบให้เป็นผลิตภัณฑ์, การบรรจุหีบห่อ และการจำหน่าย ถึงขั้นการส่งออก รวมทั้งการขนส่งและการตลาด และตั้งแต่การเกษตร, การอุตสาหกรรม และบริการของผลิตผลในพื้นที่ชนบท นอกจากนั้นการผลิตก็ยังเป็น ในลักษณะ “แกนตั้ง” หรือ “แกนนอน” โดย “แกนตั้ง” หมายถึงการประกอบการที่เกี่ยวกับผลิตผลประเภทเดียว เช่น ข้าว ตั้งแต่การเพาะกล้า จนถึงการส่งออก ขณะที่ “แกนนอน” หมายถึงการประกอบการที่เกี่ยวกับผลิตผลหลายประเภท อาทิ ข้าว, มันสำปะหลัง, ผัก, ผลไม้ ฯลฯ การประกอบการหลาย ๆ อย่างเปิดโอกาสให้มีการสร้าง “มูลค่าเพิ่ม” ได้หลายจุด ซึ่งแตกต่างกับการทำนาอย่างเดียว การสร้างมูลค่าเพิ่มและรายได้เป็นการแก้ปัญหาการขาดสมดุลทางเศรษฐกิจซึ่งสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยวิธีการสหกรณ์ ส่วนในด้านของรายจ่าย สหกรณ์ก็สามารถจัดหาปัจจัยการผลิตและสินค้าอุปโภคบริโภคให้แก่สมาชิกได้โดยการที่มีอำนาจการต่อรองที่สูงขึ้น

(๑๒) ท้ายที่สุด “สหกรณ์อเนกประสงค์ “ ที่ก่อตั้งขึ้นหลายแห่งในพื้นที่ชนบทก็อาจร่วมกันจัดตั้งสถาบันการเงินเป็น “ธนาคารสหกรณ์” ขึ้น ซึ่งหมายถึงสถาบันการเงินที่เป็นของสหกรณ์ดำเนินงานโดยสหกรณ์ และมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการแก่สหกรณ์และสมาชิกของสหกรณ์ โดยไม่มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาผลกำไรหรือการแบ่งสรรผลกำไร “ธนาคารสหกรณ์” จะมุ่งให้บริการที่มีต้นทุนค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดและดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดในทุกมิติ “ธนาคารสหกรณ์” ดังกล่าวนี้จะมีส่วนสำคัญในการค้ำจุนความมั่นคงและความยั่งยืนให้แก่สหกรณ์

๔) วิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงในเชิงวิชาการ เรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียงพระอัจฉริยภาพและพระกรุณาธิคุณของในหลวงรัชกาลที่ ๙” โดย ศาสตราจารย์อภิชัย พันธเสน[๔๖]

(๑) เศรษฐกิจพอเพียงในฐานะแนวทางการพัฒนาครอบครัว ชุมชน องค์กร และสังคม

ปลาย พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นครั้งแรกที่ประเทศไทยมีความก้าวหน้าจากการพัฒนาอุตสาหกรรมในช่วงระยะเวลาดังกล่าว แต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเห็นว่าเกษตรกรรายย่อยยังคงมีปัญหาเหมือนเดิม อีกทั้งมีจำนวนมากขึ้นที่สูญเสียที่ดินทำกินเนื่องจากราคาที่ดินแพงเกินไป จึงนำเสนอเศรษฐกิจพอเพียงในรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อช่วยให้ครอบครัวเกษตรกรรายย่อยสามารถอยู่ได้อย่างพอเพียง จึงเป็นการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรมในระดับครอบครัวเป็นครั้งแรก ภายหลังจากที่ได้พระราชทานในฐานะแนวทางในการพัฒนาประเทศตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นปีที่ประเทศไทยประสบปัญหาทั้งน้ำท่วมและฝนแล้ง จึงได้ทรงดำรัสเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่อีกครั้งหนึ่งในฐานที่ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันจากภัยพิบัติตามธรรมชาติได้ ดังที่ได้ตรัสว่า

“ฉะนั้นจึงทำทฤษฎีใหม่เพื่อที่ประชาชนมีโอกาสทำการเกษตรกรรมให้พอกิน ถ้าน้ำมีพอดีในปีไหนก็สามารถที่จะประกอบการเกษตร หรือปลูกข้าวที่เรียกว่านาปีได้ ถ้าต่อไปในหน้าแล้งมีน้ำน้อย ก็สามารถที่จะใช้น้ำที่กักเก็บไว้ในสระเก็บน้ำของแต่ละแปลงมาทำการเพาะปลูก แม้แต่ข้าวก็ยังปลูกได้ ไม่ต้องไปเบียดเบียนชลประทานระบบใหญ่ เพราะมีของตัวเอง แต่อาจจะปลูกผักหรือเลี้ยงปลา หรือทำอะไรอื่นๆ ก็ได้ ทฤษฎีใหม่ที่มีไว้สำหรับป้องกันความขาดแคลน ในยามปกติก็ทำให้ร่ำรวยมากขึ้น ในยามที่มีอุทกภัย ก็สามารถที่จะฟื้นตัวได้เร็วโดยไม่ต้องให้ทางราชการไปช่วยมากเกินไป ทำให้ประชาชนมีโอกาสพึ่งตนเองได้อย่างดี”

พระราชดำรัส ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา
พระราชวังดุสิต วันจันทร์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๘

พ.ศ. ๒๕๓๙ การส่งออกในภูมิภาคเริ่มชะลอตัวลงและเริ่มมีสัญญาณของปัญหาทางเศรษฐกิจ แต่ยังไม่เป็นที่ตระหนักกันดีในประเทศไทย โดยส่วนใหญ่คิดว่าเป็นปัญหาชั่วคราวและโอกาสที่ปัญหาดังกล่าวจะหมดไปยังคงมี แต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเกรงว่าจะเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจครั้งใหญ่ และทรงเป็นกังวลในเรื่องความโลภของคน อันเป็นผลจากการที่เศรษฐกิจขยายตัวรวดเร็วอย่างต่อเนื่องนั่นเอง โดยที่ความยากอยู่ที่แต่ละคนจะต้อง “ปราบ” ตัวเอง ซึ่งจะต้องเปลี่ยนทัศนคติหรือวิธีคิด ซึ่งในระยะต่อมารู้จักกันดีในนามของความ “พอเพียง” ส่วนการปรับทัศนคติหรือวิธีคิดทรงเรียกว่า “ระเบิดจากภายใน”

จะเห็นได้ว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นมา ทรงเล็งเห็นภัยพิบัติที่เกิดจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม จึงเสนอแนวทางในการพัฒนาประเทศในลักษณะเน้นการกระจายรายได้หรือการสร้างความพออยู่พอกินให้กับคนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นหลัก และได้ทรงงานให้ดูเป็นตัวอย่างโดยเน้นการแก้ปัญหาในระดับครัวเรือนที่พระองค์สามารถแสดงให้เห็นว่าสามารถทำได้จริง และอาจจะขยายไปสู่ชุมชน องค์กร และสังคมได้อีกด้วย โดยที่พระองค์ได้ทรงเล็งเห็นการณ์ไกลเพราะในขณะที่เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวอย่างรวดเร็วระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๓๔ แต่พระองค์กลับเตรียมทำในสิ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเกษตรกรรายย่อย ด้วยการศึกษาโดยการ

---

[๔๖] อภิชัย พันธเสน, บทความ “เศรษฐกิจพอเพียงพระอัจฉริยภาพและพระกรุณาธิคุณของในหลวงรัชกาลที่ ๙”

จัดทำแปลงสาธิตเกษตรผสมผสาน และเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามลำดับ เพื่อช่วยให้พวกเขาสามารถอยู่ได้เมื่อภาวะวิกฤตเศรษฐกิจเกิดขึ้นจริง และในที่สุดก็เกิดวิกฤตเศรษฐกิจขนาดใหญ่เริ่มจากประเทศไทยจริงใน พ.ศ.๒๕๔๐ โดยมีสาเหตุสำคัญที่เกิดจากความโลภของมนุษย์เป็นสำคัญ และเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจใน พ.ศ.๒๕๔๐ ประเทศไทยก็มีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมที่ทำให้เกษตรกรรายย่อยสามารถอยู่ได้เป็นอย่างดีท่ามกลางภาวะวิกฤตดังกล่าว รวมทั้งการที่พระองค์ได้ทรงแสดงตัวอย่างและการนำไปเป็นตัวแบบสาธิตในภูมิภาคต่าง ๆ ประกอบกับการที่เกษตรกรมีจำนวนสำคัญจำนวนหนึ่ง (Critical mass)ได้เรียนรู้จากพระราชดำรัสในที่ต่าง ๆ รวมทั้งพยายามหาทางออกด้วยตนเอง ด้วยการลดการพึ่งพาตลาดให้น้อยลง และพึ่งพาตนเองให้มากขึ้น อันเป็นแนวทางที่เป็นทิศทางเดียวกันกับ “เศรษฐกิจพอเพียง” จึงทำให้ภาคชนบทในยุคนั้นบางส่วนจึงทำหน้าที่เป็นหลังพิงของผู้ที่ประสบปัญหาจากวิกฤตเศรษฐกิจในเมืองได้ จากนั้นเป็นต้นมา คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นคำที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในประเทศไทยและเริ่มกระจายให้เป็นที่รับรู้กันในนานาประเทศเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ในการแก้สถานการณ์วิกฤต พระองค์ทรงเสนอว่า

> *“ต้องถอยหลังเข้าคลอง จะต้องอยู่อย่างระมัดระวัง และต้องกลับไปทำกิจการที่อาจไม่ค่อยซับซ้อนนัก คือใช้เครื่องมืออะไรที่ไม่หรูหรา แต่ก็อย่างไรก็ตาม มีความจำเป็นที่จะต้องถอยหลังเพื่อที่จะก้าวหน้าต่อไป ถ้าไม่ทำอย่างที่ว่านี้จะแก้วิกฤตการณ์นี้ยาก”*
>
> พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าถวายพระพรชัยมงคล
> เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ สวนดุสิดาลัย สวนจิตรลดา
> พระราชวังดุสิต วันศุกร์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐

พ.ศ.๒๕๔๑ ในโอกาสที่ได้ประทานพระราชดำรัสเช่นที่ผ่านมาเกือบทุกปี ก็ได้ทรงอธิบายเพิ่มเติมดังนี้

> *“เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ไม่มีในตำรา... ...ปีที่แล้วพูดว่าเศรษฐกิจพอเพียง เพราะหาคำอื่นไม่ได้... ...เมื่อปี ๒๕๑๗ ถึง ๒๕๔๑ ก็ ๒๔ ปีใช่ไหม วันนั้นได้พูดว่าเราควรปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง... ...เศรษฐกิจพอเพียงนี้กว้างขวางว่า Self-sufficiency คือ Self-sufficiency นั้นหมายความว่า ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อผู้อื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง) ... แต่คำว่าพอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่าพอก็ **เพียงพอ เพียงนี้ก็พอ** ดังนั้นเอง ถ้าคนเราพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด... ว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เย็นเป็นสุข ... พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง... ความพอเพียงนี้ก็แปลว่า ความพอประมาณและความมีเหตุผล”*
>
> พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าถวายพระพรชัยมงคล
> เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา
> พระราชวังดุสิต วันศุกร์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑

พระราชดำรัสองค์นี้เป็นการขยายความเพื่อเตือนให้คนลดความโลภลง โดยเฉพาะผู้ที่มีมากกว่าผู้อื่นอยู่แล้ว เพราะเมื่อมีความโลภน้อยก็จะเบียดเบียนผู้อื่นน้อย ก็จะเป็นผู้ที่สามารถช่วยผู้อื่นได้มาก แทนที่จะกลายเป็นผู้เบียดเบียนผู้อื่นซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ดี นอกจากนั้นยังทรงชี้ให้เห็นว่า ความพอเพียงนี้แปลว่า “ความพอประมาณมีเหตุผล” ซึ่งจะพบในพระราชดำรัสองค์ต่างๆ ที่จะให้ความหมายของคำว่าพอเพียง คือ พอประมาณและมีเหตุผลอยู่ร่วมกันเสมอ

(๒) เศรษฐกิจพอเพียงสามารถเป็นการลงทุนขนาดใหญ่ในโครงการที่ทันสมัยได้

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงมาสองปีติดกัน คือใน พ.ศ.๒๕๔๐ และ ๒๕๔๑ คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์ ในขณะนั้น (๒๕๔๒) ได้มีคณะกรรมการจำนวนหนึ่งได้ปรารภว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ตรัสเรื่องนี้มา ๒ ปีแล้ว แต่ไม่มีปฏิกิริยาจากนักเศรษฐศาสตร์ว่ามีความเห็นเช่นใด จึงได้จัดให้มีเวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และได้เชิญนักเศรษฐศาสตร์จากภาคส่วนต่างๆ จำนวน ๓๓ คน เข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอความเห็น หลังจากนั้นคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์ โดยการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้จัดพิมพ์เอกสารที่มีชื่อว่า *“เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงกับการวิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์”*

ในพระราชดำรัสเมื่อวันพฤหัสที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๒ พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต กระแสพระราชดำรัสส่วนหนึ่งที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะที่พระองค์ทรงถูก “พาดพิง” จากบรรดานักเศรษฐศาสตร์เหล่านั้น

> *“ดีใจที่ท่านผู้เป็นนักเศรษฐศาสตร์ ผู้เป็นอาจารย์เศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียง อุตส่าห์เอ่ยถึงอ้างถึง**เศรษฐกิจพอเพียง**ของพระเจ้าอยู่หัว ถ้าเขาไม่เห็นว่าดี เขาก็จะไม่พูดเลย ถ้าพูดในทางติเตียนพระเจ้าอยู่หัวก็ไม่ดี แต่ที่เขาพยายามเอาขึ้นมาใช้ แม้มีคำถามว่าเป็นอย่างนั้นใช่ไหม อย่างนี้ใช่ไหม เหมือนจะถามพระเจ้าอยู่หัวว่าใช่ไหม ... **เศรษฐกิจพอเพียง** แปลว่า Sufficiency Economy คำว่า Sufficiency Economy นี้ ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ... เพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่... หมายความว่าเราก็สามารถจะคิดอะไรได้ – จะถูกจะผิดก็ช่าง – ถ้าเขาสนใจ เขาก็สามารถที่จะไปปรับปรุง หรือไปใช้หลักการ เพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น”*

จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ที่พระองค์พระราชทานพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงก็เพื่อให้**เศรษฐกิจของประเทศและของโลกดีขึ้น** ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดว่า เศรษฐกิจพอเพียงนี้มิใช่จะจำกัดเฉพาะแต่สำหรับคนไทยและประเทศไทยเท่านั้น แต่เพื่อการพัฒนาที่ดีกว่าของทั้งโลกด้วย นอกจากนั้นยังสามารถที่จะปรับปรุง หรือนำหลักการไปใช้ได้โดยไม่จำเป็นต้องอิงกับพระราชดำรัสทุกคำไป ทั้งนี้ยังได้ทรงอธิบายเพิ่มเติมความเข้าใจของนักเศรษฐศาสตร์จากการสัมมนาในเชิงปฏิบัติในครั้งนั้นด้วยว่า

> *“...**เศรษฐกิจพอเพียง** เขาตีความว่าเป็นเศรษฐกิจชุมชน หมายความว่าให้พอเพียงในหมู่บ้าน หรือในท้องถิ่นให้สามารถที่จะพอมีพอกิน เริ่มต้นด้วยพอมีพอกิน ... แต่ว่าพอมีพอกินนี้เป็นเพียงเริ่มต้นของเศรษฐกิจ ... ... ต้องมีการแลกเปลี่ยนกัน มีการช่วยระหว่างหมู่บ้านหรือระหว่างจะเรียกว่า อำเภอ จังหวัด ประเทศ จะต้องมีการแลกเปลี่ยน มีการไม่พอเพียง จึงบอกว่าถ้ามี**เศรษฐกิจพอเพียง** เพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอแล้ว จะใช้ได้”*

แต่เศรษฐกิจพอเพียงมิใช่หยุดอยู่เพียงโครงการเล็ก แม้เป็นโครงการขนาดใหญ่แต่ดำเนินด้วยวิธีการที่ประหยัดและให้ผลตอบแทนสูง ก็เป็นเศรษฐกิจพอเพียงได้เหมือนกัน ทรงรับสั่งว่า

> *“... คนที่ไม่เข้าใจว่ากิจการใหญ่ๆ เหมือนสร้างเขื่อนป่าสัก ก็เป็น**เศรษฐกิจพอเพียง** เหมือนกัน เขานึกว่าเป็นเศรษฐกิจสมัยใหม่ เป็นเศรษฐกิจที่ห่างไกลจาก**เศรษฐกิจพอเพียง** แต่ที่จริงแล้วก็เป็น**เศรษฐกิจพอเพียง**เหมือนกัน”*

“ด้านงบประมาณ ตอนแรกดูไม่แพงนัก แต่ทำไปทำมาแพงขึ้น ส่วนเกินสองหมื่นล้านบาท ซึ่งเป็นจำนวนเงินไม่ใช่น้อย ดูจะเป็นเงินมาก แล้วทำไมจึงทำ ที่สนับสนุนให้ทำ เพราะว่าเขื่อนป่าสัก... มีประโยชน์มาก แม้จะยังไม่ส่งน้ำสำหรับการเกษตร แต่ก็ได้ทำประโยชน์แล้วตั้งแต่ปีนี้ เดือนตุลาฯ พฤศจิกาฯ เขากลัวกันมากว่าน้ำจะท่วม ได้บอกไว้แล้วว่าโครงการป่าสักมีไว้สำหรับน้ำแล้ง และมีไว้สำหรับน้ำท่วม บางปีก็ท่วม มีน้ำมาก น้ำเกิน ทำให้มีความเสียหาย ด้านการเกษตรสิ่งที่เพาะปลูกไว้ถูกน้ำท่วมก็เน่า เมื่อเน่าแล้วก็เสียหายมาก เจ้าของคือเกษตรกรก็ไม่มีรายได้ ต้องช่วยเขา เขาต้องช่วยตัวเองด้วย

ในที่อื่น ในกรุง ในเมือง การมีน้ำมากไม่เกิดประโยชน์เช่นกัน น้ำท่วมถนนทำให้การจราจรติดขัด ธุรกิจต่างๆ หยุดชะงัก ความเสียหายเหล่านี้เคยคำนวณดูแล้วว่าถึงหมื่นล้าน เมื่อปี ๒๕๒๖ หรือปีอื่นที่น้ำท่วม คำนวณดูแล้ว รัฐบาลต่างๆ ในระยะโน้น ต้องใช้งบประมาณไปช่วยเกษตรกร และงบประมาณสูบน้ำออกจากถนนในกรุง คิดแล้วเป็นเงินประมาณหมื่นล้าน นอกจากนี้ยังมีความเสียอย่างอื่นที่ประมาณมิได้ จากมลพิษ กล่าวคือ เครื่องสูบน้ำก็ต้องใช้น้ำมัน ถ้าไม่ใช้น้ำมันก็ต้องใช้ไฟฟ้า ซึ่งต้องผลิตด้วยเชื้อเพลิงซึ่งสร้างมลพิษ ...

ดังนั้น ในปีเดียวกันเขื่อนป่าสักนี้คุ้มค่าที่ได้สร้างสองหมื่นล้านนั้นแล้ว ค่าสร้างตัวเขื่อนและส่วนประกอบไม่ถึงพันล้าน ที่มากเพราะว่านอกเหนือจากตัวเขื่อนแล้ว จะต้องไปชดเชย และเลื่อนถนน ไปเลื่อนรถไฟ การที่ชดเชยให้กับผู้มีที่ดินก็ทำให้เขามีชีวิตที่ดีขึ้น”

จะเห็นได้ว่าหลักการสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงคือความคุ้มค่าของโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เมื่อคำนวณผลที่ได้รับเปรียบเทียบกับต้นทุนที่เสียไป

อีกกรณีหนึ่งที่ทรงยกเป็นตัวอย่างคือ **คลองหัววัง-พนังตัก** จังหวัดชุมพร ซึ่งได้มีการดำเนินแล้วแต่ยังไม่เสร็จ เนื่องจากไม่มีงบประมาณ ต้องคอยอีก ๒ ปี จึงจะเสร็จฯ แต่พระองค์ได้สั่งให้ขุดทันที โดยมีค่าใช้จ่ายสามสิบล้านบาท โดยประชาชนร่วมกับพระราชา หรือเรียกว่า ราชประชานุเคราะห์ ร่วมกันจ่ายเงินจำนวนดังกล่าว ทำให้ถึงแม้ในปีนั้น (๒๕๔๑) มีปริมาณน้ำฝนถึง ๔๑๖ มิลลิเมตร น้ำก็ไม่ท่วม สามารถลดความเสียหายได้นับพันล้านบาท การดำเนินการในลักษณะเช่นว่านี้ก็คือเศรษฐกิจพอเพียงเช่นกัน โดยได้ตรัสแสดงไว้ในฐานะเป็นตัวอย่างไว้อีกตัวอย่างหนึ่ง เมื่อวันจันทร์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๓ พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต โดยทรงสรุปว่าทั้งหมดก็คือ *“เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ... แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า Sufficiency Economy ใครต่อใครก็ต่อว่าว่าไม่มี Sufficiency Economy แต่ว่าเป็นคำใหม่ของเราก็ได้ ก็คือความหมายว่าประหยัด ไม่ขี้เหนียว ทำอะไรด้วยความอะลุ่มอล่วยกัน ทำอะไรด้วยเหตุและผล จะเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแล้วทุกคนจะมีความสุข”*

จะเห็นได้ว่าเป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ จะทำให้ทุกคน**มีความสุข** แต่คำว่า “มีความสุข” หรือ “มีความร่มเย็นเป็นสุข” ด้วยวิธีการที่ประหยัด หรือถ้าใช้ภาษาเศรษฐศาสตร์ก็คือ วิธีการที่มีประสิทธิภาพนั่นเอง เป็นการมองภาพผลได้และผลเสียทั้งหมดจากแง่มุมของประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังที่ได้ตรัสไว้ว่า “Our loss is our gain” หรือสิ่งที่เราคิดว่าเสีย แท้ที่จริงคือสิ่งที่เราได้มาในภาพรวม มิใช่เป็นผลได้ผลเสียของแต่ละบุคคล เพราะแต่ละคนอาจจะมีได้และเสีย แต่ท้ายที่สุดแล้วสังคมโดยส่วนรวมได้มากกว่า ทำให้เป็นสังคมที่สงบสุข ซึ่งก็เป็นหัวใจของเศรษฐกิจพอเพียง แต่คำที่มักจะถูกเน้นย้ำคือความพอเพียง แต่เป้าหมายสุดท้ายคือความสุข กลับมิได้รับการเน้นเท่าที่ควร เมื่อมีเฉพาะคำว่า “พอเพียง”

ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจพระองค์ จึงต้องอธิบายคำนี้อย่างต่อเนื่องมาในตลอด แม้กระทั่งใน พ.ศ. ๒๕๕๔ ซึ่งเป็นพระราชดำรัสองค์สุดท้ายที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวที่จะกล่าวถึงอีกครั้งในภายหลัง

(๓) ลักษณะของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงระบบ

จากความเป็นมาของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสิ่งที่พระองค์ได้พระราชทานคำอธิบายในโอกาสต่าง ๆ จึงสามารถอธิบายโดยจัดทำเป็นแผนภาพเพื่อสามารถให้เข้าใจความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ง่าย จากการศึกษาของศาสตราจารย์อภิชัย พันธเสน ได้เสนอเป็น Model ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงระบบ ดังแผนภาพต่อไปนี้

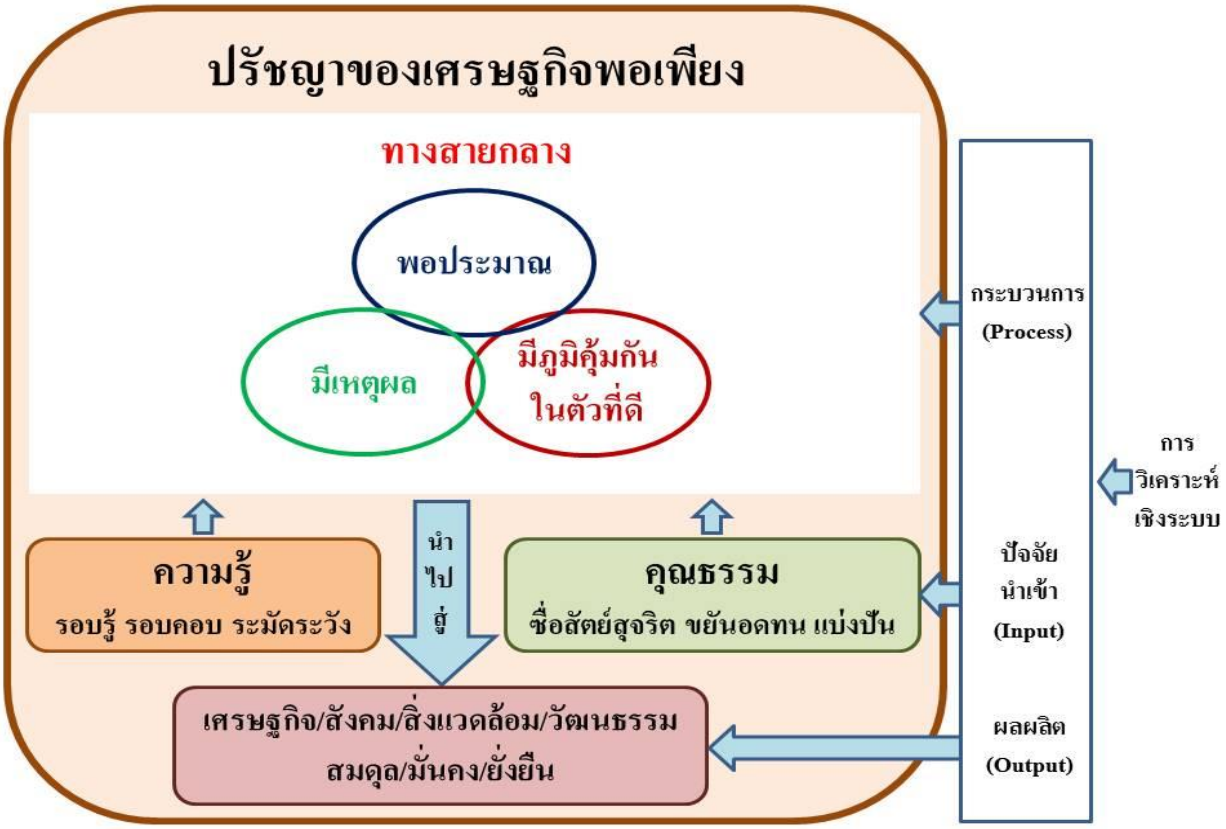

ภาพปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงระบบ
ที่มา : ศาสตราจารย์อภิชัย พันธเสน

ทั้งหมดนี้ทราบกันดีโดยย่อว่าเป็น ๓ ห่วง คือ **พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี** และสองเงื่อนไข คือ **ความรู้และคุณธรรม**

โปรดสังเกตว่าในคำสำคัญที่แสดงไว้ในคำจำกัดความที่เป็นทางการข้างต้น ไม่มีคำว่า "ความรู้" มีแต่คำว่า สติและปัญญา ขณะที่คำว่า “สติ” และ “ปัญญา” ก็มิได้ถูกนำมาใช้ในแผนภาพที่ได้แสดงไว้นี้ ดังนั้นคำว่า “ความรู้” จึงเป็นคำที่หน่วยงานดังกล่าวได้เพิ่มเข้ามาซึ่งอยู่ในหลักการที่ว่าสามารถปรับปรุงได้เพียงแต่ขอให้หลักการจะต้องถูกต้อง ส่วนคำว่า เศรษฐกิจ นั้น ไม่มีในคำสำคัญ มีแต่คำว่า **วัตถุ** ซึ่งเป็นการตีความคำว่า วัตถุ ตามความหมายของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ก็คือ เศรษฐกิจ นั่นเอง ส่วนคำว่า มั่นคง และยั่งยืน ก็ไม่ปรากฏในคำสำคัญ แต่ปรากฏในคำโปรย จึงเป็นคำที่เพิ่มขึ้นมาจากคำโปรยดังกล่าวส่วนที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

ทรงเน้นนั้น คือ **ความสมดุล** ความสมดุล คือ ความพอดี ก็คือความเป็นปกติหรือความไม่มีทุกข์ หรือความสุขนั่นเอง

โดยที่เป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ ความสุขและความร่มเย็นเป็นสุข ที่มักจะมิได้รับการเน้นในการนำเสนอในฐานะเป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียงเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งจาก สศช. เพื่อให้เข้าใจง่าย อภิชัย พันธเสน (อภิชัย, ๒๕๖๐) ในฐานะที่เป็นผู้ที่ริเริ่มเสนอปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะการวิเคราะห์เชิงระบบ ได้แสดงให้เห็นว่า การนำเสนอแบบของ สศช. สามารถแสดงเป็นการวิเคราะห์เชิงระบบได้

จากนั้น อภิชัย (๒๕๖๐) ได้แสดงการวิเคราะห์เชิงระบบในรูปแบบที่กำหนดขึ้นเอง ซึ่งประกอบด้วย ๕ ปัจจัย ดังนี้ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) ผลลัพธ์ (Outcome) และผลในที่สุด (Impact) ซึ่งแสดงได้ในรูป ดังต่อไปนี้

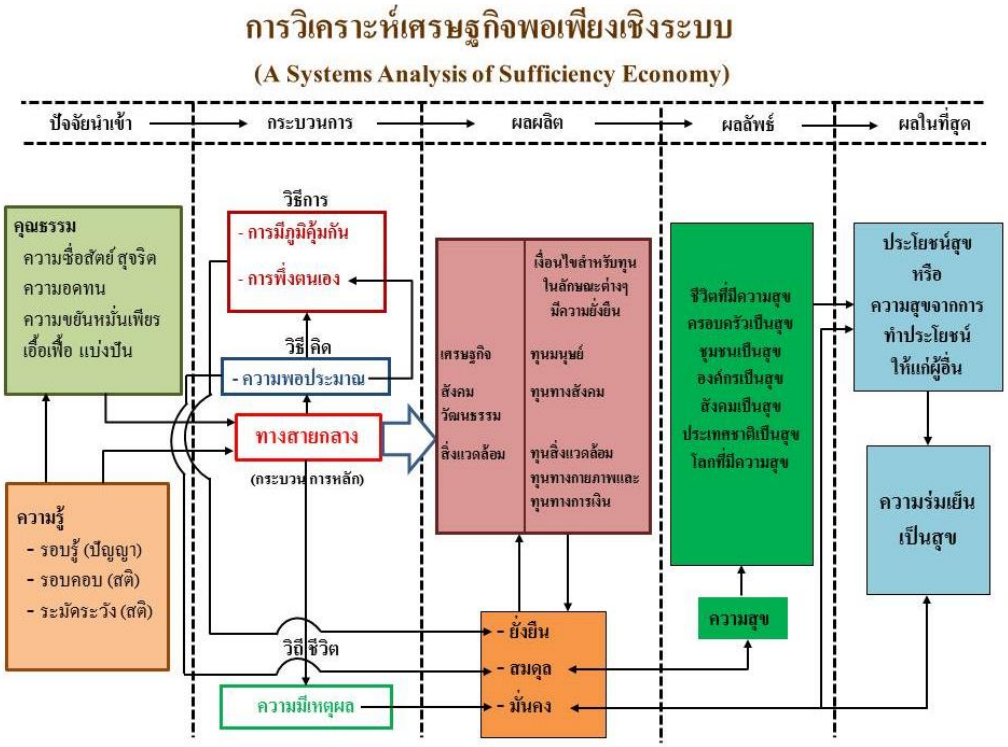

ภาพการวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ
ที่มา : ศาสตราจารย์อภิชัย พันธเสน

ภาพดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า**ความรู้** ซึ่งประกอบด้วย รอบรู้ (ปัญญา) รอบคอบ (สติ) ระมัดระวัง (สติ) เป็นเงื่อนที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้บุคคลเป็นผู้ที่มีคุณธรรม**ปัญญา**หรือความรู้จริงจะช่วยลดปัญหาที่สำคัญที่สุดของมนุษย์คือความทุกข์ลงไปได้ หรือเป็นการสร้างความสุขให้เพิ่มขึ้นด้วยความพอเพียง แต่สิ่งที่สำคัญไม่น้อยไปกว่า “ความรู้” หรือความเข้าใจสภาวะที่เป็นจริง ก็คือ “ปัญญา” จะต้องถูกควบคุมด้วยสติอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะทำให้เข้าใจผลดีหรือความหมายของการทำความดี คือเป็นผู้ที่มี**คุณธรรม** ซึ่งเป็นสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเน้นย้ำอยู่เสมอ และคุณธรรมที่สำคัญที่สุดก็คือ **ความซื่อสัตย์สุจริต** เพราะความซื่อสัตย์สุจริตจะช่วยสกัดกั้นความโลภได้เป็นอย่างดี ถ้าบุคคลไม่มีความซื่อสัตย์สุจริตก็จะถูก**ความโลภ**เข้าครอบงำได้ง่ายโดยที่**ความโลภ**ดังกล่าวคือศัตรูที่สำคัญของความพอเพียง ทั้งนี้เพราะความโลภก็คือความไม่รู้จักพอเพียงนั่นเอง ความซื่อสัตย์สุจริตนอกจาก

จะเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตของบุคคลแล้ว ความซื่อสัตย์สุจริตของทุก ๆ คนรวมกันจะมีผลทำให้สังคมตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนกระทั่งถึงสังคมที่ใหญ่ขึ้นไปจนถึงระดับประเทศชาติ มีความร่มเย็นเป็นสุขเพราะปราศจากซึ่งคนคดโกง คนเอารัดเอาเปรียบกัน สังคมที่ไม่มีคนลักษณะดังกล่าวย่อมเป็นสังคมที่มีความร่มเย็นเป็นสุขอย่างแน่นอน

คุณธรรมที่สำคัญอีกด้วยเช่นกันในระดับปัจเจกบุคคลก็คือ ความอดทน และความขยันหมั่นเพียร เพราะถ้าบุคคลมีความอดทนและมีความขยันหมั่นเพียรที่จะดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีเป้าหมายที่สำคัญที่สุดในเบื้องต้นก็คือ **ความสามารถในการพึ่งตนเอง** เพื่อให้ตนเองเกิดความภูมิใจและมีศักดิ์ศรี ไม่จำเป็นต้องพึ่งผู้อื่น ซึ่งจะมีผลต่อไปถึง**การมีภูมิคุ้มกัน**ในตัวเองอย่างสำคัญด้วย แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าทุกคนจะต้องมีความอดทนและขยันหมั่นเพียรจนถึงขั้นพึ่งตนเองได้ทุกคน ผู้ที่พิการและทุพลภาพไม่สามารถช่วยตัวเองได้ก็มี และควรจะได้รับการช่วยเหลือแบ่งปันเพื่อให้สามารถอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีได้ด้วยเช่นกัน แต่อย่างน้อยก็ควรจะได้มีความอดทนและความขยันหมั่นเพียรในระดับหนึ่งก่อน และเมื่อผู้ใดสามารถช่วยตัวเองได้แล้ว การช่วยเหลือ**แบ่งปัน**ให้แก่ผู้ที่ยังไม่สามารถช่วยตัวเองได้ก็เป็นสิ่งที่สมควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในฐานะที่จะช่วยเหลือผู้อื่นได้ ดังนั้นการแบ่งปันและการเอื้ออาทรจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ที่สามารถพึ่งตนเองได้แล้ว และถึงแม้จะยังพึ่งตัวเองไม่ได้ แต่ถ้ามีโอกาสจะทำในสิ่งที่ดีเหล่านี้ก็ยังน่าที่จะทำ เพราะช่วยให้ผู้ลงมือกระทำเกิดความรู้สึกที่ดีด้วย (**ประโยชน์สุข**)

ผู้ที่มีความรู้ (มีปัญญาที่ถูกกำกับด้วยสติ) จึงสามารถเป็นผู้ที่มีคุณธรรมได้ง่าย และผู้ที่มีคุณธรรมย่อมเป็นผู้ที่มีใจงาม มีแต่จะทำประโยชน์ให้กับทั้งตนเองและสังคม ดังนั้นทั้งความรู้และคุณธรรมจึงเป็นเงื่อนไขที่ทั้งจำเป็นและพอเพียงในการที่จะดำเนินชีวิตต่อไปตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง **ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายว่าทั้งความรู้และคุณธรรมดังกล่าวมิได้รับการตอกย้ำในฐานะที่เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นและพอเพียงสำหรับเศรษฐกิจพอเพียง คนส่วนใหญ่มักจะข้ามเงื่อนไขดังกล่าวไป แล้วตั้งคำถามว่าถ้าจะทำเศรษฐกิจพอเพียงจะ*ทำอย่างไร ?*** ซึ่งเป็นคำถามที่ต้องการสูตรสำเร็จ และเป็นคำถามที่ถามหาในเชิง**วิธีการ** การมองข้ามเงื่อนไขความรู้และคุณธรรมจึงเป็นจุดอ่อนที่สำคัญในการทำความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียง

ดังนั้น ในการวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ ความรู้และคุณธรรมจึงเป็นปัจจัยนำเข้าอีกทั้งปัจจัยทั้งสองเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นและพอเพียงสำหรับทำความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียง เพราะถ้าหากไม่มีความรู้และคุณธรรมในความหมายที่ได้อธิบายไปแล้ว ย่อมจะไม่เข้าใจกระบวนการที่ตามมาที่เรียกว่า**ทางสายกลาง** แต่อย่างใด

ทางสายกลางในพุทธธรรมนั้น คือทางที่ไม่สุดโต่งไปในการเสพย์สุข และไม่สุดโต่งไปในทางที่ทำให้ชีวิตอยู่ได้ยากลำบากเกินความจำเป็น เพราะทางทั้งสองนั้นไม่ใช่หนทางแห่งปัญญา คือหนทางที่จะไปสู่ความรู้จริงที่จะแก้ปัญหาทุกปัญหาได้ รวมทั้งปัญหาความทุกข์ของมนุษย์เอง ทางสายกลางที่นำมาใช้ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือทางที่ดีที่สุด (Optimal way) สำหรับชีวิตของมนุษย์แต่ละคน ถ้าหากแต่ละคนเข้าใจความหมายว่าชีวิตที่ดีของเขาคืออะไร

กระบวนการ ที่เรียกว่า**ทางสายกลาง**นั้น อาจแยกออกเป็นกระบวนการย่อยได้เป็น ๓ กระบวนการ ส่วนที่ง่ายที่สุดนั้นคือ **วิธีการ** เพราะเป็นเรื่องของการตอบคำถามว่า ทำอย่างไร ? ส่วนที่เป็น**วิธีการ**นั้นก็คือ การมี**ภูมิคุ้มกัน** ซึ่งส่วนนี้เป็นส่วนที่ได้รับการยกย่องจากต่างชาติว่าไม่ปรากฏในข้อเสนอเศรษฐกิจทางเลือกอื่นๆ โดยเฉพาะชาติตะวันตกที่เข้าใจประเด็นและผลกระทบจากปัญหาความเสี่ยงได้เป็นอย่างดี **การมีภูมิคุ้มกัน**ช่วยให้ลดความเสี่ยงทั้งหลายไปได้ นักจิตวิทยาตะวันตกได้เริ่มเสนอแนวคิดนี้เป็น

ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๐๐๙ การมีภูมิคุ้มกันจะนำไปสู่ความ**ยั่งยืน**ในที่สุด เพราะว่าอะไรก็ตามที่มีภูมิคุ้มกันไม่ว่าจะมีอะไรจะเกิดขึ้นก็สามารถที่จะปรับตัวให้อยู่ต่อไปได้ จึงเกิดเป็นความ**ยั่งยืน**ตามมา ส่วนที่กล่าวว่าเป็น**วิธีการ** ก็เพราะว่าการสร้างภูมิคุ้มกันทำได้หลายแบบ เช่นการหลีกเลี่ยงความเสี่ยง อะไรที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงก็พยายามหลีกเลี่ยงเสีย ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าการไม่โลภก็จะช่วยลดความเสี่ยงได้เช่นกัน นอกจากนั้นการเลี่ยงที่จะไม่เข้าปะทะกับอะไรก็ตามที่มีกำลังเหนือกว่า หรืออาจจะเรียกว่าลู่ตามลมก็ได้ จะทำให้สามารถอยู่รอดท่ามกลางภาวะวิกฤตได้เป็นอย่างดี หรือการเตรียมความพร้อมเพื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ล่วงหน้า ก็เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยเช่นกัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสร้างภูมิคุ้มกันมีได้หลายวิธีการ จึงเป็นเรื่องของวิธีการว่าจะทำอย่างไรจึงจะรอดพ้นจากภาวะวิกฤตที่อาจจะคาดเดาได้หรือไม่ได้ ไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลอื่นใด ถ้าจะมีก็มีเพียงเหตุผลเดียวคือการเอาตัวให้รอดจากภาวะวิกฤตที่จะเกิดขึ้นได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าสามารถคาดการณ์วิกฤตที่จะเกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใด และวิกฤตที่จะเกิดขึ้นมีลักษณะอย่างไร

ส่วนที่สำคัญกว่าและเป็นหัวใจของเศรษฐกิจพอเพียงคือ **ความพอเพียง** หรือ**ความพอประมาณ** คำนี้มีความหมายมากกว่าวิธีการ เพราะเป็น**วิธีคิด** ความพอเพียง หรือความพอประมาณดังกล่าวมีสถานภาพเป็น**กฎธรรมชาติ**ที่ควบคุมการดำรงชีวิตของสิ่งที่มีชีวิตทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็น พืช สัตว์ หรือมนุษย์ โดยกำหนดให้เอา**ชีวิต**เป็นเป้าหมายหลัก อะไรก็ตามที่มากเกินไปหรือน้อยเกินไปไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับชีวิต ก็ย่อมจะหาจุดที่ดีกว่าและดีที่สุดที่อยู่ระหว่างจุดทั้งสองได้ ถือว่าเป็นจุดที่ดีที่สุดสำหรับชีวิต (Optimum for life) ตัวอย่างเช่น พืชได้รับน้ำมากเกินไปก็ไม่ดีที่สุด ได้น้อยเกินไปก็ไม่ดีที่สุด จำเป็นต้องได้รับน้ำแต่พอดีหรือพอประมาณ เช่นเดียวกับแสงแดด ไม่มีเลยพืชก็อยู่ไม่ได้ หรือมีมากเกินไปก็อยู่ไม่ได้ เช่นเดียวกับสัตว์และมนุษย์ที่ได้รับอาหารน้อยเกินไปก็จะมีปัญหาได้สารอาหารไม่พอเพียงหรือขาดสารอาหาร ได้มากเกินไปอาหารที่เกินพอดีจะถูกเปลี่ยนเป็นไขมัน สร้างปัญหาให้แก่ชีวิต เราสามารถยกตัวอย่างเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรัก เพศสัมพันธ์ หรืออะไรก็แล้วแต่จะนึกได้ว่า อะไรก็ตามที่มากเกินไปย่อมไม่ดีสำหรับชีวิต ถ้าน้อยเกินไปก็ยังไม่ดีพอสำหรับชีวิตอีกเช่นกัน แต่ความยากของเรื่องนี้อยู่ที่ความพอประมาณนั้นจะแตกต่างกันระหว่างบุคคล หรือแม้แต่บุคคลคนเดียวกันในเวลาที่ต่างกัน ความพอประมาณก็ต่างกันได้ ตัวอย่างเช่นบุคคลที่มีปัญหาสุขภาพ เป็นต้นว่าโรคหัวใจ ถ้าไม่ออกกำลังเลยก็จะมีปัญหา แต่ถ้าออกกำลังมากเกินไปก็มีปัญหาด้วยเช่นกัน ดังนั้น การออกแต่พอประมาณหรือพอดีจะช่วยให้ร่างกายแข็งแรงขึ้น แต่เมื่อร่างกายแข็งแรงขึ้น การออกกำลังเท่าเดิมก็อาจจะน้อยเกินไป จะต้องออกกำลังกายให้มากขึ้นจึงจะดีที่สุดสำหรับชีวิต แต่ไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะแข็งแรงมากเพียงใด จุดที่ดีที่สุดของเขาก็คือออกกำลังแต่พอดีในระดับหนึ่ง ถ้าเขาออกกำลังมากกว่านั้นเขาก็จะมีปัญหา

อาจจะมีผู้โต้แย้งว่า แล้วถ้าเป็นเงินเล่า มีเงินน้อยไม่ดีแน่ แต่ยิ่งมีเงินมากก็ยิ่งดี มีคนเคารพยำเกรงนับหน้าถือตา ซึ่งก็เป็นความจริงที่ในสังคมที่คนส่วนมากบูชาเงินเป็นใหญ่และชอบอวยพรว่า “ขอให้รวย ๆ” แต่สิ่งที่คนผู้นั้นอาจไม่รู้ตัวก็คือ เมื่อเขามีเงินมากแล้วไม่นำไปใช้ในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่คนหมู่มาก สิ่งที่น่าจะเกิดขึ้นได้มากคือ เขาจะนำไปใช้ในทางที่ทำให้ชีวิตเขาตกต่ำลงโดยไม่รู้ตัว โดยใช้เงินไปทำในสิ่งที่คนทั้งหลายเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ชอบไม่ควร ดังปรากฏเป็นตัวอย่างให้เห็นในทุกสังคมมากมาย ในขณะที่ตัวเขาเองเห็นว่าเป็นเรื่องปกติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตของเขาตกต่ำลงไปโดยไม่รู้ตัว ตรงนี้เป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้ที่มีเงินมากเกินพอแล้วจึงนำไปทำสาธารณประโยชน์หรือบริจาคช่วยเหลือหรือช่วยสงเคราะห์ผู้อื่น ซึ่งช่วยให้ชีวิตของผู้อื่นและชีวิตของตัวเขาเองดีขึ้นด้วย

ดังนั้น ความพอประมาณหรือความพอเพียง จึงมีความลึกซึ้งและมีฐานะเป็น**วิธีคิด** เพราะเป็นวิธีการที่จะทำให้ชีวิตมีความสุขและเป็นชีวิตที่มีความ**สมดุล** ซึ่งความหมายของคำว่าสมดุลก็คือ ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในดุลภาพพอดี เป็นสภาวะที่ไม่มีปัญหา เมื่อไม่มีปัญหาจึงไม่มี**ความทุกข์** และเมื่อไม่มีความทุกข์ก็หมายถึงชีวิตที่มี**ความสุข**นั่นเอง

สิ่งที่ตามมาสำหรับความพอเพียงหรือความพอประมาณก็คือ ถ้าบุคคลมีความพอประมาณหรือความพอเพียง ซึ่งมีความหมายต่อไปว่ามีความจำเป็นเพื่อการดำรงชีพไม่มากหรือไม่มีความโลภที่เกินความจำเป็น บุคคลผู้นั้นก็จะสามารถพึ่งตัวเองได้ง่าย เพราะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสะสมไว้เกินความจำเป็น เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะเรียนรู้เพิ่มเติมอีกว่าความสามารถในการพึ่งตนเองนั้น เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองได้เป็นอย่างดี เป็นวิธีการสร้างภูมิคุ้มกันได้ดีกว่าเป็นเพียงวิธีการเพื่อการเอาตัวเองให้รอดพ้นจากภาวะวิกฤตเท่านั้น แต่เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยความเข้าใจและยังคงรักษาความภูมิใจและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองเอาไว้ได้โดยไม่จำเป็นต้อง “ลู่ตามลม” เสมอไป เพราะไม่ต้องแบกภาระความเสี่ยงที่สูงเกินความจำเป็นนั่นเอง

ส่วนที่สูงกว่าวิธีคิด คือ **วิถีชีวิต** หรือ **ความมีเหตุผล** ซึ่งมิได้มีความหมายถึงการคิดการไตร่ตรองการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะต้องทำอย่างมีเหตุผล คือสามารถอธิบายให้คนส่วนใหญ่เข้าใจได้ว่า เพราะเหตุใดจึงทำเช่นนั้นเช่นนี้ โดยที่การอธิบายความมีเหตุผลในลักษณะดังกล่าวก็ไม่ผิด แต่เงื่อนไข**ความรู้**ก็สามารถอธิบายความเป็นเหตุเป็นผลในลักษณะดังกล่าวได้เช่นกัน แต่ความมีเหตุผลในที่นี้ มาจากความหมายของ เหตุ ปัจจัย และผล ซึ่งเป็นคำอธิบายในพุทธธรรมที่มีความหมายว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นผลอยู่ในปัจจุบันย่อมมีเหตุและปัจจัยสนับสนุนให้เกิดเป็นผลดังกล่าว ดังพระราชดำรัสในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๓ ความว่า “*...เศรษฐกิจพอเพียงนี้ขอย้ำว่าเป็นทั้งเศรษฐกิจและความประพฤติที่ทำอะไรเพื่อให้เกิดผล โดยมีเหตุและผล คือเกิดผลมันมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุดี ถ้าคิดให้ดีให้ผลที่ออกมา คือ สิ่งที่ติดตามเหตุผลการกระทำก็จะเป็นการกระทำที่ดี และผลของการกระทำนั้นก็จะเป็นการกระทำที่ดี ดีแปลว่ามีประสิทธิภาพ ดีแปลว่า มีประโยชน์ ดีแปลว่าทำให้มีความสุข*” ดังนั้นความมีเหตุผลในที่นี้ก็คือ **วิถีชีวิต** หมายถึงการปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงทุกวันจนกลายเป็นวิถีชีวิต หรือการประพฤติชอบปฏิบัติชอบตลอดเวลา เพื่อจะช่วยให้ชีวิตมีความร่มเย็นเป็นสุข ตลอดจนการมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันตลอดเวลานั่นเอง

จากกระบวนการทางสายกลาง ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการย่อย ๓ กระบวนการ คือ การมีภูมิคุ้มกัน ความพอประมาณ และความมีเหตุผล ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกี่ยวเนื่องจะทับซ้อนกันอยู่นำไปสู่ผลผลิตที่เป็นเศรษฐกิจที่ทรงรับสั่งว่า “วัตถุ” สังคม และวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่ **ยั่งยืน สมดุล และมั่นคง**อภิชัย (๒๕๖๐) ได้อธิบายเพิ่มเติมโดยใช้**ทุน**เป็นการสะท้อนความยั่งยืน โดยที่ทุนโดยทั่วไปสามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ๔ ประเภท คือ ทุนมนุษย์ อันเกิดจากความสามารถส่วนบุคคลของมนุษย์ ได้แก่ ความรู้ ทักษะในทุกๆ ด้านของมนุษย์ที่เพิ่มพูนขึ้น ทุนมนุษย์มีลักษณะพิเศษคือ สามารถเพิ่มพูนขึ้นได้ตลอดเวลาจากประสบการณ์และการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องของมนุษย์เอง ทุนมนุษย์จึงสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ ต่างกับทุนอย่างอื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนทางกายภาพที่ไม่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้หลังจากถูกตัดขาดจากกระบวนการผลิตตัวของมันขึ้นมาเพื่อนำไปใช้ และเมื่อใช้แล้วก็จะมีแต่การเสื่อมค่า ไม่สามารถเพิ่มมูลค่าได้ ทุนมนุษย์จึงเป็นทุนที่มีความสำคัญมากที่สุดสำหรับเศรษฐกิจพอเพียง ในขณะที่ระบบทุนนิยมให้ความสำคัญกับทุนทางการเงินและทุนทางกายภาพ โดยที่ทุนทางการเงินนั้นสามารถเพิ่มมูลค่าได้จริงแต่จะเพิ่มมูลค่าได้จะต้องผ่านการนำไปใช้เพื่อการพัฒนาทุนมนุษย์ และผู้ประกอบการเป็นผู้เก็บส่วนที่เป็น

ผลผลิตส่วนเกินจากทุนมนุษย์เอาไว้เอง คือการใช้ประโยชน์จากทุนมนุษย์เพื่อทำผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง ให้มีรายได้มากเกินกว่าค่าแรงงานที่จ้าง โดยมีความต่างกันมากเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อเก็บผลประโยชน์ที่เป็นส่วนต่างจากค่าจ้างโดยผู้ที่เป็นเจ้าของทุน

ทุนทางสังคมเกิดจากการที่มนุษย์อยู่ร่วมกัน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เกิดเป็นทุนชนิดใหม่ในตะวันตกถือว่าความน่าเชื่อถือ คือ ทุนทางสังคมที่สำคัญ แต่ในบริบททางสังคมของไทย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความร่วมมือร่วมใจ การมีจิตอาสา สามารถทำให้หลายสิ่งเกิดขึ้นได้และมีความเป็นไปได้ หรือในกรณีความรัก สามัคคี หรือ **รู้ รัก สามัคคี** ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ก็คือทุนทางสังคมที่สำคัญที่ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างงอกเงยเพิ่มเติมขึ้นได้

ทุนมนุษย์กับทุนทางสังคมถือว่าเป็นทุนที่สำคัญที่สุดของเศรษฐกิจพอเพียง เพราะสามารถฟื้นฟูทุนอย่างอื่นได้ ไม่ว่าจะเป็นทุนสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางกายภาพและทุนทางการเงิน ในขณะที่ระบบทุนนิยมให้ความสำคัญกับทุนทางกายภาพและทุนทางการเงินมากที่สุด

ระบบที่**ยั่งยืน**จะต้องเป็นระบบที่ไม่ “กินทุน” หรือทำลายทุนเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบที่ทำลายทุนมนุษย์และทุนทางสังคมจะไม่มีทางเป็นระบบที่มีความยั่งยืนได้เลย ดังนั้นแทนที่จะเรียงลำดับว่า สมดุล มั่นคง ยั่งยืน อย่างที่แสดงไว้จากการอธิบายแบบสามห่วงสองเงื่อนไข ที่ได้แสดงไว้ จึงเริ่มจาก **ยั่งยืน มาสู่สมดุล และมั่นคง ตามลำดับ** ดังที่จะได้อธิบายต่อไป

อย่างที่ได้กล่าวมาแล้วแต่ต้นว่า การมีภูมิคุ้มกันไม่ว่าในรูปแบบหรือวิธีการใด ถ้าสร้างภูมิคุ้มกันขึ้นมาได้ ย่อมก่อให้เกิดความยั่งยืน แต่ถ้าจะให้เกิดความสมดุล ต้องกำกับด้วยความพอประมาณซึ่งจะนำมาซึ่งความสมดุลและจะนำไปสู่**ความสุข**ในที่สุด ดังนั้นถ้าทุกคนปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงเป็น**วิถีชีวิต**จากความมีเหตุผลด้วยการสร้างประโยชน์สุขหรือมีความสุขด้วยการทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น ซึ่งผ่านขั้นตอนความสามารถในการพึ่งตนเองได้แล้ว ถ้าคนส่วนมากปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็น**วิถีชีวิต**หรือสร้าง**ประโยชน์สุข**ให้กับคนอื่นๆ ที่เหลือในสังคม ก็จะได้สังคมที่ร่มเย็นเป็นสุข ซึ่งคือ**ผลในที่สุด**ของเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง

(๔) การเชื่อมโยงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

พ.ศ. ๒๕๖๐ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๖๐) ได้มีการนำเสนอการเชื่อมโยงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นลักษณะการวิเคราะห์เชิงระบบดังต่อไปนี้

การเชื่อมโยงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนยึดหลักการว่า “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” ซึ่งการดำเนินกิจกรรมตามหลักคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกกิจกรรมต้องตั้งอยู่บนฐาน**ความรู้** โดยเฉพาะความรอบรู้ใน “ภูมิสังคม” และการมี**คุณธรรม** ผ่านกระบวนการที่ตั้งบนหลักการของความ**พอประมาณ** ความ**มีเหตุผล** และการ**มีภูมิคุ้มกัน** แปรไปสู่ผลผลิต โดยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนการนำใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นต่างๆ ซึ่งนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนที่เป็นผลลัพธ์ระยะยาวต่อไป

การเชื่อมโยงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน มีการดำเนินการในหลายระดับและหลากหลายหน่วยงานตั้งแต่ระดับบุคคล/ชุมชน/องค์กร ทั้งที่ดำเนินการเองมีการส่งเสริมโดยภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน ซึ่งสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในหลายเป้าหมาย โดยภารกิจสำคัญในการเชื่อมโยงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การจัดการองค์ความรู้การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมถึงการรวบรวมตัวอย่างการขับเคลื่อนนำใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีผลต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในภาพรวมและรายเป้าหมาย/เป้าประสงค์ของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับบุคคล ชุมชน ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาสังคม หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่ายการพัฒนาต่างๆ และนำมาศึกษาและจัดการความรู้เชิงลึกตัวอย่างการขับเคลื่อนนำใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีผลต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน พร้อมทั้งสรุปความเชื่อมโยงของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีผลต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและผลลัพธ์ระยะยาว (มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน) สำหรับการเผยแพร่/การขับเคลื่อนนำใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในและต่างประเทศ

ภาพเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

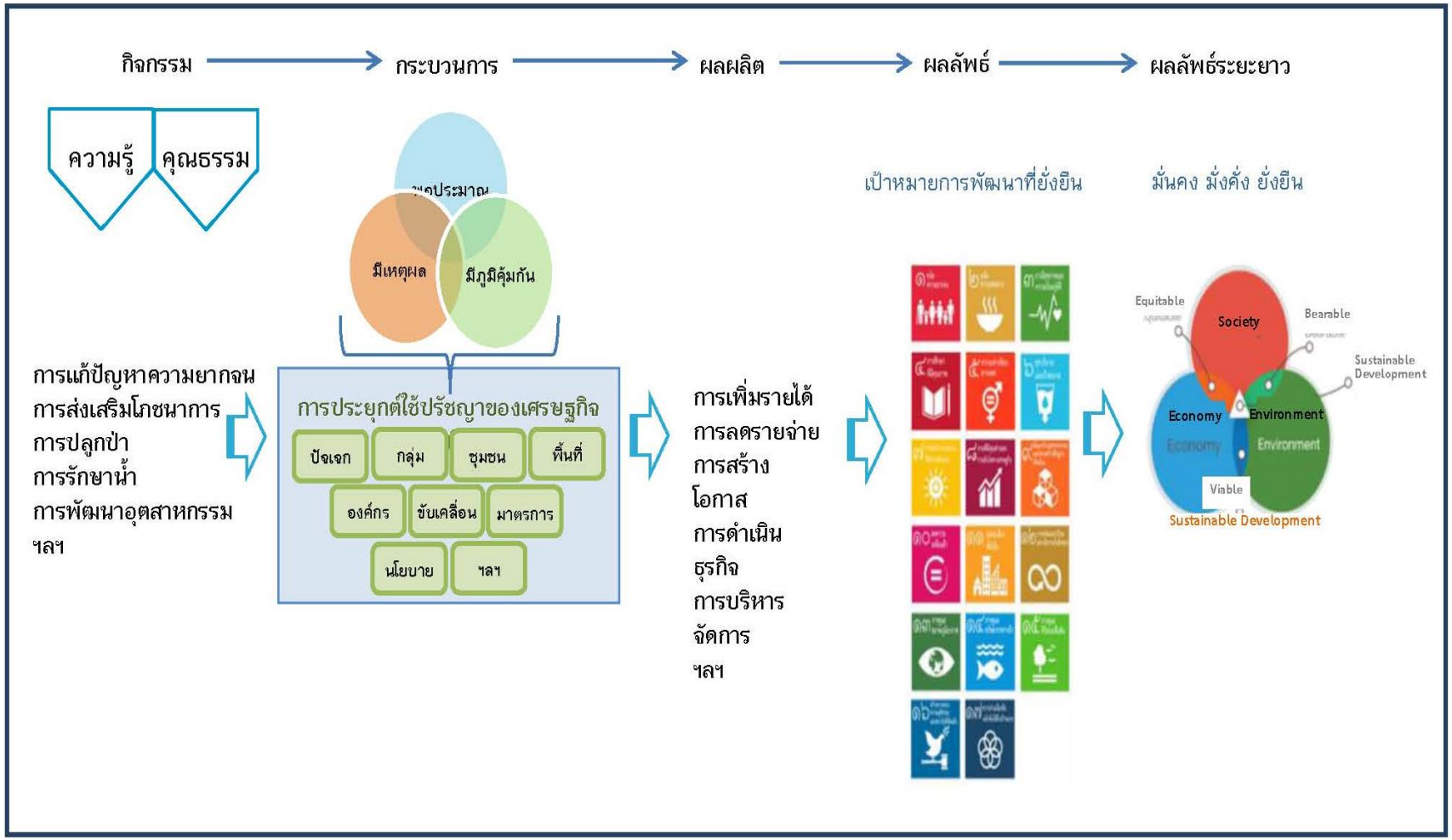

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๖๐)

โดยสรุปสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๖๐) ได้กล่าวถึงประโยชน์และความสุข (แต่ยังมิได้เน้นประโยชน์สุขซึ่งเป็นเป้าหมายในที่สุดของเศรษฐกิจพอเพียง แต่จุดเน้นในที่สุดอยู่ที่การพัฒนาอย่างยั่งยืน และได้เพิ่มวิสัยทัศน์ของยุทธศาสตร์ชาติ) คือ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งถูกกำหนดให้เป็นหัวใจของยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติ ๒๐ ปี (๒๕๖๐-๒๕๗๙) เป็นการประยุกต์ไปตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งมิใช่เป็นส่วนหนึ่งของพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยตรง ที่ต้องนำมาอภิปรายตรงนี้เพื่อมิให้เกิดความสับสนระหว่าง “ศาสตร์พระราชา” หรือสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รับสั่งไว้ กับการประยุกต์เข้ากับสถานการณ์ในแต่ละยุคสมัย

๕) การศึกษาเพื่อพัฒนาองค์ความรู้เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจ โดย รองศาสตราจารย์สุขสรรค์ กันตะบุตร

เนื่องจากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังคงเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในภาคเกษตรกรรมและชนบทของประเทศ การนำเอาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมนั้นยังจำกัดอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำไปประยุกต์ใช้ในองค์กรธุรกิจ อาจจะเป็นเพราะประชาชนไม่ทราบว่าจะนำมาใช้ประกอบกับการบริหารองค์กรธุรกิจที่ต้องแข่งขันกันอย่างรุนแรงได้อย่างไรหลายๆ ครั้งประชาชนก็ไม่เชื่อว่าการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารองค์กรธุรกิจนั้น จะทำให้องค์กรธุรกิจของตนมีความสามารถในการแข่งขันได้

ดังนั้น ประเด็นหลักของชุดโครงการวิจัยเพื่อขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจ คือองค์กรธุรกิจตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะอย่างไร ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถทำให้องค์กรธุรกิจสมดุลและยั่งยืนได้จริงหรือ และหากทำได้จริง ทำอย่างไร ยิ่งไปกว่านั้นองค์กรธุรกิจตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถสร้างประโยชน์สุขได้หรือไม่ อย่างไร คำถามเหล่านี้ เป็นคำถามในเชิงวิจัยที่นำไปสู่โครงการวิจัยต่าง ๆ ซึ่งจะกล่าวโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

ก. โครงการวิจัยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจที่ผ่านมา

กว่าหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและองค์กรพันธมิตรได้ให้เงินทุนสนับสนุนและช่วยบริหารโครงการวิจัยที่เกี่ยวเนื่องกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจ โดยมีโครงการหลักๆ ที่ดำเนินการวิจัยแบบต่อยอดมาเป็นลำดับเพื่อสร้างองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยโครงการดังกล่าวมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) โครงการการศึกษาพัฒนาแนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การศึกษาพัฒนาแนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สุขสรรค์ กันตะบุตรและคณะ, ๒๕๕๐) นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะตรวจสอบกิจกรรมทางธุรกิจขององค์กรธุรกิจที่ยั่งยืน ๕ องค์กรซึ่งจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ว่ามีความสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินธุรกิจของธุรกิจซึ่งจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ซึ่งมักจะมีแรงกดดันจากผู้ถือหุ้นให้ทำกำไรสูงสุดในระยะสั้นและเพื่อพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในองค์กรธุรกิจอย่างต่อเนื่องต่อไป คณะผู้วิจัย (สุขสรรค์ กันตะบุตรและคณะ, ๒๕๕๐) ได้เก็บข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิขององค์กรธุรกิจดังกล่าว (ยกเว้น บริษัท แพนเอเชียฟุตแวร์ จำกัด (มหาชน) ซึ่งเก็บเพียงข้อมูลทุติยภูมิ) ไม่ว่าจะเป็นการสัมภาษณ์สมาชิกขององค์กร การสังเกตการณ์ระหว่างเยี่ยมชมองค์กร การสัมภาษณ์ผู้ที่มี

ส่วนได้เสียกับองค์กรทั้งหมด ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ เว็บไซต์ การศึกษาต่าง ๆ ที่เคยมีมาในอดีต รายงานประจำปีของบริษัทกับตลาดหลักทรัพย์ ย้อนหลัง ๑๐ ปี โดย คณะผู้วิจัย (สุขสรรค์ กันตะบุตรและคณะ, ๒๕๕๐) ได้สังเคราะห์แนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Leadership Practices) จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ๕ องค์กรในครั้งนี้ ซึ่งองค์กรธุรกิจสามารถที่จะนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายยั่งยืนแห่งองค์กร (Sustainability Policies) อยู่ ๑๐ แนวทางด้วยกันคือ

(๑) มองการณ์ไกลในการบริหารจัดการและตัดสินใจในเชิงนโยบาย ไม่มุ่งหวังกำไรในระยะสั้นแต่เพียงอย่างเดียว แต่คิดถึงผลกระทบในระยะยาว โดยรวมถึงการคาดการณ์ถึงสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคต และลงทุนในการเตรียมองค์กรให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น

(๒) ให้ความสำคัญแก่พนักงานอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีการรักษาและพัฒนาพนักงานอย่างต่อเนื่อง แม้ในยามวิกฤต นอกเหนือจากนี้แล้วยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้บริหารระดับสูงจากภายในองค์กรอีกด้วย

(๓) ให้ความสำคัญกับการรักษาผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของธุรกิจทั้งหมด รวมถึงประชากรและสังคมในอนาคตอย่างเป็นรูปธรรม ถึงแม้ว่าในบางกรณีการรักษาผลประโยชน์ดังกล่าวอาจจะหมายถึงค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นก็ตาม

(๔) ให้ความสำคัญต่อการพัฒนานวัตกรรมทุกมิติขององค์กรอย่างต่อเนื่อง ไม่จำกัดอยู่เพียงนวัตกรรมในผลิตภัณฑ์หรือการให้บริการที่เกิดจากหน่วยงาน Research & Development แต่เพียงอย่างเดียว

(๕) ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

(๖) พัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตหรือให้บริการที่มีประสิทธิภาพ แต่ราคาไม่สูง โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่เกิดจากภูมิปัญญาไทย

(๗) ขยายธุรกิจอย่างค่อยเป็นค่อยไป เมื่อพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วเท่านั้น ถึงแม้ว่าการกระทำดังกล่าวจะจำกัดโอกาสในการสร้างกำไรระยะสั้นขององค์กรก็ตาม

(๘) บริหารความเสี่ยงโดยการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ตลาดที่หลากหลาย และการลงทุนที่หลากหลาย โดยอยู่บนพื้นฐานของความรู้จริง

(๙) แบ่งปัน รวมถึงการแบ่งปันองค์ความรู้ที่มีกับคู่แข่งหรือองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาตลาดและผลประโยชน์ที่ตกแก่ผู้บริโภคและสังคม

(๑๐) มีวัฒนธรรมองค์กรที่แข็งแกร่ง โดยมีจริยธรรม ความอดทน ความขยันหมั่นเพียรและนวัตกรรมเป็นค่านิยมร่วมพื้นฐาน

ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและผลกระทบต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนแห่งองค์กร

แนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Leadership Practices)		ความสอดคล้องกับ ปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง	ผลกระทบต่อความสำเร็จ อย่างยั่งยืนแห่งองค์กร
๑	มองการณ์ไกลในการบริหารจัดการและตัดสินใจในเชิงนโยบาย ไม่มุ่งหวังกำไรในระยะสั้นแต่เพียงอย่างเดียว แต่คิดถึงผลกระทบในระยะยาว โดยรวมถึงการคาดการณ์ถึงสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคต และลงทุนในการเตรียมองค์กรให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น	ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกัน	ความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่คาดไม่ถึงในขณะที่มุ่งสู่เป้าหมาย มีความสามารถในการบริหารความเสี่ยง
๒	ให้ความสำคัญแก่พนักงานอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีการรักษาและพัฒนาพนักงานอย่างต่อเนื่อง แม้ในยามวิกฤต นอกเหนือจากนี้แล้วยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้บริหารระดับสูงจากภายในองค์กรอีกด้วย	ความพอประมาณ ความมีเหตุผล คุณธรรม	มีนวัตกรรมสูง และสามารถตอบรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่คาดไม่ถึงได้ดีกว่า
๓	ให้ความสำคัญกับการรักษาผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของธุรกิจทั้งหมด รวมถึงประชากรและสังคมในอนาคตอย่างเป็นรูปธรรม ถึงแม้ว่าในบางกรณีการรักษาผลประโยชน์ดังกล่าวอาจจะหมายถึงค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นก็ตาม	ความพอประมาณ ความมีเหตุผล คุณธรรม	ป้องกันวิกฤตทางสังคม และมีคนช่วยเหลือให้ธุรกิจดำเนินต่อได้เมื่อประสบวิกฤต
๔	ให้ความสำคัญต่อการพัฒนานวัตกรรมทุกมิติขององค์กรอย่างต่อเนื่อง ไม่จำกัดอยู่เพียงนวัตกรรมในผลิตภัณฑ์หรือการให้บริการที่เกิดจากหน่วยงาน Research & Development แต่เพียงอย่างเดียว	ความมีเหตุผล ความรู้	มีนวัตกรรมสูง ทั้งแบบ Radical และ Incremental ลอกเลียนแบบยาก จึงรักษาสถานะความเป็นผู้นำได้
๕	การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล	ความมีเหตุผล ความรู้	ต้นทุนต่ำ สร้างความสามารถในการแข่งขัน
๖	พัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตหรือให้บริการที่มีประสิทธิภาพ แต่ราคาไม่สูง โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่เกิดจากภูมิปัญญาไทย	ความมีเหตุผล ความรู้	ต้นทุนต่ำ มีนวัตกรรม สร้างความสามารถในการแข่งขัน
๗	ขยายธุรกิจอย่างค่อยเป็นค่อยไป เมื่อพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วเท่านั้น ถึงแม้ว่าการกระทำดังกล่าวจะจำกัดโอกาสในการสร้างกำไรระยะสั้นขององค์กรก็ตาม	ความพอประมาณ การสร้างภูมิคุ้มกัน	ไม่มีความเสี่ยงสูง พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่คาดไม่ถึง
๘	บริหารความเสี่ยงโดยการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ตลาดที่หลากหลาย และการลงทุนที่หลากหลาย โดยอยู่บนพื้นฐานของความรู้จริง	การสร้างภูมิคุ้มกัน ความมีเหตุผล ความรู้	ความเสี่ยงต่ำ สามารถดำเนินธุรกิจอย่างต่อเนื่อง
๙	แบ่งปัน รวมถึงการแบ่งปันองค์ความรู้ที่มีกับคู่แข่งหรือองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาตลาดและผลประโยชน์ที่ตกแก่ผู้บริโภคและสังคม	ความรู้ คุณธรรม	นวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง
๑๐	มีวัฒนธรรมองค์กรที่แข็งแกร่ง โดยมีจริยธรรม ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร และนวัตกรรมเป็นค่านิยมร่วมพื้นฐาน	คุณธรรม	ทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการตอบรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่า และสามารถฝ่าฟันวิกฤตได้

ที่มา : รองศาสตราจารย์ สุขสรรค์ กันตะบุตร

จากผลของงานวิจัยในครั้งนี้ ทำให้คณะผู้วิจัยได้เข้าใจถึงกระบวนการในการดำเนินธุรกิจตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและผลกระทบต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืนแห่งองค์กรธุรกิจมากขึ้น อย่างไรก็ตามคณะผู้วิจัยยังไม่สามารถตอบได้ชัดเจนว่าตัวชี้วัดขององค์กรธุรกิจที่ยั่งยืนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีอะไรบ้าง ประกอบกับทางสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ดำเนินการให้มีการจัดประกวดธุรกิจตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อชิงรางวัลพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีตัวชี้วัดและกระบวนการที่ชัดเจนในการประเมินเพื่อตอบโจทย์ว่าธุรกิจใดเป็นธุรกิจตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบ้าง

ที่สำคัญไปกว่านั้นคือ หากองค์กรธุรกิจต้องการพัฒนาให้เป็นธุรกิจเศรษฐกิจพอเพียง องค์กรธุรกิจนั้นๆ จะต้องทราบว่าตนเองเป็นธุรกิจพอเพียงหรือไม่ หากว่าเป็นแล้ว เป็นในระดับใดด้วย เพื่อจะได้มีทิศทางในการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุผลดังกล่าว สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงดำเนินการให้มหาวิทยาลัยมหิดลทำการศึกษาเพื่อตอบโจทย์ดังกล่าว ซึ่งเป็นที่มาของโครงการต่อมา คือ *โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัดและกระบวนการมาตรฐานในการประเมินองค์กรธุรกิจตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*

๒) โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัดและกระบวนการมาตรฐานในการประเมินองค์กรธุรกิจตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Business Standard or SEBS)

การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศอย่างสมดุลและยั่งยืนนั้น ยังมีอุปสรรคอยู่มากเนื่องจากยังขาดแนวทางที่ชัดเจน รวมถึงตัวชี้วัดว่าองค์กรธุรกิจใดดำเนินธุรกิจตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ ด้วยเหตุผลดังกล่าว โครงการวิจัยนี้ (สุขสรรค์ กันตะบุตรและคณะ, ๒๕๕๓) จึงเกิดขึ้นเพื่อพัฒนาตัวชี้วัดและกระบวนการมาตรฐานเพื่อใช้ในการประเมินองค์กรธุรกิจตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Business Standard หรือ SEBS) ให้แก่สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) เพื่อให้สังคมไทยได้ตระหนักอย่างชัดเจนถึงจังหวะก้าวอย่างในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจเอกชนของประเทศเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเจริญพระชนมพรรษา ครบ ๘๔ พรรษา ใน พ.ศ. ๒๕๕๔

คณะผู้วิจัย (สุขสรรค์ กันตะบุตรและคณะ, ๒๕๕๓) ทำการทดสอบรูปแบบจำลององค์กรธุรกิจที่พัฒนาขึ้นโดยสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับผู้บริหารสูงสุดหรือตัวแทนที่ได้รับมอบหมายจากผู้บริหารสูงสุดจำนวน ๒๙๘ คนจากทั่วประเทศ โดยได้รับความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูลจากหอการค้าไทยและสภาหอการค้าแห่งประเทศไทยในการจัดเก็บข้อมูล โดยองค์กรธุรกิจที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมดเป็นธุรกิจสัญชาติไทย และ ๘๙.๓ % เป็นธุรกิจที่ไม่ได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบขนาดกับคู่แข่งขันภายในประเทศ ๕๕.๓ % เป็นธุรกิจขนาดเล็ก ๓๘.๒ % เป็นธุรกิจขนาดกลาง และ ๖.๕ % เป็นธุรกิจขนาดใหญ่ ๘๙ % ทำการค้าอยู่ภายในประเทศ องค์กรธุรกิจส่วนใหญ่ (๒๐.๖ %) ดำเนินธุรกิจมาระหว่าง ๑๖-๒๐ ปี โดย ๘๙.๙% ของจำนวนผู้บริหารสูงสุดทั้งหมดขององค์กรเหล่านี้เป็นคนไทย มีระยะเวลาเฉลี่ยในการดำรงตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดคือ ๑๓ (±๙) ปี ๘๐ % บ่งชี้ว่ามีความเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ ๘๘ % เชื่อว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาใช้ได้ในการบริหารองค์กรธุรกิจ โดยที่ ๖๙ % ของกลุ่มตัวอย่างไม่เคยปลดพนักงานเลย

โดยผู้บริหารดังกล่าวได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจของตนตามค่านิยมร่วมทั้ง ๕ ประการ คือ

(๑) ค่านิยมร่วมเกี่ยวกับการสร้างภูมิคุ้มกัน (Resilience value)
(๒) ค่านิยมร่วมเกี่ยวกับความเพียร (Perseverance value)
(๓) ค่านิยมร่วมเกี่ยวกับความพอประมาณ (Moderation value)
(๔) ค่านิยมร่วมเกี่ยวกับการแบ่งปัน (Sharing value)
(๕) ค่านิยมร่วมเกี่ยวกับการพัฒนาภูมิสังคม (Geosocial development value)

นอกจากนี้ผู้บริหารยังตอบคำถามต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความสามารถด้านต่าง ๆ ๓ ด้านด้วยกันขององค์กร คือ

(๑) ความสามารถแห่งองค์กรในการให้ผลการดำเนินงานที่แข็งแกร่ง
(๒) ความสามารถแห่งองค์กรในการฝ่าฟันวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม
(๓) ความสามารถแห่งองค์กรในการสร้างประโยชน์สุข

จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมร่วมทั้งห้าประการกับความสามารถแห่งองค์กรทั้งสามประการขององค์กรธุรกิจตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าว สามารถสรุปว่าตัวชี้วัดค่านิยมร่วมแห่งองค์กรทั้งห้าชุดดังกล่าวสามารถสร้างผลกระทบต่อในเชิงบวกต่อลักษณะขององค์กรยั่งยืนทั้ง ๓ ประการ กล่าวคือ

ค่านิยมร่วมเกี่ยวกับความเพียร ภูมิคุ้มกัน ภูมิสังคมและการแบ่งปันกันมีความสำคัญที่สุด เนื่องจากเป็นตัวแปรต้นที่ทำให้ความสามารถทั้งสามประการแห่งองค์กรยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดีขึ้น กล่าวคือค่านิยมร่วมทั้งสี่นี้สามารถพยากรณ์ความสามารถที่ดีขึ้นแห่งองค์กรในการให้ผลการดำเนินงานที่แข็งแกร่ง (firm's capacity to deliver strong performance) ความสามารถแห่งองค์กรที่ดีขึ้นในการฝ่าฟันวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม (firm's capacity to endure social and economic crises) และความสามารถที่ดีขึ้นแห่งองค์กรในการสร้างประโยชน์สุข (firm's capacity to bring public benefits and happiness)

ในขณะที่ค่านิยมร่วมเรื่องความพอประมาณ เป็นตัวแปรต้นที่ทำให้ความสามารถในการฝ่าฟันวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม (firm's capacity to endure social and economic crises) ขององค์กรดีขึ้น

ตัวชี้วัดของค่านิยมร่วมแต่ละค่านิยมมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑) ค่านิยมร่วมเรื่องภูมิคุ้มกันมีตัวชี้วัดที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

๑.๑) บริษัทให้ความสำคัญและมุ่งเน้นพัฒนานวัตกรรมทั้งทางด้านสินค้า บริการ และ/หรือ กระบวนการทำงาน

๑.๒) บริษัทมีกลไกที่ส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการพัฒนานวัตกรรมในสินค้า บริการ และ/หรือ กระบวนการทำงานของบริษัท

๑.๓) บริษัทมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

๑.๔) บริษัทมีการติดตามการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆที่เกี่ยวข้องกับบริษัท

๑.๕) บริษัทมีการคาดการณ์และเตรียมพร้อมสำหรับสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด

๑.๖) บริษัทมีการวางแผนและดำเนินการตามแผนที่ได้วางไว้

๑.๗) บริษัทมีการจัดการทางด้านเทคโนโลยี โดยมีการวางแผนเกี่ยวกับการใช้และพัฒนาเทคโนโลยีในสินค้า บริการ และ/หรือ กระบวนการทำงานล่วงหน้า

๑.๘) บริษัทมีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพทำให้ สินค้า และ/หรือ บริการใหม่นั้นได้รับความสำเร็จในเชิงพาณิชย์

๒) ค่านิยมร่วมเรื่องความเพียรมีตัวชี้วัดที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

๒.๑) พนักงานไม่ถอดใจเมื่อเผชิญกับความยากลำบากในงานที่ได้รับมอบหมาย

๒.๒) พนักงานไม่ลาหยุดโดยไม่จำเป็น เพราะมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย

๒.๓) พนักงานพยายามทำดีที่สุดเพื่อให้ลูกค้ามีความพึงพอใจสูงสุด

๒.๔) พนักงานพยายามทำงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด

๒.๕) พนักงานเอาชนะอุปสรรคต่างๆเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วง

๒.๖) พนักงานทำงานที่เริ่มต้นไว้จนเสร็จสิ้น

๒.๗) พนักงานพยายามแก้ไขปัญหาของบริษัทอย่างดีที่สุด โดยไม่ใช่ทำแบบขอไปที

๒.๘) พนักงานเป็นผู้ที่มีเป้าหมายในการทำงาน

๒.๙) พนักงานมีความคิดริเริ่มในการพัฒนาสินค้า และ/หรือ บริการ อย่างต่อเนื่อง

๓) ค่านิยมร่วมเรื่องความพอประมาณมีตัวชี้วัดที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

๓.๑) บริษัทไม่มีนโยบายส่งเสริมการขาย สินค้า และ/หรือ บริการ ที่มุ่งหวังการทำกำไรสูงสุดระยะสั้น

๓.๒) บริษัทไม่มีนโยบายในการตั้งราคา สินค้า และ/หรือ บริการ เพื่อสร้างกำไรสูงสุดในระยะสั้น

๓.๓) ผู้บริหารที่สร้างกำไรสูงสุดภายในระยะเวลาที่สั้นที่สุด ไม่ใช่ผู้บริหารของบริษัทที่ถือว่ามีความสามารถที่สุดเสมอไป

๔) ค่านิยมร่วมเรื่องการแบ่งปันกันมีตัวชี้วัดที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

๔.๑) บริษัทยินดีที่จะให้คู่แข่งเข้าเยี่ยมชมกิจการ

๔.๒) บริษัทยินดีที่จะสอนคู่แข่งให้มีศักยภาพมากขึ้น

๔.๓) บริษัทยินดีที่จะส่งผ่านความต้องการในสินค้า และ/หรือ บริการ ที่บริษัทไม่สามารถตอบสนองได้ให้กับคู่แข่ง

๕) ค่านิยมร่วมเรื่องการพัฒนาภูมิสังคมมีตัวชี้วัดที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

๕.๑) บริษัทมีกระบวนการส่งเสริมพนักงานให้ออกไปพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ

๕.๒) บริษัทมีการจัดทำงบประมาณและแผนการดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคมอย่างเป็นระบบ

๕.๓) บริษัทส่งเสริมให้สมาชิกในบริษัทปกป้องและพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ

๕.๔) บริษัทส่งเสริมกิจกรรมเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

๕.๕) บริษัทมีการมอบหมายพนักงานจำนวนหนึ่งเพื่อทำงานด้านการพัฒนาสังคม

๕.๖) บริษัทดำเนินกิจกรรมเพื่อสานต่อขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมอย่างสม่ำเสมอ

๕.๗) บริษัทมีการมอบหมายพนักงานจำนวนหนึ่งเพื่อทำงานด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

๕.๘) บริษัทมีความพยายามในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำ ดิน และป่าไม้ อย่างต่อเนื่อง

๕.๙) บริษัทพยายามที่จะแสวงหาพลังงานทดแทนที่สะอาดมาใช้ในสถานที่ทำงานในการผลิต และ/หรือ ในการให้บริการ

๕.๑๐) บริษัทพยายามสงวนรักษาทรัพยากรธรรมทางธรรมชาติไว้สำหรับประชากรในอนาคต

ผลงานวิจัยในครั้งนี้พบว่า ธุรกิจในการศึกษาที่มีแนวทางในการดำเนินธุรกิจตามตัวชี้วัดแห่งค่านิยมร่วมดังกล่าวจะ*มีความสามารถในการแข่งขันสูงในการแข่งขันในตลาดของตน* กล่าวคือ เป็นผู้นำตลาดบริษัทหนึ่ง มีส่วนแบ่งทางการตลาดที่สำคัญเมื่อเทียบกับคู่แข่ง มีผลการดำเนินงานที่แข่งขันได้ในตลาดที่ดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจอยู่ คู่ค้ามีความพึงพอใจสูงและมีคู่ค้าเจ้าประจำมากกว่าครึ่งหนึ่งของลูกค้าทั้งหมด นอกจากนี้แล้วธุรกิจในการศึกษาดังกล่าว ยังมีความสามารถทนทานความยากลำบากทางเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ จะสามารถผ่านวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ได้ดีตลอดมา ไม่มีปัญหาฟ้องร้อง และตอบรับต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมทางธุรกิจได้เป็นอย่างดี โดยมีตลาดเพื่อรองรับสินค้าและบริหารอยู่เสมอ ท้ายที่สุด ธุรกิจเหล่านี้ยังมี*ความสามารถในการสร้างประโยชน์สุข*ด้วย กล่าวคือ คนทั่วไปจะนึกถึงบริษัทในฐานะที่เป็นบริษัทที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

แผ่นพับมาตรฐานธุรกิจตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของบรรษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม (บสย.)

โดย บรรษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม (บสย.) ได้นำเอาตัวชี้วัดจากงานวิจัยนี้ไปใช้ในการส่งเสริมการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในธุรกิจซึ่งเป็นลูกค้าของบสย. ด้วย

ที่มา : รองศาสตราจารย์ สุขสรรค์ กันตะบุตร

๓) โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัดแห่งความยั่งยืนขององค์กรธุรกิจเพื่อจัดทำมาตรฐานองค์กรธุรกิจตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นตอนที่ ๒

โครงการวิจัยนี้ (สุขสรรค์ กันตะบุตรและคณะ, ๒๕๕๕) เป็นโครงการต่อเนื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคู่มือในการประเมินองค์กรธุรกิจตามมาตรฐานธุรกิจเศรษฐกิจพอเพียงและผู้ประเมินองค์กรธุรกิจตามมาตรฐานธุรกิจเศรษฐกิจพอเพียงให้กับสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) โดยใช้ข้อมูลจากองค์กรธุรกิจเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับรางวัลธุรกิจพอเพียงซึ่งจัดประกวดโดย สำนักงาน กปร. โดยสามารถสังเคราะห์ความแตกต่างระหว่างการดำเนินธุรกิจโดยทั่วไปกับการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามสายงานธุรกิจได้ดังตารางข้างล่างนี้

ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างแนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวทางปฏิบัติโดยทั่วไป

	แนวทางในการดำเนินธุรกิจ	จุดเด่นของแนวทางตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	แนวทางทั่วไป
๑	การจัดการวัฒนธรรมแห่งองค์กร	มีการจัดการวัฒนธรรมองค์กรอย่างเป็นระบบ	ไม่มีการจัดการวัฒนธรรมองค์กร
๒.	การจัดการทรัพยากรมนุษย์	พนักงานเป็นทรัพย์สินขององค์กร ให้ความสำคัญกับการลงทุนเพื่อพนักงานเท่าๆ กับการทำกำไรให้ผู้ถือหุ้นหรือเจ้าของ	คนสำคัญ แต่น้อยกว่าการทำกำไร
๓.	การจัดการตลาด	ไม่สร้างความต้องการในสินค้าหรือบริการเกินความจำเป็น ตั้งราคาแบบสมเหตุสมผล เน้นการสร้างความสัมพันธ์ในระยะยาวกับลูกค้าทั้งหมด ไม่ใช่แค่ลูกค้าเท่านั้น ผลิตภัณฑ์หรือบริการบางอย่างถึงแม้ขาดทุน แต่ตอบโจทย์สังคมก็มีต่อเนื่อง	สร้างความต้องการในสินค้าหรือบริการอยู่ตลอดเวลา ลูกค้าเท่านั้นสำคัญที่สุด ตั้งราคาเพื่อทำกำไรสูงสุดตลอดเวลา สินค้าขาดทุนไม่ทำ ถึงแม้ตอบโจทย์สังคม
๔.	การจัดการการเงินและทุน	หลีกเลี่ยงการสร้างหนี้ ยอมขาดทุนเพื่อสังคม ไม่เน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้เจ้าของหรือผู้ถือหุ้นแต่เพียงอย่างเดียว	สร้างหนี้เพื่อขยายธุรกิจ ไม่ยอมขาดทุนเพื่อสังคม เน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผู้ถือหุ้น
๕.	การจัดการผลิต และหรือบริการ	ผลิตแบบ Zero Waste และยอมเสียค่าใช้จ่ายล่วงหน้าเพื่อรักษาสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการหาพลังงานทดแทน	Lean Operation ไม่ยอมเสียเวลาใช้จ่ายล่วงหน้าเพื่อรักษาสังคมและสิ่งแวดล้อม พลังงานทดแทนเป็นเรื่องไกลตัว
๖.	การจัดการนวัตกรรม	คิดค้นสิ่งใหม่ๆ ในสินค้า บริการและกระบวนการในองค์กรทั้งหมดเพื่อตอบโจทย์สังคม โดยเน้นการใช้วัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น	เน้นนวัตกรรมในสินค้าหรือบริการเท่านั้น ไม่เน้นนวัตกรรมในกระบวนการอื่นๆ ไม่เน้นตอบโจทย์สังคม ไม่ให้ความสำคัญกับการใช้วัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น
๗.	การจัดการความเสี่ยง	เน้นความเสี่ยงที่รับได้ ถึงแม้กำไรจะน้อย	High Risk, High Return.

ที่มา : รองศาสตราจารย์ สุขสรรค์ กันตะบุตร

นอกเหนือจากนี้แล้ว คณะผู้วิจัย (สุขสรรค์ กันตะบุตรและคณะ, ๒๕๕๕) ยังได้สังเคราะห์แนวทางปฏิบัติตามสายงานธุรกิจของธุรกิจเศรษฐกิจพอเพียงจากองค์กรดังกล่าวเพื่อเป็นแนวทางในการประเมิน ดังต่อไปนี้

๓.๑) การจัดการวัฒนธรรมแห่งองค์กร โดยมีแนวทางที่ใช้ในการตรวจสอบ ๖ แนวทาง ดังนี้

๓.๑.๑) มีความดี ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และนวัตกรรมเป็นค่านิยมร่วมพื้นฐานที่เป็นรูปธรรม

๓.๑.๒) ผู้บริหารปฏิบัติตามค่านิยมร่วมความดี ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และนวัตกรรมเป็นตัวอย่างให้กับพนักงานพัฒนา

๓.๑.๓) ผู้บริหารจากภายในเพื่อรักษาค่านิยมร่วมความดี ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และนวัตกรรม แห่งองค์กร (Succession Plan)

๓.๑๔) กิจกรรมให้พนักงานเพื่อตอกย้ำค่านิยมร่วมความดี ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และนวัตกรรมขององค์กร

๓.๑.๕) การคัดเลือกพนักงานใหม่มีเงื่อนไขเกี่ยวกับค่านิยมร่วมความดี ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และนวัตกรรมรวมอยู่ด้วย

๓.๑.๖) หลีกเลี่ยงการปลดพนักงานเพื่อรักษาค่านิยมร่วมแห่งองค์กร

๓.๒) การจัดการบุคลากร โดยมีแนวทางที่ใช้ในการตรวจสอบ ๗ แนวทาง ดังนี้

๓.๒.๑) การกำหนดสมรรถนะหลัก (core competency) ตามค่านิยมร่วมแห่งปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงเป็นส่วนหนึ่งในการคัดเลือกพนักงานใหม่ การพัฒนา การประเมินผล การทำงาน และ การเลื่อนตำเหน่ง

๓.๒.๒) การดูแลพนักงานโดยองค์กรและผู้บริหาร อย่างจริงใจ

๓.๒.๓) ลงทุนพัฒนาพนักงานทุกระดับอย่างต่อเนื่อง

๓.๒.๔) การพัฒนาพนักงานนอกจากจะพัฒนาทักษะและความรู้เกี่ยวกับงานแล้ว ยังรวมถึง ทักษะชีวิตอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวกับงานโดยตรงด้วย

๓.๒.๕) การส่งเสริมให้พนักงานเสนอความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

๓.๒.๖) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้บริหารจากภายในองค์กร (Management Development Plan)

๓.๒.๗) การส่งเสริมให้พนักงานทำประโยชน์ต่อสังคม

๓.๓) การจัดการการตลาด โดยมีแนวทางที่ใช้ในการตรวจสอบ ๖ แนวทาง ดังนี้

๓.๓.๑) มีการกำหนดขอบเขตของตลาดเพื่อการเติบโตแบบค่อยเป็นค่อยไป

๓.๓.๒) นำความต้องการของคู่ค้า ลูกค้า และบริบทของสังคมมาใช้ในการพัฒนาบริการ และ สินค้าอย่างต่อเนื่องโดยเน้นคุณค่าที่ลูกค้าได้รับ

๓.๓.๓) ระบบการประเมินผลความพึงพอใจและการรับข้อร้องเรียนของลูกค้าต่อสินค้าและบริการ

๓.๓.๔) การนำวัตถุดิบท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาสินค้า

๓.๓.๕) มีการตั้งราคาอย่างยุติธรรมตามกลไกการตลาด

๓.๓.๖) รักษาความเป็นผู้นำทางการตลาดด้วยภาพลักษณ์ของสินค้า ลักษณะของสินค้าที่เป็น ประโยชน์ และปลอดภัย

๓.๔) การจัดการการผลิตและการให้บริการ โดยมีแนวทางที่ใช้ในการตรวจสอบ ๕ แนวทางดังนี้ คือ

๓.๔.๑) “คำนึงถึงผู้อื่นในกรีนซัพพลายเชน” องค์กรคำนึงถึงผู้อื่นซึ่งรวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งหมดเช่นลูกค้า พนักงาน ผู้จัดหาวัตถุดิบ สิ่งแวดล้อม สังคม ชุมชน เพื่อให้มีการจัดการห่วงโซ่อุปาทานที่ดีเน้นการสร้างคุณค่าในตัวสินค้าผ่านกระบวนการผลิตสินค้าและการ ดำเนินงานโดยให้ความสำคัญและร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ลูกค้า พนักงาน สิ่งแวดล้อม แบบยั่งยืน

๓.๔.๒) “ร่วมกันสร้าง” (Co-Creation) ให้ทุกฝ่ายร่วมกันการออกแบบสินค้าหรือบริการ เช่น ลูกค้ามีส่วนร่วมในการออกแบบ พนักงานให้ความเห็นข้อเสนอแนะ และคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม

๓.๔.๓) “ปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง” มุ่งเน้นการปรับปรุงพัฒนากระบวนการผลิต การ ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องโดยใช้ข้อมูลอ้างอิงและปรับเป็นมาตรฐานในการทำงานให้ดีขึ้น

๓.๔.๔) “ทำเกินเพื่อสิ่งแวดล้อม” การให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมและสังคมรอบ ๆ โรงงานหรือแหล่งผลิตสินค้าโดยการลดของเสีย มลพิษ การสร้างเครือข่าย

๓.๔.๕) “คน ระเบิดจากคนเก่งและคนดี” การดำเนินงานโดยให้ความสำคัญกับคน พนักงาน ต้องเก่งและเป็นคนดีระเบิดจากภายในตัวพนักงาน และนำออกไปสู่องค์กร ลูกค้า สังคม และสิ่งแวดล้อม

๓.๕) การจัดการนวัตกรรมและเทคโนโลยี โดยมีแนวทางที่ใช้ในการตรวจสอบ ๗ แนวทาง ดังนี้

๓.๕.๑) แนวทางในการบริหารจัดการให้เกิดนวัตกรรมและเทคโนโลยี

๓.๕.๒) ระบบและกลไกสนับสนุนนวัตกรรมและเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านบุคลากร และการสร้างองค์ความรู้ในองค์กร

๓.๕.๓) แนวทางการปฏิบัติงาน กิจกรรม ผู้รับผิดชอบ ในการจัดการให้เกิดนวัตกรรม

๓.๕.๔) ผู้บริหารของบริษัทมีการนำเอาการประเมินผลลัพธ์ของการพัฒนานวัตกรรมและ เทคโนโลยี ที่มีต่อองค์กรไปใช้ในการวางแผน

๓.๕.๕) การคำนึงถึงผลลัพธ์ของการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีขององค์กรที่มีต่อผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียในสังคม

๓.๕.๖) แนวทางในการใช้ข้อมูลเพื่อรองรับการพัฒนานวัตกรรมโดยมีแหล่งข้อมูลและคนรับผิดชอบอย่างชัดเจน

๓.๕.๗) ลูกค้าและสังคมมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างนวัตกรรมในองค์กร

๓.๖) การจัดการความเสี่ยง โดยมีแนวทางที่ใช้ในการตรวจสอบ ๗ แนวทาง ดังนี้

๓.๖.๑) การวางแผนกำลังคน การประเมินศักยภาพและพัฒนาพนักงานอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมี การจัดการความรู้ของพนักงาน

๓.๖.๒) การมีตลาดที่หลากหลาย

๓.๖.๓) การมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายตามความชำนาญของบริษัท

๓.๖.๔) การลงทุนอย่างระมัดระวัง มีการกำหนดอัตราส่วนทางการเงินที่ยอมรับได้ รวมถึงมี การป้องกันความเสี่ยงทางด้านอัตราดอกเบี้ยและอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ

๓.๖.๕) มีการติดตามตรวจสอบกระบวนการปฏิบัติงาน เพื่อให้สินค้า/บริการได้มาตรฐานที่ กำหนดไว้

๓.๖.๖) คำนึงถึงความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงานของพนักงาน

๓.๖.๗) มีคณะทำงานประเมินความเสี่ยงในองค์กร และมีการทบทวน (Review) ความเสี่ยงโดย คณะกรรมการบริษัท (Board of Directors)

๓.๗) การจัดการการเงิน โดยมีแนวทางที่ใช้ในการตรวจสอบ ๕ แนวทาง ดังนี้

๓.๗.๑) รักษาผลประกอบการทางการเงินให้อยู่ในระดับที่ไม่ย่ำแย่จนเกินไป แม้ในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ

๓.๗.๒) รักษาเสถียรภาพทางราคา ไม่มุ่งเน้นตัดราคาเพื่อโจมตีตลาดของคู่แข่ง

๓.๗.๓) ใช้ยุทธศาสตร์การลงทุนที่เกิดจากความเข้าใจในแนวโน้มระยะยาว

๓.๗.๔) รักษาเสถียรภาพของอัตราส่วนทางการเงินต่างๆ เช่น อัตราส่วนกำไรต่อต้นทุน อัตราส่วนหนี้ต่อทรัพย์สิน

๓.๗.๕) มีนโยบายปันผลกำไรเพื่อนำไปใช้ในโครงการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ภาพคู่มือในการประเมินองค์กรธุรกิจตามสายงานธุรกิจ
ที่มา : รองศาสตราจารย์ สุขสรรค์ กันตะบุตร

ข. ผลงานวิจัยโดยรวมและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติเชิงนโยบายเพื่อสร้างความสมดุลและยั่งยืน

จากการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่องกว่าหนึ่งศตวรรษที่ผ่านมา ผลงานวิจัยสามารถตอบคำถามในการวิจัยได้อย่างชัดเจน กล่าวคือปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น สามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในองค์กรธุรกิจ โดยธุรกิจเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวนั้นจะมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

๑) มีผลการประกอบการที่แข่งขันได้ในตลาดและมั่นคงในระยะยาว

๒) มีความเสี่ยงในการประกอบการต่ำ โดยสามารถตอบรับกับการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมทางธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓) มีนวัตกรรมในสินค้า บริการและกระบวนการทำงานสูง จึงสามารถรักษาสถานะความเป็นผู้นำหนึ่งในตลาดได้ตลอดเวลา

๔) มีความน่าเชื่อถือของตราสัญลักษณ์สูง ซึ่งเป็นผลมาจากการสร้างประโยชน์สุขให้สังคมอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจกว่าหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมามีมากพอที่จะกำหนดข้อเสนอแนะในการปฏิบัติเชิงนโยบายซึ่งมีความสำคัญอย่างมากในการสร้างความสมดุลและยั่งยืนให้กับภาคธุรกิจและระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ดังต่อไปนี้

๑) พัฒนาดัชนีแห่งความยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Sustainability Index) สำหรับบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และส่งเสริมให้นักลงทุนลงทุนในบริษัทที่ดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒) กำหนดนโยบายลดหย่อนภาษีเพื่อส่งเสริมธุรกิจตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่ธุรกิจที่ทำกิจกรรมซีเอสอาร์เท่านั้น แต่รวมถึงแนวทางในการบริหารองค์กรธุรกิจที่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วย

๓) ลดดอกเบี้ยเงินกู้ของสถาบันการเงินเพื่อส่งเสริมธุรกิจตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นธุรกิจที่ดี เพราะฉะนั้นสถาบันการเงินต่าง ๆ ย่อมมีความเสี่ยงต่ำในการให้เงินกู้แก่ธุรกิจเหล่านี้ ดังนั้นสถาบันการเงินควรจะพิจารณาลดดอกเบี้ยเงินกู้ให้แก่ธุรกิจตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๔) คณะบริหารธุรกิจของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศ ต้องกลับมาพิจารณาหลักสูตรและเนื้อหาสาระของวิชาต่างๆ ที่เปิดสอนอยู่ว่ามีความสอดคล้องกับแนวทางในการดำเนินธุรกิจตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากน้อยเพียงไร ไม่ว่าจะเป็นการตลาด การเงินและการลงทุน การผลิต การบริหารทรัพยากรบุคคล เป็นต้น แล้วปรับหลักสูตรและเนื้อหาสาระของวิชาต่างๆ ให้สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

โดยสรุปก็คือสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงห่วงใยและยังมิได้รับการแก้ไขเท่าที่ควรก็คือ เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินตามที่ ดร.วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร ประมาณการว่ามีประมาณ ๓ ใน ๔ ของเกษตรกรทั้งหมด ซึ่งไม่มีที่ทำกินหรือมีน้อยไม่พอยังชีพ จะต้องแก้ไขด้วย ระบบสหกรณ์อเนกประสงค์ยังไม่ได้รับการแก้ไขเท่าที่ควร เป็นงานที่จะต้องทำต่อไป ส่วนในกรณีของภาคธุรกิจเอกชนที่ได้ศึกษาและนำเสนอโดยรองศาสตราจารย์สุขสรรค์ กันตะบุตร นั้น จะเห็นได้ว่าถ้าหากภาคธุรกิจเอกชนส่วนใหญ่ดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นอย่างดี ก็จะเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่จะทำให้ประเทศพัฒนาไปในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มาตรการเชิงนโยบาย ๔ ข้อ ที่ได้นำเสนอไว้ข้างบนนี้จึงควรได้รับการผลักดันให้เกิดขึ้นโดยรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้อง ส่วนในระดับนานาชาติเป็นที่ชัดเจนแล้วว่าต่างชาติทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การสหประชาชาติให้การยอมรับแล้วว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง ๑๗ ประการ ตามข้อเสนอขององค์การดังกล่าวได้เป็นอย่างดี จึงควรผลักดันประเด็นนี้ในเวทีระหว่างประเทศต่อไป รวมทั้งต้องทำให้ต่างประเทศเห็นว่าประเทศไทยเป็นตัวอย่างของความสำเร็จดังกล่าวได้จริง

๕.๕ ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินตามศาสตร์พระราชา

๕.๕.๑ ระดับพื้นที่

ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินการตามศาสตร์พระราชาในระดับพื้นที่ มีอยู่มากมาย กระจายไปทั่วทุกภาคของประเทศ ซึ่งไม่อาจหยิบยกมานำเสนอได้อย่างครบถ้วน แต่สามารถกล่าวเป็นลักษณะภาพรวม เนื่องจากส่วนใหญ่จะเป็นพระราชกรณียกิจในพื้นที่ชนบท โดยเป็นในส่วนพระราชกรณียกิจด้านการส่งเสริมการศึกษา ซึ่งก่อประโยชน์แก่ผู้ได้รับการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกระบบโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย หรือการฝึกอาชีพ วิชาชีพ และผลสัมฤทธิ์ในระดับพื้นที่ก็ไม่เพียงแต่ส่งผลเพียงแค่ระดับพื้นที่ แต่ผลย่อมเกิดขึ้นในระดับชาติด้วย กล่าวคือ เมื่อประชาชนมีการศึกษา หรือสามารถประกอบอาชีพได้จากโครงการของพระองค์ ย่อมส่งผลต่อการสร้างศักยภาพบุคคล ทำให้มีพื้นฐานในการพัฒนาตน

ซึ่งหากไม่ได้รับผลจากโครงการของพระองค์ บุคคลเหล่านั้นอาจดำรงชีวิตไปในทางที่ไม่สมควร อาจก่อภัยร้ายต่อสังคม หรืออย่างน้อยเป็นภาระต่อสังคม ก่อภาระด้านงบประมาณของรัฐ หรือกรณีพระราชกรณียกิจด้านการแพทย์ ก็ส่งผลให้ประชาชนมีสุขภาวะที่ดีขึ้น การเกิดโรคต่างๆ น้อยลง หรือการเป็นโรคที่สามารถรักษาได้ตั้งแต่ต้น ไม่ประสบปัญหาโรคที่มีสภาวะการรักษายาก ต้องใช้งบประมาณสูงในการรักษา หรือพระราชกรณียกิจด้านการจัดการน้ำ ซึ่งดำเนินการตามแหล่งต่างๆ ก็มีส่วนที่ส่งผลต่อภาระของงบประมาณประเทศ เช่น การป้องกันน้ำท่วมในที่หนึ่ง เมื่อสามารถป้องกันน้ำท่วมได้ ก็จะส่งผลต่อการลดภาระงบประมาณในการซ่อมแซมสาธารณูปโภค ลดภาระการเยียวยาความเสียหายให้แก่ประชาชน พระราชกรณีกิจด้านการจัดการดิน ก็ส่งผลต่อการประกอบอาชีพของประชาชน สร้างเสริมเศรษฐกิจในระดับพื้นที่และระดับชาติได้ เป็นต้น ฉะนั้น การจะแยกผลสัมฤทธิ์เป็นระดับพื้นที่แท้ๆ อาจเป็นการยากที่จะนำมาเสนอให้ครบถ้วนได้ การเสนอเนื้อหาในส่วนนี้จึงขอหยิบยกในส่วนที่มีความสำคัญที่เป็นการแก้ไขปัญหาและส่งผลต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ป้องกันความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจเป็นจำนวนมาก เพื่อให้เห็นเป็นตัวอย่าง โดยนำเสนอเพียง ๕ กรณี คือ กรณีการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา การแก้ไขปัญหาน้ำท่วม จังหวัดชุมพร วิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี การฟื้นฟูพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังให้เกษตรกรทำการเกษตร และการฟื้นฟูพื้นที่ดินเสื่อมโทรมจากการใช้ประโยชน์พื้นที่ไม่เหมาะสม เป็นดินทราย ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ดินมีการชะล้างพังทลาย และขาดแคลนน้ำ ซึ่งขอนำเสนอโดยใช้พระราชดำรัสที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นถึงแนวทางที่พระองค์ทรงเล็งเห็น และเมื่อมีการดำเนินการตามที่พระองค์พระราชทาน ก็สามารถที่จะแก้ไขปัญหาได้ โดยมีตัวอย่างผลสัมฤทธิ์ที่เป็นที่ประจักษ์ เช่น

๑) พระราชดำริเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

พ.ศ. ๒๕๓๑ เกิดอุทกภัยในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ สร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจมีมูลค่าประมาณ ๔,๐๐๐ ล้านบาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๓๑ เรื่องการระบายน้ำให้ขุดคลองขนาดใหญ่เพื่อแบ่งน้ำจากคลองอู่ตะเภา พร้อมคันกั้นน้ำ ซึ่ง พ.ศ. ๒๕๓๒ กรมชลประทานได้ดำเนินการขุดลอกคลองธรรมชาติ จำนวน ๔ คลอง แต่ พ.ศ.๒๕๔๓ เกิดฝนตกหนักติดต่อกันหลายวัน คลองที่กรมชลประทานได้ขุดลอกไว้ ไม่สามารถรองรับปริมาณน้ำได้ ทำให้เกิดน้ำท่วมขังในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ คิดเป็นมูลค่าความเสียหายประมาณ ๑๔,๐๐๐ ล้านบาท

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเรื่องอุทกภัยอำเภอหาดใหญ่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓ ความว่า

> *“...เหตุการณ์น้ำท่วมที่หาดใหญ่ที่ผ่านมา มีความเสียหายทั้งชีวิตคนและทรัพย์สิน ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ไม่ทันรู้ว่าน้ำมาอย่างไร ความจริงเคยได้ไปหาดใหญ่แล้ว และเคยชี้ว่าจะทำอย่างไร มีการสร้างสิ่งมาขวางกั้นทางน้ำ ถ้าไปดูทางด้านตะวันตกของเมืองจะพบว่ามีถนน แต่พยายามทำขึ้นมาคล้ายพนังกั้นน้ำ แต่ไม่ได้รักษา ทางทิศเหนือมีถนนที่กำลังสร้างหรือสร้างใหม่ ๆ ซึ่งเป็นเขื่อนกั้นน้ำไม่ให้ไหลออกจากเมืองทำให้น้ำท่วมเมืองสูงถึง ๒ - ๓ เมตร ได้บอกมาเป็นเวลา ๑๐ กว่าปีแล้วไม่ให้สร้างถนนที่เป็นเขื่อนกั้นน้ำ...”*
>
> พระราชดำรัสต่อคณะกรรมการมูลนิธิ
> ราชประชานุเคราะห์ เกี่ยวกับน้ำท่วมอำเภอหาดใหญ่
> จังหวัดสงขลา วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๓

พระราชดำรัสต่อคณะบุคคลที่เข้าเฝ้า ณ พระตำหนักจิตลดารโหฐาน เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๓ เกี่ยวกับอุทกภัยอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ความว่า

"...เมื่อวันที่ ๒๒ – ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๓ มีน้ำท่วมภาคใต้ โดยเฉพาะที่อำเภอหาดใหญ่ มีความเสียหายหลายพันล้านบาท ซึ่งถ้าได้ทำตามแผนที่วางไว้ตั้งแต่ปี ๒๕๓๑ ที่ลงทุนนั้น จะได้รับคืนมาหลายเท่าตัว..."

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๔๓ ให้ขุดคลองระบายน้ำเพิ่ม จำนวน ๗ สาย ระบายน้ำได้รวม ๑,๐๗๕ ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ซึ่งเป็นการดำเนินการตามแนวพระราชดำริ ทำให้ไม่เกิดอุทกภัยจากน้ำท่วมขังในเขตเมืองหาดใหญ่มาเป็นเวลาเกือบ ๑๐ ปี

อย่างไรก็ตามในวันที่ ๓๐ ตุลาคม – ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ มีฝนตกหนักติดต่อกัน ๓ วัน มีปริมาณน้ำเกินกว่าความสามารถของคลองระบายน้ำทั้งหมด แต่แนวพระราชดำริก็ยังส่งผลให้การระบายน้ำเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้มีภาวะน้ำท่วมขังในเมืองหาดใหญ่เพียง ๒ วัน ซึ่งหากไม่มีคลองระบายน้ำเพิ่มจากแนวพระราชดำริแล้ว เป็นข้อน่าพิจารณาว่าภาวะน้ำท่วมใน พ.ศ. ๒๕๕๓ จะมีระยะเวลายาวนานเพียงใดและก่อความเสียหายมากขึ้นไปอีกเพียงใด จากเหตุครั้งนั้น ผู้บริหารท้องถิ่นของเทศบาลนครหาดใหญ่ได้กล่าวไว้โดยสรุปว่า "...เป็นพระมหากรุณาธิคุณที่ "ในหลวง" ทรงมีต่อชาวหาดใหญ่ เนื่องจากคลองเหล่านี้มีผลโดยตรงต่อการบรรเทาสถานการณ์ เพราะหากวันนี้ไม่มีคลอง ร.ช่วยไว้ หาดใหญ่จะสูญเสียมากกว่านี้หลายเท่าตัว ..." ซึ่งหลังจาก พ.ศ. ๒๕๕๓ หาดใหญ่จึงไม่มีปัญหาน้ำท่วมอีก[๔๗]

๒) พระราชดำริเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม จังหวัดชุมพร

เดือน สิงหาคม ๒๕๔๐ เกิดอุทกภัยในตัวเมืองชุมพร จากพายุโซนร้อน"ซีต้า" ทำให้เกิดน้ำท่วมขังเขตตัวเมืองชุมพรสูง ๒.๒๐ เมตร เนื่องจากน้ำไม่สามารถระบายลงสู่ทะเลได้ทัน หลังจากเกิดอุทกภัยดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลเดช บรมนาถบพิตร ได้มีพระราชกระแสรับสั่งแนวทางการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมเมืองชุมพร **ซึ่งพระองค์ได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมจังหวัดชุมพร ในภายหลัง ความว่า**

"..เมื่อสองเดือนมีน้ำท่วมหนักในประเทศในหลายจังหวัด แต่ที่ดูรุนแรงที่สุดคือ ที่จังหวัดชุมพร โดยที่ยังไม่ถึงเวลาที่จะมีพายุไต้ฝุ่นและโซนร้อนมา ฝนลงจนทำให้น้ำท่วมเองชุมพรมีความเสียหายเป็นจำนวนมหาศาล ทำให้คิดถึงว่าน่าจะไปดูว่าทำไมเป็นอย่างนั้น ฝนตกมาและน้ำท่วมในเมือง เขาว่าบางแห่งก็สองเมตร ทำให้มีความเสียหายมากต่อทรัพย์สินของประชาชนและแม้แต่สิ่งของทางราชการ เช่น ที่โรงพยาบาลเครื่องเอกซเรย์ถูกน้ำท่วมเสียหายไป ฉะนั้น ถ้าจะลงทุนเพื่อที่จะป้องกันมิให้น้ำท่วมรุนแรงอย่างนั้นก็ควรหาวิธี ได้ส่งคนไปถ่ายรูปทางบก ทางอากาศ และเราก็ดูแผนที่เห็นว่ามีที่แห่งหนึ่งที่ควรทำเป็นแก้มลิงได้โดยธรรมชาติ คือ มีหนองใหญ่ หนองใหญ่นั้นเป็นที่กว้างตามชื่อ แต่ว่าก็ไม่ใหญ่พอเพราะว่ามีการบุกรุกเข้าไปและตื้นเขิน ที่สำคัญมีคลองที่อยู่ใกล้หนองใหญ่นั้น แต่คลองนั้นยังตัน คือยังไม่ได้ขุดให้ตลอด เหลือระยะอีกกิโลเมตรครึ่งเศษ ๆ น้ำที่จะลงในคลองนี้เพื่อที่จะระบายออกทะเลมิให้หันวกมาท่วมเมืองลงทะเลยังไม่ได้ เลยถามว่าโครงการเขาจะขุดคลองนี้เสร็จเมื่อไร เขาบอกว่ามีงบประมาณแล้วแต่ยังไม่มา และว่าจะทำเสร็จในปีหน้าปี ๒๕๔๑ เลยนึกว่าจะต้องหาวิธีที่จะใช้ประโยชน์จากคลอง ซึ่งได้ลงทุนมากให้ได้ประโยชน์ในฤดูกาลที่จะมีพายุเข้ามา เลย

[๔๗] Sator4U สืบค้นจาก http://www.sator4u.com/paper/2118

บอกเขาว่าจะขอสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ทั้งกรมชลประทาน ทั้งฝ่ายจังหวัด และมีบริษัทได้รับมอบหมายให้ทำ ให้เขารีบขุดและทำโครงการให้เสร็จภายในเดือนหนึ่ง แทนที่จะเป็นหนึ่งจะกลายเป็นเดือนหนึ่ง ได้รับรองเขาว่าต้องการสนับสนุน งานจึงเริ่มโดยทำการขุดและทำเป็นท่อ มีประตูน้ำที่จะทะลุออกไปในหนองใหญ่ เพื่อที่จะระบายน้ำลงคลอง บอกเขาว่าให้เวลาเดือนหนึ่ง เขาก็สั่นหัวว่างานนี้ต้องใช้เวลา เลยบอกกับเขาว่าขอสนับสนุนด้วยเงินที่ได้ส่วนหนึ่งของมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ เพื่ออุดหนุนให้สร้างประตูน้ำ ใส่ท่อและมีประตูน้ำจากหนองใหญ่ลงคลอง ส่วนการขุดคลองให้สำเร็จนั้นทางมูลนิธิชัยพัฒนาได้สนับสนุนเงิน ๑๘ ล้าน ซึ่งทางราชการได้มอบเงินตามงบประมาณ ได้เมื่อไรก็ขอคืนแต่ไม่ทราบว่าทางราชการจะสนับสนุนเงินนี้หรือไม่ แต่ไม่เป็นไร มูลนิธิฯ ก็ยอมที่จะเสียประโยชน์ไปบ้าง ...”

ความตอนหนึ่งในพระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิม
พระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐

แนวทางที่พระองค์พระราชทาน คือ การใช้ “หนองใหญ่” เป็นแหล่งพักน้ำก่อนการระบายลงสู่ทะเล และทรงให้ขุดคลองหัววัง – พนังตัก ที่ยังเหลืออีก ๑,๔๖๐ เมตร จะถึงอ่าวไทยให้แล้วเสร็จภายใน ๑ เดือน เพื่อให้เสร็จก่อนพายุไต้ฝุ่น “ลินดา” เข้าจังหวัดชุมพร พร้อมการสร้างประตูระบายน้ำเพื่อควบคุมปริมาณน้ำในหนองใหญ่ พระราชทานชื่อว่า “ประตูน้ำราชประชานุเคราะห์ ๑" การขุดคลองหัววัง-พนังตักแล้วเสร็จในคืนวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ ก่อนที่พายุไต้ฝุ่น “ลินดา” จะเข้าฝั่งเพียง ๑ วัน เมื่อพายุเข้าฝั่งได้ใช้ประตูน้ำราชประชานุเคราะห์ ๑ ระบายน้ำออกจากหนองใหญ่ลงทะเลผ่านคลองหัววัง - พนังตัก น้ำจึงไม่ท่วมตัวเมืองชุมพรและพื้นที่ใกล้เคียงมาอย่างต่อเนื่อง[๔๘]

๓) พระราชดำริเกี่ยวกับการฟื้นฟูดินเสื่อมโทรม ดินตื้น และขาดความอุดมสมบูรณ์

เนื่องจากพื้นที่บริเวณรอบโครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี มีปัญหาเป็นดินเสื่อมโทรม ดินตื้น และขาดความอุดมสมบูรณ์ ไม่สามารถปลูกพืชให้เจริญเติบโตได้ โดยมีพระราชดำริเกี่ยวกับการฟื้นฟูดินเสื่อมโทรม ณ โครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๒๙ ตอนหนึ่ง ความว่า

“...ให้ดำเนินการศึกษาวิธีการปรับปรุงดินเสื่อมโทรม ให้สามารถใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกได้ โดยการทดสอบวางแผน และจัดระบบปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่...”

เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๓๕ ทรงพระราชทานพระราชดำริ ณ โครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี ตอนหนึ่ง ความว่า

“...ให้ใช้หญ้าแฝกมาช่วยในการป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน การใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ป้องกันดินที่ถูกกัดเซาะเป็นร่องลึก ปลูกหญ้าแฝกเป็นแนวแทนคันดิน...”

เกษตรกรในพื้นที่หมู่บ้านรอบพื้นที่โครงการฯ ประมาณ ๓๐ ครัวเรือน ได้มาศึกษาเรียนรู้วิธีการฟื้นฟูและการปรับปรุงบำรุงดินที่เสื่อมโทรม การอนุรักษ์ดินและน้ำ และระบบการปลูกพืช ในพื้นที่โครงการฯ และนำองค์ความรู้ต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเอง จนสามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยทำการเกษตรแบบผสมผสานตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอกบำรุงดิน ปลูกไม้ผล กล้วย อ้อย ข้าวโพดหวาน และปลูกพืชผักหมุนเวียน นำหญ้าแฝกมาปลูก

---

[๔๘] องค์การบริหารส่วนจังหวัดชุมพร สืบค้นจาก http://www.chppao.go.th/2014-11-30-13-09-11/398-

เพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน ฟื้นฟูดินที่มีสภาพเสื่อมโทรมและรักษาความชุ่มชื้นในดิน เกษตรกรบางรายแบ่งพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับทำนาปลูกข้าว ได้ผลผลิตข้าวสำหรับรับประทานในครอบครัว ส่วนที่เหลือก็แปรรูปจำหน่าย ทำให้เกษตรกรในชุมชนหมู่บ้านรอบพื้นที่โครงการฯ สามารถเก็บผลผลิตขาย และมีรายได้อย่างต่อเนื่องตลอดปี มีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นอย่างเด่นชัด มีรายได้เพิ่มสูงขึ้นเฉลี่ยประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ - ๑๕๐,๐๐๐ บาทต่อครัวเรือน

๔) พระราชดำรัสเกี่ยวกับการฟื้นฟูพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังให้เกษตรกรทำการเกษตร

พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังเป็นพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกเฉียงใต้ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และจังหวัดสงขลา เกษตรกรในเขตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มี ๘๓,๙๘๓ ครัวเรือน พื้นที่โครงการ ๑,๙๘๙ ไร่ พื้นที่ทำการเกษตรรวม ๑,๐๙๒ ไร่ ซึ่งในอดีตเป็นพื้นที่ลุ่มที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะกับการทำการเกษตรกรรม เป็นอู่ข้าว อู่น้ำที่สำคัญเป็นแหล่งผลิตข้าวที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ แต่พื้นที่เกษตรกรรมประสบปัญหาน้ำท่วมขังและน้ำหลากฉับพลันในช่วงปลายปี ทำให้ผลผลิตพืชได้รับความเสียหาย มีปัญหาอุทกภัยและน้ำท่วมขังในฤดูฝน ขาดแคลนน้ำจืดเพื่อการเกษตรในช่วงฤดูแล้ง เกิดสภาพน้ำเค็มรุกพื้นที่อีกปีละ ๙ เดือน ปัญหาดินเปรี้ยวจัด และมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย ขาดการดูแลรักษาและบริหารจัดการที่ดี อีกทั้งประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังเสื่อมโทรมลง

พระราชดำรัสเกี่ยวกับการฟื้นฟูพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังให้เกษตรกรทำการเกษตร สรุปได้ว่า

“ให้กรมชลประทานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการแก้ไข และบรรเทาปัญหาน้ำท่วมพื้นที่เพาะปลูก และได้มีพระราชดำริหลายครั้ง ในการแก้ปัญหาและพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง ให้บังเกิดความอุดมสมบูรณ์ช่วยเหลือราษฎรในการประกอบอาชีพ และการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น”

ดังนั้น เพื่อยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้สูงขึ้นตามแนวพระราชดำริ จึงมีการพัฒนาอาชีพของเกษตรกร โดยยึดแนวพระราชดำริ ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง อันจะทำให้เกษตรกรพึ่งตนเองได้ทั้งในระดับครัวเรือนเกษตรกรและชุมชน นอกจากนั้นได้มีการส่งเสริมเกษตรกรให้รู้จักวิธีการฟื้นฟูปรับปรุงบำรุงดินให้เหมาะสมต่อการทำนาปลูกข้าว โดยยึดแนวพระราชดำริ “แกล้งดิน” มาใช้ในพื้นที่นาดินเปรี้ยวจัด เลือกพันธุ์ข้าวที่ดี และพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตข้าว โดยการปรับปรุงระบบชลประทาน แบ่งเป็นระบบส่งน้ำแบบสูบน้ำโดยกรมชลประทาน และระบบสูบน้ำโดยประชาชน เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการการส่งเสริมการเกษตรในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง มีการเปลี่ยนแปลงระบบการเพาะปลูก จากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว (ทำนาอย่างเดียว) หันมายกร่องปลูกไม้ผล พืชผัก ไม้เศรษฐกิจ พืชไร่ ทำไร่นาสวนผสม สร้างสวนผลไม้ เลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้ง เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ ๔๖ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ราษฎรในพื้นที่ที่เคยอพยพไปอยู่ที่อื่นได้หวนกลับคืนสู่ถิ่นทำมาหากิน ประกอบอาชีพได้อย่างดี จนบางรายสามารถพัฒนามาเป็นแบบอย่างแก่พื้นที่อื่น ๆ เพื่อนำไปปฏิบัติใช้ได้อีกด้วย (ที่มาของข้อมูล : กองประสานงานโครงการฯ ๔ สำนักงาน กปร. , www.siamsouth.com)

๕) พระราชดำรัสเกี่ยวกับการฟื้นฟูพื้นที่ดินเสื่อมโทรมจากการใช้ประโยชน์พื้นที่ไม่เหมาะสม เป็นดินทราย และขาดแคลนน้ำ

จากสภาพปัญหาของพื้นที่ดินบริเวณรอบ ๆ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดฉะเชิงเทรา มีสภาพเสื่อมโทรมจากการใช้ประโยชน์พื้นที่ไม่เหมาะสม

ขาดแคลนน้ำ ปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น มันสำปะหลัง ต่อเนื่องโดยไม่มีการบำรุงรักษา ดินเป็นทราย ขาดความอุดมสมบูรณ์ และเกิดการชะล้างพังทลายของหน้าดิน ผลผลิตที่ได้จึงต่ำมาก

พระราชดำรัสเกี่ยวกับการฟื้นฟูพื้นที่ดินเสื่อมโทรมจากการใช้ประโยชน์พื้นที่ไม่เหมาะสม เป็นดินทราย ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ดินมีการชะล้างพังทลาย และขาดแคลนน้ำ สรุปได้ว่า

"...เป็นดินทราย มีแร่ธาตุน้อย..." "...ที่บนเนินปรากฏว่าเป็นทราย ดินดานและหิน ต้องปลูกหญ้าตามแนวระดับ เพื่อยึดดินและให้เกิดปุ๋ยอินทรีย์..." "...ให้ปลูกหญ้าแฝกไว้ด้วยเพราะหญ้าแฝกมีประโยชน์ในการยึดดินไม่ให้พังทลาย ช่วยรักษาหน้าดิน ช่วยกักเก็บอินทรียวัตถุในดิน ใบอ่อนยังเป็นอาหารสัตว์ได้อีกด้วย..." "...ก่อนอื่นได้สร้างเขื่อนกั้นห้วยเจ๊ก ซึ่งมีน้ำซับ..." "...เมื่อพัฒนาน้ำขึ้นมาบ้างแล้วก็เริ่มปลูกพืชไร่ และเลี้ยงปลาในที่ลุ่ม ส่วนที่อยู่บนเนิน ก็เลี้ยงปศุสัตว์ ปลูกหญ้า และต้นไม้ผลและป่า การเลี้ยงปศุสัตว์ ปลูกหญ้าและต้นไม้นี้ จะทำให้ดินมีคุณภาพดีขึ้นในที่สุด จะใช้ที่ดินได้ทั้งหมด ..."

เกษตรกรในหมู่บ้านรอบ ๆ พื้นที่ศูนย์ศึกษาฯ ได้มาศึกษาเรียนรู้วิธีการฟื้นฟูและการปรับปรุงบำรุงดินที่เสื่อมโทรม การอนุรักษ์ดินและน้ำเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน และรูปแบบการปลูกพืชแบบผสมผสานในพื้นที่ศูนย์ศึกษาฯ และนำองค์ความรู้ต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเอง จนสามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยทำการเกษตรแบบผสมผสานตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอกบำรุงดิน นำหญ้าแฝกมาปลูกเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน และช่วยรักษาความชุ่มชื้นในดิน ปลูกพืชหลากหลายชนิดทั้งไม้ผลและพืชผักหมุนเวียน สามารถเก็บผลผลิตขายและมีรายได้อย่างต่อเนื่องตลอดปี เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ยประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ บาทต่อครัวเรือน มีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิมอย่างเด่นชัด

๕.๕.๒ ระดับชาติ

ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินการตามศาสตร์พระราชาในระดับชาติ จะมีลักษณะเดียวกับผลสัมฤทธิ์ระดับพื้นที่ คือ มีอยู่มากมายกระจายไปทั่วทุกภาคของประเทศเช่นเดียวกัน จึงขอกล่าวในเชิงภาพรวม กล่าวคือ พระราชกรณียกิจที่ส่งผลสัมฤทธิ์เป็นความมั่งคงของเกษตรกร คือ การพระราชทานเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรกรโดยทั่วไปที่มีที่ดินสามารถนำไปใช้ได้ทั่วทุกภูมิภาค และได้รับการพิสูจน์แล้วว่า สามารถยกระดับความเป็นอยู่ได้ สามารถสร้างความมั่นคงในอาชีพเกษตรกรได้ และสร้างความสุขให้กับเกษตรกรได้มากกว่าการทำเกษตรกรรมเชิงเดี่ยวที่มีปัญหาในเชิงรายได้ไม่พอรายจ่าย การพระราชทานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งใช้ได้โดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นผู้อยู่ในอาชีพใด โดยหากผู้นำไปใช้ศึกษาและเข้าใจในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็จะทำให้ปฏิบัติได้ถูกต้อง ซึ่งส่งผลต่อการดำรงชีพได้อย่างแน่นอน และโดยที่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะเป็นปรัชญาที่ต้องเลือกใช้ตามระดับของบุคคล หรือกิจการพระองค์จึงไม่ได้เจาะจงที่ผู้นำไปใช้จะต้องนำไปใช้อย่างเต็มระบบ เพียงแค่ใช้หนึ่งในสี่ของปรัชญาก็ถือว่าดีแล้ว สำหรับในส่วนพระราชกรณียกิจที่เป็นโครงการระดับชาติ ไม่ว่าจะเป็นโครงการด้านการจัดการน้ำ ดิน ป่า พลังงาน สิ่งแวดล้อม นวัตกรรม ซึ่งมีอยู่อย่างมากมาย ดังได้นำเสนอในส่วนต่างๆ ก่อนนี้นั้น ล้วนเป็นผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นในระดับชาติ ไม่ว่าจะเป็น โครงการฝนหลวง แก้มลิง หญ้าแฝก การปลูกป่า พลังงานทดแทน ฯลฯ ซึ่งได้นำเสนอแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องนำเสนอในส่วนนี้ ฉะนั้น การเสนอในส่วนนี้จึงจะหยิบยกมาเพียง ๔ กรณี คือ กรณีโครงการเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาประเทศได้หลายด้าน เช่น ปัญหาน้ำสำหรับการเกษตร ปัญหาน้ำท่วมบริเวณพื้นที่ต่อเนื่องของโครงการ รวมถึงการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในตอนล่าง

ของโครงการจนถึงกรุงเทพมหานคร และอีกกรณี คือ การพัฒนาพื้นที่ดินเปรี้ยวจัดตามแนวพระราชดำริ “แกล้งดิน” ซึ่งเป็นการแก้ไขดินปัญหาที่มีความเปรี้ยวจนไม่อาจใช้ในการเกษตรได้ โดยพระองค์ได้พระราชทานแนวทางการแก้ไขดินเปรี้ยว จนสามารถฟื้นฟูดินให้สามารถใช้ประโยชน์ในการเกษตรได้ดังเช่นดินปกติ อันเป็นตัวอย่างในการแก้ไขปัญหาดินได้อย่างยั่งยืนและนำไปแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นอื่นที่มีลักษณะปัญหาเดียวกันได้ด้วย การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น โครงการพระราชดำริส่วนใหญ่จะมุ่งให้ประชาชนเรียนรู้ และมีขีดความสามารถในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง และโครงการหลวงบนพื้นที่สูงพระราชวินิจฉัยของสิ่งที่เกิดขึ้นในโครงการหลวง การเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีตัวอย่างผลสัมฤทธิ์ที่เป็นที่ประจักษ์ เช่น

๑) พระราชดำริเกี่ยวกับเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์

บริเวณพื้นที่สองฝั่งลำน้ำป่าสักตอนบนมีความลาดชันสูง ฤดูฝนน้ำไหลแรงและบ่าท่วมพื้นที่สองฝั่งลำน้ำ และสร้างความเสียหายต่อเนื่องถึงลุ่มน้ำเจ้าพระยา มีปัญหาอุทกภัยต่อเนื่องถึงกรุงเทพมหานคร ส่วนหน้าแล้งแม่น้ำป่าสักบางช่วงแห้งขอดสามารถเดินข้ามได้ เกิดการขาดน้ำในการเกษตร

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ความว่า

“... ปัญหาเรื่องภัยแล้งนี้จะเป็นปัญหาที่แก้ไม่ได้ และหมู่นี้ก็พูดกันอย่างเสียขวัญเสียว่าอีกหน่อยต้องปันส่วนน้ำหรือต้องตัดน้ำประปา อันนี้สำหรับกรุงเทพฯ ดังนั้น ต้องหาแนวทางแก้ไขซึ่งปัญหานี้ต้องวางแผนมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว ถ้าหากว่าได้ปฏิบัติในวันนี้ เราก็ไม่ต้องพูดถึงการขาดแคลนน้ำโครงการโดยเฉพาะนั้นก็มี และโครงการนั้นได้ยืนยันมาเมื่อเดือนกว่าแล้วที่นราธิวาส ได้วางโครงการและแม้เป็นโครงการที่ไม่ได้แก้ปีนี้ หรือปีหน้า แต่ถ้าทำอย่างไรดีประมาณ ๕ หรือ ๖ ปี ปัญหาน้ำขาดแคลนในกรุงเทพฯ จะหมดไปโดยสิ้นเชิง อาจจะนึกว่า ๕-๖ ปี นั้นนาน ความจริงไม่นาน และระหว่างนี้เราก็พยายามแก้ไขเฉพาะหน้าไปเรื่อย แต่ถ้ามีความหวังว่า ๕-๖ ปี ปัญหานี้คงหมดไปก็คงมีกำลังใจที่จะฟันฝ่าชีวิตต่อไป

ที่ว่า ๕-๖ ปีนี้ ความจริงได้เริ่มโครงการนี้มากกว่า ๕-๖ ปี โครงการที่คิดจะทำนี้บอกได้ไม่กล้าพูดมาหลายปีแล้วเพราะเดี๋ยวจะมีการคัดค้านจากผู้เชี่ยวชาญจากผู้ที่ต่อต้านการทำโครงการ แต่โครงการนี้เป็นโครงการที่อยู่ในวิสัยที่ทำได้ แม้จะต้องเสียค่าใช้จ่ายไม่ใช่น้อย แต่ถ้าดำเนินการไปเดี๋ยวนี้อีก ๕-๖ ปี ข้างหน้าเราก็สบาย แต่ถ้าไม่ทำในอีก ๕-๖ ปีข้างหน้าราคาค่าสร้างค่าดำเนินการก็จะขึ้นไป ๒ เท่า ๓ เท่า ลงท้ายก็จะต้องประวิงต่อไป และเมื่อประวิงต่อไปไม่ได้ทำ เราก็ต้องอดน้ำแน่จะกลายเป็นทะเลทราย แล้วเราก็จะอพยพไปที่ไหนไม่ได้ โครงการนี้คือสร้างอ่างเก็บน้ำ ๒ แห่ง แห่งหนึ่งคือแม่น้ำป่าสัก อีกแห่งคือ แม่น้ำนครนายก สองแห่งรวมกันจะเก็บกักน้ำเหมาะสมพอเพียงสำหรับการบริโภค การใช้ในเขตกรุงเทพฯ และเขตใกล้เคียงที่ราบลุ่มของประเทศไทยนี้ สำหรับการใช้น้ำนั้นต้องทราบว่าแต่ละคนใช้อยู่อย่างสบายพอสมควร โดยเฉลี่ยวันหนึ่งใช้คนละ ๒๐๐ ลิตร ถ้าคำนวณดูว่าวันละ ๒๐๐ ลิตรนี้ ๕ คน ก็ใช้ ๑,๐๐๐ ลิตร คือหนึ่งลูกบาศก์เมตรต่อวัน ถ้าปีหนึ่งคูณ ๓๖๕ ก็หมายความว่า ๕ คนใช้ในหนึ่งปี ๓๖๕ ลูกบาศก์เมตร ในกรุงเทพฯ และในบริเวณใกล้เคียงนี้เรานับเอาคร่าวๆ ว่ามี ๑๐ ล้านคน ๑๐ ล้านคนก็คูณเข้าไปก็เป็น ๗๓๐ ล้านลูกบาศก์เมตร ฉะนั้นเราเก็บกัก๗๓๐ ล้านลูกบาศก์เมตรในเขื่อนเราก็สามารถที่จะบริการคนในละแวกนี้ คนในภาคกลางใกล้กรุงเทพฯ นี้ได้ตลอดไป แล้วก็ไม่มีความขาดแคลน เขื่อนป่าสัก

ที่ตอนแรกวางแผนให้จุได้ ๑,๓๕๐ ล้านลูกบาศก์เมตร แต่แก้ไปแก้มาก็เหลือ ๗๕๐ ล้านกว่าๆ ตามตัวเลขที่ให้ไว้นี้แม้เขื่อนป่าสักเขื่อนเดียวก็พอสำหรับการบริโภคแน่นอน ไม่แห้ง ถ้าเติมอีกโครงการที่นครนายกจะได้อีก ๒๔๐ ล้านลูกบาศก์เมตร ก็เกินพอ... ”

ความตอนหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระปรมินทร
มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เนื่องในวโรกาส
วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๖

ผลของการสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ก่อให้เกิดประโยชน์ในการเป็นแหล่งน้ำสำหรับการเกษตรในเขตจังหวัดลพบุรี และสระบุรี ๑๗๔,๕๐๐ ไร่ เป็นแหล่งสำหรับอุปโภคบริโภคของชุมชนต่าง ๆ ในเขตจังหวัดลพบุรี (อำเภอลำนารายณ์ และอำเภอพัฒนานิคม) และจังหวัดสระบุรี (อำเภอวังม่วง และอำเภอแก่งคอย) รวมทั้งช่วยป้องกันอุทกภัยพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก ในเขตจังหวัดลพบุรีและจังหวัดสระบุรี และยังมีผลช่วยบรรเทาอุทกภัยในพื้นที่ตอนล่างของแม่น้ำเจ้าพระยา รวมถึงกรุงเทพมหานครและปริมณฑลด้วย ตลอดจนใช้เป็นแหล่งน้ำต้นทุนในการรักษาระบบนิเวศน์ของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเอาน้ำไปเจือจางน้ำเค็มในฤดูแล้ง

๒) การพัฒนาพื้นที่ดินเปรี้ยวจัดตามแนวพระราชดำริ “แกล้งดิน”

ประเทศไทย มีพื้นที่เป็นดินเปรี้ยวจัดประมาณ ๕.๕๕ ล้านไร่ กระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคใต้ประมาณ ๑.๔๙ ล้านไร่ ภาคกลางตอนใต้ประมาณ ๓.๑๘ ล้านไร่ และภาคตะวันออกประมาณ ๐.๘๘ ล้านไร่ พื้นที่ดินเปรี้ยวจัดเป็นที่ลุ่มต่ำเหมาะสำหรับการทำนาปลูกข้าว แต่เนื่องจากเป็นดินเปรี้ยวจัด ข้าวที่ปลูกไม่สามารถเจริญเติบโตได้ หรือเจริญเติบโตได้บ้างแต่ให้ผลผลิตต่ำมาก ประมาณ ๑๐-๒๐ ถังต่อไร่ เท่านั้น เกษตรกรไม่มีข้าวพอรับประทาน ขาดรายได้และฐานะยากจน โดยมี พระราชดำรัสเกี่ยวกับการปรับปรุงแก้ไขดินเปรี้ยว “แกล้งดิน” ดังนี้

“...ให้มีการทดลองทำให้ดินเปรี้ยวจัด โดยการระบายน้ำให้แห้งและศึกษาวิธีการแก้ดินเปรี้ยว...” (เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๒๗) มีโครงการ “แกล้งดิน” เกิดขึ้น

“...ให้เริ่มดำเนินการปรับปรุงดิน โดยศึกษาวิธีการปรับปรุงดินเปรี้ยวจัดที่ไม่สามารถปลูกพืชเศรษฐกิจได้แล้ว ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้...” (เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๓) และให้นำผลไปแก้ปัญหาดินเปรี้ยวให้แก่ราษฎรที่มีปัญหาเรื่องนี้ในเขตจังหวัดนราธิวาส

“...โครงการแกล้งดินนี้เป็นเหตุผลอย่างหนึ่ง ต้องการน้ำสำหรับมาให้ดินทำงาน ดินทำงานแล้ว ดินจะหายโกรธ...” (เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๓๕)

“...การพัฒนาที่ดินเปรี้ยว จำเป็นต้องมีการใช้น้ำชลประทานชะล้างความเป็นกรดและให้มีคลองระบายน้ำเปรี้ยวออกจากพื้นที่...” (เมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๓๕)

“...เราเคยมาโคกอิฐ โคกใน มาดูเขาชี้ตรงนั้น ๆ เขาทำแต่ว่าเขาได้เพียง ๕ ถึง ๑๐ ถัง แต่ตอนนี้ได้ขึ้นไปถึง ๔๐-๕๐ ถัง ก็ใช้ได้แล้วโดยที่ขุดอะไร ๆ ทำให้เปรี้ยวแล้วก็ระบาย รู้สึกว่านับวันเขาจะดีขึ้น ...อันนี้สิเป็นชัยชนะ ที่ดีใจมากที่ได้ใช้งาน แล้วชาวบ้านเขาก็ดีขึ้น แต่ก่อนชาวบ้านเขาต้องซื้อข้าว เดี๋ยวนี้เขามีข้าวอาจจะขายได้...” (พระราชดำริ เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๓๕)

“...ดินที่เปรี้ยว ก็คือ ที่อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก ซึ่งเป็นจังหวัดที่ชื่อนครนายก ไม่ใช่นายกรัฐมนตรีเป็นนายก คือว่า นาเขายกภาษี เพราะว่าทุกปีผลผลิตจะไม่ได้ตั้งแต่สมัยเก่า แต่ถ้าหากว่าทำให้ดินหายเปรี้ยว หรือหาวิธีที่จะทำกสิกรรมในที่ดินเปรี้ยวอย่างดี อย่างได้ผลก็จะเป็นจังหวัด อาจเปลี่ยนชื่อจังหวัดเป็นนาสมบูรณ์ ที่นครนายกมีที่นาเป็นแสนไร่ ก็นา-ยกทั้งนั้น สามารถที่จะทำการทดลองและเป็นตัวอย่าง เข้าใจว่าอาจทำให้คนมีรายได้เพิ่มขึ้น...” (พระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๑)

ปัจจุบัน จากการน้อมนำเอาวิธีการปรับปรุงแก้ไขดินเปรี้ยว ตามพระราชดำริโครงการ “แกล้งดิน” ไปถ่ายทอดให้เกษตรกรในจังหวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคใต้ ภาคกลาง และภาคตะวันออก ที่มีปัญหาดินเปรี้ยวจัด นำไปใช้พัฒนาพื้นที่ของตนเอง มีผลให้เกษตรกรสามารถปลูกข้าวในดินเปรี้ยวจัดได้เจริญเติบโตและได้ผลผลิตสูงขึ้นเป็น ๖๐-๗๐ ถังต่อไร่ พอเพียงต่อการบริโภคของสมาชิกในครอบครัว และมีเหลือจำหน่ายด้วย เกษตรกรมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน พื้นที่ดินเปรี้ยวจัดได้รับการพัฒนาแล้วประมาณ ๑.๙๕ ล้าน ไร่

๓) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

(๑) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริส่วนใหญ่จะมุ่งให้ประชาชนเรียนรู้ และมีขีดความสามารถในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง และชุมชน ในการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ สังคม และอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน โดยการสร้างรายได้ผ่านกระบวนการรวมกลุ่มและสหกรณ์ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและภาคธุรกิจเอกชนที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วม

ภาพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรชีวิตของชาวเขาที่บ้านดอยปุย
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

ภาพโครงการหลวงบนพื้นที่สูง
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

(๒) โครงการหลวงบนพื้นที่สูง พระราชวินิจฉัยของสิ่งที่เกิดขึ้นในโครงการหลวงล้วนเป็นแนวคิดใหม่ ๆ ที่ไม่มีมาก่อนเปลี่ยนคุณภาพชีวิตของคนบนดอยอย่างสิ้นเชิง ทำให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ คือ เลิกปลูกฝิ่นโดยหันมาปลูกพืชทดแทนฝิ่น มีการปลูกพืชแบบใหม่ที่มีตลาดหลายร้อยชนิด ทั้งไม้ผล ไม้ดอก และผักสมุนไพร สามารถอยู่อาศัยและใช้พื้นที่บนดอยได้ ชาวเขามีความรู้สึกหวงแหนพื้นที่ทำกิน และช่วยดูแลอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่าไม้ เป็นอย่างดีตามจิตสำนึกที่เกิดขึ้น ชาวเขาในเขตโครงการหลวง เลิกทำไร่เลื่อนลอยซึ่งเป็นผลดีต่อการอนุรักษ์ และดูแลทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก สร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นในพื้นที่สูงของประเทศไทยโดยสันติวิธี มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทำให้ลดความหวาดระแวงในแง่ต่าง ๆ ลง เผ่าต่างๆ อยู่ร่วมกันโดยสันติสุข และ ผลงานพัฒนาชนบทพื้นที่สูงที่ได้ผล และมีความยั่งยืน สามารถนำเอาไปถ่ายทอดในที่สูงอื่น ๆ ทั้งในและนอกประเทศได้

๔) การเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงตระหนักถึงภัยคุกคามความมั่นคงที่ชายแดนภาคใต้เป็นอย่างดี พระองค์และพระบรมวงศานุวงศ์ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียน บำบัดทุกข์บำรุงสุขราษฎรในพื้นที่ดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง โดยเสด็จเยี่ยมราษฎรครั้งแรกที่จังหวัดนราธิวาส ประมาณเดือนมีนาคม ๒๕๐๒ พระองค์ทรงเข้าใจ เข้าถึง และเริ่มต้นพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ มีรับสั่งให้โรงพยาบาลนราธิวาสและโรงพยาบาลสุไหงโกลก จัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ไปดูแลรักษาคนไข้ ที่อำเภอแว้ง อย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ วัน ทรงเข้าพระทัยในศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวมุสลิมเป็นอย่างดี ทรงทำนุบำรุงศาสนาทุกศาสนา ทรงซ่อมแซมทำนุบำรุงมัสยิดหลายแห่ง

มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อช่วยเหลือราษฎรอย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการแกล้งดิน สามารถใช้แก้ปัญหาดินเปรี้ยวจัดให้ราษฎรที่บ้านโคกอิฐ-โคกใน บ้านยูโย ทำนาปลูกข้าวได้ผลผลิตสูงขึ้นเพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน และมีเหลือจำหน่ายสร้างรายได้ให้ราษฎร เป็นต้น ทรงส่งเสริมวัฒนธรรมโดยเสด็จฯ เป็นองค์ประธานและมอบรางวัลให้แก่ผู้ชนะในการแข่งขันเรือกอและ และนกเขาชวา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตของราษฎรในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พระองค์ได้พระราชทานทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อเป็นการช่วยเหลือประชาชน ทำให้ประชาชนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความอยู่ดีกินดี ร่มเย็นเป็นสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ในช่วงแรกที่พระองค์เสด็จฯ เยี่ยมเยียนชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ นั้น ประชาชนเรียกพระนามพระองค์อย่างเป็นทางการว่า “รายอซีแย” ซึ่งแปลว่า พระมหากษัตริย์สยาม ทุกวันนี้ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่เรียกพระนามพระองค์ว่า “รายอกีตอ” แปลว่า พระมหากษัตริย์ของเรา ต่อมาเรียกว่า “รายอกีตอบาเอะ” แปลว่า ในหลวงของเรานี่ดี และ “กีตอกาเซะรายอกีตอ” เรารักในหลวงของเรา ซึ่งแสดงออกถึง การยอมรับ ความเคารพรัก ความเลื่อมใสศรัทรา ความจงรักภักดีและซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณอันเปี่ยมล้น[๔๙]

๕.๕.๓ ระดับนานาชาติ

ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินการตามศาสตร์พระราชาในระดับนานาชาติ เป็นกรณีที่มีการถวายรางวัล **ประกาศพระราชสดุดี** และประกาศพระเกียรติคุณแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร อย่างเป็นทางการในพระราชกรณียกิจในงานสาขาต่างๆ ที่พระองค์ทรงประกอบขึ้น ซึ่งยังผลประโยชน์ให้แก่เหล่ามนุษยชาติอย่างกว้างขวาง อันเป็นการแสดงถึงการยอมรับในผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินการตามศาสตร์พระราชาจากนานาชาติและองค์การระหว่างประเทศ ทั้งนี้ สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (United Nations General Assembly) ได้ประกาศอย่างเป็นทางการ ให้วันที่ ๕ ธันวาคม เป็นวันดินโลก (World Soil Day) และขอให้ทุกประเทศร่วมกันเฉลิมฉลองในวันที่ ๕ ธันวาคมของทุกปี ซึ่งการ**กำหนดเป็นวันที่ ๕ ธันวาคม ที่เป็นวันพระราชสมภพ เพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร** ที่ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจมากมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดินที่ใช้ในการปลูกพืช โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ไขดินที่มีปัญหาทางการเกษตร เพื่อให้สามารถนำมาใช้ปลูกพืชได้อย่างเหมาะสม เช่น การแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยว ดินทรายที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ดินลูกรัง และดินที่มีปัญหาเรื่องการชะล้างพังทลาย เป็นต้น และเมื่อพระองค์เสด็จสวรรคต **สมัชชาสหประชาชาติได้แสดงความอาลัยและถวายสดุดีแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดย**เลขาธิการสหประชาชาติ และประธานกลุ่มภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงเอกอัครราชทูตผู้แทนถาวรสหรัฐฯ ประจำสหประชาชาติ ได้กล่าวคำถวายสดุดีเพื่อแสดงความอาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ซึ่งเนื้อหาในส่วนนี้ได้รวบรวมรางวัลต่าง ๆ พร้อมคำแสดงความอาลัยไว้ด้วย โดยมีตัวอย่างผลสัมฤทธิ์ที่เป็นที่ประจักษ์ เช่น

---

[๔๙] “กีตอกาเซะรายอกีตอ-เรารักในหลวงของเรา”: เนื้อหาจากหนังสือ “ตามรอยพระบาท ชาติมั่นคง” จัดพิมพ์โดยสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สืบค้นจาก m.posttoday.com

๑) รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์[๕๐]

สหประชาชาติ โดย นายโคฟี อันนัน เลขาธิการสหประชาชาติได้ทูลเกล้าถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ (รางวัล UNDP Human Development Lifetime Achievement Award ซึ่งเป็นรางวัลชิ้นแรกของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ UNDP จัดทำขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยมีสุนทรพจน์โดยสรุปว่า

"หากการพัฒนาคนหมายถึงการให้ความสำคัญประชาชนเป็นลำดับแรกไม่มีสิ่งอื่นใดแล้วที่ยิ่งใหญ่ไปกว่าการพัฒนาคน ภายใต้แนวทางการพัฒนาคนขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงอุทิศพระวรกาย ทรงงานโดยไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย ไม่เลือกเชื้อชาติ วรรณะ และศาสนา ทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักพัฒนา ด้วยพระปรีชาสามารถในการเป็นนักคิดของพระองค์ ทำให้นานาประเทศตื่นตัวภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การเดินสายกลาง รางวัลความสำเร็จสูงสุดครั้งนี้ เป็นการจุดประกายแนวคิดการพัฒนาแบบใหม่สู่นานาประเทศ"

๒) รางวัลหญ้าแฝกชุบสำริด (Vetiver Grass Bronze Award)

ฝ่ายวิชาการของภูมิภาคเอเชียของธนาคารโลก (World Bank's Asia Technical Department) ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลหญ้าแฝกชุบสำริด (Vetiver Grass Bronze Award) เมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๓๖ เพื่อเทิดพระเกียรติที่ทรงมีพระราชดำริให้ปลูกหญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ

๓) รางวัลผู้นำโลกด้านทรัพย์สินทางปัญญา (Global Leader Award)[๕๑]

องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization : WIPO) ถวายรางวัลผู้นำโลกด้านทรัพย์สินทางปัญญา (Global Leader Award) ถือเป็นรางวัลอันมีเกียรติสูงสุดที่องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก มอบให้แก่ผู้นำของโลก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรเป็นผู้นำประเทศพระองค์แรกของโลกที่ได้รับรางวัลเกียรติยศนี้ ในฐานะที่ทรงมีบทบาทโดดเด่นในการส่งเสริมทรัพย์สินทางปัญญา และทรงให้การอุปถัมภ์นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์

๔) ประกาศพระราชสดุดีให้เป็นพระมหากษัตริย์นักอนุรักษ์ดินและน้ำดีเด่นของโลก

สมาคมป้องกันการชะล้างพังทลายของดินนานาชาติ (International Erosion Control Association) ทูลเกล้าฯ ถวายราชสดุดี ให้เป็นพระมหากษัตริย์นักอนุรักษ์ดินและน้ำดีเด่นของโลก ดังปรากฏในประกาศพระราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติว่า "Honor Excellence in Soil and Water Conservation and Natural Resource Protection International and Award-King of Thailand" เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖

---

[๕๐] เทิดไท้ ธ ผู้..รังสฤษฎ์, สืบค้นจาก http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1477539000

[๕๑] วารสารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ฉบับที่ ๒/๒๕๕๐ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

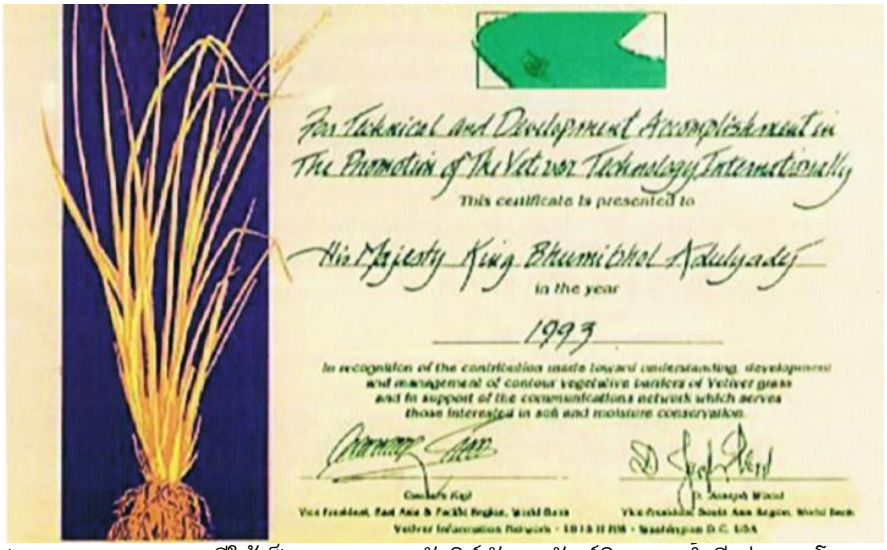

ภาพประกาศพระราชสดุดีให้เป็นพระมหากษัตริย์นักอนุรักษ์ดินและน้ำดีเด่นของโลก
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

๕) รางวัล Gold Medal with Mention

คณะกรรมการจัดงานบรัสเซลส์ ยูเรก้า มีมติเห็นชอบทูลเกล้าถวายรางวัลเทิดพระเกียรติคุณเป็นกรณีพิเศษ รางวัล Gold Medal with Mention หรือรางวัลสรรเสริญพระอัจฉริยภาพแห่งการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมประกาศเกียรติคุณเทิดพระเกียรติสำหรับโครงการทฤษฎีใหม่ (The New Theory) ณ งาน BRUSSELS EUREKA 2001

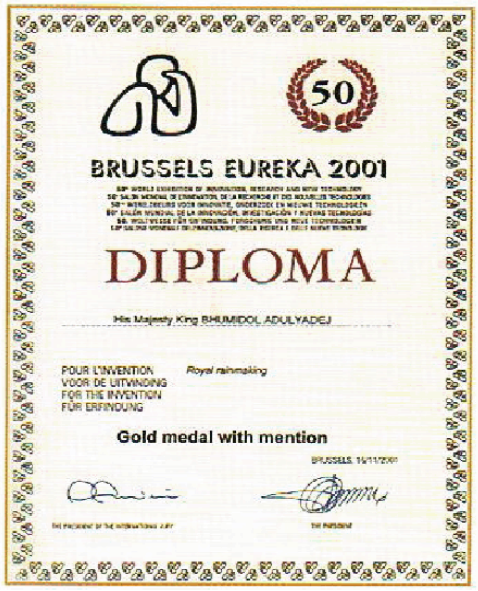

ภาพรางวัล Gold Medal with Mention
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. สตีเฟน นอร์ทคลิฟฟ์ อดีตเลขาธิการสหภาพวิทยาศาสตร์ทางดินนานาชาติ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล “นักวิทยาศาสตร์ดินเพื่อมนุษยธรรม” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๕
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

๖) รางวัลนักวิทยาศาสตร์ดินเพื่อมนุษยธรรม (The Humanitarian Soil Scientist)

สภาโลกแห่งปฐพีวิทยา มีมติถวายรางวัลนักวิทยาศาสตร์ดินเพื่อมนุษยธรรมแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เพื่อสดุดีพระเกียรติคุณให้เป็นที่ประจักษ์โดยทั่วกัน และกราบบังคมทูลเชิญให้ทรงดำรงตำแหน่งสมาชิก อะ ไลฟ์ เมมเบอร์ชิพ (A Life Membership) เพื่อสดุดีพระเกียรติคุณพระปรีชาสามารถและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ด้านการพัฒนาทรัพยากรดินอย่างต่อเนื่อง เป็นรูปธรรม

๗) วันดินโลก (World Soil Day)

สหภาพวิทยาศาสตร์ทางดินนานาชาติ (International Union of Soil Sciences - IUSS) ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้วันที่ ๕ ธันวาคมของทุกปีเป็น **“วันดินโลก (World Soil Day)”** เพื่อรณรงค์ให้ทุกชาติตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรดินที่มีต่อมวลมนุษยชาติ

ประเทศไทยโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และมีกรมพัฒนาที่ดินเป็นหน่วยงานหลักได้จัดงานวันดินโลกขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๕๕ ณ ศูนย์การค้าสยามพารากอน และนับว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดงานวันดินโลก ในงานนี้นอกจากจะทรงทำพิธีเปิดแล้ว ยังทรงลงพระปรมาภิไธยลงบนแผ่นดินเหนียวเพื่อประกาศว่า วันที่ ๕ ธันวาคม เป็นวันดินโลก

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงลงพระปรมาภิไธย
ลงบนแผ่นดินเหนียว เพื่อประกาศว่า วันที่ ๕ ธันวาคม เป็นวันดินโลก
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

วันที่มีความสำคัญและมีคุณค่าอย่างใหญ่หลวงสำหรับวงการด้านปฐพีวิทยาทั่วโลก คือ สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (United Nations General Assembly) ได้ประกาศอย่างเป็นทางการให้วันที่ ๕ ธันวาคม เป็นวันดินโลก (World Soil Day) และขอให้ทุกประเทศร่วมกันเฉลิมฉลองในวันที่ ๕ ธันวาคม ของทุกปี ซึ่งการ**กำหนดเป็นวันที่ ๕ ธันวาคม ที่เป็นวันพระราชสมภพ เพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร** ที่ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจมากมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดินที่ใช้ในการปลูกพืช โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ไขดินที่มีปัญหาทางการเกษตร เพื่อให้สามารถนำมาใช้ปลูกพืชได้อย่างเหมาะสม ยกตัวอย่าง เช่น การแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยว ดินทรายที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ดินลูกรัง และดินที่มีปัญหาเรื่องการชะล้างพังทลาย เป็นต้น

วันดินโลกได้บรรจุอยู่ในปฏิทินปฏิบัติงานขององค์การสหประชาชาติอย่างเป็นทางการ ซึ่งทุกวันที่ ๕ ธันวาคม ของทุกปี ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ๑๙๓ ประเทศ จะจัดงานเฉลิมฉลองวันดินโลกโดยทั่วกัน ซึ่งการเฉลิมฉลองงานวันดินโลก ได้เริ่มครั้งแรกเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๗ ที่สำนักงานใหญ่สหประชาชาติ เมืองนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา และมีกิจกรรมวันดินโลก ณ สำนักงานใหญ่ขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) กรุงโรม สาธารณรัฐอิตาลี และที่ประเทศไทย

ความเป็นมาของการจัดตั้งวันดินโลก (World Soil Day)

(๑) จุดเริ่มต้นมาจากไทยเป็นเจ้าภาพจัดประชุมสภาโลกแห่งปฐพีวิทยา ครั้งที่ ๑๗ พ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งมีการการจัดนิทรรศการแสดงเฉลิมพระเกียรติและพระราชกรณียกิจการพัฒนาที่ดินของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทำให้ต่างชาติรู้สึกประทับใจ และยกย่องในพระปรีชาสามารถ

(๒) สหภาพวิทยาศาสตร์ทางดินนานาชาติ หรือ IUSS เสนอแนวคิดให้จัดตั้งวันดินโลก และขอพระราชทานใช้วันที่ ๕ ธันวาคม ของทุกปี เป็นวันดินโลก

(๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ ที่ประชุมสภาโลกแห่งปฐพีวิทยา ครั้งที่ ๑๙ ณ เมืองบริสเบน ประเทศออสเตรเลีย คณะกรรมการ IUSS มีมติให้ส่งเสริมกิจกรรมวันดินโลกให้รับรู้กันในวงกว้างขึ้น ผลักดันการจัดตั้งเสนอต่อองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO)

(๔) เมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน ๒๕๕๕ ผู้บริหารสหภาพวิทยาศาสตร์ทางดินนานาชาติและผู้แทนสมาคมดินและปุ๋ยแห่งประเทศไทยเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททูลเกล้าฯ ถวายรางวัล

นักวิทยาศาสตร์ดินเพื่อมนุษยธรรม (The Humanitarian Soil Scientist) แด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เป็นพระองค์แรกของโลก

(๕) พ.ศ. ๒๕๕๖ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และสมาคมดินและปุ๋ยแห่งประเทศไทย ร่วมผลักดันเรื่องวันดินโลก เสนอเข้าสู่ที่ประชุมสภามนตรี (FAO Council) ครั้งที่ ๑๔๕ และที่ประชุมใหญ่สมัชชาองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ครั้งที่ ๓๘

(๖) เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖ ที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (UN General Assembly: UNGA 68th) สมัยสามัญที่ ๖๘ มีมติรบรองให้วันที่ ๕ ธันวาคมของทุกปี เป็นวันดินโลก (World Soil Day) และให้ปี ๒๕๕๘ เป็นปีดินสากล (International Year of Soils 2015)

(๗) คณะรัฐมนตรี มีมติมอบหมายให้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมพัฒนาที่ดิน เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินกิจกรรมวันดินโลกของประเทศไทย

การจัดงานวันดินโลกในประเทศไทยที่ผ่านมา

ประเทศไทยได้จัดงานเฉลิมฉลองวันดินโลก ๕ ธันวาคม มาแล้ว ๕ ครั้ง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๕ ก่อนที่สหประชาชาติจะประกาศเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๖ ให้มีการจัดตั้งวันดินโลก และปีดินสากลอย่างเป็นทางการ

(๑) **งานวันดินโลกครั้งที่ ๑** พ.ศ. ๒๕๕๕ จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๓-๕ ธันวาคม ๒๕๕๕ ณ พารากอนฮอลล์ ศูนย์การค้าสยามพารากอน หัวข้อ “งานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ นักวิทยาศาสตร์ดินเพื่อมนุษยธรรมและวันดินโลก ๕ ธันวาคม” และครั้งนั้นได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเป็นองค์ประธานเปิดงาน

(๒) **งานวันดินโลกครั้งที่ ๒** พ.ศ. ๒๕๕๖ จัดขึ้นจัดขึ้นระหว่างวันที่ ๓- ๕ ธันวาคม ๒๕๕๕ ณ กรมพัฒนาที่ดิน กรุงเทพฯ ร่วมกับสมาคมดินและปุ๋ยแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในหัวข้องาน “ด้วยพระบารมี ปฐพีพัฒนา ๕ ธันวา วันดินโลก”

(๓) **งานวันดินโลกครั้งที่ ๓** พ.ศ. ๒๕๕๗ จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๓-๕ ธันวาคม ๒๕๕๕ เป็นการเฉลิมฉลองวันดินโลก ๕ ธันวาคม และเปิดงานปีดินสากล ปี ๒๕๕๘ อย่างเป็นทางการครั้งแรก หลังจากที่สหประชาชาติประกาศรับรอง กรมพัฒนาที่ดินได้จัดกิจกรรมร่วมกับองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ ภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก กระทรวงการต่างประเทศ และสมาคมดินและปุ๋ยแห่งประเทศไทย

(๔) **งานวันดินโลกครั้งที่ ๔** พ.ศ. ๒๕๕๘ พร้อมการปิดปีดินสากล ๒๕๕๘ อย่างเป็นทางการ จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๓-๕ ธันวาคม ๒๕๕๕ ณ กรมพัฒนาที่ดิน จัดขึ้นในหัวข้อ “ดิน คือพื้นฐานอันมั่งคงแห่งชีวิต : Soils, a solid ground for life”

(๕) **งานวันดินโลกครั้งที่ ๕** กรมพัฒนาที่ดินจัดงานวันดินโลก ระหว่างวันที่ ๓-๕ ธันวาคม ๒๕๕๙ ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา FAO กำหนดหัวข้อวันดินโลกว่า “Soils and Pulses, Symbiosis for Life” ซึ่งหมายถึง “ดินและถั่ว...เกื้อกูลชีวิต” เพื่อให้สอดคล้องกับปีสากลแห่งถั่วเมล็ดแห้ง (International Year of Pulses) ที่สหประชาชาติได้กำหนดขึ้น

การจัดงานวันดินโลกในต่างประเทศ

ช่วงเวลาเดียวกัน ในฐานะผู้ผลักดันการจัดตั้งวันดินโลก ประเทศไทยโดยกรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานที่ปรึกษาการเกษตรต่างประเทศ และกระทรวงการต่างประเทศ จัดงานวันดินโลกในต่างประเทศร่วมกับประเทศสมาชิก และองค์กรระหว่างประเทศ ณ องค์การสหประชาชาติ นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา และ องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) กรุงโรม สาธารณรัฐอิตาลี

(๑) **เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๗** ณ องค์การสหประชาชาติ นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภาฯ เสด็จแทนพระองค์ไปร่วมงานเฉลิมฉลองวันดินโลก และเริ่มการจัดงานเฉลิมฉลองปีดินสากล พ.ศ. ๒๕๕๘ อย่างเป็นทางการ ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของ องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติทั้งนี้ ทรงเชิญพระราชดำรัสหัวข้อ "Healthy Soils for a Healthy Life"[๕๒] ไปพระราชทานในงาน

“ผู้มีเกียรติทุกท่าน

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ได้ขอให้ข้าพเจ้าส่งคำปรารภมาแสดงข้อคิดเห็นแก่ท่านทั้งหลาย เนื่องในการจัดงานเฉลิมฉลองวันดินโลกและปีดินสากล. ข้าพเจ้ายินดีให้ข้อคิดเห็นตามความประสงค์.

คงไม่เป็นการผิดแต่อย่างใดที่จะกล่าวว่า ดินเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะเป็นแหล่งกำเนิดของปัจจัยต่าง ๆ ทั้งอาหาร ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และพลังงาน. ดังนั้น ดินจึงมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์อย่างไม่อาจแยกขาดจากกันได้. ถ้าดินดีมีคุณภาพ มีความอุดมสมบูรณ์ ก็จะส่งผลให้มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี.

แต่ปัจจุบัน ทั่วโลกกำลังประสบปัญหาเกี่ยวกับดิน กล่าวอย่างกว้าง ๆ ได้ว่ามีอยู่ ๒ ประการด้วยกัน. ประการแรก ดินที่เคยอุดมสมบูรณ์ได้เสื่อมคุณภาพลงเนื่องจากการใช้ดินไม่ถูกวิธีและบริหารจัดการดินไม่เหมาะสม เช่น การทำเกษตรกรรมโดยขาดการบำรุงดิน การทำไร่เลื่อนลอยโดยตัดโค่นป่าไม้ การเผาหน้าดินเมื่อหมดฤดูเพาะปลูก และการใช้ปุ๋ยเคมีอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบที่รุนแรงหลายอย่าง คือ ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำลงทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ระบบนิเวศขาดความสมดุล เกิดมลพิษในสิ่งแวดล้อมและอาจเกิดภัยพิบัติจากดินถล่มหรืออุทกภัย. ประการที่สอง ดินที่ไม่มีคุณภาพ เป็นดินที่ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก จึงไม่สามารถใช้เป็นพื้นที่การเกษตรได้. ทั้งหมดนี้ส่งผลโดยตรงต่อความมั่นคงทางอาหารของประชากรโลก เพราะมีพื้นที่เพาะปลูกไม่เพียงพอกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว. ปัญหาเหล่านี้ จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ทั้งด้วยการอนุรักษ์ดินที่ดี ปรับปรุงดินที่เสื่อม และด้วยการพัฒนาดินให้มีคุณภาพเหมาะแก่การเพาะปลูก เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงทางอาหารของมนุษย์และความยั่งยืนของระบบนิเวศได้ตลอดไป.

การที่องค์การสหประชาชาติได้ประกาศรับรองให้วันที่ ๕ ธันวาคม ของทุกปี เป็นวันดินโลก และให้ปีพุทธศักราช ๒๕๕๘ เป็นปีดินสากล นับเป็นนิมิตหมายอย่างสำคัญ ที่จะกระตุ้นเตือนให้ทุกประเทศตระหนักถึงความสำคัญของดิน. ข้าพเจ้าจึงขอแสดงความนิยมยินดีด้วยกับองค์การอาหาร

---

[๕๒] หนังสือสำนักราชเลขาธิการ ด่วนที่สุด ที่ ๐๐๐๘.๒/๓๑๒๓๑ ลงวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๕๗

และเกษตรแห่งสหประชาชาติ ตลอดจนท่านทั้งหลาย ที่ได้ทุ่มเทเสียสละจัดงานนี้ขึ้น. หวังว่าความร่วมมือของทุกท่านในครั้งนี้ จะเป็นการเริ่มต้นที่ดีของการแสวงหาแนวทางที่เหมาะสม ในการอนุรักษ์ ปรับปรุงพัฒนา และบริหารจัดการทรัพยากรดินอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของมวลมนุษยชาติทั้งมวล.

ขอแสดงความชื่นชมในความตั้งใจดีของท่านทั้งหลาย และขออวยพรให้ประสบความสำเร็จสมดังที่ตั้งใจปรารถนาทุกประการ."

พระราชดำรัสพระราชทานเพื่อเชิญไปอ่านในงานวันเฉลิมฉลองวันดินโลก ครั้งที่ ๑
และเริ่มการจัดงานฉลองปีดินสากล พุทธศักราช ๒๕๕๘ อย่างเป็นทางการ
ณ สำนักงานใหญ่ สหประชาชาติ นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา วันศุกร์ที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๗

"Distinguished participants,

In compliance with the thoughtful request of the Food and Agriculture Organization of the United Nations, I am pleased to share a few thoughts with the present assembly who are here gathered to celebrate the World Soil Day and to launch the international Year of Soils.

It would not be incorrect to say that soil lies at the heart of human survival – a vital endowment given by mother nature from which we derive the essentials of life itself, be they food, medicine, clothing, shelter or energy. Soils and human life are inseparably intertwined: if soils are allowed to retain their quality and fertility, so will they sustain for us a better quality of life

Today, however, the world is confronted, generally, by two sets of challenges. First, there is the degradation of the once fertile soils through wasteful use and mismanagement. This condition is brought about, notably, by farming without replenishing soil nutrients, slash and burn agriculture following heavy deforestation, post-harvest stubble burning, and, not least, the prolonged unrelenting use of chemical fertilizers. These malpractices exact heavy costs, most prominent among which are the steep fall in agricultural productivity in terms of both quality and quantity, ecological imbalances, environmental pollutions and hydro-geological devastation such as landslides and floodings. Secondly, there is the problem of infertility in the types of soil which are in themselves unfit for cultivation.

These challenges, so outlined, have direct repercussions on food security of the world population as the amount of arable land is outstripped by the sheer pace of population growth. In order to ensure a viable, long-term food security and a sustainable ecosystem, these issues must be addressed as an urgent priority with the commitment to adopt the best practices in soil conservation, soil reconditioning and enrichment to make soils fit and ready for cultivation.

The adoption by the United Nations General Assembly of the landmark Resolution to deciare the 5th December of every year the World Soil Day and to lunch

2015 as the International Year of Soils, is a highly propitious occasion to raise the awareness of the international community of the central role of soils in our lives. I truly wish to commend the Food and Agriculture Organization of the United Nations and all of you for your dedication to our common cause. I much hope that such resolve and the close cooperation displayed will be the key to achieving and appropriate way to conserve, enrich and manage soil resources leading to a better life for all.

Again, I applaud you all for your most admirable contributions and I wish to extend my best wishes for every success in this important undertaking."

Royal Message of His Majesty the King of Thailand Delivered by Her Royal highness Princess Bajrakitiyabha On the Occasion of the Celebration of the 1st World Soil Day and Launch of the International Year of Soils at the United Nations Headquarters, New York City, the United States of America on Friday, 5th of December, B.E. 2557 (2014)

(๒) **พ.ศ. ๒๕๕๘** ประเทศไทยร่วมจัดการเฉลิมฉลองวันดินโลก และปิดปีดินสากล ๒๕๕๘ โดยกรมพัฒนาที่ดินมอบหมายผู้แทนเข้าร่วมเวทีอภิปราย ณ องค์การสหประชาชาติ นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกาและองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติกรุงโรม สาธารณรัฐอิตาลี

(๓) **พ.ศ. ๒๕๕๙** การจัดงานในต่างประเทศผู้แทนกรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานที่ปรึกษาการเกษตรต่างประเทศ และกระทรวงการต่างประเทศจัดงานวันดินโลก ร่วมกับองค์กรระหว่างประเทศ ดังนี้

- องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติหรือ FAO จัดงานขึ้น ณ สำนักงานใหญ่ ประจำกรุงโรม สาธารณรัฐอิตาลี ในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๙

- องค์การสหประชาชาติหรือ UN กำหนัดจัดงาน ณ สำนักงานใหญ่องค์การสหประชาชาติ นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา ในวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๕๙

- รูปแบบกิจกรรม ประกอบด้วย (๑) กิจกรรมการถวายความรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณพระราชกรณียกิจและพระปรีชาสามารถ ในการจัดการทรัพยากรดินอย่างยั่งยืน (๒) การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการน้อมนำแนวพระราชดำริด้านเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่สนับสนุนการบรรลุเป้าหมายพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) และ (๓) การอภิปรายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรดินอย่างยั่งยืน (กรมพัฒนาที่ดิน, ๒๕๖๐)

๘) สมัชชาสหประชาชาติแสดงความอาลัยและสดุดีแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร[๕๓]

เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙ ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ (United Nations General Assembly – UNGA) นาย Peter Thomson ประธานสมัชชาสหประชาชาติ ได้จัดประชุมสมัชชาสหประชาชาติโดยมีวาระพิเศษเพื่อแสดงความอาลัยและสดุดีแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รวมทั้งได้ยืนสงบนิ่งเพื่อแสดงความอาลัยเป็นเวลา ๑ นาที

[๕๓] กระทรวงการต่างประเทศ สืบค้นจาก http://www.mfa.go.th/main/th/news3/6885/71829

ในโอกาสนี้ นาย Ban Ki-moon เลขาธิการสหประชาชาติ (Secretary General of the United Nations) และประธานกลุ่มภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงเอกอัครราชทูตผู้แทนถาวรสหรัฐฯ ประจำสหประชาชาติ ได้กล่าวคำถวายสดุดีเพื่อแสดงความอาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ดังนี้

นาย Peter Thomson ประธานสมัชชาสหประชาชาติ (ฟิจิ) (President of the General Assembly) แสดงความเสียใจและอาลัยอย่างสุดซึ้งต่อพระบรมวงศานุวงศ์ รัฐบาล และปวงชนชาวไทย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ครองราชย์ยาวนานที่สุดในโลก และได้รับการเคารพเทิดทูนอย่างที่สุด เนื่องจากพระมหากรุณาธิคุณในการพัฒนาความเป็นอยู่ให้กับพสกนิกร ตลอดการครองราชย์ ๗๐ ปี ซึ่งสะท้อนถึงการยึดมั่นในพระราชปณิธานที่ว่าจะ “ทรงครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนชาวสยาม” อย่างแท้จริงในเวทีพหุภาคี นานาประเทศล้วนยอมรับพระราชกรณียกิจในการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ ซึ่งทำให้องค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลเพื่อเฉลิมพระเกียรติ เช่น รางวัล UN Development Programme (UNDP) Human Development Lifetime Achievement Award เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๙ และการกำหนดให้วันคล้ายวันพระราชสมภพ ๕ ธันวาคม ของทุกปีเป็นวันดินโลก เพื่อน้อมรำลึกถึงพระราชกรณียกิจในการสร้างความตระหนักรู้เรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและความสำคัญของดินต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

นาย Ban Ki-moon เลขาธิการสหประชาชาติ กล่าวยกย่องพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ว่า ทรงทุ่มเทปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้วยพระวิริยะอุตสาหะเพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และนำพาประเทศให้ทันสมัย ทรงนำความมั่นคงและเสถียรภาพมาสู่ประเทศในช่วงที่บ้านเมืองเกิดวิกฤต ความเศร้าโศกของประชาชนทั้งประเทศเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงมีความสำคัญต่อประชาชนของพระองค์อย่างยิ่งใหญ่เพียงใด ความมุ่งมั่นของพระองค์ที่ทรงงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและความพร้อมรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ ทำให้ประเทศไทยเจริญรุ่งเรือง สหประชาชาติจะร่วมทำงานเป็นหุ้นส่วนกับรัฐบาลและประชาชนไทยต่อไป

นาย Kaha Imnadze เอกอัครราชทูตผู้แทนถาวรจอร์เจียประจำสหประชาชาติ ผู้แทนกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก (Permanent Representative of Georgia to the United Nations) ได้ย้ำถึงการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นที่เคารพรักและเทิดทูนของประชาชนทั้งประเทศ ทรงได้รับการชื่นชมและเคารพจากประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ทรงเป็นผู้นำที่แท้จริงที่เป็นแรงบันดาลใจของประเทศไทยและของโลก พระองค์ทรงทุ่มเทปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ยกระดับความเป็นอยู่ของพสกนิกรชาวไทยในทุกด้าน และทรงเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้คนทำงานเพื่อสันติภาพและความเจริญรุ่งเรือง ดังที่ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งว่า “คนดีย่อมทำให้คนอื่นเป็นคนดี ความดีจะกระตุ้นให้เกิดความดีในสังคมและทำให้ผู้อื่นเป็นคนดี” พระองค์จะเป็นที่จดจำในฐานะทรงเป็นผู้นำที่โดดเด่น เสียสละทุ่มเทเพื่อประเทศ ทรงเป็น “กษัตริย์นักพัฒนา” เป็นนักคิดผู้มีวิสัยทัศน์ ที่มีบทบาทสำคัญขับเคลื่อนการพัฒนาระดับโลก อีกทั้งยังทรงใช้พระอัจฉริยภาพด้านดนตรี เป็นสะพานสานสัมพันธ์และหล่อหลอมมิตรภาพด้วย

นาย Cristián Barros Melet เอกอัครราชทูตผู้แทนถาวรชิลีประจำสหประชาชาติ ผู้แทนกลุ่มประเทศลาตินอเมริกาและแคริบเบียน (Permanent Representative of Chile to the United Nations) แสดงความชื่นชมในพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ตลอดช่วงเจ็ดทศวรรษของการครองราชย์ นับแต่ ค.ศ. ๑๙๔๖ พระองค์ทรงได้รับความเคารพรักและเทิดทูนจากประชาชน เพราะพระองค์ให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ที่ดีและความก้าวหน้าของประชาชนเสมอ

UN Development Programme (UNDP) จึงได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล “Human Development Lifetime Achievement Award” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๙ นอกจากนั้น ทรงได้รับการยอมรับในระดับโลกในฐานะประมุขแห่งรัฐที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ สร้างเอกภาพและสันติภาพให้กับคนในชาติ

นาย Abdallah Wafy เอกอัครราชทูตผู้แทนถาวรไนเจอร์ประจำสหประชาชาติ ผู้แทนกลุ่มประเทศแอฟริกา (Permanent Representative of Niger to the United Nations) ได้ย้ำถึงการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติ ที่ทุ่มเทพระวรกายปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ทรงเป็นกษัตริย์นักพัฒนาที่ประจักษ์ได้จากโครงการที่ทรงริเริ่มกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสั่งสมจากประสบการณ์ด้านการพัฒนาที่ทรงดำเนินการมาตลอดพระชนม์ชีพ และเป็นแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง มรดกของพระองค์จะเป็นแรงบันดาลใจให้กับประเทศไทยและประชาคมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

นาย Mansour Ayyad Al-otaibi เอกอัครราชทูตผู้แทนถาวรคูเวตประจำสหประชาชาติ ผู้แทนกลุ่มประเทศเอเชีย-แปซิฟิก (Permanent Representative of the State of Kuwait to the United Nations) แสดงความชื่นชมพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในฐานะพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่ครองราชย์ยาวนานที่สุดในโลก และทุ่มเทพระวรกายด้วยความรักในพสกนิกรตลอดรัชสมัย ทรงมีบทบาทในการสร้างสันติภาพและแก้ไขความขัดแย้ง และการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งทำให้ไทยก้าวขึ้นมาเป็นเศรษฐกิจขนาดใหญ่อันดับต้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พระราชกรณียกิจที่เป็นที่ประจักษ์ต่อชาวโลกนำไปสู่การทูลเกล้าถวายรางวัล “Human Development Lifetime Achievement Award” จาก UN Development Programme (UNDP) การสวรรคตของพระองค์นับเป็นความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ของไทยและของโลก

นาย Matthew Rycroft เอกอัครราชทูตผู้แทนถาวรสหราชอาณาจักรประจำสหประชาชาติ ผู้แทนกลุ่มประเทศยุโรปตะวันตก (Permanent Representative of the United Kingdom to the United Nations) แสดงความเสียใจอย่างสุดซึ้ง ขณะเดียวกันแสดงความชื่นชมต่อการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ครองราชย์ยาวนานที่สุดในโลก โดยขึ้นครองราชย์ในช่วงหนึ่งปีหลังจากการก่อตั้งสหประชาชาติ ซึ่งไทยเข้าเป็นสมาชิกลำดับที่ ๕๕ ทรงปกครองประเทศด้วยวิสัยทัศน์ สร้างเอกภาพและน้ำหนึ่งใจเดียวกันของปวงชนตลอดรัชกาล ประชาคมระหว่างประเทศจะน้อมรำลึกถึงพระองค์ ในฐานะพระมหากษัตริย์ผู้ปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อประชาชน ผู้สนับสนุนการพัฒนา พระอัจฉริยภาพด้านศิลปะ ดนตรี และการถ่ายภาพ อีกทั้งจะทรงเป็นสัญลักษณ์แห่งเสถียรภาพของพสกนิกรชาวไทยตลอดไป ผลงานของพระองค์ได้สร้างประวัติศาสตร์ครั้งสำคัญอย่างแท้จริง

นาง Samantha Power เอกอัครราชทูตผู้แทนถาวรสหรัฐอเมริกา ประจำสหประชาชาติ (Permanent Representative of the United States of America to the United Nations) แสดงความเสียใจอย่างสุดซึ้งต่อความสูญเสียครั้งสำคัญของประเทศไทย และย้ำถึงสายสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกา จากการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชสมภพและประทับที่เมืองเคมบริดจ์ มลรัฐแมสซาชูเซ็ตสของสหรัฐอเมริกา พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชชนก และสมเด็จพระบรมราชชนนี เมื่อครั้งทรงพระเยาว์ ซึ่งได้ทรงมีพระราชดำรัสเรื่องนี้ต่อที่ประชุมรัฐสภาสหรัฐฯ ในการเสด็จ ฯ เยือนสหรัฐอเมริกา เมื่อ ค.ศ. ๑๙๖๐ สหรัฐอเมริกาน้อมรำลึกถึงพระราชดำรัสในการพระราชทาน

สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชนที่ว่า ทรงประสงค์จะถูกจดจำเพียงว่า ทรงได้บำเพ็ญประโยชน์อย่างไรบ้าง ซึ่งก็เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า พระราชดำริเรื่องนี้ หมายถึงการให้ความช่วยเหลือพสกนิกรของพระองค์ โดยเฉพาะกลุ่มด้อยโอกาส กลุ่มเปราะบาง และประชาชนระดับรากหญ้าในทุกด้าน พระวิริยะอุตสาหะและพระอัจริยภาพในการสร้างสรรค์นวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือพสกนิกร ด้วยพระองค์เอง อาทิ โครงการแก้มลิง และโครงการอื่น ๆ อีกจำนวนมากที่มีการจดทะเบียน น่าชื่นชมอย่างหาที่สุดมิได้ และเป็นโชคดีของชาวไทย และโลกที่ได้มีพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่เช่นนี้

นายวีรชัย พลาศรัย เอกอัครราชทูตผู้แทนถาวรไทยประจำสหประชาชาติ ในฐานะผู้แทนประเทศไทย (Permanent Representative of Thailand to the United Nations) แสดงความขอบคุณและรู้สึกซาบซึ้งใจที่สมัชชาสหประชาชาติได้จัดวาระพิเศษเพื่อถวายสดุดีพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ขึ้นในวันนี้ สะท้อนให้เห็นว่าพระราชกรณียกิจและสิ่งที่พระองค์ทรงทุ่มเทเพื่อปวงชนชาวไทยตลอด ๗๐ ปีของการครองราชย์เป็นที่รับรู้ไม่เพียงแต่ในหัวใจของประชาชนไทย แต่ยังเป็นที่ยอมรับของประชาคมระหว่างประเทศ ซึ่งได้ถวายรางวัลที่ทรงคุณค่าเพื่อเทิดพระเกียรติสำหรับความสำเร็จที่ได้ทรงทุ่มเทด้วยพระวิริยะอุตสาหะเพื่อประชาชนของพระองค์ ได้แก่ เหรียญ Agricola ขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) เมื่อ ค.ศ. ๑๙๙๕ รางวัล UN-HABITAT Scroll of Honour Award ค.ศ. ๒๐๐๓ รางวัล Human Development Lifetime Achievement Award ของ United Nations Development Programme (UNDP) เมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๖ และรางวัล WIPO's Global Leaders Award ค.ศ. ๒๐๐๙ นอกจากนี้ เพื่อน้อมรำลึกในพระราชกรณียกิจด้านการวิจัยและพัฒนาดิน สหประชาชาติยังได้กำหนดให้วันที่ ๕ ธันวาคม ซึ่งเป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพเป็นวันดินโลก (World Soil Day) มาตั้งแต่ ค.ศ. ๒๐๑๔ อีกด้วย จากโครงการพัฒนาหลายพันโครงการทั่วประเทศ ได้สั่งสมและพัฒนาเป็น “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นของขวัญอันล้ำค่าที่ได้พระราชทานให้กับปวงชนชาวไทยเพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและเป็นกรอบในการตัดสินใจ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังได้รับการยอมรับในฐานะแนวทางที่สามารถประยุกต์ใช้เพื่อบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย

๕.๕.๔ ข้อเสนอแนะว่าด้วยศาสตร์พระราชา

๑) ข้อเสนอแนะด้านการจัดการน้ำ : ควรดำเนินการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการน้ำตามแนวพระราชดำริในกรณีอุทกภัยจากพื้นที่ที่ประสบผลสำเร็จแล้ว ไปปรับใช้ในพื้นที่ที่ยังดำเนินการไม่สมบูรณ์ โดยเฉพาะ จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งได้มีแนวพระราชดำริที่ได้พระราชทานไว้แล้ว ในส่วนการแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำ ควรส่งเสริมการดำเนินการตามแนวพระราชดำริในการจัดทำแหล่งเก็บน้ำขนาดเล็กแบบกระจายตัวกักเก็บน้ำในช่วงฤดูฝน เพื่อใช้ทดแทนการจัดทำแหล่งเก็บน้ำขนาดใหญ่ซึ่งอาจต้องใช้ระยะเวลานาน

๒) ข้อเสนอแนะด้านสหกรณ์ : ควรเร่งพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรระดับอำเภอให้เข้มแข็งตามโครงการหนึ่งสหกรณ์ภาคการเกษตรหนึ่งอำเภอ และสนับสนุนให้สหกรณ์เหล่านี้ เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนเกษตรกรรมทุกชุมชนของประเทศไทย ให้เห็นผลในระยะ ๕ ปี โดยบรรจุไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี เพื่อการดำเนินการเป็นไปตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๗๕ วรรคสาม

๓) ข้อเสนอแนะด้านการจัดการดิน : ควรกำหนดนโยบายและมีแผนยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนการจัดการทรัพยากรดินตามศาสตร์พระราชาครอบคลุมทุกสภาพปัญหาของดิน อย่างต่อเนื่องระยะยาวมอบหมายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ จัดหลักสูตรการอบรม ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรดิน กำหนดเป็นแผนการติดตามให้คำแนะนำและส่งเสริมเกี่ยวกับเรื่องเขตความเหมาะสมของพื้นที่

ปลูกพืชเศรษฐกิจ แนวทางการแก้ปัญหาดินที่เหมาะสม และมอบหมายให้กรมพัฒนาที่ดิน กำหนดแผนพัฒนาทรัพยากรดินปัญหาต่าง ๆ ตามศาสตร์พระราชา เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามแผนที่กำหนด เกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และครอบคลุมทุกสภาพปัญหาและทุกพื้นที่

๔) ข้อเสนอแนะด้านการจัดการป่าไม้ : มอบหมายให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นำศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการป่าไม้และสิ่งแวดล้อมไปปฏิบัติให้เป็นผลในทุกพื้นที่ตามความเหมาะสม เร่งสร้างเครือข่ายประชารัฐประกอบด้วยประชาชน รัฐ เอกชน และประชาสังคม ร่วมกันดูแลและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งรักษาสิ่งแวดล้อมให้สมดุล เพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๔๓ และมาตรา ๕๗

๕) ข้อเสนอแนะด้านนวัตกรรม : ควรกำหนดเป็นนโยบาย ให้ปลูกหญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ พร้อมกระตุ้นเตือนให้ตระหนักถึงความเสียหายหากไม่มีการอนุรักษ์ดินและน้ำ โดยมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดำเนินการควรสนับสนุนให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทำการศึกษารวบรวมและเปรียบเทียบสายพันธุ์หญ้าแฝกเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในลักษณะต่างๆ ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ควรขยายผลโดยการอบรมและสาธิตวิธีการปลูกหญ้าแฝกในลักษณะต่างๆให้แก่เกษตรกรและผู้สนใจทั่วไป มอบหมายให้กรมพัฒนาที่ดินทำการผลิตกล้าหญ้าแฝกสายพันธุ์หลักเพื่อแจกจ่ายและขยายพันธุ์เพื่อเกษตรกรและบุคคลทั่วไป หรือหน่วยงานต่างๆ นำไปปลูกในพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการเกิดการชะล้างพังทลายของดิน เช่น พื้นที่ลาดชัน ขอบสระน้ำ ขอบถนน และปลูกปรับปรุงบำรุงดินในพื้นที่เสื่อมโทรม และส่งเสริมภาครัฐและเอกชนให้รณรงค์การใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝก “พืชมหัศจรรย์” เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ

๖) ข้อเสนอแนะด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ : ควรกำหนดเป็นนโยบายเป็นแผนยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อน “เกษตรทฤษฎีใหม่” อย่างต่อเนื่อง มอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามภารกิจ เช่น การพัฒนาที่ดิน การจัดหาตลาด การดูแลด้านราคาผลิตผลด้านการเกษตร การอบรมความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ในทุกขั้นตอน พร้อมส่งเสริมการศึกษาดูงาน ส่งเสริมเกษตรกรรวมกลุ่มหรือจัดตั้งเป็นสหกรณ์ โดยเฉพาะเกษตรกรที่มีปัจจัยไม่เหมาะสมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรส่งเสริมการจัดตั้งสหกรณ์เพื่อการรวมกลุ่มและจัดการด้วยวิธีการของสหกรณ์ และมอบหมายให้กรมพัฒนาที่ดิน จัดทำแผนที่ที่เป็นเป้าหมายการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

๗) ข้อเสนอแนะด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : เพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๗๕ วรรคแรก รัฐจึงควรนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบรรจุไว้ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ และปรับปรุงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ ในส่วนของการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ให้มีความชัดเจนเพียงพอที่หน่วยงานต่างๆ สามารถนำไปอ้างอิงในการกำหนดนโยบายและปฏิบัติการได้ ภาครัฐควรมีความเข้าใจในหลักการอย่างแท้จริงเพื่อส่งเสริมการนำไปใช้อย่างถูกต้องการสนับสนุนธุรกิจในส่วนของ SMEs ตามมาตรการใดๆ ควรกำหนดให้ SMEs นำหลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ส่วนธุรกิจขนาดใหญ่หากมีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ รัฐอาจสนับสนุนโดยมาตรการทางภาษีตามความเหมาะสม และรัฐควรสร้างความชัดเจนในหลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยการส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาในระดับอุดมศึกษา สถาบันศาสนา และหน่วยงานราชการ ศึกษาวิจัยเพื่อการสร้างทฤษฎีมารองรับหลักปรัชญาในมิติต่างๆ ได้อย่างครบถ้วน เพื่อนำสู่การปฏิบัติได้อย่างชัดเจนและสามารถนำไปใช้ได้อย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้อย่างดี เพื่อความสะดวกในการใช้และเป็นการต่อยอดในทางปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเป็นหลักการสำคัญตามศาสตร์พระราชาได้อย่างยั่งยืนต่อไป

๕.๖ การดำเนินการตามศาสตร์พระราชา

จากการเดินทางไปศึกษาดูงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน ๔ โครงการ ในพื้นที่ ๔ ภูมิภาค รวมทั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ศูนย์สาขา และสถานที่ขยายผลการเกษตรทฤษฎีใหม่ จำนวน ๓ โครงการ โดยมีรายละเอียดผลการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

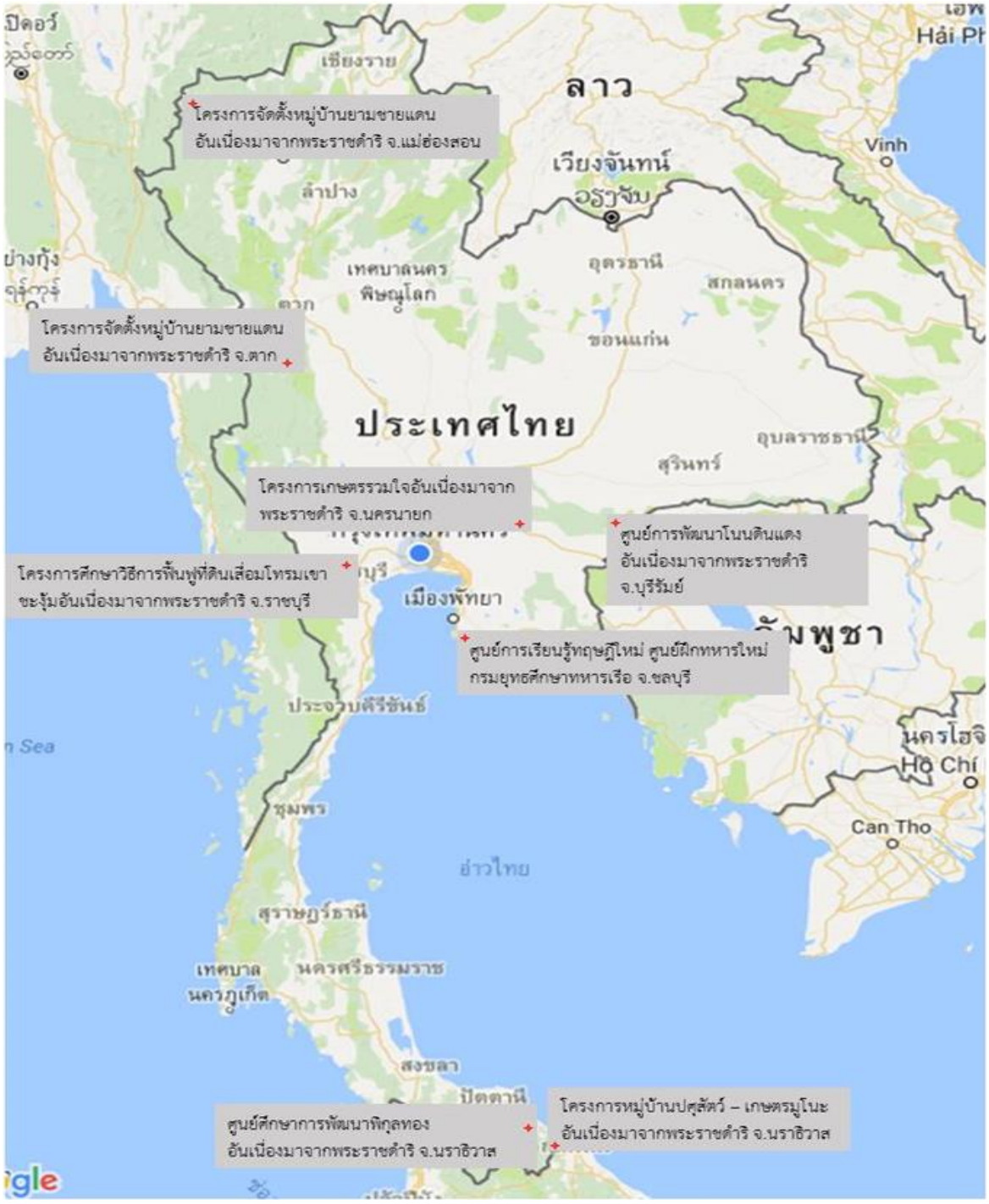

ที่มา : กองทัพบก

๕.๖.๑ โครงการเกษตรรวมใจอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครนายก

๑) ประวัติความเป็นมา

เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๒๒ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนิน ณ โครงการชลประทานคลองท่าด่าน ตำบลหินตั้ง อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก และทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับพื้นที่ว่างเปล่าของทหาร ความว่า *“ควรจัดทำให้เกิดประโยชน์ต่อทหารและประชาชน ในด้านการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรเบ็ดเสร็จ เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาถิ่นฐานของตนอันจะนำไปสู่ความมั่นคงของชาติสืบไป”*

กองทัพบกได้ดำเนินการสนองพระราชดำริ โดยการจัดตั้งโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณเขาชะโงกตำบลพรหมณี อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก ขึ้นเมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๒๓ และได้มอบหมายให้กรมการสัตว์ทหารบก เป็นผู้ปฏิบัติงานตามโครงการ โดยใช้ชื่อว่า **“โครงการเกษตรรวมใจอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”**

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมโครงการเกษตรรวมใจอันเนื่องมาจากพระราชดำริหลายครั้ง จนเมื่อการเสด็จพระราชดำเนินครั้งหลังสุด เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๙ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ได้บันทึกและประมวลพระราชดำริตั้งแต่ต้นจนถึงขณะนั้นคือ

(๑) จัดหาน้ำให้กับกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่บริเวณเขาชะโงก จังหวัดนครนายก เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางทหารและประชาชน

(๒) จัดทำแผนการใช้พื้นที่ว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์ต่อทหารและประชาชน ในการจัดการฝึกอบรมวิชาชีพเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาท้องถิ่นของตน

(๓) จัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ เพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน

(๔) จัดกิจกรรมการผลิตเพื่อส่งผลไปสู่ โรงเรียนในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

จากพระราชดำริดังกล่าว พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงสืบสานพระราชปณิธาน และมีพระราชดำริกับผู้เกี่ยวข้องโดยเสมอมาเพื่อให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ หลังจากนั้น เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมผู้ประสบอุทกภัย ณ ศูนย์ช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบอุทกภัย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ในพื้นที่โรงเรียนทหารการสัตว์ กรมการสัตว์ทหารบก และได้มีพระกระแสรับสั่งกับผู้ว่าราชการจังหวัดนครนายก ผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อย พระจุลจอมเกล้า และเจ้ากรมการสัตว์ทหารบก ความว่า *“...ควรที่จะมีการดำเนินการใช้พื้นที่ของโรงเรียนทหารการสัตว์ กรมการสัตว์ทหารบก เป็นสถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์ โดยสัตว์ปีกได้แก่ ไก่และเป็ด สัตว์เคี้ยวเอื้อง ได้แก่ กระบือ ปลูกหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์โดยเก็บเป็นฟาง เพื่อนำไปช่วยเหลือสัตว์ที่ประสบอุทกภัย และการปลูกพืชไฮโดรโดยใช้อุปกรณ์ง่าย ๆ ที่หน่วยทหารคิดทำขึ้นเอง...”* จากนั้นได้มีพระกระแสรับสั่งอีก ๒ ครั้ง เกี่ยวกับการใช้พื้นที่โรงเรียนทหารการสัตว์ กรมการสัตว์ทหารบก เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๔ ความว่า *“... พื้นที่โรงเรียนทหารการสัตว์ กรมการสัตว์ทหารบก มีพื้นที่เพียงพอที่จะผลิตอาหาร ด้วยการปลูกผัก และเลี้ยงสัตว์ให้กับโรงเรียนนายร้อย พระจุลจอมเกล้า ได้โดยไม่ต้องพึ่งตลาด...” และเมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๔ ความว่า “ ...พื้นที่โรงเรียนทหารการสัตว์ กรมการสัตว์ทหารบกสามารถเป็นคลังอาหารสนับสนุนนักเรียนนายร้อย และประชาชนที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ...”* กองทัพบกได้ให้ความสำคัญในการดำเนินการครั้งนี้เป็นอย่างมาก จึงได้เชิญผู้แทนส่วนราชการ เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุม และได้เสนอร่างแผนงานโครงการเกษตรรวมใจฯ นำความกราบบังคมทูล พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ขอพระราชทานพระราชวินิจฉัย ซึ่งเมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ ได้ทรงมีพระราชวินิจฉัยเห็นชอบตามแผนงานดังกล่าว

๒) วัตถุประสงค์ของโครงการฯ

(๑) เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตรให้กับประชาชน

(๒) เพื่อเป็นการช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ

(๓) เพื่อเป็นคลังอาหารสำหรับเลี้ยงสัตว์ที่ประสบภัยพิบัติ

(๔) เพื่อเป็นคลังอาหารสำหรับเลี้ยงนักเรียนนายร้อย

๓) ขั้นตอนในการดำเนินการแบ่งออกเป็น ๓ ระยะ คือ

(๑) ระยะที่ ๑ การจัดตั้งโครงการ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๕) ได้แก่ ปรับปรุงอาคารโรงเรือน ปรับพื้นที่ และจัดหาพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์

(๒) ระยะที่ ๒ การขยายผลและเสริมสร้างความแข็งแรง (กรกฎาคม ๒๕๕๕ - ธันวาคม ๒๕๕๖) ได้แก่ การเพิ่มจำนวนสัตว์ การพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ การปลูกพืชผัก และการปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์

(๓) ระยะที่ ๓ การเสริมสร้างความสมบูรณ์ในตัวเอง (มกราคม ๒๕๕๗ จนปัจจุบัน) โดยเป็นคลังอาหารสนับสนุนโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ และเป็นศูนย์การเรียนรู้ ในการฝึกอบรมวิชาชีพด้านการเกษตร โดยมีการดำเนินงานประกอบด้วย ๔ โครงการ ๑๒ กิจกรรม และ ๑๔ ฐานการเรียนรู้ ดังนี้

ก) โครงการเลี้ยงสัตว์ปีกและสัตว์เคี้ยวเอื้อง
- กิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ปีก
- กิจกรรมการเลี้ยงกระบือ
- กิจกรรมการเลี้ยงโคนม

ข) โครงการประมงน้ำจืด
- กิจกรรมการประมงน้ำจืด

ค) โครงการปลูกพืช
- กิจกรรมการปลูกผัก (โตเร็ว)
- กิจกรรมการปลูกผักไร้ดิน
- กิจกรรมการสาธิตไม้ผล
- กิจกรรมการปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์
- กิจกรรมการทำนาข้าว
- กิจกรรมการปลูกผักกางมุ้ง

ง) โครงการส่งเสริมอาชีพการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรของโครงการฯ
- กิจกรรมการแปรรูปหม่อนผลสด
- กิจกรรมการแปรรูปมะม่วง

จ) ศูนย์การเรียนรู้
- ฐานการผลิตปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง
- ฐานการผลิตถ่านหอม
- ฐานการทำน้ำหมักชีวภาพ
- ฐานการทำน้ำยาอเนกประสงค์จากน้ำหมักชีวภาพ
- ฐานการทำน้ำยาไล่แมลงจากน้ำหมักชีวภาพ
- ฐานการขยายพันธุ์พืช
- ฐานการเรียนรู้บ้านควายไทย
- ฐานการเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่
- ฐานการเรียนรู้การปลูกระบบอัจฉริยะ
- ฐานการเรียนรู้เทคโนโลยีการปลูกข้าวอินทรีย์แบบประณีตและ เทคโนโลยีสีเขียว
- ฐานการเรียนรู้โครงการควบคุมหนูศัตรูพืชโดยใช้นกแสกและศัตรูธรรมชาติอื่น ๆ ในนาข้าว

- ฐานการเรียนรู้เครื่องมือกำจัดเหลือบ แมลงวันคอก และแมลงดูดเลือดอื่น ๆ ในบริเวณคอกสัตว์ด้วยกับดัก SASA99 โดยไม่ต้องใช้สารเคมีกำจัดแมลง
- ฐานการเรียนรู้โรงบีบเย็นน้ำมันพืชเกษตรรวมใจ
- ฐานการเรียนรู้การผลิตอาหารสัตว์

๔) ศาสตร์พระราชาในพื้นที่

เป็นศูนย์การเรียนรู้ทางด้านการเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นศูนย์การเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นคลังอาหารสำหรับช่วยเหลือประชาชน และสัตว์เลี้ยงที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เป็นธนาคารโค – กระบือ การแก้ไขปัญหาดินที่เป็นกรด การปลูกผักไร้ดิน การใช้หญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ และการบริหารจัดการน้ำในลักษณะอ่างพวง เป็นต้น

๕) ความสำเร็จของโครงการฯ

ในปัจจุบันสามารถจัดทำศูนย์การเรียนรู้ จำนวน ๔ โครงการ ๑๒ กิจกรรม และ ๑๔ ฐานการเรียนรู้ สามารถให้การช่วยเหลือประชาชน สนับสนุนฟางอัดฟ่อนและหญ้าตัดสดให้กับสัตว์เลี้ยงที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ มาโดยตลอด และสามารถฝึกอบรมวิชาชีพด้านการเกษตรให้กับนักเรียนนายร้อยทุกชั้นปี เพื่อนำไปขยายผล เมื่อจบการศึกษาออกไปปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ

๖) ความต้องการขอรับการสนับสนุนของโครงการฯ

(๑) ยานพาหนะขนาดเล็ก (รถกระบะเทท้าย) ที่ใช้ในโครงการฯ

(๒) อุปกรณ์ประกอบแทรกเตอร์ขนาดเล็ก (ยี่ห้อ คูโบต้า ขนาด ๔๗ แรงม้า)
- อุปกรณ์ตัดหญ้าประกอบท้ายแทรกเตอร์ลาก (สแลกเชอร์)
- จอบหมุน
- เทลเลอร์พ่วงแทรกเตอร์

(๓) วิทยากรประจำฐานการเรียนรู้ (นายทหาร, นายสิบ, พนักงานหรือปราชญ์ชาวบ้าน)

(๔) อาคารฐานการเรียนรู้
- อาคารโรงสีข้าวพร้อมลานตากข้าวเปลือก
- อาคารโรงเผาถ่าน
- อาคารผสมดินและวัสดุปลูก
- อาคารผลิตจุลินทรีย์และน้ำหมักชีวภาพ
- อาคารจัดแสดงนิทรรศการถาวรและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของโครงการฯ
- อาคารโรงอบพลังงานแสงอาทิตย์

(๕) สิ่งอำนวยความสะดวกประจำอาคารและฐานการเรียนรู้
- ชุดเครื่องเสียงประจำฐานการเรียนรู้
- ห้องสุขา ชาย-หญิง บริเวณอาคารเกษตรรวมใจ จำนวน ๑๒ ห้อง

๗) การให้การสนับสนุนโครงการฯ ของคณะกรรมการฯ : คณะกรรมการฯ โดยได้ร่วมพิจารณาแล้วเห็นสมควรจะร่วมสืบสานพระราชปณิธาน ด้วยการประสานงานกับส่วนราชการภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ให้การสนับสนุนตามที่โครงการฯ มีความประสงค์ ดังนี้

(๑) อุปกรณ์ประกอบแทรกเตอร์ขนาดเล็ก

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : ชมรมศิษย์เก่าสวนกุหลาบวิทยาลัย รุ่นที่ ๙๗

ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : โรงเรียนทหารการสัตว์ กรมการสัตว์ทหารบก

(๒) หลอดประหยัดไฟและผลิตภัณฑ์พลังงานแสงอาทิตย์

- เปลี่ยนหลอดประหยัดไฟ LED ตามอาคาร

- ติดตั้งผลิตภัณฑ์พลังงานแสงอาทิตย์สำหรับโรงงานและฐานการเรียนรู้ ได้แก่ ตู้อบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์สำหรับโรงงานแปรรูปหม่อนผลสด เครื่องสกัดสารป้องกันและกำจัดศัตรูพืชพลังงานแสงอาทิตย์สำหรับโรงงานผลิตจุลินทรีย์ และเครื่องทำน้ำร้อนพลังงานแสงอาทิตย์ สำหรับโรงงานแปรรูปนมพร้อมดื่ม

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : โรงเรียนทหารการสัตว์ กรมการสัตว์ทหารบก

(๓) รถกระบะขนาดกลางเทท้าย

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : บริษัท ปตท. สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน)

ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : โรงเรียนทหารการสัตว์ กรมการสัตว์ทหารบก

(๔) ระบบไฟฟ้า ระบบสูบน้ำ และระบบอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์

- ระบบไฟฟ้าเซลล์แสงอาทิตย์บนหลังคาอาคารเรียนคอมพิวเตอร์
- ระบบไฟฟ้าเซลล์แสงอาทิตย์บนหลังคาโรงเรือนโคนม
- ระบบไฟฟ้าเซลล์แสงอาทิตย์บนหลังคาโรงงานผลิตน้ำนมพร้อมดื่ม
- ระบบไฟฟ้าเซลล์แสงอาทิตย์บนหลังคาอาคารโรงนอนนักเรียน
- ระบบสูบน้ำบาดาลด้วยเซลล์แสงอาทิตย์
- ระบบสูบน้ำหยดด้วยเซลล์แสงอาทิตย์
- ระบบสูบน้ำผิวดินด้วยเซลล์แสงอาทิตย์แบบเคลื่อนที่ได้
- ระบบอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์แบบเรือนกระจก

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : กองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน

ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : กองทัพบก สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

(๕) การก่อสร้างระบบเครือข่ายอ่างเก็บน้ำ (อ่างพวง) โดยการก่อสร้างระบบท่อส่งน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยปรือไปยังอ่างเก็บน้ำคลองโบด

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : กรมชลประทาน

ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : กรมชลประทาน

(๖) อาคารโรงสีข้าว และลานพื้นแข็งสำหรับตากข้าว

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : สโมสร ไลออนส์นาโกย่า นากามูระ ประเทศญี่ปุ่น และมูลนิธิวงษ์เจริญสิน

ข) งบประมาณที่ต้องการ : ๑,๘๐๐,๐๐๐ บาท

ค) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : โรงเรียนทหารการสัตว์ กรมการสัตว์ทหารบก

(๗) อาคารฝึกอบรม ๑ – ๔

- หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : โรงเรียนทหารการสัตว์ กรมการสัตว์ทหารบก

(๘) ห้องสุขาชายหญิง

- แหล่งที่มาของงบประมาณและหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดนครนายก

(๙) ปัจจัยในการผลิตพืช กิจกรรมการปลูกผัก (โตเร็ว) กิจกรรมการปลูกผักกางมุ้ง กิจกรรมการปลูกผักไร้ดิน และกิจกรรมการสาธิตแปลงไม้ผล

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : กรมส่งเสริมการเกษตร

ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : สำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายก กรมส่งเสริมการเกษตร

(๑๐) กิจกรรมการเกษตร

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : กรมส่งเสริมการเกษตร

ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : สำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายก กรมส่งเสริมการเกษตร

(๑๑) กิจกรรมด้านการอารักขาพืช

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : กรมส่งเสริมการเกษตร

ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านอารักขาพืช จังหวัดชลบุรี

(๑๒) กิจกรรมหม่อนผลสด

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ นครราชสีมา

ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : กรมหม่อนไหม

(๑๓) กิจกรรมทำแปลงสาธิตการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ข้าวหอมปทุมธานี)

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : กรมการข้าว

ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : ศูนย์วิจัยข้าวปทุมธานีและศูนย์วิจัยข้าวปราจีนบุรี

(๑๔) กิจกรรมการปรับปรุงดินและพัฒนาที่ดิน

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : กรมพัฒนาที่ดิน

ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : สถานีพัฒนาที่ดินนครนายก

(๑๕) โครงการเลี้ยงสัตว์ปีกและสัตว์เคี้ยวเอื้อง

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : กรมปศุสัตว์

ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดนครนายกและศูนย์วิจัยและพัฒนาสัตว์ปีกกบินทร์บุรี

(๑๖) กิจกรรมการประมงน้ำจืด

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : กรมประมง

ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : สำนักงานประมงจังหวัดนครนายก

(๑๗) โครงการก่อสร้างแก้มลิง

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : กรมชลประทาน

ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : กรมชลประทาน

(๑๘) กิจกรรมการปรับปรุงระบบท่อส่งน้ำ

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : กรมชลประทาน

ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : กรมชลประทาน

(๑๙) กิจกรรมองค์ความรู้บริหารจัดการกิจการโคนม

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย

ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย

(๒๐) กิจกรรมขยายพันธุ์พืช

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : กรมส่งเสริมการเกษตร

ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร จังหวัดฉะเชิงเทรา

(๒๑) กิจกรรมการสำรวจความต้องการใช้ไฟฟ้าและขนาดหม้อแปลงไฟฟ้า

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จังหวัดนครนายก

๕.๖.๒ โครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน ๕ หมู่บ้าน จังหวัดตาก และจังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑) ประวัติความเป็นมา

เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๔๓ เวลา ๒๑.๐๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานแนวทางในการเสริมสร้างความมั่นคงตามแนวชายแดนแก่ พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบก ในขณะนั้น ณ วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในเรื่องการรักษาความมั่นคงตามแนวชายแดนในพื้นที่ภาคเหนือ โดยมีพระราชดำริให้พิจารณาหาแนวทางในการดำเนินงานจัดตั้งหมู่บ้านในรูปแบบหมู่บ้านยามชายแดน ด้านทิศตะวันตกของจังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดตาก เพื่อพัฒนาราษฎร ในพื้นที่ให้เข้มแข็ง มีส่วนร่วมรักษาอธิปไตยของชาติอย่างมีระบบ และให้หาราษฎรชาวไทยภูเขาที่สมัครใจไปเป็นยามตามแนวชายแดน สรุปได้ดังนี้

(๑) การสร้างความมั่นคงตามแนวชายแดนต้องกระทำในลักษณะผสมผสานมีการเคลื่อนไหวควบคู่ไปกับการปฏิบัติการจิตวิทยาเพื่อสร้างความใกล้ชิด

(๒) จะต้องได้ข้อมูลพื้นที่ปฏิบัติการทั้งหมดรวมทั้งปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของราษฎร การปฏิบัติจะต้องร่วมกันทุกฝ่าย

(๓) พื้นที่เฝ้าระวัง ได้แก่ พื้นที่ตั้งแต่ช่องทางกิ่วผาวอก จังหวัดเชียงใหม่ จนถึงอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(๔) การดำเนินการมิใช่เป็นโครงการใหญ่แต่เป็นงานเล็ก ๆ เช่น การสร้างฝายกั้นน้ำและใช้ระบบการส่งน้ำด้วยท่อ

(๕) กลุ่มและสมาคมแม่บ้านควรเข้าไปมีบทบาทในการช่วยเหลือ

(๖) โครงการที่ประสบความสำเร็จในช่วงที่ผ่านมา คือ อ่างเก็บน้ำห้วยตึงเฒ่าตามโครงการหมู่บ้านตัวอย่างห้วยตึงเฒ่าอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

(๗) การดำเนินการต่อราษฎรในพื้นที่สูงสามารถประสานงาน หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ได้โดยตรงกองทัพบกได้มอบหมายให้ กองทัพภาคที่ ๓ ดำเนินการตามแนวทางพระราชทานข้างต้น โดยได้วิเคราะห์ข้อมูล และกำหนดหมู่บ้านเป้าหมายที่จะต้องดำเนินการโดยเร่งด่วนเป็นลำดับแรก จำนวน ๔๓ หมู่บ้าน อยู่ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดเชียงใหม่ โดยได้จัดตั้งชื่อว่า โครงการพัฒนาราษฎรชาวไทยภูเขาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และภายหลังจากนั้นได้ปรับเปลี่ยนชื่อโครงการเป็น “โครงการหมู่บ้านพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่ชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”

จากพระราชดำริดังกล่าวแล้วนั้น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงสืบสานพระราชปณิธาน โดยเมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๔๒ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร ณ บ้านรวมไทยพัฒนาที่ ๑ ตำบลรวมไทยพัฒนา อำเภอพบพระ จังหวัดตาก และได้มีพระราชเสาวนีย์กับ พลตรี ชัยยุทธ เทพยสุวรรณ ผู้บัญชาการกองพลทหารพัฒนาที่ ๓ ผู้อำนวยการศูนย์ประสานงานโครงการจัดตั้งที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินคีรีราษฎร์ อำเภอพบพระ จังหวัดตาก (ตำแหน่งและยศในขณะนั้น) ความว่า *"...ให้หาราษฎรชาวไทยภูเขาที่สมัครใจไปเป็นยามตามแนวชายแดนตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว..."* ซึ่งต่อมาเมื่อวันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๔๒ กองทัพบกได้รับสนองตามพระราชดำริ ดังนี้

(๑) ให้หมู่บ้านยามชายแดน เป็นหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นใหม่บนภูเขาเพราะชาวเขามีความคุ้นเคยกับการอยู่บนภูเขามากกว่าพื้นราบและเป็นพื้นที่ที่มีความปลอดภัยพอสมควร

(๒) พื้นที่จัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนเป็นพื้นที่ที่สามารถทำการเกษตรได้เหมือนดังดอยอ่างขาง มีแหล่งน้ำ มีพื้นที่เพียงพอสำหรับหมู่บ้านประมาณ ๔๐ – ๕๐ ครอบครัว

(๓) ให้ทหารช่วยฝึกอบรมระบบป้องกันภัย และฝึกการรายงานข่าว เพื่อให้ราษฎรได้ช่วยเป็นหูเป็นตาให้กับทางราชการ

(๔) มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ จะช่วยสนับสนุนอาชีพ และขอแรงงานทหารเข้าช่วยในการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

กองทัพบก ได้น้อมนำเอาแนวพระราชดำริดังกล่าว สู่ภาคปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรม และได้ประสานขอความร่วมมือจากทุกส่วนราชการ ในจังหวัดตากและจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อดำเนินการตามแนวทางที่ได้มีพระราชดำริ โดยเมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๔๒ ได้จัดตั้งจำนวน ๒ หมู่บ้าน และต่อมาได้เนินการจัดตั้งเพิ่มอีก ๓ หมู่บ้าน รวมเป็น ๕ หมู่บ้าน คือ

ก) บ้านมะโอโคะ ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

ข) บ้านปางคอง ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ค) บ้านอาโจ้ ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ง) บ้านแม่ส่วยอู ตำบลผาบ่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จ) บ้านดอยผักกูด ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๒) วัตถุประสงค์ของโครงการฯ

เพื่อดำเนินการจัดตั้งหมู่บ้านถาวรตามแนวชายแดน ด้านจังหวัดตากและจังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้มีสภาพเป็นหมู่บ้านที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยคัดเลือกราษฎรชาวไทยภูเขาที่มีความสมัครใจ ให้ย้ายถิ่นฐานมาอยู่อาศัยในหมู่บ้าน ซึ่งจะได้รับการฝึกอบรมการรักษาความปลอดภัยและการรายงานข้อมูลข่าวสารขั้นพื้นฐาน เพื่อทำหน้าที่เป็นยามชายแดน

๓) แนวทางดำเนินการ

(๑) จัดตั้งชุมชนให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม และส่งเสริมให้ราษฎรปลูกสร้างบ้านเรือนในลักษณะสันโดษ เรียบง่าย กระจายอยู่ตามพื้นที่ป่าธรรมชาติ ตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของชนเผ่า

(๒) ส่งเสริมให้ราษฎรมีการประกอบอาชีพ และรายได้เพียงพอต่อการบริโภคตลอดทั้งปี และดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(๓) ส่งเสริมให้จัดทำธนาคารอาหารชุมชน โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ราษฎรปลูกไม้ผลยืนต้น และพืชสมุนไพรเพื่อเป็นอาหารและยาในชีวิตประจำวัน ในพื้นที่โดยรอบบริเวณบ้าน

(๔) ราษฎรจะได้รับการฝึกอบรมและเรียนรู้ถึงการทำหน้าที่เป็นยามชายแดน ในการเฝ้าตรวจและแจ้งเตือนการรุกล้ำอธิปไตยของกองกำลังต่างชาติ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าต้นน้ำลำธาร

๔) ศาสตร์พระราชาในพื้นที่

การแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงตามแนวชายแดน ด้วยการให้ราษฎรชาวไทยภูเขาที่เข้ามาอาศัยในหมู่บ้านได้ทำหน้าที่เป็นยาม คอยเฝ้าแจ้งเตือนภัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงได้รับทราบการอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน การพัฒนาอาชีพให้มีรายได้อย่างเพียงพอ และการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของชนเผ่า

๕) ความสำเร็จของโครงการฯ

สามารถจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนได้ จำนวน ๕ หมู่บ้าน เพื่อเสริมสร้าง ป้องกัน และแก้ไขปัญหาความมั่นคงบริเวณชายแดน ในพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญ โดยพื้นที่และราษฎรได้รับการพัฒนาศักยภาพมีความพร้อมในการป้องกันตนเองและชุมชน สามารถเป็นแหล่งข่าวให้แก่ทางราชการ และทำหน้าที่เป็นยามคอยแจ้งเหตุแจ้งเตือนภัยให้กับหมู่บ้านตนเองและหมู่บ้านข้างเคียงได้อย่างถาวร

๖) ความต้องการของโครงการฯ

(๑) ต้องการให้การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ดำเนินการขยายเขตไฟฟ้ามายังหมู่บ้าน

(๒) ต้องการให้มีการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำสำหรับนำมาผลิตกระแสไฟฟ้า ในช่วงฤดูแล้ง

(๓) ปรับปรุงเส้นทางคมนาคมเข้าหมู่บ้าน

(๔) เพิ่มความจุของถังเก็บน้ำให้มีปริมาณที่เพียงพอต่อจำนวนประชากร

(๕) ติดตั้งเครื่องขยายสัญญานของระบบโทรศัพท์มือถือ เพื่อให้สามารถใช้การได้

(๖) แก้ไขปัญหาในด้านการประกอบอาชีพเสริม เพื่อให้มีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพและไม่ต้องเดินทางไปหางานทำในพื้นที่อื่น

(๗) มีความต้องการพลังงานทดแทนแบบเซลล์แสงอาทิตย์

(๘) ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรประจำถิ่น รวมทั้งจัดหาตลาดที่จะมารองรับ

(๙) ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ และการทำปศุสัตว์ในพื้นที่

๗) การให้การสนับสนุนโครงการฯ ของคณะกรรมการฯ

(๑) ระบบสายส่งไฟฟ้าจากบ้านกล้อทอ ถึงบ้านมะโอโคะ ระยะทาง ๗.๒ กิโลเมตร

ก) งบประมาณ จำนวน ๑๒.๕ ล้านบาท

ข) หน่วยงานรับผิดชอบ : การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

(๒) ระบบไฟฟ้าฟาร์มเซลล์แสงอาทิตย์ ผสมผสานกับระบบไฟฟ้าพลังน้ำ

ก) งบประมาณ จำนวน ๕,๘๙๒,๐๐๐ บาท

ข) หน่วยงานรับผิดชอบ : กองทัพบก สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

(๓) ภารกิจด้านป่าไม้ การขอใช้พื้นที่ของกรมป่าไม้ในการดำเนินงานของโครงการฯ

- หน่วยงานรับผิดชอบ : กรมป่าไม้

๕.๖.๓ ศูนย์การพัฒนาโนนดินแดงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดบุรีรัมย์

๑) ประวัติความเป็นมา

ในอดีตในพื้นที่ อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ประสบปัญหาด้านความมั่นคงในพื้นที่ ประชาชนมีการแตกแยกทางความคิดอย่างรุนแรง และมีการต่อสู้แย่งชิงด้วยอาวุธ ส่งผลให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก ทรัพย์สินถูกทำลายเสียหาย เกิดการละทิ้งถิ่นฐานที่ทำกิน ต้องอพยพหลบหนีภัยเข้ามาอาศัยความคุ้มครองจากเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงต้องจัดกำลังเข้าระงับยับยั้งสถานการณ์ความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่ดังกล่าว ความทราบถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จึงทรงมีพระราชดำริ เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๒๑ ให้ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองมะนาวที่บ้านโนนดินแดง เพื่อให้ราษฎรใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในการทำการเกษตรกรรมใกล้หมู่บ้าน ถือเป็นพื้นที่พัฒนาเสริมความมั่นคงพื้นที่แรกของภาคอีสานตอนล่าง ทรงแนะนำวิธีการพัฒนาแนวใหม่เป็นโครงการพัฒนาเบ็ดเสร็จผสมผสานสมบูรณ์แบบ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ทุกส่วนราชการในพื้นที่ระดมทรัพยากรเข้ามาในพื้นที่เป้าหมาย ภายใต้แผนงานเดียวกัน ซึ่งกองทัพภาคที่ ๒ ได้สนองพระราชกระแสรับสั่ง ด้วยการจัดทำโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงเฉพาะพื้นที่อำเภอละหานทรายขึ้น ตั้งแต่ปี ๒๕๒๓ โดยใช้การเมืองนำการทหาร จนสามารถยุติปัญหาในพื้นที่ได้อย่างสิ้นเชิงในปี ๒๕๒๖ และแนวทางพระราชดำรินี้ ได้เป็นต้นแบบของแผนยุทธศาสตร์พัฒนาที่ใช้ดำเนินการในพื้นที่ภาคอีสานตอนล่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้พระราชทานแนวทางไว้ ดังนี้

(๑) งานพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ได้มีกระแสรับสั่งให้ทำการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองมะนาวให้เสร็จสิ้นในปี ๒๕๒๒ ฝายทดน้ำห้อยหินที่บ้านโนนสมบูรณ์ อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา ก่อสร้างเขื่อนลำนางรอง ซึ่งแล้วเสร็จในปี ๒๕๒๔ และการก่อสร้างเขื่อนลำปะเทีย เขื่อนลำจังหันเขื่อนลำปลายมาศ นอกจากนั้นทรงมีพระราชดำริให้ทำการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กเพื่อช่วยเหลือราษฎร ในเขตหมู่บ้านต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ราษฎรมีน้ำบริโภคใช้สอยและใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร

(๒) การส่งเสริมและช่วยเหลือให้ราษฎรประกอบอาชีพหลายอย่างในเวลาเดียวกัน เพื่อเป็นการเพิ่มพูนรายได้

(๓) งานปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและการก่อสร้างสาธารณะประโยชน์

(๔) งานจัดตั้งหมู่บ้านและที่ทำกิน ทำการจัดตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน หมู่บ้านป่าไม้ ตามโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคง โดยรวบรวมราษฎรที่ได้รับผลกระทบและประสบภัยรวมทั้งหมู่บ้านที่กระจัดกระจายให้มาอยู่อาศัยรวมกันเป็นกลุ่มก้อน จนเกิดผลในการป้องกันตนเอง นอกจากนี้แล้วยังทำการจัดสรรที่ดิน โดยการกระจายสิทธิ ให้ราษฎรมีที่ทำกินเป็นของตนเอง จำนวน ๑๐,๐๐๐ ครอบครัวๆ ละ ๑๕ ไร่

(๕) งานพัฒนาจิตใจและปรับปรุงคุณภาพชีวิต ทำการพัฒนาร่างกายจิตใจ จัดระบบรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน โดยปรับปรุงแก้ไขปัญหาทั้งด้านการเกษตร การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข และการรักษาความปลอดภัย เป็นต้น

จากการพัฒนาพื้นที่ ได้สร้างปัจจัยขั้นพื้นฐานเพื่อช่วยเหลือราษฎรอย่างเพียงพอในขั้นต้นแต่เนื่องจากสภาพปัญหาจากการสิ้นเนื้อประดาตัวของราษฎรเมื่อครั้งประสบภัย ส่งผลให้ราษฎรยังไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ประกอบกับราษฎรในพื้นที่บริเวณชายแดนเหล่านี้ ขาดความรู้ในการประกอบอาชีพตามหลักวิชาการใหม่มาเป็นเวลานาน จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา โดยการช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่ต่อไปอีกระยะหนึ่ง เพื่อสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ อีกทั้งยังต้องมีการติดตามขยายผลการพัฒนาและการช่วยเหลือ

ราษฎร ในพื้นที่โครงการต่อไป จึงทำการจัดตั้งศูนย์กลางการพัฒนาขึ้นที่หมู่บ้านโนนดินแดง อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ (ปัจจุบันเป็นอำเภอโนนดินแดง) ให้เป็นแหล่งสาธิตการประกอบอาชีพ และเป็นแหล่งให้บริการทุกสาขา เพื่อช่วยเหลือราษฎรในระยะยาวต่อไป จึงเป็นจุดกำเนิดของ **"ศูนย์การพัฒนาโนนดินแดง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ"**

๒) วัตถุประสงค์ของโครงการ

เพื่อช่วยเหลือราษฎรในพื้นที่ที่ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาด้านความมั่นคง ภายใต้แผนงานอันเดียวกัน โดยมีเป้าหมายการพัฒนา ให้เป็นแหล่งสาธิตการประกอบอาชีพ และเป็นศูนย์กลางการบริการด้านการพัฒนา

๓) แนวทางดำเนินการ

(๑) จัดระบบและพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำและจัดระบบส่งน้ำ

(๒) จัดรูปที่ดินท้ายเขื่อนลำนางรองเป็นแปลงเกษตรปราณีต และจัดรูปแปลงนาท้ายอ่างเก็บน้ำคลองมะนาวเป็นแปลงเกษตรกึ่งปราณีต

(๓) จัดกิจกรรมส่งเสริมเพื่อความต่อเนื่องของโครงการ ตามที่ได้รับพระราชทานไว้

๔) ศาสตร์พระราชาในพื้นที่

การแก้ไขปัญหาความยากจน โดยการพัฒนาแหล่งน้ำให้สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมและพัฒนาอาชีพอื่น ๆ ได้ ซึ่งจะส่งผลในทางการแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงในพื้นที่ให้มีความสงบมากยิ่งขึ้น โดยใช้วิธีการเมืองนำการทหารและการทำงานภายใต้แผนงานเดียวกัน รวมทั้งพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางด้านการเกษตรทฤษฎีใหม่ ศูนย์การเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาเบ็ดเสร็จผสมผสานสมบูรณ์แบบ

๕) ความสำเร็จของโครงการ

สามารถช่วยเหลือราษฎรในพื้นที่ที่ได้รับความเดือนร้อนจากภัยสู้รบจนสามารถใช้ชีวิตได้อย่างสงบสุข มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นศูนย์กลางการบริการด้านการพัฒนาและช่วยเหลือ ราษฎรในพื้นที่ ได้เป็นอย่างดี รวมทั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งปัจจุบันประสบผลสำเร็จ ราษฎรในพื้นที่มีความเข้มแข็ง มีการรวมกลุ่มอาชีพชัดเจน ประกอบด้วย กลุ่มแปลงนาปราณีตกลุ่มแปลงผักและนาใหม่ กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และกลุ่มทอผ้า

๖) ความต้องการของโครงการ

(๑) การปรับปรุงอาคารสำนักงาน เนื่องจากปัจจุบัน ชุดปฏิบัติการศูนย์การพัฒนาโนนดินแดงได้ใช้อาคารขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนดินแดง เป็นสำนักงานในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีสภาพเก่าและเสื่อมโทรม จึงมีความต้องการอาคารสำนักงานที่เป็นสัดส่วน การจัดทำเป็นศูนย์การเรียนรู้ ถ่ายทอดให้กับสมาชิก และบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจ

(๒) อาคารอบรมและห้องน้ำ สำหรับสมาชิกและราษฎรในพื้นที่ใกล้เคียงที่มาเข้ารับการอบรม และศึกษาดูงาน แปลงสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ (แปลง ๑ ไร่ ๑ แสน) ศูนย์การพัฒนาโนนดินแดง งบประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ บาท

(๓) ระบบไฟฟ้าเซลล์แสงอาทิตย์ งบประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ บาท

(๔) ยานพาหนะ สำหรับติดตามการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มฯ

(๕) ถนนลาดยางในพื้นที่โครงการ ระยะทางประมาณ ๒,๐๐๐ เมตร กว้าง ๖ เมตร ในเส้นทางช่วงศาลาประชุมแปลงนา ถึงลานตากข้าวชุมชนหมู่ ๒, ๓, ๑๓ และศาลาแปลงนาประณีต

(๖) การต่อเติมศาลาประชุมที่ยังไม่แล้วเสร็จ และจัดหาไฟฟ้าพร้อมเครื่องขยายเสียง ห้องน้ำ เก้าอี้ และตาข่ายล้อมรอบศาลาเพื่อป้องกันไม่ให้สิ่งของสูญหาย

(๗) การซ่อมแซมปรับปรุงอาคารบานประตูเปิดน้ำเข้าคลองไส้ไก่ทุกสาย และคลองปูนคอนกรีตชำรุด

(๘) การทำถนนลูกรังเข้าแปลงนาทุกซอย

(๙) การฝึกอบรมศาสตร์พระราชาให้แก่สมาชิกแปลงนาปราณีต เพราะปัจจุบันมีลูกหลานเข้ามาทำการเกษตรแทนพ่อแม่ ขาดการอบรมปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของแปลงนาปราณีต

(๑๐) การก่อสร้างลานตากข้าวบนคู ต่อจากลานตากของชุมชนของหมู่ ๒, ๓, ๑๓ บนเนื้อที่ ๓ ไร่ และอาคารเก็บผลผลิตหรือเมล็ดพันธุ์พร้อมปุ๋ย

(๑๑) รถเกี่ยวข้าว ๑ คัน

(๑๒) อุปกรณ์ทางการเกษตรแบบปลอดสารเคมีสำหรับปลูกผักกางมุ้งไว้เพื่อเป็นตัวอย่าง

(๑๓) การก่อสร้างศาลาอาคารการเรียนรู้ หรือจัดนิทรรศการดูงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในแปลงนาปราณีต

(๑๔) การปรับปรุงศาลาแปลงนาปราณีต เพื่อใช้เป็นสถานที่รับเสด็จ

๗) การให้การสนับสนุนโครงการของคณะกรรมการ

(๑) การส่งเสริมการประกอบอาชีพการเกษตร

- หน่วยงานที่รับผิดชอบ : กรมส่งเสริมการเกษตร

(๒) การส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์

- หน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินงาน : กรมปศุสัตว์ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดบุรีรัมย์

(๓) ระบบไฟฟ้าเซลล์แสงอาทิตย์บนหลังคาอาคารศูนย์ประสานงานโนนดินแดง (อาคารใหม่)

(ก) งบประมาณที่ต้องการ : ๑,๖๕๐,๐๐๐ บาท

(ข) แหล่งที่มาของงบประมาณ : กองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน

(ค) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : กองทัพบก สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

๕.๖.๔ โครงการหมู่บ้านปศุสัตว์ – เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส

๑) ประวัติความเป็นมา

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำริให้จัดตั้งหมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะขึ้น ในปี ๒๕๒๖ และให้เป็นศูนย์สาขาที่ ๓ ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อเป็นพื้นที่ดำเนินการสาธิตการใช้ประโยชน์ดินเปรี้ยวจัดของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ และเป็นหมู่บ้านตัวอย่างในการพัฒนาอาชีพด้านการปศุสัตว์และการเกษตร ซึ่งมีพื้นที่จำนวน ๑,๕๐๐ ไร่ ใช้เป็นที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินของอาสาสมัครที่ปลดประจำการ และเกษตรกรยากจนไม่มีที่ดินทำกิน โดยได้จัดสรรให้กับสมาชิกครอบครัวละ ๑๕ ไร่ เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและทำการเกษตรครอบครัวละ ๓ ไร่ ส่วนอีก ๑๒ ไร่ ไม่เป็นกรรมสิทธิ์ของครอบครัว แต่ใช้เป็นพื้นที่ส่วนรวมของหมู่บ้าน เพื่อปรับปรุงพื้นที่ให้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ของสมาชิก ปัจจุบันมีสมาชิก ๔๔ ครัวเรือน ซึ่งสมาชิกแต่ละครอบครัวมีรายได้หลักจากการเลี้ยงสัตว์และทำการเกษตร และจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในหมู่บ้านเพื่อเป็นรายได้เสริมในครัวเรือน

เมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๒๗ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนิน ณ หมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะ ทรงมีพระราชดำริกับผู้ที่มาฝ่าทูลละอองธุลีพระบาท ความว่า *“...ในระยะแรกต้องเร่งปรับปรุงพื้นที่เลี้ยงปศุสัตว์รวมของหมู่บ้านให้เป็นทุ่งหญ้าเสียก่อน โดยปลูกหญ้าพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพดินพรุ และมีคุณค่าทางอาหารพอ เนื่องจาก โค กระบือ ไม่กินหญ้าพื้นเมืองที่ขึ้นในดินพรุ ทั้งนี้เพื่อเตรียมไว้สำหรับใช้เลี้ยงโคที่โครงการจัดหาไว้ให้สมาชิก แล้วในระหว่างนั้นต้องส่งเสริมให้สมาชิกเลี้ยงเป็ดเป็นอาชีพไปก่อน ในขณะเดียวกันทางศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ก็น่าจะขุดบ่อเป็นแนวขนานกับคลองมูโนะ เพื่อทดลองปลูกบัวสำหรับเก็บดอก และเมล็ดไปจำหน่าย ตลอดจนทดลองเลี้ยงปลาน้ำจืดพันธุ์พื้นเมืองที่สามารถทนสภาพความเป็นกรดในน้ำได้ ซึ่งอาจจะเป็นปลาสำหรับบริโภคหรือปลาประเภทสวยงามก็ได้ หากน้ำในบ่อดังกล่าวมีอัตราความเป็นกรดมากเกินไปก็ควรทดลองกรรมวิธีถ่ายน้ำเพื่อล้างความเปรี้ยวโดยสูบน้ำทิ้งอีกทางหนึ่งแล้วผันน้ำจืดจากคลองมูโนะเข้ามาทดแทนในบ่อที่ไม่ให้ผสมกับน้ำจืดในคลองมูโนะ...”* (สำนักราชเลขาธิการ, ๒๕๒๗)

เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๓๗ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ ทอดพระเนตรพื้นที่หมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๓๘ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ ทอดพระเนตรพื้นที่หมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๓๙ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ ไปยังหมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทรงมีพระราชดำริกับผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนา พิกุลทองฯ, ผู้แทนกรมวิชาการเกษตร และเจ้าหน้าที่โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ความว่า *“...ดอกดาหลาเป็นดอกไม้ที่มีความสวยงามให้การศึกษารวบรวมและขยายพันธุ์ดาหลา...”* (ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ, ๒๕๓๙)

เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๔๐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ ปฏิบัติพระราช-กรณียกิจที่แปลงศึกษาและขยายพันธุ์ดาหลา หมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริมีพระราชดำริกับนายชัยวัฒน์ สิทธิบุศย์ ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ และนายชัยโรจน์ ธรรมรัตน์ ผู้อำนวยการศูนย์ทดลองยางนราธิวาส ความว่า *“...ให้ศึกษาปรับปรุงพันธุ์ดาหลาต่อไป และพยายามขยายพันธุ์ดาหลาขาวให้มากขึ้น...”* (ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง, ๒๕๔๐)

เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๔๑ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ ไปยังหมู่บ้าน ปศุสัตว์-เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อทรงติดตามการดำเนินงานและพระราชทานพันธุ์ไก่แก่เกษตรกร

เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๔๒ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ ไปยังหมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทรงมีพระราชดำริกับนายประชา เตรัตน์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาส นายชัยวัฒน์ สิทธิบุศย์ นายชัยโรจน์ ธรรมรัตน์ ทรงชมเชยนายบุญมี วงศ์เขื่อนแก้ว สมาชิกหมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีความขยันขันแข็งสามารถพัฒนาพื้นที่ดินเปรี้ยวให้ใช้ประโยชน์ทำเกษตรผสมผสานได้เป็นอย่างดี และทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ช่วยปรับปรุงพื้นที่ จัดการดินและน้ำให้สมาชิกใช้ประโยชน์ต่อไป *“...ให้ช่วยปรับปรุงพื้นที่สาธารณะหมู่บ้านปศุสัตว์- เกษตรมูโนะ โดยการจัดการดินและน้ำให้มีสมาชิกใช้ประโยชน์ในการทำนาต่อไป และขอให้ใช้บ้านนายบุญมี วงศ์เขื่อนแก้ว สมาชิกโครงการหมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะ เป็นจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรผสมผสาน โดยให้เกษตรกรจากที่อื่นมาดู เช่น บ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านท่านหญิงฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดอื่น ๆ...”* (สำนักงาน กปร., ๒๕๔๒)

เมื่อวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๔๓ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จฯ ไปยังหมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทรงมีพระราชดำริกับท่านผู้หญิงจรุงจิตต์ ทีขะระ ความว่า *“...ให้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ เช่น แกลดิโอลัสพีค็อก...”*

เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๔๔ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ ไปยังแปลงนาปลาสลิด หมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทรงมีพระราชเสาวนีย์กับ ดร.จรัลธาดา กรรณสูต ผู้เชี่ยวชาญกรมประมง ความว่า *“...ให้ดำเนินการต่อไป โดยให้จ้างงานราษฎรเข้ามาทำการเลี้ยงปลาและทำนา...”*

เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๔๗ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จฯ ไปยังโครงการหมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อทรงเยี่ยมราษฎร และทอดพระเนตรผลงานศิลปาชีพของสมาชิกในหมู่บ้าน

เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปยังโครงการหมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อติดตามการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และทอดพระเนตรงานของกลุ่มศิลปาชีพพิเศษ

เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๑ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปยังโครงการหมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทรงติดตามการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และทอดพระเนตรศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีชาวบ้านตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง บ้านนางจำปี วงศ์เขื่อนแก้ว สมาชิกหมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๕๔ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ติดตามความก้าวหน้าผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และมีพระราชดำริกับผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ความว่า *“...การจัดสร้างพิพิธภัณฑ์โรงสีข้าวพิกุลทอง ตำบลเกาะสะท้อน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ให้พิจารณาดำเนินการปรับปรุงและรวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้ โดยดำเนินการอย่างประหยัด...”*

๒) วัตถุประสงค์ของโครงการฯ

(๑) เพื่อจัดหาที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้กับราษฎรที่ประสบปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน โดยมีอาชีพหลักในด้านปศุสัตว์และอาชีพรองในด้านการเกษตร

(๒) เพื่อให้ส่วนราชการต่าง ๆ ได้ร่วมกันให้คำแนะนำ และสนับสนุนสมาชิกของโครงการในการพัฒนาพื้นที่ให้สมาชิกใช้ประโยชน์และสร้างรายได้เลี้ยงครอบครัว

(๓) เพื่อเป็นตัวอย่างในการปรับปรุงพื้นที่เพื่อการเกษตรและทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ดินเปรี้ยว

(๔) เพื่อเป็นการปรับปรุงดินที่มีสภาพเป็นกรดให้มีคุณภาพดี โดยใช้น้ำจืดชะล้างดินเพื่อให้ทำการเกษตรได้

(๕) เพื่อปรับปรุงคุณภาพน้ำในพื้นที่โครงการ โดยระบายน้ำเปรี้ยวออก และนำน้ำจืดเข้าไปแทนที่ เพื่อให้สามารถเลี้ยงปลาและทำการเกษตรได้

๓) การดำเนินงานโครงการที่สำคัญ

ได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มอาชีพและกิจกรรมเสริมของสมาชิกจำนวนรวม ๙ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเลี้ยงโค กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มทำนา กลุ่มทอผ้ากลุ่มแกะสลักไม้และเขียนลาย กลุ่มหญ้าแฝก และกลุ่มปักผ้า โดยสมาชิกมีรายได้เฉลี่ยครอบครัวละ ๔๐,๐๐๐ – ๘๐,๐๐๐ บาทต่อปี

๔) ศาสตร์พระราชาในพื้นที่

การแก้ไขปัญหาดินที่มีสภาพเป็นกรด ด้วยการใช้น้ำจืดชะล้าง และนำที่ดินที่มีคุณภาพดีแล้วมาบริหารจัดการให้ราษฎรได้ทำกินแบบองค์รวม การบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ การเกษตรทฤษฎีใหม่ และการเกษตรแบบผสมผสาน

๕) ความสำเร็จของโครงการ

สามารถแก้ไขปัญหาสภาพปัญหาดิน และจัดหาที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้กับราษฎรที่ประสบปัญหา ได้มีอาชีพหลักในด้านปศุสัตว์และอาชีพรองในด้านการเกษตร สามารถให้คำแนะนำและสนับสนุนสมาชิกของโครงการในการพัฒนาพื้นที่ให้ใช้ประโยชน์และหารายได้เลี้ยงครอบครัว สามารถเป็นตัวอย่างในการปรับปรุงพื้นที่เพื่อการเกษตรและทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ดินเปรี้ยว และสามารถปรับปรุงดินที่มีสภาพเป็นกรดให้มีคุณภาพดี โดยใช้น้ำจืดชะล้างดินเพื่อให้ทำการเกษตรได้

๖) ความต้องการของโครงการ

(๑) โครงการสถานีสูบน้ำ แก้ปัญหาเรื่องน้ำใช้เพื่อการเกษตรและแก้ปัญหาน้ำท่วม แผนงานปี ๒๕๖๑ – ๒๕๖๒ โดยขอรับการสนับสนุนงบประมาณ ๒๕ ล้านบาท จากจังหวัดนราธิวาส (รอการอนุมัติงบประมาณ)

(๒) โครงการปรับปรุงคันกั้นน้ำรอบหมู่บ้านปศุสัตว์–เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วมโดยเฉพาะ แผนงาน พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๒ งบประมาณ ๒๕ ล้านบาท โดยขอรับการสนับสนุนจากจังหวัดนราธิวาส (รอการอนุมัติงบประมาณ)

(๓) โครงการปรับปรุงระบบส่งน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาในเรื่องการระบายน้ำภายในหมู่บ้าน งบประมาณ ๔ ล้านบาท โดยขอรับการสนับสนุนจากจังหวัดนราธิวาส (รอการอนุมัติงบประมาณ)

(๔) โครงการก่อสร้างถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาดกว้าง ๕ เมตร สูงจากระดับเดิม ๕๐ เซนติเมตร ภายในหมู่บ้าน งบประมาณ ๑๓,๕๐๐,๐๐๐ บาท

(๕) โครงการซ่อมแซมและปรับปรุงอาคารโรงทอผ้า งบประมาณ ๒,๕๐๐,๐๐๐ บาท

(๖) โครงการจัดหาอุปกรณ์โรงทอผ้าแบบกี่กระทบ จำนวน ๑๙ ตัว งบประมาณ ๑๐๕,๐๐๐ บาท

(๗) โครงการปรับปรุงศาลาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

(๘) โครงการปรับปรุงอาคารที่ทำงานชุดประสานงานโครงการหมู่บ้านปศุสัตว์–เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

(๙) การก่อสร้างศาลาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

(๑๐) การปรับปรุงอาคารเรียนเด็กเล็กหลังเก่าให้เป็นอาคารพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ของท้องถิ่น

๗) การให้การสนับสนุนโครงการฯ ของคณะกรรมการ

(๑) การส่งเสริมการประกอบอาชีพการเกษตร

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : อยู่ระหว่างพิจารณา

ข) หน่วยงานที่รับผิดชอบ : กรมส่งเสริมการเกษตร

(๒) ระบบไฟฟ้าเซลล์แสงอาทิตย์บนหลังคาอาคารศูนย์ประสานงาน

(ก) งบประมาณที่ต้องการ : ๑,๖๕๐,๐๐๐ บาท

(ข) แหล่งที่มาของงบประมาณ : กองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน

(ค) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : กองทัพบก สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน พัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

(๓) อุปกรณ์ฟักไข่ไก่พลังงานแสงอาทิตย์

(ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : กองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน

(ข) หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ : กองทัพบก สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

(๔) การพัฒนาอาชีพด้านการเกษตรในโครงการหมู่บ้านปศุสัตว์–เกษตรมูโนะ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ก) แหล่งที่มาของงบประมาณ : อยู่ระหว่างพิจารณา

ข) หน่วยงานที่รับผิดชอบ : ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดนราธิวาส, สำนักงานประมงจังหวัดนราธิวาส, ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดนราธิวาส, สำนักงานเกษตรจังหวัดนราธิวาส, ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรนราธิวาส และศูนย์วิจัยและพัฒนาอาหารสัตว์นราธิวาส

๕.๖.๕ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั้ง ๖ ศูนย์ ตั้งอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ที่จะนำไปส่งเสริมให้เกษตรกรนำไปใช้ในการประกอบอาชีพในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการเกษตร อย่างไรก็ตามแต่ละศูนย์จะทำการศึกษาเน้นหนักแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิสังคมที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ นั้นตั้งอยู่ โดยรายละเอียดดังนี้

๑) ประวัติความเป็นมา

ใน พ.ศ. ๒๕๒๒ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำริให้จัดสร้างอ่างเก็บน้ำใกล้บ้าน ที่ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส และดำเนินการสร้างแล้วเสร็จเมื่อปี ๒๕๒๖ โดยมีขนาดความจุ ๒,๗๓๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร และสร้างอ่างเก็บน้ำเขาสำนัก ขนาดความจุ ๑๔๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร เพื่อรองรับการก่อตั้ง **“ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”** ภายหลังจากนั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ มีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ความว่า *“...ด้วยพื้นที่จำนวนมากในจังหวัดนราธิวาสเป็นที่ลุ่มต่ำ มีน้ำขังตลอดปี ดินมีคุณภาพต่ำ ซึ่งพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๓ แสนไร่ เกษตรกรจำนวนมากไม่มีที่ทำกิน แม้เมื่อระบายน้ำออกจากพื้นที่หมดแล้วยังยากที่จะให้ประโยชน์ทางการเกษตรให้ได้ผล ทั้งนี้ เนื่องจากดินมีสารประกอบไพไรท์ ทำให้เกิดกรดกำมะถัน เมื่อดินแห้งทำให้ดินเปรี้ยว ควรปรับปรุงดินให้ดีขึ้น ดังนั้น เห็นสมควรที่จะมีการปรับปรุงพัฒนา โดยให้มีหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาดำเนินการศึกษาและพัฒนาพื้นที่พรุร่วมกันแบบผสมผสานและนำผลสำเร็จของโครงการไปเป็นแบบอย่างในการที่จะพัฒนาพื้นที่ดินพรุในโอกาสต่อไป...”*

ในระหว่างวันที่ ๑๘ สิงหาคม – ๓ ตุลาคม ๒๕๒๔ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานประทับแรม ณ พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ ทรงเยี่ยมราษฎรในหลายพื้นที่ของจังหวัดนราธิวาส ทรงทราบถึงปัญหาและความทุกข์ยากของราษฎรอันเนื่องมาจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่พรุสภาพดินเป็นดินเปรี้ยวจัด ไม่สามารถปลูกพืชได้

ดังนั้น คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) จึงได้มีมติอนุมัติหลักการให้จัดตั้ง "ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ" ในพื้นที่ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส ห่างจากตัวเมืองนราธิวาส ๗ กิโลเมตร มีเนื้อที่ ๑,๗๔๐ ไร่ เมื่อวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๒๕ ซึ่งสอดคล้องกับเอกสารบันทึกที่พระราชทานแก่สำนักงาน กปร. มีความตอนหนึ่งว่า *“...เดือนมกราคม ๒๕๒๕ เริ่มดำเนินการตั้ง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง” และสร้างอ่างเก็บน้ำ “ใกล้บ้าน” สร้างเสร็จ ๒๕๒๖ (ความจุ ๒,๒๕๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร)...”*

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ยังได้พระราชทานพระราชดำริ เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๒๖ ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ความว่า *"...ศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่มีอยู่ในจังหวัดนราธิวาสนี้ ก็เป็นศูนย์ศึกษาที่เน้นหนักไปในทางค้นคว้าวิจัย และบริการในชีวิตความเป็นอยู่แบบที่เป็นอยู่ในภาคใต้ หนักในทางดินที่เป็นพรุ ซึ่งเป็นปัญหามากเพราะยังไม่ได้ศึกษาพอและเกี่ยวข้องกับกรมกองหลายกรมกอง ซึ่งอาจจะยัง ไม่ปรองดองกันคือไม่เข้าใจ ก็มาวิจัยพร้อมกันที่เดียวกันก็จะได้มีความเข้าใจกันได้..."*

๒) วัตถุประสงค์ของโครงการ

(๑) สนองพระราชดำริที่พระราชทานให้ไว้ในการดำเนินงานศึกษาและพัฒนาให้ครบถ้วนและถูกต้องโดยการปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาในเชิงคุณภาพให้มากยิ่งขึ้น

(๒) แก้ไขปัญหาความยากจนและผลกระทบที่เกิดจากสภาวะเศรษฐกิจถดถอยของประชาชนในกลุ่มเป้าหมาย ให้เพิ่มขีดความสามารถและโอกาสในการพึ่งตนเองพร้อมไปกับการยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิต

(๓) ให้ความสำคัญกับการดำเนินงานขยายผลด้วยมาตรการต่าง ๆ เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะการขยายผลในรูปแบบการท่องเที่ยวในเชิงศึกษาและพัฒนา และการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านเศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม

(๔) ปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการดำเนินงาน โดยยึดหลักการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและการปฏิบัติตนตามรอยพระยุคลบาทเป็นแนวทางดำเนินงาน

๓) กิจกรรมของโครงการ

(๑) พื้นที่ดอน เนื้อที่ ๒๐๒ ไร่ เป็นที่ตั้งอาคารสำนักงาน โรงงานสกัดน้ำมันและแปรรูปน้ำมันปาล์ม งานป่าไม้ งานปศุสัตว์ งานวิชาการเกษตร งานควบคุมโรคติดต่อ งานอุตสาหกรรมกระจูด และเส้นใยพืชอาคารฝึกอบรม และที่พัก

(๒) พื้นที่ลุ่ม เนื้อที่ ๓๐๘ ไร่ เป็นพื้นที่พรุสำหรับศึกษา ทดลอง วิจัยหาแนวทางการปรับปรุงดิน อาทิ โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ โครงการแกล้งดิน การปรับปรุงดินเพื่อปลูกข้าว การปลูกปาล์มน้ำมัน การเลี้ยงปลาในพื้นที่ดินเปรี้ยว สวน ๕๐ ปีครองราชย์ รวบรวมพันธุ์ปาล์ม สวน ๗๒ พรรษา รวบรวมพันธุ์ไม้หายากสวนสมุนไพร และงานทดลองอื่น ๆ

(๓) พื้นที่อ่างเก็บน้ำใกล้บ้าน เนื้อที่ ๑,๐๓๐ ไร่ ตั้งอยู่ตอนใต้ของศูนย์ฯ ขนาดความจุ ๒ ล้านลูกบาศก์เมตร เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรของศูนย์ฯ และพื้นที่ของเกษตรกรใกล้เคียง

(๔) พื้นที่สวนยางเขาสำนัก เนื้อที่ ๒๐๐ ไร่ เป็นที่ดอนเชิงเขาปลูกยางพารา และการผลิตยางแผ่นแบบครบวงจร สาธิตการปลูกพืชแซมในสวนยาง

๔) การดำเนินงานในโครงการที่สำคัญ

(๑) ด้านการศึกษา ทดลอง วิจัย ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ได้ดำเนินการศึกษา ทดลอง วิจัย (ข้อมูล ณ เดือนกันยายน ๒๕๕๙) ทั้งหมดจำนวน ๓๐๖ เรื่อง ซึ่งดำเนินการสิ้นสุดแล้ว จำนวน ๒๗๙ เรื่อง และยังอยู่ระหว่างการศึกษา ทดลอง วิจัย จำนวน ๒๗ เรื่อง แบ่งเป็นงานต่าง ๆ ดังนี้ งานพัฒนาที่ดิน ๑๒๐ เรื่อง งานวิชาการเกษตร ๔๐ เรื่อง งานป่าไม้ ๕๒ เรื่อง งานปศุสัตว์ ๕๐ เรื่อง งานประมง ๑๔ เรื่องงานควบคุมปราบปรามโรคติดต่อ ๑๕ เรื่อง งานชลประทาน ๒ เรื่อง งานส่งเสริมอุตสาหกรรม ๑ เรื่อง และงานวิจัยอื่น ๆ ๑๒ เรื่อง โดยมีผลงานที่สำคัญ ได้แก่

ก) โครงการแกล้งดิน เป็นแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการเร่งดินให้เป็นกรดจัดรุนแรงที่สุด โดยการทำให้ดินแห้งและเปียกสลับกัน แล้วศึกษาวิธีการปรับปรุงดินโดยการใช้น้ำล้างดิน การใช้หินปูนฝุ่นและใช้ทั้งสองวิธีควบคู่กันไป สามารถปรับปรุงดินเพื่อปลูกพืชในดินเปรี้ยวจัดไว้ จึงได้จัดทำตำรา “คู่มือปรับปรุงดินเปรี้ยวจัด” และใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาพื้นที่ดินเปรี้ยวจัดทั่วประเทศ

ข) พันธุ์ข้าวทนเปรี้ยว จากพันธุ์ข้าวมากกว่า ๑,๐๐๐ สายพันธุ์นำมาศึกษาคัดเลือกพันธุ์ ได้พันธุ์ข้าวทนดินเปรี้ยว ๑๐ สายพันธุ์ ได้แก่ ลูกแดง อัลซัมดูลละห์ ข้าวเขียว ดอนทราย รวงยาว ข้าวขาว ช่อจำปา ช้องนาง ขาวน้อย และสี่รวง

ค) เกษตรทฤษฎีใหม่ โดยยึดหลักบริหารจัดการดินและน้ำ เพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็ก และรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดให้เกษตรกรสามารถดำรงชีวิตแบบพออยู่พอกินและรู้จักพอเพียงโดยไม่เดือดร้อน ซึ่งได้แบ่งการใช้พื้นที่โดยปรับสัดส่วนให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศของภาคใต้ คือ ๑๐-๒๐-๓๐-๔๐ กล่าวคือ ๑๐% เป็นที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ ๒๐% เป็นแหล่งน้ำ ๓๐% เป็นนาข้าว และ ๔๐% เป็นพืชไร่พืชส่วน และทำการปรับปรุงสภาพความเป็นกรดของดินด้วยหินปูนฝุ่น

ง) การปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่พรุ การทดลองปลูกปาล์มน้ำมันในดินอินทรีย์ พบว่าปาล์มน้ำมัน สามารถขึ้นได้ดีในพื้นที่พรุ ทนสภาวะแห้งแล้งและน้ำท่วมได้ดีกว่าพืชชนิดอื่น ให้ผลผลิตค่อนข้างสูง

จ) โรงงานสกัดและแปรรูปน้ำมันปาล์ม โรงงานสกัดและแปรรูปน้ำมันปาล์ม ในช่วงแรกใช้วิธีทอดผลปาล์มในกระทะ ใช้เครื่องหีบแรงคน ต่อมาพัฒนาเครื่องแยกผลปาล์มจากทะลายและการทอดผลปาล์มภายใต้ระบบสุญญากาศ ในกระบวนการผลิตไม่มีน้ำเสีย รวมทั้งมีการผลิตน้ำมันไบโอดีเซล

ฉ) การปลูกพืชแซมยาง ปลูกระกำร่วมกับยางพารา เพื่อใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างระหว่างแถวยาง เพิ่มรายได้ให้เกษตรกรชาวสวนยางพารา โดยปลูกระกำหวาน เมื่อปลูกยางแล้ว ๔ ปี สามารถปลูกเป็นพืชร่วมกับยางได้ดี ให้ผลผลิตเมื่ออายุ ๔-๕ ปี ระกำหวานอายุ ๑๐ ปี ขึ้นไป ให้ผลผลิตเฉลี่ยกอละ ๑๐ กิโลกรัม เสริมรายได้ให้เกษตรกร ๕,๘๐๐ บาท ต่อไร่ต่อปี

ช) การใช้ประโยชน์ไม้เสม็ดขาว ไม้เสม็ดขาวเป็นพันธุ์ไม้ที่มีลักษณะพิเศษ กล่าวคือสามารถเจริญเติบโตในพื้นที่พรุได้ดีมาก เป็นไม้ที่สามารถนำส่วนต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ลำต้น ใช้ในงานก่อสร้างและเฟอร์นิเจอร์ ใบนำมากลั่นให้น้ำมันเขียว

(๒) การพัฒนาพื้นที่พรุ การแบ่งเขตการใช้พื้นที่พรุ จัดแบ่งเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่พรุตามสภาพการใช้ที่ดิน และศักยภาพของพื้นที่ออกเป็น ๓ ส่วน คือ เขตสงวน เขตอนุรักษ์ และเขตพัฒนา โดยเขตสงวนและเขตอนุรักษ์อยู่ในความรับผิดชอบของงานป่าไม้ที่จะต้องอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าพรุ ส่วนเขตพัฒนา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ได้มีพระราชกฤษฎีกาประกาศเป็นเขตนิคมสหกรณ์บาเจาะและนิคมสหกรณ์ปิเหล็ง เป็นพื้นที่เป้าหมายที่จะนำผลการศึกษาวิจัยไปถ่ายทอด เพื่อพัฒนาด้านการเกษตรต่อไป

(๓) การพัฒนาหมู่บ้านรอบศูนย์ฯ ทั้งหมด ๑๓ หมู่บ้าน จำนวนประชากรทั้งสิ้น ๑๑๔,๒๕๘ คน ๑,๗๘๒ ครัวเรือน พื้นที่ทั้งหมด ๒๘,๗๙๕ ไร่ ราษฎรมีการประกอบอาชีพที่หลากหลายทั้งทำนา ปลูกไม้ผล ปลูกมะพร้าว ปลูกพืชไร่ พืชผัก เลี้ยงปลา และอาชีพหัตถกรรม

(๔) การพัฒนาศูนย์สาขา มีจำนวน ๕ ศูนย์ ประกอบด้วย

ก) ศูนย์สาขาที่ ๑ โครงการสวนยางพระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ ดำเนินการปลูกยางพาราพันธุ์ต่าง ๆ และปลูกพืชแซมในสวนยางพื้นที่ ๑๕.๘ ไร่

ข) ศูนย์สาขาที่ ๒ โครงการพัฒนาหมู่บ้านปีแนมูดอ ดำเนินการปรับปรุงพื้นที่และปลูกพืชชนิดต่าง ๆ พื้นที่ ๑๓๕ ไร่

ค) ศูนย์สาขาที่ ๓ โครงการหมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดำเนินการส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงปลาในบ่อและร่องสวน ส่งเสริมการทำปศุสัตว์ และการปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ในพื้นที่ดินเปรี้ยว พื้นที่ ๑,๕๐๐ ไร่

ง) ศูนย์สาขาที่ ๔ โครงการพัฒนาหมู่บ้านโคกอิฐ-โคกใน บ้านยูโย พื้นที่ ๓๐,๐๖๕ ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่แห่งแรกที่นำผลการศึกษาจากโครงการแกล้งดินไปขยายผลการพัฒนา จากพื้นที่ที่มีปัญหาซึ่งแต่เดิมทำนาไม่ได้ผลเลย จนเกษตรกรสามารถปลูกข้าวได้ผลผลิต ๔๐ – ๕๐ ถัง/ไร่

จ) ศูนย์สาขาที่ ๕ โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช

(๕) การพัฒนาพื้นที่อื่น ๆ ได้มีพระราชดำริให้ดำเนินการพัฒนาในพื้นที่อื่นๆ ได้แก่ พรุแฆแฆ จังหวัดปัตตานี โดยเข้าไปส่งเสริมให้มีการทำนาและปลูกพืชผักในพื้นที่ขอบพรุ บ้านตอหลัง-บ้านทรายขาว โดยพัฒนาพื้นที่ดินเปรี้ยวจัดให้เกษตรกรทำนาได้ผลผลิตเฉลี่ย ๕๐-๖๐ ถัง/ไร่ และ การปลูกพืชผักพืชไร่ การปลูกไม้ผล และการเลี้ยงสัตว์ การฟื้นฟูและพัฒนาการเกษตรในเขตลุ่มน้ำบางนรา โดยปรับปรุงดิน สนับสนุนปัจจัยการผลิตบางส่วนในลักษณะกองทุนหมุนเวียนเกษตรกรในเขต ๓ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนราธิวาส อำเภอตากใบ และอำเภอเจาะไอร้อง และสนับสนุนการถ่ายทอดความรู้ด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำให้แก่เกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส จำนวน ๑๐๐ ราย

(๖) โครงการฟาร์มตัวอย่างในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เพื่อเป็นแหล่งสร้างงานให้กับราษฎรในพื้นที่ ผลิตอาหารของราษฎรในจังหวัดนราธิวาส ศึกษาและพัฒนาอาชีพทางการเกษตรของผู้ทำงานโครงการ ฝึกอบรม สาธิตและให้ความรู้แก่ราษฎรในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร ซึ่งมีทั้งสิ้น ๗ แห่งในอำเภอเมืองนราธิวาส อำเภอระแงะ อำเภอสุไหงปาดี อำเภอรือเสาะ และอำเภอเจาะไอร้องจังหวัดนราธิวาส

๕.๖.๖ โครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี

๑) ประวัติความเป็นมา

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมโครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ ได้มีพระราชดำริกับนายสนาน ริมวานิช อธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน ในขณะนั้น สรุปได้ดังนี้ ให้ดำเนินการศึกษาหาวิธีการปรับปรุงดินที่เสื่อมโทรม ให้สามารถใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกได้ทดสอบวางแผนและจัดระบบการปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ โดยดำเนินการในลักษณะเป็นศูนย์สาขาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี

๒) วัตถุประสงค์ของโครงการ

(๑) เป็นศูนย์ศึกษาวิจัยและสาธิตทดสอบวิธีการฟื้นฟูปรับปรุงดินเสื่อมโทรมให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นรูปแบบและส่งเสริมอาชีพเกษตรกรที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่โครงการ ได้เรียนรู้วิธีการจัดการดิน น้ำ และพืชอย่างถูกต้อง มีความยั่งยืน ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

(๒) เพื่อฟื้นฟูพื้นที่โครงการ ซึ่งมีสภาพเสื่อมโทรมให้กลับสมบูรณ์ สามารถใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้

(๓) เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ ให้คงความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติอย่างยั่งยืน

(๔) เพื่อเป็นแหล่งศึกษาดูงาน และแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร/เชิงอนุรักษ์

๓) แนวทางผลการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ในโครงการที่สำคัญ

(๑) กรมพัฒนาที่ดิน

ก) การจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำภายในโครงการเขาชะงุ้มฯ ดำเนินการในช่วงแรกของการดำเนินงานเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๙ – ปัจจุบัน จำนวน ๘๖๙ ไร่ ดังนี้

(ก) การอนุรักษ์ดินและน้ำโดยวิธีกล

- การสร้างคันดินเบนน้ำ (Diversion Terrace)
- การขุดคู-ยกร่องตามแนวระดับ
- การสร้างทางระบายน้ำ (Waterway)

(ข) การอนุรักษ์ดินและน้ำโดยวิธีพืช

- การปลูกหญ้าแฝก (Vetiver grass)
- การคลุมดิน (Mulching)
- การใช้พืชปุ๋ยสด (Green Manure Cropping)
- การปลูกพืชหมุนเวียน (Crop Rotation)

(ค) การฟื้นฟูดินเสื่อมโทรมเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ การใช้ปุ๋ยพืชสด

(ง) การทำปุ๋ยหมักสูตรพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

(จ) การทำน้ำหมักชีวภาพ

(ฉ) การส่งเสริมการปลูกพืชปุ๋ยสดปรับปรุงบำรุงดิน

(ช) การจัดทำแปลงสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริในพื้นที่อับฝน

(ซ) การจัดทำแปลงรวบรวมสายพันธุ์หญ้าแฝก ๒๘ สายพันธุ์

(ฌ) การศึกษาปุ๋ยหมักมูลไส้เดือนดินและน้ำหมักมูลไส้เดือนดิน

(๒) การดำเนินการด้านแหล่งน้ำในพื้นที่โครงการฯ

ก) ดำเนินการจัดทำแหล่งน้ำในพื้นที่โครงการฯ โดยปรับปรุงจากบ่อลูกรังเก่า ประกอบด้วยอ่างเก็บน้ำ ๑ แห่ง บ่อเก็บน้ำ ๖ แห่ง และสระเก็บน้ำ ๔ แห่ง ในพื้นที่รวมปริมาณเก็บกักน้ำทั้งสิ้น ๒๗๔,๓๐๐ ลูกบาศก์เมตร

ข) จัดทำระบบส่งน้ำเชื่อมแหล่งน้ำเข้าด้วยกันและส่งไปยังพื้นที่เพาะปลูกรอบพื้นที่โครงการฯ และได้จัดทำระบบคูส่งน้ำจากบ่อสู่พื้นที่เพาะปลูก และมีการจัดทำบ่อน้ำบาดาลสำหรับใช้ในการเกษตรด้วย แต่ทั้งนี้ปริมาณน้ำจากแหล่งน้ำต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นยังไม่เพียงพอสำหรับการสนับสนุนกิจกรรมของโครงการฯ กรมชลประทานจึงได้จัดทำสถานีสูบน้ำจากคลองชลประทาน พร้อมวางท่อส่งน้ำจากคลองชลประทานไปอ่างเก็บน้ำเขาชะงุ้ม เพื่อดึงน้ำมาเติมยังอ่างเก็บน้ำเมื่อน้ำขาดแคลน

ค) พัฒนาแหล่งน้ำช่วยเหลือราษฎรที่อาศัยอยู่บริเวณรอบพื้นที่โครงการฯ โดยเป็นเกษตรกรในพื้นที่ตำบลเขาชะงุ้ม จำนวน ๑๒ หมู่บ้าน

(๓) การจัดทำแปลงสาธิตพื้นที่ดินตื้น

ดำเนินการจัดทำแปลงสาธิตการผลิตพืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ดินตื้น ส่งเสริมการใช้พืชพันธุ์ดีให้แก่เกษตรกร ได้แก่ อ้อยพันธุ์ขอนแก่น ๓ มะละกอพันธุ์แขกดำศรีสะเกษ การปลูกมะนาวในวงบ่อซีเมนต์ เป็นต้น ฝึกอบรมและเผยแพร่เทคโนโลยีการผลิตพืช ที่เหมาะสมในการเพิ่มผลผลิตให้แก่เกษตรกร

(๔) การจัดทำแปลงสาธิตการปลูกพืชไร่

ดำเนินการจัดทำแปลงสาธิตการปลูกพืชไร่ ไม้ผล ฝึกอบรมเกษตรกรเพื่อเพิ่มความรู้การเกษตรแผนใหม่ตามความเหมาะสมของพื้นที่

(๕) การจัดทำแปลงเรียนรู้การปลูกข้าว

ก) ดำเนินการจัดทำแปลงเรียนรู้การปลูกข้าวนาสวนในพื้นที่ ๓ ไร่ โดยใช้ข้าวพันธุ์ปทุมธานี ๑ ปลูกปีละครั้งโดยวิธีปักดำ (ใช้รถปักดำ) ผลผลิต ๖๔๓ กิโลกรัมต่อไร่

ข) ดำเนินการจัดทำแปลงเรียนรู้การปลูกข้าวไร่ในพื้นที่ ๑ ไร่ โดยใช้ข้าวพันธุ์ดอกพะยอม ผลผลิต ๗๒๖ กิโลกรัมต่อไร่

(๖) การฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างพัฒนาอาชีพเลี้ยงสัตว์

ดำเนินการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างพัฒนาอาชีพเลี้ยงสัตว์ พัฒนาประสิทธิภาพการผลิต ด้านปศุสัตว์ให้มีคุณภาพ เสริมสร้างความรู้ การควบคุมป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคสัตว์และโรคระบาดสัตว์ต่าง ๆ แก่เกษตรกรรอบพื้นที่โครงการฯ

(๗) การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาอาชีพเลี้ยงปลาและสัตว์น้ำ

ดำเนินงานฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงปลาและสัตว์น้ำต่าง ๆ แก่เกษตรกรรอบพื้นที่โครงการฯ ในเรื่องของการเพิ่มผลผลิต ป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคสัตว์น้ำ

(๘) การจัดทำบัญชีต้นทุน

ดำเนินการฝึกอบรม แนะนำ และติดตามการจัดทำบัญชีต้นทุนประกอบอาชีพ

(๙) การฟื้นฟูสภาพป่าไม้

ฟื้นฟูสภาพป่าไม้ของโครงการฯ โดยอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๓ (บ้านโป่ง) กิจกรรมด้านป่าไม้ได้เริ่มเข้ามาดำเนินการสำรวจป่า ชนิดพรรณไม้ บริเวณป่าเขาเขียว

ในพื้นที่โครงการฯ ครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ และมีการสำรวจเปรียบเทียบอีกครั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๔ และได้จัดทำโครงการที่สำคัญ ดังนี้

ก) โครงการป้องกันรักษาป่าและควบคุมไฟป่า และสามารถคุ้มครองรักษาพื้นที่ป่าไม้เนื้อที่ ๓,๐๔๑-๑-๔๑ ไร่

ข) โครงการส่งเสริมการฟื้นฟูสภาพป่าเองตามธรรมชาติ โดยดำเนินการจัดสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น

ค) โครงการศึกษาการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวของสังคมพืชป่าโดยการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS)

ง) โครงการศึกษาสำรวจความเพิ่มพูนของทรัพยากรสัตว์ป่าในพื้นที่โครงการฯ

จ) โครงการศึกษานิเวศวิทยาของป่าเต็งรังรุ่นที่สอง บริเวณพลับพลาที่ประทับ

ฉ) โครงการจัดการการท่องเที่ยวนิเวศน์และธรรมชาติศึกษา

(๑๐) การขยายผลสู่หมู่บ้านรอบโครงการฯ

ดำเนินการขยายผลโครงการไปยังหมู่บ้านบริเวณรอบโครงการฯ จำนวน ๑๒ หมู่บ้าน โดยยึดหลักการว่า องค์ความรู้ทางวิชาการนั้นต้องสามารถถ่ายทอดได้และเกษตรกรสามารถปฏิบัติได้จริง

(๑๑) การขยายผลการพัฒนา

ได้รับงบประมาณจัดสร้างอาคารจำหน่ายผลิตภัณฑ์และเปิดจำหน่ายสินค้าเมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๕๘ ที่ผ่านมา โดยเป็นสถานที่วางจำหน่ายสินค้าแปรรูป ผักสด ผลไม้ รวมถึงผลผลิตต่าง ๆ ของเกษตรกรเครือข่ายและผลผลิตจากโครงการฯ

๕.๖.๗ ศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ ศูนย์ฝึกทหารใหม่ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ จังหวัดชลบุรี

๑) ประวัติความเป็นมา

กองทัพเรือ ได้มอบหมายให้ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ ดำเนินการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ศูนย์ฝึกทหารใหม่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๐ เพื่อร่วมสืบสานพระราชปณิธาน ด้วยการขยายผลในด้านการเกษตรทฤษฎีใหม่ และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยจะจัดทำโครงการวิถีชีวิตข้าราชการกองทัพเรือ เพื่อดูแลข้าราชการและครอบครัวของกำลังพลของกองทัพเรือ และโครงการทฤษฎีใหม่ และได้ขยายโครงการเพิ่ม ในการส่งเสริมอาชีพ การบริหารจัดการขยะ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

๒) วัตถุประสงค์ของโครงการ

(๑) ศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับองค์ความรู้ใหม่จากปราชญ์ชาวบ้าน ในชุมชนหรือผู้ที่เข้ามาในศูนย์เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กันเป็นประจำ นักวิชาการด้านต่าง ๆ เช่น อาจารย์ที่มีความชำนาญด้านเกษตรธรรมชาติ จากศูนย์ศึกษาและพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหารอันเนื่องมาจากพระราชดำริศูนย์บริหารศัตรูพืช เกี่ยวกับโรคแมลง ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดจังหวัดชลบุรี สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ และสำนักงานเกษตรอำเภอ

ก) จากกลุ่มผู้เข้ามาศึกษาดูงาน ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลาย

ข) จากกลุ่มโอทอปสัตหีบ

(๒) นำองค์ความรู้ต่างๆ มาปรับใช้ภายในศูนย์การเรียนรู้ และถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจ

ก) เจ้าหน้าที่ศูนย์การเรียนรู้ (ทหารกองประจำการ)

ข) ข้าราชการและครอบครัว

ค) พลทหารกองประจำการ (ทหารใหม่) ผลัดละ ๔,๐๐๐ คน/ปีละ ๑๖,๐๐๐ คน

ง) ประชาชนทั่วไป

๓) กิจกรรมของโครงการ

กิจกรรมที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งสมาชิกในศูนย์การเรียนรู้สามารถอธิบายการทำงานเป็นไปตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร ศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ ศูนย์ฝึกทหารใหม่ได้พิสูจน์ให้ทุกคนเห็นแล้วว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใช้ได้จริง โดยนับตั้งแต่เปิดโครงการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๐ จนถึงปัจจุบัน ศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ดำเนินกิจการต่าง ๆ โดยการพึ่งพาตนเองมาโดยตลอดและประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี โดยการแบ่งเจ้าหน้าที่เป็นกลุ่ม ประจำอยู่ตามโครงการต่าง ๆ ภายในศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่บนพื้นที่ ๔๘ ไร่ ซึ่งในแต่ละวันจะดำเนินการปรับปรุงพื้นที่ของตนเองให้ได้ประโยชน์สูงสุด ก่อนเลิกงานแต่ละวันก็จะมีการร่วมแรงร่วมใจกันไปช่วยงานในโครงการที่ต้องการใช้แรงงาน (ลงแขก) ทุกเช้าแต่ละโครงการจะช่วยกันรดน้ำ เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก เก็บผักต่างๆ มารวมกัน เพื่อจำหน่าย (ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๒) เตรียมการต้อนรับคณะที่เข้ามาเยี่ยมชมโครงการภายในศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ ประกอบไปด้วยโครงการฐานเรียนรู้และจุดเรียนรู้ ดังนี้

(๑) โครงการทฤษฎีใหม่ พื้นที่ ๙.๙ ไร่

ก) การแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วน ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐

ข) การบริหารจัดการพื้นที่ให้ได้ประโยชน์สูงสุด

(๓) การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ แบบอินทรีย์เพื่อผลิตอาหารที่ปลอดภัยลดรายจ่าย เพราะมีปุ๋ยอินทรีย์ใช้เองไม่ต้องซื้อเคมี และมีอาหารที่ปลอดภัยกินเอง เพิ่มรายได้จากการขายผลผลิตที่เหลือใช้และเหลือกินตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูกเหลือแจกจ่ายจำหน่ายเป็นเงินทุนหมุนเวียน”

โครงการทฤษฎีใหม่

การอนุรักษ์พลังงาน

(๒) การอนุรักษ์พลังงาน เพื่อลดค่าใช้จ่ายและสุขภาพ

ก) บ้านพักประหยัดพลังงานโดยการนำหลักการการระบายอากาศแบบธรรมชาติมาปรับใช้

ข) เตาเผาถ่าน จะได้ถ่านและน้ำส้มควันไม้

ค) จักรยานปั่นน้ำประหยัดพลังงาน ประหยัดไฟและได้ออกกำลังกาย

ฐานการเรียนรู้การเลี้ยง ม้า แพะ หมูหลุม

(๓) ฐานเรียนรู้การเลี้ยง ม้า แพะ แกะ และหมูหลุม

ก) เนื่องจากผู้ที่เข้าศึกษาเรียนรู้มีภูมิสังคมที่แตกต่างกัน จึงพยายามเรียนรู้และนำองค์ความรู้ต่าง ๆ มาทดลองและปรับใช้ให้เป็นรูปธรรม เพื่อที่จะได้ถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจ

ข) สัตว์แต่ละประเภทที่เลี้ยงส่วนมากกินอาหารที่มีอยู่ในท้องถิ่น

ค) สามารถนำมูลมาใช้ประโยชน์ และจำหน่ายเป็นรายได้ประจำปี

การเพาะเลี้ยงสัตว์ปีก

(๔) ฐานเรียนรู้การเพาะเลี้ยงสัตว์ปีก

ก) สัตว์ปีกถือเป็นสัตว์ที่อยู่คู่กับคนไทย เลี้ยงง่าย ขายคล่อง และเป็นอาหารชั้นดี

ข) ใช้วิธีเลี้ยงที่นำเอาทั้งวิชาการและภูมิปัญญาชาวบ้านมาประยุกต์ใช้

ค) มีสายพันธุ์สัตว์ปีกที่หลากหลายเช่น ไก่ไข่ ไก่ดำ ไก่งวง ไก่พื้นเมือง ไก่สามสาย ไก่ฟ้า ไก่แจ้ (เชิงพาณิชย์) ห่าน เป็ดเนื้อ เป็ดไข่ เป็นต้น

ง) มีการผลิตอาหารที่หมักจากเศษผัก หญ้า หยวกกล้วย เพื่อเลี้ยงสัตว์ ซึ่งประหยัดและได้ผลดี

๑ ไร่พอเพียง

(๕) ฐานเรียนรู้ “๑ ไร่พอเพียง”

ก) เป็นการบริหารจัดการพื้นที่ให้ใช้ประโยชน์ได้สูงสุดและเกื้อกูลกันทั้งพืชและสัตว์

ข) เหมาะสำหรับครอบครัวที่มีพื้นที่น้อย แรงงงานน้อย และมีต้นทุนน้อย ตามหลักและวิธีคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงคือ คิดใหญ่ แต่เริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ ก่อน

ค) เป็นตัวอย่างให้กับครอบครัวของข้าราชการ และผู้ที่เริ่มต้นทำการเกษตรใหม่ ๆ หรือทำเพื่อเป็นงานอดิเรก หรือเพื่อพักผ่อน

(๖) โครงการวนเกษตรเฉลิมพระเกียรติ มีเนื้อที่ ๑๐ ไร่

ก) เป็นการทำมาหากินในป่าหาประโยชน์ใช้สอยจากป่า

ข) เป็นปอดของชุมชน ร่มเย็น

ค) เป็นพื้นที่เพาะและขยายพันธุ์ของสัตว์ พืช ผัก ผลไม้ และสมุนไพร เพื่อเป็นแหล่งอาหารชั้นดี ดังคำที่ว่า “ปลูกโดยไม่ต้องปลูก เลี้ยงโดยไม่ต้องเลี้ยง”

ง) เป็นเงินออมของครอบครัวเพราะนับวันต้นไม้จะมีคุณค่าและราคามากขึ้น

(๗) โครงการวิถีควายไทยเฉลิมพระเกียรติ มีพื้นที่ ๑๔ ไร่

ก) การศึกษาเลี้ยงดู รักษาและการนำควาย มาใช้ประโยชน์ เช่น แรงงาน (ไถนาเทียมเกวียน) มูลเป็นปุ๋ย เพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ภายในครอบครัว

ข) อนุรักษ์และพัฒนาสายพันธุ์ ควายไทย

ค) คัดเลือกพ่อพันธุ์ที่มีสายเลือดที่ดีมาเป็นพ่อพันธุ์ หลักใช้พ่อพันธุ์ควายแข่งชลบุรี

ง) ควายส่วนใหญ่ได้รับการไถ่ชีวิตมาจากการไถ่ชีวิตจากโรงฆ่าสัตว์ โดยจะนำมากักเพื่อรักษาโรคก่อนแล้วจึงปล่อยเข้าฝูง

จ) เมื่อเกิดลูก ทางศูนย์มีนโยบายไม่ขาย แต่จะให้เกษตรกรยืมไปขยายพันธุ์

ฉ) ทำการสอนทั้งคนและควาย โดยให้สามารถนำควายมาใช้ประโยชน์ได้

(๘) โครงการเกษตรผสมผสาน มีเนื้อที่ ๑๐ ไร่

ก) เพื่อแก้ปัญหาและเป็นตัวอย่างให้กับเกษตรกรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว

ข) แก้ปัญหาความยากจน จากราคาผลผลิตตกต่ำ และจากการถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง

ค) เป็นการบริหารจัดการพื้นที่ให้ผสมผสานกันอย่างลงตัว พืชผัก ผลไม้ นาข้าว และสัตว์อย่างลงตัว

ง) เพื่อเป็นแนวทางและทางเลือกใหม่ให้กับผู้ที่สนใจ

(๙) โครงการหอศิลป์เจ้าพ่อหลวงเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

ก) เป็นการแสดงออกถึงความจงรักภักดี

ข) เป็นการร่วมมือร่วมใจกันของทุกฝ่ายทั้งกองทัพเรือ เหล่าศิลปินและประชาชนทั่วไป

ค) เป็นหอศิลป์ที่เหล่าศิลปินจัดแสดงภาพวาดของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร อย่างถาวรนับ ๑๐๐ องค์

ง) ภายในหอศิลป์มีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจและโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ บรรจุไว้ภายในหอศิลป์ดินขนาดใหญ่

จ) เพื่อเป็นสถานที่เปิดให้ประชาชนชาวไทยได้เข้าชม พระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

(๑๐) ลานเรียนรู้เป็นลานที่มีต้นไม้ร่มรื่น แบบเกษตรธรรมชาติเป็นที่ไว้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ในลานประกอบด้วยฐานเรียนรู้มากมาย เช่น

ก) การกำจัดขยะอินทรีย์โดยไส้เดือนดินเพื่อผลิตปุ๋ย

ข) การปลูกสร้างบ้านดิน

ค) การผลิตก๊าซชีวภาพจากขยะและมูลสัตว์

ง) การผลิต ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้าน

จ) ฐานเรียนรู้ด้านเกษตรธรรมชาติ

ฉ) ฐานเรียนรู้สวนครัวลอยน้ำ

(๑๑) ฐานเรียนรู้การปลูกข้าวลอยน้ำ

(๑๒) จุดเรียนรู้การปลูกต้นโกโก้

(๑๓) ฐานการเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์ดินและน้ำโดยใช้หญ้าแฝก การนำหญ้าแฝกมาใช้ประโยชน์เพื่อ

ก) ป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน

ข) บำบัดน้ำเสีย

ค) เป็นอาหารสัตว์ได้อย่างดี

ง) เป็นวัสดุคลุมแปลงผักแทนฟางข้าว

จ) ศึกษา เรียนรู้ ถ่ายทอด ขยายพันธุ์ และแจกให้กับผู้ที่สนใจไปปลูก เจ้าหน้าที่ของศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้รับการคัดเลือกจากกรมพัฒนาที่ดินให้เป็นหมอดินอาสาประจำตำบล โดยในปี ๒๕๕๗ ศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ได้ส่งผลงานเข้าประกวด และได้รับการคัดเลือกให้ได้รับรางวัลพระราชทานฯ “ประเภทการปลูกและส่งเสริมการปลูก : หน่วยงานภาครัฐ – รัฐวิสาหกิจ” โดย มูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงาน กปร. กรมพัฒนาที่ดิน และ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)

๔) โครงการปลูกข้าววันแม่ เกี่ยวข้าววันพ่อ

ศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ ศูนย์ฝึกทหารใหม่ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้อย่างได้ผลโดยเริ่มจากจุดเล็ก ๆ และขยายผลให้เจริญรุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสังเกตได้จากการทำงานของเจ้าหน้าที่ในศูนย์ทำงานกันอย่างมีความสุข มีขวัญและกำลังใจในการทำงานและเมื่อทหารกองประจำการ ได้ปลดประจำการไปแล้ว ส่วนใหญ่ได้นำกลับไปปรับใช้ในครอบครัว สิ่งเหล่านี้ คือ การสืบสานพระราชปณิธาน

๕) การปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(๑) ปลูกและเลี้ยงทุกอย่างที่กินที่ใช้ กินและใช้ทุกอย่างที่ปลูกที่เลี้ยง เพื่อหลีกเลี่ยงสินค้าราคาแพง

(๒) จัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อจะได้รู้ว่าจุดอ่อนจุดแข็งของตนเองคืออะไร เพื่อจะได้ปรับปรุงและพัฒนาได้ตรงจุด

(๓) การศึกษาในด้านที่เกี่ยวข้อง

ก) ด้านวิชาการ

ข) ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ค) ภูมิสังคม

(๔) ศึกษาเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติ และถ่ายทอดให้กับกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เข้าใจถึงวิธีคิดและหลักการปฏิบัติเพื่อเป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ในครัวเรือน

ก) ข้าราชการและครอบครัว

ข) นักเรียนจ่า และพลทหารกองประจำการ

ค) นักเรียน นิสิต นักศึกษา

ง) ประชาชนทั่วไป

(๕) กิจกรรมที่ทำในศูนย์การเรียนรู้ฯ ล้วนเกิดจากเหตุผลและปัญหาต่างๆ ที่เกษตรกรต้องเผชิญ

ก) ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้โดยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ผลิตปุ๋ย น้ำยาอเนกประสงค์ไว้ใช้เอง

ข) เพื่อสุขภาพและความปลอดภัย โดยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์อินทรีย์ไว้กินเอง

ค) สินค้าหรือผลผลิตของเกษตรกรราคาถูก โดยการทำโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน หลีกเลี่ยงการปลูกพืชเชิงเดี่ยวและผลิตผัก–ผลไม้อินทรีย์

๖) ผลสำเร็จจากการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(๑) ผลสำเร็จที่สำคัญที่สุดคือ ทำให้ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนที่สนใจดียิ่งขึ้น “ครอบครัวสุขสันต์”

(๒) ข้าราชการ ครอบครัว และคนในชุมชน

ก) เข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น

ข) นำไปปรับใช้อย่างได้ผล และเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับครอบครัวอื่น

ค) ทำให้เกิดกิจกรรมที่ทำร่วมกันภายในครอบครัวเพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้และสร้างความสามัคคีกันในครัวเรือน มีภูมิคุ้มกันที่ดี ไม่จำเป็นต้องไปทำงานนอกบ้านก็ได้

(๓) บ้านพักภายในศูนย์ฝึกทหารใหม่และบริเวณใกล้เคียงมีการปลูกผักอินทรีย์ไว้หลังบ้านและข้างบ้านไว้กินเอง “๑ บ้าน ๑ สวนผัก” เหลือกินก็นำมาฝากขายที่ร้านค้าของศูนย์การเรียนรู้ฯ ทำให้มีกำลังใจในการปลูกมากขึ้นและมีรายได้เพิ่มให้แก่ครัวเรือนได้อีกด้วย

(๔) มีสถิติของคนผู้เข้าเยี่ยมชมเพิ่มขึ้นทุกปีโดยเฉพาะคนในชุมชนและบริเวณใกล้เคียงมาทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีกิจกรรม ดังนี้

ก) การจัดจำหน่ายผัก-ผลไม้และผลิตภัณฑ์ของชุมชน (ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๒)

ข) การเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการทำการเกษตรธรรมชาติ ทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์

ค) การเป็นสถานที่พักผ่อน ชื่นชมบรรยากาศแบบที่เป็นธรรมชาติ

ง) การให้อาหารสัตว์แบบใกล้ชิด เรียนรู้วิธีการเลี้ยง ดูแลเพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่ที่มีความชำนาญพร้อมประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติจริง

จ) การนำกลุ่มเป้าหมายมาให้ทางศูนย์การเรียนรู้ฯ ฝึกอบรมเพิ่มเติมให้ตระหนักถึงความสำคัญของ สถาบันพระมหากษัตริย์ และสถาบันครอบครัว

(๕) รางวัลและผลงานที่ได้รับรองมาตรฐาน

ก) รางวัลพระราชทานฯ “ประเภทการปลูกและส่งเริมการปลูก : หน่วยงานภาครัฐ – รัฐวิสาหกิจ” โดย มูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงาน กปร. กรมพัฒนาที่ดิน และ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)

ข) รางวัล สถาบันการปศุสัตว์ดีเด่นระดับจังหวัดชลบุรี โดย สำนักงานปศุสัตว์ จังหวัดชลบุรี

ค) ใบรับรองมาตรฐานเกษตรธรรมชาติ โดย ศูนย์ฝึกพัฒนาอาชีพเกษตรกรรม วัดญาณสังวรารามวรมหาวิหารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ง) หนังสือรับรองเกษตรกรผู้ประกอบการเกษตร MOA เพื่อคุณภาพชีวิต โดยมูลนิธิเอ็มโอเอไทย

(๖) ได้รับความไว้วางใจจากหน่วยงานภาครัฐให้เป็นจุดเรียนรู้

ก) ศูนย์การเรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

ข) โครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนจังหวัดชลบุรี พ.ศ. ๒๕๕๓ โดยสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดชลบุรี และหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ค) จุดเรียนรู้การปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ สถานีพัฒนาที่ดินชลบุรี กรมพัฒนาที่ดิน

ง) จุดการเรียนรู้การผลิตปุ๋ยหมัก สถานีพัฒนาที่ดินชลบุรี กรมพัฒนาที่ดิน

๕.๖.๘ ข้อเสนอแนะว่าด้วยการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา

๑) สนับสนุนให้มีการศึกษาดูงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีลักษณะหรือกิจกรรมใกล้เคียงกัน เพื่อนำกลับมาประยุกต์ใช้ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่อยู่ระหว่างดำเนินการ ให้เกิดความสำเร็จอย่างสมบูรณ์และยั่งยืนสืบไป

๒) สร้างเสริมการบูรณาการหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องภายในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อร่วมกันดำเนินงานอย่างเข้มแข็ง รอบด้าน เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ทั้งลดความซ้ำซ้อน ภายในโครงการ

๓) ผลักดันด้านงบประมาณอย่างสอดคล้องเพียงพอ และต่อเนื่องในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทุกโครงการ เพื่อให้สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน นอกเหนือจากการดำเนินงานของหน่วยงานประสานที่ดูแลแทน ซึ่งอาจมีข้อจำกัดในการขอตั้งงบประมาณดูแลโครงการ

๔) สร้างเสริมแผนการพัฒนาบุคลากรในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยการฝึกอบรม ทบทวนวิชา ความรู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญและทันสมัยตลอดเวลา

๕) สร้างเสริมช่องทางการสื่อสารประชาสัมพันธ์โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อสร้างการตระหนักรู้ ความมุ่งหมาย ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมต่างๆ อย่างถูกต้องแพร่หลาย ทั้งแก่ประชาชนในพื้นที่และประชาชนทั่วไป

๖) สนับสนุนการจัดตั้งระบบพลังงานทดแทน และการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามความจำเป็นและเหมาะสม เพื่อส่งเสริมการใช้พลังงานสะอาดและลดค่าใช้จ่ายด้านพลังงาน

๗) สร้างเสริมและพัฒนาช่องทางการติดต่อสื่อสารและโทรคมนาคมตามความเหมาะสมและจำเป็นในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้หลากหลายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๘) ผลักดันและพัฒนาด้านการชลประทานในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทุกโครงการให้ครอบคลุมและทั่วถึง

๙) พัฒนาแนวทางอาชีพ และขยายช่องทางการตลาดให้กับสมาชิก และผลิตภัณฑ์ในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในเชิงรุกและหลากหลาย เพื่อเพิ่มพูนรายได้และช่องทางประชาสัมพันธ์

๕.๗ การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชา

๕.๗.๑ แนวคิด/ ทฤษฎีการมีส่วนร่วม : หลักการทรงงาน

หลักของ “ศาสตร์พระราชา”

สามารถแบ่งออกได้เป็นระดับ ในระดับที่มีความเป็นนามธรรมสูงหรือระดับปรัชญา คือ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นกรอบความคิดใหญ่ของศาสตร์พระราชา และเป็นแนวทางของวิธีคิดที่นำไปสู่วิธีปฏิบัติที่ทำได้ในทุกระดับ ทั้งบุคคล ครอบครัว ชุมชน บริษัท เพื่อสร้างความเจริญแบบยั่งยืนจากฐานรากและมีภูมิคุ้มกัน สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและวิกฤตได้ ปรากฏในรูปของพระราชดำรัส หลักการทรงงาน และพระราชจริยวัตร

นอกจากนั้น “ศาสตร์พระราชา” ในระดับที่สามารถจับต้องได้คือ ระดับทฤษฎี อันเกิดจากการทดลองทำแบบซ้ำ ๆ จนค้นพบ “นวัตกรรม” เกิดเป็นทฤษฎีใหม่จำนวนมาก ซึ่งเรื่องนี้สามารถศึกษาผ่านศูนย์ศึกษาการพัฒนาต่าง ๆ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้ง ๖ แห่ง แล้วน้อมนำมาใช้ในชีวิตประจำวันในการประกอบสัมมาชีพระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม ไปจนถึงการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งเป็นหลักคิดในการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน

หลักสำคัญของการขับเคลื่อนศาสตร์พระราชา คือ “การรวมพลังใจ ด้วยความรู้รักสามัคคีของคนในชาติ” น้อมนำศาสตร์พระราชาลงสู่การปฏิบัติอย่างเป็นขั้น เป็นตอน ใช้การสานพลังใจด้วยความรู้รักสามัคคีของคนในชาติ ทำงานขยายจากเครือข่ายที่มีอยู่แล้ว ผ่านศูนย์เรียนรู้ทั้ง ๖ ศูนย์ และตัวอย่างอีกกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ มุ่งเน้นการนำศาสตร์พระราชาลงสู่การปฏิบัติจริง ก็จะสามารถแก้ไขปัญหาประเทศและเผชิญความท้าทายต่างๆ ได้ โดยยึดแนวทางการทำงานในแบบคนไทย คือ การลงมือปฏิบัติแม้ยังไม่พร้อมด้วยทรัพยากรหรืองบประมาณ อันเป็นการทำ “แบบคนจน” ตามพระราชดำรัส

ท้ายที่สุดจะพบกับ “นวัตกรรม” ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ “ทำไปเรื่อย ๆ” จนกลายเป็นทฤษฎีที่สามารถพัฒนาคนเพื่อนำพาประเทศสู่เป้าหมาย “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี โดยยึดหลักการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และศาสตร์พระราชาซึ่งนอกจากจะสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติแล้วยังเป็นแนวทางการพัฒนาที่มีความสมดุลในทุกมิติจนสามารถสร้างความเข้มแข็งจากระดับฐานราก เกิดการระเบิดจากข้างในเชื่อมประสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมจนสามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้ตามเป้าหมายของ Thailand 4.0

ทฤษฎีว่าด้วยการมีส่วนร่วมจากการทรงงาน

ในการทรงงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและการพระราชทานพระบรมราโชวาทในวโรกาสต่าง ๆ นั้น หากวิเคราะห์โดยแก่นแท้แล้ว จะพบว่า พระองค์ท่านทรงยึดหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วมมาโดยตลอดอันนำมาสู่การตกให้เกิดผลึกความคิดที่ว่า **“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”** เช่นเดียวกับหลักคิดการบริหารจัดการหรือการทำงาน **“แบบคนจน”** ก็สะท้อนว่า ในมุมมองของพระองค์นั้น โลกความเป็นจริงเป็นโลกที่ไม่มีสิ่งที่เรียกว่า “สมบูรณ์แบบ” ดังนั้น การทำงานจึงต้องเริ่มจากตนเองและขยายไปสู่คนรอบข้างด้วยปัจจัยหรือทรัพยากรเท่าที่ระดมมาได้ภายใต้ความจำกัด นั่นก็การมีส่วนร่วมในมิติของการแบ่งปันทรัพยากร ในที่นี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า **หลักของการทรงงานของพระองค์ คือ การมีส่วนร่วม**การขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาโดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วม จึงหมายถึงการน้อมนำหลักคิดและหลักการทรงงานของพระองค์มาใช้เป็นแบบอย่างด้วย โดยประโยชน์ของการมีส่วนร่วมย่อมเป็นการสร้างฉันทามติและความชอบธรรม อันทำให้เกิดข้อตกลงและข้อผูกพันอย่างมั่นคงในระยะยาวระหว่างภาคีเครือข่ายที่มีความแตกต่างกัน ในระยะแรกของการระดมการมีส่วนร่วมอาจต้องใช้เวลา แต่เมื่อสร้างการมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริงจะทำให้เกิดความยั่งยืน และเป็นการใช้ทรัพยากร

ร่วมกันอย่างประหยัด คุ้มค่า เนื่องจากแต่ละองค์กร/ หน่วยงานอาจจะมีทรัพยากรที่จำกัด การมีส่วนร่วมจะให้เกิดการ “สานพลัง” อันเกิดจากการแบ่งปันทรัพยากรและช่วยกันทำให้“จุดแข็ง” ของแต่ละภาคส่วนกลายเป็น “จุดเด่น” และจาก “จุดอ่อน” กลายเป็น “จุดแข็ง”

๕.๗.๒ ปัจจัยความสำเร็จการมีส่วนร่วม : หลากหลายพื้นที่ต้นแบบ

การศึกษา “การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน” เป็นองค์ความรู้ที่ประกอบด้วย “ศาสตร์” และ “ศิลป์” ในสถานภาพที่เป็น “ภูมิปัญญา” (wisdom) ภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติอันนำไปสู่การพัฒนาปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคม ต้องอาศัยการขับเคลื่อนสืบสานแบบ**การมีส่วนร่วมของ ๗ ภาคส่วน คือ ภาคประชาชน ภาคศาสนา ภาคเอกชน ภาคสื่อ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภาครัฐ**

การนำเสนอผลการศึกษา ปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน แบ่งออกเป็น ๒ ปัจจัย ได้แก่ ๑) สถานภาพองค์ความรู้ ๒) กลไกการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างมีส่วนร่วมและเป็นรูปธรรม

๑) สถานภาพองค์ความรู้

(๑) องค์ความรู้เรื่องศาสตร์พระราชา เป็นทั้ง “ศาสตร์” และ “ศิลป์” ที่มีความลึกซึ้งครอบคลุม หลากหลายสาขาวิชา มีระดับความเป็นนามธรรมที่จำแนกได้หลายระดับ มีทั้งมิติความกว้างและความลึก สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับการพัฒนาปัจเจกบุคคล การพัฒนาชุมชนและสังคม

(๒) องค์ความรู้เรื่องศาสตร์พระราชาส่วนใหญ่เป็นความรู้เฉพาะเรื่อง เฉพาะประเด็นที่อยู่อย่างกระจัดกระจายซึ่งรวบรวมโดยหน่วยงานหรือองค์กรที่รับผิดชอบ และมักเป็นความรู้แบบฝังแน่นที่ติดอยู่กับตัวบุคคล (tacit knowledge) เป็นสำคัญ

(๓) หน่วยงาน/องค์กร หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสืบสานขับเคลื่อนจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการขาดความรู้ ความเข้าใจที่แท้จริง ไม่ตรงกับพระราชดำริ และเข้าไม่ถึงแก่นแท้หรือหัวใจของศาสตร์ จึงทำให้ไม่สามารถนำไปศึกษาหรือจัดการเพื่อต่อยอดความรู้ ประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม และนำไปขยายผลได้

(๔) การน้อมนำองค์ความรู้ไปปฏิบัติเพื่อให้เห็นผลเป็นที่ประจักษ์ ต้องทำอย่างเป็นขั้นเป็นตอน และอาจต้องใช้ระยะเวลา หน่วยงาน/องค์กร และบุคคลที่เกี่ยวข้องกันจึงต้องมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในหลักการ และมีความอดทนในการบ่มเพาะผลลัพธ์

(๕) ศาสตร์พระราชา เป็นองค์ความรู้แบบ “สหวิทยาการ” ที่มีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ การเรียนรู้และการนำไปใช้เพียงด้านใดด้านหนึ่งโดยใช้ “ศาสตร์เดี่ยว” และทำแบบต่างคนต่างทำไม่บูรณาการ รวมทั้งไม่มีวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน ได้ทำให้สถานภาพขององค์ความรู้เกิดความแหว่งวิ่นและถูกลดทอนมาเป็นเพียงเครื่องมือที่ใช้แก้ปัญหาเฉพาะจุด

กล่าวโดยสรุป สภาพปัญหาที่สำคัญของสถานภาพองค์ความรู้เรื่องศาสตร์พระราชา อยู่ที่การรับรู้ (perception) ของหน่วยงาน/ องค์กรหรือผู้เกี่ยวข้องที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงในแก่นแท้ของความเป็นศาสตร์ที่มีลักษณะเป็น “สหวิทยาการ” (interdisciplinary) และไม่สามารถสังเคราะห์เป็น “ความคิดรวบยอด” (conceptualization) ได้ จึงทำให้ไม่สามารถนำไปศึกษาหรือจัดการเพื่อต่อยอดความรู้ ประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม และนำไปใช้ขยายผลได้

๒) กลไกการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างมีส่วนร่วมและเป็นรูปธรรม

กลไกการขับเคลื่อนเดิมที่มีอยู่ เป็นกลไกเฉพาะภาคีแต่ละภาคส่วน แต่ไม่มีกลไกการประสานงานแบบระดมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นแต่ละองค์กร/ หน่วยงาน จึงขับเคลื่อนและสืบสานศาสตร์พระราชา แบบ “ต่างคนต่างทำ” ตามกำลังศรัทธาและกำลังทรัพยากรอันทำให้ไม่มีพลังในการขับเคลื่อนทั้งองคาพยพแบบองค์รวม

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า แต่ละภาคีภาคส่วนนั้น ล้วนมี “จุดแข็ง” อันกลายเป็น “พลัง” ที่แตกต่างกัน แต่ขณะเดียวกันก็มีจุดอ่อนในตัวเอง การสานพลังด้วยการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคีภาคส่วนจะช่วยทำให้เกิดการเติมเต็มพลังทุกด้านเข้าด้วยกัน ทั้งพลังปัญญา (ภาควิชาการ) พลังสั่งการ (ภาครัฐ) พลังจัดการ (ภาคเอกชน) พลังพลเมือง (ภาคประชาชน/ ประชาสังคม) พลังศรัทธา (ภาคศาสนา) และพลังสื่อสาร โดยมีพลังคุณธรรมเป็นเครื่องกำกับ และสิ่งเหล่านี้ ก็คือ พลังสำคัญในการขับเคลื่อนและสืบสานศาสตร์พระราชา

พระราชปณิธาน

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

เป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี
มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

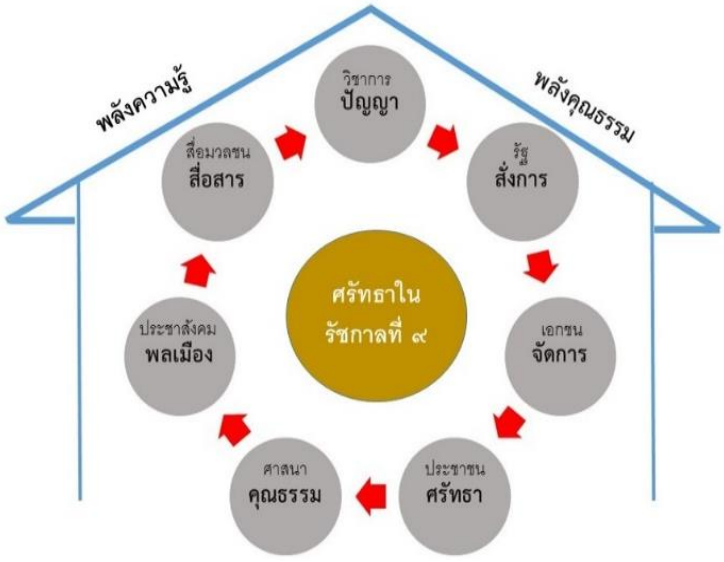

พลังขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืนจากกลไกการมีส่วนร่วม ๗ ภาคส่วน
ภาคประชาชน ภาคศาสนา ภาคเอกชน ภาคสื่อ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภาครัฐ

ภาพกลไก “สานพลัง” ขับเคลื่อนศาสตร์พระราชา

จากภาพกลไก สรุปได้ว่า **กลไกการสานพลังขับเคลื่อนศาสตร์พระราชาอย่างมีส่วนร่วมนั้นต้องอาศัย “ศรัทธา” ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่เป็นแกนแม่เหล็ก** เพื่อสานพลังการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและภาคประชาชน ด้วยการเสริมกลไกการมีส่วนร่วมของทั้ง ๗ ภาคส่วนด้วยการยึดมั่นในหลักการทรงงาน และเริ่มจากกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งเมื่อตัดสินใจวางแผนร่วมกัน ดำเนินงานและติดตามตรวจสอบ รวมทั้งร่วมรับผลทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวมพร้อม ๆ กันด้วยความเข้าใจในเป้าหมายที่แท้จริงของการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา คือการสานต่อพระราชปณิธาน “เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” การขับเคลื่อนศาสตร์พระราชาก็จะสามารถนำพาประเทศสู่เป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี และสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

๓) วิเคราะห์กลไกการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาในปัจจุบัน

ในปัจจุบันแต่ละภาคส่วนมี “กลไก” ที่ใช้ในการประสานงานขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาหรือประเด็นอื่น ๆ ที่สามารถนำไปบูรณาการกับงานสืบสานศาสตร์พระราชาได้อยู่แล้ว ดังรายละเอียดตามตารางที่ ๑ ซึ่งจะเห็นได้ว่าในแต่ละกลไกของทุกภาคส่วน มีองค์กรอีกหลายองค์กรที่ขับเคลื่อนงานอย่างเป็นรูปธรรม เช่น

องค์กรที่ขับเคลื่อนภายในกลไกภาครัฐ ภายใต้การประสานงานของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้แก่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๖ ศูนย์ และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อีกกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ

องค์กรที่ขับเคลื่อนภายในกลไกภาคเอกชน ได้แก่ ชุมพร คาบานารีสอร์ท หอการค้าจังหวัดนครปฐม ฯลฯ

องค์กรที่ขับเคลื่อนภายในกลไกภาควิชาการ ได้แก่ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (ITOK) มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ (สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง) ฯลฯ

องค์กรที่ขับเคลื่อนภายในกลไกภาคศาสนา ได้แก่ โรงเรียนวิถีพุทธ คริสตจักรนาเรียง ฯลฯ

องค์กรที่ขับเคลื่อนภายในกลไกภาคประชาสังคม ได้แก่ มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ ศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ

องค์กรที่ขับเคลื่อนภายในกลไกภาคประชาชน ได้แก่ เครือข่ายคลองนราภิรมย์ ฯลฯ

องค์กรที่ขับเคลื่อนภายในกลไกภาคสื่อ ได้แก่ สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส สถานีโทรทัศน์ช่อง ๓ เป็นต้น

กลไกการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาที่มีอยู่แล้ว จำแนกตามภาคีภาคส่วน

ภาคีภาคส่วน	กลไก	ลักษณะ	บทบาทหน้าที่
ภาครัฐ	สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักงาน (กปร.)	ส่วนราชการระดับกรม สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี	๑. ประมวลพระราชดำริ สำรวจ ศึกษา วิเคราะห์และจัดทำแผนงานหรือโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ รวมทั้งพิจารณาและเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดสรรเงินงบประมาณเพื่อดำเนินงานตามโครงการฯ ๒. ประสานงานกับส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจและเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการฯ ๓. ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการฯ ๔. จัดระบบสารสนเทศและประชาสัมพันธ์เผยแพร่งานที่เกี่ยวข้องกับโครงการฯ
ภาคเอกชน	๑. สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย	องค์กรไม่แสวงหากำไร	๑. เป็นตัวแทนของผู้ประกอบอุตสาหกรรมภาคเอกชนในการประสานนโยบายและดำเนินการกับรัฐ ๒. ส่งเสริมและพัฒนาการประกอบอุตสาหกรรม ๓. ศึกษาและหาทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอุตสาหกรรม ๔. ส่งเสริม สนับสนุนการศึกษา วิจัย อบรม เผยแพร่วิชาการและเทคโนโลยีเกี่ยวกับอุตสาหกรรม
	๒. หอการค้าไทย	องค์กรไม่แสวงหากำไร	เป็นสถาบันหลักทางการค้าและบริการของประเทศที่ใช้ข้อมูล ความรู้ เครือข่ายและความร่วมมือที่เข้มแข็งเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและขับเคลื่อนประเทศไทยให้เติบโตได้ในตลาดอย่างยั่งยืน
	๓. สโมสรโรตารี	องค์กรไม่แสวงหากำไร	๑. สนับสนุนและสร้างเสริมอุดมการณ์แห่งการบำเพ็ญประโยชน์ เป็นพื้นฐานของความอุตสาหะอันมีคุณค่า ๒. ส่งเสริมมาตรฐานจริยธรรมอันสูงส่งในธุรกิจและวิชาชีพต่างๆ ยกย่องคุณค่าของอาชีพทั้งปวงที่มีประโยชน์

ภาคีภาคส่วน	กลไก	ลักษณะ	บทบาทหน้าที่
			๓. สนับสนุนให้สมาชิกนำอุดมการณ์แห่งการบำเพ็ญประโยชน์ไปใช้ในธุรกิจ ในชีวิตส่วนตัว และในชุมชน ๔. ส่งเสริมความเข้าใจ ไมตรีจิต และสันติภาพระหว่างประเทศด้วยมิตรภาพของนักธุรกิจและวิชาชีพทั่วโลกที่ร่วมในอุดมการณ์แห่งการบำเพ็ญประโยชน์
ภาควิชาการ	๑. ที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย	เครือข่ายความร่วมมือ	๑. ชี้แนะเชิงนโยบายแก่รัฐบาล และชี้นำชุมชนและสังคมในการแก้ไขปัญหาพัฒนา และ สร้างภูมิคุ้มกันแก่ชุมชนและสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนด้วยองค์ความรู้จากการศึกษาวิจัยเพื่อมุ่งสู่การพึ่งพาตนเองบนฐานวัฒนธรรมไทยและด้วยสัมพันธภาพที่ดีกับนานาประเทศอย่างมีศักดิ์ศรี ๒. สร้างความเป็นเลิศทางวิชาการของแต่ละมหาวิทยาลัย/สถาบันและดำรงอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัย
	๒. ที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ	เครือข่ายความร่วมมือ	ศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และติดต่อประสานงานในเรื่องที่อยู่ในขอบข่ายความสนใจร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐที่เข้าร่วมข้อตกลงโดยไม่ก้าวก่ายหรือแทรกแซงกิจการภายในของมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง
	๓.ที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ	เครือข่ายความร่วมมือตามมาตรา ๔๗ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. ๒๕๔๗	๑. จัดให้มีการศึกษาแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการกำหนด ๒. จัดทำข้อตกลงระหว่างมหาวิทยาลัยในความร่วมมือทางวิชาการ ประสานการใช้บุคลากร ทรัพยากร และความชำนาญร่วมกัน เพื่อปฏิบัติตามภารกิจของมหาวิทยาลัย ๓. เสนอนโยบายและแผนพัฒนาการจัดการอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
	๔.สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย	เครือข่ายความร่วมมือ	๑. ร่วมมือและส่งเสริมการสร้างสามัคคีธรรมระหว่างสถาบันอุดมศึกษาเอกชนและกับการศึกษาอื่น ๆ

ภาคีภาคส่วน	กลไก	ลักษณะ	บทบาทหน้าที่
		ตามพระราชบัญญัติ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน	๒. ร่วมมือและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการศึกษาแก่รัฐบาล ๓. ส่งเสริมการค้นคว้า วิเคราะห์ และวิจัย เพื่อนำผลการวิจัยไปปฏิบัติและเผยแพร่ให้เกิดประโยชน์
ภาคศาสนา	๑. เครือข่ายศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์	เครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยการเรียนรู้การเผยแผ่ อบรม ปลูกฝังศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมไทยอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน	เป็นการทำงานร่วมกันภายใต้หลักการ “บวร” ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ การเผยแผ่ อบรม ปลูกฝังศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน
	๒. คณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนโรงเรียนวิถีพุทธแห่งประเทศไทย	เครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ	ประสานงานและนิเทศส่งเสริมการดำเนินงานตามตัวชี้วัดอัตลักษณ์โรงเรียนวิถีพุทธ
	๓. เครือข่ายต้นแบบวัดบันดาลใจ	โครงการความร่วมมือระหว่างสถาบันอาศรมศิลป์ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญและภาคีเครือข่าย	พัฒนาต้นแบบ นำร่อง ส่งต่อความรู้และสร้างเครือข่ายการทำงานเชื่อมต่อระหว่างภาคประชาชนรุ่นใหม่กับพระสงฆ์อย่างยั่งยืน เพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้วัดและชุมชนลุกขึ้นมาร่วมกันพลิกฟื้นวัดทั้งด้านกายภาพและกิจกรรม ให้เป็นพื้นที่แห่งชีวิตและจิตวิญญาณของคนไทยอย่างสมสมัยทั่วทั้งประเทศ
	๔. สภาคริสตจักรในประเทศไทย	องค์กรไม่แสวงหากำไร	องค์กรทางศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนท์ ที่รวมตัวกันเพื่อทำพันธกิจของพระเจ้าในประเทศไทย อันประกอบด้วน พันธกิจด้านการประกาศเผยแพร่พระกิตติคุณ พันธกิจด้านการศึกษา พันธกิจด้านการรักษาพยาบาล และพันธกิจอื่น ๆ โดยมีหลักข้อเชื่อ

ภาคีภาคส่วน	กลไก	ลักษณะ	บทบาทหน้าที่
			ข้อปฏิบัติ และธรรมนูญเดียวกัน อยู่ภายใต้การปกครองเดียวกัน ด้วยวิธีการเลี้ยงตนเอง ปกครองตนเอง และประกาศพระกิตติคุณด้วยตนเอง
	๕. คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย	องค์กรไม่แสวงหากำไร	๑. ให้คำปรึกษาแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ๒. ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางศาสนา และการศึกษาศาสนาอิสลาม รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนการทำงานร่วมกันตามลักษณะ “บรม” คือ บ้าน โรงเรียน และมัสยิด
ภาคประชาชน	๑. กลุ่มรู้สู้ Flood	องค์กรไม่แสวงกำไร	กลุ่มอาสาสมัครที่สื่อวีดีโอ Infographic สร้างสรรค์ เพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้องและจำเป็นในสถานการณ์น้ำท่วม
	๒. ชมรมอาสาสมัครสาธารณสุข แห่งประเทศไทย		ศูนย์กลางการประสานงานและแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูล เทคโนโลยี ระหว่างชมรม หน่วยงานของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจเอกชน ทั้งในและต่างประเทศ
ภาคประชาสังคม	๑. มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ	องค์กรไม่แสวงกำไร	๑. ส่งเสริมการผลิตอาหารไร้สารพิษ ๒. สนับสนุน ฝึกอบรม ศึกษาค้นคว้าวิจัย พัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพเพื่อการกสิกรรมทุกประเภท โดยเน้นภูมิปัญญาตะวันออก ๓. สนับสนุนให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ พึ่งพาอาศัยกันและกันตามแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่
	๒. ศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ	องค์กรไม่แสวงกำไร	พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติมีชีวิตให้ผู้สนใจได้เข้ามาศึกษา ทดลองและเรียนรู้ด้วยตนเอง เน้นการอบรมเผยแพร่แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และร่วมขับเคลื่อนกับภาคส่วนต่าง ๆ
	๓. หมู่บ้านช่อสะอาด	มูลนิธิต่อต้านการทุจริต	สร้างวัฒนธรรมใหม่ในการไม่อดทนต่อการทุจริตคอรัปชั่นทุกรูปแบบ โดยการขัดเกลาผ่านสถาบันหลักทางสังคม และกลุ่มเยาวชนผ่านการทำโครงการต่าง ๆ

ภาคีภาคส่วน	กลไก	ลักษณะ	บทบาทหน้าที่
	๔. ธนาคารจิตอาสา	พื้นที่สาธารณะ	เป็นพื้นที่สำหรับทุกคนเพื่อประกาศความตั้งใจและร่วมแบ่งปันเวลาให้กับสังคม เพราะเวลาคือทุนแห่งความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะเป็นหลักประกันให้แก่สังคม ธนาคารจิตอาสามีระบบแนะนำกิจกรรมอาสาที่เหมาะกับความสนใจ ความถนัดและแบบแผนการใช้ชีวิตของแต่ละบุคคลพร้อมทั้งมีบริการเสริมความเข้าใจ ทักษะ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
	๕. เครือข่ายไทย PGS เกษตรอินทรีย์	เครือข่ายความร่วมมือโดยสำนักงานกรีนเน็ต	ประสานงานและสนับสนุนกิจกรรมชุมชนรับรอง (participatory guarantee system : PGS) สำหรับเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย
	๖. มูลนิธิสยามกัมมาจล	องค์กรไม่แสวงกำไร	ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาเยาวชน และชุมชน
	๗. ศูนย์ประสานงานภาคีการพัฒนาจังหวัด	เครือข่าย	ศูนย์กลางการประสานงานระหว่างองค์กรต่าง ๆ ที่ทำงานด้านการพัฒนาระดับพื้นที่
	๘. สมัชชาสุขภาพจังหวัด	เครือข่าย	กลไกภาคประชาสังคมขับเคลื่อนเรื่องสุขภาวะทางกาย จิต สังคม ปัญญา
	๙. ประชารัฐจังหวัด	เครือข่าย	กลไกภาคประชาสังคมขับเคลื่อนเรื่องการศึกษาและเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่
ภาคสื่อ	๑. สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย	องค์กรไม่แสวงกำไร	๑. สร้างภาคีสื่อและเครือข่ายในการขับเคลื่อนเพื่อหาทางออกเกี่ยวกับปัญหาสังคม ๒. พัฒนาศักยภาพนักข่าว

๔) จุดแข็ง จุดอ่อนของภาคีแต่ละภาคส่วน และ<u>ข้อเสนอต่อบทบาทเชิงรุก</u>

จากการศึกษา พบว่า การทำงานขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาหรือประเด็นอื่นใดนั้น แต่ละภาคีภาคส่วนจะมีจุดแข็งและจุดอ่อนที่แตกต่างกันไป การมีส่วนร่วมของหน่วยงานหรือองค์ต่าง ๆ จาก ๗ ภาคส่วนจะช่วยทำให้เกิด “พลัง” อันเป็น “จุดคานงัด” ของการขับเคลื่อนและสืบสาน

จากตารางที่ ๒ อธิบายได้ว่า ภาคีเครือข่าย ๗ ภาคส่วน ประกอบด้วย ภาคประชาชน ภาคศาสนา ภาคเอกชน ภาคสื่อ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภารัฐ แต่ละภาคส่วนมีพลังที่แตกต่างกัน ดังนี้

ภาคประชาชน	พลังพลเมือง
ภาคศาสนา	พลังศรัทธา/ พลังคุณธรรม
ภาคเอกชน	พลังจัดการ
ภาคสื่อ	พลังสื่อสาร
ภาคประชาสังคม	พลังพลเมือง
ภาควิชาการ	พลังปัญญา
ภาครัฐ	พลังสั่งการ

ดังนั้น จึงมีข้อเสนอเชิงรุกต่อบทบาทของแต่ละภาคี ดังรายละเอียดตามตารางที่ ๒

จุดแข็ง จุดอ่อนของภาคีภาคส่วนต่าง ๆ และข้อเสนอต่อการทำงานเชิงรุก

ภาคีภาคส่วน	จุดแข็ง	จุดอ่อน	ข้อเสนอต่อการทำงานเชิงรุก
๑. ภาครัฐ	**พลังสั่งการ** ๑. มีบุคลากร ๒. มีงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนอื่น ๆ ๓. ความสามารถในการสั่งการ	๑. ต่างคนต่างทำ ๒. เน้นการสั่งการจากบนลงล่าง ๓. ขาดการบูรณาการกับภาคส่วนต่าง ๆ ๔. ขาดการจัดการ/ต่อยอดองค์ความรู้	๑. มีกลไกด้านงบประมาณ จัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมสนับสุนนการศึกษาวิจัยทั้งในเชิงการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และการพัฒนานวัตกรรม ๒. มีกลไกด้านนโยบาย บรรจุเรื่องศาสตร์พระราชาไว้ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ ๓. มีกลไกด้านกฎหมาย บัญญัติกฎหมาย กฎ ระเบียบเพื่อสร้าง ดุลยภาพระหว่างการพัฒนาเพื่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับ การพัฒนาอย่างยั่งยืน หรือกำหนดมาตรการทางกฎหมายในการลดหย่อนภาษีให้กับภาคเอกชนที่สนับสนุนส่งเสริมการขับเคลื่อน ๓. กำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจนสำหรับการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อการติดตามประเมินผล
๒. ภาคเอกชน	**พลังจัดการ** ๑. มีทักษะการบริหารจัดการ ๒. มีงบประมาณ ๓. มีพันธกิจรองรับ เช่น CSR	๑. มีข้อจำกัดเชิงพื้นที่ ๒. ขาดองค์ความรู้ด้านศาสตร์พระราชา	๑. บูรณาการแผนงาน/ โครงการความร่วมมือระหว่างองค์กรภาคเอกชนและระหว่างภาคเอกชนกับภาคส่วนต่าง ๆ
๓. ภาควิชาการ	**พลังปัญญา** ๑. มีทักษะในการจัดการและต่อยอดองค์ความรู้ ๒. มีพันธกิจรองรับ เช่น การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการ ฯลฯ	๑. เน้นการเรียนการสอนภาคทฤษฎี ๒. ขาดหลักสูตรแบบสหวิทยาการ ๓. เน้นการวิจัยแบบขึ้นหิ้งมากกว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือการทดลองเชิงพื้นที่	๑. เปิดหลักสูตรการศึกษาศาสตร์พระราชาแบบสหวิทยาการ ทั้งระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา ๒. จัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทาง ศูนย์การเรียนรู้ พื้นที่การเรียนรู้ฝึกทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ๓. สนับสนุนงบประมาณหรือจัดหาแหล่งงบประมาณ เพื่อการศึกษาวิจัยและในการบริการวิชาการงานศาสตร์พระราชา

	๓. มีแหล่งงบประมาณสนับสนุน	๔. การบริการวิชาการแบบเป็นโครงการเฉพาะที่ขาดความต่อเนื่อง	
๔. ภาคศาสนา	**พลังศรัทธา / พลังคุณธรรม** ๑. ผู้นำทางจิตวิญญาณที่ปลุกหรือสร้างความตื่นรู้ ๒. หลักคำสอน ความคิดความเชื่อที่สอดคล้องกับหลักการของศาสตร์พระราชา	๑. ยึดติดกับตัวบุคคลมากกว่าหลัก คำสอน ๒. การขาดความรู้ความเข้าใจใน แก่นแท้ของศาสตร์	๑. สร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นในผลแห่งการกระทำตามศาสตร์พระราชา ๒. เชื่อมโยงหลักธรรม/ คำสอนของศาสนา เข้ากับศาสตร์พระราชาเพื่อให้ศาสนิกเข้าใจได้ง่าย ๓. พัฒนาและเติมเต็มองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาให้ผู้นำทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง
๕. ภาคประชาชน	**พลังพลเมือง** ๑. เป็นผู้มีจิตสาธารณะ ๒. มีความเป็นผู้นำโดยธรรมชาติ	๑. ขาดการหนุนเสริมจากภาครัฐ ๒. ขาดตัวอย่าง/ แหล่งเรียนรู้/ โมเดล ๓. ขาดคนต้นแบบ/ ผู้นำการพัฒนา ๔. เข้าไม่ถึงความรู้และทรัพยากร	๑. สร้าง ขยายผล กระจายศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบให้ครอบคลุมทั้งประเทศ ๒. สร้างผู้นำ/ บุคคลต้นแบบที่รู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเพื่อเป็นแรงบันดาลใจ ๓. เปิดโอกาสการมีส่วนร่วม ให้ภาคประชาสังคมและภาคประชาชนเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียมและมีดุลยภาพ
๖. ภาคประชาสังคม	**พลังพลเมือง** ๑. เป็นผู้มีจิตสาธารณะ ๒. มีการทำงานเป็นเครือข่าย	๑. ขาดการหนุนเสริมและบูรณาการกับงานของภาครัฐ ๒. เข้าไม่ถึงแหล่งทรัพยากร	๑. เปิดโอกาสการมีส่วนร่วม ให้ภาคประชาสังคมและภาคประชาชนเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียมและมีดุลยภาพ
๗. ภาคสื่อ	**พลังสื่อสาร** ๑. มีทักษะในการเล่าเรื่องและสื่อสาร ๒. มีเครื่องมือการสื่อสาร	๓. ขาดการหนุนเสริมจากภาครัฐและภาคนโยบายขององค์กรสื่อ ๔. ขาดกรณีศึกษาหรือรูปธรรมตัวอย่างที่น่าสนใจ	๑. พัฒนาและเติมเต็มองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาให้สื่อมวลชนอย่างต่อเนื่อง ๒. จัดให้มีช่องทางการสื่อสารเรื่องศาสตร์พระราชาโดยเฉพาะ ๓. จัดทำรายการเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ผ่านสื่อมวลชนและสื่อใหม่

๕.๗.๓ รูปแบบ “กลไกหลักการมีส่วนร่วม” เพื่อการสืบสานศาสตร์พระราชา

๑) ขั้นตอนสู่ความสำเร็จ จากการถอดบทเรียนรูปธรรมความสำเร็จของการทำงานขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างมีส่วนร่วม พบขั้นตอนสำคัญดังนี้

(๑) มีศรัทธาและเป้าหมายเพื่อน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การแก้ไขปัญหาร่วมกัน

(๒) เปิดรับ “จุดแข็ง” “ของแต่ละภาคส่วน ร่วมกันดำเนินงานเพื่อแก้ไขข้อติดขัดด้านกฎหมายและนโยบาย

(๓) ระดมการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการปฏิรูปความคิดด้วยศรัทธาร่วมเดียวกัน

(๔) เกิดการมีส่วนร่วมทั้ง ๕ ระดับ

(๕) การมีส่วนร่วมในกระบวนการร่วมรับผล เปลี่ยนมิติจากการติดตามตรวจสอบเป็นการร่วมรับผลโดยการร่วมขับเคลื่อนศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาตนเองและส่วนรวม

๒) กลไกหลักของการมีส่วนร่วม ๕ กลไก เพื่อสืบสานศาสตร์พระราชา จากการศึกษาพบว่าการจะประสานพลังภาคส่วนต่าง ๆ ทั้ง ๗ ภาคส่วนเพื่อให้ร่วมกันทำงานขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืนนั้นจำเป็นจะต้องอาศัยกลไกการมีส่วนร่วม ทั้ง ๕ กลไก ดังนี้

(๑) กลไกการประสานงานภาคีเครือข่าย หมายถึง กลไกที่เป็นแกนกลางการประสานงาน การบริหารจัดการ และการเชื่อมร้อยการทำงานของทุกภาคส่วนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

(๒) กลไกแผนงานและยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการ หมายถึง กลไกที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดให้มีแผนระดับชาติเพื่อใช้กำกับนโยบาย แผนงานและยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการ

(๓) กลไกการติดตามและประเมินผล หมายถึง กลไกที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำตัวชี้วัดผลลัพธ์ การติดตามและการประเมินผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ

(๔) กลไกการจัดการความรู้ หมายถึง กลไกที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมข้อมูลข่าวสาร กรณีตัวอย่าง วิเคราะห์ สังเคราะห์ ต่อยอดและขยายผลองค์ความรู้

(๕) กลไกการสื่อสารสังคม หมายถึง กลไกที่เกี่ยวข้องกับการบอกเล่าเรื่องราว สื่อสารให้สังคมรับทราบ โน้มน้าวให้เกิดการน้อมนำไปใช้

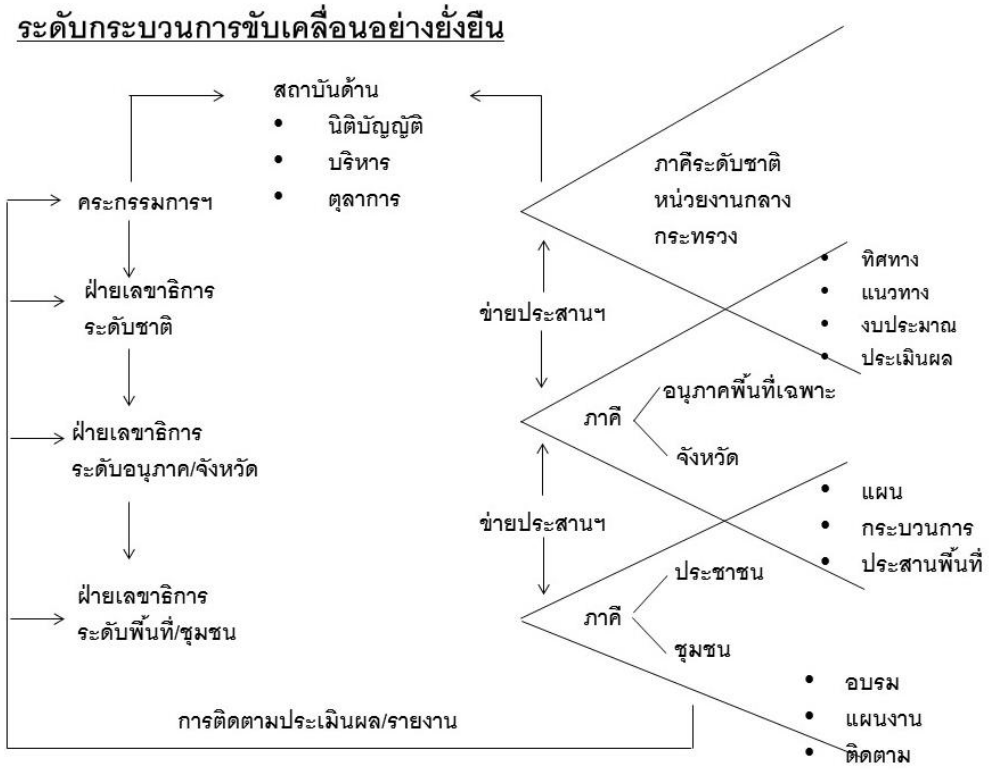

ภาพระดับกระบวนการขับเคลื่อนอย่างยั่งยืน

๕.๗.๔ แนวทางดำเนินการอย่างมีส่วนร่วม

๑) เสนอจัดตั้ง “คณะกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา” ใน ๓ ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น/ชุมชน ระดับจังหวัด และระดับชาติ โดยเน้นประชาชนเป็นแกนนำ

เป็น “กลไกขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาแบบใหม่” ซึ่งควรเป็นกลไกที่มีบทบาทเป็นแกนกลางในการประสานงานและขยายผล รวมถึงชี้นำแนวคิดหลักการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาโดยเป็นการพัฒนาที่มีประชาชนเป็นแกน และภาคีอื่น ๆ เข้าร่วมอย่างมีบูรณาการเพื่อเสริมกลไกเดิมของภาครัฐที่มีอยู่แล้ว

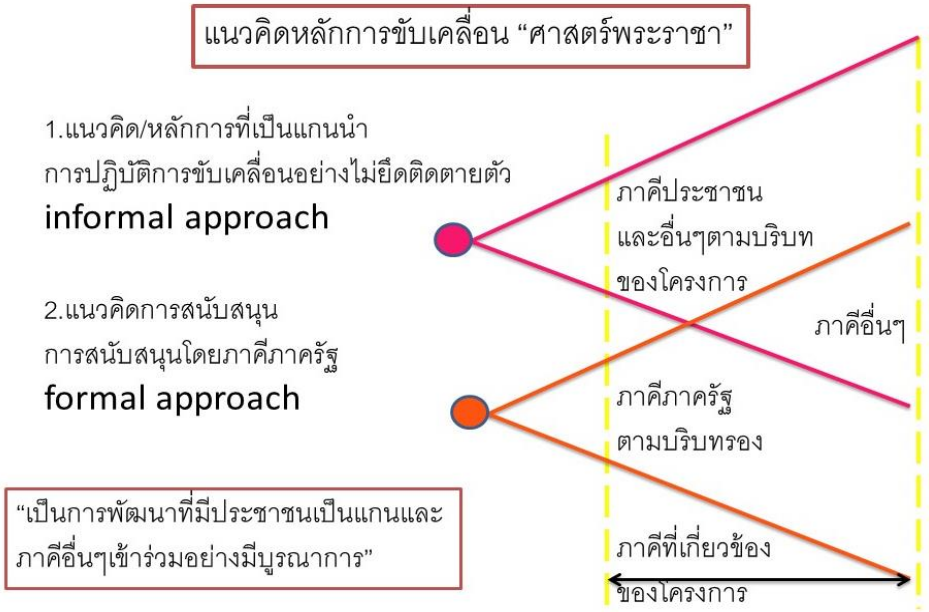

ภาพแนวคิดหลักการขับเคลื่อน “ศาสตร์พระราชา”

๒) เสนอกลไกหลักของการมีส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ๕ กลไก ได้แก่

(๑) กลไกการประสานงานภาคีเครือข่าย ๗ ภาคี โดยภาคส่วนใดเป็นแกนนำก็ได้ เพื่อ “สานพลัง” ทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา โดยอาศัย “ศรัทธา” โดยมีเป้าหมายเพื่อน้อมนำปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ลงสู่การปฏิบัติ

(๒) กลไกการจัดทำแผนงานและยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการในรูปแบบแผนระดับชาติ เพื่อใช้กำกับนโยบาย แผนงานและยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการ และแผนปฏิบัติการ

(๓) กลไกการติดตามและประเมินผลในรูปแบบของกิจกรรมขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา โดย ๗ ภาคี โดยมีเป้าหมายให้การรับผลประโยชน์เกิดจากภายใน เกิดสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และนำผลที่เกิดเป็นที่ประจักษ์น้อมกลับสู่การปฏิบัติตน

(๔) กลไกการจัดการความรู้ โดยบูรณาการความรู้จากทุกภาคส่วน เพื่อขยายผล บทบาทใหม่ และการทำงานเชิงรุกของภาคีต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาร่วมกัน

(๕) กลไกการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์และขยายผลความสำเร็จจากศรัทธาร่วม ศาสตร์พระราชาสามารถแก้ไขปัญหาประเทศได้ และเป็นกลไกสำคัญที่จะนำพาชาติสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป้าหมายเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น โดยใช้สื่อเป็นหน่วยปฏิรูปความคิด และใช้สาร “ตัวอย่างความสำเร็จ” เป็นแนวทางให้เกิดการขยายผล

๓) เสนอกลไกการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ๗ ภาคส่วน เพื่อเป็นการ “สานพลัง” และทรัพยากรของภาคส่วนต่างๆ ได้แก่ ภาคประชาชน ภาคศาสนา ภาคเอกชน ภาคสื่อมวลชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภาครัฐ

๔) แนวทางสร้างศรัทธาและการสนองตอบความต้องการกลุ่มเป้าหมาย โดยอาศัยกลไกหลักของการมีส่วนร่วม ๕ กลไกเพื่อสืบสานศาสตร์พระราชาประสานพลังภาคส่วนต่าง ๆ ทั้ง ๗ ภาคส่วน เพื่อให้ร่วมกันทำงานขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืนโดยบูรณาการทั้ง ๕ กลไก ลงไปในการทำงานของหน่วยงานที่มีอยู่เดิมโดยมีภาคประชาชนเป็นแกนและภาคีอื่น ๆ เข้าร่วมอย่างมีบูรณาการ

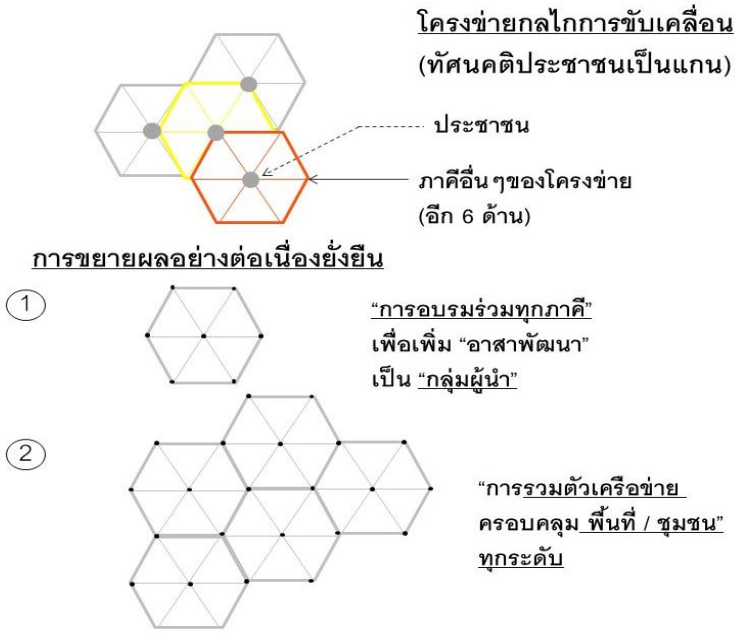

ภาพโครงข่ายกลไกการขับเคลื่อน (ทัศนคติประชาชนเป็นแกน) และการขยายผลอย่างต่อเนื่อง

๕) แนวทางการพัฒนาอย่างสอดรับกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่สุดของประเทศ คือ ทรัพยากรมนุษย์ เป้าหมายของการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาไม่ว่าด้านใดก็ตามควรมุ่งสู่การพัฒนามนุษย์ อันจะเป็นความยั่งยืนตามปณิธาน โดยภารกิจร่วมกันเพื่อการพัฒนามนุษย์ คือ การน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การแก้ไขปัญหาประเทศอย่างยั่งยืน ดังนั้น แนวทางการพัฒนาอย่างสอดรับกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ คือ

(๑) การบริหารจัดการบนความขาดแคลน โดยอาศัยการ “สานพลัง” ประชา (ทุกภาคส่วนที่ไม่ใช่รัฐ) และรัฐ (ระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับพื้นที่” ร่วมมือกันเพื่อการรักษาฐานทรัพยากรอันเป็นสมบัติของชาติ

(๒) เริ่มดำเนินการด้วยการ “อบรม” บ่มเพาะ เปลี่ยนกระบวนการคิดให้มุ่งสู่ความพอเพียงด้วย “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และความรู้ในการแปลงลงสู่การปฏิบัติมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความรู้ที่จะทำให้เกิด ความพอเพียงก่อน และการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อให้เกิดการแบ่งปันและการสร้างสังคมคุณธรรมไปพร้อมกัน

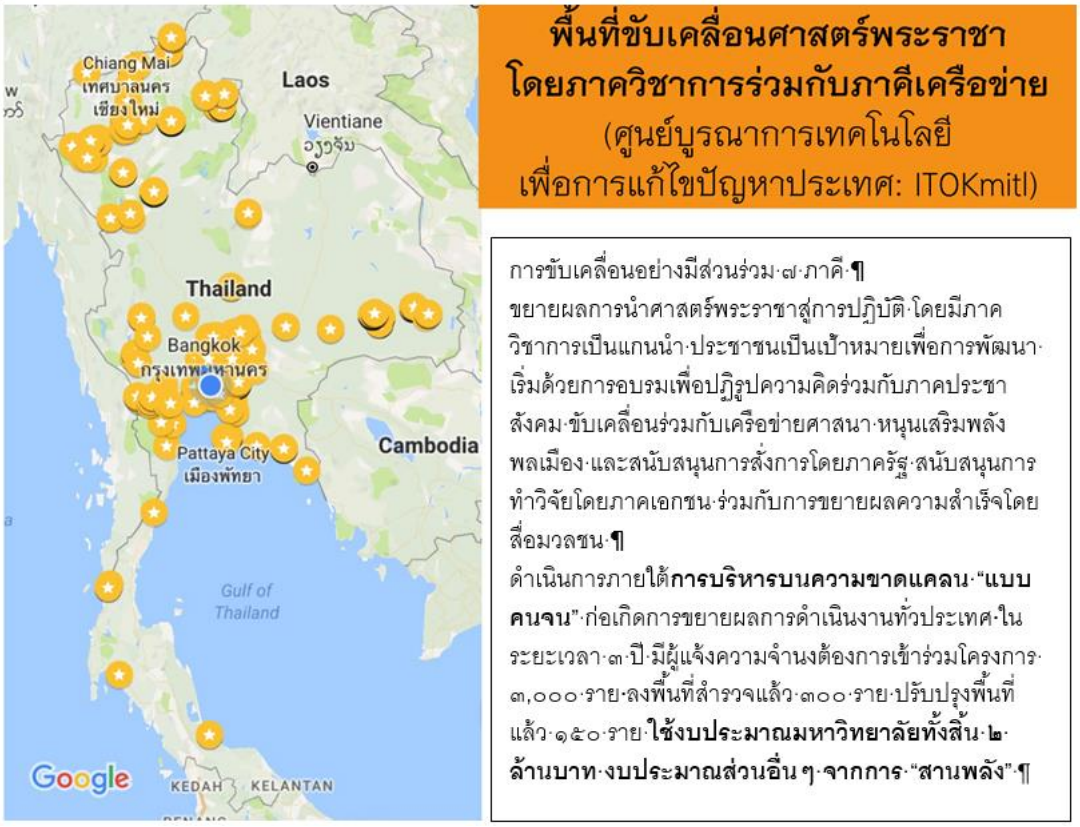

ภาพการอบรมเพื่อเปลี่ยนความคิดและการสานพลังด้านทรัพยากรเพื่อการพัฒนาอย่างสอดรับกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่

๖) แนวทางการบริหารและประสานงานองค์กรที่เกี่ยวข้องทุกระดับ โดยเสนอให้มีกลไกในรูปของ “คณะกรรมการ” ทำหน้าที่ประสานพลัง และบริหารให้เกิดการประสานงานองค์กรที่เกี่ยวข้องใน ๓ ระดับ คือ ระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น/ชุมชน โดยเป็น “กลไกการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาแบบใหม่” ซึ่งควรเป็นกลไกที่มีบทบาทเป็นแกนกลางในการประสานงานและขยายผล รวมถึงชี้นำทิศทางการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ทั้งนี้ การดำเนินงานสามารถทำได้โดย (๑) อาศัยกลไกในการประสานงานขับเคลื่อนสืบสานงานศาสตร์พระราชาเดิมที่มีการดำเนินงานอยู่แล้ว

ในแต่ละภาคส่วน เข้าร่วมกัน “สานพลัง” เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนงานสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างเป็นรูปธรรมโดยยึดแนวทางการมีส่วนร่วมจากหลักการทรงงาน

(๒) จัดตั้ง “คณะกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา” เพื่อทำหน้าที่สานพลังกลไกที่มีอยู่เดิมและขยายผลโดยผ่านกลไกการประสานงาน กลไกแผนงานและยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการ กลไกการติดตามและประเมินผล กลไกการจัดการความรู้ และกลไกการสื่อสารสังคม

(๓) ควรจัดตั้งทั้ง “คณะกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา” ใน ๓ ระดับ โดยทำงานแบบบูรณาการเป็นองค์รวมภายใต้เป้าหมายเดียวกัน

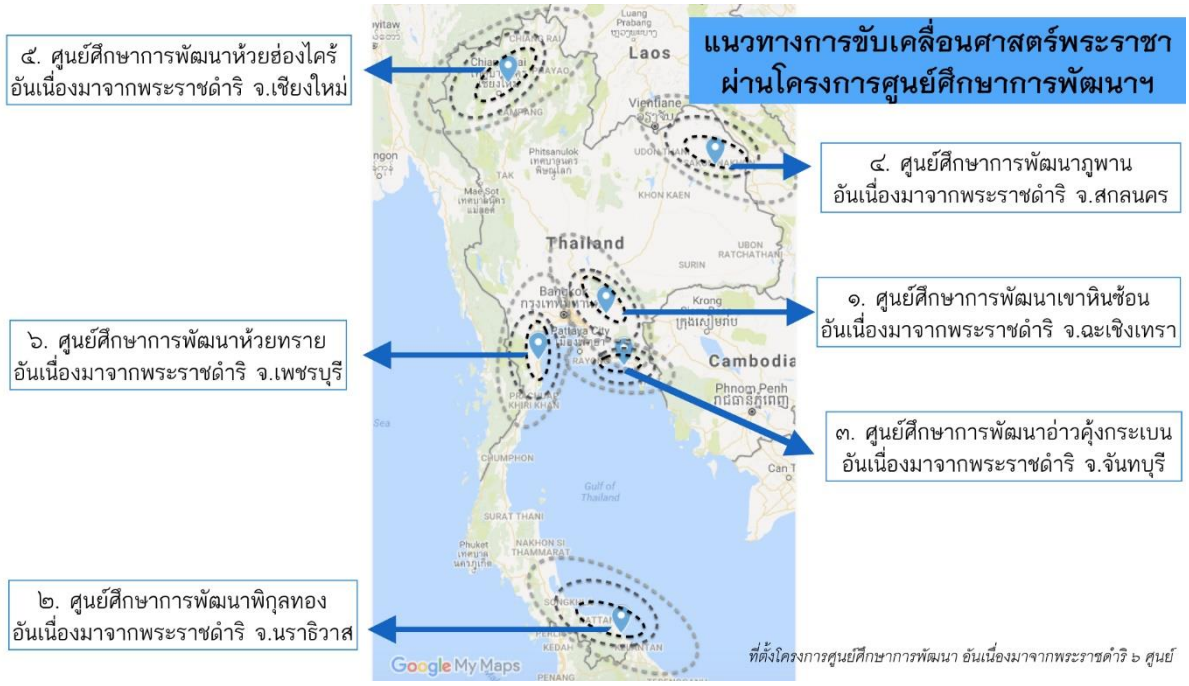

๗) การต่อยอดและประยุกต์ศาสตร์พระราชาในทางปฏิบัติ เสนอให้จัดตั้ง **กองทุนเพื่อการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน** โดยกองทุนมีบทบาทหนุนเสริมการทำงานของภาคส่วนต่าง ๆ ที่ดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมโดยเป็นงบประมาณจากภาครัฐหรือเอกชนซึ่งปัจจุบันมีการดำเนินการแล้วโดยใช้เงินทุนจากภาคเอกชน และเสนอ **“วิสาหกิจเพื่อสังคม”** เป็นรูปแบบกลไกเสริม

๕.๗.๕ มาตรการเสริมการมีส่วนร่วม

๑) มาตรการเสริมด้านกฎหมายและกฎระเบียบ โครงสร้างของกลไกแบบใหม่เพื่อการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาควรเป็นกลไกองค์กรความร่วมมือ คือกลไกการมีส่วนร่วมแบบองค์กรลูกผสม เป็นกลไกความร่วมมือที่สามารถประสาน “จุดแข็ง” ของทุกภาคส่วนและมีการทำงานแบบผสมผสานบนแนวคิดการประสานรวมระหว่างรัฐและเอกชน อันหมายรวมถึง องค์กรเอกชนที่ไม่ใช่รัฐทั้งหมด รวมถึงประชาชน

(๑) กำหนดให้มี “คณะกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา”

(๒) “คณะกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา” ประกอบด้วย

ก) กรรมการซึ่งมาจากผู้แทนองค์กร/ ชุมชนทุกภาคส่วน

ข) กรรมการซึ่งมาจากผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในแต่ละด้านของศาสตร์พระราชา

ค) กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ให้กรรมการตาม (๑) (๒) และ (๓) เลือกกันเองเป็นประธานกรรมการหนึ่งคน และรองประธานกรรมการสองคน

ให้เลขาธิการเป็นกรรมการและเลขานุการ และให้เลขาธิการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเป็นผู้ช่วยเลขานุการ

(๓) อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ให้คณะกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(ก) จัดทำแผนระดับชาติว่าด้วยการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

(ข) จัดทำนโยบาย แนวทางการส่งเสริมการขับเคลื่อน พัฒนา ปกป้อง ฟื้นฟู อนุรักษ์ เผยแพร่ และสืบสานศาสตร์พระราชา

(ค) จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีเชื่อมโยงกลไกทุกระดับ ทั้งระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับพื้นที่ภายใต้แผนระดับชาติว่าด้วยการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา รวมทั้งงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามแผน

(ง) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา โดยให้ทุกภาคีมีกลไกการกำกับ ติดตาม ประเมินผล การจัดการความรู้ และการสื่อสารสังคม

(จ) เสนอแนะหรือให้คำปรึกษาต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายและยุทธศาสตร์ชาติด้านการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

(๔) “แผนระดับชาติว่าด้วยการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา”

ให้คณะกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ในคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จัดทำ “แผนระดับชาติว่าด้วยการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา” เพื่อส่งเสริม สนับสนุนแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม โดยคำนึงถึงการประสานงานและบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพผู้นำการขับเคลื่อน

๒) มาตรการติดตามและประเมินผล มาตรการติดตามและประเมินผลดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมเป็นบทบาทหน้าที่ของ “คณะกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายสืบสานศาสตร์พระราชา” และอยู่ในแผนระดับชาติว่าด้วยการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา โดยมีกรอบความคิดคือต้องเป็นไปตามกลไกหลักของการมีส่วนร่วมเพื่อสืบสานศาสตร์พระราชาประสานพลังภาคส่วนต่าง ๆ ทั้ง ๗ ภาคส่วนเพื่อให้ร่วมกันทำงานขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืนโดยบูรณาการทั้ง ๕ กลไกลงไปในการทำงานของหน่วยงานที่มีอยู่เดิม

๓) มาตรการประสานและปรับปรุงบทบาทภาคีและองค์กรที่เกี่ยวข้อง คณะกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายสืบสานศาสตร์พระราชา ในคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นกลไกใหม่ที่มีบทบาทที่แตกต่างกันไปในกลไกแต่ละระดับ ดังรายละเอียดตามตารางที่ ๓

ความสัมพันธ์ระหว่างกลไกเดิมกับกลไกใหม่ และบทบาทที่ควรจะเป็น

ระดับของกลไก	กลไกเดิม/ บทบาท	กลไกใหม่/ บทบาท
ระดับชาติ	สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ระดมการมีส่วนร่วม	คณะกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา **บทบาท** : ชี้นำทิศทางการขับเคลื่อนแบบมีส่วนร่วม ในระดับชาติ
ระดับจังหวัด	- สมัชชาสุขภาพจังหวัด - ศูนย์ประสานงานภาคีการพัฒนาจังหวัด - ประชารัฐจังหวัด เป็นแกนกลางระดมการมีส่วนร่วมในระดับจังหวัด	คณะกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา **บทบาท** : ประสานงานการขับเคลื่อนสืบสานแบบมีส่วนร่วมโดยภาพรวมในระดับจังหวัด
ระดับพื้นที่/ ชุมชนท้องถิ่น	- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๖ ศูนย์ - โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๔,๖๘๕ โครงการ ระดมการมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่หรือชุมชนท้องถิ่น	คณะกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา **บทบาท** : ๑. หนุนเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในระดับพื้นที่ ๒. เปิดโอกาสให้ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม และภาคสื่อเข้าถึงแหล่งทรัพยากร ๓. เชื่อมร้อยการประสานงานกลไกเดิมทั้งสามระดับให้บูรณาการ

๔) สื่อและการประชาสัมพันธ์ แผนยุทธศาสตร์ด้านการสื่อสารและประชาสัมพันธ์เพื่อการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างมีส่วนร่วมเป็นบทบาทหน้าที่ของ “คณะกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายสืบสานศาสตร์พระราชา” และอยู่ในแผนระดับชาติว่าด้วยการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา โดยมีกรอบความคิดคือต้องเป็นไปตามกลไกหลักของการมีส่วนร่วมเพื่อสืบสานศาสตร์พระราชาประสานพลังภาคส่วนต่าง ๆ ทั้ง ๗ ภาคส่วนเพื่อให้ร่วมกันทำงานขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน

๕.๗.๖ ผลสัมฤทธิ์ที่คาดว่าจะได้เสนอต่อสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

๑) กลไกการมีส่วนร่วมเชิงนโยบาย

กลไกการมีส่วนร่วมเชิงนโยบาย ได้แก่ กลไกการจัดตั้งคณะกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ใน ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น/ชุมชน โดยทำหน้าที่จัดทำแผนระดับชาติและแผนปฏิบัติการ เพื่อขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา โดยมีกรอบความคิด คือ

(๑) ต้องดำเนินงานด้วย ๕ กลไกหลักของการมีส่วนร่วม

(๒) ต้องประกอบด้วย ๗ ภาคี ได้แก่ ภาคประชาชน ภาคศาสนา ภาคประชาสังคม ภาคสื่อมวลชน ภาคเอกชน และภาครัฐ เพื่อให้ร่วมกันทำงานขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

(๓) จัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์และแผนงาน ตลอดจนกำหนดบทบาทกลไกการมีส่วนร่วม เพื่อเสนอให้คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริพิจารณาอนุมัติ และคณะอนุกรรมการจึงดำเนินการ

(๔) ให้มีหน้าที่ประเมินผล และกลไกปฏิบัติการที่มีหน้าที่ในการติดตามตรวจสอบ

๒) กลไกการมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติการ

(๑) กลไก“คณะกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายสืบสานศาสตร์พระราชา” ระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น/ชุมชน

(๒) กลไกการมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติการคือกลไกหลักของการมีส่วนร่วม ๕ กลไก เพื่อขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อการ “สานพลัง” ๗ ภาคส่วน

ก) กลไกการประสานงานภาคีเครือข่าย หมายถึง กลไกที่เป็นแกนกลางการประสานงานการบริหารจัดการ และการเชื่อมร้อยการทำงานของทุกภาคส่วนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ข) กลไกแผนงานและยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการ หมายถึง กลไกที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดให้มีแผนระดับชาติเพื่อใช้กำกับนโยบาย แผนงานและยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการ

ค) กลไกการติดตามและประเมินผล หมายถึง กลไกที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำตัวชี้วัดผลลัพธ์การติดตามและการประเมินผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ

ง) กลไกการจัดการความรู้ หมายถึง กลไกที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมข้อมูลข่าวสาร กรณีตัวอย่าง วิเคราะห์ สังเคราะห์ ต่อยอดและขยายผลองค์ความรู้

จ) กลไกการสื่อสารสังคม หมายถึง กลไกที่เกี่ยวข้องกับการบอกเล่าเรื่องราว สื่อสารให้สังคมรับทราบ โน้มน้าวให้เกิดการน้อมนำไปใช้

๓) กลไกเสริมการมีส่วนร่วม

(๑) กองทุนเพื่อการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน โดยกองทุนมีบทบาทหนุนเสริมการทำงานของภาคส่วนต่าง ๆ ที่ดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมในรูปแบบของกลไกหลักของการมีส่วนร่วม ๕ กลไก โดยใช้งบประมาณของภาครัฐ หรือภาคเอกชน

(๒) วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เพื่อการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน

๕.๗.๗ ข้อเสนอแนะว่าด้วยการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชา

๑) เสนอให้มีกลไก “สานพลัง” ๓ ระดับ ได้แก่ **“คณะกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา” ในระดับท้องถิ่น/ชุมชน ระดับจังหวัด และระดับชาติ** ที่มีประชาชนเป็นแกนและภาคีอื่น ๆ หนุนเสริม โดยองค์ประกอบของคณะกรรมการจะมาผู้แทนองค์กร/ ชุมชนทุกภาคส่วน ผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในแต่ละด้านของศาสตร์พระราชา และกรรมการโดยตำแหน่งให้ครอบคลุมทั้ง ๗ ภาคีเครือข่าย อำนาจหน้าที่ที่สำคัญของคณะกรรมการฯ คือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาให้ทุกภาคีมีกลไกการกำกับ ติดตาม ประเมินผล การจัดการความรู้ และการสื่อสารสังคม และการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีเชื่อมโยงกลไกทุกระดับ จัดทำ

แผนระดับชาติ นโยบาย และแนวทางว่าด้วยการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาในแบบไม่เป็นทางการ (Informal Approach) เพื่อเชื่อมโยงกับกลไกราชการ หรือหน่วยงานที่ดำเนินการอยู่แล้วแบบเป็นทางการ (Formal Approach)

๒) เสนอกลไกหลักของการมีส่วนร่วม ๕ กลไก ได้แก่ (๑) ประสานงานภาคีเครือข่ายทั้ง ๗ ภาคี เพื่อ“สานพลัง” ทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา (๒) จัดทำแผนงานและยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการ (๓) จัดกลไกการติดตามและประเมินผล (๔) สร้างกลไกการจัดการความรู้ (๕) กลไกการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์และขยายผลผ่านตัวอย่างความสำเร็จ

๓) เสนอกลไกการ “สานพลัง” ๗ ภาคี เพื่อขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ได้แก่ ภาคประชาชนภาคศาสนา ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน ภาคสื่อมวลชน ภาควิชาการและภาครัฐ

๔) เสนอกลไกหนุนเสริมการมีส่วนร่วม ๒ กลไก ได้แก่ (๑) การจัดตั้งกองทุนเพื่อการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน โดยกองทุนเปิดให้ภาคีเครือข่ายทั้ง ๗ ภาคี ร่วมบริจาคได้ เพื่อหนุนเสริมการทำงานของภาคส่วนต่าง ๆ ที่ดำเนินงานตามข้อเสนอที่ ๑-๓ และ (๒) การจัดตั้งวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) โดยการมีส่วนร่วมของ ๗ ภาคีเพื่อหนุนเสริมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาให้เกิดความยั่งยืน

๕.๘ การศึกษาวิเคราะห์การบริหารโครงการ เพื่อดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชา

๕.๘.๑ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ[๕๔]

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) อยู่ในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี เป็นหน่วยงานราชการที่จัดตั้งขึ้นตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. ๒๕๒๔ ต่อมามีการแก้ไขระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๒๗ พ.ศ. ๒๕๓๔ และ พ.ศ. ๒๕๔๖ สำนักงาน กปร. จะสนับสนุนงบประมาณในปีแรกของการดำเนินโครงการ ส่วนในปีถัดไป หน่วยงานดำเนินการจะต้องตั้งงบประมาณรองรับจนโครงการแล้วเสร็จ

๑) ที่มาของโครงการในความรับผิดชอบของสำนักงาน กปร. มี ๓ แหล่งที่มา ได้แก่

(๑) พระราชทานพระราชดำริโดยตรง

(๒) พระราชทานให้ความช่วยเหลือเนื่องจากราษฎรทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา

(๓) หน่วยงานต่าง ๆ กราบบังคมทูลถวายรายงานหรือขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย

๒) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๕ จนถึง พ.ศ. ๒๕๕๙ มีทั้งสิ้น ๔,๖๘๕ โครงการ แบ่งออกเป็น ๘ ประเภท คือ

(๑) โครงการพัฒนาด้านแหล่งน้ำ

(๒) โครงการพัฒนาด้านการเกษตร

(๓) โครงการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

(๔) โครงการพัฒนาด้านสาธารณสุข

(๕) โครงการพัฒนาด้านการส่งเสริมอาชีพ

---

[๕๔] **นางศศิพร ปาณิกบุตร ผู้อำนวยการกองประชาสัมพันธ์**, บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๒ วันพุธที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐ หน้าที่ ๕ – ๘

(๖) โครงการพัฒนาด้านคมนาคม/สื่อสาร

(๗) โครงการพัฒนาด้านสวัสดิการสังคม/การศึกษาและโครงการพัฒนาด้านอื่น ๆ และ

(๘) โครงการพัฒนาแบบบูรณาการ

๓) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีจำนวน ๖ แห่ง มีศูนย์สาขารวมจำนวน ๑๗ แห่ง มีหมู่บ้านรอบศูนย์รวมจำนวน ๑๔๘ หมู่บ้าน เกษตรกรได้รับประโยชน์ ๓๑,๗๘๖ ครัวเรือน จำนวน ๑๐๔,๓๖๘ คน มีหลักสูตรเผยแพร่องค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริจำนวน ๙๓ เรื่อง มีศูนย์เรียนรู้ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน ๑๑๑ แห่งทั่วประเทศ ใน พ.ศ. ๒๕๕๙ ให้การฝึกอบรมอาชีพแก่เกษตรกร จำนวน ๒๐,๙๗๗ คน มีผู้เข้าร่วมศึกษาดูงานและเยี่ยมชมศูนย์ศึกษาฯ ทั้ง ๖ แห่ง จำนวน ๑,๔๐๐,๐๖๖ คน

๔) ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เนื่องจากหลักการบริหารโครงการของสำนักงาน กปร.จะสนับสนุนงบประมาณในปีแรกของการดำเนินโครงการ ส่วนในปีต่อไปจะมอบให้หน่วยงานต่างๆ ที่รับผิดชอบและจัดสรรงบประมาณดำเนินโครงการต่อไป

๕.๘.๒ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๑) สำนักปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์[๕๕]

(๑) นโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยมีเป้าหมายอยู่ที่ประชาชนและเกษตรกรในพื้นที่โครงการและทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลโครงการพระราชดำริ

(๒) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริรวมที่อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีจำนวน ๓,๖๐๒ โครงการ แบ่งเป็น ๘ ประเภท ได้แก่ (๑) ด้านแหล่งน้ำ (๒) ด้านการเกษตร (๓) ด้านสิ่งแวดล้อม (๔) ด้านส่งเสริมอาชีพ (๕) ด้านสาธารณสุข (๖) ด้านคมนาคม/สื่อสาร (๗) ด้านสวัสดิการสังคม/การศึกษา และ (๘) ด้านพัฒนาแบบบูรณาการ

(๓) โครงสร้างการบริหารจัดการ ประกอบด้วย (๑) กลไก ได้แก่ คณะกรรมการขับเคลื่อนการดำเนินโครงการอันเนื่องจากพระราชดำริ กองประสานงานโครงการพระราชดำริของสำนักปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กองโครงการพระราชดำริของหน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ คณะอนุกรรมการ/คณะทำงาน/ผู้จัดการโครงการ หน่วยงานประสานและอำนวยการในพื้นที่ (๒) เครื่องมือ ได้แก่ แผนแม่บทของโครงการ แผนปฏิบัติงานประจำปีโครงการ และงบประมาณโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของกระทรวง

(๔) ตัวอย่างโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริรวมที่อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ในพระราชานุเคราะห์ เป็นโครงการเนื่องในวโรกาสสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามกุฎราชกุมาร ทรงมีพระชนมายุครบ ๕๐ พรรษา โครงการรักษ์น้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดินเป็นโครงการของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เป็นโครงการของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นต้น

---

[๕๕] **นางสาวธารารัตน์ โพธิ์ศรี ผู้อำนวยการกองประสานงานโครงการพระราชดำริ**, บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๒ วันพุธที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐ หน้าที่ ๑๑ – ๑๖

๒) กรมชลประทาน

พระราชดำริของ	พรด. ตรง	ฎีกา	พรด.ตรง				ฎีกา				ผลรวมทั้งหมด
			ไม่สามารถดำเนินการได้	ยังไม่ดำเนินการ	ระหว่างดำเนินการ	แล้วเสร็จ	ไม่สามารถดำเนินการได้	ยังไม่ดำเนินการ	ระหว่างดำเนินการ	แล้วเสร็จ	
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร	๑,๖๐๕	๖๕๒	๔	๑๙	๑๐	๑,๕๗๒	๘	๗๗	๒๒	๕๔๕	๒,๒๕๗
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ	๓๖๓	๗		๔	๑	๓๕๘		๑		๖	๕๗๐
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร (ดำรงพระราชอิสริยยศ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ)	๕๕	๑	๑			๕๔				๑	๕๖
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร	-	๑๒						๑๑	๑		๑๒
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	๓๑๙	๒	๓	๔๗	๓๔	๒๓๕				๒	๓๒๑
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี	๒					๒					๒
ผลรวมทั้งหมด	**๒,๓๔๔**	**๖๗๔**	**๘**	**๗๐**	**๔๕**	**๒,๒๒๑**	**๘**	**๘๙**	**๒๓**	**๕๕๔**	**๓,๐๑๘**

ข้อมูล ณ วันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๖๐

๓) กรมฝนหลวงและการบินเกษตร[๕๖]

(๑) ภารกิจหลัก ๓ ด้านของกรมฝนหลวงและการบินเกษตร คือ การบริหารจัดการน้ำในชั้นบรรยากาศให้เกิดฝนในปริมาณและการกระจายที่เหมาะสม การวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการทำฝน และการบริหารจัดการด้านการบินภารกิจการทำงาน

(๒) กรมฝนหลวงและการบินเกษตร มีศูนย์ปฏิบัติการ จำนวน ๕ ศูนย์ ได้แก่ ๑) ศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ ๒) ศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงภาคกลาง จังหวัดนครสวรรค์ ๓) ศูนย์ปฏิบัติการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น ๔) ศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงภาคตะวันออก จังหวัดระยอง และ ๕) ศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงภาคใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยศูนย์ปฏิบัติการตามภูมิภาคเป็นอาคารสำนักงานชั่วคราว แต่ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้รับการจัดสรรงบประมาณให้เป็นอาคารแบบถาวรเรียบร้อยแล้ว

(๓) ความร่วมมือกับองค์กรภายนอก ได้แก่ การพัฒนาอากาศยานไร้คนขับหรือยูเอวี (Unmanned Aerial Vehicle, UAV) เพื่อใช้สำรวจชั้นบรรยากาศกรมฝนหลวงและการบินเกษตรมีความร่วมมือคณะวิศวกรรมศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ การจัดตั้งงบประมาณและโอนให้กับกองทัพอากาศปีละประมาณ ๕๐ ล้านบาท เพื่อปฏิบัติการบินร่วมในภารกิจฝนหลวง ความร่วมมือการทดลองจัดทำจรวดฝนหลวงกับบริษัทมิตรผล จำกัด โดยมีการบริจาคเงินเข้ากองทุนฝนหลวงประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ บาท

---

[๕๖] **นายสุรสีห์ กิตติมณฑล อธิบดีกรมฝนหลวงและการบินเกษตร**, บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๕ วันพุธที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐ หน้าที่ ๔ – ๑๔

(๔) ภารกิจด้านอื่น ได้แก่ การแก้ไขปัญหาหมอกควันและฝุ่นละอองในอากาศ โดยกรมฝนหลวงและการบินเกษตรได้สนับสนุนภารกิจของกรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน

(๕) ยุทธศาสตร์ ๒๐ ปี กรมฝนหลวงและการบินเกษตรมีเป้าหมายจะเป็นองค์กรชั้นนำของโลกในด้านการดัดแปรสภาพอากาศตามศาสตร์ของพระราชา โดยมีขั้นตอนดังนี้ ในระยะ ๕ ปีแรกจะต้องเป็นองค์กรชั้นนำในระดับประเทศ ซึ่งจะต้องให้บุคลากรต่าง ๆ ในกรมเป็น Smart officer ภายในระยะ ๑๐ ปี เป็นองค์กรชั้นนำในระดับอาเซียน ภายในระยะ ๑๕ ปี เป็นองค์กรชั้นนำระดับเอเชีย และภายใน ๒๐ ปี จะเป็นองค์กรชั้นนำด้านการดัดแปรสภาพอากาศในระดับโลก โดยตัวชี้วัด ๒ ประการ คือ ๑) จัดตั้งศูนย์ดัดแปรสภาพอากาศเพื่อถ่ายทอดองค์กรความรู้ และ ๒) จัดตั้งสถาบันการบินการดัดแปรสภาพอากาศ รวมทั้งมีการกำหนดตัวชี้วัดเกี่ยวกับการแก้ไขไฟป่าด้วย เพื่อให้ภารกิจของกรมมีความหลายหลากและสนับสนุนภารกิจหน่วยงานอื่นอย่างบูรณาการ

(๖) ความร่วมมือระหว่างประเทศ กรมฝนหลวงและการบินเกษตรมีความร่วมมือกับประเทศจอร์แดนเป็นระยะเวลา ๓ ปี และมีการลงนาม MOU เรียบร้อยแล้ว ส่วนความร่วมมือในอดีตได้มีประเทศที่มีการเดินทางมาศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนทางวิชาการหลายประเทศ เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ศรีลังกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เป็นต้น ทั้งนี้ยังมีประเทศที่อยู่ระหว่างติดต่อขอความร่วมมือ เช่น การ์ตา มองโกเลีย เป็นต้น

(๗) แนวทางการสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อความยั่งยืน กรมฝนหลวงและการบินเกษตรมีความร่วมมือกับกรมชลประทานดำเนินโครงการ R2 Project เพื่อบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการพื้นที่โครงการเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ โครงการ R3 Project ซึ่งเป็นความร่วมมือของกรมฝนหลวงและการบินเกษตร กรมชลประทาน และกรมป่าไม้ เพื่อบริหารจัดการน้ำและป่าต้นน้ำอย่างบูรณาการ โดยมีปฏิบัติการฝนหลวงเติมน้ำลงเขื่อนพื้นที่เขื่อนแก่งกระจาน

(๘) รางวัลเกียรติคุณระดับนานาชาติเกี่ยวกับฝนหลวง ได้แก่ ประกาศนียบัตรด้านการดัดแปรสภาพอากาศจากสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาแห่งสหภาพยุโรป

(๙) ปัญหาความขาดแคลนบุคลากรด้านการบิน (นักบิน) เนื่องจากค่าตอบแทนสำหรับนักบินในภาคธุรกิจสูงกว่าค่าตอบแทนนักบินของหน่วยงานรัฐ โดยตำแหน่งนักบินแบ่งสถานะเป็น ๒ ประเภท คือ (๑) พนักงานราชการ มีอัตราเงินเดือนเริ่มต้น จำนวน ๕๖,๐๐๐ บาท สัญญาจ้าง ๔ ปี ต่อสัญญาทุกปี และ (๒) ลูกจ้างประจำ อัตราเงินเดือนเริ่มต้นประมาณ ๒๐,๐๐๐ บาท ปัจจุบันนักบินมีจำนวน ๗๙ คน แบ่งเป็นพนักงานราชการ จำนวน ๒๙ คน และเป็นลูกจ้างประจำ จำนวน ๕๐ คน แต่กรอบอัตรากำลังที่ต้องการคือ จำนวน ๑๒๑ คน ส่วนแนวทางการแก้ไขปัญหากรมฝนหลวงและการบินเกษตรจัดทำโครงการให้ทุนผลิตนักบินและกำหนดเงื่อนไขหรือข้อกำหนดให้ผูกพันกับหน่วยงานเพื่อป้องกันการขาดแคลนเนื่องจากการลาออกไปทำงานกับสายการบินเอกชน ซึ่งปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) กำหนดตำแหน่งนักบินเป็นระดับเชี่ยวชาญพิเศษ ทำให้สามารถกำหนดค่าตอบแทนได้เป็นช่วงระหว่าง ๓๐,๐๐๐ - ๑๑๐,๐๐๐ บาทก็จะทำให้ปัญหาบุคลากรด้านการบินผ่อนคลายได้ในระดับหนึ่ง

(๑๐) ปัญหาความขาดแคลนเครื่องมือและอุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์ทันสมัย มีอายุการใช้งานอย่างยาวนานและไม่สอดคล้องกับหลักนิรภัยด้านการบิน เช่น การโปรยสารเคมีบนเครื่องบินใช้คนลุกขึ้นยืนโปรยสารซึ่งไม่เป็นไปตามหลักความปลอดภัยด้านการบิน เป็นต้น

๕.๘.๓ กระทรวงกลาโหม

๑) สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม[๕๗]

(๑) งบประมาณของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมีการจัดสรรไว้เป็นการเฉพาะส่วนราชการผู้ปฏิบัติ คือ กองบัญชาการทหารสูงสุด กองทัพบก กองทัพเรือ จะเสนอของบประมาณ สัดส่วนงบประมาณของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คิดเป็นร้อยละ ๐.๑ ของกรอบวงเงินของกระทรวงกลาโหม (ประมาณ ๒๐๐ ล้านบาท)

(๒) หลักเกณฑ์การของบประมาณโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจะได้รับจัดสรรงบตามงบประมาณรายจ่ายประจำปีปกติ เว้นแต่ รัฐบาลมอบนโยบายให้ดำเนินการโครงการเฉพาะ จึงได้รับจัดสรรจากงบกลางของรัฐบาล ส่วนการได้รับงบประมาณจากช่องทางอื่นจะเป็นหน่วยงานผู้ปฏิบัติจัดทำคำขอไม่ได้ผ่านสำนักงบประมาณกระทรวงกลาโหม เช่น กองทัพบกขอรับงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) แต่ทั้งนี้งบประมาณที่ได้รับจากสำนักงาน กปร. จะได้รับเฉพาะในช่วงปีแรกของการดำเนินงาน

(๓) แนวทางการจัดทำคำของบประมาณโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อให้มีโอกาสได้รับจัดสรรงบประมาณเพิ่มขึ้น ควรดำเนินการ ดังนี้ ประการแรกรวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั้งหมดให้เป็นปัจจุบันเพื่อลดความซ้ำซ้อนและเกิดความคุ้มค่าในการจัดสรรงบประมาณ และประการที่สองแยกช่องทางการเสนอของบประมาณจากการของบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ

๒) กองบัญชาการกองทัพไทย[๕๘]

กองบัญชาการกองทัพไทย มีศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและความมั่นคง ทำหน้าที่ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหน่วยงานต่าง ๆ ในสังกัดกระทรวงกลาโหม และมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่อยู่ในความรับผิดชอบโดยตรง จำนวน ๕ โครงการ

๓) กองทัพบก[๕๙]

(๑) จำนวนโครงการและกลุ่มงานในความรับผิดชอบ

กองทัพบกมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่อยู่ในความรับผิดชอบ จำนวน ๑๒๘ โครงการ ทั้งนี้ สามารถแบ่งกลุ่มงานหลักที่สำคัญได้เป็น ๔ กลุ่มงาน ได้แก่

ก) กลุ่มงานด้านความมั่นคง เป็นการเสริมสร้างศักยภาพของพื้นที่และโอกาสของราษฎรให้มีความพร้อมในด้านการพัฒนาและให้สามารถดำรงชีพได้อย่างยั่งยืน และอย่างพอกินพอใช้และมีความสามารถในการปกป้องรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเองในระดับหนึ่ง รวมทั้งสามารถแจ้งเตือน หรือให้ข้อมูลข่าวสารแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ โครงการดังกล่าว เช่น โครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้น

ข) กลุ่มงานด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้กับราษฎรในรูปแบบต่างๆ เช่น การเลี้ยงสัตว์ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทำไร่นาสวนผสมตามทฤษฎีใหม่

---

[๕๗] **พลตรี อดินันท์ ไชยกฤษ์** ผู้ช่วยผู้อำนวยการ สำนักงบประมาณกลาโหม, บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๓ วันพุธที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐ หน้าที่ ๔ – ๗

[๕๘] **พันเอก ธงชัย เทียนยุทธ รองผู้อำนวยการกองปฏิบัติการ สำนักปฏิบัติการศูนย์ประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและความมั่นคง**, บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๒ วันพุธที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐ หน้าที่ ๑๗

[๕๙] **พันเอก ณัฐวัฒน์ จันทร์เจริญ อนุกรรมการ**, บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๓ วันพุธที่ ๑๕ มีนาคม ๑๕๖๐ หน้า ๖

การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การขยายและเพาะพันธุ์สัตว์ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โครงการดังกล่าว เช่น โครงการฟาร์มตัวอย่าง โครงการส่งเสริมศิลปาชีพ เป็นต้น

ค) กลุ่มงานด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงการพระราชดำริในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการทำนุบำรุงและปรับปรุงสภาพสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นในด้านต่าง ๆ อาทิ การอนุรักษ์ทรัพยากรดิน สนับสนุนให้เกษตรกรเรียนรู้ เข้าใจวิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำ การปรับปรุงบำรุงดิน การจัดสรรและปฏิรูปที่ดิน การอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งน้ำ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการอนุรักษ์สัตว์ป่า เป็นต้น

ง) กลุ่มงานด้านลักษณะพิเศษ ได้แก่ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่สำคัญอื่น ๆ ที่ครอบคลุมหลายกลุ่มงานหรือนอกเหนือ จากกลุ่มงานที่ระบุไว้ใน ๓ กลุ่มงานข้างต้น เช่นโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อเทิดพระเกียรติฯ โครงการห้วยแม่เพรียงตามพระราชดำริ (จัดสรรที่ดิน) โครงการชั่งหัวมันตามพระราชดำริ โครงการเกษตรรวมใจอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้น

๒) ข้อเสนอแนะเพื่อสืบสานศาสตร์พระราชาในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพื้นที่ที่คณะกรรมการสืบสานศาสตร์พระราชาได้ไปศึกษาดูงานมาแล้ว ในช่วงต้น พ.ศ. ๒๕๖๐

(๑) โครงการเกษตรรวมใจอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครนายก

ก) ส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่มีความรู้ ความสามารถ ในการเป็นวิทยากรเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรด้วยกัน

ข) ผลิตวิทยากรที่มาจากกองทัพบกให้เป็นวิทยากร เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (รร. จปร.) ในสาขาต่าง ๆ

ค) จัดให้มีเทคโนโลยีการอนุรักษ์พลังงาน พลังงานทดแทน เพื่อลดค่าใช้สอยของโครงการ และเผยแพร่องค์ความรู้ด้านพลังงาน

ง) เตรียมความพร้อมให้มีแหล่งสำรองอาหารสำหรับคนและสัตว์เลี้ยง เพื่อรองรับการเกิดวิกฤตการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

จ) จัดทำโครงการบริการวิชาการ บริการสังคม หารายได้เพื่อให้โครงการมีความเข้มแข็ง ปฏิบัติภารกิจได้อย่างยั่งยืน

(๒) โครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ก) ให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบด้านพลังงานจัดหาแหล่งพลังงานมาเสริมให้เพียงพอกับความต้องการ เช่น การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ พลังน้ำขนาดเล็ก

ข) ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาหาแนวทางในการที่จะให้มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค เส้นทางคมนาคม และการติดต่อสื่อสารเข้าไปถึงโครงการ

ค) ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาหาแนวทางในการจัดตั้งให้หมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพื้นที่ต่าง ๆ เป็นหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นได้ตามกฎหมาย

ง) จัดให้มีแนวทาง กลไกการส่งเสริมผลผลิตพื้นเมืองที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม เช่น กาแฟ หรือผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพท้องถิ่นไปสู่ท้องตลาดได้อย่างคล่องตัว และแนวทางให้ราษฎรของหมู่บ้านยามชายแดนมีรายได้ตลอดปี

(๓) ศูนย์การพัฒนาโนนดินแดงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดบุรีรัมย์

ก) ทบทวนพิจารณาการปรับปรุงโรงสีข้าวพระราชทาน ซึ่งมีเครื่องสีข้าวขนาดใหญ่ (รุ่นที่สอง) ยากแก่การใช้งานและบำรุงรักษา และมีผลกระทบกับชุมชน

ข) จัดให้มีเส้นทางการศึกษาดูงานของศูนย์ฯ ซึ่งมีกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย เพื่อดึงดูดให้เป็นแหล่งศึกษาโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาต้นแบบในจังหวัดบุรีรัมย์

ค) เชิญชวนให้วิทยาลัยเทคโนโลยีการเกษตรมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์ฯ อย่างต่อเนื่อง

(๔) โครงการหมู่บ้านปศุสัตว์ - เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส

ก) จัดให้มีแผนบูรณาการพัฒนาหมู่บ้านฯ ทั้งด้านปศุสัตว์ ด้านเกษตร

ข) เชิญชวนให้เกษตรกรเข้ามาใช้สอยพื้นที่ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพของพื้นที่ โดยความร่วมมือจากจังหวัดนราธิวาส ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้แก่ กรมปศุสัตว์ กองทัพบก กรมพัฒนาที่ดิน กรมชลประทาน และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

๔) กองทัพเรือ[๖๐]

กองทัพเรือมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่อยู่ในความรับผิดชอบ จำนวน ๗ โครงการ โดยภารกิจกองทัพเรือที่เกี่ยวข้องกับพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้แก่ การจัดเรือถวายงานในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินตรวจเยี่ยมท้องถิ่นทุรกันดารตามเกาะในท้องทะเล พระราชพิธีถวายผ้าพระกฐินโดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค การน้อมนำแนวพระราชดำริด้านพลังงานทดแทนมาใช้ในภารกิจกองทัพเรือ เป็นต้น

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในส่วนของกองทัพเรือดังกล่าว ได้แก่

(๑) โครงการส่งเสริมศิลปาชีพ

(๒) โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ “โคกปาฆาบือซา”

(๓) โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ

(๔) โครงการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

(๕) โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

(๖) โครงการศูนย์ฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี และ

(๗) โครงการวิถีชีวิตข้าราชการกองทัพเรื่องตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติฯ

๕) กองทัพอากาศ[๖๑]

กองทัพอากาศมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่อยู่ในความรับผิดชอบ จำนวน ๕ โครงการ เช่น

ก) การบินปฏิบัติการภารกิจฝนหลวงสนับสนุนกรมฝนหลวงและการบินเกษตร จำนวน ๗๔๔ เที่ยวบิน

ข) ศูนย์การเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้กับประชาชนและส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของข้าราชการ

---

[๖๐] **นาวาเอก พลวัตร ดารานนท์ รองผู้อำนวยการสำนักจิตวิทยา กรมกิจการพลเรือนทหารเรือ**, บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๒ วันพุธที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐ หน้าที่ ๑๗ - ๑๘

[๖๑] **นาวาอากาศเอก รณชัย เชี่ยวชาญ รองผู้อำนวยการสำนักแผนและโครงการ กรมกิจการพลเรือนทหารอากาศ**, บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๒ วันพุธที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐ หน้าที่ ๑๗ - ๑๘

๕.๘.๔ กระทรวงศึกษาธิการ[๖๒]

๑) แนวทางการสืบสานศาสตร์พระราชา กระทรวงศึกษาธิการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การเรียนการสอน โดยกำหนดหลักสูตรการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๒) การดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชา กระทรวงศึกษาธิการมีการดำเนินการ ได้แก่ จัดตั้งศูนย์ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อขับเคลื่อนแผนการเรียนการสอนที่สร้างความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การจัดทำคู่มือการเรียน ระบบการประเมินสถานศึกษาพอเพียง และศูนย์การศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน ๑๒๑ แห่ง

๓) หลักสูตรการเรียนรู้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงจะถูกบรรจุไว้ในส่วนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) โรงเรียนเอกชน โรงเรียนเทศบาล โรงเรียนของตำรวจตะเวนชายแดน (ตชด.) และโรงเรียนในสังกัดของกรุงเทพมหานคร (กทม.) รวมทั้งสถานศึกษาระดับของอาชีวศึกษาและการศึกษานอกระบบ

๔) ช่องทางการจัดทำคำของบประมาณ แบ่งเป็น ๓ ช่องทาง คือ งบประมาณตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีปกติ งบประมาณบูรณาการ และ งบประมาณยุทธศาสตร์ของสำนักนายกรัฐมนตรี

๕) การพัฒนาบุคลากร กระทรวงศึกษาธิการได้มีการจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ครูเพื่อนำไปถ่ายทอดให้กับนักเรียน ส่วนการผลิตครูที่มีความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) มอบหมายมหาวิทยาลัยในกำกับกำหนดมีการเรียนเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในคณะศึกษาศาสตร์และคุรุศาสตร์

๖) ปัญหาอุปสรรค คือ ความเข้าใจที่ไม่ต้องกันเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระหว่างผู้ปกครองกับสถานศึกษา ส่งผลให้นักเรียนได้รับการอบรมศึกษาจากสถาบันการศึกษาเป็นแนวทางที่ไม่สอดคล้องกับที่ผู้ปกครองได้อบรมสั่งสอน แนวทางการแก้ไข กระทรวงศึกษาธิการได้มอบหมายให้ กศน. จัดการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับนักเรียนของ กศน. ซึ่งกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักเรียนซึ่งเป็นผู้ใหญ่ให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันกับการศึกษาในระบบปกติเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๕.๘.๕ กระทรวงสาธารณสุข[๖๓]

กระทรวงสาธารณสุข มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเทิดพระราชเกียรติพระปรมินทร-มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร งบประมาณปี ๒๕๕๙ จำนวน ๓ โครงการ และงบประมาณ ปี ๒๕๖๐ จำนวน ๑๓ โครงการ โดยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมีจำนวน ๒ โครงการ และโครงการเทิดพระเกียรติฯ จำนวน ๑๑ โครงการ ซึ่งโครงการเทิดพระเกียรติฯ มีลักษณะงานเป็นการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพ เช่น การส่งเสริมสุขภาพของประชาชนในถิ่นไกลชาวไทยภูเขา เป็นต้น

---

[๖๒] **นางรจนา สินที หัวหน้ากลุ่มงานโครงการพระราชาดำริ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ**, บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๓ วันพุธที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐ หน้าที่ ๙ – ๑๑

[๖๓] **นางสาวปาณบดี เอกะจัมปละ ผู้อำนวยการกลุ่มภารกิจด้านติดตามและประเมินผล สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข**, บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๓ วันพุธที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐ หน้าที่ ๑๑

๕.๘.๖ กระทรวงมหาดไทย

๑) ข้อมูลจากที่ประชุม[๖๔]

(๑) กระทรวงมหาดไทยมีลักษณะงานแบบขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งดำเนินการโดยกรมพัฒนาชุมชน จัดตั้งหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในทุกจังหวัด เพื่อใช้เป็นศูนย์การเรียนรู้และให้คำปรึกษาแนะนำ ส่วนนโยบายสืบสานศาสตร์พระราชา กระทรวงมหาดไทยมีแนวคิดให้มีผู้ดำเนินการในระดับชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

(๒) งบประมาณดำเนินการขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมาจาก ๔ แหล่ง คือ (๑) งบประมาณตาม พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีปกติ (๒) งบประมาณกลางตามแผนบูรณาการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงของรัฐบาล (๓) งบประมาณจากสำนักงาน กปร. โดยให้จังหวัดริเริ่มจัดทำคำขอต่อกระทรวงมหาดไทย และ (๔) งบประมาณของแต่ละจังหวัดตามนโยบายกระทรวงมหาดไทยที่มอบหมายให้แต่ละจังหวัดดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

(๓) ปัญหาอุปสรรค ความล่าช้าของกระบวนการพิจารณาอนุมัติงบประมาณจากงบประมาณกลางตามแผนบูรณาการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงของรัฐบาล และงบประมาณจาก สำนักงาน กปร. ซึ่งทำให้โครงการไม่สามารถดำเนินงานได้

(๔) แนวทางแก้ไขของกระทรวงมหาดไทย ประเมินโครงการที่มีความพร้อมในการดำเนินงานและจัดทำคำของบประมาณตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีปกติ

๒) ข้อมูลจากเอกสารเพิ่มเติม

กระทรวงมหาดไทยในฐานะหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับการบริหารราชการส่วนภูมิภาคและสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายหลัก คือ “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” ให้แก่ประชาชน และให้ความสำคัญในการน้อมนำแนวทางตามพระราชดำริและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน จึงได้กำหนดวาระสำคัญในการปกป้องและเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยมีแผนงาน เทิดทูน พิทักษ์ และรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ เพื่อให้ปวงชนชาวไทยตระหนักและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของสถาบันพระมหากษัตริย์ อันจะนำไปสู่การสร้างความรัก ความสามัคคีและความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยมีการดำเนินงาน ๔ กิจกรรมหลัก ได้แก่

(๑) กระทรวงมหาดไทยกำหนดแนวทางการดำเนินงาน โครงสร้างและภารกิจการขับเคลื่อนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

(๒) กระทรวงมหาดไทยกับการบูรณาการความร่วมมือเพื่อสนับสนุนการพัฒนาตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

(๓) กระทรวงมหาดไทยกับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต

(๔) กระทรวงมหาดไทยกับการส่งเสริมการจัดการศึกษาท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังศาสตร์พระราชาให้กับเด็กและเยาวชน

---

[๖๔] **นายทรงกลด สว่างวงศ์** ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผน สำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย, บันทึกการประชุมครั้งที่ ๓ วันพุธที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐ หน้าที่ ๑๒

๓) แนวทางการดำเนินงาน โครงสร้าง และภารกิจเกี่ยวกับการขับเคลื่อนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของกระทรวงมหาดไทย

(๑) กำหนดแนวทางในการปกป้องและเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยน้อมนำโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ รวมทั้งหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ไปเผยแพร่ให้ประชาชนได้รับทราบอย่างเป็นรูปธรรม โดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัด และนายอำเภอ ได้น้อมนำหลักการทรงงานและหรือโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริไปขยายผลเป็นแนวทางในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในพื้นที่ ซึ่งจะเป็นการเผยแพร่พระเกียรติคุณให้ประชาชนและคนรุ่นหลังได้ทราบ

(๒) กำหนดให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบการขับเคลื่อนและขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้งในส่วนกลาง (สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย และกองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย) เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับจังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งประสานและอำนวยความสะดวกในการจัดงานพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีต่าง ๆ และในส่วนภูมิภาค (ตั้งอยู่ ณ กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดทุกจังหวัด)

(๓) สั่งการให้จังหวัดดำเนินการ ดังนี้

ก) จัดตั้ง “ศูนย์ประสานงานการขับเคลื่อนและขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัด” ภายใต้กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัด ทำหน้าที่เสมือนสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ในระดับจังหวัด และจัดให้มีเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบประจำศูนย์ประสานงานฯ โดยมีหน้าที่ ดังนี้

(ก) สำรวจ รวบรวม บูรณาการข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพื้นที่และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการดังกล่าว

(ข) สรุปผลความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรค และรายงานผลการดำเนินการขับเคลื่อนและขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การรับสนองพระราชดำริ กระแสพระราชดำรัสของพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ในคราวเสด็จในพื้นที่

(ค) ประสานงานกับทุกภาคส่วนในจังหวัด เพื่อขับเคลื่อนและขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในจังหวัด รวมทั้งประสานงานกับส่วนกลางและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(ง) รวบรวมปัญหาความต้องการของประชาชนในพื้นที่และนำแนวทางตามพระราชดำริมาใช้ในการบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหา

(จ) ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานการขับเคลื่อนและขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ข) ปรับปรุงองค์ประกอบของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนและขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีอยู่เดิมทุกระดับในพื้นที่ให้เหลือเพียงคณะเดียว คือ คณะกรรมการประสานงานการขับเคลื่อนและขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัด โดยให้ครอบคลุมองค์ประกอบทุกภาคส่วน (ภาคราชการ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาคการศึกษา และภาคการศาสนา) โดยคณะกรรมการระดับจังหวัดให้มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน และหัวหน้าสำนักงานจังหวัดเป็นเลขานุการฯ

(ก) ในการจัดทำคำของบประมาณตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ ให้จังหวัดจัดตั้งงบประมาณ ๑๐ - ๒๐ ล้านบาท เพื่อใช้ในการดำเนินการขับเคลื่อนและขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพื้นที่

(ข) ให้จังหวัดรายงานผลกรณีที่มีพระราชดำริหรือกระแสพระราชดำรัส เมื่อพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จพระราชดำเนินไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจในพื้นที่เกี่ยวกับการพัฒนา และการบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่หรือเรื่องอื่น ๆ ตลอดจนการรับสนองพระราชดำริ กระแสพระราชดำรัสดังกล่าว ให้กระทรวงมหาดไทยทราบโดยทันที เพื่อจะได้ประสานงานในการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานและภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

(ค) ให้จังหวัดขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การบูรณาการการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๖๐) โดยให้สำนักงานจังหวัดเป็นฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระดับจังหวัด

(ง) กรณีที่มีนักเรียนทุนในพระราชานุเคราะห์ฯ เช่น นักเรียนทุนในพระราชานุเคราะห์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร นักเรียนทุนในพระราชานุเคราะห์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ให้จังหวัดติดตามผลการเรียนและความเป็นอยู่ของผู้ที่ได้รับทุนการศึกษาดังกล่าวจนสำเร็จการศึกษาและภายหลังจากสำเร็จการศึกษาแล้ว โดยรายงานให้กระทรวงมหาดไทยทราบด้วย

๔) กระทรวงมหาดไทยกับการบูรณาการความร่วมมือเพื่อสนับสนุนการพัฒนาตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

การดำเนินการขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและการสืบสานศาสตร์พระราชา โดยกระทรวงมหาดไทย

ลำดับ	โครงการ	งบประมาณ (รวม)	จำนวนจังหวัดที่ได้รับการจัดสรร					ผู้ได้รับประโยชน์	ปัญหาอุปสรรค	แนวทางการแก้ไข
			ภาคเหนือ	ภาคกลาง	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคใต้	รวม (จังหวัด)			
ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๕										
๑	โครงการตาม:แผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำริ	๕,๙๗๔,๙๕๐	๖	-	-	๓	๙			
ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๖										
๑	โครงการตาม:แผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ฯ	๑๙,๐๐๖,๕๙๗	๖	๑	๓	๑	๑๑			
ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗										
๑	โครงการตาม:แผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ฯ	๖,๓๑๖,๐๕๓	๒	-	๑	๒	๕			
ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘										
๑	โครงการตาม:แผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ฯ	๓๒,๙๐๓,๒๓๐	๖	-	๒	-	๘			
ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙										
๑	โครงการตาม:แผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ฯ	๑๒,๕๕๔,๕๐๐	๒	๒	๔	๒	๑๐	๓,๐๗๓ ครัวเรือน		
๒	โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ๓๙ จังหวัด ๗๓ โรงเรียน	๕,๗๗๐,๓๘๐	๖	๑๘	๗	๘	๓๙	นักเรียน จำนวน ๑๓,๘๓๑ คน - ได้ทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ - นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีความรู้และประสบการณ์ในกิจกรรมด้านการเกษตรและการสหกรณ์ - สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ปกครอง นร. คณะกรรมการสถานศึกษา และชุมชนที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการฯ	๑. ความไม่ต่อเนื่องในการสนับสนุนงบประมาณ ๒. ผู้ดำเนินโครงการยังไม่เข้าใจหลักการและวิธีการดำเนินโครงการฯ ๓. การขาดแคลนน้ำสำหรับทำการเกษตร	๑. มท. ได้อบรม:เพิ่มพูนองค์ความรู้ให้กับเจ้าหน้าที่ผู้บฏิบัติงาน ในปี ๒๕๕๙ และ ๒๕๖๐ ๒. สป. จัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนเดิมในปี ๒๕๕๙ โรงเรียนละ ๓๐,๐๐๐ บาท เพื่อดำเนินการต่อยอดโครงการฯ ในปี ๒๕๖๐

ลำดับ	โครงการ	งบประมาณ (รวม)	จำนวนจังหวัดที่ได้รับการจัดสรร					ผู้ได้รับประโยชน์	ปัญหาอุปสรรค	แนวทางการแก้ไข
			ภาคเหนือ	ภาคกลาง	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคใต้	รวม (จังหวัด)			
๓	โครงการสร้างป่าสร้างรายได้ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จำนวน ๔๒ จังหวัด ๕,๘๗๓ ไร่ ๓ งาน	๖,๑๕๕,๒๐๐	๑๒	๘	๑๕	๗	๔๒	-มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการฯ จำนวน ๔,๕๐๐ ราย มีรายได้จากการขายผลผลิตที่ได้จากโครงการ - พื้นที่ได้รับการพัฒนาให้มีความอุดมสมบูรณ์ มีป่าไม้ที่หลากหลายและเกิดป่าไม้เพิ่มขึ้น และทำให้มีแหล่งน้ำที่สมบูรณ์ เกษตรมีน้ำเพียงพอต่อการบริโภค - ประชาชนในท้องถิ่นมีจิตสำนึ	๑. พื้นที่ปลูกป่าเป็นพื้นที่ป่าสงวน๒. เกษตรกรยังไม่เข้าใจในหลักการของโครงการมุ่งปลูกพืชเชิงเดี่ยว เพื่อต้องการรายได้จำนวนมาก ๆ ๓. ขาดแคลนงบประมาณในการขับเคลื่อน ๔. ขาดแคลนเจ้าหน้าที่โครงการสร้างป่า สร้างรายได้ เป็นการเฉพาะ ๕. ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร	๑. จัดอบรมแนวทางการดำเนินการโครงการฯ ให้กับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ๒. กำหนดแนวทางการดำเนินการโครงการ โดยให้เริ่มดำเนินโดยการอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรผู้สมัครเข้าร่วมโครงการฯ ปลูกพันธุ์ไม้ และสร้างโรงเรือนเพาะพันธุ์กล้าไม้ จังหวัดละ ๑ รร. ๓. จัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ จังหวัดละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อต่อยอดการดำเนินโครงการฯ
	รวมงบประมาณทั้งสิ้น	๒๔,๔๗๙,๘๘๐								

ลำดับ	โครงการ	งบประมาณ (รวม)	จำนวนจังหวัดที่ได้รับการจัดสรร					ผู้ได้รับประโยชน์	ปัญหาอุปสรรค	แนวทางการแก้ไข
			ภาคเหนือ	ภาคกลาง	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคใต้	รวม (จังหวัด)			
ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐										
	โครงการปวงประชาเป็นสุขฯ									
๑	โครงการสร้างป่าสร้างรายได้ ฯ	๒,๐๐๐,๐๐๐					๑๙			
๒	การต่อยอดโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันฯ	๑,๖๑๘,๙๘๐					๒๘	ดำเนินการในพื้นที่ ๕๙ โรงเรียน		
	รวมงบประมาณทั้งสิ้น	๓,๖๑๘,๙๘๐								

(๑) แผนการพัฒนาพื้นที่เชิงประยุกต์ตามพระราชดำริ “แนวทางการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำริ”

เป็นการน้อมนำศาสตร์พระราชาซึ่งประกอบด้วย หลักการทรงงานและโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ องค์ความรู้ตามพระราชดำริ ๖ มิติ (น้ำ ดิน เกษตร พลังงานทดแทนป่า สิ่งแวดล้อม) ที่สอดคล้องกับภูมิสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ที่เป็นสากลการดำเนินงานตามกระบวนการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมทำและยึดพื้นที่เป็นหลักในการดำเนินงาน (Area-based Development Approach)

กระทรวงมหาดไทยให้จังหวัดศึกษาแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำริ และแต่งตั้งคณะทำงานระดับจังหวัดและระดับอำเภอขึ้นดำเนินการตามขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนาชนบทฯ (๘ ขั้นตอน) เพื่อเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณ หรือหากมีความจำเป็นเร่งด่วนต้องรีบดำเนินการแก้ไขทันทีให้ส่งเป็นแผนแก้ไขปัญหาระยะเร่งด่วน (Quick Win) มายังกระทรวงมหาดไทย และได้จัดสรรงบประมาณให้จังหวัด เป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการ และขับเคลื่อนการดำเนินงานข้างต้น จำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท

อย่างไรก็ดี ในการดำเนินงานตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำริ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเตรียมการป้องกันและแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน กระทรวงมหาดไทยจึงได้แจ้งให้จังหวัดประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันตรวจสอบสถานภาพแหล่งน้ำขนาดเล็กหรือแหล่งกักเก็บน้ำอื่น ๆ เช่น ฝายชะลอน้ำหลุมขนมครก แก้มลิง คลองไส้ไก่ เป็นต้น และให้มอบหมายศูนย์ประสานงานการขับเคลื่อนและการขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัดประสานงานกับศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดตรวจสอบเรื่องร้องเรียนความเดือดร้อนเรื่องแหล่งน้ำไปให้นายอำเภอพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง เพื่อนำมาวิเคราะห์หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยใช้กระบวนการประชาคมหมู่บ้าน/ชุมชน ซึ่งหากการแก้ไขปัญหาดังกล่าว มีความสอดคล้องหรือสามารถดำเนินการได้ตามแนวทางตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำริ ให้เสนอโครงการมาเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำริ ของสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย โดยขณะนี้อยู่ระหว่างการพิจารณาอนุมัติโครงการ

ทั้งนี้ เพื่อให้การขับเคลื่อนการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำริบรรลุสัมฤทธิผล สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจ เพื่อบูรณาการร่วมกันในการประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ และกำหนดเป้าหมายที่จะขับเคลื่อนการพัฒนารูปแบบนี้ร่วมกันสำหรับเป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยในระยะแรก กำหนดดำเนินการในพื้นที่ ๙ จังหวัด ได้แก่ ร้อยเอ็ด ชัยภูมิ สกลนคร ศรีสะเกษ นครราชสีมา แพร่ พัทลุง ฉะเชิงเทรา และจันทบุรี และระยะต่อไปจะดำเนินการในพื้นที่จังหวัดที่มีความพร้อม ประชาชนมีความต้องการที่จะดำเนินการพัฒนาตามหลักของการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำริ

(๒) โครงการปวงประชาเป็นสุข ด้วยพระบารมี ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เพื่อให้จังหวัดได้น้อมนำแนวทางพระราชดำริ นำไปพัฒนาและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน โดยนำแนวทางพระราชดำริไปจัดทำโครงการ/กิจกรรม เพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งการดำเนินโครงการดังกล่าว เป็นไปในลักษณะ “ปฏิบัติบูชา”

กระทรวงมหาดไทยได้จัดสรรงบประมาณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙ ให้จังหวัดภายใต้โครงการปวงประชาเป็นสุขด้วยพระบารมี ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย โครงการสร้างป่า สร้างรายได้ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และโครงการขยายผลเกษตรเพื่ออาหารกลางวันอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

เพื่อให้มีความต่อเนื่อง กระทรวงมหาดไทยจะได้ให้การสนับสนุนงบประมาณเป็นการเพิ่มเติมในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยขอให้จังหวัดที่มีความพร้อมและความประสงค์จะดำเนินการ ดังนี้

ก) จังหวัดที่ไม่ได้ดำเนินโครงการสร้างป่าสร้างรายได้ตามพระราชดำริฯ ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙ และมีความประสงค์จะดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ ให้จัดทำโครงการเพื่อเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณ ในวงเงินไม่เกิน ๑๕๐,๐๐๐ บาท

ข) จังหวัดที่ได้ดำเนินโครงการสร้างป่า สร้างรายได้ตามพระราชดำริฯ ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙ และมีความประสงค์จะต่อยอดการดำเนินการให้จัดทำโครงการเพื่อเสนอขอรับการสนับสนุน

งบประมาณในวงเงินไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท โดยกิจกรรมที่จะดำเนินการต่อไปเมื่อได้รับการสนับสนุนงบประมาณในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ต้องเป็นกิจกรรมใหม่ที่ไม่ซ้ำซ้อนกับกิจกรรมที่ได้ดำเนินการไปแล้วหรือต้องดำเนินการในลักษณะต่อยอดจากที่ได้ดำเนินการไว้เดิม

ค) จังหวัดที่ดำเนินโครงการขยายผลเกษตรเพื่ออาหารกลางวันอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙ และมีความประสงค์จะต่อยอดการดำเนินการ ให้จัดทำโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ ณ โรงเรียนเดิม ในวงเงินไม่เกินโรงเรียนละ ๓๐,๐๐๐ บาท โดยต้องไม่ซ้ำซ้อนกับกิจกรรมที่โรงเรียนได้รับงบประมาณจากหน่วยงานอื่น

จากข้อมูล ณ วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๐ ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ ปลัดกระทรวงมหาดไทยได้เห็นชอบโครงการของจังหวัดแล้ว จำนวน ๔๓ จังหวัด รวมงบประมาณทั้งสิ้น ๓,๖๑๘,๙๘๐ บาท ประกอบด้วย โครงการสร้างป่าสร้างรายได้ตามพระราชดำริ จำนวน ๒ จังหวัด งบประมาณรวม ๓๐๐,๐๐๐ บาท การต่อยอดโครงการสร้างป่าสร้างรายได้ตามแนวพระราชดำริ จำนวน ๑๗ จังหวัด งบประมาณรวม ๑,๗๐๐,๐๐๐ บาท และการต่อยอดโครงการขยายผลเกษตรเพื่ออาหารกลางวันอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน ๒๘ จังหวัด ๕๔ โรงเรียน งบประมาณรวม ๑,๖๑๘,๙๘๐ บาท

ขณะนี้อยู่ระหว่างการเสนอโครงการให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยพิจารณาจัดสรรงบประมาณ จำนวน ๒๓ จังหวด รวมงบประมาณทั้งสิ้น ๒,๕๕๖,๕๒๕ บาท

(๓) โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี กระทรวงมหาดไทย โดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้เข้าร่วมสนองพระราชดำริโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ โดยได้ส่งเสริมสนับสนุนและสร้างกระบวนการความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดทำฐานข้อมูล ดูแลรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย ๓ ฐานทรัพยากร คือ ทรัพยากรกายภาพ ทรัพยากรชีวภาพ และทรัพยากรวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

เพื่อเผยแพร่และขยายผลโครงการ อพ.สธ. ไปสู่วงกว้าง กระทรวงมหาดไทยแจ้งให้จังหวัดเร่งรัดการดำเนินการ โดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัดรับสนองพระราชดำริโครงการ อพ.สธ.ไปดำเนินการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามแนวทางการดำเนินงานที่ อพ.สธ. กำหนด ดังนี้

ก) แต่งตั้ง/ปรับปรุงองค์ประกอบคณะกรรมการดำเนินงานโครงการ อพ.สธ. จังหวัด และคณะทำงานขับเคลื่อนและสนับสนุนการดำเนินงานโครงการ อพ.สธ. จังหวัด จำนวน ๔ คณะ ประกอบด้วย (๑) คณะทำงานจัดทำแผนแม่บท (๒) คณะทำงานขับเคลื่อนและสนับสนุนการดำเนินงานตามกรอบการเรียนรู้ทรัพยากร (๓) คณะทำงานขับเคลื่อนและสนับสนุนการดำเนินงานตามกรอบการใช้ประโยชน์ และ (๔) คณะทำงานขับเคลื่อนและสนับสนุนการดำเนินงานตามกรอบการ สร้างจิตสำนึก

ข) จัดทำร่างแผนแม่บท อพ.สธ. จังหวัด ระยะ ๕ ปี (ตุลาคม ๒๕๕๙ – กันยายน ๒๕๖๔) และแผนปฏิบัติงาน อพ.สธ. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ ให้สอดคล้องกับแผนแม่บท อพ.สธ. ระยะ ๕ ปีที่หก

ค) จัดทำเว็บไซต์ อพ.สธ. ของจังหวัดเพื่อเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

ง) สื่อสารทำความเข้าใจกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเชิญชวนให้สมัครเข้าร่วมโครงการ

จ) เมื่อดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการ/คณะทำงานร่างแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการแล้วเสร็จ ให้มีหนังสือไปยังเลขาธิการพระราชวังในฐานะผู้อำนวยการโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ เพื่อขอพระราชทานพระราชานุญาตในการดำเนินงาน

๕) บทบาทกระทรวงมหาดไทยกับน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้เป็นหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางสายกลาง โดยยึดหลักความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี การจะดำรงตนตามแนวทางดังกล่าวได้ ต้องมีความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และมีคุณธรรมกำกับเพื่อให้พร้อมรับต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ/สังคม/สิ่งแวดล้อม/วัฒนธรรม

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีนโยบายให้กระทรวงมหาดไทยในฐานะที่มีกลไกขับเคลื่อนการดำเนินงานในพื้นที่ ทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน มีบทบาทเป็นเจ้าภาพหลักในการสร้างความเข้าใจและเชิญชวนให้ประชาชนในพื้นที่น้อมนำไปสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิตในที่สุด โดยมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน โดยได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กระทรวงมหาดไทย (ศจพ.มท.) เพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนแนวทางการดำรงชีวิตภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจอเพียงในระดับพื้นที่ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นที่ปรึกษา ปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นผู้อำนวยการศูนย์ อธิบดีกรมการปกครอง และที่ปรึกษาด้านการปกครอง สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นกรรมการและเลขานุการร่วม

การดำเนินงานตามแนวทางการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน ดังนี้

<u>ขั้นตอนที่ ๑</u> การค้นหาและเตรียมครูฝึก โดย ศจพ.มท. พิจารณากำหนดโครงสร้าง ศจพ.จ. และ ศจพ.อ. แผนการดำเนินงาน เนื้อหา (องค์ความรู้) คู่มือ และสื่อต่าง ๆ เพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การมอบภารกิจการขับเคลื่อนงานแก่ผู้ว่าราชการจังหวัด/นายอำเภอ และการจัดอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมทีมครูฝึก (ตัวแทนทีมอำเภอ) ได้แก่ พัฒนาการอำเภอ ปลัดอำเภอ ท้องถิ่นอำเภอ ครู กศน. และเกษตรตำบล

ขั้นตอนที่ ๒ การฝึกสอนหรือถ่ายทอดความรู้ โดย ศจพ.จ. และ ศจพ.อ.จัดทีมครูฝึกที่ผ่านการอบรมตามขั้นตอนที่ ๑ ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิที่ดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ (อาทิ คณะกรรมการหมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน และพระสงฆ์ เป็นต้น) แบ่งพื้นที่รับผิดชอบ ในการถ่ายทอดความรู้สู่ประชาชน โดยผ่านผู้นำกลุ่มต่าง ๆ อาทิ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี เป็นต้น

นอกจากนี้ เพื่อให้มีการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ประชาชนทุกหมู่บ้าน/ชุมชน จึงได้กำหนดให้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ ได้แก่ การประชุมประจำเดือนของจังหวัด/อำเภอ การประชุมประชาคมหมู่บ้าน การเผยแพร่ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ และเสียงตามสาย เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๓ การนำไปปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต โดยทีมครูฝึกส่งเสริมให้หมู่บ้าน/ชุมชน มีการรวมกลุ่มกันเสนอโครงการ/กิจกรรมที่สื่อถึงการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต

ขั้นตอนที่ ๔ หมู่บ้านชุมชนประกาศตนเองเป็นหมู่บ้านตัวอย่าง โดยทีมครูฝึกส่งเสริมให้หมู่บ้าน/ชุมชน มีการประชาคมเพื่อประกาศตนเองเป็นหมู่บ้านตัวอย่าง โดย ศจพ.จ. และ ศจพ.อ. จะได้รวบรวมหมู่บ้าน/ชุมชนตัวอย่างที่ปฏิบัติแล้วได้ผล อาทิ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้านปลอดยาเสพติด หมู่บ้านปลอดอบายมุข เพื่อนำเสนอเป็นตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ พร้อมทั้งจัดให้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และมอบรางวัล

ทั้งนี้ การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิตต้องมีการบูรณาการความร่วมมือจากหน่วยงานภาคีทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ประชาชนครบทุกหมู่บ้าน/ชุมชน

๖) กรมการพัฒนาชุมชนกับการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย ๔ ภารกิจสำคัญ คือ

(๑) การพัฒนาหมู่บ้านในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กรมการพัฒนาชุมชนได้ดำเนินโครงการเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ด้วยการจัดฝึกอบรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการดำเนินงานตามพระราชดำริ ส่งเสริมเสริมสนับสนุนกลุ่มอาชีพ ส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนชุมชนเชื่อมโยงกับแหล่งทุนชุมชน โดยมีพื้นที่เป้าหมาย ๓๓ จังหวัด ๑๓๕ อำเภอ ๑๙๒ ตำบล ๒๗๔ หมู่บ้าน

(๒) การยกระดับการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

ก) จุดเริ่มต้นการดำเนินงาน

ใน พ.ศ. ๒๕๔๙ กรมการพัฒนาชุมชนได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นหลักในการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน โดยนำหลักการ ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข มาปรับเป็นหลักเกณฑ์ ๖ ด้าน ๑๒ ตัวชี้วัด เพื่อให้ง่ายและเป็นรูปธรรมในการส่งเสริมการพัฒนา ประกอบด้วย

- การลดรายจ่าย (ทำสวนครัว ลดละเลิกอบายมุข)
- การเพิ่มรายได้ (ทำอาชีพสุจริต ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม)
- การประหยัด (มีการออม จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต)
- การเรียนรู้ (สืบทอดภูมิปัญญา เรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง)
- การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ใช้วัตถุดิบในชุมชนอย่างคุ้มค่า ปลูกต้นไม้)
- การเอื้ออารีต่อกัน (ช่วยเหลือผู้อื่น รู้รักสามัคคี)

ผลการดำเนินงานใน พ.ศ. ๒๕๔๙ – ๒๕๕๑ ปรากฏว่ามีหมู่บ้านผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ๖ ด้าน ๑๒ ตัวชี้วัด พร้อมรับการพัฒนา จำนวน ๕๘,๕๓๗ หมู่บ้าน

ข) ยกระดับการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้มีการจัดกระบวนการฝึกอบรมแกนนำ (ศึกษาดูงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และหมู่บ้านต้นแบบ) คัดเลือกและฝึกอบรมครอบครัวพัฒนา จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน จัดกระบวนการเรียนรู้ศึกษาดูงาน ใช้ข้อมูลบัญชีครัวเรือน จปฐ. และอื่น ๆ ทำแผนชีวิตและชุมชน ใช้แผนชุมชนในการบูรณาการหน่วยงาน งบประมาณ ให้หมู่บ้านและชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาตามเกณฑ์ ๔ ด้าน ๒๓ ตัวชี้วัด พร้อมทั้งถอดบทเรียน ประเมินผลการดำเนินงาน และจัดระดับการพัฒนาโดยแบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ

ระดับ“พออยู่ พอกิน” เน้นที่ระดับครัวเรือน มีเป้าประสงค์เพื่อพัฒนากิจกรรมการพึ่งตนเอง ทำกิน ทำใช้ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และมีการออม

ระดับ “อยู่ดี กินดี” เน้นที่ระบบการรวมกลุ่ม มีเป้าประสงค์เพื่อ ส่งเสริมการบริหารจัดการพัฒนาในรูปกลุ่ม การพัฒนารายได้ด้วยระบบกลุ่ม เพิ่มรายได้และขยายโอกาสคนในชุมชน

ระดับ “มั่งมี ศรีสุข” เน้นที่ระดับหมู่บ้าน/ชุมชนและเครือข่าย มีเป้าประสงค์เพื่อเชื่อมโยงการพัฒนาในรูปแบบเครือข่าย ยกระดับคุณภาพชีวิต เพิ่มโอกาสการประกอบอาชีพ จัดสวัสดิการชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชนได้ดำเนินการร่วมกับจังหวัด และชุมชน จนถึงปัจจุบันมีจำนวน ๘,๘๓๕ หมู่บ้าน และในปี ๒๕๖๐ อยู่ระหว่างดำเนินการอีก ๘๗๘ หมู่บ้าน

ตาราง สรุปผลการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ พ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๕๙

ปีงบประมาณ	ระดับ “พออยู่ พอกิน” (หมู่บ้าน)	ระดับ “อยู่ดี กินดี” (หมู่บ้าน)	ระดับ “มั่งมี ศรีสุข” (หมู่บ้าน)	รวม (หมู่บ้า	รวมยอดสะสม (หมู่บ้าน)
๒๕๕๒	๕๐	๖๐	๕๐	๑๖๐	๑๖๐
๒๕๕๓	๒๕๘	๓๑๘	๓๐๑	๘๗๗	๑,๐๓๗
๒๕๕๔	๑,๒๗๘	๒๕๐	๒๒๘	๑,๗๕๖	๒,๗๙๓
๒๕๕๕	๕๖๘	๒๔๕	๖๕	๘๗๘	๓,๖๗๑
๒๕๕๖	๖๓๑	๒๒๐	๒๗	๘๗๘	๔,๕๔๙
๒๕๕๗	๗๐๘	๑๔๕	๒๕	๘๗๘	๕,๔๒๗
๒๕๕ (ทุนชุมชน)	๑	๓	-	๔	๕,๔๓๑
๒๕๕๘	๑,๖๐๐	๒๕๔	๒๔	๑,๘๗๘	๗,๓๐๙
๒๕๕๙	๗๔๓	๑๒๗	๘	๘๗๘	๘,๑๘๗
๒๕๕๙ (งบอื่น)	๑,๔๐๒	๔๘	๓	๑,๔๕๖	๙,๖๔๓
รวม	**๗,๒๔๒**	**๑,๖๗๐**	**๗๓๑**	**๙,๖๔๓**	**๙,๖๔๓**

งบประมาณกรมฯ และกระทรวงมหาดไทย จำนวน ๘,๑๘๓ หมู่บ้าน

งบประมาณจากการบูรณาการหน่วยงานต่าง ๆ และทุนชุมชน ที่จังหวัดดำเนินการ จำนวน ๑,๔๖๐ หมู่บ้าน

ค) เครื่องมือหรือหลักเกณฑ์การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

กำหนดเกณฑ์ ๔ ด้าน ๒๓ ตัวชี้วัด (ประยุกต์จากหลัก ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติได้ในชุมชน)

(ก) ด้านจิตใจและสังคม (มีความสามัคคีและ ความร่วมมือ , มีข้อปฏิบัติของหมู่บ้าน มีกองทุนสวัสดิการแก่สมาชิก ยึดมั่นหลักการประชาธิปไตย มีคุณธรรม/จริยธรรม ปลอดอบายมุข ยึดมั่นในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง)

(ข) ด้านเศรษฐกิจ (จัดทำบัญชีครัวเรือน ลดรายจ่ายและสร้างรายได้ รวมกลุ่มพัฒนาอาชีพหลัก มีกิจกรรมการออมที่หลากหลาย มีวิสาหกิจชุมชน)

(ค) ด้านการเรียนรู้ (มีข้อมูลของชุมชน ใช้ข้อมูลและแผนชุมชน ค้นหาและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในชุมชน ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สร้างเครือข่ายภาคีการพัฒนา ปฏิบัติตามหลักการพึ่งตนเอง)

(ง) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (มีจิตสำนึกของการอนุรักษ์ฯ มีกลุ่ม/องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม มีการใช้พลังงานทดแทน มีการสร้างมูลค่าเพิ่มจาก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)

กำหนดเกณฑ์การประเมินความสุขมวลรวมของหมู่บ้าน (Gross Village Happiness : GVH) เป็นการประเมินเชิงคุณภาพด้วยกระบวนการจัดเวทีประชาคม ให้ประชาชนร่วมให้ข้อมูลและประเมินผล ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบ คือสุขภาวะดี มีครอบครัวอบอุ่น เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งเป็นธรรม บริหารจัดการชุมชนดี มีสภาพแวดล้อมสมดุล และยึดหลักประชาธิปไตย

พ.ศ. ๒๕๖๐ กรมการพัฒนาชุมชนกำหนดเป้าหมายในการส่งเสริมให้หมู่บ้านในพื้นที่เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ (ในพื้นที่ที่ดำเนินกิจกรรมสัมมาชีพได้ดีและยังไม่เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ) จำนวน ๘๗๘ หมู่บ้าน โดยกรมการพัฒนาชุมชนจะสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาครัวเรือนสัมมาชีพให้เป็นต้นแบบวิถีชีวิตพอเพียง จัดตั้งและพัฒนาศูนย์เรียนรู้และขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๗) การดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่บูรณาการยุทธศาสตร์ที่ ๑ ในภาคการเกษตรและชนบท

ใน พ.ศ. ๒๕๕๙ กรมการพัฒนาชุมชนได้รับมอบหมายจากคณะอนุกรรมการส่งเสริมการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการเกษตรและชนบท (ยุทธศาสตร์ที่ ๑) ให้สำรวจข้อมูลและจัดประชาคมทำแผนชุมชน จำนวน ๒๓,๕๘๙ หมู่บ้าน (รวมพื้นที่จากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและแนวพระราชดำริ โดยสำนักงาน กปร. ด้วยงบประมาณของสำนักปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี) โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เน้นให้หมู่บ้าน/ชุมชน อ่านข้อมูลได้ใช้ข้อมูลเป็น กระตุ้นให้ระเบิดจากข้างในเป็นความต้องการของชาวบ้านที่สอดคล้องกับภูมิสังคม

พ.ศ. ๒๕๖๐ กรมการพัฒนาชุมชนมุ่งสร้างความเข้มแข็งให้กับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ๒๓,๕๘๙ หมู่บ้าน ด้วยการส่งเสริมสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยฝึกอบรมปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ ให้สามารถเป็นวิทยากรสัมมาชีพของชุมชน ผ่านศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ๑๑ แห่ง จำนวน ๒๓,๕๘๙ คน และมุ่งสร้างทีมให้วิทยากรสัมมาชีพชุมชน ไปอบรมอาชีพให้ประชาชนในหมู่บ้านแก่ผู้ที่สมัครใจ เป็นหลักสูตรชาวบ้านสอนชาวบ้าน เน้นการสาธิตและฝึกปฏิบัติ

สนับสนุนวัสดุประกอบอาชีพ หมู่บ้านละ ๒๐ คน จำนวนทั้งสิ้น ๔๗๑,๗๘๐ ครัวเรือน ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพมีรายได้ เกิดความร่วมมือในการพัฒนา

๘) พัฒนาคุณภาพชีวิตครัวเรือนที่สำรวจข้อมูลและตกเกณฑ์ จปฐ.

การพัฒนาคุณภาพชีวิตครัวเรือนที่สำรวจข้อมูลและมีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ กระทรวงมหาดไทย มอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานหลักในการบูรณาการขจัดความยากจน ครัวเรือนที่รายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ จปฐ. ภายใต้กลไก “ศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ศจพ.)” มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๕ ด้วยกระบวนการ ดังนี้

(๑) ชี้เป้าชีวิต ด้วยกิจกรรม ประชุมเชิงปฏิบัติการเตรียมความพร้อม ตรวจสอบและจำแนกเป้าหมาย

(๒) จัดทำเข็มทิศชีวิต ด้วยกิจกรรมสนับสนุนครัวเรือนเป้าหมายจัดทำหรือทบทวนแผนชีวิต

(๓) บริหารจัดการชีวิต ด้วยกิจกรรมการจัดคลินิกแก้จน เพื่อให้คำปรึกษาอาชีพทางเลือก บูรณาการสนับสนุนวัสดุประกอบอาชีพแก่ครัวเรือนที่พัฒนาได้ สงเคราะห์ดูแลผู้ที่ไม่มีศักยภาพในการพัฒนาให้ดำรงอยู่ได้อย่างเหมาะสม

(๔) ดูแลชีวิต ด้วยการติดตามความก้าวหน้าตามแผนปฏิบัติการ กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาและบูรณาการหน่วยงานร่วมสนับสนุน และประชาสัมพันธ์การดำเนินงาน ปรากฏผลการดำเนินงานดังนี้

ปีงบประมาณ	พ.ศ. ๒๕๕๕	พ.ศ. ๒๕๕๖	พ.ศ. ๒๕๕๗	พ.ศ. ๒๕๕๘	พ.ศ. ๒๕๕๙	**พ.ศ. ๒๕๖๐**
ครัวเรือนที่พัฒนาได้	๔๙,๕๔๕	๖๒,๓๕๕	๓๒,๐๖๖	๑๕,๓๗๓	๑๒,๘๔๓	**๑๐,๐๕๔**
ครัวเรือนที่ต้องสงเคราะห์	๑๓,๕๙๒	๙,๓๖๒	๑๓,๐๖๔	๘,๕๕๐	๑๑,๐๘๗	**๑๒,๔๘๔**
รวมทั้งหมด (ครัวเรือน)	๖๓,๑๓๗	๑๐๓,๑๑๙	๔๕,๑๓๐	๒๓,๙๒๓	๒๓,๙๓๐	**๒๒,๕๓๘**

๙) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกับการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติ

(๑) การส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนให้มีการพัฒนายกระดับหมู่บ้าน/ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้กำหนดเป็นตัวชี้วัดคำรับรองการปฏิบัติราชการ “ร้อยละขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาท้องถิ่นได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด” โดยมีแนวทางการดำเนินงานสรุปได้ ดังนี้

ก) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับกรมการพัฒนาชุมชนกำหนดให้หมู่บ้านชุมชนเป้าหมายส่งเสริมการพัฒนายกระดับเป็นหมู่บ้านชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

ข) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำโครงการ/กิจกรรมเพื่อสนับสนุนการพัฒนายกระดับหมู่บ้าน/ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงนำเข้าแผนพัฒนาท้องถิ่นและจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณท้องถิ่น

ปรากฏผลการดำเนินงานว่ามีเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินงานทั้งสิ้น ๕,๐๑๙ แห่ง หรือร้อยละ ๖๔.๕๕

(๒) ส่งเสริม สนับสนุนให้เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินการให้มีการจัดทำทบทวน ปรับปรุงแผนชุมชนและบูรณาการเข้าสู่ระบบงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

ใน พ.ศ. ๒๕๕๙ กำหนดเป็นตัวชี้วัดคำรับรองการปฏิบัติราชการ “ร้อยละของเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลที่นำแผนชุมชนสู่การพัฒนาท้องถิ่นได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด” โดยมีหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด ดำเนินการโดยสรุป ดังนี้

ก) แจ้งเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุนให้คณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชน จัดทำ ทบทวนปรับปรุงแผนชุมชน และนำโครงการจากแผนชุมชนเข้าสู่ประชาคมท้องถิ่นจัดทำเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นและข้อบัญญัติงบประมาณท้องถิ่น

ข) ให้สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดเป็นแกนหลักประสานการดำเนินงาน ที่ทำการปกครองจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ขับเคลื่อนและสนับสนุนการดำเนินงานในพื้นที่ทุกระดับบูรณาการการทำงานกับเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล

(๓) การส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และนำไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่

ประเภทโครงการ /กิจกรรมที่ ดำเนินการ	จำนวน อปท. (แห่ง)	จำนวนโครงการ/ กิจกรรม ในพื้นที่
เกษตรทฤษฎีใหม่	๒๘	๒๘
ส่งเสริมอาชีพ	๓๙๘	๕๐๒
สวัสดิการชุมชน	๑๕	๑๖
ปุ๋ยอินทรีย์	๙๔	๑๐๖
ขยะชุมชน	๑๔	๑๖
ขุดสระ บ่อ ชลประทาน	๓	๔
ศูนย์เรียนรู้	๒๖๑	๓๐๖
รวม	**๘๑๓**	**๙๗๘**

(๔) ส่งเสริม สนับสนุน ให้เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลสำรวจและจัดเก็บข้อมูลด้านแหล่งน้ำและการประกอบอาชีพภาคเกษตรทุกหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงท้องถิ่น (ด้านการเกษตรและแหล่งน้ำ) ในการแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน

(๕) ชักซ้อมแนวทางการจัดตั้งงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งงบประมาณส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ระดับครัวเรือน ชุมชน และท้องถิ่น

๑๐) กระทรวงมหาดไทยกับการส่งเสริมการจัดการศึกษาท้องถิ่นเพื่อปลูกฝังศาสตร์พระราชา ให้กับเด็กและเยาวชน

(๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการศึกษาท้องถิ่น

จำนวน	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	โรงเรียน (รวมทุกระดับ)
สถานศึกษา	๑๔,๔๒๙ ศูนย์ (๗,๕๖๕ อปท.)	๑,๕๘๒ แห่ง (๗๗๔ อปท.)
ผู้เรียน	๘๘๙,๔๓๒ คน	๗๐๖,๔๓๒ คน
ผู้สอน	ครูผู้ดูแลเด็ก/ผู้ดูแลเด็ก ๕๒,๒๐๗ คน	ครู ๓๖,๐๕๘ คน
	ข้อมูล ณ เดือน มกราคม ๒๕๖๐	ข้อมูล ณ เดือนเมษายน ๒๕๖๐

(๒) กระทรวงมหาดไทยบูรณาการดำเนินงานร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการทั้งในด้านการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ งบประมาณ บุคลากร และการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เพื่อพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ครูผู้สอน และบุคลากรในสถานศึกษาให้มีคุณภาพเท่าเทียมกันทั่วประเทศ และได้ส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินโครงการเพื่อปลูกฝังศาสตร์พระราชาให้กับเด็กและเยาวชน มีรายละเอียด ดังนี้

ก) โครงการโรงเรียนพอเพียงท้องถิ่น (Local Sufficiency School) มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับความเป็นท้องถิ่นและความเป็นไทย และพร้อมที่จะนำความรู้ความสามารถไปพัฒนาชุมชนของตัวเอง ทั้งนี้ จะได้มีการขยายผลโครงการดังกล่าวครบทุกโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ และปลูกฝังการดำเนินชีวิตให้กับนักเรียน

ข) โครงการยุวทูตท้องถิ่นต้านคอร์รัปชั่น กระทรวงมหาดไทยร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ โดยมีเป้าหมายเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างค่านิยมแก่นักเรียนของสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ยึดมั่นคุณธรรม จริยธรรม หลักธรรมาภิบาลมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ปลูกฝังจิตสาธารณะให้เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม และเพื่อสร้างเครือข่ายของกลุ่มเด็ก เยาวชน และนักเรียนในการป้องกัน ต่อต้าน และแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชั่นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน และสังคม

๕.๘.๗ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช[๖๕]

(๑) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน ๒๖ โครงการ งบประมาณเฉลี่ยปีละประมาณ ๘๐ ล้านบาท โดยผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินโครงการสามารถหยุดยั้งการทำลายป่าได้ตามสมควร

---

[๖๕] **นายพงษ์ศักดิ์ ด้วงโยธา** ผู้อำนวยการส่วนประสานงานโครงการภาคเหนือ สำนักสนองงานพระราชดำริ, บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๓ วันพุธที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐ หน้าที่ ๑๓

(๒) ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงาน มีกฎหมายบางฉบับไม่สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เน้นให้คนอยู่ร่วมกันป่าได้อย่างสมดุลและยั่งยืน แต่พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ ไม่มีบทบัญญัติให้ประชาชนใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าได้ จึงเกิดข้อจำกัดด้านกฎหมายในการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แต่ทั้งนี้คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบให้มีการแก้ไขกฎหมายฉบับดังกล่าวแล้ว

๒) กรมป่าไม้

(๑) ข้อมูลจากที่ประชุม[๖๖]

ก) กรมป่าไม้ มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในความรับผิดชอบ จำนวน ๔๐ โครงการ

ข) เป้าหมายของกรมป่าไม้ในการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศน์

ค) ลักษณะการดำเนินงานเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนภายใต้แผนบูรณาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้นและสามารถให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างเกื้อกูลและยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ง) แหล่งที่มาของงบประมาณ ได้แก่ งบประมาณตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ งบประมาณสนับสนุนในปีแรกเริ่มโครงการจากสำนักงาน กปร. และงบประมาณกลางของรัฐบาล

(๒) ข้อมูลจากเอกสารเพิ่มเติม

ก) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ เป็นโครงการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม โดยสนองพระราชดำริในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติให้สามารถฟื้นกลับคืนความอุดมสมบูรณ์และอำนวยประโยชน์อย่างยั่งยืนส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่นร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐรวมถึงการส่งเสริมอาชีพพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ข) แนวทางการดำเนินงานตามแนวพระราชดำริของกรมป่าไม้ประกอบด้วย ๓ ด้าน ได้แก่ (๑) การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม (๒) การปลูกป่าและฟื้นฟูสภาพป่าตามแนวพระราชดำริ และ (๓) การพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อให้ชุมชนอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน

ค) ที่มาของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มาจาก ๓ แหล่ง ดังนี้

(ก) เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ได้รับพระราชทานพระราชดำริโดยตรง

(ข) เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เกิดจากราษฎรทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานความช่วยเหลือ

(ค) เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่หน่วยงานกราบบังคมทูลรายงานและ/หรือขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยเรียบร้อยแล้ว

---

[๖๖] **นายฐิติพันธ์ จูจันทร์ ผู้อำนวยการสำนักโครงการพระราชดำริและกิจการพิเศษ**, บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๓ วันพุธที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐ หน้าที่ ๑๔

ง) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙ มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ รวมทั้งสิ้น ๑๐๒ โครงการ ในพื้นที่ ๔๒ จังหวัด และเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จำนวน ๒๗ โครงการ

จ) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานแนวพระราชดำริในการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม เพื่อปกป้องพื้นที่ป่าส่วนที่เหลือและฟื้นฟูป่าที่เสื่อมโทรม โดยการปลูกป่าทดแทน ทรงดัดแปลงวิธีการปลูกป่าเพื่อการยังชีพของประชากร เนื่องจากประชาชนชาวไทยจำเป็นต้องใช้ไม้และผลผลิตอื่น ๆ จากป่าในชีวิตประจำวัน การปลูกป่าจึงต้องอาศัยวิทยาการและเทคโนโลยีด้านการเกษตร เพื่อเพิ่มปริมาณการผลิตต่อพื้นที่ให้คุ้มประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันก็สามารถรักษาทรัพยากรป่าไม้ให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ดังนี้

(ก) การปลูกป่าทดแทนบริเวณต้นน้ำลำธาร

(ข) การสร้างความชุ่มชื้นให้กับป่า หรือ “ป่าเปียก”

(ค) การจัดการให้คนอยู่กับป่าตามแนวพระราชดำริ หรือปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง

(ง) พระราชดำริปลูกป่าในใจคน

(จ) พระราชดำริให้สร้างฝายอนุรักษ์ต้นน้ำ

(ฉ) พระราชดำริการปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ

ฉ) แนวทางการดำเนินงานเพื่อสืบสานต่อพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

(ก) การดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กรมป่าไม้ได้น้อมนำแนวพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ได้พระราชทานไว้ เช่น การปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง ป่าเปียก ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูกปลูกป่าในใจคน ฝายชะลอความชุ่มชื้น เป็นต้น นำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการเพื่อสนองแนวพระราชดำริในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎร ปัจจุบันมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ จำนวนทั้งสิ้น ๑๐๒ โครงการ ในพื้นที่ ๓๙ จังหวัด ซึ่งกรมป่าไม้จะได้ดำเนินการสนองแนวพระราชดำริให้สำเร็จลุล่วงตามพระราชประสงค์อย่างต่อเนื่องต่อไป

(ข) การส่งเสริมให้คนอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน กรมป่าไม้ได้น้อมนำแนวพระราชดำริดังกล่าว มาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านการจัดการป่าชุมชนของกรมป่าไม้ โดยการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญและประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งสภาพป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ จะส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนที่อยู่ใกล้ป่าให้สามารถพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากป่า ในด้านการช่วยเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ขณะเดียวกันชุมชนก็จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่า เพื่อให้ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ สามารถอำนวยประโยชน์ได้อย่างสมดุลและยั่งยืนตลอดไป ปัจจุบันกรมป่าไม้ได้ส่งเสริมการจัดตั้งป่าชุมชนแล้วเสร็จ ประมาณ ๙,๙๐๐ หมู่บ้าน (พื้นที่ประมาณ ๕ ล้านไร่) และจะขยายการจัดตั้งป่าชุมชนเพิ่ม เพื่อให้ได้ป่าชุมชนครบตามเป้าหมายที่กำหนด จำนวน ๒๑,๘๕๐ หมู่บ้าน (พื้นที่ประมาณ ๑๐ ล้านไร่) ต่อไป

(ค) การส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ กรมป่าไม้ได้น้อมนำแนวพระราชดำริที่พระราชทานไว้ในการใช้หญ้าแฝกเพื่อการแก้ไขปัญหาการชะล้างพังทลายของดินและ

การเพิ่มความชุ่มชื้น ความอุดมสมบูรณ์ของดิน โดยได้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน ๒ ศูนย์ ขึ้น ที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเป็นแหล่งสาธิตการใช้หญ้าแฝกร่วมกับงานด้านป่าไม้ เป็นแหล่งฝึกอบรมให้ความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการใช้หญ้าแฝกให้กับเกษตรกร เยาวชน และผู้สนใจทั่วไป ให้เห็นถึงประโยชน์และคุณค่าของหญ้าแฝก ซึ่งกรมป่าไม้จะได้ขยายผลแนวพระราชดำริให้ประชาชนได้รับรู้และนำหญ้าแฝกไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางต่อไป

(ง) การจัดที่ดินทำกินให้กับราษฎรในรูปแบบสิทธิทำกิน (สทก.) พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระบรมราโชวาท ในพิธีปิดการสัมมนาการพัฒนาการเกษตรภาคเหนือ ณ สำนักงานเกษตรภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔ สรุปได้ว่า ให้แก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชนที่อยู่อาศัยทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ โดยการควบคุมไม่ให้มีการทำลายป่าเพิ่มเติม แต่ให้ใบแสดงว่ามี “สิทธิ์ทำกิน” กรมป่าไม้จึงได้ดำเนินการออกหนังสืออนุญาต สทก. ให้แก่ราษฎรที่อยู่อาศัยทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ภายใต้มาตรา ๑๖ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นรายบุคคล และปัจจุบันรัฐบาลได้มีนโยบายจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนในรูปแบบแปลงรวม โดยไม่ให้กรรมสิทธิ์ที่ดิน ภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) กรมป่าไม้จึงมิได้สืบสานต่อภารกิจดังกล่าว

ช) ผลการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

(ก) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ศูนย์จัดการพื้นที่สีเขียวเชิงนิเวศนครเขื่อนขันธ์ จังหวัดสมุทรปราการ กรมป่าไม้ดำเนินงานกิจกรรมในพื้นที่ดังกล่าว เช่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การแจกจ่ายกล้าไม้ และการจัดการสวนสาธารณะให้ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติและพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

(ข) การปลูกป่าและฟื้นฟูสภาพป่าตามแนวพระราชดำริ

โครงการเขื่อนแควน้อยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดพิษณุโลก เป็นโครงการฟื้นฟูสภาพป่าเหนือเขื่อนแควน้อย โดยดำเนินกิจกรรม การปลูกป่า ๓ อย่างประโยชน์ ๔ อย่าง การปลูกหญ้าแฝก การสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น งานธนาคารอาหารชุมชน ตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ เป็นต้นมา พื้นที่ดำเนินงาน คือ ลุ่มน้ำแควน้อยบริเวณเหนือเขื่อนแควน้อยฯ ซึ่งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าโป่งแค ป่าสวนเมี่ยง ป่าสองฝั่งลำแควน้อย ท้องที่ตำบลคันโช้ง อำเภอวัดโบสถ์ ตำบลสวนเมี่ยง และตำบลบ้านดง อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก

(ค) โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ห้วยโสมงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดปราจีนบุรี กรมป่าไม้ดำเนินงานเกี่ยวกับ การเพาะชำกล้าไม้ป่าและไม้กินได้ เพื่อนำไปแจกจ่ายให้กับราษฎรและส่วนราชการนำไปปลูก เพาะชำกล้าหญ้าแฝกเพื่อนำไปปลูกในการอนุรักษ์ดินและน้ำ ทำฝายชะลอน้ำ และได้จัดทำแปลงปลูกป่าตามระบบวนเกษตร (ไม้ ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง) ในพื้นที่บ้านวังอ้ายป่อง หมู่ที่ ๓ ตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี และบ้านบุกล้วย หมู่ที่ ๔ ตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี เพื่อให้ราษฎรสามารถใช้ประโยชน์ในการเก็บหาและใช้ประโยชน์จากป่า ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ลดการเข้าไปรบกวนพื้นที่ป่าอนุรักษ์และมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าในพื้นที่ต่อไป

(ง) โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้พื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบูรณ์ กรมป่าไม้ดำเนินโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้มุ่งเน้นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

ที่อยู่เหนือโครงการชลประทานขนางกลาง จำนวน ๖ โครงการ โดยน้อมนำแนวพระราชดำริมาใช้ ได้แก่ การปลูกป่า ๓ อย่าง ได้ประโยชน์ ๔ อย่าง การสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น การปลูกหญ้าแฝกเพื่อลดการชะล้างพังทลายของหน้าดิน และการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก เป็นต้น

(จ) โครงการห้วยองคตอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กรมป่าไม้ดำเนินการมอบสิทธิทำกิน ให้กับราษฎรที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อให้คนอยู่ร่วมกับป่าอย่างมั่นคงและยั่งยืน ผลความสำเร็จของโครงการฯ ประชาชนในพื้นที่มีที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกิน เพื่อหาเลี้ยงชีพพร้อมส่งเสริมการพัฒนาอาชีพเสริม พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้อยู่ดีกินดีและจากการที่ราษฎรได้รับเอกสาร สทก. ซึ่งเป็นพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ทำให้ราษฎรเกิดความรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นการสร้างความยั่งยืน ในการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเป็นแบบอย่างของความยั่งยืนที่คนอยู่ร่วมกับป่าใช้ประโยชน์จากป่าภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ซ) การพัฒนาเพื่อให้ชุมชนอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน

(ก) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัดแม่ฮ่องสอน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานศูนย์บริการและพัฒนาลุ่มน้ำปายตามพระราชดำริ (ศูนย์โป่งแดง) เพื่อให้ประชาชนชาวแม่ฮ่องสอน ได้มาศึกษาเรียนรู้และรับบริการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและอาชีพ โดยมีเป้าประสงค์ให้ประชาชน อยู่ร่วมกับป่าอย่างมีความสุข กรมป่าไม้ได้มาดำเนินการสนองพระราชดำริของพระองค์ท่าน โดยใช้แนวพระราชดำริ "ปลูกป่าในใจคน" มาเป็นแนวทางที่จะสร้างสำนึกและความตระหนักรู้ให้ประชาชนร่วมกันบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ของตนเอง ทั้งด้านอนุรักษ์ป่า การฟื้นฟูป่า ตลอดจนการใช้ประโยชน์ป่าไม้อย่างสมดุล มีประสิทธิภาพและยั่งยืน กรมป่าไม้ได้จัดทำโครงการพระราชดำริต่าง ๆ เช่น โครงการอนุรักษ์แหล่งพันธุกรรมไม้สักและพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรบริเวณป่าลุ่มน้ำของ-ลุ่มน้ำปายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดแม่ฮ่องสอน โครงการธนาคารอาหารชุมชนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการธนาคารฟืนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดแม่ฮ่องสอน โครงการพัฒนาสวนสาธารณะจังหวัดแม่ฮ่องสอนตามพระราชดำริ โดยเฉพาะโครงการพัฒนาสวนสาธารณะจังหวัดแม่ฮ่องสอนตามพระราชดำริ พระราชทานพระราชดำริ ความว่า

“...ให้ใช้พื้นที่บริเวณฝั่งซ้ายของแม่น้ำปาย ที่อยู่ตรงข้ามหน่วยงานปศุสัตว์ จัดทำเป็นสวนสาธารณะ (PUBLIC PARK) โดยวิธีสูบน้ำจากแม่น้ำปายขึ้นไปช่วย เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนของเมืองแม่ฮ่องสอน และในสวนสาธารณะต้องมีการสร้างที่พักไว้ด้วย เพื่อให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ชมสวนได้พักผ่อน เมื่อปลูกป่าเต็มบริเวณพื้นที่แล้ว ต่อไปจะเป็นส่วนเดียวกับฝั่งขวา คือศูนย์ท่าโป่งแดงทั้งหมด และถ้ามีเงินก็สามารถทำสะพานข้ามแม่น้ำปายเชื่อมกับสวนสาธารณะข้ามไปฝั่งขวาได้...”

โครงการพัฒนาสวนสาธารณะจังหวัดแม่ฮ่องสอนตามพระราชดำริได้รังวัดออกเป็นโฉนดที่ดินในปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เมื่อวันที่๑๙ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๓ เนื้อที่ ๑,๒๓๕ ไร่ ๒ งาน ๘๑ ตารางวา

(ข) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ ก่อกำเนิดจากการที่ได้รับพระราชดำริ เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ที่พระราชประสงค์ที่จะให้เป็นศูนย์กลางในการศึกษา ทดลอง ที่เหมาะสมกับพื้นที่ภาคเหนือ และเผยแพร่แก่ราษฎรให้สามารถนำไปปฏิบัติได้ด้วยตัวเองต่อไป โดยทำการศึกษาพัฒนาป่าไม้ ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง คือ ใช้สอย ไม้ผล ไม้เชื้อเพลิง ซึ่งจะอำนวยประโยชน์ในการอนุรักษ์ดินและน้ำ ตลอดจนคงความชุ่มชื้นเอาไว้เป็นประโยชน์อย่าง

ที่ ๔ และ พื้นที่ต้นน้ำลำธารให้ได้ผลอย่างสมบูรณ์เป็นหลัก โดยต้นทางเป็นการศึกษาสภาพพื้นที่ป่าไม้ต้นน้ำลำธารและ ปลายทางเป็นการศึกษาด้านการประมงตามอ่างเก็บน้ำต่างๆ ผสมกับการศึกษาด้านการเกษตรกรรม ด้านปศุสัตว์และโคนม และด้านเกษตรอุตสาหกรรม เพื่อให้เป็นศูนย์ที่สมบูรณ์แบบ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อราษฎรที่จะเข้ามาศึกษากิจกรรมต่างๆในศูนย์ฯ แล้วนำไปใช้ปฏิบัติอย่างได้ผลต่อไป ดังมีพระราชดำริว่า "ให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ทำหน้าที่เสมือน "พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต" หรืออีกนัยหนึ่งเป็น "สรุปผลการพัฒนา" ที่ประชาชนจะเข้าไปเรียนรู้และนำไปปฏิบัติได้"

๕.๘.๘ สำนักงบประมาณ[๖๗]

๑) การดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักงบประมาณจัดสรรงบประมาณให้กับสำนักงาน กปร. ในงบกลาง รายการค่าใช้จ่ายตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวนปีละ ๒,๕๐๐ ล้านบาท เพื่อให้ส่วนราชการต่าง ๆ ของบประมาณได้ทันทีในปีแรกที่ดำเนินการ โดยไม่ต้องของบประมาณรายจ่ายประจำปีตามปกติ

๒) ส่วนราชการที่จัดทำคำของบประมาณโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจากสำนักงาน กปร.จะได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงาน กปร. ในปีแรก โดยในปีต่อไปส่วนราชการนั้น ๆ ต้องดำเนินการขอตั้งงบประมาณรายจ่ายประจำปีตามขั้นตอนปกติ

๓) หลักเกณฑ์การพิจารณางบประมาณโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ใช้หลักเกณฑ์ทั่วไปเช่นเดียวกับโครงการประเภทอื่นๆ ที่ขอตั้งงบประมาณ โดยสำนักงบประมาณจะพิจารณาตามความจำเป็นเหมาะสมและความพร้อมของแต่ละโครงการโดยให้ความสำคัญของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในลำดับต้น ๆ อยู่แล้ว แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการจัดลำดับความสำคัญที่ส่วนราชการนั้น ๆ แจ้งมาด้วย

๔) ปัจจุบันสำนักงบประมาณจัดทำแผนยุทธศาสตร์ “แผนส่งเสริมการดำเนินงานตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ดังนั้นส่วนราชการใดจัดทำคำขอสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ดังกล่าว จะมีโอกาสได้รับการสนับสนุนงบประมาณในลำดับต้น ๆ

๕) แนวทางการปรับปรุงการเสนอคำของบประมาณโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ควรจัดทำแผนแม่บท ที่ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติงาน และร่วมระดมทรัพยากรเพื่อเป็นกรอบแนวทางให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องทั้งหมดร่วมทำงานแบบบูรณาการจะเป็นแนวทางที่จะส่งผลให้การพิจารณาจัดสรรงบประมาณ เกิดความชัดเจนต่อเนื่องสอดคล้องส่งเสริมกัน

๕.๘.๙ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์[๖๘]

๑) สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์มีแนวทางส่งเสริมการดำเนินธุรกิจเพื่อการสร้างความยั่งยืนด้วยการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในภาคธุรกิจ โดยในทางปฏิบัติจะนำไปใช้สนับสนุนการจัดทำรายงานความรับผิดชอบต่อสังคม

๒) การกำกับดูแลและพัฒนาตลาดทุนอย่างยั่งยืนต้องให้บรรลุเป้าหมายใน ๓ มิติ ได้แก่ (๑) ความยั่งยืนขององค์กร (๒) ความยั่งยืนของตลาดทุน และ (๓) การทำให้ตลาดทุนเป็นเครื่องมือสร้างความยั่งยืนให้แก่ประเทศ

---

[๖๗] **ม.ร.ว.รณจักร์ จักรพันธุ์ ผู้อำนวยการกองจัดทำงบประมาณด้านการบริหาร สำนักงบประมาณ** , บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๓ วันพุธที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐ หน้าที่ ๗ - ๙

[๖๘] **นางสาวทิพยวรรณ ขวัญข้าว และนางสาวคมคาย กิตติสันติ์, สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์**, บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๔ วันพุธที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๐ หน้าที่ ๕ – ๘

๓) ผลงานซึ่งได้นำหลักการ ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไขของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่และประยุกต์ใช้ คือ คู่มือหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีของบริษัทจดทะเบียน พ.ศ. ๒๕๖๐

๔) การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในภาคธุรกิจ กลต. ประกาศแนวคิดปรับปรุงหลักเกณฑ์การเปิดเผยข้อมูลสำหรับบริษัทจดทะเบียนที่เสนอขายหลักทรัพย์ต้องเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านความผิดชอบขององค์กรต่อสังคม (CSR) ของบริษัทโดยการเผยแพร่ต่อสาธารณะ

๕.๘.๑๐ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย[๖๙]

๑) สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการร่วมภาคเอกชน ๓ สถาบัน (กกร.) ประกอบด้วย สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสมาคมธนาคารไทย เพื่อดำเนินการภารกิจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ

๒) กกร. ร่วมกับกรมชลประทานและกองทัพเรือ ผลิตและทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย กังหันน้ำชัยพัฒนา เพื่อบำบัดน้ำเสียด้วยวิธีการเติมอากาศ ซึ่งเป็นเครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย (Low speed surface aerator) จำนวน ๖๐ เครื่อง ในโรกาสพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

๓) สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ครบรอบ ๕๐ ปี มีกำหนดจัดงานภายใต้หลักการแนวคิด“๕๐ ปีอุตสาหกรรมไทยภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร” ในวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐ โดยมีหัวข้อสนทนาเกี่ยวกับแนวโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมไทย นอกจากนี้ได้ดำเนินการฝึกอบรมเกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหลายด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการน้ำ การบริหารจัดการพลังงาน การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมให้แก่บุคคลที่เป็นสมาชิก บุคคลภายนอก และสถานศึกษาต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

๔) สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยมีการจัดตั้งกลุ่มอุตสาหกรรมใหม่ เรียกว่า “กลุ่มเกษตรอุตสาหกรรม” เป็นกลุ่มอุตสาหกรรมที่ ๔๕ เพื่อรองรับกับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และเพื่อดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรให้เป็นผลผลิตทางอุตสาหกรรมอย่างชัดเจน

๕) การส่งเสริมการลงทุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (สกท.) (Board of Investment : BOI) ควรพิจารณาสนับสนุนให้สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้ประกอบอุตสาหกรรมด้านการเกษตรหรือเครื่องจักรกลทางการเกษตรให้ได้รับสิทธิประโยชน์พิเศษ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการผลิตและการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ

๕.๘.๑๑ หอการค้าไทย และ สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย

หอการค้าไทย และ สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย ร่วมกับมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย และ เครือข่าย ได้จัดทำกิจกรรมเพื่อสืบสานปณิธาน ศาสตร์ของพระราชา ดังนี้

๑) โครงการ บริจาคโลหิต ๖๐ พรรษา หอการค้าร่วมใจ ถวายเป็นพระราชกุศล

๒) ด้านส่งเสริมหลักจรรยาบรรณ และธรรมาภิบาล ในการประกอบธุรกิจกับสมาชิกหอการค้าไทย หอการค้าจังหวัดทั่วประเทศ ตามแนวทางสานต่อที่พ่อทำ (โครงการจรรยาบรรณดีเด่น และ โครงการบรรษัทภิบาลดีเด่น)

๓) ด้านรณรงค์การต่อต้านคอร์รัปชัน ร่วมกับองค์เครือข่าย “ทำธุรกิจอย่างโปร่งใส ไร้คอร์รัปชัน”

---

[๖๙] **นายสมพงษ์ ตันเจริญผล รองประธานอาวุโส สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย**, บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๖ วันพุธที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๐ หน้าที่ ๔ – ๗

๔) ด้านส่งเสริมให้เกษตรกร นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในการดำรงชีวิต เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในโครงการ “ทำนา ๑ ไร่ ได้ ๑ แสน”

๕) ด้านอบรม “โครงการอบรม นักธุรกิจรุ่นใหม่ หัวใจพอเพียง”

๖) ร่วมเป็นองค์กรหลักโครงการอย่าให้ใครว่าไทย กับมูลนิธิมั่นพัฒนา

๗) ร่วมโครงการปันกัน เพื่อสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส

๘) จัดโครงการช่วยเหลือสังคมต่างๆเพื่อมนุษยธรรม เช่น ช่วยผู้ประสบแผ่นดินไหวในประเทศเนปาล

๙) โครงการฝึกอาชีพคนพิการให้สามารถเลี้ยงตนเองได้

๑๐) โครงการรณรงค์สร้างวินัยทางการเงิน สร้างภูมิคุ้มกัน คนไทยไม่เป็นหนี้

๕.๘.๑๒ ข้อเสนอแนะว่าด้วยการบริหารโครงการเพื่อดำเนินการตามศาสตร์พระราชา

ข้อเสนอแนะรายกระทรวงว่าด้วยการบริหารโครงการเพื่อดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชา

๑) สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

- จัดสรรงบประมาณสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริอย่างเพียงพอและรวดเร็ว

- แต่งตั้ง“คณะอนุกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา” ให้ทำหน้าที่เสนอแผนปฏิบัติการ แผนงบประมาณ แผนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนต่อคณะกรรมการ กปร. และดำเนินกิจกรรมสืบสานศาสตร์พระราชา ให้ข้าราชการและประชาชนสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างคล่องตัว

- พิจารณาเสนอการแก้ไขระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย คณะกรรมการ กปร. เกี่ยวกับ อำนาจ หน้าที่ของ คณะกรรมการ กปร. เพื่อให้สามารถได้รับงบประมาณและดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ดำเนินการก่อน พ.ศ. ๒๕๒๔ และจัดสรรงบประมาณสนับสนุน

๒) สำนักนายกรัฐมนตรี

๒.๑ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

- เสริมสร้างบทบาท โดยการยกระดับขยายขอบเขตของ “คณะกรรมการบริหารโครงการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และ “สำนักงานขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการกำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลโครงการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในทุกหน่วยงานของรัฐ

- เสริมสร้างการมีส่วนร่วม และประสานเชื่อมโยงกับภาคประชาชนและภาคีที่เกี่ยวข้องแบบประชารัฐ เพื่อสืบสานศาสตร์พระราชา

๒.๒ สำนักงบประมาณ

- จัดให้มีกรอบแผนงานงบประมาณสำหรับโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาในรูปแบบProgram Budgeting เพื่อเป็นกรอบในการเชื่อมโยงและกลั่นกรองแผนงานโครงการแบบบูรณาการ

๒.๓ กรมประชาสัมพันธ์

- สร้างความตระหนักเพื่อการนำไปสู่การมีส่วนร่วมในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และศาสตร์พระราชา ผ่านสื่อทุกรูปแบบ

๒.๔ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน

- กำหนดให้การสอบบรรจุข้าราชการ การสอบเพื่อเลื่อนขั้น การสอบต่าง ๆ มีเนื้อหาเกี่ยวกับศาสตร์พระราชา

- จัดการอบรมและสัมมนาเรื่องศาสตร์พระราชา อย่างต่อเนื่อง

๒.๕ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

- กำหนดให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอยู่บนพื้นฐานของศาสตร์พระราชา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๓) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๓.๑ สำนักงานปลัดกระทรวง

- ยกระดับหน่วยงานในกรมที่มีภารกิจโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจำนวนมากเป็นกองโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบ

๓.๒ กรมชลประทาน

- ควรจัดให้มีงบกลางเพื่อใช้ในการปรับปรุงและบำรุงรักษาโครงการฯ ในกรณีเร่งด่วนและฉุกเฉิน

- ยกระดับหน่วยงานในกรมที่มีภารกิจโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้เป็นกองโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

- จัดทำฐานข้อมูลผู้เชี่ยวชาญศาสตร์พระราชาว่าด้วยเรื่องน้ำและโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อเป็นวิทยากร อาจารย์พิเศษ ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓.๓ กรมฝนหลวงและการบินเกษตร

- ดำเนินการให้ฝนหลวงสามารถตอบสนองความต้องการของพื้นที่ต่าง ๆ ได้ทั่วถึง

- สนับสนุนภารกิจด้านการป้องกันไฟป่า

- ขยายความร่วมมือกับต่างประเทศ

- จัดทำยุทธศาสตร์ให้กรมเป็นองค์กรชั้นนำของโลกด้านการดัดแปรสภาพอากาศ จัดหาอุปกรณ์ที่มีความทันสมัยด้านความปลอดภัยในการปฏิบัติภารกิจ

๓.๔ กรมพัฒนาที่ดิน

- ควรจัดให้มีงบกลางเพื่อใช้ในการปรับปรุงและบำรุงรักษาโครงการฯ ในกรณีเร่งด่วนและฉุกเฉิน

- ยกระดับหน่วยงานในกรมที่มีภารกิจโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริให้เป็นกองโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

- งบฉุกเฉิน

๓.๕ องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร

- จัดให้มีพื้นที่เพื่อนำเสนอสินค้าการเกษตรที่มีคุณภาพและมาจากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ตอบสนองความต้องการของตลาดในแต่ละพื้นที่

๔) กระทรวงกลาโหม

๔.๑ สำนักงานปลัดกระทรวง

- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบ

๔.๒ สำนักงบประมาณกลาโหม

- จัดของบประมาณให้เพียงพอต่อภารกิจสืบสานศาสตร์พระราชาแก่หน่วยงานต่าง ๆ ในกระทรวง

๕) กระทรวงศึกษาธิการ

๕.๑ สำนักงานปลัดกระทรวง

- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบ
- ส่งเสริมให้มีการจัดทำหลักสูตรและจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับศาสตร์พระราชาในทุกสถาบันการศึกษา
- จัดทำ “โครงการครูสืบสานศาสตร์พระราชา” เพื่อให้เป็นกลุ่มที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้ของศาสตร์พระราชาไปสู่สถาบันการศึกษาและนักเรียน
- จัดทำและดำเนินการ “โครงการส่งเสริมการอ่านสืบสานศาสตร์พระราชา” เพื่อให้เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชาติและสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- กำหนดดัชนีชี้วัดสถาบันการศึกษาที่ดำเนินการโครงการสืบสานศาสตร์พระราชา

๕.๒ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

- จัดให้หลักสูตรมีเนื้อหาเกี่ยวกับศาสตร์พระราชาให้เหมาะสมกับวัย
- ส่งเสริมให้โรงเรียนมีห้องสมุดศาสตร์พระราชา

๕.๓ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

- เสริมสร้างและสนับสนุนให้มหาวิทยาลัย ทำวิจัยการนำศาสตร์พระราชาไปประยุกต์ใช้ เพื่อให้มี Model และ Best Practice ที่เหมาะสมกับแต่ละสาขาวิชาและภาคส่วนต่าง ๆ
- จัดให้หลักสูตรมีเนื้อหาเกี่ยวกับศาสตร์พระราชาในสาขาต่างๆ
- ส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยมีห้องสมุดศาสตร์พระราชา

๕.๔ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

- จัดให้หลักสูตรมีเนื้อหาเกี่ยวกับศาสตร์พระราชาในสาขาต่าง ๆ
- ส่งเสริมให้สถาบันมีห้องสมุดศาสตร์พระราชา

๕.๕ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

- จัดให้หลักสูตรมีเนื้อหาเกี่ยวกับศาสตร์พระราชาในสาขาต่าง ๆ

๕.๖ โรงเรียน

- จัดให้หลักสูตรมีเนื้อหาเกี่ยวกับศาสตร์พระราชาให้เหมาะสมกับวัย
- จัดให้มีมุมหนังสือศาสตร์พระราชาในห้องสมุด

๕.๗ มหาวิทยาลัย

- จัดให้หลักสูตรมีเนื้อหาเกี่ยวกับศาสตร์พระราชาในสาขาต่าง ๆ
- จัดตั้งห้องสมุดศาสตร์พระราชา

๕.๘ ราชบัณฑิตยสถาน

- รวบรวม ศึกษา วิเคราะห์ ศาสตร์พระราชาสาขาต่าง ๆ ให้เป็นหมวดหมู่และเผยแพร่ต่อประชาชน

๖) กระทรวงสาธารณสุข

๖.๑ สำนักงานปลัดกระทรวง

- เสริมสร้างการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อสืบสานศาสตร์พระราชา
- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบ

๗) กระทรวงมหาดไทย

๗.๑ สำนักงานปลัดกระทรวง

- จัดให้โครงการสืบสานศาสตร์พระราชา อยู่ในแผนระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับท้องถิ่น
- ผลักดันให้จัดตั้ง “ศูนย์ประสานงานการขับเคลื่อนและขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัด” ในทุกจังหวัด
- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบ

๗.๒ กรมการพัฒนาชุมชน

- จัดทำหลักสูตรสืบสานศาสตร์พระราช เพื่อให้ชุมชนน้อมนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง
- น้อมนำแนวทางศาสตร์พระราชาไปใช้ในกระบวนการการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติภารกิจของกรมการพัฒนาชุมชน เช่น OTOP
- ผลักดันให้มี “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ” ในทุกจังหวัด

๗.๓ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

- จัดให้โครงการสืบสานศาสตร์พระราชา อยู่ในแผนระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับท้องถิ่น
- อำนวยความสะดวกและให้ความร่วมมือกับชุมชน ท้องถิ่น ภาคเอกชนที่จะจัดให้มีกิจกรรมสืบสานศาสตร์พระราชา เกิดขึ้นต่อเนื่องทุกปี

๘) กระทวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๘.๑ สำนักงานปลัดกระทรวง

- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบ

๘.๒ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

- เสนอให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริสามารถดำรงชีพอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

๘.๓ กรมป่าไม้

- เสนอให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริสามารถดำรงชีพอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างยั่งยืนและถูกต้องตามกฎหมาย

๙) กระทรวงการคลัง

๙.๑ สำนักงานปลัดกระทรวง

- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบ

๙.๑ กรมสรรพากร

- ใช้มาตรการทางการคลัง เพื่อส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

๙.๓ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

- สนับสนุนด้านการเงินและให้ความรู้ ความสามารถในการบริหารกิจการ เพื่อให้เกษตรกรมีความเข้มแข็ง เพื่อผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

๑๐) กระทรวงการต่างประเทศ

๑๐.๐ สำนักงานปลัดกระทรวง

- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบ

๑๐.๒ สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ

- ประชาสัมพันธ์ศาสตร์พระราชา และส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศผ่านความรู้ด้านศาสตร์พระราชา

๑๑) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

๑๑.๑ สำนักงานปลัดกระทรวง

- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบตามแนวพระราชดำรัส “กีฬาสร้างคน คนสร้างชาติ”

๑๑.๒ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

- จัดทำโครงการให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติเดินทางศึกษาดูงานไปในพื้นที่ที่มีกิจกรรมศาสตร์พระราชา เช่น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั่วประเทศ

๑๒) กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

สำนักงานปลัดกระทรวง

- เสริมสร้างให้ประชาชนน้อมนำศาสตร์พระราชาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ เพื่อให้ประชาชนมีความมั่นคง คิดดี ทำดี รู้รักสามัคคี ร่วมกันพัฒนาให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุข พึ่งตนเองและลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจและสังคม

- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบ

๑๓) กระทรวงคมนาคม

๑๓.๑ สำนักงานปลัดกระทรวง

- ให้หน่วยงานในสังกัดพิจารณาวางโครงการโดยคำนึงถึงศาสตร์พระราชาในเรื่องต่าง ๆ เช่น การบริหารจัดการน้ำ ให้สอดคล้องกับการวางแผน การใช้ที่ดิน และการจัดการรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืน

- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบ

๑๓.๒ กรมทางหลวงชนบท

- เร่งรัดการก่อสร้างถนนทางหลวงชนบทที่เป็นเส้นทางไปสู่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่จำเป็น

๑๔) กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

๑๔.๑ สำนักงานปลัดกระทรวง

- การให้ความสำคัญกับการใช้ข้อมูล ควรจัดระบบข้อมูล โดยมีศูนย์เชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลแบบดิจิทัล ให้สอดคล้องกับแนวทาง Opened and Connected Government

- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบ

๑๕) กระทรวงพลังงาน

๑๕.๑ สำนักงานปลัดกระทรวง

- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบ

๑๕.๒ กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน

- เผยแพร่ สาธิต จัดสรรงบประมาณโครงการอนุรักษ์พลังงาน พลังงานทดแทน เช่น ไบโอดีเซล แก๊สโซฮอล์ ถ่านแกลบ พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม พลังงานชีวมวล

๑๕.๓ สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน

- พิจารณาให้การสนับสนุนแหล่งเงินจากกองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานเพื่อดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชา

๑๖) กระทรวงพาณิชย์

สำนักงานปลัดกระทรวง

- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบ

๑๗) กระทรวงยุติธรรม

๑๗.๑ สำนักงานปลัดกระทรวง

- น้อมนำศาสตร์พระราชาไปใช้ในการบริหารกิจการกระบวนการยุติธรรมและการบริหารจัดการกฎหมาย พร้อมทั้งให้ความรู้เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิต

- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบ

๑๘) กระทรวงแรงงาน

สำนักงานปลัดกระทรวง

- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบ

๑๙) กระทรวงวัฒนธรรม

สำนักงานปลัดกระทรวง

- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบ

๒๐) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

๒๐.๑ สำนักงานปลัดกระทรวง

- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบ

๒๐.๒ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ

- สนับสนุนส่งเสริมโครงการวิจัยตามศาสตร์พระราชา

๒๐.๓ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ

- สนับสนุนส่งเสริมโครงการวิจัยตามศาสตร์พระราชา

๒๑) กระทรวงอุตสาหกรรม

๒๑.๑ สำนักงานปลัดกระทรวง

- รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและโครงการสืบสานศาสตร์พระราชาให้เป็นระบบ

๒๑.๒ สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม

- เผยแพร่และเชิญชวนให้มีการนำมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงภาคอุตสาหกรรม ไปสู่การปฏิบัติให้กว้างขวาง

๒๑.๓ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน

- จัดให้มีโครงการส่งเสริมการลงทุนที่สามารถน้อมนำศาสตร์พระราชาไปปฏิบัติได้อย่างเด่นชัด

๒๒) สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

- ศึกษา จัดทำแนวทางการนำศาสตร์พระราชาไปเผยแพร่ ควบคู่กับพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

๒๓) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

- ส่งเสริม สนับสนุนการทำวิจัยที่มีการนำศาสตร์พระราชาเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัยในสาขาต่าง ๆ ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์

๒๔. ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

- ส่งเสริม สนับสนุนให้บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์น้อมนำศาสตร์พระราชาเป็นแนวทางในการประกอบธุรกิจและดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคม

๒๕) สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

- กำหนดมาตรการส่งเสริม สนับสนุนให้ บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ดำเนินธุรกิจด้วยการน้อมนำศาสตร์พระราชาและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในภาคธุรกิจ

- บรรจุหลักการ ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไขของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ใน “คู่มือหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีของบริษัทจดทะเบียน พ.ศ. ๒๕๖๐

๒๖) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

- ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยน้อมนำศาสตร์พระราชาและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

๒๗) สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

- น้อมนำศาสตร์พระราชามาใช้อย่างแน่วแน่และมั่นคง

ข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารโครงการเพื่อดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชา

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานองค์ความรู้ต่าง ๆ ผ่านศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๖ ศูนย์ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ พระบรมราโชวาท พระราชดำรัส และพระราชดำริ ในโอกาสต่าง ๆ รวมเป็น "ศาสตร์พระราชา" ให้กับประชาชนชาวไทย นำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต พัฒนาประเทศ แก้ไขปัญหาประเทศ ในทุก ๆ ด้าน จึงเห็นควรเผยแพร่องค์ความรู้และพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ให้ประชาชนทุกหมู่เหล่า ได้น้อมนำไปประพฤติและปฏิบัติเพื่อสืบสานงานตามพระราชปณิธานของพระองค์ และนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ขณะเดียวกัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๖ แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา ๗๕ กำหนดให้ "รัฐพึงจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสได้รับประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" และหมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ มาตรา ๒๕๗ กำหนดให้ "การปฏิรูปประเทศ ต้องมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง"

จึงเห็นสมควรให้นำรายงานผลการศึกษาของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา (โครงการฯ) เสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบ ให้โครงการฯ เป็นโครงการสำคัญของรัฐบาล และให้ทุกกระทรวง กรม รัฐวิสาหกิจ รวมทั้งเชิญชวนหน่วยงานอื่นของรัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม เข้าร่วมโครงการฯ ให้รัฐบาลดำเนินการส่งเสริมให้ข้าราชการ และประชาชนได้เรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท เพื่อสืบสานน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาอย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยให้ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) และสำนักงบประมาณ เป็นหน่วยงานแกนหลักดูแลให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ตามมติคณะรัฐมนตรี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. เสนอให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เพิ่มเติมแนวทางดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสู่การปฏิบัติ เพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนและประเทศชาติ

๒. เสนอให้สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) มีภารกิจหน้าที่ไม่เพียงแต่การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แต่ให้เพิ่มเติมภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนและส่งเสริมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติ

๓. เสนอให้ กระทรวง กรม รัฐวิสาหกิจ ดำเนินการตามแนวทางสืบสานน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติอย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยศึกษาวิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง ถอดบทเรียนจากการเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท และสืบสานน้อมนำศาสตร์พระราชาเป็นแนวทางปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรม

๔. เสนอให้ คณะรัฐมนตรีเชิญชวนให้หน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม เข้าร่วมดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชาในทุกภาคส่วนของสังคมไทย จัดให้มีห้องสมุดศาสตร์พระราชาเป็นแหล่งรวบรวมสื่อประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับองค์ความรู้ ศาสตร์พระราชา

๕. เสนอให้กระทรวง กรม รัฐวิสาหกิจ จัดฝึกอบรมพัฒนาข้าราชการหรือบุคลากรในสังกัด รวมถึงหลักสูตรการปฐมนิเทศข้าราชการหรือบุคลากรใหม่ หลักสูตรการพัฒนาผู้นำต่าง ๆ (เช่น วปอ. นบส. ฯลฯ) ให้เรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท เพื่อสืบสานศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติอย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยใช้ หนังสือศาสตร์พระราชา และ หนังสือที่รวบรวมพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาของทุกปี ซึ่งคณะกรรมการสืบสานศาสตร์พระราชาจัดทำขึ้นเป็นตำราประกอบการเรียนหลักสูตรนี้ ขณะเดียวกัน คณะรัฐมนตรีขอเชิญชวนให้หน่วยงานอื่นของรัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม เข้าร่วมการฝึกอบรมพัฒนาด้วยในทุกภาคส่วนของสังคมไทย ทั้งนี้อาจให้สำนักงาน ก.พ. เป็นหน่วยงานเจ้าภาพหลักในการบริหารหลักสูตรการฝึกอบรมดังกล่าว

๖. เสนอให้กระทรวง กรม รัฐวิสาหกิจ สืบสานน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติอย่างมั่นคงมั่งคั่ง ยั่งยืน มาใช้เป็นบททดสอบในการสอบแข่งขันเพื่อบรรจุบุคคลเข้ารับราชการหรือทำงานและสอบคัดเลือกเพื่อเลื่อนตำแหน่งในระดับที่สูงขึ้น และเชิญชวนหน่วยงานอื่นของรัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม เข้าร่วมดำเนินการ

๗. เสนอให้กระทรวงศึกษาธิการ สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา และระดับอาชีวะ จัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนทุกระดับการศึกษา ในเรื่องการเรียนรู้ตามรอบพระยุคลบาท เพื่อสืบสานศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติอย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งจะเป็นการปลูกฝังจิตสำนึก ทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมที่ดีแก่กลุ่มเยาวชนและนักศึกษาซึ่งเป็นพลังสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติต่อไป

๘. เสนอให้สำนักงบประมาณสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องและเพียงพอในการดำเนินโครงการเพื่อดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชาให้มีการปฏิบัติอย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

๙. เสนอให้กรมประชาสัมพันธ์ประสานงานเชิญชวนสื่อมวลชนทุกแขนง ร่วมเผยแพร่โครงการเพื่อดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชาให้มีการปฏิบัติอย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยเชิญชวนให้ประชาชนได้เรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท ผ่านช่องทางต่าง ๆ ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาตนเองและประเทศชาติ ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันตลอดไป

๑๐. สนับสนุนให้คณะกรรมการร่วมภาคเอกชน ๓ สถาบัน (กกร.) ซึ่งประกอบด้วย สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสมาคมธนาคารไทย สภาธุรกิจตลาดทุนไทย สำนักงานคณะกรรมการกำกับตลาดหลักทรัพย์ บริษัทที่ขึ้นทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ไทย เป็นผู้นำในการเข้าร่วมโครงการสืบสานศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรม สร้างโมเดลรูปแบบตัวอย่างของการทำธุรกิจตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ประสบความสำเร็จ

๑๑. สนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายภาคประชาชน หน่วยงานระดับท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสืบสานพัฒนา มีจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของในกิจกรรม โครงการต่าง ๆ ในการสืบสานศาสตร์พระราชาให้มีความยั่งยืนและพัฒนาต่อไป

๖. ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานองค์ความรู้ต่าง ๆ ผ่านศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๖ ศูนย์ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ พระบรมราโชวาท พระราชดำรัส และพระราชดำริในโอกาสต่างๆ รวมเป็น “ศาสตร์พระราชา” ให้กับประชาชนชาวไทย นำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต พัฒนาประเทศ แก้ไขปัญหาประเทศ ในทุก ๆ ด้าน จึงเห็นควรเผยแพร่องค์ความรู้ และพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าได้น้อมนำไปประพฤติและปฏิบัติเพื่อสืบสานงานตามพระราชปณิธานของพระองค์ และนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ขณะเดียวกัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๖ แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา ๗๕ กำหนดให้ “รัฐพึงจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสได้รับประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และหมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ มาตรา ๒๕๗ กำหนดให้ “การปฏิรูปประเทศ ต้องมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับการยอมรับจากองค์การระหว่างประเทศ ในฐานะเป็นแนวทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกที่ครอบคลุมทั้งครอบครัว ชุมชน องค์กร ภาครัฐ และสังคม โดยในส่วนของภาคธุรกิจไม่เพียงแต่ได้รับความสนใจและนำไปประยุกต์ใช้จากวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเท่านั้น แต่ในภาคขององค์กรธุรกิจขนาดใหญ่ได้เริ่มน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการลงทุนโครงการขนาดใหญ่ โดยที่มิได้มุ่งหมายที่จะสร้างผลกำไรทางธุรกิจเท่านั้น แต่ได้คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม อันจะนำมาไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการสร้างความยั่งยืนต่อสิ่งแวดล้อม การมีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างผาสุข นอกจากนี้ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกนำไปศึกษาในฐานะที่เป็นข้อเสนอที่ท้าทายกับแนวทางการพัฒนาที่มีอยู่ในโลกตะวันตกในฐานะที่เป็นแนวคิดเชิงระบบที่จะสร้างความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน ของสังคมมนุษย์และโลกโดยรวม

โดยคณะกรรมการได้ดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชา โดยศึกษาจากเอกสาร รับฟังความเห็นจากผู้มีความรู้เชี่ยวชาญ การลงพื้นที่ศึกษาดูงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และข้อเสนอแนะจากคณะกรรมาธิการสามัญประจำสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ (รายละเอียดตามภาคผนวก ค.) แล้วนำมาวิเคราะห์แนวทางในการดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชา เพื่อจัดทำรายงานผลการศึกษาของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา (โครงการฯ) เสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบ ให้โครงการฯ เป็นโครงการสำคัญของรัฐบาล และให้ทุกกระทรวง กรม รัฐวิสาหกิจ รวมทั้งเชิญชวนหน่วยงานอื่นของรัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม เข้าร่วมโครงการฯ ให้รัฐบาลดำเนินการส่งเสริมให้ข้าราชการ และประชาชนได้เรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท เพื่อสืบสานน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาอย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๖.๑ ข้อเสนอแนะว่าด้วยศาสตร์พระราชา เพื่อการพัฒนาประเทศ ทรัพยากรของชาติ เพื่อความยั่งยืน

๑) การจัดการดิน : ให้มีนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ รวมทั้งแผนปฏิบัติการจัดการดิน เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์เต็มตามศักยภาพในระยะยาว ครอบคลุมทุกสภาพปัญหาและทุกพื้นที่

๒) การจัดการน้ำ : ให้มีนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ รวมทั้งแผนปฏิบัติการจัดการน้ำทั้งระบบที่สามารถแก้ปัญหาทั้งกรณีขาดแคลนน้ำ อุทกภัย และน้ำเสีย โดยให้มีแหล่งเก็บน้ำขนาดเล็กแบบกระจายตัวกักเก็บน้ำในช่วงฤดูฝน (แก้มลิง) อ่างพวง ฝายทดน้ำขนาดต่าง ๆ และการบำบัดน้ำเสียโดยวิธีการธรรมชาติ

๓) การจัดการป่าไม้ : น้อมนำแนวพระราชดำริปลูกป่า ๓ อย่างได้ประโยชน์ ๔ อย่าง ไม่ตัดไม้ทำลายป่า ปล่อยให้ป่าเติบโตเอง สร้างเครือข่ายประชารัฐประกอบด้วยประชาชน รัฐ เอกชน และประชาสังคม ร่วมกันดูแลและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งรักษาสิ่งแวดล้อมให้สมดุล เพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๔๓ และมาตรา ๕๗

๔) การนำหญ้าแฝกไปใช้เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ : มอบหมายให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และกรมพัฒนาที่ดิน ศึกษารวบรวมและเปรียบเทียบสายพันธุ์ต่าง ๆ ของหญ้าแฝกที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และขยายผลโดยการอบรมและสาธิตวิธีการปลูกหญ้าแฝกในลักษณะต่าง ๆ ให้แก่เกษตรกรและผู้สนใจทั่วไป เพื่อนำไปปลูกในพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการเกิดการชะล้างพังทลายของดินและปลูกเพื่อปรับปรุงบำรุงดิน

๕) การนำระบบสหกรณ์เป็นกลไกเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในการพัฒนา : ให้จัดทำแผนแม่บทส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสหกรณ์ในพื้นที่เป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมถึงพื้นที่ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวของเกษตรกรและกลุ่มเป้าหมาย และให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องสนับสนุนให้เกิดการรวมตัวที่เข้มแข็ง และอำนวยความสะดวกในการจัดหาแหล่งทุน การแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่า โลจิสติกส์ และการตลาดให้ครบวงจร รวมทั้งให้เชื่อมโยงกับธุรกิจการท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมผลิตภัณฑ์ของชุมชนและท้องถิ่น (OTOP) ทั้งนี้ ให้มีการทบทวนเพื่อหามาตรการที่เหมาะสมในการพัฒนาสหกรณ์ที่ยังอยู่ในสภาพอ่อนแอให้เข้มแข็งขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ นำไปสู่การลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม

๖) เกษตรทฤษฎีใหม่ : จัดให้มีแผนปฏิบัติการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ที่ครอบคลุมแผนการพัฒนาที่ดิน การจัดหาตลาด และราคาผลิตผลด้านการเกษตร โดยคำนึงถึงการมีภูมิคุ้มกัน ให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มหรือจัดตั้งเป็นสหกรณ์ และให้หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องจัดทำฐานข้อมูลที่สะท้อนภูมิสังคม สภาพดิน สภาพน้ำ สภาพอากาศที่เหมาะสม

๗) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางหลักในการพัฒนาประเทศ พัฒนาทรัพยากรของชาติ เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

๖.๒ ข้อเสนอแนะว่าด้วยการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา

๑) สนับสนุนให้มีการศึกษาดูงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ

๒) สร้างเสริมการบูรณาการหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องภายในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อร่วมกันดำเนินงานอย่างเข้มแข็ง รอบด้าน เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ทั้งลดความซ้ำซ้อน ภายในโครงการ

๓) ผลักดันด้านงบประมาณอย่างสอดคล้องเพียงพอ และต่อเนื่องในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทุกโครงการ เพื่อให้สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน

นอกเหนือจากการดำเนินงานของหน่วยงานประสานที่ดูแลแทน ซึ่งอาจมีข้อจำกัดในการขอตั้งงบประมาณดูแลโครงการ

๔) สร้างเสริมแผนการพัฒนาบุคลากรในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยการฝึกอบรม ทบทวนวิชา ความรู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญและทันสมัยตลอดเวลา

๕) สร้างเสริมช่องทางการสื่อสารประชาสัมพันธ์โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อสร้างการตระหนักรู้ ความมุ่งหมาย ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมต่างๆ อย่างถูกต้องแพร่หลาย ทั้งแก่ประชาชนในพื้นที่และประชาชนทั่วไป

๖) สนับสนุนการจัดตั้งระบบพลังงานทดแทน และการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามความจำเป็นและเหมาะสม เพื่อส่งเสริมการใช้พลังงานสะอาดและลดค่าใช้จ่ายด้านพลังงาน

๗) สร้างเสริมและพัฒนาช่องทางการติดต่อสื่อสารและโทรคมนาคมตามความเหมาะสมและจำเป็นในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้หลากหลายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๘) ผลักดันและพัฒนาด้านการชลประทานในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทุกโครงการให้ครอบคลุมและทั่วถึง

๙) พัฒนาแนวทางอาชีพ และขยายช่องทางการตลาดให้กับสมาชิก และผลิตภัณฑ์ในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในเชิงรุกและหลากหลาย เพื่อเพิ่มพูนรายได้และช่องทางประชาสัมพันธ์

๖.๓ ข้อเสนอแนะว่าด้วยการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชา เพื่อถ่ายทอด เผยแพร่องค์ความรู้ สร้างแรงบันดาลใจ เพื่อขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๑) ให้จัดทำแผนแม่บท แผนปฏิบัติการ เพื่อถ่ายทอด เผยแพร่องค์ความรู้ต่าง ๆ ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยให้มีการจัดกลุ่มประเภทของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้สะดวกต่อการศึกษา สืบค้น และการเดินทางไปศึกษาดูงาน ได้แก่ กลุ่มแหล่งน้ำ กลุ่มการเกษตร กลุ่มสิ่งแวดล้อม กลุ่มสาธารณสุข กลุ่มการส่งเสริมอาชีพ กลุ่มการคมนาคม/สื่อสาร กลุ่มสวัสดิการสังคม/การศึกษาโครงการพัฒนาด้านอื่น ๆ และกลุ่มบูรณาการ เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ ความคิดริเริ่ม และการสร้างแรงบันดาลใจให้แก่กลุ่มเป้าหมาย

๒) กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นและชุมชน เพื่อตระหนักถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พัฒนาแนวทางอาชีพและสร้างรายได้ให้กับชุมชนที่สอดคล้องกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพื้นที่

๓) ให้มีการบูรณาการแผนงานและงบประมาณของทุกหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อให้มีระบบการประสานงานที่มีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน โดยคำนึงถึงความเชื่อมโยงเพื่อตอบสนองการแก้ไขปัญหาและพัฒนาศักยภาพของพื้นที่ ท้องถิ่น และชุมชนอย่างครบวงจร

๔) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรให้ทันกับเทคโนโลยีและแนวคิดในการบริหารจัดการที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งให้มีระบบโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นเพื่อรองรับการดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนดไว้

๗. ข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี

๑) เสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบ ให้โครงการสืบสานศาสตร์พระราชาเป็นโครงการสำคัญของรัฐบาล และให้ทุกกระทรวง กรม รัฐวิสาหกิจ รวมทั้งเชิญชวนหน่วยงานอื่นของรัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม เข้าร่วมโครงการฯ ให้รัฐบาลดำเนินการส่งเสริมให้ข้าราชการ และประชาชนได้เรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท เพื่อสืบสานน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาอย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

๒) เสนอให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เพิ่มเติมแนวทางดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสู่การปฏิบัติ เพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนและประเทศชาติ

๓) เสนอให้สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) มีภารกิจหน้าที่ไม่เพียงแต่การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แต่ให้เพิ่มเติมภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนและส่งเสริมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติ และให้จัดทำ “แผนแม่บทของการสืบสานศาสตร์พระราชา”

๔) เสนอให้สำนักงบประมาณสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องและเพียงพอ ในการดำเนินโครงการเพื่อดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชาให้มีการปฏิบัติอย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

๕) เสนอให้ กระทรวง กรม รัฐวิสาหกิจ ดำเนินการตามแนวทางสืบสานน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติอย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยศึกษาวิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง ถอดบทเรียนจากการเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท และสืบสานน้อมนำศาสตร์พระราชาเป็นแนวทางปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรม

๖) เสนอให้กระทรวง กรม รัฐวิสาหกิจ จัดฝึกอบรมพัฒนาข้าราชการหรือบุคลากรในสังกัด รวมถึงหลักสูตรการปฐมนิเทศข้าราชการหรือบุคลากรใหม่ หลักสูตรการพัฒนาผู้นำต่างๆ (เช่น วปอ. นบส.ฯลฯ) ให้เรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท เพื่อสืบสานศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติอย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยใช้หนังสือศาสตร์พระราชา และ หนังสือที่รวบรวมพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาของทุกปี ซึ่งคณะกรรมการสืบสานศาสตร์พระราชาจัดทำขึ้นเป็นตำราประกอบการเรียนหลักสูตรนี้ ขณะเดียวกัน คณะรัฐมนตรีขอเชิญชวนให้หน่วยงานอื่นของรัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม เข้าร่วมการฝึกอบรมพัฒนาด้วยในทุกภาคส่วนของสังคมไทย ทั้งนี้ อาจให้สำนักงาน ก.พ. เป็นหน่วยงานเจ้าภาพหลักในการบริหารหลักสูตรการฝึกอบรมดังกล่าว

๗) เสนอให้กระทรวง กรม รัฐวิสาหกิจ สืบสานน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติอย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน มาใช้เป็นบททดสอบในการสอบแข่งขันเพื่อบรรจุบุคคลเข้ารับราชการหรือทำงาน และสอบคัดเลือกเพื่อเลื่อนตำแหน่งในระดับที่สูงขึ้น และเชิญชวนหน่วยงานอื่นของรัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม เข้าร่วมดำเนินการ

๘) เสนอให้กระทรวงศึกษาธิการ สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา และระดับอาชีวะ จัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนทุกระดับการศึกษา ในเรื่องการเรียนรู้ตามรอบพระยุคลบาท เพื่อสืบสานศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติอย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งจะเป็นการปลูกฝังจิตสำนึก ทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมที่ดีแก่กลุ่มเยาวชนและนักศึกษาซึ่งเป็นพลังสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติต่อไป

๙) เสนอให้กรมประชาสัมพันธ์ประสานงานเชิญชวนสื่อมวลชนทุกแขนง ร่วมเผยแพร่โครงการเพื่อดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชาให้มีการปฏิบัติอย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยเชิญชวนให้ประชาชนได้เรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท ผ่านช่องทางต่าง ๆ ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาตนเองและประเทศชาติ ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันตลอดไป

๑๐) ส่งเสริม สนับสนุนให้บริษัททั้งระดับ SMEs และบริษัทขนาดใหญ่ รวมทั้งสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสมาคมธนาคารไทย สภาธุรกิจตลาดทุนไทย สำนักงานคณะกรรมการกำกับตลาดหลักทรัพย์ บริษัทที่ขึ้นทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ไทย ร่วมใจกันน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และศาสตร์พระราชา เป็นหลักในการจัดทำแผนธุรกิจ สร้างโมเดลรูปแบบตัวอย่างของการทำธุรกิจตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ประสบความสำเร็จ

๑๑) เสนอให้คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แต่งตั้ง “คณะกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา” ประกอบด้วยคณะกรรมการประสานงานระดับท้องถิ่น/ชุมชน คณะกรรมการประสานงานระดับจังหวัด โดยมีผู้แทนจากท้องถิ่น/ชุมชน ภาคีอื่น ๆ ร่วมเป็นกรรมการ ให้คณะกรรมการประสานงานดังกล่าวมีหน้าที่สำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา การกำกับ ติดตาม/ประเมินผล การจัดการความรู้ การสื่อสารสังคม และการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีเชื่อมโยงกลไกทุกระดับ จัดทำข้อเสนอแผนระดับชาติ ข้อเสนอนโยบาย และข้อเสนอแนวทางการเชื่อมโยงกลไกระหว่างภาคีทุกภาคส่วน (ภาคประชาชน ภาคศาสนา ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน ภาคสื่อมวลชน ภาควิชาการ และภาครัฐ) โดยให้อยู่ในแผนแม่บทของการสืบสานศาสตร์พระราชา

๑๒) ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการจัดตั้ง “กองทุนเพื่อการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน” หรือจัดตั้ง “มูลนิธิสืบสานศาสตร์พระราชา” หรือส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ที่ดำเนินแนวทางตามศาสตร์พระราชา

คณะกรรมการจึงขอเสนอรายงาน เรื่อง “การขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา เพื่อการปฏิรูปประเทศ” ซึ่งคณะกรรมการได้ศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา การขับเคลื่อนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การกำหนดกลไกการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา และการศึกษาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของหน่วยงานต่าง ๆ พร้อมข้อเสนอแนะ อันเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ซึ่งจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ เพื่อพิจารณาส่งรายงานไปยังคณะรัฐมนตรีพิจารณาดำเนินการ

(นางสาวปิยะธิดา ประดิษฐบาทุกา)
กรรมการและเลขานุการ

บรรณานุกรม

หนังสือราชการ

หนังสือสำนักราชเลขาธิการ ด่วนที่สุด ที่ ๐๐๐๘.๒/๓๑๒๓๑ ลงวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๕๗

หนังสือ

กรมพัฒนาที่ดิน. ด้วยพระบารมี ฟื้นฟูปฐพีไทย ที่ระลึกครบรอบ ๔๔ ปีกรมพัฒนาที่ดิน. กรงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๒๕๕๐.

กรมพัฒนาที่ดิน. สถานภาพทรัพยากรดินและที่ดินของประเทศไทย. กรงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๘.

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี. สารานุกรมพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในรอบ ๖๐ ปีแห่งการครองราชย์ กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๕๑

ปราโมทย์ ไม้กลัด. การทรงงานของพ่อ ในความทรงจำ. กรงเทพฯ: สมาคมสงเคราะห์สัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๕

วิลาศ มณีวัต. พระราชอารมณ์ขัน. กรงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปิ่นอักษร, ๒๕๕๔.

สภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับคณะองคมนตรี. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๕๖.

สันทัด โรจนสุนทร และพิสุทธิ์ วิจารสรณ์. แม่อยากให้เธออยู่กับดิน. กรุงเทพฯ : สมาคมดินและปุ๋ยแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๕.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. การทรงงานพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง, ๒๕๕๔.

อภิชาต จงสกุล. การพัฒนาพื้นที่พรุตามแนวพระราชดำริกรณีศึกษาโครงการพัฒนาพื้นที่ดินเปรี้ยวจัดบ้านยูโย. กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๒๕๕๘.

บริษัท ควอลลีเทค จำกัด (มหาชน). พระคุณ ธ รักษาประชาเป็นสุขศานต์. กรุงเทพฯ : บริษัท ออฟเซ็ทพลัส จำกัด, ๒๕๕๘.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, เรียนรู้หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ, ๒๕๕๑.

Gayle C. Avery, and Harald Bergsteiner. Sufficiency Thinking. China : Hang tai Printing Company Limited, 2016

วารสาร

พิทยากร ลิ่มทอง. “หญ้าแฝก: พืชเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ”. วารสารดินและปุ๋ย, ฉบับพิเศษ (๒๕๕๗) : ๒๘๔-๒๙๕.

สุดา สวัสดิ์ธนาคูณ. ๒๕๕๗. “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “ป่าหาย น้ำแห้ง ดินเลว ก็พัฒนาได้””. วารสารดินและปุ๋ย, ฉบับพิเศษ. (๒๕๕๗) : ๕๘-๘๓

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. “พระเกียรติเกริกไกร : ผู้นำโลกด้านทรัพย์สินทางปัญญา (WIPO GLOBAL LEADERS AWARD)” วารสารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ๕, ๒ (๒๕๕๐)

บทความ

กิดานันท์ มลิทอง. “นวัตกรรม”, ๒๕๔๐.

นวรัตน์ พลเดช “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร กับการอนุรักษ์ภาษาไทย”

มูลนิธิชัยพัฒนา. “ทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ”.

สุวิมล คชสวัสดิ์. “พระราชดำริปลูกป่าในใจคน”, ๒๕๕๙

วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร. “สู่อนาคตที่มั่นคงและยั่งยืน – การพัฒนาเศรษฐกิจไทยตามแนวพระราชดำริของรัชกาลที่ ๙”, ๒๕๖๐.

อภิชัย พันธเสน. “เศรษฐกิจพอเพียงพระอัจฉริยภาพและพระกรุณาธิคุณของในหลวงรัชกาลที่ ๙”.

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์. “บทบาทสำนักงานสถิติแห่งชาติในการพัฒนาประเทศ ตามแนวทางพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช”

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์. “วิสัยทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชต่อวงวิชาการสถิติศาสตร์”

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์ “สถิติคือวิชาว่าด้วย “รัฐ””

การศึกษาอิสระ

เฉลิมชัย ตรีนรินทร์. “การบริหารจัดการน้ำในโครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส” ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘

รายงานการประชุม/สัมมนา

ฐิติพันธ์ จูจันทร์ ผู้อำนวยการสำนักโครงการพระราชดำริและกิจการพิเศษ. บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๓ วันพุธที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

ณัฐวัฒน์ จันทร์เจริญ อนุกรรมการ. บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๓ วันพุธที่ ๑๕ มีนาคม ๑๕๖๐.

ทรงกลด สว่างวงศ์ ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผน สำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย. บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๓ วันพุธที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

ทิพยวรรณ ขวัญข้าว และนางสาวคมคาย กิตติสันติ์, สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๔ วันพุธที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๐.

ธงชัย เทียนยุทธ รองผู้อำนวยการกองปฏิบัติการ สำนักปฏิบัติการศูนย์ประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและความมั่นคง. บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๒ วันพุธที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

ธารารัตน์ โพธิ์ศรี ผู้อำนวยการกองประสานงานโครงการพระราชดำริ. บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๒ วันพุธที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

ปาณบดี เอกะจัมปถะ ผู้อำนวยการกลุ่มภารกิจด้านติดตามและประเมินผล สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข. บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๓ วันพุธที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐ หน้าที่ ๑๑

พงษ์ศักดิ์ ด้วงโยธา ผู้อำนวยการส่วนประสานงานโครงการภาคเหนือ สำนักสนองงานพระราชดำริ. บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๓ วันพุธที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

พลวัตร ดารานนท์ รองผู้อำนวยการสำนักจิตวิทยา กรมกิจการพลเรือนทหารเรือ. บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๒ วันพุธที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

รจนา สินที หัวหน้ากลุ่มงานโครงการพระราชาดำริ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๓ วันพุธที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

รณชัย เชี่ยวชาญ รองผู้อำนวยการสำนักแผนและโครงการ กรมกิจการพลเรือนทหารอากาศ. บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๒ วันพุธที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

รณจักร์ จักรพันธุ์ ผู้อำนวยการกองจัดทำงบประมาณด้านการบริหาร สำนักงบประมาณ. บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๓ วันพุธที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

วิษณุ เครืองาม. ปาฐกถาพิเศษ “ศาสตร์พระราชา ศาสตร์แห่งแผ่นดิน” วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ศศิพร ปาณิกบุตร ผู้อำนวยการกองประชาสัมพันธ์. บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๒ วันพุธที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๐.

สมพงษ์ ตันเจริญผล รองประธานอาวุโส สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๖ วันพุธที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๐.

สุรสีห์ กิตติมณฑล อธิบดีกรมฝนหลวงและการบินเกษตร. บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๕ วันพุธที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐.

อดินันท์ ไชยกฤษ์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ สำนักงบประมาณกลาโหม. บันทึกการประชุม ครั้งที่ ๓ วันพุธที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

เอกสารวิชาการ

กรมป่าไม้. การดำเนินงานสนองแนวพระราชดำริ. เอกสารเสนอคณะอนุกรรมการศึกษาการวิเคราะห์การบริหารโครงการเพื่อดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชา.

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต ๑๐. โครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี, ๒๕๖๐

กองทัพบก โดยกรมการทหารสัตว์. เอกสารประกอบในการเดินทางศึกษาดูงานโครงการเกษตรรวมใจอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครนายก, ๒๕๖๐

กองทัพบก โดยกองทัพภาคที่ ๓ โดยกองพลพัฒนาที่ ๓. เอกสารประกอบในการเดินทางศึกษาดูงานโครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านมะโอโคะ จังหวัดตาก, ๒๕๖๐

กองทัพบก โดยกองทัพภาคที่ ๒ กรมทหารราบที่ ๒๓. เอกสารประกอบในการเดินทางศึกษาดูงานศูนย์การพัฒนาโนนดินแดงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดบุรีรัมย์, ๒๕๖๐

กองทัพบก โดยกองทัพภาคที่ ๔ กองพลทหารราบที่ ๑๕. เอกสารประกอบในการเดินทางศึกษาดูงานโครงการหมู่บ้านปศุสัตว์–เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส, ๒๕๖๐

กองทัพเรือ.กรมยุทธศึกษาทหารเรือ. เอกสารประกอบในการเดินทางศึกษาดูงานศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ศูนย์ฝึกทหารใหม่ จังหวัดชลบุรี, ๒๕๖๐

ส่วนฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๓ (แพร่) . แนวทางการฟื้นฟูสภาพป่าในพื้นที่อนุรักษ์ . มีนาคม ๒๕๕๔

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.), เอกสารประกอบในการเดินทางศึกษาดูงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส, ๒๕๖๐

หนังสือพิมพ์

มติชนรายวัน ฉบับวันพุธที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.

เว็บไซต์

กรมฝนหลวงการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. “ต้นกำเนิดพระราชดำริฝนหลวง” สืบค้นจาก : www.moe.go.th.

กรมพัฒนาที่ดิน. “โครงการจัดพัฒนาที่ดินหนองพลับ-กลัดหลวง”. (ไม่ระบุ ปี).สืบค้นจาก : http://www.ldd.go.th.

กรมส่งเสริมสหกรณ์. “โครงการตามพระราชประสงค์หนองพลับ – กลัดหลวง”. ๒๕๕๘. สืบค้นจาก : http://www.cpd.go.th.

กระทรวงศึกษาธิการ. “โครงการกังหันน้ำชัยพัฒนา” ,สืบค้นจาก : www.moe.go.th.

กองบรรณาธิการโพสต์ทูเดย์. “พระราชดำรัสสมเด็จพระราชินี "แผนที่" ของในหลวงรัชกาลที่ ๙”. สืบค้นจาก : http://www.posttoday.com/kingbhumibol/news/460472.

กองประสานงานโครงการฯ ๔ สำนักงาน กปร. สืบค้นจาก : www.siamsouth.com.

เกษม วัฒนชัย. “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับความเข้มแข็งของโรงเรียน”. ๒๕๕๗. สืบค้นจาก : http://chaoprayanews.com/blog/thaiflag.

คณะศึกษาศักยภาพคลองลัดโพธิ์ทูลเกล้า ฯ ถวายสิทธิบัตร “อุทกพลวัตร”. สืบค้นจาก : www.manager.co.th.

เครื่องกลเติมอากาศแบบอัดอากาศและดูดน้ำ , สืบค้นจาก : technology.thaiza.com.

โครงการกังหันน้ำชัยพัฒนา. กระทรวงศึกษาธิการ. สืบค้นจาก www.moe.go.th.

โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. สืบค้นจาก : http://www.chaipat.or.th/site_content/71-21/293-area-development-project-development-chai-mongkol-temple.html.

“กีตอกาเซะรายอกีตอ-เรารักในหลวงของเรา”: เนื้อหาจากหนังสือ “ตามรอยพระบาท ชาติมั่นคง” จัดพิมพ์โดยสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สืบค้นจาก m.posttoday.com.

ถวิลวดี บุรีกุลการมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมาธิการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา , วันอังคารที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๑ สืบค้นจาก : http://kpi.ac.th/media/pdf/M8_๓๐๐.pdf.

เทิดไท้ ธ ผู้..รังสฤษฎ์, สืบค้นจาก http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1477539000

“นวัตกรรม” จากพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. สืบค้นจาก : www.zanzaap.com.

บางส่วนของพระราชดำรัสตรัสพระราชทานนิตยสาร National Geographic คอลัมน์ Thailand’s working Royalty, National Geographic, 2525.สืบค้นจาก : http://www.chaoprayanews.com/2014/06/26/ thailands-working-royalty-on-national-geographic-1982/.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน .๒๕๕๔ สืบค้นจาก : http://www.royin.go.th/dictionary.

พระปรีชาญาณทางด้านส่งเสริมการเกษตร. ๒๕๓๙. สืบค้นจาก : https://www.ku.ac.th/king72/2539.

พระราชดำรัส ร.๙ “ควรจะปลูกต้นไม้ในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นจะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดิน” สืบค้นจาก : http://www.matichon.co.th/news/390136.

พระราชดำรัสสมเด็จพระราชินี "แผนที่" ของในหลวงรัชกาลที่ ๙ โดยกองบรรณาธิการโพสต์ทูเดย์. สืบค้นจาก : http://www.posttoday.com/kingbhumibol/news/460472

มูลนิธิชัยพัฒนา. ทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ.

มูลนิธิชัยพัฒนา. “ทฤษฎีใหม่ที่สมบูรณ์”. ๒๕๔๒. สืบค้นจาก : https://www.chaipat.or.th.

มูลนิธิชัยพัฒนา. “เศรษฐกิจพอเพียง”. ๒๕๔๒. สืบค้นจาก : https://www.chaipat.or.th.

ระบบปรับปรุงคุณภาพน้ำด้วยรางพืชร่วมกับเครื่องกลเติมอากาศ. สืบค้นจาก : www.mager.go.th.

วิวัฒน์ ศัลยกำธร. “แนวพระราชดำริห่มดิน”. ๒๕๕๕. สืบค้นจาก : http://pirun.ku.ac.th.

สิ่งประดิษฐ์กษัตริย์ผู้สร้างสรรค์เพื่อปวงชน. สืบค้นจาก : www.isnews.org

สำนักงาน กปร. “โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง จังหวัดเพชรบุรี”. (ไม่ระบุปี พ.ศ.). สืบค้นจาก : www.rdpbproject.com.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดชุมพร สืบค้นจาก http://www.chppao.go.th/2014-11-30-13-09-11/398-

๙ นวัตกรรมกำเนิดโดยในหลวงรัชกาลที่ ๙ พิสูจน์พระอัจฉริยภาพนักประดิษฐ์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งศตวรรษ. สืบค้นจาก : mcfiva.com.

๑๑ สิ่งประดิษฐ์กษัตริย์ผู้สร้างสรรค์เพื่อปวงชน .สืบค้นจาก : www.isnews.org.

http://www.chaipat.or.th/site_content/68-4/254-theory-developed-forest - restoration.html.

https://en.wikipedia.org/wiki/Diffusion_of_innovations.

http://www.forest.go.th/orip/index.php?option=com_content&view=article&id=408&Itemid=457&lang=th.

http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9570000146666.

http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9590000105098.

http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9590000104444.

http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9590000103410.

http://www.mfa.go.th/main/th/news3/6885/71829).

http://www.posttoday.com/kingbhumibol/news/463213.

http://www.somdiaryonline.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=539098118&Ntype=5.

http://www.tsu.ac.th/detail_gallery.php?aNum=20160323151218&id=1395&gid=2.

Sator4U สืบค้นจาก http://www.sator4u.com/paper/2118.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

สรุปความเห็นและข้อเสนอแนะของสมาชิกสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
ต่อรายงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
เรื่อง การขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อการปฏิรูปประเทศ
ในการประชุมสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ครั้งที่ ๒๑/๒๕๖๐
วันอังคารที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐

สรุปความเห็นและข้อเสนอแนะของสมาชิกสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
ต่อรายงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
เรื่อง การขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อการปฏิรูปประเทศ
ในการประชุมสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ครั้งที่ ๒๑/๒๕๖๐
วันอังคารที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐

ในการประชุมสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ครั้งที่ ๒๑/๒๕๖๐ เมื่อวันอังคารที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐ ได้มีการพิจารณารายงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา เรื่อง การขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อการปฏิรูปประเทศ ที่คณะกรรมาธิการวิสามัญกิจการสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศเสนอ ซึ่งมีความเห็นและข้อเสนอแนะของสมาชิกสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ สรุปสาระสำคัญในแต่ละประเด็น ดังนี้

๑. การขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

๑.๑ ควรน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและศาสตร์พระราชาไปเป็นหลักปฏิบัติในการร่วมมือพัฒนา พร้อมทั้งทบทวนและประมวลโครงการในพระราชดำริที่สำคัญของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ไปดำเนินการความร่วมมือกับประเทศในกลุ่มอาเซียนและกลุ่มประเทศแอฟริกา เพื่อเป็นการเผยแพร่ศาสตร์พระราชาให้ประสบความสำเร็จทั่วโลกอย่างต่อเนื่อง และควรมีเป้าหมายเพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจนในสังคมไทย เพื่อเป็นการเพิ่มผลผลิตและให้ประชาชนอยู่กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน โดยไม่มุ่งเน้นเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะเพียงแต่ภาคเกษตรกรหรือคนยากจนเท่านั้น รวมถึงควรน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและศาสตร์พระราชามาใช้เป็นแนวทางของการพัฒนาหรือกำหนดให้เป็นเป้าหมายหลักลำดับแรกของยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี และต้องนำไปสู่ความทัดเทียมในสังคมไทยเป็นสำคัญ โดยดำเนินการคู่ขนานไปกับพันธกรณีระหว่างประเทศรวมถึงประเทศไทยเอง เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม การบูรณะฟื้นฟูต้นน้ำลำธาร การฟื้นฟูและการรักษาป่า และเพื่อให้ประเทศไทยมีสิ่งแวดล้อมที่น่าอยู่ไม่ต้องประสบปัญหาภัยแล้งหรือน้ำท่วม ทั้งนี้ ควรให้ความสำคัญในเรื่องทฤษฎีใหม่ควบคู่กันไปด้วยโดยเฉพาะเรื่องป่าโดยให้มองการณ์ไกลถึงเรื่องต้นไม้ การส่งเสริมให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของต้นไม้ การดูแลรักษาต้นไม้ป่าไม้ และการปลูกต้นไม้ทดแทน เพื่อให้ทรัพยากรทางธรรมชาติมีความสมดุลและอุดมสมบูรณ์

๑.๒ ควรจัดทำคู่มือการทำงานและการดำรงชีพโดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแผนแม่บทหรือเป็นแนวทางประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันให้แก่ภาควิชาชีพสาขาต่าง ๆ เช่น สภาทนายความ สมาคมสถาปนิก สมาคมอาหารแช่เยือกแข็งไทย และหน่วยงานราชการต่าง ๆ เช่น ข้าราชการทหาร ตำรวจ และพลเรือน

๑.๓ ควรรณรงค์ไม่ให้มีการใช้เคมีภัณฑ์ประเภทต้องห้ามตามที่นานาชาติกำหนดไว้ เพื่อไม่ให้เป็นการสวนทางกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีว่าด้วยการรักษาสิ่งแวดล้อม รวมถึงการอยู่ร่วมกันได้ระหว่างมนุษย์ ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

๑.๔ ควรน้อมนำกระแสพระราชดำรัส พระราชดำริ พระราชกรณียกิจ และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งในด้านเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจดิจิทัล และเศรษฐกิจเพื่อสังคม รวมถึงเศรษฐกิจผู้สูงวัย ตลอดจนเศรษฐกิจสร้างสรรค์และวัฒนธรรม นอกจากนี้ ควรน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยให้มีการวิเคราะห์ในเรื่องเศรษฐกิจมหภาคและนโยบายเศรษฐกิจมหภาคประกอบกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งควรมีการวิเคราะห์ว่าจะดำเนินการอย่างไรและมีกลไกแบบใดให้สอดคล้องกับแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในด้านการลงทุน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การออมเงินเพื่ออนาคต รวมถึงภาคการเกษตร ซึ่งหากสามารถสอดแทรกการวิเคราะห์ในเรื่องแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ให้รัฐบาลหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติอย่างยิ่ง

๑.๕ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทุกโครงการถือเป็นมรดกของคนไทยทั้งชาติ สามารถแก้ได้ทั้งปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาถาวร ซึ่งศาสตร์พระราชาและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถน้อมนำมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชนได้ครอบคลุมทุกจังหวัดทั่วประเทศ ดังนั้น ประชาชนทุกคนควรน้อมนำศาสตร์พระราชามาใส่เกล้าใส่กระหม่อมเพื่อให้สำนึกเรื่องมรดกของชาติไทย และต้องน้อมนำศาสตร์พระราชามาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงพร้อมทั้งนำไปขับเคลื่อนต่อเพื่อพัฒนาประเทศชาติให้ถาวรและยั่งยืน

๑.๖ การขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชานั้น ควรมุ่งเน้นให้ความสำคัญเริ่มตั้งแต่ระดับฐานรากคือชุมชนและท้องถิ่น ทั้งนี้ การน้อมนำศาสตร์พระราชาไปเรียนรู้และปรับใช้กับการดำเนินชีวิตหรือการทำงานเป็นเรื่องของทุกคนในสังคม ไม่ใช่เป็นเรื่องที่มุ่งเน้นให้หน่วยงานของรัฐเป็นผู้เสนอหรือนำไปปฏิบัติแต่เพียงฝ่ายเดียว อีกทั้งไม่ใช่กรณีที่รัฐจะเป็นฝ่ายส่งเสริมให้ประชาชนเรียนรู้หรือน้อมนำไปปฏิบัติเท่านั้น แต่การน้อมนำไปเรียนรู้และปรับใช้นั้นต้องเป็นเรื่องของประชาชนและสังคมไทยทั้งแผ่นดิน โดยให้ประชาชนเป็นภาคีเครือข่ายประชารัฐร่วมขับเคลื่อนศาสตร์พระราชาให้กว้างไกล และผลักดันให้เป็นเรื่องที่ประชาชนคนไทยทุกคนร่วมเป็นเจ้าของเรื่องเพื่อนำไปเรียนรู้ ลงมือทำ พร้อมกับการปฏิบัติทดลอง ตลอดจนต่อยอดเพื่อให้เกิดการพัฒนาและความเจริญรุ่งเรืองเพื่อสืบสานศาสตร์พระราชาต่อไป

๒. การดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

๒.๑ หน่วยงานภาครัฐควรน้อมนำพระบรมราโชวาท “ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดี และคนไม่ดี ไม่มีใครที่จะทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดี ให้คนดีปกครองบ้านเมืองและควบคุมคนไม่ดี ไม่ให้มีอำนาจไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้” มาเป็นแนวทางในหลักการบริหารงานบุคคล

๒.๒ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงอุตสาหกรรม และกระทรวงอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ รวมถึงองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร ควรนำแนวคิดหรือแนวทางการปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ไปปฏิบัติอย่างจริงจัง พร้อมทั้งควรประสานงาน

กับศูนย์พัฒนาและโครงการต่าง ๆ ในพระราชดำริอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ หน่วยงานต่าง ๆ ควรน้อมนำศาสตร์พระราชาและโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจำนวน ๔,๐๐๐ กว่าโครงการไปเป็นแนวทางในการดำเนินงานอย่างจริงจังด้วย นอกจากนี้ การจัดตั้งสหกรณ์ให้มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างแท้จริงได้นั้น ควรคำนึงถึงเจตนารมณ์ที่แท้จริงของนักสหกรณ์หรือเกิดจากแนวคิดที่เกษตรกรมารวมตัวกันด้วย

๒.๓ หน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ควรมีการประสานงานบูรณาการนำหลักทฤษฎีใหม่ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และศาสตร์พระราชามาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุด จริงจัง เพื่อแก้ปัญหาระบบชลประทาน และการรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งบนภูเขา ลำน้ำ และขอบข่ายทะเล พร้อมทั้งจัดทำคู่มือเพื่อช่วยเหลือภาคประชาชนและภาคประชาสังคม ให้สามารถดำรงชีวิตได้ตามศาสตร์พระราชา

๒.๔ กระทรวงการต่างประเทศควรมีการกระชับความร่วมมือระหว่างประเทศผ่านทางกรมความร่วมมือระหว่างประเทศ (TICA) ในการเพิ่มเติมงบประมาณเพื่อส่งเสริมองค์ความรู้หรือศาสตร์พระราชาให้แพร่หลายไปทั่วโลกอย่างจริงจัง และให้เป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมการพัฒนาโลกอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติที่ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีอยู่ด้วย

๒.๕ ควรน้อมนำศาสตร์พระราชามาเป็นเข็มทิศในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน รวมถึงกำหนดให้เป็นตัวชี้วัดกำหนดมาตรฐานของแต่ละจังหวัด พร้อมทั้งกำหนดแผน รายละเอียด และระยะเวลาที่ชัดเจนในการขับเคลื่อนศาสตร์พระราชาของแต่ละหน่วยงานและส่วนราชการอย่างละเอียด และสร้างกลไกที่จะทำให้คนไทยทุกคนสามารถเรียนรู้ เข้าถึง และซึมซับศาสตร์พระราชาไปใช้ในวิถีชีวิตได้

๒.๖ ควรกำหนดให้ศาสตร์พระราชาเป็นคู่มือสำคัญในการกำหนดแนวทางปฏิบัติตามศาสตร์พระราชา เพื่อให้องค์กรและบุคลากรทางการเมืองต้องน้อมนำศาสตร์พระราชามาปฏิบัติเพื่อให้ประเทศชาติเกิดความปรองดองและทำให้บ้านเมืองเป็นปกติสุข

๓. การเผยแพร่ความรู้เรื่องศาสตร์พระราชา

๓.๑ กรมประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ สถานีวิทยุในหน่วยงานราชการ สถานีวิทยุและโทรทัศน์ และสื่อโซเชียลมีเดียของภาครัฐ ควรใช้สื่อในการเผยแพร่ เสริมสร้างการขับเคลื่อน และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ และศาสตร์พระราชาให้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องทุกวัน พร้อมทั้งจัดทำคู่มือเพื่ออธิบายให้ความรู้เพื่อการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๓.๒ ควรกำหนดให้มีหลักสูตรการเรียนการสอนเรื่องศาสตร์พระราชาในทุกระดับการศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา และวุฒิการศึกษาอื่น ๆ ซึ่งอาจเป็นหลักสูตรบังคับหรือหลักสูตรทางเลือก เพื่อให้การศึกษาเรื่องศาสตร์พระราชาเป็นไปอย่างกว้างขวางและเกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ ควรกำหนดให้มีทุนการศึกษาแก่ผู้ที่สนใจซึ่งเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วมีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านศาสตร์พระราชาอย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งกำหนดตำแหน่งหน้าที่การงานในระบบราชการทุกกระทรวงเพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาได้รับการบรรจุแต่งตั้งเป็นข้าราชการเพื่อปฏิบัติงานเฉพาะในเรื่องที่จะสนองศาสตร์พระราชาและพัฒนางานของศาสตร์พระราชาให้ก้าวไกลมากขึ้น

๓.๓ ควรส่งเสริมให้มีการแต่งตั้งวิทยากรจำนวน ๒,๐๐๐ ถึง ๓,๐๐๐ คน ให้แล้วเสร็จภายใน ๓ ปีข้างหน้า เพื่ออธิบายให้ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีใหม่และศาสตร์พระราชาแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง

๓.๔ ควรส่งเสริมให้มีนักส่งเสริมการเกษตรหรือนักส่งเสริมอุตสาหกรรม ที่จะนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและศาสตร์พระราชาไปเผยแพร่แก่ผู้ประกอบการต่าง ๆ รวมถึงองค์กรภาคชุมชนและภาคประชาสังคม

๓.๕ ควรส่งเสริมให้มี “มุมศาสตร์พระราชา” ในหอสมุดและห้องสมุดในทุกตำบล ทุกอำเภอ และทุกจังหวัดทั่วประเทศเช่นเดียวกับที่กรุงเทพมหานครได้ดำเนินการนำร่องไว้แล้ว และต้องมีเรื่องศาสตร์พระราชาในทุกหอสมุด ห้องสมุดทั่วประเทศ รวมถึงห้องสมุดในทุกโรงเรียนด้วย พร้อมทั้งให้ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องศาสตร์พระราชาอย่างแท้จริงคอยอธิบายชี้แจงทำความเข้าใจด้วย

๓.๖ ประชาชนคนไทยทุกหมู่เหล่าและเยาวชนของชาติควรได้รับการศึกษาเรื่องศาสตร์พระราชาเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและเป็นภูมิคุ้มกัน

๓.๗ ควรกำหนดให้เรื่องศาสตร์พระราชาเป็นส่วนหนึ่งของการอบรมสัมมนาในทุกส่วนราชการและภาคเอกชน

๓.๘ ควรเผยแพร่ประชาสัมพันธ์หลักการทรงงานให้ครอบคลุมทุกจังหวัด และผลักดันหลักการทรงงานไปสู่การปฏิบัติโดยกำหนดเวลาที่ชัดเจนไว้

๔. ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงรายงานเรื่องการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อการปฏิรูปประเทศให้สมบูรณ์ โดยควรเพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับศาสตร์พระราชาด้านต่าง ๆ ดังนี้

๔.๑ ศาสตร์พระราชาด้านพลังงาน

๔.๑.๑ ควรเพิ่มเติมพระราชดำรัสที่ทรงตรัสในการเสด็จออกมหาสมาคมในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๙ ตอนหนึ่งว่า “ทุกวันนี้ประเทศไทยยังมีทรัพยากรพร้อมมูลทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรบุคคล ซึ่งเราสามารถนำมาใช้เสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์และเสถียรภาพอันถาวรของบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี ข้อสำคัญเราจะต้องรู้จักใช้ทรัพยากรนั้นอย่างฉลาด คือ ไม่นำมาทุ่มเทใช้ให้สิ้นเปลืองไปโดยไร้ประโยชน์หรือได้ประโยชน์ไม่คุ้มค่า หากแต่ระมัดระวังใช้ด้วยความประหยัด รอบคอบ ประกอบด้วยความคิด พิจารณาตามหลักวิชา เหตุผลและความถูกต้องเหมาะสม โดยมุ่งถึงประโยชน์แท้จริงที่จะเกิดแก่ประเทศชาติทั้งในปัจจุบันและอนาคตอันยืนยาว”

๔.๑.๒ ควรเพิ่มเติมเรื่องพระราชกรณียกิจ พระราชจริยวัตร และพระราชอัจฉริยภาพในเรื่องที่ทรงอุทิศพระวรกายประกอบพระราชกรณียกิจในทุกด้านที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขและความเจริญรุ่งเรืองแก่ราษฎรและประเทศชาติทั้งในด้านการปกครอง ด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านการศึกษา การพัฒนาพลังงาน การชลประทาน การพัฒนาทรัพยากรน้ำ การอนุรักษ์ป่าไม้ ด้านศิลปวิทยา และการดนตรี ซึ่งล้วนเป็นแรงบันดาลใจต่อประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าในการดำเนินชีวิตให้พัฒนาตนเอง ประเทศชาติและสังคมโดยส่วนรวม

๔.๑.๓ ควรเพิ่มเติมเรื่องการพัฒนาพลังงานด้วยพระปรีชาสามารถและพระวิสัยทัศน์อันกว้างไกลที่ได้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาพลังงานอย่างแพร่หลาย ได้แก่ การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการผลิตไฟฟ้าและเกษตรกรรม การพัฒนาพลังงานทดแทนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ เชื้อเพลิงชีวภาพเพื่อทดแทนน้ำมันเชื้อเพลิง และลดการนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศ และการอนุรักษ์และประหยัดพลังงาน นอกจากนี้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นแนวทางอันทรงคุณค่าในการพัฒนาของชาติด้วยความมีเหตุผล รู้จักพอประมาณ และมีภูมิคุ้มกัน

๔.๑.๔ ควรเพิ่มเติมเรื่องการพัฒนาพลังงานไทยโครงการตามแนวพระราชดำริเกี่ยวกับกิจการพลังงานน้ำเพื่อการพัฒนาทรัพยากรน้ำเพื่อการชลประทานและผลิตพลังงาน เช่น เขื่อนภูมิพล รวมถึงโครงการเขื่อนน้อยใหญ่ต่าง ๆ เพื่อผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตลอดจนโครงการฝนหลวงที่ทรงค้นคว้าและติดตามความคืบหน้าของโครงการต่าง ๆ อย่างจริงจัง และทุกโครงการบังเกิดประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ โครงการพระราชดำริเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ที่จังหวัดลพบุรี และสระบุรี ยังเป็นที่ประจักษ์ชัดเจนว่ามีประโยชน์ด้านการป้องกันน้ำท่วม และยังประโยชน์ด้านชลประทานให้แก่เกษตรกร

๔.๑.๕ ควรเพิ่มเติมเรื่องการพัฒนาเชื้อเพลิงชีวภาพ ได้แก่ เอทานอลที่นำไปผสมเป็นน้ำมันแก๊สโซฮอล์เพื่อทดแทนน้ำมันเบนซิน และไบโอดีเซลเพื่อทดแทนน้ำมันดีเซลที่ใช้เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงในรถยนต์ ซึ่งทรงค้นคว้าทดลองจนเป็นที่ยอมรับและนิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย ส่งผลในการแก้ปัญหาราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ ทั้งอ้อย มันสำปะหลัง และน้ำมันปาล์ม นอกจากนี้ ยังส่งผลให้ประเทศไทยเป็นผู้นำของอาเซียนในด้านการส่งเสริมพลังงานทดแทนอีกด้วย

๔.๑.๖ ควรเพิ่มเติมเรื่องที่ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อกิจการพลังงานทุกสาขาของประเทศทั้งการเสด็จพระราชดำเนินไปเปิดเขื่อนผลิตไฟฟ้าจากพลังงานน้ำหลายแห่ง หรือการเสด็จไปทรงเปิดโรงแยกก๊าซธรรมชาติโรงแรกของประเทศที่จังหวัดระยอง โรงไฟฟ้ากังหันก๊าซธรรมชาติโรงแรกของประเทศโรงไฟฟ้าบางปะกง โรงไฟฟ้าพระนครใต้ หรือที่ทรงเสด็จไปเปิดและเยี่ยมเหมืองแม่เมาะ และเปิดโรงไฟฟ้าลิกไนต์แม่เมาะ จังหวัดลำปาง รวมถึงทรงทอดพระเนตรโครงการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ที่บ้านผาบ่อง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อวงการพลังงานของชาติ อย่างหาที่สุดมิได้ สมกับที่พระองค์ได้รับการยกย่องเป็นพระบิดาแห่งการพัฒนาพลังงานไทยอย่างแท้จริง

๔.๒ ศาสตร์พระราชาด้านภาษาไทย

ควรเพิ่มเติมเรื่องศาสตร์พระราชาด้านภาษาไทยเพราะภาษาไทยถือเป็นศาสตร์พระราชาประการหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและสนองพระมหากรุณาธิคุณ เพื่อกระตุ้นให้สถาบันการศึกษา องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงประชาชนชาวไทยตระหนักในความสำคัญของภาษาไทย และร่วมใจกันใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง รักษาภาษาไทยให้งดงามยั่งยืนให้บริสุทธิ์ทั้งในด้านวิธีการออกเสียงและการใช้คำประกอบประโยคให้ถูกต้องชัดเจน รวมถึงไม่ควรบัญญัติศัพท์ใหม่มาใช้ทั้งที่มีศัพท์เดิมอยู่ และต้องระวังรักษาไม่ให้การใช้ภาษาไทยวิบัติ

๔.๓ ศาสตร์พระราชาด้านนิติศาสตร์

ควรเพิ่มเติมเรื่องโครงการเผยแพร่ศาสตร์พระราชาด้านนิติศาสตร์ของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม โดยกรมพระธรรมนูญ ซึ่งจัดให้มีการบรรยายพิเศษโดยวิทยากรผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ เรื่อง ศาสตร์พระราชาด้านนิติศาสตร์ ซึ่งบรรยายให้ความรู้และแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินและเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกฎหมายและสามารถนำความรู้ดังกล่าวมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันได้จริง

๔.๔ ศาสตร์พระราชาด้านการศึกษา

๔.๔.๑ ควรเพิ่มเติมพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวกับด้านการศึกษาทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น โครงการมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมซึ่งทรงพระราชทานทุนทรัพย์ จำนวน ๕๐ ล้านบาทให้ก่อตั้งโครงการดังกล่าวซึ่งไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็สามารถศึกษาเล่าเรียนได้ โดยให้ครูที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการสอนจากโรงเรียนที่ดีและมีชื่อเสียงในกรุงเทพมหานคร บันทึกเทปการสอนที่พระราชวังไกลกังวลและเผยแพร่ผ่านช่องโทรทัศน์ไปสู่โรงเรียนต่าง ๆ ทำให้นักเรียนทั่วประเทศได้ศึกษาเรียนรู้จากครูผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญมีคุณภาพเช่นเดียวกับนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและถือเป็นหัวใจหลักในการสร้างคน นอกจากนี้ ควรเพิ่มเติมเรื่องโรงเรียนประชานุเคราะห์ที่ทรงพระราชทานให้นักเรียนที่ประสบภัยพิบัติคลื่นยักษ์สึนามิได้เข้ามาอยู่อาศัยและศึกษาเล่าเรียนโดยไม่มีค่าใช้จ่ายซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากโรงเรียนประชานุเคราะห์อื่น ๆ

๔.๔.๒ ควรเพิ่มเติมเรื่องศาสตร์พระราชาหรือพระอัจฉริยภาพที่เกี่ยวกับด้านกีฬา ดนตรี ศิลปศึกษา และหลักการทำงานอย่างมีความสุข เพราะอัจฉริยภาพของพระองค์เป็นที่ประจักษ์และยอมรับไปทั่วโลก

๔.๕ ศาสตร์พระราชาด้านการจัดการน้ำและการเกษตร

ควรเพิ่มเติมเรื่องโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดสระแก้ว ซึ่งส่งผลในการพัฒนาด้านจิตใจของราษฎรไม่ให้เกิดความหวาดกลัวภัยต่าง ๆ จากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และพัฒนาด้านความรู้ในเรื่องการประกอบอาชีพ การจัดสรรที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย การพัฒนาจิตใจของราษฎรให้รู้จักขยันช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากทางราชการ ก่อให้เกิดความสามัคคีเพื่อพัฒนาหมู่บ้านและป้องกันตนเองและยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรมอันดีแก่ประชาชน การพัฒนาอาชีพด้านการเกษตร การจัดวางระบบอ่างเก็บน้ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งอ่างเก็บน้ำพระปรงซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่และอีกแห่งคืออ่างเก็บน้ำห้วยโสมงซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในการใช้น้ำการใช้น้ำบริโภค การเกษตร และป้องกันน้ำท่วม รวมถึงอุทยานแห่งชาติปางสีดาที่ป้องกันการบุกรุกทำลายป่าและฟื้นฟูสภาพป่าให้เป็นต้นน้ำลำธาร ตลอดจนการพัฒนาความรู้ในด้านวิชาการของประชาชนโดยใช้เกษตรสมัยใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้นำระบบสหกรณ์มาใช้ในจังหวัดสระแก้วและจังหวัดปราจีนบุรีและในอีกหลายจังหวัดส่งผลให้ประชาชนรู้จักการรวมกลุ่มกันเป็นระบบสหกรณ์ และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการเร่งรัดพัฒนาในเรื่องของการตลาดสิ่งสาธารณูปโภคที่จำเป็นแก่การดำเนินชีวิต คือ การจัดสรรที่ดินให้แก่ประชาชน

๔.๖ ศาสตร์พระราชาด้านการจราจร

ควรเพิ่มเติมเรื่องพระปรีชาสามารถและพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และศาสตร์พระราชาทางด้านวิศวกรรมจราจรและการบริหารการจัดการจราจร ได้แก่ โครงการทางคู่ขนานลอยฟ้าถนนบรมราชชนนี โครงการก่อสร้างถนนรัชดาภิเษกและทางยกระดับถนนพหลโยธิน โครงการถนนวงแหวนกาญจนาภิเษก โครงการถนนวงแหวนอุตสาหกรรม โครงการก่อสร้างถนนชุมชนบึงพระราม ๙ โครงการก่อสร้างถนนเชื่อมระหว่างถนนพระราม ๙ กับถนนเทียมร่วมมิตร และโครงการก่อสร้างสะพานจตุรทิศตะวันออก รวมถึงโครงการก่อสร้างถนนคู่ขนานถนนพระราม ๙ ตลอดจนโครงการจราจรตามพระราชดำริ

๔.๗ เนื้อหาอื่น ๆ ที่ควรเพิ่มเติม

๔.๗.๑ ควรเพิ่มเติมพระปฐมบรมราชโองการเนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของศาสตร์พระราชาในเรื่องอื่น ๆ ที่ตามมา โดยจัดทำเป็นรูปภาพที่มีความสวยงามให้ปรากฏชัดเจนและเชื่อมโยงกับแผนภูมิรูปภาพกาลานุกรมรูปต้นไม้แห่งศาสตร์พระราชาด้วย เพราะทรงดำเนินพระราชกรณียกิจตามพระปฐมบรมราชโองการอย่างต่อเนื่องและเกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ควรขยายรูปภาพและตัวอักษรในกาลานุกรมรูปต้นไม้แห่งศาสตร์พระราชาให้ชัดเจนเพื่อให้สามารถศึกษาทำความเข้าใจโดยง่ายเพราะตัวอักษรที่ประกอบรูปภาพดังกล่าวล้วนมีความสำคัญทั้งสิ้น

๔.๗.๒ ควรเพิ่มเติมเรื่องทศพิธราชธรรมหรือธรรมะของพระราชา เพราะหลักธรรมนี้เป็นหลักธรรมของผู้ปกครอง ผู้บริหาร ซึ่งเป็นหลักธรรมะที่สำคัญของผู้ปกครองซึ่งเป็นสิ่งที่ทรงคิด ทรงทำ ทรงใช้ ทรงเน้น ทรงสอน ทรงอยากให้ทำ ทรงอยากให้เอาไปปฏิบัติ และทรงให้อาณาประชาราษฎร์นำไปประพฤติปฏิบัติ

๔.๗.๓ ควรแยกเรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงออกมาเป็นอีกเรื่องต่างหากจากเรื่องศาสตร์พระราชาเรื่องอื่น ๆ เพื่อให้เป็นหลักการและเป็นแนวทางสำคัญที่ประเทศไทยจะต่อสู้กับความท้าทายของโลกยุคโลกาภิวัฒน์ได้ โดยไม่ควรให้สอดแทรกอยู่ในศาสตร์พระราชาด้านต่าง ๆ หรือเป็นข้อมูลสุดท้ายที่ปรากฏในรายงาน

๔.๗.๔ ควรกำหนดคำนิยามของคำว่า “ศาสตร์พระราชา” และขยายความหมายให้ชัดเจนเพื่อให้ผู้ที่ได้ศึกษาหรือประชาชนเข้าใจความหมายที่แท้จริง

๔.๗.๕ ควรขยายความเรื่องการจัดการน้ำในลักษณะพิเศษโดยโครงการประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิให้ชัดเจน โดยระบุชื่อโครงการว่าเป็นโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อให้ครอบคลุมพร้อมทั้งขยายความว่าโครงการดังกล่าวสร้างประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนอย่างไร

๔.๗.๖ ควรขยายความเรื่องหลักการทรงงาน ๒๓ ข้อ ให้ชัดเจน หรืออาจขยายความไว้ในภาคผนวกของรายงานเพื่อให้รายงานฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๔.๗.๗ ควรเพิ่มเติมเรื่องการแก้ปัญหาฝิ่นในชาวเขาให้ชัดเจน เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสุขภาพและสุขภาวะทางสังคม

๔.๗.๘ แผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ควรดำเนินรอยตามศาสตร์พระราชาและเส้นทางยุทธศาสตร์ของพ่อหลวงจะส่งผลให้เห็นภาพใน ๒๐ ปีข้างหน้าชัดเจนยิ่งขึ้นว่าประเทศไทยควรจะเป็นไปในทิศทางใด

๔.๗.๙ ควรกำหนดให้ “บุคลากรทางการเมืองต้อง” น้อมนำศาสตร์พระราชามาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในบ้านเมือง ทั้งนี้ ไม่ควรใช้เพียงคำว่า “บุคลากรทางการเมืองควรจะ” เพราะบุคลากรทางการเมืองถือเป็นสาเหตุหลักในการสร้างความขัดแย้งในบ้านเมือง

๕. การจัดทำหนังสือศาสตร์พระราชา

๕.๑ ควรจัดทำหนังสือเรื่องศาสตร์พระราชาให้มีรูปแบบสวยงามโดยไม่ต้องทำเป็นปกแข็งเนื่องจากจะทำให้ไม่สะดวกในการอ่าน และควรตรวจสอบพิสูจน์อักษรให้ดีพร้อมทั้งแจกให้สมาชิกสภา

ขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ คนละ ๑ เล่ม เพื่อเป็นที่ระลึก พร้อมทั้งแจกจ่ายให้แก่ห้องสมุดของรัฐสภา และห้องสมุดของสถานศึกษาต่าง ๆ ตามสมควร เพราะหนังสือดังกล่าวถือเป็นตำราสำคัญที่ดีที่สุดในการจะนำมาพัฒนาประเทศชาติให้ยั่งยืน

๕.๒ การจัดทำหนังสือศาสตร์พระราชาควรแปลเป็นภาษาต่างประเทศด้วยเพื่อให้ชาวต่างประเทศได้ศึกษาและเป็นการเผยแพร่ศาสตร์พระราชาให้ทั่วโลกได้รับรู้

รายชื่อสมาชิกสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศที่อภิปราย

๑. นายกษิต ภิรมย์
๒. นายสุรินทร์ จิรวิศิษฎ์
๓. นายคุรุจิต นาครทรรพ
๔. พลเอก สราวุฒิ ชลออยู่
๕. นายปีติพงศ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยา
๖. พลโท กฤษณะ บวรรัตนารักษ์
๗. นายอำพล จินดาวัฒนะ
๘. พลเอก เลิศรัตน์ รัตนวานิช
๙. พลตำรวจโท อำนวย นิ่มมะโน
๑๐. นางพรพันธุ์ บุณยรัตพันธุ์
๑๑. นายชาญวิทย์ ผลชีวิน
๑๒. ศาสตราจารย์ธรรมศักดิ์ พงศ์พิชญามาตย์
๑๓. นายเพิ่มพงษ์ เชาวลิต
๑๔. พลอากาศตรี เฉลิมชัย เครืองาม
๑๕. นายศานิตย์ นาคสุขศรี
๑๖. นายชูชาติ อินสว่าง
๑๗. นายสถิตย์ ลิ่มพงศ์พันธุ์
๑๘. นายกิตติ กิตติโชควัฒนา
๑๙. พลตำรวจเอก สุวิระ ทรงเมตตา
๒๐. นายชูชัย ศุภวงศ์

ภาคผนวก ข

คำสั่งแต่งตั้ง

๑. คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

๒. คำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา

๓. คำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา

๔. คำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน

๕. คำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาวิเคราะห์การบริหารโครงการเพื่อดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชา และจัดทำหนังสือ

คำสั่งสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
ที่ ๒๙ /๒๕๕๙
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

.....

ด้วยสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ได้ตระหนักถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ได้ทรงพระราชทานองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้กับพสกนิกร เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งยังทรงแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ของประเทศ ผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศจึงเห็นสมควรนำองค์ความรู้ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ไปเผยแพร่ให้ประชาชนได้น้อมนำไปประพฤติและปฏิบัติตามแนวทางพระราชดำริ เพื่อสืบสานงานตามพระราชปณิธานของพระองค์ท่านและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการขับเคลื่อนแนวทางตามพระราชดำริและสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ จึงมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ประกอบด้วย

๑. ร้อยเอก ทินพันธุ์ นาคะตะ	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๒. นายอโณทัย ฤทธิปัญญาวงศ์	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๓. นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ	ประธานกรรมการ
๔. นายวิวัฒน์ ศัลยกำธร	รองประธานกรรมการ
๕. นายนิกร จำนง	กรรมการ
๖. นายธานินทร์ ผะเอม	กรรมการ
๗. นายประสิทธิ์ ปทุมารักษ์	กรรมการ
๘. พลเอก นคร สุขประเสริฐ	กรรมการ
๙. นางกอบกุล อาภากร ณ อยุธยา	กรรมการ
๑๐. นายสถิตย์ ลิ่มพงศ์พันธุ์	กรรมการ
๑๑. นายกษิดิศ อาชวคุณ	กรรมการ
๑๒. นายสาคร สร้อยสังวาลย์	กรรมการ
๑๓. พลอากาศเอก ธีระภาพ เสนะวงษ์	กรรมการ
๑๔. นายอภิชาต จงสกุล	กรรมการ
๑๕. พลเรือเอก สถิรพันธุ์ เกยานนท์	กรรมการ
๑๖. นายวินัย ดะห์ลัน	กรรมการ
๑๗. พันเอก จินตมัย ชีกว้าง	กรรมการ
๑๘. พันเอก ณัฐวัฒน์ จันทร์เจริญ	กรรมการ
๑๙. เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือผู้แทน	กรรมการ

/๒๐. เลขาธิการ...

๒๐. เลขาธิการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) หรือผู้แทน	กรรมการ
๒๑. เลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) หรือผู้แทน	กรรมการ
๒๒. นางสาวปิยะธิดา ประดิษฐบาทุกา	กรรมการและเลขานุการ
๒๓. นายจุมพล สุขมั่น	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการ มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) ดำเนินการศึกษาปรัชญาศาสตร์พระราชา แนวทางการขับเคลื่อนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area – Based Approach) และกำหนดกลไกการขับเคลื่อนศาสตร์พระราชาให้ยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม พร้อมทั้งจัดทำรายงานผลการศึกษาและการดำเนินงานของคณะกรรมการเสนอต่อประธานสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

(๒) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อช่วยปฏิบัติงานตามความจำเป็น

(๓) เชิญบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูล หรือขอข้อมูลเพื่อประกอบการดำเนินการตามข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ ข้อ ๘๓ โดยอนุโลม

(๔) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ประธานสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศมอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

ร้อยเอก

(ทินพันธุ์ นาคะตะ)
ประธานสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

คำสั่งสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
ที่ ๑ /๒๕๖๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม)

ตามที่ ได้มีคำสั่งสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ที่ ๒๙/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการสืบสานศาสตร์พระราชา ลงวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙ นั้น เพื่อให้การดำเนินการของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา มีประสิทธิภาพ และเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๐ (๕) ของข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม) ดังนี้

๑) นายอุทัย เลาหวิเชียร กรรมการ
๒) นายอุทิศ ขาวเธียร กรรมการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐

ร้อยเอก

(ทินพันธุ์ นาคะตะ)
ประธานสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

คำสั่งสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
ที่ ๒ /๒๕๖๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม)

ตามที่ ได้มีคำสั่งสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ที่ ๒๙/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการสืบสานศาสตร์พระราชา ลงวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙ นั้น เพื่อให้การดำเนินการของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา มีประสิทธิภาพ และเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๐ (๕) ของข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงแต่งตั้ง ศาสตราจารย์ดุสิต เครืองาม เป็นกรรมการในคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม)

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๐

ร้อยเอก

(ทินพันธุ์ นาคะตะ)
ประธานสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
ที่ ๑ /๒๕๕๙
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ได้ทรงพระราชทานองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้กับพสกนิกรนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งยังทรงแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ของประเทศ ผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเห็นสมควรนำองค์ความรู้ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ไปเผยแพร่ให้ประชาชนได้น้อมนำไปประพฤติและปฏิบัติตามแนวทางพระราชดำริ เพื่อสืบสานงานตามพระราชปณิธานของพระองค์ท่านและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในคราวประชุมคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ครั้งที่ ๑ เมื่อวันพุธที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙ ที่ประชุมได้มีมติแต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญาทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา เพื่อดำเนินการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ซึ่งอาศัยอำนาจตามคำสั่งสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศดังกล่าวข้างต้น และตามข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๙ ข้อ ๑๐(๕) โดยอนุกรรมการประกอบด้วยบุคคลดังต่อไปนี้

๑.	ศาสตราจารย์อภิชัย พันธเสน	ที่ปรึกษาและอนุกรรมการ
๒.	นายนิกร จำนง	ประธานอนุกรรมการ
๓.	นางกอบกุล อาภากร ณ อยุธยา	รองประธานอนุกรรมการ คนที่หนึ่ง
๔.	พลอากาศเอก ธีระภาพ เสนะวงษ์	รองประธานอนุกรรมการ คนที่สอง
๕.	นายธานินทร์ ผะเอม	อนุกรรมการ
๖.	นายอภิชาต จงสกุล	อนุกรรมการ
๗.	นายภัทระ คำพิทักษ์	อนุกรรมการ
๘.	นายกมล รอดคล้าย	อนุกรรมการ
๙.	นางสาววัลภา เล็กวัฒนานนท์	อนุกรรมการ
๑๐.	นายรวิช ตาแก้ว	อนุกรรมการ
๑๑.	นายสิทธิพงษ์ ส่งศรี	อนุกรรมการ
๑๒.	นางถวิลวดี บุรีกุล	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๓.	นางสาวอรวรรณ สังขวารี	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๔.	นางสาวภาวิณี ลอยฟ้า	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๕.	นายวรวิทย์ ต่อฑีฆะ	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

/ให้คณะอนุกรรมการ...

ให้คณะอนุกรรมการดำเนินการให้แล้วเสร็จ ภายใน ๙๐ วัน และมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๑. ดำเนินการศึกษาภาพรวมองค์ความรู้ของปรัชญาและทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชาให้มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรม อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ให้มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

๒. เรียกข้อมูลและเชิญบุคคลหรือเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาชี้แจง เพื่อประกอบการดำเนินการใด ๆ ให้บรรลุผลเป้าหมาย

๓. รายงานผลต่อคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

๔. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชามอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

(นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ)
ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
ที่ ๒ /๒๕๖๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม)

ตามที่ ได้มีคำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ที่ ๑/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา ลงวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙ นั้น เพื่อให้การดำเนินการของคณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา มีประสิทธิภาพ และเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อาศัยอำนาจตามคำสั่งสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศดังกล่าวข้างต้น และตามข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๙ ข้อ ๑๐(๕) ของข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงแต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม) ดังนี้

๑) พลโท กมล สุวภาพ	อนุกรรมการ
๒) ศาสตราจารย์อารี วิบูลย์พงศ์	อนุกรรมการ
๓) รองศาสตราจารย์สุขสรรค์ กันตะบุตร	อนุกรรมการ
๔) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ลักขณา บรรพกาญจน์	อนุกรรมการ
๕) นายธนภณ วัฒนกุล	อนุกรรมการ
๖) นายอานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์	อนุกรรมการ
๗) นางปิยนุช วุฒิสอน	อนุกรรมการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐

(นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ)
ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
ที่ ๕ /๒๕๖๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม)

ตามที่ ได้มีคำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ที่ ๑/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา ลงวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙ นั้น เพื่อให้การดำเนินการของคณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา มีประสิทธิภาพ และเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อาศัยอำนาจตามคำสั่งสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศดังกล่าวข้างต้น และตามข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๙ ข้อ ๑๐(๕) ของข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงแต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม) ดังนี้

๑) นางสาวปรียานุช ธรรมปิยา	อนุกรรมการ
๒) นายบวรเวท รุ่งรุจี	อนุกรรมการ
๓) นายสัญชัย เกตุวรชัย	อนุกรรมการ
๔) พลโท ฉลวย แย้มโพธิ์ใช้	อนุกรรมการ
๕) นายตรีวิทย์ วินิชสำเภาทิพย์	อนุกรรมการ
๖) ผู้อำนวยการสำนักสารสนเทศ หรือผู้แทน	อนุกรรมการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐

(นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ)
ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
ที่ ๗/๒๕๖๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม)

ตามที่ ได้มีคำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ที่ ๑/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา ลงวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙ นั้น เพื่อให้การดำเนินการของคณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา มีประสิทธิภาพ และเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อาศัยอำนาจตามคำสั่งสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศดังกล่าวข้างต้น และตามข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๙ ข้อ ๑๐(๕) ของข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงแต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม) ดังนี้

๑) นาย ณ กาฬ เลาหะวิไลย อนุกรรมการ
๒) นายประมวล นาคะพงศ์ อนุกรรมการ
๓) อธิบดีกรมชลประทาน หรือผู้แทน อนุกรรมการ
๔) อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ หรือผู้แทน อนุกรรมการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐

(นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ)
ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
ที่ ๑๗ /๒๕๖๐
เรื่อง ให้อนุกรรมการพ้นจากตำแหน่งและแต่งตั้งอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม)

ตามที่ ได้มีคำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ที่ ๑/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา ลงวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙ นั้น เพื่อให้การดำเนินการของคณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา มีประสิทธิภาพ และเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อาศัยอำนาจตามคำสั่งสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศดังกล่าวข้างต้น และตามข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๙ ข้อ ๑๐(๕) ของข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงมีคำสั่งให้ นายตรีวิทย์ วินิชสำเภาทิพย์ พ้นจากตำแหน่ง อนุกรรมการ และแต่งตั้งนายปวัตร์ นวะมะรัตน เป็นอนุกรรมการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม)

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

(นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ)
ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
ที่ ๒ /๒๕๕๙
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ได้ทรงพระราชทานองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้กับพสกนิกรนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งยังทรงแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ของประเทศ ผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเห็นสมควรนำองค์ความรู้ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ไปเผยแพร่ให้ประชาชนได้น้อมนำไปประพฤติและปฏิบัติตามแนวทางพระราชดำริ เพื่อสืบสานงานตามพระราชปณิธานของพระองค์ท่านและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ด้วยในคราวประชุมคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ครั้งที่ ๑ เมื่อวันพุธที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙ ที่ประชุมได้มีมติแต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา เพื่อดำเนินการขับเคลื่อนโครงการพระราชดำริให้สืบสานต่อไป ซึ่งอาศัยอำนาจตามคำสั่งสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศดังกล่าวข้างต้น และตามข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๙ ข้อ ๑๐(๕) โดยอนุกรรมการประกอบด้วยบุคคลดังต่อไปนี้

๑. นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ	ที่ปรึกษาและอนุกรรมการ
๒. นายอโณทัย ฤทธิปัญญาวงศ์	ที่ปรึกษาและอนุกรรมการ
๓. นายวิวัฒน์ ศัลยกำธร	ที่ปรึกษาและอนุกรรมการ
๔. นายนิกร จำนง	ที่ปรึกษาและอนุกรรมการ
๕. พลเรือเอก สถิรพันธุ์ เกยานนท์	ที่ปรึกษาและอนุกรรมการ
๖. พลเอก นคร สุขประเสริฐ	ประธานอนุกรรมการ
๗. นายประสิทธิ์ ปทุมารักษ์	อนุกรรมการ
๘. นายกษิดิศ อาชวคุณ	อนุกรรมการ
๙. ศาสตราจารย์ดุสิต เครืองาม	อนุกรรมการ
๑๐. รองศาสตราจารย์เจษฎ์ โทณะวณิก	อนุกรรมการ
๑๑. นายเชิดชัย วงศ์เสรี	อนุกรรมการ
๑๒. พันเอก จินตมัย ชีกว้าง	อนุกรรมการ
๑๓. พันเอก ณัฐวัฒน์ จันทร์เจริญ	อนุกรรมการ
๑๔. ผู้แทนคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.)	อนุกรรมการ

/๑๕. นายจุมพล...

๑๕. นายจุมพล สุขมั่น อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๖. นายวิทยา จิตบุญ อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๗. นายอดุลย์ กองเพชร อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๘. นายกองเงิน สุทธิพิทักษ์ อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะอนุกรรมการดำเนินการให้แล้วเสร็จ ภายใน ๙๐ วัน และให้มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๑. ศึกษาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area – Based Approach) ให้ขับเคลื่อนต่อไป อย่างเป็นรูปธรรมใน ๔ ภูมิภาค

๒. เรียกข้อมูลและเชิญบุคคลหรือเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาชี้แจง เพื่อประกอบการดำเนินการใด ๆ ให้บรรลุผลเป้าหมาย

๓. รายงานผลต่อคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

๔. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชามอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

(นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ)
ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
ที่ ๙ /๒๕๖๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม)

ตามที่ ได้มีคำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ที่ ๒/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา ลงวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙ นั้น เพื่อให้การดำเนินการของคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา มีประสิทธิภาพ และเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๐ (๕) ของข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงแต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม) ดังนี้

๑) อธิบดีกรมวิชาการเกษตรหรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๒) อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตรหรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๓) อธิบดีกรมป่าไม้หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๔) อธิบดีกรมปศุสัตว์หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๕) อธิบดีกรมพัฒนาที่ดินหรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๖) อธิบดีกรมชลประทานหรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๗) อธิบดีกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงานหรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๘) ผู้อำนวยการสำนักงานนโยบายและแผนพลังงานหรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๙) นายอำนวย ทองสถิตย์	อนุกรรมการ
๑๐) นายฐิติ เมฆวิชัย	อนุกรรมการ
๑๑) นายระพีภัทร์ ปาลกะวงศ์	อนุกรรมการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐

(นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ)
ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
ที่ ๓ /๒๕๖๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม)

ตามที่ ได้มีคำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ที่ ๒/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา ลงวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙ นั้น เพื่อให้การดำเนินการของคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา มีประสิทธิภาพ และเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๐ (๕) ของข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงแต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม) ดังนี้

๑) รองศาสตราจารย์ศิริชัย	เทพา	อนุกรรมการ
๒) นายรุ่งโรจน์	สงค์ประกอบ	อนุกรรมการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐

(นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ)
ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
ที่ ๔ /๒๕๖๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม)

ตามที่ ได้มีคำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ที่ ๒/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา ลงวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙ นั้น เพื่อให้การดำเนินการของคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา มีประสิทธิภาพ และเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๐ (๕) ของข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงแต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม) ดังนี้

๑) นายวิวัฒน์ วงษ์เจริญสิน อนุกรรมการ
๒) นายวิสุทธิ์ จันทวิชญสุทธิ์ อนุกรรมการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐

(นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ)
ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
ที่ ๖ /๒๕๖๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม)

ตามที่ ได้มีคำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ที่ ๒/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา ลงวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙ นั้น เพื่อให้การดำเนินการของคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา มีประสิทธิภาพ และเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๐ (๕) ของข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงแต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม) ดังนี้

๑) ผู้ว่าการการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยหรือผู้แทน อนุกรรมการ
๒) ผู้ว่าการการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคหรือผู้แทน อนุกรรมการ
๓) เจ้ากรมการสัตว์ทหารบกหรือผู้แทนโครงการเกษตรรวมใจ อนุกรรมการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐

(นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ)
ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
ที่ ๙ /๒๕๖๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม)

ตามที่ ได้มีคำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ที่ ๒/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา ลงวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙ นั้น เพื่อให้การดำเนินการของคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา มีประสิทธิภาพ และเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๐ (๕) ของข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงแต่งตั้ง นายอัครินทร์ เลิศกิจชัยศิริ เป็นอนุกรรมการ ในคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐

(นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ)
ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
ที่ ๑๐ /๒๕๖๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา (เพิ่มเติม)

ตามที่ ได้มีคำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ที่ ๒/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา ลงวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙ นั้น เพื่อให้การดำเนินการของคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา มีประสิทธิภาพ และเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๐ (๕) ของข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงแต่งตั้ง พลเอก จิระ โกมุทพงศ์ เป็นอนุกรรมการ ในคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐

(นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ)
ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
ที่ ๑๔ /๒๕๖๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา (แก้ไข)

ตามที่ ได้มีคำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ที่ ๒/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา ลงวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙ นั้น เพื่อให้การดำเนินการของคณะอนุกรรมการดำเนินการตามศาสตร์พระราชา มีประสิทธิภาพ และเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๐ (๕) ของข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ เพื่อความถูกต้องของคำสั่ง จึงขอแก้ไข ดังนี้

๑) คำสั่งหน้าที่ ๑ ข้อ ๑๔ จากเดิม "ผู้แทนคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.)" แก้ไขเป็น "ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)"

๒) คำสั่งหน้าที่ ๒ ในส่วนของอำนาจหน้าที่ ข้อ ๑ จากเดิม "ศึกษาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-Based Approach)" แก้ไขเป็น "ศึกษาและสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-Based Approach)"

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

(นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ)
ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
ที่ ๓ /๒๕๕๙
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ได้ทรงพระราชทานองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้กับพสกนิกรนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งยังทรงแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ของประเทศ ผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเห็นสมควรนำองค์ความรู้ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ไปเผยแพร่ให้ประชาชนได้น้อมนำไปประพฤติและปฏิบัติตามแนวทางพระราชดำริ เพื่อสืบสานงานตามพระราชปณิธานของพระองค์ท่านและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ด้วยในคราวประชุมคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ครั้งที่ ๑ เมื่อวันพุธที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙ ที่ประชุมได้มีมติแต่งตั้งคณะอนุกรรมการกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน เพื่อกำหนดกลไกการขับเคลื่อนศาสตร์พระราชาให้ยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งอาศัยอำนาจตามคำสั่งสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศดังกล่าวข้างต้น และตามข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๙ ข้อ ๑๐(๕) โดยอนุกรรมการประกอบด้วยบุคคลดังต่อไปนี้

๑. นายวิวัฒน์ ศัลยกำธร	ประธานอนุกรรมการ
๒. นายสถิตย์ ลิ่มพงศ์พันธุ์	รองประธานอนุกรรมการ คนที่หนึ่ง
๓. นายณรงค์ สหเมธาพัฒน์	รองประธานอนุกรรมการ คนที่สอง
๔. พลเอก วรวิทย์ พรรณสมัย	อนุกรรมการ
๕. พลเอก วุฒินันท์ ลีลายุทธ	อนุกรรมการ
๖. พลเอก ธนศักดิ์ เก่งถนอมม้า	อนุกรรมการ
๗. นายอุทัย เลาหวิเชียร	อนุกรรมการ
๘. นายวินัย ดะห์ลัน	อนุกรรมการ
๙. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเดช นิลพันธ์	อนุกรรมการ
๑๐. นางสาวปิยะธิดา ประดิษฐบาทุกา	อนุกรรมการ
๑๑. นายต่อพงศ์ เสลานนท์	อนุกรรมการ
๑๒. นายวรวิทย์ ศรีอนันต์รักษา	อนุกรรมการ
๑๓. นายอุทิศ ขาวเธียร	อนุกรรมการ
๑๔. นายสาคร สร้อยสังวาลย์	อนุกรรมการ
๑๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเชษฐ์ โสวิทยสกุล	อนุกรรมการ
๑๖. รองศาสตราจารย์สุรินทร์ คำฝอย	อนุกรรมการ

/๑๗. นางเอื้อมพร...

๑๗. นางเอื้อมพร ลอยประดิษฐ์	อนุกรรมการ
๑๘. นายสุรพงษ์ จำจด	อนุกรรมการ
๑๙. นายสุทธิรักษ์ อุฒมนตรี	อนุกรรมการ
๒๐. นายก่อเขต จันทเลิศลักษณ์	อนุกรรมการ
๒๑. นางสาวพิมพ์ชญา ทิพยธรรมรัตน์	อนุกรรมการ
๒๒. นายวริสร รักษ์พันธุ์	อนุกรรมการ
๒๓. ศาสตราจารย์สุกัญญา สุดบรรทัด	อนุกรรมการ
๒๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐิติพร ศิริพันธ์ พันธเสน	อนุกรรมการ
๒๕. นายปัญญา บุริเวคิน	อนุกรรมการ
๒๖. นายนภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม	อนุกรรมการ
๒๗. นางณัฐณิชา ฉวีพัฒน์	อนุกรรมการ
๒๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์เกศินี ประทุมสุวรรณ	อนุกรรมการและเลขานุการ
๒๙. นายณัฏฐพฤทธิ์ หลาวทอง	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๐. นายชิราวุธ อุดมรัตน์	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะอนุกรรมการกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน ดำเนินการให้แล้วเสร็จ ภายใน ๙๐ วัน และให้มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๑. ดำเนินการศึกษาเพื่อกำหนดกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรม และพัฒนาไปสู่การขับเคลื่อนของทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน

๒. เรียกข้อมูลและเชิญบุคคลหรือเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาชี้แจง เพื่อประกอบการดำเนินการใด ๆ ให้บรรลุผลเป้าหมาย

๓. รายงานผลต่อคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

๔. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชามอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

(นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ)
ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
ที่ ๑๑ /๒๕๖๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน (เพิ่มเติม)

ตามที่ ได้มีคำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ที่ ๓/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน ลงวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙ นั้น เพื่อให้การดำเนินการของคณะอนุกรรมการกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน มีประสิทธิภาพ และเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๐ (๕) ของข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงแต่งตั้งคณะอนุกรรมการกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน (เพิ่มเติม) ดังนี้

๑) นายสุทธิพงษ์ จุลเจริญ อนุกรรมการ
๒) นายภูมิวัชร์ อุดมทรัพย์ อนุกรรมการ
๓) นายสมบูรณ์ สุธีระกูล อนุกรรมการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

(นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ)
ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
ที่ ๙๙ /๒๕๖๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาวิเคราะห์การบริหารโครงการเพื่อดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชา และจัดทำหนังสือ

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ได้ทรงพระราชทานองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้กับพสกนิกรนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งยังทรงแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ของประเทศ ผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเห็นสมควรนำองค์ความรู้ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ไปเผยแพร่ให้ประชาชนได้น้อมนำไปประพฤติและปฏิบัติตามแนวทางพระราชดำริ เพื่อสืบสานงานตามพระราชปณิธานของพระองค์ท่าน และนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในคราวประชุมคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ครั้งที่ ๗ วันอังคารที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ที่ประชุมได้มีมติแต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาวิเคราะห์การบริหารโครงการเพื่อดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชา เพื่อให้การดำเนินงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชามีประสิทธิภาพ และเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ซึ่งอาศัยอำนาจตามคำสั่งสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศดังกล่าวข้างต้น และตามข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๙ ข้อ ๑๐ (๕) โดยอนุกรรมการประกอบด้วยบุคคล ดังต่อไปนี้

๑. นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ	ที่ปรึกษาและอนุกรรมการ
๒. นายนิกร จำนง	ที่ปรึกษาและอนุกรรมการ
๓. พลเอก นคร สุขประเสริฐ	ที่ปรึกษาและอนุกรรมการ
๔. นายวิวัฒน์ ศัลยกำธร	ที่ปรึกษาและอนุกรรมการ
๕. ศาสตราจารย์ดุสิต เครืองาม	ประธานอนุกรรมการ
๖. นายธานินทร์ ผะเอม	รองประธานอนุกรรมการ คนที่หนึ่ง
๗. นางสาวปิยะธิดา ประดิษฐบาทุกา	อนุกรรมการ
๘. นายอำนวย ทองสถิตย์	อนุกรรมการ
๙. นายสุทิน ลี้ปิยะชาติ	อนุกรรมการ
๑๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์เกศินี ประทุมสุวรรณ	อนุกรรมการ
๑๑. พันเอก ณัฐวัฒน์ จันทร์เจริญ	อนุกรรมการ
๑๒. นายสิทธิพงษ์ ส่งศรี	อนุกรรมการ
๑๓. รองศาสตราจารย์ศิริชัย เทพา	อนุกรรมการ

/๑๔. ผู้แทนสำนักงาน...

๑๔. นาย ณ กาฬ เลาหะวิไลย	อนุกรรมการ
๑๕. นายพรชัย แสงอังศุมาลี	อนุกรรมการ
๑๖. ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๑๗. ผู้แทนสำนักงบประมาณ	อนุกรรมการ
๑๘. ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	อนุกรรมการ
๑๙. ผู้แทนกองทัพบก	อนุกรรมการ
๒๐. ผู้แทนกรมพัฒนาที่ดิน	อนุกรรมการ
๒๑. ผู้แทนกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน	อนุกรรมการ
๒๒. ผู้แทนมูลนิธิชัยพัฒนา	อนุกรรมการ
๒๓. ผู้แทนมูลนิธิมั่นพัฒนา	อนุกรรมการ
๒๔. นายรุ่งโรจน์ สงค์ประกอบ	อนุกรรมการและเลขานุการ
๒๕. นางสาววารุณี แก้วสอาด	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๖. พันจ่าอากาศโท ฤทธิชัย จันทา	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๗. นายกองเงิน สุทธิพิทักษ์	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะอนุกรรมการ ดำเนินการให้แล้วเสร็จ ภายใน ๖๐ วัน และให้มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

๑. ศึกษาและวิเคราะห์สถานะ ความก้าวหน้า สภาพปัญหา แผนงาน และการบริหารงบประมาณโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ผ่านมาเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะให้การสืบสานศาสตร์พระราชาดำเนินการอย่างยั่งยืน

๒. จัดทำหนังสือเกี่ยวเนื่องด้วยศาสตร์พระราชา

๓. เรียกข้อมูลและเชิญบุคคลหรือเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาชี้แจง

๔. รายงานผลต่อคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

๕. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ประธานคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชามอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐

(นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ)
ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

คำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
ที่๑๒/๒๕๖๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาวิเคราะห์การบริหารโครงการเพื่อดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชา
และจัดทำหนังสือ(เพิ่มเติม)

ตามที่ ได้มีคำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ที่ ๙/๒๕๖๐ เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการศึกษาวิเคราะห์การบริหารโครงการเพื่อดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชาและจัดทำหนังสือ ลงวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ นั้น เพื่อให้การดำเนินการของคณะอนุกรรมการศึกษาวิเคราะห์การบริหารโครงการเพื่อดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชาและจัดทำหนังสือ มีประสิทธิภาพ และเป็นไปด้วยความเรียบร้อยอาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๐ (๕) ของข้อบังคับสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงแต่งตั้งผู้แทนมูลนิธิต่อต้านการทุจริตเป็นอนุกรรมการในคณะอนุกรรมการศึกษาวิเคราะห์การบริหารโครงการเพื่อดำเนินการสืบสานศาสตร์พระราชาและจัดทำหนังสือ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

(นายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ)
ประธานกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา

ภาคผนวก ค

ภาพกิจกรรมในการเดินทางศึกษาดูงาน

๑. ศึกษาดูงานโครงการเกษตรรวมใจอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครนายก

๒. ศึกษาดูงานโครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริบ้านมะโอโคะ จังหวัดตาก

๓. ศึกษาดูงานกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน ณ บ้านนาเรียง จังหวัดอุดรธานี

๔. ศึกษาดูงานศูนย์การพัฒนาโนนดินแดงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดบุรีรัมย์

๕. ศึกษาดูงานโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส

๖. ศึกษาดูงานโครงการหมู่บ้านปศุสัตว์ – เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส

๗. ศึกษาดูงานกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง จังหวัดชลบุรี

๘. ศึกษาดูงานโครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี

๙. ศึกษาดูงานศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ ศูนย์ฝึกทหารใหม่ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ จังหวัดชลบุรี

๑. ศึกษาดูงานโครงการเกษตรรวมใจอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครนายก

๒. ศึกษาดูงานโครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริบ้านมะโอโคะ จังหวัดตาก

๓. ศึกษาดูงานกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน ณ บ้านนาเรียง จังหวัดอุดรธานี

๔. ศึกษาดูงานศูนย์การพัฒนาโนนดินแดงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดบุรีรัมย์

๕. ศึกษาดูงานโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส

๖. ศึกษาดูงานโครงการหมู่บ้านปศุสัตว์ – เกษตรมูโนะอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส

๗. ศึกษาดูงานกลไกการมีส่วนร่วมสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง จังหวัดชลบุรี

๘. ศึกษาดูงานโครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี

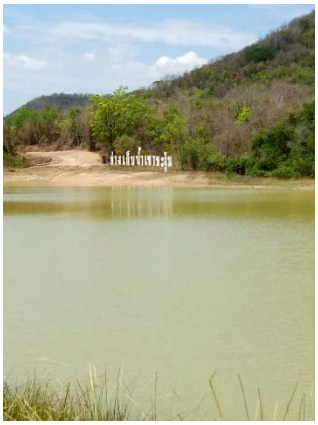

๙. ศึกษาดูงานศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ ศูนย์ฝึกทหารใหม่ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ จังหวัดชลบุรี

ภาคผนวก ง

ข้อเสนอแนะของคณะกรรมาธิการสามัญประจำสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

๑. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง

๒. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการบริหารราชการแผ่นดิน

๓. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

๔. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการปกครองท้องถิ่น

๕. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา

๖. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ

๗. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านพลังงาน

๘. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม

๙. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านสื่อสารมวลชน

๑๐. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านสังคม

๑๑. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกีฬา ศิลปะ วัฒนธรรม การศาสนา คุณธรรมและจริยธรรม

๑. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง

คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง ได้จัดทำแผนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง เสนอต่อสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ซึ่งแผนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง ประกอบด้วย ประเด็นการปฏิรูปการเมืองที่สำคัญ จำนวน ๖ ประเด็น ได้แก่ (๑) ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (๒) ระบบพรรคการเมือง (๓) การเลือกตั้งที่สุจริตและเที่ยงธรรม (๔) การควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ (๕) การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย (๖) การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและสร้างความปรองดอง

ดังนั้น เพื่อให้การขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมืองสัมฤทธิผล คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง ได้น้อมนำพระราชดำรัสบางตอนและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ซึ่งได้พระราชทาน ณ สถานที่และโอกาสต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง ตามแผนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง ดังนี้

๑.๑ น้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เกี่ยวกับการทำหน้าที่เป็นตัวแทนของปวงชนชาวไทย เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิรูปผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปฏิรูประบบพรรคการเมือง และการปฏิรูปการเลือกตั้งที่สุจริตและเที่ยงธรรม

๑.๑.๑ *“ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครที่จะทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุข เรียบร้อยจึงมิใช้การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมความดี ให้คนดีปกครองบ้านเมือง และคุมคนไม่ดี ไม่ให้มีอำนาจไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้”*

พระบรมราโชวาทในพิธีเปิดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ณ ค่ายลูกเสือวชิราวุธ จังหวัดชลบุรี ๑๑ ธันวาคม ๒๕๑๒

๑.๑.๒ *“สมาชิกทั้งหลายได้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของปวงชนชาวไทย มีส่วนสำคัญในการปกครองประเทศชาติ จึงขอให้พิจารณาดำเนินงานด้วยความละเอียดรอบคอบและขอให้ปฏิบัติตรงตามปรารถนาของประชาชนเป็นส่วนรวมอย่างแท้จริง”*

ความตอนหนึ่ง ในพระราชดำรัสในพิธีเปิดประชุมรัฐสภา ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๐๑

๑.๑.๓ *“การที่จะให้งานประสานกันเพื่อช่วยให้งานของทุกฝ่ายดำเนินก้าวหน้าไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และรวดเร็วนั้น ทุกฝ่ายจะต้องไม่แบ่งแยกกันไม่แย่งประโยชน์ ไม่แย่งความชอบกันแต่ละฝ่ายแต่ละคนต้องทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ มุ่งหวังผลสำเร็จในการงานเป็นใหญ่ยิ่งกว่าสิ่งอื่น”*

ความตอนหนึ่ง ในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาของสถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ เชียงใหม่ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒

๑.๒ น้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เกี่ยวกับความซื่อสัตย์ เพื่อเป็นแนวทางการปฏิรูปการควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

"...คนที่ไม่มีความสุจริต คนที่ไม่มีความ มั่นคง ชอบแต่มักง่ายไม่มีวันจะ สร้างสรรค์ประโยชน์ส่วนรวมที่สำคัญอันใดได้ ผู้ที่มีความสุจริตและความมุ่งมั่นเท่านั้น จึงจะทำงานสำคัญยิ่งใหญ่ที่เป็นคุณ เป็นประโยชน์แท้จริงได้สำเร็จ..."

ความตอนหนึ่ง ในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๒๒

๑.๓ น้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เกี่ยวกับการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางการปฏิรูปการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

"...และก็ขอให้ระลึกถึงว่า ฝ่ายการศึกษาที่มาวันนี้ก็เป็นทุกชั้น ตั้งแต่ชั้นที่เรียกว่าชั้นอนุบาลชั้นเยาวัย จนกระทั่งถึงชั้นประถมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษา ชั้นอุดมศึกษา และชั้นสูงกว่าอุดมศึกษาด้วยซ้ำ ทุกชั้นนี้จะต้องพยายามปฏิบัติให้ดีเพื่อให้ตนเองและส่วนรวมได้รับประโยชน์ ทุกวันนี้ ในปัจจุบันนี้ ..... ที่จริงก็ไม่สมควรที่จะพูด เพราะว่าจะเป็นการกระทบกระเทือน แต่ก็ขอพูดสักเล็กน้อยเพราะว่าถือเป็นกันเอง.....ที่มีวิกฤติการณ์ในทางการเมืองในปัจจุบันนี้ ส่วนหนึ่งที่ได้อ้างว่าเป็นเหตุผลที่จะต้องมีวิกฤติการณ์ทางการเมืองก็คือนักศึกษา นักศึกษาถูกอ้างว่าจะก่อความไม่เรียบร้อย จะก่อความวุ่นวายต่อบ้านเมือง จึงทำให้มีความจำเป็นที่จะจัดการอย่างเข้มงวด ซึ่งแต่ละคน ในดวงจิตของตัวเอง ก็คงทราบดีว่า ความจริงนักศึกษาทั้งหลาย ซึ่งตีความตั้งแต่ชั้นสูงลงมาถึงชั้นต่ำ ชั้นอนุบาลมีความตั้งใจอย่างไร ก็ทราบดีว่าแต่ละคนไม่ต้องการที่จะก่อจลาจลก่อความวุ่นวายใด ๆ เลย แต่ละคนต้องการแต่ความก้าวหน้า ความเจริญ ความสงบสุข แต่ว่าก็ขอให้แต่ละคนพิจารณาด้วยตนเองว่าความสงบสุขนี้จะได้มาอย่างไร และอย่าไปเชื่อฟังใครที่บอกว่าวิธีที่จะหาความสงบสุขก็ต้องก่อความวุ่นวายเสียก่อน และอย่าไปเชื่อฟังและตามจิตใจของตนเองที่ชอบไปใช้อำนาจฝ่ายต่ำครอบงำตัว สำหรับอธิบายในข้อนี้ บางทีบางคนอยากที่จะมีความสุขความสำราญความสนุกสนาน ก็ปฏิบัติในสิ่งที่จะนำความสุขสำราญสนุกสนานแก่ตนเองโดยคิดถึงส่วนรวมโดยคิดถึงคนอื่น ความสุขสำราญนั้นจะมีขึ้นได้ แต่ว่าถ้าคิดจะทำอะไรที่สุขสำราญแก่ตัวเองแล้วก็ไม่คิดถึงผู้อื่น คือไปก้าวก่ายเสรีภาพของผู้อื่น ไปเบียดเบียนคนอื่นซึ่งเป็นการเบียดเบียนส่วนรวม ความสุขสำราญนั้นก็จะไม่เกิดขึ้นอย่างถาวร ข้อนี้ ถ้าทุกคนนึกถึง คิดพิจารณาอย่างดี จะเป็นนักเรียนนักศึกษา จะเป็นนักศึกษาในทางศาสนาและศาสนาใดก็ตาม ถ้าใช้ความพิจารณาที่รอบคอบในข้อนี้ข้อเดียว ก็จะทำให้กิจการกิจกรรมและสิ่งที่ปรารถนามีความเจริญงอกงามดี มีความสุข มีความเจริญโดยแท้ จะไม่มีความวุ่นวายใด ๆ เข้าใจว่าถ้าทุกคนนึกถึงว่าพลังที่สำคัญที่สุดคือการพิจารณาที่รอบคอบด้วยความฉลาด ด้วยปัญญาของตน และด้วยการพินิจพิเคราะห์ที่รอบคอบแล้ว ก็ไม่เกิดเรื่องอะไรเลย ไม่เกิดเรื่องวุ่นวายแต่ตัวและแก่ส่วนรวมอย่างแน่นอน ฉะนั้นในโอกาสที่ท่านทั้งหลายซึ่งเป็นผู้ที่สนใจและผู้ปฏิบัติในทางศาสนกิจต่าง ๆ และในทางการศึกษามาอยู่ด้วยกัน ก็ขอให้ร่วมกันคิดในทางที่เหมาะสมคิดในทางที่รอบคอบ แล้วก็จะได้ชื่อว่าสร้างตนเอง ได้สร้างบ้านเมืองและสังคมของเราให้มั่นคง ไม่ต้องปฏิวัติกัน แม้จะปฏิวัติมาแล้ว ก็สามารถที่จะช่วยให้บ้านเมืองเป็นส่วนรวมคงอยู่ ไม่ต้องอาศัยการปฏิวัติต่อไป คือทุกคนจะเป็นผู้ควบคุมสถานการณ์ของร่างกายจิตใจของตัว และในเวลาเดียวกันก็เท่ากับควบคุมสถานการณ์ของส่วนรวมของชาติบ้านเมืองให้อยู่เรียบร้อย ถ้าทุกคนทำหน้าที่ของตนก็ไม่มีความวุ่นวายใด ๆ มีแต่ความมั่นคง ความปลอดภัย การปกครองบ้านเมืองจะไม่ต้องมาทำรุนแรง แล้วก็ไม่ต้องมาทำให้เกิดความไม่พอใจในตัวเองและไม่พอใจในผู้อื่น คือถ้าทุกคนตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่พิจารณาหน้าที่ของตนอย่างหนักแน่น ปฏิบัติอย่างหนักแน่นอย่างตรงไปตรงมาอย่างกล้าหาญ คือ ยอมที่จะแสดงความจริงใจ ยอมที่จะคิดในทางที่ตรง แม้บางที่ตัวเองอาจต้องเหน็ดเหนื่อยหรือต้องต่อสู้ในตัวเอง ก็พยายามให้อำนาจฝ่ายดีของตัวและอำนาจฝ่ายดีของส่วนรวมขึ้นหน้าอำนาจฝ่ายเลว อย่างนั้นน่าจะทำให้บ้านเมืองไปรอด และก็ทำให้ทุกคนมีความผาสุกได้ พรทั้งหลายที่ได้ให้มาในวันนี้จะสัมฤทธิ์ผล และจะสะท้อนกลับไปสู่ท่านทั้งหลาย ทุกคนรวมทั้งคนที่ไม่ได้มาในวันนี้

หมายความว่าจะเป็นมหากุศลอย่างยิ่ง จะเป็นการช่วยกันสร้างให้สังคมของประเทศไทยให้บ้านเมืองเจริญและก้าวหน้า

พูดเท่านี้ก็คงเข้าใจได้ว่าวันนี้ปลาบปลื้มมากที่ทุกคนได้มาให้พรและแสดงความสามัคคีและแสดงน้ำใจที่ดีที่งามและมาด้วยความตั้งใจด้วยความบริสุทธิ์ใจเพื่อที่จะมาพบกันอย่างกันเอง ก็ปลาบปลื้มมาก และขอขอบใจทุกคน ขอให้ทุกคนสามารถที่จะปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและต่อหมู่คณะตามหน้าที่ของแต่ละคน การปฏิบัติเช่นนี้ก็จะเป็นพรและของขวัญ เป็นการทำให้มีความเจริญรุ่งเรืองจริง ๆ ก็ขอขอบใจทุกคน ขอจงได้ประสบแต่ความเจริญรุ่งเรืองทุกประการ”

ความตอนหนึ่ง พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทานแก่ผู้แทนองค์การและสมาคมต่าง ๆ ทางศาสนา ณ ศาสลาดุสิดาลัยวันเสาร์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๔

๑.๔ น้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เกี่ยวกับ ความสามัคคีปรองดอง และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เพื่อเป็นแนวทางการปฏิรูปการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและการสร้างความปรองดอง

๑.๔.๑ พระราชดำรัสเกี่ยวกับความสามัคคีปรองดอง

๑ *“ความสามัคคีปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับความรักใคร่เผื่อแผ่ช่วยเหลือกันฉันญาติพี่น้อง สองประการนี้ คือคุณลักษณะสำคัญของไทย ที่ช่วยให้ชาติบ้านเมืองอยู่รอดเป็นอิสระและเจริญมั่นคง มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน”* พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย เนื่องในวันขึ้นปีใหม่ ๒๕๓๒

๒ *“สามัคคี คือการเห็นแก่บ้านเมืองและช่วยกันทุกวิถีทางเพื่อที่จะสร้างบ้านเมืองให้เข้มแข็งด้วยการเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตอย่างตรงไปตรงมา นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม เพราะประโยชน์ส่วนรวมนั้นคือความมั่นคงของบ้านเมือง”*

พระราชดำรัส พระราชทานในพิธีประดับยศนายตำรวจชั้นนายพล ณ พระตำหนักจิตรดารโหฐาน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๑๙

๑.๔.๒ พระราชดำรัสเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

๑)*“ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครจะทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปรกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดีให้คนดีได้ปกครองบ้านเมืองและควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้”*

พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในพิธีเปิดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ ๖ ณ ค่ายลูกเสือวชิราวุธ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๑๒

๒) *“คงเป็นที่แปลกใจ ทำไมถึงเชิญให้ท่านมาพบกันอย่างนี้ เพราะว่าทุกคนก็ทราบว่า เหตุการณ์มีความยุ่งเหยิงอย่างไร และทำให้ประเทศชาติล่มจมได้ แต่ที่จะแปลกใจก็อาจมีว่า ทำไมเชิญพลเอกสุจินดา คราประยูร และพลตรีจำลอง ศรีเมือง เพราะว่าอาจมีผู้ที่แสดงเป็นตัวละครมากกว่านี้ แต่ว่าที่เชิญมาเพราะว่า ตั้งแต่แรกที่มีเหตุการณ์สองท่านเป็นผู้ที่เผชิญหน้ากันแล้วก็ในที่สุดเป็นการต่อสู้หรือการเผชิญหน้ากว้างขวางขึ้น ถึงได้เชิญ ๒ ท่านมา*

การเผชิญหน้าตอนแรก ก็จะเห็นจุดประสงค์ของทั้ง ๒ ฝ่ายได้ชัดเจนพอสมควร แต่ต่อมาภายหลัง ๑๐ กว่าวัน ก็เห็นแล้วว่า การเผชิญหน้านั้น เปลี่ยนโฉมหน้าไปอย่างมาก จนกระทั่งออกมา อย่างไรก็ตาม เสียทั้งนั้นเพราะว่า ทำให้มีความเสียหายในทางชีวิตเลือดเนื้อของคนจำนวนมากพอสมควร แล้วก็ความเสียหายทางวัตถุซึ่งเป็นของส่วนราชการและส่วนบุคคลเป็นมูลค่ามากมาย นอกจากนี้ก็มีความเสียหายในทางจิตใจและในทางเศรษฐกิจของประเทศชาติอย่างที่จะนับพรรณนาไม่ได้ ฉะนั้นการที่จะเป็นไปอย่างนี้ต่อไปจะเป็นเหตุผลหรือต้นตออย่างไรก็ช่าง เพราะเดี๋ยวนี้เหตุผลเปลี่ยนไป ถ้าหากว่าเผชิญหน้ากันแบบนี้ต่อไป เมืองไทยมีแต่ล่มจมลงไป แล้วก็จะทำให้ประเทศไทย ที่เราสร้างเสริมขึ้นมาอย่างดี เป็นเวลานาน จะกลายเป็นประเทศที่ไม่มีความหมาย หรือมีความหมายในทางลบเป็นอย่างมาก ซึ่งก็เริ่มปรากฏผลแล้ว ฉะนั้นจะต้องแก้ไข โดยดูว่ามีข้อขัดแย้งอย่างไร แล้วก็พยายามที่จะแก้ไขตามลำดับ เพราะว่าปัญหา ที่มีอยู่ทุกวันนี้ สองสามวันนี้มันเปลี่ยนไป ปัญหาไม่ใช่เรื่องของเรียกว่าการเมือง หรือเรียกว่าของการดำรงตำแหน่ง เป็นปัญหาของการสึกหรอของประเทศชาติ ฉะนั้นจะต้องช่วยกันแก้ไข

มีผู้ที่ส่งข้อแนะนำ ในการแก้ไขสถานการณ์มาหลายฉบับ หลายคนจำนวนเป็นร้อย แล้วก็ทั้งในเมืองไทย ทั้งต่างประเทศที่ส่งมา ที่เขาส่งมาการแก้ไข หรือข้อแนะนำว่า เราควรจะทำอะไรก็มี ก็มีต่าง ๆ นานา ตั้งแต่ตอนแรกบอกว่าแก้ไขวิธียุบสภา ซึ่งก็ได้หารือกับทางทุกฝ่ายที่เป็นสภา หมายความว่าพรรคการเมืองทั้งหมด ๑๑ พรรคนี้ คำตอบมีว่าไม่ควรยุบสภา มี ๑ รายที่บอกว่าควรยุบสภา ฉะนั้นการที่จะแก้ไข แบบที่เขาเสนอมานั้น ก็เป็นอันว่าตกไป นอกจากนั้นก็มีเป็นฎีกา และแนะนำวิธีต่าง ๆ กัน ซึ่งได้พยายามเสนอไปตามปกติ คือเวลามีฎีกาขึ้นมา ก็ส่งไปให้ทาง สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี หรือสำนักนายกรัฐมนตรี แต่ก็ไม่สามารถที่จะแก้ไขตามแบบนั้น ตกลงมีแบบยุบสภา และมีอีกแบบหนึ่ง ก็เป็นแบบแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ได้ตามประสงค์ที่ต้องการ หมายความว่าประสงค์เดิม ที่เกิดเผชิญหน้ากัน

ความจริงวิธีนี้ถ้าจำได้ เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๔ ก็ได้พูดต่อสมาคม ที่มาพบจำนวนหลายพันคน แล้วก็ดูเหมือนว่าพอฟังกัน ฟังกันโดยดี เพราะเหตุผลที่มีอยู่ในนั้น ดูจะแก้ปัญหาได้พอควร ตอนนี้ก็พอย้ำว่าทำไมพูดอย่างนั้น ว่าถ้าจะแก้ก่อนออกก็ได้ หรือออกก่อนแก้ก็ได้ อันนั้นทุกคนก็ทราบดีว่าเรื่องอะไร ก็เป็นเรื่องรัฐธรรมนูญ ซึ่งครั้งนั้น การแก้รัฐธรรมนูญก็ได้ทำมาตลอด มากกว่าฉบับเดิมที่ตั้งเอาไว้ได้แก้ไข แล้วก็ก่อนที่ไปพูดที่ศาลาดุสิดาลัย ก็ได้พบพลเอกสุจินดา ก็ขออนุญาตเล่าให้ฟังว่าพลเอกสุจินดาแล้ว พลเอกสุจินดาก็เห็นด้วยว่า ควรจะประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ และแก้ไขต่อไปได้ อันนี้ก็เป็นสิ่งที่ทำได้ และตอนหลังนี้ พลเอก สุจินดาก็ได้ยืนยันว่า แก้ไขได้ก็ค่อย ๆ แก้เข้าระเบียบให้เป็นที่เรียกว่า ประชาธิปไตย อันนี้ก็ได้พูดมาตั้งหลายเดือนแล้ว ในวิธีการที่จะแก้ไข แล้วข้อสำคัญ ที่ทำไมอยากให้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแม้จะถือว่ารัฐธรรมนูญนั้นยังไม่ครบถ้วน ก็เพราะเหตุว่ารัฐธรรมนูญนั้น มีคุณภาพพอใช้ได้ ดีกว่าธรรมนูญการปกครองชั่วคราว ที่ใช้มาเกือบปี เพราะเหตุว่ามีบางข้อบางมาตรา ซึ่งเป็นอันตรายแล้ว ก็ไม่ครบถ้วนในการที่จะปกครองประเทศ ฉะนั้นก็นึกว่า ถ้าหากว่าสามารถที่จะปฏิบัติตามที่ได้พูดในวันที่ ๔ ธันวาคมนั้นก็นึกว่า เป็นการกลับไปดูปัญหาเดิม ไม่ใช่ปัญหาของวันนี้

ปัญหาของวันนี้ ไม่ใช่ปัญหาของการบัญญัติ หรือแก้ไขรัฐธรรมนูญ ทุกวันนี้คือความปลอดภัย ขวัญดีของประชาชน ซึ่งเดี๋ยวนี้ประชาชนทั่วไปทุกแห่งทุกหน มีความหวาดระแวงว่าจะเกิดอันตราย มีความหวาดระแวงว่า ประเทศชาติจะล่มจม โดยที่จะแก้ไขลำบาก ตามข่าวที่ได้ทราบมาจากต่างประเทศ เพราะเหตุว่าในขณะนี้ ทั้งลูกชายทั้งลูกสาวก็อยู่ต่างประเทศ ทั้งสองก็ทราบดี แล้วก็ได้พยายามที่จะแจ้งให้กับ คนที่อยู่ในประเทศเหล่านั้นว่า ประเทศไทยนี้ยังแก้ไขสถานการณ์ได้ แต่รู้สึกว่าจะเป็นความคิด ที่เป็นความคิดแบบหวังสูงไปหน่อย ถ้าหากว่าเราไม่ทำให้สถานการณ์อย่าง ๓ วันที่ผ่านมานี้สิ้นสุด

ไปได้ ฉะนั้นก็ขอให้โดยเฉพาะสองท่าน คือพลเอกสุจินดา และพลตรีจำลองช่วยกันคิด คือหันหน้าเข้าหากัน ไม่ใช่เผชิญหน้ากัน เพราะว่าเป็นประเทศของเรา ไม่ใช่ประเทศของหนึ่งคนสองคน เป็นประเทศของทุกคน เข้าหากันไม่เผชิญหน้ากันแก้ไขปัญหา เพราะปัญหามีอยู่ ที่เวลาเกิดจะใช้คำว่า บ้าเลือด เวลาคนมีการปฏิบัติรุนแรงมันลืมตัว ลงท้ายเขาไม่รู้ว่าตีกันเพราะอะไร แล้วก็จะแก้ปัญหาอะไร เพียงแต่ว่าจะต้องเอาชนะ แล้วก็ใครจะชนะ ไม่มีทาง อันตรายทั้งนั้น มีแต่แพ้ คือต่างคนต่างแพ้ ผู้ที่เผชิญหน้าก็แพ้ แล้วที่แพ้ที่สุดก็คือประเทศชาติ ประชาชนจะเป็นประชาชนทั้งประเทศ ไม่ใช่ประชาชน เฉพาะในกรุงเทพมหานคร ถ้าสมมติว่า เฉพาะในกรุงเทพมหานครเสียหายไป ประเทศก็เสียหายไปทั้งหมด แล้วก็จะมีประโยชน์อะไรที่จะทะนงตัวว่าชนะ เวลาอยู่บนกองซากปรักหักพัง

ฉะนั้นจึงขอให้ทั้งสองท่านเข้ามา คือไม่เผชิญหน้ากัน แต่หันเข้าหากัน และสองท่านเท่ากับเป็นผู้แทนฝ่ายต่าง ๆ คือไม่ใช่สองฝ่าย ฝ่ายต่าง ๆ ที่เผชิญหน้ากัน ให้ช่วยกันแก้ปัญหาปัจจุบันนี้ คือความรุนแรงที่เกิดขึ้น แล้วก็เมื่อเยียวยาปัญหานี้ได้แล้ว จะมาพูดกัน ปรึกษากันว่าจะทำอย่างไร สำหรับให้ประเทศไทย ได้มีการสร้างพัฒนาขึ้นมาได้ กลับคืนมาได้ด้วยดี อันนี้ก็เป็นเหตุผลที่เรียกท่านทั้งสองมา และก็เชื่อว่าทั้งสองท่าน ก็เข้าใจว่า จะเป็นผู้ที่ได้สร้างประเทศจากซากปรักหักพัง แล้วก็จะได้ผลในส่วนตัวมากว่าได้ทำดี แก้ไขอย่างไรก็แล้วแต่ที่จะปรึกษากัน ก็มีข้อสังเกตดังนี้

ท่านประธานองคมนตรี ท่านองคมนตรีเปรม ก็เป็นผู้ใหญ่ ผู้พร้อมที่จะให้คำปรึกษาหารือกันด้วยความเป็นกลาง ด้วยความรักชาติ เพื่อสร้างสรรค์ประเทศ ให้เข้าสู่ความปลอดภัยในเร็ววัน ขอฝากให้ช่วยกันสร้างชาติ”

พระราชดำรัส พระราชทานแก่พลเอกสุจินดา คราประยูร และ พลตรีจำลอง ศรีเมือง วันพุธที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕

ข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง

๑. รัฐบาล คณะกรรมการการเลือกตั้ง สมาชิกรัฐสภาทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา รวมถึงผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทุกระดับ ควรน้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เกี่ยวกับการทำหน้าที่เป็นตัวแทนปวงชนชาวไทย โดยให้ยึดถือประโยชน์ของชาติและประชาชนเป็นที่ตั้ง เพื่อให้ประเทศชาติมีความสงบเรียบร้อย และมีการพัฒนาด้านการเมืองให้ดียิ่งขึ้น มาเป็นแนวทางในการทำหน้าที่

๒. ให้ฝ่ายนิติบัญญัติ หน่วยงานหรือองค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในการควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ รวมถึงภาคประชาชนตามที่กฎหมายกำหนด ควรจะกระทำด้วยความสุจริตไม่กระทำการอันเป็นการไม่สุจริตเพื่อหวังผลประโยชน์แอบแฝง หรือกระทำการอันเป็นการกลั่นแกล้งกัน

๓. ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ทุกภาคส่วนควรเห็นถึงความสำคัญในการขับเคลื่อนโดยเน้นให้มีในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐบาล รัฐสภา ควรเป็นหลักในการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้ง สร้างกลไกภาคพลเมืองให้มีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการติดตามและตรวจสอบกลไกภาครัฐด้วย

๔. ในการสร้างความสามัคคีปรองดอง การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและการสร้างความปรองดอง รัฐบาล ประชาชน และทุกภาคส่วน ควรจะน้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งมาเป็นแบบอย่างในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งไม่ให้เกิดขึ้นในอนาคต

๒. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการบริหารราชการแผ่นดิน

๒.๑ กรอบภารกิจของของคณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน

การปฏิรูปการบริหารราชการภาครัฐมุ่งให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและกระบวนการเพื่อสนองภารกิจภาครัฐและการบริการประชาชนอย่างธรรมาภิบาลและมีประสิทธิภายโดยสอดคล้องกับหลักการและแนวทางที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ กรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะ ๒๐ ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (๒๕๖๐-๒๕๖๔) โดยบูรณาการระหว่างการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นและรวมถึงความเชื่อมโยงกับรัฐวิสาหกิจและองค์การมหาชนให้ขับเคลื่อนการปฏิรูปไปพร้อมๆ กัน ตามหลักการของวิธีคิดอย่างองค์รวม (holistic) ในขณะเดียวกันได้พิจารณาหยิบหยกประเด็นที่สำคัญขึ้นมาตามแนวทางแก้ปัญหาจากจุดเล็ก ๆ ตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และในกรอบภารกิจ “ งาน งบ ระบบ คน” ของคณะกรรมาธิการชุดนี้

๒.๒ แนวทางการทำงานของคณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน

ได้มีการปรับใช้ศาสตร์พระราชาในหลักการ“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ในการทำงานที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมการดำเนินการในทางสายกลาง ขณะเดียวกันต้องนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน และก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัฒน์ เพื่อมุ่งให้เกิดการบริการประชาชนที่มีคุณภาพ รวดเร็ว และลดค่าใช้จ่าย การทำงานโดยยึดพื้นที่เป็นหลัก (Area-based) ตามหลักการ “ภูมิสังคม” ซึ่งคำนึงถึงความแตกต่างทั้งสภาพพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนสังคม วัฒนธรรม และวิถีชี้วัดของคนในแต่ละพื้นที่

การให้ความสำคัญต่อ “ระบบข้อมูล” และการเชื่อมโยงข้อมูลของภาครัฐเข้าด้วยกัน เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงถึงภาคธุรกิจเอกชน ส่วนท้องถิ่นและชุมชน ซึ่งจะต้องเริ่มจากการศึกษาข้อมูล เพื่อเข้าถึงสภาพของปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง สอดคล้องกับภูมิสังคมและนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

การยึดหลักการทรงงาน “ระเบิดจากข้างใน” ได้นำมาปรับใช้ในการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง หรือประชาชนในพื้นที่แล้วแต่กรณี โดยตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องเปลี่ยนแปลง เช่น การปฏิรูปผังเมือง ต้องสื่อสารวิสัยทัศน์เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้เห็นทิศทางการเปลี่ยนแปลงนี้ชัดเจน

๒.๓ ภารกิจสำคัญบางประการกับการสืบสานศาสตร์พระราชา

๒.๓.๑ การปรับเปลี่ยนการบริหารราชการแผ่นดินให้มีธรรมาภิบาลและประสิทธิภาพทั้งระบบ ส่งผลลัพธ์ต่อประโยชน์สุขของประชาชน และยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไปพร้อมกัน โดยการปรับโครงสร้างพื้นฐานทางกฎหมายและด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้โครงสร้างและกระบวนงานของราชการส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงที่กระชับและมีเอกภาพในการบริหารที่ชัดเจนขึ้น ทั้งในส่วนกลางและระดับพื้นที่

ในส่วนกลางได้ริเริ่มเสนอการถ่ายโอนภารกิจ เช่น การมีเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เอกชนเพื่อลดภาระของภาคราชการ และเพิ่มประสิทธิภาพ โดยให้ภาคส่วนที่มีความพร้อมกับองค์กรวิชาชีพเข้ามาดำเนินการแทนภาครัฐ (กรมบังคับคดี) จะทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและกำกับดูแล

๒.๓.๒ การพัฒนาในระดับพื้นที่ให้ความสำคัญกับการบูรณาการบริหารงานของกลุ่มจังหวัด โดยอาศัยกลไกของแผนจังหวัด แผนอำเภอ แผนท้องถิ่น และแผนชุมชน ที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ (คณะกรรมาธิการศึกษาและเสนอร่างพระราชบัญญัติการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ พ.ศ. .... ต่อสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ และคณะรัฐมนตรี ก่อนแล้ว)

การสืบสานศาสตร์พระราชาในส่วนของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีจำนวนมากกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ ที่กระจายทั่วอยู่ในทุกพื้นที่ของประเทศให้สามารถพัฒนาและต่อยอดในการสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ ควรเชื่อมโยงเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของแผนจังหวัด และแผนอำเภอ รวมถึงแผนท้องถิ่น และแผนชุมชน เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาสังคม ในการสนับสนุนด้านทรัพยากรในการบริหารจัดการเพื่อประโยชน์สุขของคนและพื้นที่อย่างยั่งยืน

๒.๓.๓ การพัฒนาระบบข้อมูลที่มีความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และสามารถตอบสนองการแก้ไขปัญหาและพัฒนาศักยภาพของพื้นที่ ท้องถิ่น และชุมชน ตามแนวคิด “Opened and Connected Government” ซึ่งปัจจุบันได้เสนอและสนับสนุนการดำเนินการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินและการบริการประชาชนด้วยระบบดิจิทัล (ได้เสนอต่อสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศซึ่งเห็นชอบแล้ว และกำลังเสนอไปยังคณะรัฐมนตรี)

๒.๓.๔ การให้บริการที่จุดเดียว (One Stop service) โดยการพัฒนาเพื่อยกระดับการให้บริการที่สะดวก รวดเร็ว และประหยัดค่าใช้จ่าย ภายใต้โครงการยกระดับศูนย์ดำรงธรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการทรงงานที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงใช้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นต้นแบบในการบริการรวมที่จุดเดียว โดยมีหน่วยงานราชการต่าง ๆ มาร่วมดำเนินการและให้บริการประชาชน

๒.๔ การขับเคลื่อนเพื่อสืบสานศาสตร์พระราชาในระยะต่อไป

การขับเคลื่อนเพื่อสืบสานศาสตร์พระราชาในระยะต่อไป จะต้องอาศัยกลไกการมีส่วนร่วมตามแนวทางประชารัฐ และการสร้างคนด้วยการศึกษาและการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้เกิดความตระหนักในหลักการบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน ท้องถิ่น ชุมชน ลงไปถึงครอบครัว ซึ่งต้องดำเนินการร่วมกับกลไกการสืบสานศาสตร์พระราชาในอนาคต โดยควรคำนึงถึง มิติระดับภาพรวม มิติกลุ่มเป้าหมาย และมิติระดับพื้นที่

๓. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

ศาสตร์พระราชาทางด้านกฎหมายพระองค์ท่านได้พระราชทานพระราชดำริแก่นักกฎหมายมาโดยตลอด ซึ่งมีคุณค่าต่อการศึกษาทางด้านปรัชญากฎหมายเป็นอย่างยิ่ง โดยได้มีพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินการของผู้ใช้กฎหมายเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมได้เกิดความเป็นธรรมและมีความยุติธรรมโดยได้มีพระบรมราโชวาทและพระราชดำริแก่ผู้ใช้กฎหมายต่าง ๆ เช่น นิสิตนักศึกษาที่กำลังเริ่มศึกษากฎหมาย นักเรียนนายร้อยตำรวจที่สำเร็จการศึกษา ผู้พิพากษาหรือนักกฎหมายทั่วไป

นิสิตนักศึกษาในวัยกำลังเริ่มศึกษากฎหมาย

“ขอให้ทุกคนได้นึกว่าเมื่อได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะเข้ามาเรียนในด้านกฎหมายก็มีหน้าที่สำคัญยิ่งที่จะต้องทำตั้งแต่บัดนี้มิใช่ว่าสำเร็จการศึกษาไปแล้วจึงจะไปทำ โดยที่อาชีพการงานของท่านจะเกี่ยวข้องกับกฎหมายซึ่งในบัดนี้ได้เล่าเรียนมาพอสมควรแล้วก็ควรจะได้เริ่มทำประโยชน์ได้ต่อส่วนรวมบ้างถ้าทำดังนี้ก็นับว่าแต่ละคนได้ทำประโยชน์ตามฐานะของตัวและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างยิ่งที่จะได้ป้องกันบ้านเมืองมิให้เกิดความยุ่งยากวุ่นวายที่มีความยุ่งยากวุ่นวายก็มีมากพอแล้วเราต้องพยายามที่จะระงับไป”

นักเรียนนายร้อยตำรวจที่สำเร็จการศึกษา

“การรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและประชาชนเป็นหน้าที่สำคัญโดยตรงของตำรวจนั้นเห็นกันอยู่ว่ามีปัญหายุ่งยากมากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องด้วยบ้านเมืองของเราถูกกระทบกระเทือนและเปลี่ยนแปรของสภาวการณ์หลาย ๆ อย่าง ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และอื่น ๆ เป็นเหตุให้คนบางคนกลายเป็นคนที่เห็นแก่ประโยชน์และความพอใจของตนจนไม่คำนึงถึงความถูกต้องเป็นธรรมและประโยชน์ของผู้อื่นจึงพากันละเลยจริยธรรมและระเบียบแบบแผนอันดีงาม ก่ออาชญากรรม ความไม่สงบรวมทั้งการละเมิดและเบียดบังการด้วยวิธีการต่าง ๆ ถึงอย่างไรก็ตามการระงับปราบปรามเรื่องเหล่านี้ก็เป็นหน้าที่โดยตรงของตำรวจไม่มีเหตุหรือข้ออ้างใด ๆ ที่จะทำให้หลีกเลี่ยงได้”

ผู้พิพากษาหรือนักกฎหมายทั่วไป

“อยากจะให้ผู้มีหน้าที่สำคัญ ๆ ต่อไปได้สามารถต่อไปได้สามารถระลึกในทางนี้เพื่อจะเข้าไปพร้อมกับด้านอื่นด้วยเพราะว่าพูดกันว่าส่วนตุลาการก็ตุลาการไม่เห็นใจฝ่ายอื่น ๆ ส่วนปกครองก็ไม่เห็นใจทางอื่น ๆ ด้วย ฝ่ายทหารก็จะให้ทหารเป็นใหญ่ ฝ่ายการเมืองเขาก็อยากให้พรรคเป็นใหญ่ก็เคยพูดคุยอยู่กับท่านผู้ใหญ่ทางตุลาการเมื่อหลายปีมาแล้วว่าถ้างานบางอย่างไม่เรียบร้อยแม้จะในทางตุลาการในทางผู้พิพากษาควรที่จะพูดคุยกันในฐานะผู้มีความรู้ท่านผู้ใหญ่บอกว่าไม่ได้แก้กฎหมายไม่ได้เป็นเรื่องของนิติบัญญัติท่านเป็นตุลาการท่านจะยุ่งกับนิติบัญญัติไม่ได้พูดอย่างนี้ก็ต้องขออภัยต่อท่านว่าท่านผู้ใหญ่ผู้นั้นท่านเป็นคนดีมากแต่ว่าท่านเห็นแต่เพียงหน้าที่ในทางตุลาการของท่านเลยบอกท่านว่าขอให้พิจารณาในฐานะคนมีความรู้ดีเป็นผู้เชี่ยวชาญในทางกฎหมายพบเพื่อนฝูงที่เป็นผู้พิพากษาด้วยกันหรือนักกฎหมายชั้นสูงด้วยกันก็พูดคุยกันวิธีพิจารณาคดีในศาลจะทำอย่างไรให้เรียบร้อยเราน่าจะเปลี่ยนกฎหมายหรือน่าจะเปลี่ยนกฎเกณฑ์วิธีการดำเนินการอย่างไรบ้างแล้วก็ในฐานะที่เป็นคนไม่ใช่ผู้แทนหรือเป็นผู้อยู่ในสภานิติบัญญัติแต่ในฐานะที่เป็นผู้มีความรู้เป็นพลเมืองดีอาจจะพูดหรือเรียกว่าปาฐกถาให้คนอื่นฟังว่ากฎหมายจะแก้ไขได้”

“ท่านทั้งหลายส่วนมากคงจะได้ทำหน้าที่ในศาลสถิตยุติธรรมหรือไม่ก็คงจะประกอบการงานทางด้านกฎหมายการที่อยู่กับกฎหมายและใช้กฎหมายมาก ๆ นั้น อาจทำให้ติดในตัวบทกฎหมายมากไปและทำให้เห็นว่าลำพังตัวบทกฎหมายจะให้ความยุติธรรมได้โดยสมบูรณ์”

๔. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการปกครองท้องถิ่น

ศาสตร์พระราชาเป็นสิ่งมีคุณค่าสูงสุดที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย ศาสตร์พระราชาทุกแขนงนำมาซึ่งประโยชน์สุขและความเจริญในการดำรงชีวิตของประชาชน ดังนั้น คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการปกครองท้องถิ่นจึงได้นำ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นกรอบในการกำหนดแนวทางการปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นโดยจัดทำ และปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองท้องถิ่นทุกรูปแบบหลายฉบับ เพื่อให้มีโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และกลไกในการปฏิบัติงานที่เหมาะสมต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชนในแต่ละพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น ร่างประมวลกฎหมายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่างกฎหมายระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร ร่างกฎหมายระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา ร่างกฎหมายระเบียบการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่นร่างกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น และร่างกฎหมายว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ทั้งนี้ เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ได้ร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งในการจัดบริการสาธารณะที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ยังได้ยึดหลักการทรงงานเรื่องการพัฒนาที่ “ยึดประโยชน์ส่วนรวม”และ “ระเบิดจากข้างใน”โดยกำหนดแนวทางการดำเนินงานในรูป “ประชาคมท้องถิ่น” สำหรับเป็นพื้นที่ทางความคิดในการอยู่ร่วมกันของทุกภาคส่วนในท้องถิ่น มีรูปแบบหลายระดับตามลักษณะภูมิสังคมทั้งรูปแบบประชาคมตำบล ประชาคมเมือง ประชาคมจังหวัด ประชาคมเมืองพัทยา และประชาคมเขตในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งประชาคมในแต่ละรูปแบบจะมีโครงสร้างและองค์ประกอบในลักษณะประชารัฐที่รวมพลังทุกภาคส่วนมาร่วมกันดำเนินการพัฒนาท้องถิ่น โดยผ่านกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาระดับหมู่บ้าน แผนพัฒนาระดับชุมชน แผนพัฒนาระดับอำเภอ แผนพัฒนาระดับจังหวัด และแผนพัฒนาระดับกลุ่มจังหวัดที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ แต่การปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นตามแนวทางดังกล่าวจะดำเนินการได้อย่างมีผลสัมฤทธิ์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเร่งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการปฏิรูปให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นรูปธรรม รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องได้รับการสนับสนุนทั้งจากภาครัฐที่เป็นฝ่ายนโยบายและภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๔.๑ ข้อเสนอแนะการสืบสานศาสตร์พระราชาจากคณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปด้านการปกครองท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะการสืบสานศาสตร์พระราชาจากคณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปด้านการปกครองท้องถิ่น ให้ดำเนินการตามแนวทางประชารัฐ ดังนี้

๔.๑.๑ ภาครัฐควรกำหนดนโยบายและกลไกที่ชัดเจนในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในท้องถิ่นเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยการกระตุ้นให้เกิดแรงระเบิดจากข้างในด้วยกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาระดับหมู่บ้านและแผนพัฒนาระดับชุมชนที่มีคุณภาพ เพื่อให้สามารถนำไปสู่การบูรณาการในการจัดทำแผนและงบประมาณพัฒนาท้องถิ่นและพัฒนาจังหวัดต่อไป

๔.๑.๒ ภาคสถาบันการศึกษา และภาคเอกชน ควรพัฒนาองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการบริหารและการพัฒนาท้องถิ่น รวมถึงการสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นให้มีความมั่นคงอย่างยั่งยืน ตลอดจนพัฒนาองค์ความรู้ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น

๔.๑.๓ นำกระบวนการประชาคมท้องถิ่นมาสร้างให้เกิดพื้นที่การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขที่เคารพทุกความคิดเห็นและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของภาคส่วนที่ได้รับผลกระทบโดยปราศจากการขัดแย้งแบบพวกมากลากไป

๔.๑.๔ นอกจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะดำเนินการปฏิรูปตามภารกิจและหน้าที่ของตนเองตามแนวทางดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในฐานะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่ดูแลพื้นที่และอยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด จึงสามารถเป็นหน่วยประสานงานหลักกับทุกกระทรวงทบวงกรมทั้งจากระดับส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่ประสงค์จะนำโครงการตามศาสตร์พระราชาลงสู่ประชาชนในพื้นที่ได้อย่างดี ดังนั้น ทุกส่วนราชการและหน่วยงานควรจะให้ความรู้ความเข้าใจโครงการเกี่ยวกับศาสตร์พระราชาที่จะนำลงสู่ประชาชนในพื้นที่กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ เพื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะได้สามารถประชาสัมพันธ์และสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในพื้นที่เป็นการเตรียมการเบื้องต้นไว้

๔.๑.๕ นอกจากส่วนราชการและหน่วยงานจะประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงโครงการลงสู่ประชาชนในพื้นที่แล้ว หากส่วนราชการและหน่วยงานประสงค์จะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความร่วมมือโดยสนับสนุนงบประมาณในเรื่องใด ก็ควรประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเสียแต่เนิ่นๆ เพื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะได้นำโครงการที่จะต้องมีการสนับสนุนงบประมาณเสนอขอตั้งงบประมาณตามกระบวนการจัดทำงบประมาณในแต่ละปีอย่างถูกต้องต่อไป

๕. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา

๕.๑ การน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การปฏิรูปการศึกษา

คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษาได้น้อมนำศาสตร์พระราชาในด้านการพัฒนามนุษย์มาใช้เป็นหลักสำคัญในการปฏิรูปการศึกษา เพื่อสร้างคนดีมีวินัยภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญตามความถนัดและมีความรับผิดชอบ เช่น หลักการระเบิดจากข้างใน หลักการมององค์รวม หลักการมีส่วนร่วม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักการรู้รักสามัคคี ทำให้ได้กระบวนการเรียนรู้ที่สามารถบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม สำนึกความเป็นไทยและสาระวิชาการต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างสมบูรณ์

๕.๒ ข้อเสนอแนะของคณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา

ข้อเสนอแนะของคณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษาสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ มีดังนี้

๕.๒.๑ เสนอให้มีกลไก “สานพลัง” ๓ ระดับ ได้แก่ “คณะกรรมการประสานงานภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา” ในระดับท้องถิ่น/ชุมชน ระดับจังหวัด และระดับชาติที่มีประชาชนเป็นแกนและภาคีอื่น ๆ หนุนเสริม โดยองค์ประกอบของคณะกรรมการจะมาผู้แทนองค์กร/ชุมชนทุกภาคส่วน ผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในแต่ละด้านของศาสตร์พระราชา และกรรมการโดยตำแหน่ง ให้ครอบคลุมทั้ง ๗ ภาคีเครือข่าย อำนาจหน้าที่ที่สำคัญของคณะกรรมการฯ คือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาให้ทุกภาคีมีกลไกการกำกับ ติดตามประเมินผล การจัดการความรู้ และการสื่อสารสังคม และการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีเชื่อมโยงกลไกทุกระดับ จัดทำแผนระดับชาติ นโยบาย และแนวทางว่าด้วยการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาในแบบไม่เป็นทางการ (Informal Approach) เพื่อเชื่อมโยงกับกลไกราชการ หรือหน่วยงานที่ดำเนินการอยู่แล้วแบบเป็นทางการ (Formal Approach)

๕.๒.๒ เสนอกลไกหลักของการมีส่วนร่วม ๕ กลไก ได้แก่ (๑) ประสานงานภาคีเครือข่ายทั้ง ๗ ภาคี เพื่อ“สานพลัง” ทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา(๒) จัดทำแผนงานและยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการ (๓) จัดกลไกการติดตามและประเมินผล (๔) สร้างกลไกการจัดการความรู้ (๕) กลไกการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์และขยายผลผ่านตัวอย่างความสำเร็จ

๕.๒.๓ เสนอกลไกการ “สานพลัง” ๗ ภาคี เพื่อขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา ได้แก่ ภาคประชาชนภาคศาสนา ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน ภาคสื่อมวลชน ภาควิชาการและภาครัฐ

๕.๒.๔ เสนอกลไกหนุนเสริมการมีส่วนร่วม ๒ กลไก ได้แก่ (๑) การจัดตั้งกองทุนเพื่อการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน โดยกองทุนเปิดให้ภาคีเครือข่ายทั้ง ๗ ภาคี ร่วมบริจาคได้ เพื่อหนุนเสริมการทำงานของภาคส่วนต่าง ๆ ที่ดำเนินงานตามข้อเสนอที่ ๑-๓ และ (๒) การจัดตั้งวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) โดยการมีส่วนร่วมของ ๗ ภาคี เพื่อหนุนเสริมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาให้เกิดความยั่งยืน

๖. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ

“แสงเทียนแห่งศาสตร์พระราชากับการพัฒนาเศรษฐกิจกระแสใหม่ (New Economy)”

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ถือเป็นกระบวนทัศน์ในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Paradigm) ซึ่งเป็นที่ยอมรับของนานาชาติในปัจจุบัน โดยองค์การสหประชาชาติได้ยกย่องให้เป็นแนวทางการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งตลอดระยะเวลาที่พระองค์ได้ทรงครองราชย์ พระองค์ได้พระราชทานพระราชดำรัส พระราชดำริ และทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานับประการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเน้นย้ำถึงความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

อาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นพื้นฐานของการพัฒนาประเทศในทุกด้าน และนักเศรษฐศาสตร์ได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปพัฒนาเป็นรากฐานของ **“เศรษฐกิจกระแสใหม่ (New Economy)”** ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงความยั่งยืนทั้งด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อยกระดับการพัฒนาประเทศจากการเป็นประเทศ “รับจ้างผลิตสินค้า” ไปสู่ประเทศที่มีความสามารถใน “การพัฒนานวัตกรรม” โดยใช้จุดแข็งของประเทศ เช่น ต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างขีดความสามารถของระบบเศรษฐกิจเพื่ออนาคตซึ่งประกอบด้วยภาคเศรษฐกิจ ๕ สาขาหลัก คือ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bio Economy) เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม (Creative and Cultural Economy) เศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) เศรษฐกิจเพื่อสังคม (Social Economy) และเศรษฐกิจสูงวัย (Silver Economy)

ต้นแบบของการพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ คือ โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา ที่ได้เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน เพื่อศึกษา ทดลองและวิจัยหาวิธีแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับงานทางด้านการเกษตรต่าง ๆ เช่น การปลูกข้าว การเลี้ยงโคนม การเพาะพันธุ์ปลานิล และอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งผลการศึกษาสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแบบอย่างในการนำไปปฏิบัติตาม นอกจากนี้ ยังเป็นการดำเนินการโดยไม่มุ่งหวังผลตอบแทน และเป็นโครงการที่ตั้งขึ้นเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของราษฎร เช่น เมื่อเกิดปัญหาน้ำนมดิบล้นตลาด พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงนมผงขึ้น เพื่อแปรรูปน้ำนมดิบให้เก็บไว้ได้นาน โดยพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนในการก่อสร้าง และยังมีการตั้งศูนย์รวมนม เพื่อรับซื้อน้ำนมจากเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมอีกด้วย

นอกจากนี้ โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดายังได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเชื้อเพลิงชีวภาพ ซึ่งเริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ จากการที่พระองค์ได้มีพระราชดำริว่าในอนาคตอาจเกิดการขาดแคลนน้ำมัน จึงมีพระราชประสงค์ให้นำอ้อยมาผลิตเป็นแอลกอฮอล์เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิง โดยพระราชทานเงินทุนวิจัยเริ่มต้นเป็นเงินจำนวน ๙๒๕,๕๐๐ บาท

อีกทั้ง พระองค์ยังทรงเป็นอัครศิลปิน ผู้บุกเบิกเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม (Creative and Cultural Economy) โดยทรงใช้ดนตรีเป็นสื่อในการเชื่อมความสัมพันธ์กับพสกนิกรผ่านทางสถานีวิทยุ อ.ส. (อัมพรสถาน) และทรงใช้ดนตรีเชื่อมความสัมพันธ์กับนิสิตนักศึกษาผ่าน “วันทรงดนตรี” ตามที่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ กราบบังคมทูลเชิญเสด็จฯ เพื่อทรงสังสรรค์ร่วมกับนิสิตนักศึกษาเป็นการส่วนพระองค์ รวมถึงทรงใช้ดนตรีในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมโลก โดยได้ทรงดนตรี ในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ ดังเช่น เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินประเทศออสเตรียเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ ประธานสถาบันการดนตรีและศิลปะแห่งกรุงเวียนนาได้ทูลเกล้าฯ

ถวายประกาศนียบัตร และสมาชิกกิตติมศักดิ์ ลำดับที่ ๒๓ แด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระบรมนามาภิไธย “ภูมิพลอดุลยเดช” ปรากฏอยู่บนแผ่นจำหลักหินของสถาบัน ทรงเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ที่มีอายุน้อยที่สุด และเป็นชาวเอเชียเพียงผู้เดียวที่ได้รับเกียรติอันสูงสุดนี้

นอกจากนี้ พระองค์ยังเป็นผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อสังคมดังเช่นกังหันน้ำชัยพัฒนาที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อแก้ปัญหามลพิษทางน้ำซึ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นในหลายพื้นที่ และได้รับรางวัลเหรียญทองจาก The Belgian Chamber of Inventor องค์กรทางด้านนวัตกรรมที่เก่าแก่ของเบลเยียม ภายในงาน “Brussels Eureka 2000” ซึ่งเป็นงานแสดงสิ่งประดิษฐ์ใหม่ของโลกวิทยาศาสตร์ ณ กรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม และได้รับสิทธิบัตรจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๖ และเป็นที่มาของวันนักประดิษฐ์ไทย

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ส่งเสริมให้ประเทศไทยพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล โดยทรงสนับสนุนการค้นคว้าในทางวิทยาการคอมพิวเตอร์ และทรงนำเทคโนโลยีสารสนเทศ มาใช้ในโครงการพัฒนา ทรงคิดค้นสร้างโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อการประมวลผลข้อมูลต่าง ๆ ด้วยพระองค์เอง ทรงใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อการพระราชนิพนธ์และประพันธ์บทเพลง ทรงประดิษฐ์ ส.ค.ส. ด้วยคอมพิวเตอร์ ทรงประดิษฐ์รูปแบบตัวอักษรไทยที่มีลักษณะงดงามเพื่อแสดงผลบนจอภาพคอมพิวเตอร์และเครื่องพิมพ์ เช่น แบบจิตรลดา แบบภูพิงค์ เป็นต้น และทรงเป็นผู้นำในการสื่อสารโดยเฉพาะการสื่อสารกับราษฎรที่ทรงปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ทำให้แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจเพื่อสังคม (Social Economy) กลายเป็นสิ่งที่สามารถปฏิบัติได้จริงท่ามกลางกระแสโลกที่มุ่งสู่เศรษฐกิจทุนนิยม ดังเช่นที่บริษัท ดอยคำผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด ซึ่งเป็นกิจการเพื่อสังคม ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้บริโภคสินค้าอินทรีย์ ปลอดสารพิษที่มีคุณภาพ ขณะเดียวกันก็ได้ช่วยให้ชาวเขามีอาชีพที่ถูกกฎหมาย ซึ่งเป็นผลมาจากสายพระเนตรอันยาวไกลของพระองค์ ที่ได้ทรงทอดพระเนตรเห็นความทุกข์ยากลำบากของราษฎร และปัญหาการปลูกฝิ่น อันเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติและเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขาขึ้น เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวไทยภูเขาและแก้ปัญหาการปลูกฝิ่น โดยส่งเสริมให้ชาวเขาปลูกพืชชนิดอื่นทดแทน

นอกจากนี้ ยังได้ทรงริเริ่มแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจผู้สูงวัย ด้วยการจัดตั้งหน่วยทันตกรรมพระราชทาน เพื่อให้บริการด้านการใส่ฟัน ทั้งฟันเทียมบางส่วนถอดได้ ฐานพลาสติก หรือการใส่ฟันทั้งปากที่สามารถทำในหน่วยเคลื่อนที่ได้ ซึ่งเกิดจากการที่คณาจารย์ประจำหน่วยทันตกรรมพระราชทาน ได้พัฒนาเทคนิคในการใส่ฟันเทียม ให้ได้คุณภาพ แต่สามารถลดขั้นตอนลง ทำให้สามารถทำในหน่วยเคลื่อนที่ได้ ทำให้ผู้สูงอายุเป็นจำนวนมากได้รับบริการ ทุกครั้งที่หน่วยทันตกรรมพระราชทานออกปฏิบัติงานจะมีสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้นจากทันตแพทย์และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่ร่วมกันสนับสนุนพัฒนาปรับปรุงเพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ และลักษณะทางกายภาพของผู้รับการรักษาในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการน้อมนำแนวพระราชดำริที่พระองค์ทรงปรารถนาให้คนไทยสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการปฏิบัติงาน

แม้นว่า*“แสงเทียนบูชาจะดับพลัน แสงเทียนบูชาดับลับไป”* จะเป็นคำร้องประโยคสุดท้ายของบทเพลงพระราชนิพนธ์เพลงแรก “แสงเทียน” แต่ ***“แสงเทียนแห่งศาสตร์พระราชา”*** ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้จุดไว้ในใจของพสกนิกรทุกคนยังคงโชติช่วงนิรันดร์ เพื่อเป็นแสงทองส่องทางประเทศไทยมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตลอดไป

๗. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านพลังงาน

ศาสตร์พระราชาเป็นปรัชญาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาองค์กรได้ทุกองค์กร โดยไม่มีขีดจำกัดให้มีความเจริญก้าวหน้า มั่นคง และยั่งยืน โดยใช้หลักการเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนวิธีการนั้นดำเนินการโดยหลักการ การเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา

ดังนั้น การปฏิรูปประเทศด้านพลังงาน และด้านต่าง ๆ ที่กำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ หากยึดหลักการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา มาเป็นแก่นกลางในการทำงานเพื่อผลิตผลงานของการปฏิรูปจะทำให้ผลงานที่ผลิตออกมามีคุณค่า สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลแก่องค์กรและประชาชน และมีความยั่งยืน ดังตัวอย่างของวิธีการดังนี้

การเข้าใจ หมายถึง การใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้วเดิมมาทำการวิเคราะห์วิจัยเพื่อหาข้อเท็จจริงก่อนที่จะดำเนินการ

การเข้าถึง หมายถึง การเรียนรู้ถึงปัญหาอย่างแท้จริงทั้งกระบวนการตั้งแต่ต้นถึงปลาย

การพัฒนา หมายถึง การสร้างหรือการพัฒนาโดยเอาสมาชิกในองค์กรหรือประชาชนเป็นศูนย์กลางโดยการพัฒนาเริ่มจากศูนย์กลางแล้วค่อยเผยแพร่ออกไป

จากขั้นตอนและวิธีการดังกล่าวข้างต้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของศาสตร์พระราชา หากคณะกรรมาธิการหรือคณะทำงานด้านต่าง ๆ นำหลักการนี้มาใช้ในการทำงาน ก็เชื่อได้ว่าผลผลิตที่ได้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง สามารถนำไปใช้งานได้อย่างแท้จริง และมีความยั่งยืน

ตลอดระยะเวลาของการครองราชย์กว่า ๗๐ ปี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทั้งประเทศ ทรงอุทิศพระวรกายประกอบพระราชกรณียกิจในทุกด้านที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขและความเจริญรุ่งเรืองแก่ราษฎรและประเทศชาติ พระราชจริยวัตร พระราชกรณียกิจ และพระราชอัจฉริยภาพของพระองค์ในด้านการปกครอง ด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านการศึกษา การพัฒนาพลังงาน การชลประทาน การพัฒนาทรัพยากรน้ำ การอนุรักษ์ป่าไม้ รวมทั้งด้านศิลปวิทยาและการดนตรี ล้วนเป็นแรงบันดาลใจต่อประชาชนคนไทยทุกหมู่เหล่าในการดำเนินชีวิต การพัฒนาตนเอง การพัฒนาชาติและสังคม

ด้านการพัฒนาพลังงาน ด้วยพระปรีชาสามารถและพระวิสัยทัศน์อันกว้างไกล ศาสตร์พระราชาได้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาพลังงานอย่างแพร่หลาย ได้แก่ การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการผลิตไฟฟ้าและเกษตรกรรม การพัฒนาพลังงานทดแทนโดยเฉพาะเชื้อเพลิงชีวภาพเพื่อทดแทนน้ำมันและลดการนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศ และการอนุรักษ์และประหยัดพลังงาน นอกจากนั้นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นแนวทางอันทรงคุณค่าในการพัฒนาพลังงานของชาติด้วยความมีเหตุผล รู้จักพอประมาณ และมีภูมิคุ้มกัน

พระราชดำรัสที่พระราชทานในการเสด็จออกมหาสมาคมในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๒๙ ตอนหนึ่งว่า “...ทุกวันนี้ประเทศไทยยังมีทรัพยากรพร้อมมูลทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรบุคคล ซึ่งเราสามารถนำมาใช้เสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์และเสถียรภาพอันถาวรของบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี ข้อสำคัญเราจะต้องรู้จักใช้ทรัพยากรทั้งนั้นอย่างฉลาด คือไม่นำมาทุ่มเทใช้สิ้นเปลืองโดยไร้ประโยชน์ หรือได้ประโยชน์ไม่คุ้มค่า หากแต่ระมัดระวังใช้ด้วยความประหยัดรอบคอบ ประกอบด้วยความคิดพิจารณาตามหลักวิชา เหตุผล และความถูกต้องเหมาะสม โดยมุ่งถึงประโยชน์แท้จริงที่จะเกิดแก่ประเทศชาติ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตอันยืนยาว”

เมื่อกล่าวถึงพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร กับการพัฒนาพลังงานไทย และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเกี่ยวกับกิจการพลังงาน สิ่งแรกๆ ที่เข้ามาอยู่ในความทรงจำของพสกนิกร คือ การพัฒนาพลังงานน้ำ เขื่อนภูมิพลเป็นโครงการที่เปิดศักราชแห่งการพัฒนาพลังงานไทย พสกนิกรชาวไทยต่างสำนึกและตระหนักในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อประเทศชาติในการพัฒนาทรัพยากรน้ำเพื่อการชลประทานและผลิตพลังงานไฟฟ้า โครงการเขื่อนน้อยใหญ่เพื่อผลิตไฟฟ้าจากพลังงานน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริและโครงการฝนหลวง ทรงสนพระทัยค้นคว้าและติดตามความคืบของโครงการต่าง ๆ อย่างจริงจัง ทุกโครงการบังเกิดประโยชน์แก่คนไทยอย่างแท้จริง

พระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อการพัฒนาการสร้างเขื่อนเพื่อผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำมีอย่างล้นพ้นเป็นที่ประจักษ์ อีกทั้งยังได้พระราชทานพระนามของพระองค์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส และพระราชธิดา ให้เป็นชื่อของเขื่อนต่าง ๆ เพื่อความเป็นสิริมงคล และเสด็จทอดพระเนตรกิจการเขื่อนเหล่านั้นหลายครั้ง ได้แก่

เขื่อนภูมิพล	จังหวัดตาก
เขื่อนสิริกิติ์	จังหวัดอุตรดิตถ์
เขื่อนอุบลรัตน์	จังหวัดขอนแก่น
เขื่อนวชิราลงกรณ์	จังหวัดกาญจนบุรี
เขื่อนสิรินธร	จังหวัดอุบลราชธานี
เขื่อนจุฬาภรณ์	จังหวัดชัยภูมิ

นอกจากนี้ ยังได้พระราชทานชื่อให้แก่เขื่อนต่าง ๆ อีกหลายเขื่อน ได้แก่ เขื่อนศรีนครินทร์ (จังหวัดกาญจนบุรี) เขื่อนรัชชประภา (จังหวัดสุราษฎร์ธานี) และพระราชทานชื่อให้แก่โรงไฟฟ้าพลังน้ำแบบสูบกลับที่เขื่อนลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมาว่า โรงไฟฟ้าลำตะคองชลภาวัฒนา

โครงการพระราชดำริที่เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ (จังหวัดลพบุรี และจังหวัดสระบุรี) ก็เป็นโครงการที่นอกจากจะสร้างประโยชน์ด้านชลประทานแก่เกษตรกร แล้วยังเป็นโครงการที่มีประโยชน์ด้านการป้องกันน้ำท่วมได้อย่างชัดเจนอีกด้วย

การพัฒนาพลังงานไทยในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่สำคัญอีกเทคโนโลยีหนึ่งคือ การพัฒนาเชื้อเพลิงชีวภาพ (Biofuels) ได้แก่ น้ำมันแก๊สโซฮอล์ และไบโอดีเซล เพื่อใช้ทดแทนน้ำมันเบนซินและน้ำมันดีเซลตามลำดับสำหรับใช้เป็นเชื้อเพลิงในรถยนต์

น้ำมันแก๊สโซฮอล์ คือ น้ำมันที่เกิดจากการผสมของน้ำมันเบนซินและเอทานอล ไบโอดีเซล คือ น้ำมันที่เกิดจากการผสมของน้ำมันดีเซลและน้ำมันพืช เอทานอลเป็นเชื้อเพลิงที่ผลิตมาจากพืชพลังงาน เช่น อ้อย มันสำปะหลัง น้ำมันพืชเป็นเชื้อเพลิงที่ผลิตจากพืชพลังงาน เช่น ปาล์มน้ำมัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโครงการส่วนพระองค์ขึ้นในพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระองค์ทรงมีสายพระเนตรอันยาวไกลในการแก้ปัญหาต่าง ๆ หนึ่งในนั้นคือเรื่องพลังงานเอทานอล ทรงค้นคว้าทดลองมาตั้งแต่ก่อน พ.ศ. ๒๕๒๘ ก่อนที่ประเทศไทยจะประสบกับวิกฤตพลังงานน้ำมันแพง

เทคโนโลยีในการเพิ่มค่าความร้อน (ค่าอ๊อคเทน) ให้กับน้ำมันสำหรับรถยนต์ ในอดีตเคยนิยมใส่ตะกั่วลงไปในน้ำมัน ต่อมาได้มีการยกเลิกการใส่สารตะกั่วในน้ำมัน และเปลี่ยนไปเติมสาร MTBE (Methyl Tertiary Butyl Ether) แทน แต่สาร MTBE ดังกล่าวมีราคาแพงและต้องนำเข้ามาจากต่างประเทศ ในขณะเดียวกัน สารเอทานอลก็มีคุณสมบัติทดแทนสาร MTBE ได้ ดังนั้น ในอุตสาหกรรม

รถยนต์จึงได้มีการพัฒนาเครื่องยนต์ที่สามารถใช้น้ำมันเบนซินที่ผสมกับเอทานอล (แก๊สโซฮอล์) ข้อดีของการใช้เอทานอล คือ สามารถใช้วัตถุดิบที่ผลิตจากพืชที่ปลูกได้ในประเทศไทย ลดการนำเข้าน้ำมันและสาร MBTE จากต่างประทศ

โครงการทดลองผลิตแก๊สโซฮอล์จากพืชพลังงานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่โครงการส่วนพระองค์ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ได้มีการทดลองใช้ในรถยนต์ในโครงการส่วนพระองค์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๘ ต่อมา บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และบริษัท บางจากปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) จึงนำเทคโนโลยีแก๊สโซฮอล์ไปขยายผลและจัดตั้งสถานีจำหน่ายขึ้นทั่วประเทศ

กระทรวงพลังงานได้จัดทำมาตรฐานหรือ Specifications ของน้ำมันแก๊สโซฮอล์ พร้อมทั้งรณรงค์สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ใช้รถยนต์ให้มั่นใจในคุณภาพและประสิทธิภาพของน้ำมันแก๊สโซฮอล์ ปัจจุบันน้ำมันแก๊สโซฮอล์ได้รับการยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลาย ส่งผลให้เกิดโรงงานผลิตเอทานอลเพื่อเป็นเชื้อเพลิงขึ้นหลายแห่งในประเทศไทย โรงงานผลิตเอทานอลเหล่านั้นใช้กากน้ำตาลที่ได้มาจากอ้อยหรือมันสำปะหลัง นำไปหมักและกลั่นเป็นเอทานอล สร้างผลต่อเนื่องทำให้ราคาพืชผลทางการเกษตรที่เกษตรกรได้รับจากราคาอ้อยและมันสำปะหลังดีขึ้นด้วย

ทุกวันนี้ในประเทศไทยมีการใช้เอทานอลเพื่อผสมเป็นน้ำมันแก๊สโซฮอล์ เฉลี่ยมากกว่า ๓ ล้านลิตรต่อวัน น้ำมันแก๊สโซฮอล์เป็นที่ยอมรับและนิยมใช้แพร่หลาย ประเทศไทยเป็นผู้นำในอาเซียนในการส่งเสริมเชื้อเพลิงชีวภาพจากเอทานอลน

สำหรับเทคโนโลยีไบโอดีเซลที่ผลิตจากพืชปาล์มน้ำมัน ใน พ.ศ. ๒๕๔๓ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กองงานส่วนพระองค์ที่วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ดำเนินการวิจัยและพัฒนาทดลองการนำน้ำมันปาล์มบริสุทธิ์มาใช้กับเครื่องยนต์ดีเซลอย่างจริงจัง เพราะว่าช่วงเวลานั้นน้ำมันปาล์มมีปริมาณมาก ล้นตลาด ราคาตกต่ำ ทำให้เกษตรกรเดือดร้อน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชดำริเรื่องไบโอดีเซลมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นักวิจัยในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์สร้างโรงงานสกัดน้ำมันปาล์มบริสุทธิ์ขนาดเล็กที่สหกรณ์นิคมอ่าวลึก จังหวัดกระบี่ และยังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงงานสกัดน้ำมันปาล์มบริสุทธิ์ขนาดเล็ก กำลังผลิตวันละ ๑๑๐ ลิตร ที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่จังหวัดนราธิวาสอีกด้วย ผลจากการทดลองและทดสอบอย่างต่อเนื่อง พบว่าน้ำมันปาล์มบริสุทธิ์ ๑๐๐ % สามารถใช้เป็นเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องยนต์ดีเซลได้โดยไม่ต้องผสมกับน้ำมันเชื้อเพลิงอื่น ๆ หรืออาจผสมกับน้ำมันดีเซลได้ตั้งแต่ ๐.๐๑ % ขึ้นไปจนถึง ๙๙.๙๙ %

จากผลความสำเร็จของการทดลองดังกล่าว เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๔๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้องคมนตรีในขณะนั้นคือ นายอำพล เสนาณรงค์ เป็นผู้แทนพระองค์ไปยื่นขอจดสิทธิบัตรการใช้น้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงเครื่องยนต์ดีเซล ซึ่งได้รับการจดสิทธิบัตรจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๔๔ และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติยังได้อันเชิญผลงานโครงการน้ำมันไบโอดีเซลสูตรสกัดจากน้ำมันปาล์มไปร่วมแสดงในงานนิทรรศการสิ่งประดิษฐ์นานาชาติ Brussels Eureka 2001ที่ประเทศเบลเยี่ยม และโครงการดังกล่าวได้รับรางวัลเหรียญทองและประกาศนียบัตรสดุดีเทิดพระเกียรติคุณอีกด้วย

ปัจจุบันรัฐบาลได้น้อมนำพระราชดำริและนำไบโอดีเซล (B100) มาผสมใช้ในน้ำมันดีเซลในสัดส่วน ๕-๗ % เป็นที่ยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลาย ส่งผลดีต่อการส่งเสริมพลังงานทดแทน

ให้ประเทศไทยเป็นผู้นำในอาเซียน รวมทั้งช่วยพยุงราคาพืชผลปาล์มน้ำมันแก่เกษตรกรชาวสวนปาล์มอีกด้วย

ตามที่คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านพลังงานได้เรียบเรียงข้อมูลดังกล่าวข้างต้นนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ของศาสตร์พระราชาที่มีต่อการพัฒนาพลังงานในประเทศไทย นอกจากจะทรงสนพระทัยในกิจการไฟฟ้าจากพลังน้ำ และการผลิตพลังงานทดแทน เอทานอล และไบโอดีเซลแล้ว พระองค์ยังทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อกิจการพลังงานทุกสาขาของประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากไม่เพียงแต่จะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดเขื่อนผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำหลาย ๆ แห่ง พระองค์ยังเสด็จไปทรงเปิดโรงแยกก๊าซธรรมชาติโรงแรกของประเทศไทยที่จังหวัดระยอง ซึ่งดำเนินงานโดยการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ เสด็จไปทรงเปิดโรงไฟฟ้ากังหันก๊าซธรรมชาติโรงแรกของประเทศที่ดำเนินการโดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ที่โรงไฟฟ้าบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา และโรงไฟฟ้าพระนครใต้ จังหวัดสมุทรปราการ เสด็จไปทอดพระเนตรเหมืองแม่เมาะ และทรงเปิดโรงไฟฟ้าลิกไนท์แม่เมาะ หน่วยที่ ๔-๗ จังหวัดลำปาง เสด็จไปทอดพระเนตรโครงการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ที่บ้านผาบ่อง จังหวัดแม่ฮ่องสอน นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อวงการพลังงานของชาติอย่างหาที่สุดมิได้

๘. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม

ตลอดรัชสมัยการครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระองค์ทรงมีพระราชกรณียกิจหลายด้านที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ การอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่าไม้ ตลอดจนการจัดการกับปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม โดยพระราชกรณียกิจเหล่านี้เกิดขึ้นจากพระราชอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถในการคิดค้น ดัดแปลง ปรับปรุงและแก้ไข มีทฤษฎีและวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของพสกนิกรและระบบนิเวศอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ของประเทศไทยสืบไป

๘.๑ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการป่าไม้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงห่วงใยปัญหาเรื่องป่าไม้ของประเทศไทยที่ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว และได้ทรงคิดค้นนานาวิธีที่จะอนุรักษ์ป่าไม้ให้ยืนยงตั้งแต่เริ่มเสด็จเถลิงถวัลย์สิริราชสมบัติเป็นต้นมาพระราชดำริเริ่มแรก คือ **ป่าไม้สาธิตส่วนพระองค์** และต่อมาได้มีแนวพระราชดำริด้านป่าไม้ยึดเป็นทฤษฎีและปรัชญาในด้านการพัฒนาป่าไม้ที่ยิ่งใหญ่โดยแท้ อาทิ **“ปลูกป่าในใจคน”** ทรงสร้างความตระหนักให้มีความรักป่าไม้ด้วยจิตสำนึกร่วมกันมากกว่าวิธีการใช้อำนาจบังคับ

ทฤษฎีการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูกตามหลักการฟื้นฟูสภาพป่าด้วยวัฏธรรมชาติ (National Reforestation)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงห่วงใยในปัญหาปริมาณป่าไม้ลดลงเป็นอย่างมาก จึงทรงพยายามค้นหาวิธีนานาประการที่จะเพิ่มปริมาณของป่าไม้ในประเทศไทยให้เพิ่มมากขึ้นอย่างมั่นคงและถาวร โดยมีวิธีการที่เรียบง่ายและประหยัดในการดำเนินงานตลอดจนเป็นการส่งเสริมระบบวงจรป่าไม้ในลักษณะอันเป็นธรรมชาติดั้งเดิม ซึ่งได้พระราชทานพระราชดำริหลายวิธีการคือ

๑) ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ด้วยวิธีการ ๓ วิธี คือ

ก. “... ถ้าเลือกได้ที่ที่เหมาะสมแล้ว ก็ทิ้งป่านั้นไว้ตรงนั้น ไม่ต้องไปทำอะไรเลย ป่าจะเจริญเติบโตขึ้นมาเป็นป่าสมบูรณ์โดยไม่ต้องไปปลูกเลยสักต้นเดียว...”

ข. “... ไม่ไปรังแกป่าหรือตอแยต้นไม้ เพียงแต่คุ้มครองให้ขึ้นเองได้เท่านั้น...”

ค. “... ในสภาพป่าเต็งรัง ป่าเสื่อมโทรม ไม่ต้องทำอะไร เพราะตอไม้ก็จะแตกกิ่งออกมาอีกถึงแม้ต้นไม่สวยแต่ก็เป็นต้นไม้ใหญ่ได้...”

๒) ปลูกป่าในที่สูง ทรงแนะนำวิธีการ ดังนี้

“... ใช้ไม้จำพวกที่มีเมล็ดทั้งหลายขึ้นไปปลูกบนยอดที่สูง เมื่อโตแล้วออกฝักออกเมล็ดก็จะลอยตกลงมาแล้วงอกเองในที่ต่ำต่อไป เป็นการขยายพันธุ์โดยธรรมชาติ...”

๓) ปลูกป่าต้นน้ำลำธาร หรือการปลูกป่าธรรมชาติ ทรงเสนอแนวทางปฏิบัติว่า

ก. ปลูกต้นไม้ที่ขึ้นอยู่เดิม คือ *“... ศึกษาดูก่อนว่าพืชพันธุ์ไม้ดั้งเดิมมีอะไรบ้าง แล้วปลูกแซมตามรายการชนิดต้นไม้ที่ศึกษามาได้...”*

ข. งดปลูกไม้ผิดแผกจากถิ่นเดิม คือ *“...ไม่ควรนำไม้แปลกปลอมต่างพันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาปลูกโดยยังไม่ได้ศึกษาอย่างแน่ชัดเสียก่อน...”*

๔) การปลูกป่าทดแทน

การปลูกป่าทดแทนเป็นแนวทฤษฎีการพัฒนาป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานมรรควิธีในการปลูกป่าทดแทน เพื่อคืนธรรมชาติสู่แผ่นดินด้วยวิถีทางแบบผสมผสานกันในเชิงปฏิบัติ ดังพระราชดำริความตอนหนึ่งว่า *"... การปลูกป่าทดแทนจะต้องทำอย่างมีแผน โดยการดำเนินการไปพร้อมกับการพัฒนาชาวเขา ในการนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ชลประทานและฝ่ายเกษตรจะต้องร่วมมือการสำรวจต้นน้ำในบริเวณพื้นที่รับผิดชอบเพื่อวางแผนปรับปรุงต้นน้ำและพัฒนาอาชีพได้อย่างถูกต้อง..."*

วิธีการปลูกป่าทดแทน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานคำแนะนำให้มีการปลูกป่าทดแทนตามสภาพภูมิศาสตร์และสภาวะแวดล้อมของพื้นที่ที่เหมาะสมกล่าวคือ

(๑) ปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกแผ้วทาง และพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม *"... การปลูกป่าทดแทนในพื้นที่เสื่อมโทรมหรือพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่ถูกบุกรุกแผ้วทางจนเป็นภูเขาหัวโล้นแล้วจำเป็นต้องปลูกป่าทดแทนเร่งด่วนนั้น ควรจะทดลองปลูกต้นไม้ชนิดโตเร็วคลุมแนวร่องน้ำเสียก่อนเพื่อทำให้ความชุ่มชื้นค่อยๆทวีขึ้น แผ่ขยายออกไปทั้งสองร่องน้ำ ซึ่งจะทำให้ต้นไม้งอกงามและมีส่วนช่วยป้องกันไฟป่า เพราะไฟจะเกิดง่ายหากป่าขาดความชุ่มชื้น ในปีต่อไปก็ให้ปลูกต้นไม้ในพื้นที่ถัดขึ้นไปความชุ่มชื้นก็จะแผ่ขยายกว้างไปอีกต้นไม้จะงอกงามดีตลอดทั้งปี..."*

(๒) การปลูกป่าทดแทนตามไหล่เขา

"... จะต้องปลูกต้นไม้หลาย ๆ ชนิด เพื่อให้ได้ประโยชน์อเนกประสงค์ คือ มีทั้งไม้ผล ไม้สำหรับก่อสร้าง และไม้สำหรับทำฟืน ซึ่งเกษตรกรจำเป็นต้องใช้เป็นประจำ ซึ่งเมื่อตัดไม้ใช้แล้วก็ปลูกทดแทนหมุนเวียนทันที..."

๓) การปลูกป่าทดแทนบริเวณต้นน้ำบนยอดเขาและเนินสูง

"... ต้องมีการปลูกป่าโดยปลูกไม้ยืนต้นและปลูกไม้ฟืน ซึ่งไม้ฟืนนั้นราษฎรสามารถตัดไปใช้ได้ แต่ต้องมีการปลูกทดแทนเป็นระยะ ส่วนไม้ยืนต้นจะช่วยให้อากาศมีความชุ่มชื้น ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งของระบบการให้ฝนแบบธรรมชาติ ทั้งยังช่วยยึดดินบนเขาไม่ให้พังทลายเมื่อเกิดฝนตกอีกด้วย..."

(๔) ให้มีการปลูกป่าที่ยอดเขา เนื่องจากสภาพป่าบนที่เขาสูงสุดโทรม ซึ่งจะมีผลกระทบต่อลุ่มน้ำตอนล่าง และคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่มีเมล็ดเป็นฝักเพื่อให้เป็นกระบวนการธรรมชาติปลูกต่อไปจนถึงตีนเขา

(๕) ปลูกป่าบริเวณอ่างเก็บน้ำ หรือเหนืออ่างเก็บน้ำที่ไม่มีความชุ่มชื้นยาวนานพอ

(๖) ปลูกป่าเพื่อพัฒนาลุ่มน้ำและแหล่งน้ำให้มีน้ำสะอาดบริโภค

(๗) ปลูกป่าให้ราษฎรมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยให้ราษฎรในท้องที่นั้นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกและดูแลรักสาต้นไม้ให้เจริญเติบโต นอกจากนี้ยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้ราษฎรเห็นความสำคัญของการปลูกป่า

(๘) ปลูกป่าเสริมธรรมชาติ เพื่อเป็นการเพิ่มที่อยู่อาศัยแก่สัตว์ป่า

๕) การปลูกป่า ๓ อย่างได้ประโยชน์ ๔ อย่าง : การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยพระปรีชาญาณอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์แก่ปวงชนมากที่สุด ยาวนานที่สุด และทั่วถึงกัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงแนะนำการปลูกป่าในเชิงผสมผสาน ทั้งด้านเกษตรวนศาสตร์และเศรษฐกิจสังคมไว้เป็นมรรควิธีปลูกป่าแบบเบ็ดเสร็จนั้นไว้ด้วย

ลักษณะทั่วไปของป่า ๓ อย่าง

พระราชดำริปลูกป่า ๓ อย่างนั้น มีพระราชดำรัสความว่า

"... ป่าไม้ที่จะปลูกนั้น สมควรที่จะปลูกแบบป่าใช้ไม้หนึ่ง ป่าสำหรับใช้ผลหนึ่ง ป่าสำหรับใช้เป็นฟืนอย่างหนึ่ง อันนี้แยกออกไปเป็นกว้างๆ ใหญ่ๆ การที่จะปลูกต้นไม้สำหรับได้ประโยชน์ดังนี้ ในคำวิเคราะห์ของกรมป่าไม้รู้สึกจะไม่ใช่ป่าไม้ เป็นสวน หรือจะเป็นสวนมากกว่าป่าไม้ แต่ในความหมายของการช่วยเหลือเพื่อต้นน้ำลำธารนั้น ป่าไม้เช่นนี้จะเป็นสวนผลไม้ก็ตามหรือเป็นสวนไม้ฟืนก็ตาม นั่นแหละเป็นป่าไม้ที่ถูกต้อง เพราะทำหน้าที่เป็นป่า คือ เป็นต้นไม้และทำหน้าที่เป็นทรัพยากรในด้านสำหรับให้ผล ที่มาเป็นประโยชน์แก่ประชาชนได้..."

ประโยชน์ที่ได้รับจากการปลูกป่า ๓ อย่างนั้น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานพระราชาธิบายถึงประโยชน์ในการปลูกป่าตามพระราชดำริว่า *"... การปลูกป่า ๓ อย่าง แต่ให้ประโยชน์ ๔ อย่าง ซึ่งได้ไม้ผล ไม้สร้างบ้าน และไม้ฟืนนั้น สามารถให้ประโยชน์ได้ถึง ๔ อย่าง คือ นอกจากประโยชน์ในตัวเองตามชื่อแล้ว ยังสามารถให้ประโยชน์อันที่ ๔ ซึ่งเป็นข้อสำคัญคือสามารถช่วยอนุรักษ์ดินและต้นน้ำลำธารด้วย..."* และได้มีพระราชดำรัสเพิ่มเติมว่า *"... การปลูกป่าถ้าจะให้ราษฎรมีประโยชน์ ให้เขาอยู่ได้ให้ใช้วิธีปลูกไม้ ๓ อย่างแต่มีประโยชน์ ๔ อย่าง คือ ไม้ใช้สอย ไม้กินได้ ไม้เศรษฐกิจ โดยปลูกรองรับการชลประทาน ปลูกรับซับน้ำ และปลุกอุดช่วงไหล่ตามร่องห้วย โดยรับน้ำฝนอย่างเดียวประโยชน์อย่างที่ ๔ คือ ได้ระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ..."*

พระราชดำริ "ป่าเปียก" ทฤษฎีการพัฒนาป่าไม้โดยการใช้ทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสร้างแนวป้องกันไฟคือป่าเปียก (Wet Fire Break)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงตระหนักถึงคุณค่าอเนกอนันต์ของน้ำเป็นยิ่งนัก ทรงคำนึงว่าทุกสรรพสิ่งในสภาพแวดล้อมของมนุษย์นั้นจะเกื้อกูลซึ่งกันและกันได้ หากรู้จักนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ให้ได้ เฉกเช่นเดียวกับพระราชดำริ **"ป่าเปียก"** เพื่อป้องกันไฟไหม้ป่านั้น จึงเป็นมรรควิธีที่ทรงคิดค้นขึ้น จากหลักการที่แสนง่ายแต่ได้ประโยชน์มหาศาล กล่าวคือ ยามที่เกิดไฟไหม้ป่าขึ้นคราใด ผู้คนส่วนใหญ่ก็มักคำนึงถึงการแก้ปัญหา ด้วยการระดมสรรพกำลังกันดับไฟป่าให้มอดดับอย่างรวดเร็ว แต่แนวทางป้องกันไฟป่าระยะยาวนั้นยังดูเลือนลางในการวางระบบอย่างจริงจัง

พระราชดำริป่าเปียกจึงเป็นแนวพระราชดำริหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงแนะนำให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทำการศึกษาทดลองจนได้รับผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ

วิธีการสร้าง "ป่าเปียก"

วิธีการแรก : ทำระบบป้องกันไฟไหม้ป่า โดยใช้แนวคลองส่งน้ำและแนวเพื่อชนิดต่าง ๆ ปลูกตามแนวคลองนี้

วิธีที่สอง : สร้างระบบการควบคุมไฟป่าด้วยแนวป้องกันไฟป่าเปียก โดยอาศัยน้ำชลประทานและน้ำฝน

วิธีที่สาม : โดยการปลูกต้นไม้โตเร็วคลุมแนวร่องน้ำ เพื่อให้ความชุ่มชื้นค่อยๆ ทวีขึ้นและแผ่ขยายออกไปทั้งสองร่องน้ำ ซึ่งจะทำให้ต้นไม้งอกงาม และมีส่วนช่วยป้องกันไฟป่าเพราะไฟป่าจะเกิดขึ้นง่ายหากป่ายังขาดความชุ่มชื้น

วิธีที่สี่ : โดยการสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้นหรือที่เรียกว่า Check Dam ขึ้นเพื่อปิดกั้นร่องน้ำหรือลำธารขนาดเล็กเป็นระยะๆ เพื่อใช้เก็บกักน้ำและตะกอนดินไว้บางส่วน โดยน้ำที่เก็บไว้จะซึมเข้าไปสะสมในดิน ทำให้ความชุ่มชื้นแผ่ขยายเข้าไปทั้งสองด้านกลายเป็น “ป่าเปียก”

วิธีที่ห้า : โดยการสูบน้ำเข้าไปในระดับที่สูงที่สุดเท่าที่จะทำได้แล้วปล่อยน้ำลงมาทีละน้อยให้ค่อยๆ ไหลซึมดิน เพื่อช่วยเสริมการปลูกป่าบนพื้นที่สูงในรูป “ภูเขาป่า” ให้กลายเป็น “ป่าเปียก” ซึ่งสามารถป้องกันไฟป่าได้อีกด้วย

วิธีที่หก : ปลูกต้นกล้วยในพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นช่องว่างของป่า ประมาณ ๒ เมตร หากเกิดไฟไหม้ป่าก็จะปะทะต้นกล้วยซึ่งอุ้มน้ำไว้ได้มากกว่าพืชอื่นทำให้ลดการสูญเสียน้ำลงไปได้มาก

แนวพระราชดำริป่าเปียก จึงนับเป็นทฤษฎีการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าไม้โดยใช้ความชุ่มชื้นเป็นหลักสำคัญที่จะช่วยให้ป่าเขียวสดอยู่ตลอดเวลา ไฟป่าจึงเกิดได้ยาก การพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ที่สามารถทำได้ง่ายและได้ผลดียิ่ง

พระราชดำริ “ภูเขาป่า” : ทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้โดยใช้ความรู้เบื้องต้นทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาเป็นหลักการดำเนินการ

การสร้างภูเขาป่าอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นมรรควิธีหนึ่งที่พระราชทานแนวคิดอันเป็นทฤษฎีการพัฒนา อันเป็นมิติใหม่แก่วงการป่าไม้ ๒ ประการคือ

ประการแรก หากมีน้ำใกล้เคียงบริเวณนั้น โดยมีพระราชดำรัสว่า *“... ควรสำรวจแหล่งน้ำเพื่อการพิจารณาสร้างฝายขนาดเล็กปิดกั้นร่องน้ำในเขตต้นน้ำลำธาร ทั้งนี้เพื่อแผ่กระจายความชุ่มชื้นออกไปให้กว้างขวาง อันจะช่วยฟื้นฟูสภาพป่าในบริเวณที่สูงให้สมบูรณ์ขึ้น บริเวณดังกล่าวจะได้กลายเป็น “ภูเขาป่า” ในอนาคต ซึ่งหมายความว่ามีต้นไม้นานาชนิด ซึ่งปกคลุมดินในอัตราหนาแน่นที่เหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศแต่ละแห่ง ต้นไม้เหล่านั้นจะมีผลช่วยรักษาระดับความชุ่มชื้นในธรรมชาติให้อยู่ในเกณฑ์ที่พอเหมาะ ไม่แห้งแล้งเกินไป และยังช่วยยึดผิวดินอันมีค่าไม่ให้ถูกน้ำเซาะทลายลงมายังพื้นที่ราบอีกด้วย...”*

ประการที่สอง หากไม่มีแหล่งน้ำในพื้นที่เพื่อฟื้นฟูป่าไม้ในบริเวณภูเขาเสื่อมโทรม มีพระราชดำรัสว่า *“...ให้พิจารณาส่งน้ำขึ้นไปยังจุดที่สูงที่สุดเท่าที่จะดำเนินการได้ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถจ่ายน้ำลงไปหล่อเลี้ยงกล้าไม้อ่อนที่ปลูกทดแทนไว้บนภูเขาได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้งซึ่งกล้าไม้มักมีอัตราสูญเสียค่อนข้างสูง เมื่อกล้าไม้เจริญเติบโตพอสมควรจนสามารถทนทานต่อสภาวะแห้งแล้งได้แล้ว ในอนาคตภูเขาในบริเวณดังกล่าวก็จะคืนสภาพเดิมเป็นภูเขาป่าที่จะมีความชุ่มชื้นพอสมควร ตลอดจนจะช่วยฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมในตอนล่างไม่ให้กลายเป็นดินแดนแห้งแล้ง...”*

ซึ่งต่อมาได้พระราชทานพระราชดำรัสเพิ่มเติมว่า *“... จะต้องพยายามสูบน้ำขึ้นไปทีละขั้นจนถึงระดับสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยพิจารณาใช้เครื่องสูบน้ำพลังงานธรรมชาติ เช่นพลังงานแสงอาทิตย์กับพลังงานลม ซึ่งมีใช้งานอยู่แล้ว ทั้งนี้ เพื่อจะได้มิเปลืองเชื้อเพลิง เมื่อนำน้ำขึ้นไปพัก ณ ระดับสูงสุดได้แล้ว จะสามารถปล่อยน้ำให้ค่อยๆ ไหลซึมลงมา เพื่อช่วยเร่งรัดการปลูกป่าที่มีทั้งพันธุ์ไม้ป้องกันกับไม้โตเร็วนอกจากนั้นยังจะแปรสภาพโครงการภูเขาป่า ให้เป็นปากเปียกซึ่งสามารถป้องกันไฟป่าได้อีกด้วย...”*

ภูเขาป่าที่เขียวขจีจากแนวพระราชดำรินี้ สามารถพบเห็นและเข้าศึกษาวิธีการอนุรักษ์และพัฒนาป่าไม้ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรทรงชี้แนะให้ศูนย์

ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริหลายแห่งด้วยกัน โดยเฉพาะที่เด่นชัดคือ ที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

แนวพระราชดำริทฤษฎีการพัฒนาและฟื้นฟูป่าไม้โดยการใช้ทรัพยากรที่เอื้ออำนวยสัมพันธ์ซึ่งกันและกันให้เกิดประโยชน์ สูงสุด : Check Dam

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการอยู่รอดของป่าไม้เป็นอย่างยิ่งทรงเสนออุปกรณ์อันเป็นเครื่องมือที่จะใช้ประโยชน์ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าไม้ที่ได้ผลดียิ่ง กล่าวคือปัญหาที่สำคัญที่เป็นตัวแปรแห่งความอยู่รอดของป่าไม้นั้น “น้ำ” คือสิ่งที่ขาดไม่ได้โดยแท้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงแนะนำให้ใช้ฝายกั้นน้ำ หรือเรียกว่า Check Dam หรืออาจเรียกขานกันว่า “ฝายชะลอความชุ่มชื้น” ก็ได้เช่นกัน

Check Dam คือสิ่งก่อสร้างขวางกั้นทางเดินของลำน้ำ ซึ่งปกติมักจะกั้นห้วยลำธารขนาดเล็กในบริเวณที่เป็นต้นน้ำหรือพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง ทำให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ และหากช่วงที่น้ำไหลแรงก็สามารถชะลอการไหลของน้ำให้ช้าลง และกักเก็บตะกอนไม่ให้ไหลเทลงไปในบริเวณลุ่มน้ำตอนล่าง นับเป็นวิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำได้ดีมากวิธีการหนึ่ง

พระบาทสมเด็จพร เจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชาธิบายว่า การปลูกป่าทดแทนป่าไม้ที่ถูกทำลายนั้น *“... จะต้องสร้างฝายเล็กเพื่อหนุนน้ำส่งไปเมืองไปใช้ในพื้นที่เพาะปลูกทั้งสองด้าน ซึ่งจะให้น้ำค่อยๆ แผ่ขยายออกไปทำความชุ่มชื้นในบริเวณนั้นด้วย...”* ในส่วนของรูปแบบและลักษณะ Check Dam นั้น ได้พระราชทานพระราชดำรัสว่า *“... ให้พิจารณาดำเนินการสร้างฝายราคาประหยัด โดยใช้วัสดุราคาถูกและหาง่ายในท้องถิ่น เช่น แบบทิ้งหินคลุมด้วยตาข่ายปิดกั้นร่องน้ำกับลำธารเล็กเป็นระยะๆ เพื่อใช้เก็บกักน้ำและตะกอนดินไว้บางส่วน โดยน้ำที่กักเก็บไว้จะซึมเข้าไปในดิน ทำให้ความชุ่มชื้นแผ่ขยายออกไปทั้งสองข้าง ต่อไปจะสามารถปลูกพันธุ์ไม้ป้องกันไฟ พันธุ์ไม้โตเร็ว และพันธุ์ไม้ไม่ทิ้งใบ เพื่อฟื้นฟูที่ต้นน้ำลำธารให้มีสภาพเขียวชอุ่มขึ้นเป็นลำดับ...”*

ประเภทของ Check Dam นั้น ทรงแยกออกเป็น ๒ ประเภท ดังพระราชดำรัสคือ

“... Check Dam มี ๒ อย่างชนิดหนึ่งสำหรับให้มีความชุ่มชื้นรักษาความชุ่มชื้น อีกอย่างสำหรับป้องกันไม่ให้ทรายลงในอ่างใหญ่...” จึงอาจกล่าวได้ว่า *Check Dam นั้นประเภทแรกคือ ฝายต้นน้ำลำธารหรือฝายชะลอความชุ่มชื้น ส่วนประเภทที่สองนั้นเป็นฝายดักตะกอนนั่นเอง*

การสร้าง Check Dam พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริเพิ่มเติมในรายละเอียดว่า *“... สำหรับ Check Dam ชนิดป้องกันไม่ให้ทรายลงไปในอ่างใหญ่ จะต้องทำให้ดีและลึก เพราะทรายลงมากจะเก็บกักไว้ ถ้าน้ำตื้น ทรายจะข้ามไปลงอ่างใหญ่ ได้ถ้าเป็น Check Dam สำหรับรักษาความชุ่มชื้น ไม่จำเป็นต้องขุดลึก เพียงแต่กักน้ำให้ลงไปในดิน แต่แบบกักทรายนี้จะต้องทำให้ลึกและออกแบบอย่างไรไม่ให้น้ำลงแล้วไล่ทรายออกไป...”* พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการพื่นาสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น เพื่อสร้างระบบวงจรน้ำแก่ป่าไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

คือ *“... ให้ดำเนินการสำรวจหาทำเลสร้างฝายต้นน้ำลำธารในระดับสูงที่ใกล้บริเวณยอดเขามากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ลักษณะของฝายดังกล่าวจำเป็นจะต้องออกแบบใหม่เพื่อให้สามารถเก็บกักน้ำไว้ได้ปริมาณมากพอสมควรเป็นเวลานาน ๒ เดือน ... การเก็บรักษาน้ำสำรองได้นานหลังจากฤดูฝนผ่านไปแล้ว จะทำให้มีปริมาณน้ำหล่อเลี้ยงและประคับประคองกล้าไม้พันธุ์ที่แข็งแรงและโตเร็ว ที่ใช้ปลูกแซมในป่าแห้งแล้งอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยการจ่ายน้ำออกไปรอบๆ ตัวฝาย จนสามารถตั้งตัวได้...”*

Check Dam ตามแนวพระราชดำริกระทำได้ ๓ รูปแบบ คือ

๑) Check Dam แบบท้องถิ่นเบื้องต้น เป็นการก่อสร้างด้วยวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น กิ่งไม้และท่อนไม้ล้มขอนนอนไพร ขนาบด้วยก้อนหินขนาดต่างๆ ในลำห้วย ซึ่งเป็นการก่อสร้างแบบง่ายๆ ก่อสร้างในบริเวณตอนบนของลำห้วยหรือร่องน้ำซึ่งจะสามารถดักตะกอน ชะลอการไหลของน้ำและเพิ่มความชุ่มชื้นบริเวณรอบฝายได้เป็นอย่างดี วิธีการนี้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยมาก หรืออาจไม่มีค่าใช้จ่ายเลย นอกจากใช้แรงงานเท่านั้น

การก่อสร้าง Check Dam แบบง่ายนี้สามารถทำได้หลายวิธี เช่น

(๑) ก่อสร้างด้วยคนไม้ขนาบด้วยหิน

(๒) ก่อสร้างด้วยท่อนไม้ขนาบด้วยถุงบรรจุหินหรือทราย

(๓) ก่อสร้างแบบคอกหมูแกนดินอัดขนาบด้วยหิน

(๔) ก่อสร้างแบบเรียนด้วยหินแบบง่าย

(๕) ก่อสร้างแบบข้อมูลหินทิ้ง

(๖) ก่อสร้างแบบคอกหมูถุงทรายซีเมนต์

(๗) ก่อสร้างแบบหลักคอนกรีตหินทิ้ง

(๘) ก่อสร้างแบบถุงทรายซีเมนต์

(๙) ก่อสร้างแบบคันดิน

(๑๐) ก่อสร้างแบบหลักไม้ไผ่สานขัดกันซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน

๒) Check Dam แบบเรียงด้วยหินค่อนข้างถาวร ก่อสร้างด้วยการเรียงหินเป็นผนังกั้นน้ำก่อสร้างบริเวณตอนกลางและตอนล่างของลำห้วยหรือร่องน้ำ จะสามารถดักตะกอนและเก็บกักน้ำช่วงฤดูแล้งได้บางส่วน

๓) Check Dam แบบคอนกรีตเสริมเหล็ก เป็นการก่อสร้างแบบถาวรส่วนมาก จะดำเนินการบริเวณตอนปลายของลำห้วยหรือร่องน้ำ จะสามารถเก็บตะกอนและเก็บกักน้ำในฤดูแล้งได้ดี ค่าก่อสร้างประมาณ ๔๐,๐๐๐ ถึง ๕๐,๐๐๐ บาท แล้วแต่ขนาดของลำห้วย ซึ่งควรมีความกว้างไม่เกิน ๔ เมตร

ข้อควรคำนึงในการสร้าง Check Dam

๑) ควรสำรวจสภาพพื้นที่ วัสดุก่อสร้างตามธรรมชาติ และรูปแบบ Check Dam ที่เหมาะสมกับภูมิประเทศมากที่สุด

๒) ต้องคำนึงถึงความแข็งแรงให้มากพอที่จะไม่เกิดการพังทลายเสียหายยามที่ฝนตกหนักและกระแสน้ำไหลแรง

๓) ควรก่อสร้างในพื้นที่ที่ช่องลำห้วยมีความลาดชันต่ำ เพื่อที่จะได้ Check Dam ในขนาดที่ไม่เล็กเกินไป อีกทั้งยังสามารถกักน้ำและตะกอนได้มากพอสมควร และในลำห้วยที่มีความลาดชันสูงก็ควรสร้างCheck Dam ให้ถี่ขึ้น

๔) วัสดุก่อสร้าง Check Dam ประเภทกิ่งไม้ ท่อนไม้ ที่นำมาใช้ในการสร้างจะต้องระมัดระวังใช้เฉพาะไม้ล้มขอนนอนไพรเป็นลำดับแรกก่อนที่จะใช้กิ่งไม้ ท่อนไม้จากการริดกิ่ง ถ้าจำเป็นให้ใช้น้อยที่สุด

๕) ถ้าสร้าง Check Dam แบบคอกหมูแกนดินอัดแน่น ควรมีทางระบายน้ำด้านข้างเพื่อป้องกันน้ำกัดชะสันฝายจากการที่มีฝนตกหนักจนมีน้ำหนักมาก

๖) ควรปลูกไม้ยืนต้นยึดดินบนสันฝาย เช่น ไคร้น้ำ หรือไม้ชนิดอื่นๆ ที่สามารถขึ้นได้ดีบนที่ชื้น

๗) ควรดำเนินการก่อสร้าง Check Dam หลังฤดูฝนหรือหลังน้ำหลาก และทุกปีควรมีการบำรุงรักษา ขุดลอกตะกอน ซ่อมแซมสันฝาย และทางระบายน้ำล้นอยู่เป็นประจำ

แนวทางที่เหมาะสมในการสร้าง Check Dam

ก่อนดำเนินการควรสำรวจร่องน้ำลำห้วยในที่มีปัญหาการพังทลายของดิน หรือปัญหาพื้นที่ขาดความชุ่มชื้น โดยพิจารณาถึงความลาดชันของร่องน้ำและสำรวจหาข้อมูลปริมาณน้ำไหลของร่องน้ำมาใช้ประกอบการเลือกตำแหน่งสร้าง Check Dam ดังนี้

๑) ในพื้นที่ลาดชันสูง ในกรณีที่ความกว้างของลำห้วยไม่เกิน ๒ เมตร ควรสร้างฝายผสมใช้วัสดุธรรมชาติ ไม้ท่อน หิน ถุงบรรจุดินหรือทราย แต่ถ้าความกว้างของลำห้วยมากกว่า ๒ เมตร หรือในลำห้วยมีน้ำมาก ควรเพิ่มโครงสร้างของ Check Dam ในแบบคอกหมูที่มีโครงสร้างหลายระดับ มากน้อยตามปริมาณน้ำ

๒) ในพื้นที่ลาดชันปานกลาง ควรสร้าง Check Dam แบบคอกหมูหรือแบบท้องถิ่นของชาวบ้าน ภายในแบบคอกหมูให้ใช้หินเรียงหรือกระสอบทรายซีเมนต์ขนาบโครงสร้าง

๓) ในพื้นที่ลาดชันต่ำ ในกรณีที่มีน้ำมากควรสร้างฝายคอนกรีตเสริมเหล็ก แต่ถ้ามีน้ำไม่มากนักและความกว้างไม่เกิน ๒ เมตร อาจใช้ถุงทรายผสมซีเมนต์ก็ได้

นานาประโยชน์จาก Check Dam อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๑) ช่วยลดการพังทลายของดินและลดความแรงของกระแสน้ำในลำห้วย ทำให้ระยะเวลาของการไหลของน้ำเพิ่มมากขึ้น ความชุ่มชื้นมีเพิ่มขึ้น และช่วยกระจายความชุ่มชื้นออกไปเป็นวงกว้างในพื้นที่สองฝั่งของลำห้วย

๒) ช่วยกักเก็บตะกอนที่ไหลลงมากับน้ำในลำห้วยได้ดี เป็นการช่วยยืดอายุแหล่งน้ำตอนล่าง ทำให้การตื้นเขินช้าลง คุณภาพของน้ำมีตะกอนปะปนน้อยลง

๓) เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพให้แก่พื้นที่จากการที่ความชุ่มชื้นเพิ่มมากขึ้นความหนาแน่นของพันธุ์พืชก็ย่อมจะมีมากขึ้น

๔) จากการที่สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้บางส่วนนี้ ทำให้เกิดเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ และใช้เป็นแหล่งน้ำเพื่อการบริโภคของมนุษย์และสัตว์ต่างๆ ตลอดจนนำไปใช้ในการเกษตรได้อีกด้วย

Check Dam จึงนับเป็นพระราชดำริที่เป็นทฤษฎีการพัฒนาป่าไม้ที่ยังประโยชน์สุขแก่มนุษยชาติทั้งมวล

ทฤษฎีการอนุรักษ์และพัฒนา “ป่าชายเลน” อันเนื่องมาจากพระราชดำริ : แนวทางการสร้างวงจรของระบบนิเวศด้วยการปกปักอนุรักษ์และขยายพันธุ์ไม้ป่าชายเลน

“... ป่าชายเลนมีประโยชน์ต่อระบบนิเวศของพื้นที่ชายฝั่งทะเลและอ่าวไทย แต่ปัจจุบันป่าชายเลนของประเทศไทยเรากำลังถูกบุกรุกและถูกทำลายลงไป โดยผู้แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนจึงควรหาทางป้องกันอนุรักษ์และขยายพันธุ์เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะต้นโกงกางเป็นไม้ชายเลนที่แปลกและขยายพันธุ์ค่อนข้างยาก เพราะต้องอาศัยระบบน้ำขึ้นน้ำลงในการเติบโตด้วย จึงขอให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

คือ กรมป่าไม้ กรมประมง กรมชลประทาน และกรมอุทกศาสตร์ ร่วมกันหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการทดลองขยายพันธุ์โกงกางและปลูกสร้างป่าชายเลนกันต่อไป...”

๘.๒ ข้อเสนอการปฏิรูป แนวทางดำเนินการและมาตรการเสริม

๑) แนวทางการพัฒนาและขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อการฟื้นฟูและเพิ่มพื้นที่ป่าของประเทศ

เนื่องจากปัจจุบันสถานการณ์ป่าไม้ของประเทศไทยอยู่ในสภาวะวิกฤต พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างต่อเนื่องในอัตราเร่งรวดเร็ว คงเหลืออยู่เพียงประมาณ ๑๐๒ ล้านไร่หรือเท่ากับประมาณร้อยละ ๓๑ ของเนื้อที่ประเทศ และแม้ว่ารัฐบาลชุดนี้สามารถหยุดยั้งการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้และแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ดินป่าไม้ได้ในระดับหนึ่ง แต่การฟื้นฟูป่าและการเพิ่มพื้นที่ป่าให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๔๐ ตามที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปีนั้น ยังไม่ได้มีมาตรการเร่งรัดใดที่ปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ดังนั้นจึงเห็นสมควรให้หน่วยงานหลักและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้น้อมนำศาสตร์พระราชา ด้านการจัดการป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีหลักการแนวคิด และทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการ ดังนี้

ทฤษฎีการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูกตามหลักการฟื้นฟูสภาพด้วยวัฏธรรมชาติ

โดยได้พระราชทานพระราชดำริหลายวิธีการ อาทิเช่น “ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก” “ปลูกป่าในที่สูง” “ปลูกป่าต้นน้ำลำธาร” “การปลูกป่าทดแทน” ทั้งในพื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุก การปลูกป่าทดแทนตามไหล่เขา การปลูกป่าทดแทนบริเวณต้นน้ำบนยอดเขาและเนินสูง “การปลูกป่า ๓ อย่างประโยชน์ ๔ อย่าง”

พระราชดำริ “ป่าเปียก” ทฤษฎีการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าไม้โดยการใช้ทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสร้างแนวป้องกันไฟ”

พระราชดำริ “ภูเขาป่า” ทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าโดยใช้ความรู้เบื้องต้นทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นหลักดำเนินการ

แนวพระราชดำริทฤษฎีการพัฒนาและฟื้นฟูป่าไม้โดยการใช้ทรัพยากรที่เอื้ออำนวยสัมพันธ์ซึ่งกันและกันให้เกิดประโยชน์ : Check Dam ฝายชะลอความชุ่มชื้น

ทฤษฎีการอนุรักษ์และพัฒนา “ป่าชายเลน” อันเนื่องมาจากพระราชดำริ : แนวทางการสร้างวงจรของระบบนิเวศด้วยการปกปักษ์อนุรักษ์และขยายพันธุ์ไม้ป่าชายเลน

ทั้งนี้ เห็นสมควรให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดกรอบแผนงาน/โครงการ ขยายผลให้ครอบคลุมทุกผืนป่า ทั้งป่าสงวนแห่งชาติ ๑,๒๒๑ แห่ง ป่าอนุรักษ์ ๑๔๘ แห่ง โดยให้มีการบูรณาการร่วมกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และภาคประชาสังคมด้วย

๒) มาตรการเสริมด้านกฎหมายป่าไม้

กฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ในปัจจุบันมี ๘ ฉบับ แต่ยังไม่มีกฎหมายเฉพาะใดหรือบทบัญญัติใดที่จะส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์เอื้ออำนวยให้มีการส่งเสริมเพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าไม้อย่างจริงจัง ดังนั้นจึงสมควรเร่งรัดผลักดันการตรากฎหมายสำคัญ โดยการน้อมนำแนวพระราชดำริและศาสตร์พระราชาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การปรับปรุงและพัฒนากฎหมายหลักเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ ๓ ฉบับ ดังนี้

(๑) ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ...

กฎหมายฉบับนี้เป็นมิติใหม่ในการพัฒนากฎหมายป่าไม้ให้คนอยู่ร่วมกับป่า โดยมีกติกาที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนที่จะให้ชุมชนอยู่ร่วมกับป่าในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษาและสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างเกื้อกูลธรรมชาติ ไม่บุกรุกแผ้วถางป่าอีกต่อไป อีกทั้งเป็นการจัดระเบียบการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้และเพิ่มพื้นที่ป่าของประเทศ

(๒) ร่างพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติพ.ศ. ... และ ๓) ร่างพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ...

การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายทั้ง ๒ ฉบับนี้ เพื่ออนุวัติการให้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในการส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู การจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลาย ทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยได้น้อมนำหลักการแห่งศาสตร์พระราชาว่าด้วยป่าไม้และสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ในการจัดระเบียบการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ การเพิ่มพื้นที่ป่าและการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของประเทศ

๓) การจัดพิมพ์หนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์อิเล็คทรอนิกส์ และสื่ออื่นๆ เกี่ยวกับ “ศาสตร์พระราชา”

เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้แห่งศาสตร์พระราชาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ให้เป็นที่รับรู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศอย่างกว้างขวาง อันจะเป็นประโยชน์แก่ประชาคมโลก

๔) การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต “Living Natural Museum” เกี่ยวกับศาสตร์พระราชาในการสร้างน้ำ เพิ่มป่า พัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน โดยให้ระดมสมองจากทุกภาคส่วนร่วมกันออกแบบการสร้างพิพิธภัณฑ์รูปแบบใหม่ที่มีความเคลื่อนไหว น่าสนใจ สามารถเข้าชม ศึกษาค้นคว้า พัฒนาความรู้เพิ่มเติม สามารถนำไปปฏิบัติและพัฒนาต่อยอด เพื่อสร้างให้เกิดเป็นอาชีพ สร้างรายได้ และพัฒนาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

๘.๓ เพื่อการปฏิรูปการดำเนินการด้านการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของไทยและแนวทางการดำเนินงานไปสู่สังคมคาร์บอนต่ำ

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๒ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ดังนี้

“เมื่อเร็วๆ นี้ เกิดคิดขึ้น หรือควรพูดว่าได้ข้อมูลมาเกี่ยวกับเรื่องเรื่องหนึ่ง ซึ่งเขาเดือดร้อนกันทั่วโลก คือ ความเดือดร้อนที่ทุกคนจะต้องประสบแต่ไม่ใช่ทุกคนจะได้รู้ แล้วคนที่รู้ บางทีก็โวยวาย ทำให้เกิดความวุ่นวายขึ้นมาก ปัญหานี้ เคยได้พูดถึงที่อื่นมาแล้ว เกี่ยวข้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมของโลก ซึ่งกำลังวุ่นวายกันมากทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อย ทั้งผู้ที่อยู่ในทวีปยุโรป อเมริกา เอเชีย ก็พูดกันทั้งนั้น คือปัญหาว่าสิ่งแวดล้อมจะทำให้โลกนี้เปลี่ยนแปลงไป

บางคนเขาบอกว่า ฝรั่งมาชี้หน้าและพูดว่า “นี่ บางกอกนี่ก็จะอยู่ใต้ทะเล ภายในไม่กี่ปีน้ำก็จะท่วม” ความจริงเราก็รู้อยู่แล้วว่า กรุงเทพฯ น้ำท่วม แต่เขาบอกว่า น้ำจะท่วมจากทะเล เพราะว่าสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง เขาบอกว่าเพราะมีสารคาร์บอนขึ้นไปในอากาศมาก จะทำให้เหมือนเป็นตู้กระจกครอบ แล้วโลกนี้ก็จะร้อนขึ้น เมื่อโลกนี้ร้อนขึ้นมีหวังว่าน้ำแข็งจะละลายลงทะเล และรวมทั้งน้ำในทะเลนั้นจะพองขึ้น เพราะ

สิ่งของที่ร้อนขึ้นย่อมมีการพองขึ้น ปริมาตรก็มากขึ้น เมื่อน้ำพองขึ้นก็จะทำให้ที่ที่ต่ำ เช่น กรุงเทพฯ ถูกน้ำทะเลท่วม อันนี้ก็เป็นเรื่องเขาว่า ก็เลยสนใจว่าเรื่องเป็นอย่างไร จึงได้ข้อมูลว่าสิ่งที่ทำให้คาร์บอน (ในรูปคาร์บอนไดอ๊อกไซด์) ในอากาศ เพิ่มมากขึ้นนั้น มาจากการเผาเชื้อเพลิงซึ่งอยู่ในดินและจากการเผาไม้ ซึ่งตามตัวเลขจำนวนคาร์บอนในอากาศนี้... ไม่ทราบว่าท่านจะจดจำได้หรือไม่ เพราะว่าพูดไปอย่างนี้อาจจดจำไม่ได้ แต่บอกได้ว่าในอากาศนี้มีสารคาร์บอนมีคาร์บอนอยู่เดี๋ยวนี้จำนวน ๗๐๐ พันลานตัน โดยประมาณ (๗๐๐ พันล้านก็คือ เจ็ดแสนล้านนั่นเอง แต่เมื่อนับเป็นจำนวน พันล้าน ซึ่งฝรั่งเรียกว่า “บิลเลี่ยน” จึงพูดไป ๗๐๐ พันล้าน)

คราวนี้การเผาเชื้อเพลิง เช่น ถ่าน ถ่านหิน น้ำมัน เชื้อเพลิงอะไร ๆ ต่าง ๆ เหล่านี้ทั้งหมดทำให้คาร์บอนขึ้นไปในอากาศจำนวน ๕ พันล้านตันต่อปีแล้วก็ยังมีการเผาทำลายป่าอีก ๑.๕ พันล้านตัน รวมแล้วเป็น ๖.๕ พันล้านตัน ถ้าขึ้น ๆ ไปอย่างนี้ก็เท่ากับเกือบสิบเปอร์เซ็นต์ของจำนวนที่มีอยู่แล้วในอากาศ ถ้าไม่มีอะไรที่จะทำให้จำนวนของสารนี้ในอากาศลดลง ก็จะทำให้สารนี้กลายเป็นเหมือนตู้กระจกครอบ ทำให้โลกนี้ร้อนขึ้น ก็เกิดเรื่องยุ่งตามที่ได้กล่าวแล้ว

พูดกันว่าต้นไม้ทำให้จำนวนคาร์บอนมีน้อยลงได้ ก็เป็นความจริง ต้นไม้ทั่วโลกในปัจจุบันนี้กินคาร์บอนได้ในอัตรา ๑๑๐ พันล้านตัน (แสนหนึ่งหมื่นล้านตัน) ต่อปี ก็เป็นอันว่าถ้าเปนเช่นนั้นก็สบายใจได้ แต่ว่าถ้าเราดูต่อไปอีก ต้นไม้นั้นเองมันคายคาร์บอนออกมาในอัตราปีละ ๕๕ พันล้านตัน (ห้าหมื่นห้าพันล้านตัน) ก็เหลือกำไรเพียงครึ่งเดียว ในครึ่งนี้ยังมีดินหรือสิ่งที่กำลังสลายตัวต่าง ๆ ที่จะส่งคาร์บอนขึ้นไปในอากาศอีก ๕๔.๕ พันล้านตัน (ห้าหมื่นสี่พันห้าร้อยล้านตัน) ลงท้ายก็จะได้กำไรเหลือเพียงห้าร้อยล้านตัน ฉะนั้นถ้าดูแล้ว ยังขาดทุนอีก ๖ พันล้านตัน มีอีกอย่างหนึ่งก็คือทะเล ทะเลนั้น เขาจะส่งคาร์บอนไดอ๊อกไซด์ขึ้นไปบนฟ้า ๙๐ พันล้านตัน (เก้าหมื่นล้านตัน) แต่ในเวลาเดียวกันเขาก็ดูดคาร์บอนจากอากาศมา ๙๓ พันล้านตัน (เก้าหมื่นสามพันล้านตัน) ที่เขาส่งออกไปนั้น เก้าสิบ ที่เขาดูดลงมา เก้าสิบสาม หมายความว่าเขาทำกำไรให้ ๓ พันล้าน ถ้าบวกทั้งหมด เป็นอันว่ายังมีการเพิ่มคาร์บอนในอากาศ ๓ พันล้านตัน ทุกปี ๆ อันนี้ทำให้นักวิชาการเขาเดือดร้อน วิธีแก้ไขก็คือต้องเผาน้อยลงและต้องปลูกต้นไม้มากขึ้น

นี้ก็เป็นตัวเลข ท่านทั้งหลายฟังแล้วก็คงปวดหัว แต่คงหาผู้ที่จะเขียนตัวเลขเหล่านี้ให้ได้ก็เป็นอันว่าปัญหามันมีจริง ว่าเราจะประสบความเดือดร้อน ความเดือดร้อนก็จะมีในรูปน้ำท่วมอย่างที่เขาว่า แต่ข้อนี้ก็ยังไม่แน่ใจนัก เพราะว่าถ้าอุณหภูมิสูงขึ้น ก็จะทำให้น้ำนั้นระเหยมากขึ้น เมื่อน้ำระเหยมากขึ้น ก็จะทำให้อุณหภูมิลดลงมา ถ้าหากอยากจะขู่ท่านทั้งหลายว่าสถานการณ์แย่มาก ก็พูดว่ากรุงเทพฯ น้ำท่วม แน่สภาพของคนจะแย่จะสูญพันธุ์ไป ในไม่ช้าไม่นาน แต่ว่าถ้าหากอยากจะปลอบใจ หรืออยากจะหาทางแก้ไข ก็ปลอบใจได้ว่าอุณหภูมิสูงขึ้น ทำให้น้ำระเหย น้ำระเหยทำให้เย็นลง อากาศก็เย็นลง แล้วปัญหาอื่น ๆ ก็ไม่ยุ่ง เพราะว่าถ้าระเหยไปมากน้ำก็ไม่ท่วม ก็เป็นอันว่ายังไม่หมดหวัง

ทั้งหมดนี้ ถ้าหากแต่ละคนที่เป็นผู้ชอบศึกษา และชอบออกความเห็น ชอบมาขู่ชาวบ้าน หรือผู้ปกครองประเทศ ก็ต้องเป็นคนมีความรู้ก่อน คือผู้ที่จะมาขู่ต้องมีความรู้ ผู้ที่รับฟังการขู่ ก็ต้องมีความรู้ เพื่อที่จะไม่ให้ความหนักใจในระดับโลก ความหนักใจในเรื่องจะเป็นหรือตายนี้ กลายมาเป็นความรู้สึกหวาดกลัว หรือเกิดความยุ่งยากยุ่งเหยิงถึงขั้นที่จะปะทะกันเลยอย่างเช่นที่จะบอกว่าถ้าไม่ฟังก็จะเดินขบวนจะมาขัดขวางการจราจร อะไรต่าง ๆ อย่างนี้มันอันตรายมาก เพราะว่าถ้าเราเอาอะไรแม้ที่มีความจริง น่าหนักใจจริง แต่ว่านำมาก่อสิ่งที่น่าหนักใจ และสิ้นเปลือง เราก็อยู่ไม่ได้ โลกก็อยู่ไม่ได้

อาจเป็นข้อนี้เองที่ทำให้เกิดนึกมาพูดเรื่องคาร์บอน เรื่องจะร้อนจะเย็น น้ำจะท่วมไม่ท่วม เพราะว่าถ้าหากว่าเรามาศึกษาอย่างใจเย็นอย่างมีเหตุผลแล้ว ก็จะหาทางแก้ไขได้ หรืออย่างน้อยก็ให้

พยายามแก้ไขมันจะดีกว่าที่จะมาขัดแย้งกัน แล้วเมื่อขัดแย้งกัน ก็มักก่อเกิดปัญหาใหม่ คือปัญหาการเดินขบวนที การประท้วงที การจราจรวุ่นวาย เป็นต้น แล้วก็ทำให้ผู้ที่รับผิดชอบปวดหัว เลยไม่ต้องคิดแก้ไขอะไรต้องมาคิดแก้ไขแต่สิ่งวุ่นวายที่มีขึ้นมาใหม่โดยใช่เหตุ เรียกว่าเสียแรงเปล่า ๆ แล้วเมื่อเสียแรงเปล่าๆ นี้มันก็เรียกว่าสิ้นพลังงาน เมื่อสิ้นพลังงานแล้ว คนเราก็หายใจเอาคาร์บอนไดอ๊อกไซด์ออกไปมากขึ้น มากกว่าคนที่ใจเย็น ๆ ก็ทำให้ปัญหาที่เราเป็นห่วงแต่เดิมเพิ่มขึ้น ฉะนั้นที่พูดอย่างนี้ก็เพราะเห็นว่าในที่นี้มีผู้ที่รับผิดชอบงานต่าง ๆ ซึ่งปัญหาที่พูดนี้ก็เกี่ยวข้องกับทุกสาขา เพราะว่ามันเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของโลกมนุษย์ ข้อต่างๆ เหล่านี้ก็เกี่ยวพันกันพาดพิงไปถึงปัญหาอื่น ๆ ที่มีอยู่แล้ว

วันก่อนนี้เราพูดถึงปัญหาว่าเมืองไทยนี้อีกหน่อยจะแห้งไม่มีน้ำเหลือ จะต้องไปซื้อน้ำจากต่างประเทศ ซึ่งก็อาจเป็นได้ แต่เชื่อว่าจะไม่เป็นอย่างนั้น เพราะว่าถ้าคำนวณดูน้ำในประเทศไทยที่ไหลเวียนนั้นยังมีอยู่ เพียงแต่ต้องบริหารให้ดีถ้าบริหารให้ดีแล้ว มีเหลือเฟือ มีตัวเลขแล้ว แต่ว่ายังไม่ได้ไปแยกแยะตัวเลขเหมือนที่ได้แยกแยะตัวเลขของคาร์บอน น้ำนั้นน่ะ ในโลกมีมากแล้วที่ใช้จริง ๆ มันเป็นเศษหนึ่งส่วนหมื่นของน้ำที่มีอยู่อาจไม่ถึง ก็ต้องบริหารให้ดีเท่านั้นเอง เดี๋ยวนี้ก็มีปัญหาเกี่ยวกับน้ำ น้ำนี้จะต้องใช้ให้ดี คือน้ำนั้นมีคุณ อย่างที่เราใช้น้ำสำหรับบริโภคน้ำสำหรับการเกษตร น้ำสำหรับอุตสาหกรรม ทั้งหมดนี้ต้องใช้น้ำที่ดี หมายความว่าน้ำที่สะอาด

น้ำมีมากในโลก เป็นน้ำทะเลเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจะใช้อย่างนี้ไม่ได้แล้ว นอกจากนั้นเดี๋ยวนี้ที่กำลังมีมากขึ้น ก็คือน้ำเน่า จะต้องป้องกันไม่ให้มีน้ำเน่า น้ำเน่าจะมีอยู่เสมอ แต่อย่าให้น้ำเน่านั้นเป็นโทษมากเกินไป ฉะนั้นนี่เป็นอีกโครงการหนึ่ง ที่เราจะต้องปฏิบัติแล้วก็ถ้าไม่จัดการโดยเร็วเราก็จะนอนอยู่ในน้ำเน่า น้ำดีจะไม่มีใช้ แม้จะไปซื้อน้ำจากต่างประเทศมาก็กลายเป็นน้ำเน่าหมดเพราะว่าเอามาใช้โดยไม่ได้ระมัดระวัง

ถ้าเรามีน้ำแล้วมาใช้อย่างระมัดระวังข้อหนึ่ง และควบคุมน้ำที่เสียอย่างดีอีกข้อหนึ่ง ก็อยู่ได้ เพราะว่าภูมิประเทศของประเทศไทย “ยังให้” ใช้คำว่า “ยังให้” ก็หมายความว่ายังเหมาะแก่การอยู่กินในประเทศนี้ไม่ใช่ไม่เหมาะ ประเทศไทยนี้เป็นที่เหมาะสมมากในการตั้งถิ่นฐาน แต่ว่าต้องรักษาเอาไว้ไม่ทำให้ประเทศไทย ซึ่งเป็นสวนเป็นนากลายเป็นทะเลทราย ก็ป้องกันได้ทำได้

พูดกันว่า ถ้าหากไปทำโครงการไฟฟ้าพลังน้ำก็จะไปทำลายป่า ทำให้เสียหายกับเรื่องของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ผู้ที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมก็พูดอย่างนั้น อันนี้เป็นความจริง ถ้าไปทำลายป่าแล้ว สิ่งที่ตามมาก็คือสนามกอล์ฟ หรือการท่องเที่ยว หรือการลักลอบตัดป่า เป็นต้น ดังนี้ข้อเสียมันเพิ่มขึ้นได้จริง แต่ว่าถ้าหากไปทำในที่ที่เหมาะสม คำนวณได้ว่าผลเสียในการตัดไม้ส่วนหนึ่งจะคุมกับผลได้ คือเช่นที่บอกว่าตัดต้นไม้นั้น ทำให้คาร์บอนขึ้นไปในอากาศเป็นจำนวนเท่านั้น ๆ ทำให้เกิดความระเหยของน้ำเท่านั้น ๆ เราก็จะต้องมาเลือกดูว่าจะรักษาป่าไว้หรือจะต้องการใช้พลังงานไฟฟ้าเพิ่มขึ้น

เมื่อใช้พลังงานไฟฟ้าเพิ่มขึ้น เราจะต้องใช้อย่างหนึ่งอย่างใด อย่างมีผู้เสนอให้ไปซื้อถ่านหินจากออสเตรเลีย มาสร้างโรงไฟฟ้าใช้ไอน้ำ คือ ใช้ถ่านหินมาเผาเพื่อที่จะทำความร้อนและขับเทอร์ไบน์ให้เป็นไฟฟ้า คำนวณดูที่เราจะต้องซื้อถ่านหินจากประเทศออสเตรเลียมา ก็เสียเงินทองเท่าไหร่ มาเผาแล้วจะออกมาเป็นคาร์บอน เวลามาเผาสำหรับหมุนกังหันจะต้องเกิดคาร์บอนขึ้นไปเท่าไหร่ เปรียบเทียบกับที่จะเสียพลังการกำจัดคาร์บอนจากต้นไม้สัก ๓-๔ ต้น นั้นน่ะ มันคุ้มหรือเปล่าถ้าทำไฟฟ้าด้วยพลังน้ำที่ไม่ต้องตัดตนไม้ เพียงแต่ตัดต้นหญ้าก็คงไม่เสียหาย

พูดอย่างนี้ก็อาจฉงนว่าจะทำที่ไหน ไปคิดเอาเอง ว่าที่ไหนทำได้มันมีที่ที่จะทำได้รวมทั้งน้ำที่จะกักเอาไว้ปล่อยออกมาทำไฟฟ้าและปล่อยออกมาทำการเพาะปลูกในที่ที่อย่างน้อย ๒๐๐,๐๐๐ ไร่ ซึ่ง

ปัจจุบันนี้รกร้างว่างเปล่า เพราะว่าไม่มีน้ำ เมื่อรกร้างว่างเปล่าอย่างนั้น ก็ทำให้เสียเศรษฐกิจไปแยะ จะต้องสงเคราะห์ชาวนา ชาวสวน ที่เป็นเจ้าของที่เหล่านั้น ลงท้ายพวกนั้นก็จะต้องขายที่ กลายเป็นทำให้ราคาของที่ดินแพงขึ้น ก็เป็นปัญหาอีกต่อไป แล้วผู้ซื้อที่ดินนั้นก็จะอยากไปประกอบอุตสาหกรรมที่นั่น เมื่อมีอุตสาหกรรมที่นั่นก็จะต้องมีน้ำ ก็จะต้องขุดน้ำบาดาล หรือต้องทำโครงการนำน้ำมา เสียเงินเป็นหลายร้อยล้าน เป็นหมื่นเป็นแสนล้าน ฉะนั้นถ้าหากวาที่ดินเหล่านั้น จะมาใช้สำหรับการเกษตรได้โดยเหมือนว่าได้เปล่า รู้สึกว่าควรจะทำ แต่ถ้าไปทำ ก็จะมีผู้ที่คัดค้านว่าในการทำต้องไปตัดต้นไม้ ในข้อนี้ถ้าพิจารณาแล้ว ที่เขาคัดค้านไม่ให้ตัดต้นไม้เพราะเหตใดุ เขาก็ต้องคิดดูเหมือนกันว่าเราต้องการไฟฟ้า แล้วเราเผาถ่านหิน ก็จะเสียหายไปเท่าใด เปรียบเทียบกับการต้ดต้นไม้ไม่กี่ต้น

พูดอย่างนี้ท่านทั้งหลายก็ง วันนี้มีแต่ง เพราะวันนี้ไปถึงสิ่งแวดล้อมชั้นโลก แต่ก่อนนี้เคยพูดถึงสิ่งแวดล้อมชั้นประเทศ เดี๋ยวนี้ถึงชั้นโลก ก็เป็นความรับผิดชอบที่เรามี ความจริงต้องพูดถึงชั้นโลกเพราะประเทศไทยนี้ก็เติบโตขึ้นมาจะมีหน้ามีตาในโลกว่าเป็นประเทศที่มั่นคง เป็นประเทศที่ดีอย่างนั้นอย่างนี้เราจึงต้องมีความรับผิดชอบในโลกมากขึ้น ทั้งนี้ก็เชื่อว่า เป็นความดีของประเทศไทยถ้ามีความดีแล้วต้องรักษาความดี ที่ไหนที่ไมมีความดีก็จะต้องสร้างความดี ที่ไหนที่มีความเลวก็จะต้องระงับความเลว ที่ไหนที่มีความดีแล้ว ก็ต้องรักษาความดีอันนี้เป็นหลัก แต่ว่าถ้าเรามีความดีอยู่แล้ว แล้วก็ทำลายความดีนั้น มันเป็นสิ่งที่น่าเสียดาย ไม่ได้บอกว่าเป็นสิ่งที่เลว – มันก็เลวอยู่ในตัว – แต่น่าเสียดาย ถ้าเรามีของดีแล้ว เราต้องรักษาและส่งเสริมความดีในของดีนั้นให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป”

การดำเนินการเพื่อการปฏิรูปการดำเนินการด้านการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของไทยและแนวทางการดำเนินงานไปสู่สังคมคาร์บอนต่ำ ได้นำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รวมทั้ง หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งเน้นความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี ซึ่งมีเงื่อนไขพื้นฐาน คือ ความรู้ และคุณธรรมที่นำไปสู่การดำเนินชีวิตที่สมดุล ยั่งยืน สามารถรับการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม มาใช้เป็นกรอบและแนวทางในการจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อเตรียมรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งเป็นปัญหาระดับโลกที่ทุกประเทศต้องมีส่วนร่วมในการป้องกันและลดปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในอากาศ เพื่อไม่ให้โลกร้อนขึ้น โดยข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปฯ เป็นการบูรณาการองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ การดำเนินงานของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และต่อยอดนโยบายและแผนการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นแผนที่ขับเคลื่อนโดยภาครัฐ ที่สนับสนุนการปรับรูปแบบสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนนำไปสู่การดำเนินงานได้จริงและสามารถติดตามประเมินผลได้ รวมถึงถ่ายทอดแนวปฏิบัติสู่แผนการปรับตัวในระดับพื้นที่เพื่อพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการรองรับและปรับตัวต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ และสร้างภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ควบคู่ไปกับสร้างความตระหนักรู้ของภาคประชาชนต่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการผลิตและบริโภคตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยสนับสนุนสินค้าบริการ และวิถีชีวิตที่ปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่ำ

๘.๔ ศาสตร์พระราชาและข้อเสนอแนะด้านทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง คือสิ่งที่มีอยู่หรือเกิดขึ้นตามธรรมชาติในบริเวณทะเลและชายฝั่ง และบริเวณพื้นที่ปากแม่น้ำที่มีพื้นที่ติดต่อกับทะเลหรืออิทธิพลของน้ำทะเลเข้าถึง เช่น ป่าชายเลน และป่าชายหาด ซึ่งป่าชายเลนเป็นทรัพยากรชายฝั่งที่มีคุณค่าเอื้อประโยชน์คู่สังคมไทยมาช้านาน ประโยชน์ของป่าชายเลนมีมากมายทั้งทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม ปัจจุบันพบว่า ป่าชายเลน

ยังถูกบุกรุกทำลายและสร้างความเสื่อมโทรมในหลายพื้นที่กระจายอยู่ทั่วไป อันเนื่องจากสาเหตุหลายประการ ประกอบด้วย การนำทรัพยากรภายในป่าชายเลนมาใช้มากจนเกินขีดความสามารถที่ธรรมชาติจะผลิตขึ้นทดแทนได้ ทำให้เกิดผลกระทบรุนแรงต่อระบบนิเวศป่าชายเลนโดยตรง และระบบนิเวศประเภทอื่นๆที่เกี่ยวข้องบริเวณชายฝั่ง

การเปลี่ยนแปลงนี้ยังส่งผลให้ชนิดและปริมาณสัตว์น้ำและแนวป้องกันคลื่นลมและแนวป้องกันการพังทลายของพื้นที่บริเวณชายฝั่งลดลง มลพิษและตะกอนไหลลงสู่ชายฝั่งทะเลและแม่น้ำเป็นปริมาณมากขึ้น ทำให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อชุมชนบริเวณป่าชายเลนและเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก จึงน้อมนำโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มาเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาป่าชายเลนของประเทศไทย เพื่อเป็นการสนองพระราชดำริด้านอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน

พัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งอยู่บริเวณอ่าวคุ้งกระเบน ตำบลคลองขุด อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นอกจากนี้ยังมีโครงการชุมชนพัฒนาป่าชายเลน ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา โครงการศูนย์ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนยะหริ่ง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี และโครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการฟื้นฟูป่าชายเลน อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ด้วย

เมื่อพิจารณาตามภารกิจแล้ว กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวกับการศึกษา วิจัย พัฒนา อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง รวมถึงพืชและสัตว์ทะเลที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ แต่เนื่องจากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นใหม่ และมีอัตรากำลังน้อย ในขณะที่มีภารกิจล้นมือ ดังนั้น จึงควรปรับโครงสร้างและเพิ่มอัตรากำลังให้มากขึ้นเพื่อรองรับภารกิจดังกล่าว

นอกจากนั้น ภาคประชาชนยังน้อมนำศาสตร์พระราชามาใช้ในชีวิตประจำวันและการดำรงชีพ เช่น การจัดตั้งธนาคารปูตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ทำให้ใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ได้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า

๘.๕ ศาสตร์พระราชาและข้อเสนอแนะด้านทรัพยากรป่าไม้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงสนพระทัยและทรงตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติเป็นต้นทุนของการดำเนินชีวิตของราษฎรโดยตรง จากการที่พระองค์ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ต่างๆ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ทำให้ทรงพบว่าประเทศไทยกำลังประสบปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้เสื่อมโทรมซึ่งทวีความรุนแรงจนน่าวิตก อันมีสาเหตุมาจากการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อเข้าครอบครองที่ดิน และไฟไหม้ป่า เป็นต้น ส่งผลกระทบทำให้เกิดปัญหาด้านอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จึงได้พระราชทานแนวทางพระราชดำริด้านป่าไม้ เพื่อลดปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าและส่งเสริมให้มีการปลูกป่าในรูปแบบต่าง ๆ โดยการปลูกจิตสำนึกให้ราษฎรเห็นความสำคัญของป่าไม้ ช่วยกันอนุรักษ์ ดูแล รักษา และใช้ประโยชน์อย่างถูกวิธี เพื่อให้มนุษย์กับธรรมชาติอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน

เพื่อเป็นการสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร คณะอนุกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปทรัพยากรธรรมชาติ ในคณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ จึงน้อมนำ

แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มาเป็นกรอบแนวคิดและวิธีการในการปฏิรูป เพื่อเป็นแนวทางในการจัดระเบียบการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้และการเพิ่มพื้นที่ป่าของประเทศ ได้แก่ ผลักดันร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. .... แก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดย เสนอออกมาตรการแก้ไขปัญหาที่ดินในเขตป่าอนุรักษ์ ปรับปรุงพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ และปรับปรุงพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งได้น้อมนำแนวพระราชดำริต่าง ๆ เช่น

๑. ภูมิสังคม “... การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา เพื่อจะให้เหมาะสมทุกประการ...”

๒. การปลูกป่าในใจคน “เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรจะปลูกต้นไม้ในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดิน และรักษาต้นไม้ด้วยตัวเอง...”

๓. ปลูกป่าทดแทน “...การปลูกป่าทดแทนจะต้องทำอย่างมีแผน โดยการดำเนินการไปพร้อมกับการพัฒนาชาวเขา เพื่อวางแผนปรับปรุงต้นน้ำและพัฒนาอาชีพได้อย่างถูกต้อง...”

๔. การปลูกป่าในพื้นที่ถูกบุกรุก “...พื้นที่เสื่อมโทรมหรือพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่ถูกบุกรุกแผ้วถางจนเป็นภูเขาหัวโล้นแล้วจำเป็นต้องปลูกป่าทดแทนเร่งด่วนนั้น ควรจะทดลองปลูกต้นไม้ชนิดโตเร็วคลุมร่องน้ำเสียก่อน เพื่อทำให้ความชุ่มชื้น ซึ่งจะทำให้ต้นไม้งอกงามและมีส่วนช่วยป้องกันไฟป่า”

๕. การปลูกป่า ๓ อย่าง ได้ประโยชน์ ๔ อย่าง “การปลูกป่าถ้าจะให้ราษฎรมีประโยชน์ ให้เขาอยู่ได้ให้ใช้วิธีปลูกไม้ ๓ อย่าง แต่มีประโยชน์ ๔ อย่าง คือ ไม้ใช้สอย ไม้กินได้ ไม้เศรษฐกิจ และอนุรักษ์ดินและน้ำ”

๖. การรักษาป่า “...เดี๋ยวนี้ เนื่องจากป่าไม้ถูกทำลายมากก็อยากให้ทุกท่านสนับสนุนการรักษาป่า ไม่ใช่เพื่อรักษาสัตว์ป่าอย่างเดียว แต่เพื่อป่าจะได้เป็นที่เก็บน้ำ น้ำฝน ป่าจะได้เก็บน้ำไว้ใต้ดิน

นอกจากนี้ ยังเป็นแหล่งที่เรียกว่ามีพืชต่างๆ นาๆ ซึ่งใช้เป็นยาสมุนไพร อะไรก็ได้ที่เราจะค้นคว้าได้และเป็นที่พึ่งของพืชเศรษฐกิจต่างๆ...”

๗. ปลูกต้นไม้ขึ้นเร็วผสมกับต้นไม้ที่ขึ้นช้า “...ปัญหาสำคัญก็คือ เรื่องป่าไม้ เรื่องต้นไม้ตลอดตั้งแต่ภาคเหนือ มาถึงภาคกลางแล้วในภาคใต้ก็มีปัญหาเป็นแห่งๆ ที่แสดงให้เห็นมาในประเทศไทยและในต่างประเทศ เพราะว่าป่าไม้ถูกทำลาย ป่าไม้มีหลายชนิด โดยเฉพาะ ๒ ชนิด ป่าไม้ที่ขึ้นเร็ว โตเร็ว ทำลายเร็ว แล้วก็มีต้นไม้ที่ขึ้นช้าแล้วถูกทำลาย ก็เลยไม่สามารถที่จะแก้ไข ต้นไม้ที่ช่วยในเรื่องของน้ำท่วมนี่ก็จะขึ้นช้าปลูกยาก แต่หลักการที่จะต้องทำก็คือ จะต้องปลูกต้นไม้ขึ้นเร็วผสมกับต้นไม้ที่ขึ้นช้า แล้วก็ช่วยในการป้องกันน้ำท่วม ก็ต้องปลูกต้นไม้ที่เร็วนั้น ไม้แข็ง แล้วขึ้นช้า แต่ว่าเมื่อขึ้นช้าก็ป้องกันยากที่จะไม่ถูกทำลาย ถ้าถูกทำลาย ปลูกแทนยาก แล้วก็ต้นไม้ที่ไม้แข็งย่อมขึ้นช้า อันนี้ก็จะต้องหาวิธีที่จะป้องกันมิให้มีการทำลาย แล้วก็ให้มีการลงโทษหนัก เพื่อที่จะไม่ให้ถูกทำลาย...”

๘. การให้คนเข้ามามีส่วนร่วม “...การไปช่วยเหลือประชาชนนั้น ต้องรู้จักประชาชน ต้องรู้ว่าประชาชนต้องการอะไร ต้องอาศัยความรู้ในการช่วยเหลือ...” [๘]

๙. คนอยู่กับป่า (โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่) “...คนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างมีจิตสำนึก...” “...ร่วมกันพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรในพื้นที่ให้อยู่อย่างมีความสุข ให้คนอยู่กับป่าได้อย่างกลมกลืนและเกื้อกูลกัน โดยคนเป็นผู้ดูแลรักษาป่า ในลักษณะของ “บ้านเล็กในป่าใหญ่”...”

๘.๖ ศาสตร์พระราชาด้านสาธารณสุข

ในด้านสาธารณสุขซึ่งเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยที่ดีของประชาชน พระราชกรณียกิจหลายประการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ดำเนินไปเพื่อสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมที่ดีของประชาชน อันจะนำไปสู่สุขภาพที่สมบูรณ์ และปราศจากโรคที่เป็นปัญหาสุขภาพที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้ คือ

- โครงการด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ : ป่าไม้และการฟื้นฟูป่าทรัพยากรน้ำ ฯลฯ
- ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งถ้าปฏิบัติให้เกิดผลจะนำมาซึ่งความเพียงพอในทุกด้านของการดำรงชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะอาหารและสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งจะนำมาซึ่งสุขภาพที่ดีของประชาชน

การใช้วิชาการและเทคโนโลยีผสมผสานกับวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนในการควบคุมโรคที่เป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญ เช่น โรคเรื้อน โรคคอพอกจากการขาดสารไอโอดีน

๙. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านสื่อสารมวลชน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชดำรัสพระราชทานแก่สมาชิกสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย เนื่องในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอาคารที่ทำการสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ในวันเสาร์ที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๑๔ มีใจความสำคัญตอนหนึ่งว่า *"งานสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะงานหนังสือพิมพ์ เริ่มขึ้นในประเทศของเราช้านานแล้ว และมีประวัติการณ์อันน่าสนใจมาแต่ต้น นักหนังสือพิมพ์ไทย ทุกรุ่นทุกสมัย พยายามที่จะทำหน้าที่บริการประชาชน เพื่อให้ประชาชนยอมรับนับถือผลงานที่ประจักษ์แล้ว ควรจะเป็นกำลังใจให้แต่ละคนทำงานและทำตัวให้ดียิ่งขึ้น มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ให้ควรกับความยกย่องนับถือของมหาชน ทั้งควรกับหลักการและจรรยาอันสูงในอาชีพของนักหนังสือพิมพ์ นักหนังสือพิมพ์เป็นผู้เสนอข่าวสารความรู้ความคิดเห็น รวมทั้งเป็นปากเสียงแทนผู้อื่น ทุกเรื่องทุกสิ่ง ที่ท่านนำลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์แพร่หลายไปได้โดยรวดเร็วและกว้างขวางอย่างไม่มีขอบเขต จึงจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จักต้องปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ด้วยความพิจารณาที่รอบคอบ ด้วยความสุจริตยุติธรรม และด้วยความสำนึกในความรับผิดชอบเป็นพิเศษอยู่เป็นนิตย์"*

ในคราวเสด็จงานเลี้ยงถวายพระกระยาหารค่ำ ณ พิพิธภัณฑ์เมโทรโปลิตัน กรุงวอชิงตันดีซี ระหว่างการเสด็จเยือนประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๑๐ (ตามเวลาในประเทศไทย) ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทและราชดำรัส เรื่องการมีสิทธิเสรีภาพ และการเสนอข้อมูลข่าวสาร ที่เกี่ยวกับงานด้านการสื่อสารมวลชนไว้ ดังนี้ *"ผู้มีหน้าที่สื่อข่าวก็ดี หรือมีหน้าที่ประสานความเข้าใจระหว่างคนหลายชาติหลายชั้นก็ดี ควรสำนึกอยู่เสมอว่างานของเขาเป็นงานสำคัญและมีเกียรติสูง เพราะหมายถึงความรับผิดชอบอันยิ่งใหญ่ในการร่วมกันสร้างสันติสุขให้แก่โลก การแพร่ข่าวโดยขาดความระมัดระวังหรือแม้แต่คำพูดง่าย ๆ เพียงนิดเดียว ก็สามารถทำลายงานที่ผู้มีความปรารถนาดีทั้งหลายพยายามสร้างไว้ด้วยความยากลำบากเป็นเวลาแรมปี หากจะแก้ตัวว่าการพูดพล่อย ๆ เพียงสองสามคำนี้เป็นเรื่องเล็กไม่น่าจะเก็บมาถือเป็นเรื่องใหญ่เลยก็ไม่ถูก เหมือนฟองอากาศนิดเดียวถ้าเข้าไปอยู่ในเส้นเลือดก็จะสามารถปลิดชีวิตคนได้ทั้งคน และน้ำตาลหวานๆก้อนเล็กนิดเดียว ถ้าใส่ลงไปในถังน้ำมันรถ ก็จะทำให้เครื่องจักรดี ๆ ของรถเสียได้โดยสิ้นเชิง"*

นอกจากนั้น พระองค์ยังได้มีพระราชดำรัส เรื่อง "การใช้เสรีภาพเพื่อความปรองดองสมานฉันท์" เนื่องในวันนักข่าว ๕ มีนาคม ๒๕๒๐ ไว้ว่า *"การมีเสรีภาพนั้นเป็นของดีอย่างยิ่ง แต่เมื่อจะใช้จำเป็นจะต้องใช้ด้วยความระมัดระวังและความรับผิดชอบ มิให้ล่วงละเมิดเสรีภาพของผู้อื่น ที่เขามีอยู่เท่าเทียมกัน ทั้งมิให้กระทบกระเทือนถึงสวัสดิภาพและความเป็นปกติสุขของส่วนรวมด้วย มิฉะนั้น จะทำให้มีความยุ่งยาก จะทำให้สังคมและชาติประเทศต้องแตกสลายจนสิ้นเชิง"*

จากพระราชดำรัสดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระอัจฉริยภาพ และทรงเข้าพระทัยในบริบทด้านการสื่อสารมวลชนอย่างดียิ่ง พระองค์ทรงเห็นว่า "งานสื่อสารมวลชน" นั้น มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคมของคนหมู่มาก บ่อยครั้งที่เห็นพระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปในที่ต่าง ๆ จะทรงใช้วิทยุสื่อสารเพื่อการติดต่อสั่งการ เพื่อให้การบำบัดทุกข์และบำรุงสุขแก่พสกนิกรในพื้นที่เหล่านั้นให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นพระองค์ยังทรงสนพระราชหฤทัยในการใช้และพัฒนาอุปกรณ์สื่อสารให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น อาทิ ทรงมีสถานีวิทยุส่วนพระองค์ในพระราชวัง ชื่อสถานีวิทยุ อ.ส. (ย่อมาจากคำว่าอัมพรสถาน) และทรงจัดตั้งการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียมจากโรงเรียนวังไกลกังวล เพื่อให้

นักเรียนในชนบทห่างไกลได้มีโอกาสเรียนรู้และเข้าถึงในวิทยาการใหม่ ๆ และด้วยพระปรีชาของพระองค์ที่เกิดจากการสั่งสมความรู้ด้านวิทยุสื่อสารด้วยทรงสนพระราชหฤทัยมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์วัย โดยมีรับสั่งแก่ผู้ถวายงานว่า *“การรับวิทยุก็ดี การส่งวิทยุก็ดี ถ้าไม่มีสายอากาศหรือสายอากาศไม่ดี จะใช้เครื่องส่งกำลังสูงเพียงใด เครื่องรับจะดีเพียงใด ก็ไม่สามารถช่วยให้การสื่อสารทางวิทยุมีประสิทธิภาพสูงได้”* จึงทรงมีพระราชดำริให้ออกแบบและสร้างสายอากาศในย่านความถี่สูงมาก เพื่อใช้เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาปรับปรุงการใช้งานของเครื่องวิทยุให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แทนการนำเครื่องวิทยุต่าง ๆ ไปปรับปรุงแก้ไขซึ่งเป็นการยุ่งยากซับซ้อนกว่า โดยในการพัฒนาสายอากาศดังกล่าว ได้ทรงกำหนดวัตถุประสงค์ในการใช้ และคุณสมบัติทางเทคนิคด้วยพระองค์เอง พร้อมทั้งพระราชทานคำแนะนำต่าง ๆ เพื่อพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น จนต่อมาเกิดเป็นสายอากาศ สุธี ๑ สุธี ๒ สุธี ๓ และสุธี ๔ ซึ่งได้ใช้กันต่อมาอย่างแพร่หลาย

๙.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อสืบสานศาสตร์พระราชาสู่การปฏิรูปด้านสื่อสารมวลชน

จากพระอัจฉริยภาพของพระองค์ และการให้ความสำคัญต่องานด้านการสื่อสารมวลชนดังกล่าว คณะกรรมาธิการฯ จึงเห็นว่า การจะนำศาสตร์พระราชาไปใช้หรือเป็นแนวทางในการช่วยปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะงานด้านการสื่อสารมวลชนนั้น ควรจะเป็นไปในแนวทาง ดังนี้

๙.๑.๑ ส่งเสริมและยกมาตรฐานจริยธรรมของสื่อมวลชน ให้ปฏิบัติงานตาม “หลักการและจรรยาอันสูงในอาชีพ” ตามกระแสพระราชดำรัส กล่าวคือ ทำหน้าที่เพื่อให้เกิดประโยชน์กับประชาชนตามหลักการของสื่อมวลชนที่ดี โดยใช้เสรีภาพของสื่อมวลชนควบคู่กับความรับผิดชอบ เนื่องจากหากสื่อมวลชนมุ่งแต่จะใช้สิทธิเสรีภาพทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวสารโดยขาดความระมัดระวังและความรับผิดชอบแล้ว ก็เปรียบเสมือน “ฟองอากาศในเส้นเลือด” ที่อาจจะทำให้ “สังคมและชาติประเทศต้องแตกสลายจนสิ้นเชิง” ดังนั้นทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน รวมทั้งสื่อมวลชนเอง จึงต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนากลไกเพื่อยกระดับมาตรฐานทางจริยธรรมของสื่อมวลชน รวมทั้งในฐานะเป็นผู้ใช้สื่อเอง เพื่อให้การสื่อสารเป็นไปเพื่อการสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศชาติอย่างยั่งยืน รวมทั้งการใช้สื่อให้เป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบถึงการสร้างกลไก การสร้างความตระหนักรู้ ทั้งนี้เพื่อให้การมีมาตรฐานกลางทางจริยธรรมประสบผลสำเร็จ

๙.๑.๒ ส่งเสริมและพัฒนาบทบาทด้านการสื่อสารมวลชนเพื่อแก้ไขปัญหาของประเทศ โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งรุนแรงทางการเมือง สร้างความแตกแยกของคนในชาติ เนื่องจากปัจจุบันการใช้ช่องทางทางวิทยุโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา การตั้งข้อถกเถียงเพื่อหาทางออกของปัญหาทางสังคม รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นที่กลางหรือเปิดเผยต่อสาธารณะมีลดน้อยลง และไม่ได้รับความสนใจจากสื่อวิทยุโทรทัศน์ จึงเป็นเหตุให้ประชาชนไม่มีพื้นที่แสดงออก จึงนำประเด็นข้อถกเถียงไปแสดงออกทางอินเตอร์เน็ต หรือโซเชียลมีเดียต่าง ๆ จนทำให้เกิดวิวาทะที่รุนแรง เกิดการแก้ปัญหาด้วยอารมณ์ ดังนั้น จึงควรจัดให้มีช่องทางการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะเพื่อให้ประชาชนได้แสดงออก โดยสื่อควรมีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง (Reconciliation) ดังกล่าว พร้อมทั้งสร้างความปรองดองและความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นกับสังคม โดยสร้างการยอมรับถึงความแตกต่างของคนในชาติ เพราะด้วยลักษณะของสังคมไทยมีความแตกต่างหลายด้าน เช่น ความแตกต่างในถิ่นกำเนิด ศาสนา และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น จึงควรสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การเคารพสิทธิและความแตกต่างเหล่านั้นให้กับประชาชนในชาติและเยาวชน

ทั้งนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการแสดงออกทางอัตลักษณ์เชิงเดี่ยว ซึ่งจะเป็นปัญหานำพาไปสู่การใช้ความรุนแรง และการสร้างความแตกแยกให้กับผู้คน อันเนื่องมาจากการมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน

๙.๑.๓ เนื่องจากภูมิทัศน์ของสื่อมวลชนในปัจจุบันมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้ทำการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงผู้ที่ประกอบอาชีพสื่อมวลชนอาชีพเท่านั้น แต่ประชาชนทั่วไป ทุกเพศทุกวัย ก็สามารถที่จะทำการสื่อสารกับคนจำนวนมากได้ ซึ่งคนจำนวนมากอาจกระทำการโดยขาดความรอบคอบระมัดระวังถึงผลที่จะเกิดขึ้น ดังนั้นการที่จะใช้สื่อมวลชนได้อย่างเหมาะสม โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ไม่ก่อให้เกิดความวุ่นวายในสังคม ไม่เป็น “ฟองอากาศในเส้นเลือด” นั้น จึงจำเป็นจะต้องมี “ความรู้เท่าทันสื่อ” (Media Literacy) โดยเฉพาะ “ความรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล” (Digital Literacy) เพื่อให้การใช้สื่อนั้นไม่เกิดโทษกับทั้งตนเองและสังคม ไม่กระทบต่อความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงของประเทศชาติ ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจึงจำเป็นจะต้องพัฒนากลไกที่จะส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อ และความรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล ให้กับประชาชนทุกเพศทุกวัยอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะเยาวชนที่จะเป็นอนาคตที่สำคัญของชาติ และอาจยังมีประสบการณ์ ความสามารถในการยั้งคิดและการวิเคราะห์ผลกระทบของการใช้สื่อ ที่ไม่มากพอ จึงอาจเสี่ยงต่อการใช้สื่ออย่างขาดความรับผิดชอบได้ แต่หากเยาวชนได้รับคำแนะนำและการส่งเสริม ก็จะสามารถใช้สื่อในทางสร้างสรรค์ที่จะก่อให้เกิดพลังอันยิ่งใหญ่ได้เช่นกัน

๙.๑.๔ หน่วยงานราชการในแต่ละท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการส่งเสริมให้ศาสตร์ของพระราชาบรรลุผลสำเร็จ จึงต้องมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างภาครัฐเอง ผสมผสานกับกระบวนการสื่อสารในสังคม ให้มีประสิทธิภาพด้วยการปฏิรูปสื่อภาคประชาชน ให้ประชาชนมีสิทธิเข้าถึงโครงสร้างหรือเทคโนโลยีสื่อสนับสนุน ส่งเสริม ให้มีการใช้เทคโนโลยีสื่อสาร วิทยุโทรทัศน์และวิทยุกระจายเสียง รวมทั้งการสร้างความเข้าใจผ่านการสื่อสารประเภทอื่น ๆ เช่น จากผู้ที่มีความสำคัญต่อชุมชน อาทิ ผู้นำชุมชน แพทย์ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด พระและครูอาจารย์ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการประสานความร่วมมือ มีความเข้าใจ จนนำไปสู่ความสำเร็จ และสร้างความเข้มแข็งในสังคม (Mobilization) ด้วยการใช้สื่อชุมชนเป็นสื่อกลางในการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ คือ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

๙.๑.๕ การใช้สื่อเพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติและทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะ “ศาสตร์พระราชา” ในสาขาต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้มีความเข้าใจและสามารถนำศาสตร์ของพระราชามาประยุกต์ใช้ได้ เพราะศาสตร์พระราชานั้นถือเป็นศาสตร์ชาวบ้าน เป็นทั้งศาสตร์สากล และศาสตร์ทางสังคม ซึ่งเป็นความรู้ที่เป็นทั้งภูมิปัญญาของท้องถิ่น รวมทั้งการส่งเสริมและจรรโลงจิตใจของประชาชนให้ใส่ใจและให้ความสำคัญกับคุณธรรมจริยธรรม การทำหน้าที่เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่าง ๆ ตามพระราชดำรัสต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้เคยพระราชทานให้ไว้

๑๐. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านสังคม

ศาสตร์พระราชาเกิดสืบเนื่องมาจากพระราชดำริและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ทรงชี้นำและทรงปฏิบัติต่อเนื่องยาวนาน ๗๐ ปี จนเห็นผลเป็นที่ประจักษ์ทั้งระดับชาติและนานาชาติ

เป็นศาสตร์ที่ผ่านการทดลอง ปฏิบัติ เรียนรู้ พัฒนาต่อยอด ขยายผลเห็นเป็นรูปธรรม

นับเป็นโชคดีของคนไทยที่มีองค์พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๙ ที่ทรงนำทางปัญญาและการปฏิบัติ ทรงคิดค้นศาสตร์พระราชา พระราชทานให้เป็นภูมิปัญญาของคนไทยทั้งแผ่นดิน

การขับเคลื่อนการปฏิรูปด้านสังคม ชุมชน กลุ่มเป้าหมายเฉพาะต่าง ๆ สวัสดิการสังคม และอื่น ๆ สามารถนำแนวทางของศาสตร์พระราชามาใช้เป็นหลักในการปฏิรูปได้ทั้งสิ้น เนื่องจากการปฏิรูปในด้านนี้เกี่ยวข้องกับวิธีคิด วิถีการดำรงชีวิต และระบบการจัดการทางสังคมที่มีหลายมิติ สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน จึงต้องอาศัยศาสตร์พระราชามาเป็นหลักในการดำเนินงาน ได้แก่ หลักการระเบิดจากข้างใน หลักการแก้ปัญหาจากจุดเล็ก หลักการทำงานตามลำดับชั้น หลักการคิดและทำงานแบบองค์รวม หลักการมีส่วนร่วม หลักการยึดประโยชน์ส่วนรวม หลักการพึ่งตนเอง ความพออยู่พอกิน หลักความเพียร หลักการรู้-รัก-สามัคคี ฯลฯ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมิใช่เรื่องหลักการทำมาหากินของชาวไร่ชาวนา เกษตรกร แต่หมายถึงหลักการดำเนินชีวิตและการทำงานของทุกคนทุกองค์กร รวมไปถึงการพัฒนาและการปฏิรูปที่เน้นความพอดี พอประมาณ สมเหตุสมผล ใช้วิชาการ สร้างภูมิคุ้มกัน (กันไว้ก่อนแก้) และการมีคุณธรรมเป็นเครื่องกำกับ

การขับเคลื่อนการปฏิรูปด้านสังคมที่ผ่านมา ได้น้อมนำหลักการทรงงานตามศาสตร์พระราชามาปรับใช้และสมควรนำไปใช้และขยายผลการดำเนินงานทุกสาขา ทุกระดับอย่างเต็มที่ โดยการเข้าถึง เข้าใจ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

อาทิ ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการแก้ไขปัญหายาเสพติดและความยากจนบนพื้นที่สูงภาคเหนือ

พระองค์ท่านได้ทรงเสด็จเยี่ยมพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดภาคเหนือเห็นวิถีชีวิตการดำรงชีพของชาวไทยภูเขา ซึ่งยึดแบบดั้งเดิมเป็นไปตามธรรมชาติ พระองค์ทรงมีวิสัยทัศน์ว่าจะไม่เป็นผลดีต่อตัวเองในอนาคต เพราะชีวิตชาวเขาไทยทั่วไปแล้วค่อนข้างยากจน ทำเกษตรเลื่อนลอย ตัดโค่นทำลายป่าไม้และเผาป่าอันเป็นต้นน้ำแม่น้ำสำคัญ ๆ สุขภาพอนามัย การศึกษาถูกละเลย และที่สำคัญยึดถือการปลูกฝิ่นเป็นแหล่งรายได้หลัก จากฝิ่นจะแปรรูปเป็นมอร์ฟีน เป็นเฮโรอีน ซึ่งฝิ่นเป็นปัญหาที่ร้ายแรงต่อประเทศและสังคมโลกที่ต้องเข้าไปดูแล พระองค์ท่านทรงทอดพระเนตรเห็นถึงสภาพความเป็นจริง และเข้าใจในความทุกข์ยากของราษฎรและปัญหาการปลูกฝิ่น จึงได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโครงการหลวงขึ้นเป็นโครงการส่วนพระองค์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ ทรงใช้ทรัพย์ส่วนพระองค์ และเป็นที่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน รัฐบาลไทยและรัฐบาลต่างประเทศ องค์กรภาคประชาชนทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งองค์การสหประชาชาติ โครงการพัฒนาบนที่สูงภาคเหนือของประเทศไทยสามารถแก้ไขปัญหาความยากจน การทำไร่เลื่อนลอยของชาวไทยภูเขา การแก้ไขปัญหาการปลูกฝิ่นและยาเสพติดบนที่สูงภาคเหนือได้สำเร็จ อันเป็นต้นแบบไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ ตั้งแต่การพัฒนาคุณภาพแหล่งน้ำ ป่าไม้ ที่ดิน ไปสู่ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นที่ยอมรับของพสกนิกรไทย ต่างประเทศ องค์กรระหว่างประเทศ รวมทั้งองค์การสหประชาชาติ

ศาสตร์พระราชาในเรื่องนี้ต้องยอมรับในพระวิสัยทัศน์และพระปรีชาสามารถ ความเป็นอัจฉริยะ มีความวิริยะอุตสาหะ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาบนพื้นที่สูงภาคเหนือสามารถบรรลุเป้าหมายทุกประการ ตั้งแต่

๑) พระเมตตา ช่วยชาวเขาเพื่อมนุษยธรรม

๒) ช่วยชาวเขาลดการทำลายทรัพยากรของชาติ อันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร

๓) การกำจัดพื้นที่การปลูกฝิ่น

๔) การใช้พื้นที่ดินให้ถูกต้อง แยกเป็นพื้นที่ป่าและพื้นที่เพาะปลูกทำกิน

๕) ช่วยให้มีผลผลิตทางการเกษตรอย่างยั่งยืนด้วยเป็นที่ประจักษ์ทุกวันนี้

ความสำเร็จโครงการส่วนพระองค์ หลักทางวิทยาศาสตร์เริ่มตั้งแต่

๑) งานวิจัย

๒) การพัฒนา

๓) งานการตลาด เป็นในลักษณะครบวงจร

การขับเคลื่อนการปฏิรูปด้านแรงงาน ซึ่งดั้งเดิมสังคมไทยเป็นเกษตรกรรม จนปรับเปลี่ยนนำมาสู่ภาคอุตสาหกรรม โดยมีเป้าหมายการพัฒนาประเทศมุ่งสู่การเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณค่า มีผลิตภาพสูง ควบคู่กับการดูแลคุณภาพชีวิตของผู้ใช้แรงงาน เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศทุกด้านในอนาคตที่สามารเข้าถึงคุณภาพชีวิตที่ดี ควบคู่ไปกับการลดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรม

จากในอดีตและปัจจุบันที่ประเทศไทยเกิดภาวะเศรษฐกิจต้องเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงหลายประการ นับตั้งแต่ปัญหาวิกฤตทางการเมือง ปัญหาค่าเงินบาทที่แข็งตัวเป็นประวัติการณ์เมื่อเทียบกับเงินดอลลาร์ ปัญหาน้ำมันราคาแพง ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ในช่วงที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงทางเศรษฐกิจในขณะนี้ ผู้ประกอบการต้องปรับเปลี่ยนการประกอบการเพื่อรักษาขีดความสามารถในการแข่งขันและรักษากิจการธุรกิจให้ดำรงอยู่ จนนำไปสู่การปรับลดจำนวนพนักงานและลดสวัสดิการ ในที่สุดผู้ใช้แรงงานจะต้องได้รับผลกระทบและได้รับความเดือดร้อนต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม

การน้อมนำศาสตร์พระราชาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและการทำงานแก่พสกนิกรของพระองค์ตาม**หลักการทรงงาน** ที่สามารถนำมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์มีความมั่นคงในชีวิต โดยเฉพาะผู้ใช้แรงงาน คือ หลักการพึ่งพาตนเอง หลักพออยู่พอกิน หลักเศรษฐกิจพอเพียง หลักความซื่อสัตย์สุจริต จริงใจต่อกัน หลักการทำงานอย่างมีความสุข หลักความเพียร หลักรู้ รัก สามัคคี

“หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง จะเป็นรากฐานสำคัญนำมาสู่ความสุขทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ที่สามารถสร้างความเข้มแข็งของสังคมไทยการสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตของคนงาน ต้องผ่าน “การสร้างวินัยการออม”ที่สร้างภูมิคุ้มกันให้กับแรงงานทุกคน โดยการฝึกให้มีการจัดทำ “บัญชีครัวเรือน” ทำให้รู้และลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เลิกฟุ่มเฟือย ห่างไกลอบายมุข หารายได้เสริมให้เพียงพอกับรายจ่ายที่ไม่จำเป็น โดยมีการออมไว้สำหรับใช้จ่ายยามฉุกเฉินเจ็บป่วยหรือยามชรา

ทรงพระราชทานด้าน**สหกรณ์ออมทรัพย์**ในสถานประกอบการ นับเป็นภารกิจที่มีคุณค่า เพราะไม่เพียงจะช่วยสร้างวินัยการออม การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้แรงงานทุกคนมีโอกาสได้รับประโยชน์ร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และความไม่ประมาทต่อการดำเนินชีวิตในอนาคตของผู้ใช้แรงงาน ทั้งในด้านการ

คุ้มครองสวัสดิการต่าง ๆ ด้านสุขภาพและความมั่นคงในชีวิตส่งผลให้คุณภาพชีวิตอันจะนำมาซึ่งประสิทธิภาพการทำงานตอบแทนสู่สถานประกอบการและศักยภาพในการแข่งขันของประเทศโดยรวม

สรุปหลักคิดสาระสำคัญเพื่อเสริมเป็นแนวทางขยายผลปฏิบัติของภาคสังคม

๑. “ศาสตร์พระราชา”เสริมประกอบด้วย พระบรมราโชวาท พระราชดำรัส พระราชกระแส

๒. คำสอนของพ่อ เติมต่อ ขยายในรายละเอียดมากขึ้น เพื่อการปฏิบัติให้ง่าย เป็นผลต่อการปฏิบัติ

๓. ธรรมาภิบาล

๔. Collaborative Concept รับฟังความคิดเห็นจากข้างล่างให้มากที่สุด

๕. เสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่ดี ของสังคมและประเทศไทย (Smart Citizen)

๑๑. คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกีฬา ศิลปะ วัฒนธรรม การศาสนา คุณธรรมและจริยธรรม

๑๑.๑ ข้อเสนอการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชาด้านกีฬา ศิลปะ วัฒนธรรม การศาสนา คุณธรรมและจริยธรรม

คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกีฬา ศิลปะ วัฒนธรรม การศาสนา คุณธรรม และจริยธรรม ขอเสนอการนำศาสตร์พระราชาไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิรูปประเทศด้านกีฬา ศิลปะ วัฒนธรรม การศาสนา คุณธรรม และจริยธรรม ดังนี้

๑๑.๑.๑ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้น้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร **“กีฬาสร้างคน คนสร้างชาติ”** มากำหนดนโยบายปฏิรูปการกีฬาในทุกมิติ อาทิ การจัดตั้งมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ การผลักดันแผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ระยะ ๕ ปี ตั้งแต่ปี ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔ การพัฒนาอุตสาหกรรมการกีฬา การใช้ยุทธศาสตร์ด้านการกีฬาสนับสนุนการลดความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งนโยบายนี้ล้วนอยู่ในแผนการปฏิรูปการกีฬาของคณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกีฬาฯ ทั้งสิ้น

๑๑.๑.๒ จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร **“กีฬาสร้างคน คนสร้างชาติ”** ในวงการพลศึกษาและการกีฬา จึงได้นำเอาเรื่อง กีฬา มาทำคน ให้เป็นคน สร้างคนให้รู้จักวินัย รู้จักระเบียบ กฎ กติกา มารยาท สอนให้อยู่ร่วมกับสังคมได้ด้วยความเรียบร้อย เมื่อมีความผิด ต้องมีการตักเตือน มีทั้งใบเหลือง ใบแดง ตรงกับคำที่ว่า “เป็นนักกีฬา ต้องเคารพกฎกติกา เป็นปวงประชา ต้องเคารพกฎหมาย” ถ้าคนเราไม่เคยรู้จักเคารพ กฎ กติกา มาก่อน แล้วอยู่ๆ จะให้มาเคารพกฎหมายเลย คงเป็นเรื่องยาก นั่นคือ การหล่อหลอมคนให้อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข มีความสามัคคีปรองดอง ด้วยกฎ และกติกาของกีฬา

๑๑.๑.๓ **“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”** เป็นยุทธศาสตร์ที่พระราชทานแก่หน่วยต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาของประเทศ ซึ่งคณะกรรมาธิการมีความเห็นว่า เหมาะแก่การนำมาใช้พัฒนาการกีฬาของประเทศ ดังเช่น แนวความคิดที่จะสร้างทีมฟุตบอลไทยให้ไปแข่งในฟุตบอลโลกนั้น ควรเริ่มจากการ “เข้าใจ” ก่อนว่าฟุตบอลโลกนั้น คือการแข่งขันระดับประเทศที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ทีมที่จะเข้าแข่งขันได้จะต้องมีความพร้อมในด้านต่างๆ อย่างไร เช่น ด้านนักกีฬาต้องมีทักษะสูงสุด ร่างกายต้องแข็งแรงและสูงใหญ่ เป็นต้น เมื่อเข้าใจอย่างนี้ ก็ไปดูนักกีฬาของเราบ้างคือ “เข้าถึง” ก็จะรู้ว่านักกีฬาของเรามีข้อด้อยอย่างไร จึงต้องแก้ไขปรับปรุง ซึ่งเรียกว่า “พัฒนา” นั่นเอง เมื่อปรับปรุงแล้วก็จะมีความพร้อมในด้านนักกีฬา และเมื่อส่วนอื่นๆ เช่น งบประมาณ ส่วนสนับสนุน ส่วนฝึก และทุกอย่างพร้อม เราก็จะประสบความสำเร็จในการเข้าแข่งขันฟุตบอลโลก

๑๑.๑.๔ น้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร **“การกีฬามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับชีวิตของแต่ละคนและชีวิตของบ้านเมือง”** คณะกรรมาธิการจึงได้จัดทำโครงการ “โครงสร้างพื้นฐานด้านการกีฬา การส่งเสริมอุตสาหกรรมการกีฬา การพัฒนาองค์ความรู้ และการบริหารจัดการการกีฬา” ตลอดจนใช้ประโยชน์ของการกีฬาในการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างสันติสุขให้แก่ประเทศ เพื่อสนับสนุนให้ประชาชน

ทั่วไปได้ออกกำลังกายและเล่นกีฬาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประเทศมีพลเมืองที่เข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ที่จะร่วมกันพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตลอดไป

๑๑.๑.๕ นำ **“หลักการทรงงาน ๒๓ ข้อ”** ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มาเผยแพร่ประชาสัมพันธ์พระปรีชาสามารถในการเป็นกษัตริย์นักกีฬาในทุกมิติ เพื่อให้ประชาชนและนักกีฬาได้เรียนรู้ และนำไปเป็นแบบอย่างในการเล่นกีฬาและการดำรงชีวิต อาทิ ความเพียร ความซื่อสัตย์เคารพในกติกา การศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบและการรู้จักประหยัด เป็นต้น

ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา
สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

---

๑. นายวิทยา	จิตบุญ	ผู้บังคับบัญชากลุ่มงานฯ
๒. นางสาวอรวรรณ	สังขวารี	วิทยากรชำนาญการพิเศษ
๓. นายณัฏฐพฤทธิ์	หลาวทอง	นิติกรชำนาญการพิเศษ
๔. นายอดุลย์	กองเพชร	วิทยากรชำนาญการ
๕. นางสาวภาวิณี	ลอยฟ้า	นิติกรชำนาญการ
๖. นายวรวิทย์	ต่อฑีฆะ	นิติกรชำนาญการ
๗. นายกองเงิน	สุทธิพิทักษ์	วิทยากรชำนาญการ
๘. นายชิราวุธ	อุดมรัตน์	นิติกรปฏิบัติการ
๙. นายมงคล	นิ่มประเสริฐ	นักวิชาการกฎหมาย
๑๐. นางชูใจ	แก้วโสนด	เจ้าพนักงานธุรการอาวุโส
๑๑. นางสาวพัชราภรณ์	ชัยชมภู	เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน
๑๒. นางกาญจนา	กมลรัตนาชัย	เจ้าพนักงานบันทึกข้อมูลชำนาญงาน
๑๓. นางสาวจุฑามาส	ขำหลง	เจ้าพนักงานบันทึกข้อมูลชำนาญงาน

กลุ่มงานคณะกรรมาธิการติดตามการบริหารงบประมาณ
สำนักกรรมาธิการ ๑
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
โทรศัพท์ / โทรสาร ๐๒ ๒๔๔ ๒๖๖๑-๒